

ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑ Θ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ
ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ ΚΑΙ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

ΤΩΝ ΕΚ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙ ΑΥΤΗΝ ΧΩΡΑΣ
ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΔΩΣΕΩΣ ΜΕΧΡΙΣ ΗΜΩΝ ΑΚΜΑΣΑΝΤΩΝ
ΛΟΓΙΩΝ

ΜΕΤΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑΤΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟΥ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΛΕΩΝΗ

ΟΔΟΣ ΔΕΚΑ ΣΤΟΑ ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ

—
1897

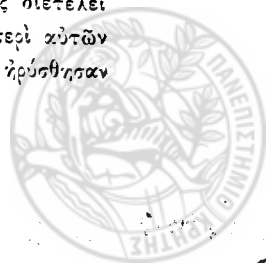
Κ. Α. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΩ,
ΑΝΔΡΙ ΠΕΡΙ ΤΑ ΚΑΛΑ ΠΡΟΘΥΜΟΤΑΤΩ,
ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ ΦΙΛΩ, ΘΕΡΜΩ, ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΤΗ,
ΤΟΥΣ ΤΩΝ ΛΟΓΙΩΝ ΣΥΜΠΟΛΙΤΩΝ ΒΙΟΥΣ
ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
ΑΝΑΤΙΘΗΣΙ

ΕΠΗΛΕΙΝ. Θ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Τίνες ὑπῆρξαν οἱ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως μέχρις ἡμῶν ἀκμάσαντες λόγοι τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῶν περὶ αὐτὴν τοῦ Πόντου χωρῶν — Ποῖα βιογραφικὰ περὶ αὐτῶν διεσώθησαν σημειώσεις — Ὅποια ἔργα κατέλιπον — Τί ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐκγοχηματώσεως τῆς τε ἰδιαιτέρας αὐτῶν πατρίδος καὶ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν διεπραΐζαντο — Τίς ἢ περὶ αὐτῶν δόξα τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων — Ἴδου ἐν ὀλίγοις ὅσα ἠγγείλαμεν διὰ τὸ πρῶτον τοῦ ἡμετέρου πονήματος μέρος. Ποία δὲ τοῦ φροντιστηρίου τῆς Τραπεζοῦντος ἡ ὑπερδικοσιετῆς ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ ἱστορία — Τίνες οἱ ἐν αὐτῷ σχολαρχήσαντες — Ὅποια ἢ ἐξ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν περίχωρον ἐπίδρασις — Τίνας τύχας ἐν τῷ μακρῷ αὐτοῦ βίῳ μετέλλαξε — ταῦτα καὶ τὰ τούτοις συναφῆ ἐν τῷ περὶ τοῦ φροντιστηρίου ἱστορικῷ ἡμῶν σχεδιάσματι ὑπεσχέθημεν νὰ περιλάβωμεν.

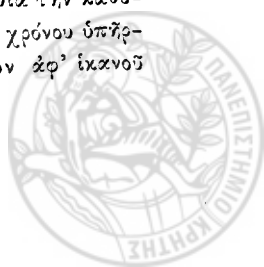
Ἐζητήσαμεν τουτέστι νὰ καταδείξωμεν τὴν ἀνὰ μέσον τῶν τεσσάρων ἀπὸ τῆς ἀλώσεως αὐτῆς κινήσων πνευματικῆν τῆς τραπεζοῦντος κίνησιν, καὶ νὰ καταστήσωμεν γνωστὰ τὰ ὀνόματα καὶ τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα τῶν τέκνων αὐτῆς ἐκείνων, ἅτινα ἐκλείσαν διὰ τῆς παιδείας αὐτῶν καὶ τῆς ἐπὶ σοφίᾳ φήμης καὶ ἐτίμησαν τὴν πατρίδα. Τοιοῦτον δὲ ἀναλαβόντες ἔργον δὲν ἠγνοοῦμεν ὅπως εἴχομεν νὰ υπερνικήσωμεν δυσχερείας, ἀφοῦ τόσον ὀλίγα ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ὑπῆρχον γνωστὰ· διότι ἐν ἐξαιρέσωμεν δύο ἢ τρεῖς τῶν τραπεζοῦντιῶν λογίων, περὶ ὧν ἔχουσι γραφῆ ἱκανὰ, καὶ τινες ἄλλους, περὶ ὧν ὑπάρχουσιν ὀπωσδήποτε σημειώσεις τινές, παρέργως ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν τισὶ συγγράμμασιν ἀπαντῶμεναι, ὁ πολὺς αὐτῶν ὕγκος διετέλει ἄγνωστος ὅλως καὶ ἀφανής. Πρῶτος καὶ μόνος σχεδὸν περὶ αὐτῶν ἀσχοληθεὶς εἶναι Περικλῆς ὁ Τριανταφυλλίδης, ἐξ οὗ ἠρύσθησαν

ἄλλοι τε καὶ ἰδίᾳ Σάββας Ἰωαννίδης καὶ ὁ ἐν τῷ περιοδικῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ καταχωρίσας τραπεζουντίων λογίων βιογραφίας, ἐπὶ λέξει σχεδὸν ἀντιγραφείσας ἐκ τῶν Ποντικῶν καὶ τῶν Φυγάδων τοῦ Τριανταφυλλίδου. Καὶ εἶναι μὲν πολῦτοιμοι αἱ ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ἀπαντῶσαι σημειώσεις, ἀλλὰ τόσον ἐλάχισται, ὥστε ἐὰν εἰς ταύτας μόνον περιορίζετο ἡ πνευματικὴ τῆς Τραπεζοῦντος κίνησις θὰ ἦτο ἀνκριβῶς οὐχὶ λόγου πολλοῦ ἀξία.

Ἐν τῇ ἐρεύγῃ ἡμῶν διὰ τοῦτο δὲν περιορίσθημεν εἰς ὅσα μόνον ὑπὸ ἄλλων μέχρι τοῦδε ἔχουσι γραφῆ, ἀλλὰ συλλέξαντες καὶ ταῦτα προσεπαθήσαμεν δι' ἐξετάσεως ἐπιτοπίου νὰ αὐξήσωμεν τὰς ἤδη γνωστὰς πληροφορίας καὶ νὰ ἐξελέγξωμεν τὸ ἀκριβὲς αὐτῶν. Εὐτυχῶς οἱ κόποι ἡμῶν ἐστέφθησαν ὑπὸ ἰκανῆς ἐπιτυχίας, ὅτε δὲ ἀριθμὸς τῶν βιογραφουμένων λογίων καὶ ἡ πληθὺς τῶν ἀγνώστων τῶς περὶ αὐτῶν εἰδήσεων, εἶνε μαρτυρία τοῦτου ἀψευδῆς. Καὶ ὑπάρχουσι μὲν καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ πονήματι ἐλλείψεις οὐχὶ ὀλίγαι· οὐδ' ἐγνώσθησαν βεβαίως εἰσέτι πάντες οἱ ἀπὸ τῶν ποντικῶν χωρῶν ἀκμάσσαντες λόγοι· ἀπεναντίας μάλιστα ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας κέεται ὅτι ἄλλοι περὶ αὐτῶν πληροφορία εἶναι δυνατὸν νὰ διασώζωνται ἐν χειρογράφοις, ἅτινα ἀπέκειντο μὲν ἄλλοτε ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν χωρῶν τούτων, σήμερον δὲ ἀγνωστον ποῦ διαφυλάσσονται. Ἄλλ' ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἔργῳ περιελήφθη πᾶν ὅ,τι σχεδὸν ἐν τῇ τραπεζουντίᾳ χώρα ἦτο δυνατὸν νὰ γνωσθῆ, τοῦτο δ' ἀκριβῶς ἦν καὶ τὸ δυσχερέστερον διὰ τὴν τοιαύτην ἐργασίαν μέρος. Τχύτης ἤδη ἡ συμπλήρωσις καθίσταται εὐκολωτέρα, ἐπειδὴ ὅσοι τυχὸν γινώσκουσί τι σχετικὸν ἢ ὅσοι εἰς τὸ μέλλον ἀπαντήσωσιν τι, θὰ ἦναι δυνατὸν ν' ἀνακοινώσωσιν αὐτό, συγγράμματος ὅπωςδὴποτε συστηματικοῦ ἐκδεδομένου. Διὸ καὶ θεωρῶ καθήκον μου νὰ δηλώσω ἐνταῦθα ὅτι μετ' εὐχαριστήσεως καὶ εὐγνωμοσύνης θέλω ἴδαι πᾶσαν γενησομένην μοι παρατήρησιν ἢ διόρθωσιν καὶ συμπλήρωσιν τῶν ὑπ' ἐμοῦ γραφέντων, ὅπερ τὰ μέγιστα θέλει συντελέσῃ ἔνῃ σὺν τῷ χρόνῳ καταστῆ δυνατὴ ἡ κατάρτισις πλήρους καὶ τελείας ἱστορίας τῆς ἀνὰ τὸν Πόντον νεοελληνικῆς φιλολογίας.

Περὶ τὸν νομίζω ἐνταῦθα νὰ καταδείξω τὴν χρησιμότητα ἔργου τοιοῦτου, ὅπερ πολυτιμοτάτην ἀποτελεῖ συμβολὴν καὶ διὰ τὴν καθόλου νεοελληνικὴν φιλολογίαν, περὶ ἧς οὐ πρό πολλοῦ ἔτι χρόνου ὑπῆρχεν ἡ ἰδέα ὅτι ἦν πτωχοτάτη, ἢ ὅποια ἕμῳς διὰ τῶν ἀφ' ἱκανοῦ

ἐπανεπιλημμένων δημοσιεύσεων ἀναδεικνύεται πλείστου λόγου ἀξία. Διήρηται δὲ τὸ ὅλον πόνημα εἰς μέρη δύο, τὸ μὲν περιλαμβάνον τοὺς βίους τῶν ἐκ Τραπεζοῦντος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν χώρας λογίων, τὸ δὲ περιέχον ἐν σχεδιάσματι τὴν ἱστορίαν τοῦ ὑπερδικουσιετῆ βίου χρημοῦντος ἑλληνικοῦ Φροντιστηρίου τῶν Τραπεζουντίων. Οἱ βιογραφούμενοι λόγοι κατετάχθησαν κατὰ σειρὰν χρονολογικὴν, προηγουμένης πάντοτε δι' ἑκάστην ἑκατονταετηρίδα ἐπισκοπήσεως μικρᾶς τῆς ὑπὸ πνευματικὴν ἔποψιν καταστάσεως, ἐξαιρέσει μόνον τῶν τῆς ληγούσης ἑκατονταετηρίδος, ἐν οἷς προηγήθησαν οἱ ἐπιφανέστεροι.

Ἀπορροφούμεν νὰ ἐξάρωμεν ἐνταῦθα διάφορα τοῦ ἡμετέρου πονήματος σημεῖα, ἐπαφίνοντες τὴν ἐπ' αὐτῶν κρίσιν εἰς τὸν εὐμενῆ ἀναγνώστην. Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ παρασιωπήσωμεν ὅτι καταλέγουμεν ἐν αὐτῷ συγγράμματι καὶ χειρόγραφα, περὶ ὧν οὐδεμία ὑπῆρχεν εἰδήσις· ὅτι δημοσιεύομεν ἔγγραφα ἀνέκδοτα καὶ ἄγνωστα τέως· ὅτι ἐναποταμιεύομεν ὕλην πολλὴν καὶ ποικίλην, ἣν ἐξ ἐρένης ἐπιμελοῦς βιβλιοθηκῶν καὶ χειρογράφων ἀνέυρομεν· ὅτι παρέχομεν εἰδήσεις ἱστορικὰς καὶ φιλολογικὰς ἐγκατεσπαρμένους ἐν τοῖς βίοις τῶν διαφόρων λογίων καὶ ἀφορώσας τὴν ἱστορίαν τῆς χώρας καὶ τῶν ἐν αὐτῇ μονῶν. Οὕτω δὲ κατηρητισμένον τὸ ἡμέτερον ἔργον ἔχομεν δι' ἐλπίδος ὅτι γενήσεται εὐμενῶς δεκτὸν παρὰ τε τῶν ἡμετέρων συμπολιτῶν καὶ παρὰ τῶν εἰς παρόμοια θέματα ἀρεσκομένων.

Τελευτῶν τῆς ὀλίγας μου ταύτας λέξεις θεωρῶ καθήκον νὰ ἐκφράσω τὴν πολλὴν μου εὐγνωμοσύνην πρὸς ὅσους συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐγγραφὴν συνδρομητῶν, καθὼς καὶ πρὸς ἐκείνους οὔτινες παρέσχον μοι πληροφορικὰς σχετικὰς τοῦ πονήματός μου.

Ἐν Τραπεζοῦντι, 25 Νοεμβρίου 1896

ΕΠΑΜ. Θ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

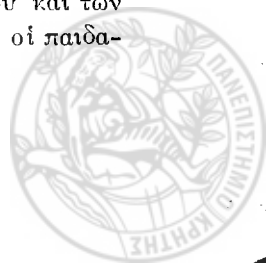
ΤΩΝ ΕΚ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙ ΑΓΓΗΝ ΧΩΡΑΣ

ΛΟΓΙΩΝ

Α'.

ΔΕΚΑΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ ΑΙΩΝ

Δύο ἑλληνικαὶ δυναστεῖαι ἐντὸς ὀκταετίας μόλις ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ τῶν τότε χρόνων κατελύοντο, ἡ Βυζαντινὴ τῷ 1453 καὶ ἡ Τραπεζουντιακὴ τῷ 1461. Ἀλλὰ τὸ μεταξὺ τῶν δύο τούτων μεγάλων ἱστορικῶν γεγονότων χρονικὸν διάστημα ἔδωκε καιρὸν εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, ἥτις καὶ πρότερον εὐδαιμονοῦσα ἤκμαζε καὶ διεκρίνετο, νὰ περιλάβῃ ἐν τῷ κράτει αὐτῆς ὅ,τι ἔξοχον ἐκ Βυζαντίου εἶχε κατορθώσῃ νὰ διασωθῇ. Οὐ μόνον δὲ ἄρχοντες καὶ εὐπατρίδαι, ἀλλὰ καὶ λόγιοι ὅσοι δὲν ἠκολούθησαν τὴν εἰς Ἑσπερίαν ἀγούσαν, κατέφυγον εἰς τὴν μείζονα ἤδη μεγαλοπρέπειαν περιβληθεῖσαν Τραπεζοῦντα ὡς εἰς μόνον καταφύγιον, ὅπου ἠδύνατο νὰ ἐπαναπαύσῃσι τὰ ἐκ τῆς συμφορᾶς καταπονηθέντα μέλη αὐτῶν. Σχολαὶ Ἑλληνικαὶ καὶ βιβλιοθηκαὶ πλεῖστοι ἐκόσμιον τότε τὴν πρωτεύουσαν τῶν Κομνηνῶν, διδάσκαλοι δὲ καὶ ἐπιστήμονες, ἱεροῦμένοι καὶ νομικοί, ἄρχοντες καὶ φιλοσοφοῦντες, κατηγάδιζον αὐτήν. Ἐν αὐτῇ ἐμαθήτεον οἱ Βησσαρίωνες καὶ οἱ Ἀμιροῦτζαι· ἐξ αὐτῆς ἐλαμβάνοντο τοῦ βασιλείου οἴκου καὶ τῶν ἄλλων ἀρχοντικῶν καὶ διακεκριμένων οἰκογενειῶν οἱ παιδα-

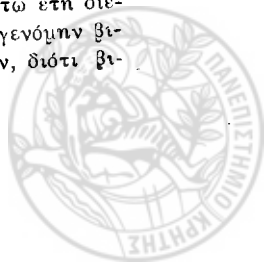
γωγοὶ καὶ διδάσκαλοι· καὶ ἦν καθέδρα τῆς σοφίας καὶ τῶν γραμμάτων ἡ Τραπεζοῦς, τοσοῦτον δὲ ἐν αὐτῇ ἡ παιδεία εἶχε διαδοθῆ, ὥστε καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν αὐτῆς οἱ ἐντεῦθεν εἰς Κωνσταντινουπόλιν καταφυγόντες εὐγενεῖς τῆς Τραπεζοῦντος ἦσαν ἑλληνικῆς πάντες παιδείας κάτοχοι, εἰς ἦν προσθέντες, κατόπιν καὶ τὴν τῆς Ἀραβικῆς γνῶσιν, ἐγένοντο περιθόπτοι καὶ μεγάλων ἀπύλανσαν τιμῶν. Καὶ ὅτε ὁ Πατριάρχης Γεννάδιος μετεκαλέσατο ¹ ἐκ Τραπεζοῦντος τὰς ἐξορίστους εὐγενεῖς οἰκογενεῖας τῶν Ἑλλήνων, μετ' αὐτῶν συναπῆλθον καὶ πλείοσται Τραπεζουντιακαί, ἐξ ὧν ὡς καὶ ἐξ ἄλλων ἀλλοχοῦ εἰς τὸ Βυζάντιον κατελθουσῶν, προῆλθον ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις αἱ περιπυστοὶ τῶν Φαναριωτῶν οἰκογένειαι, αἱ ἐπὶ παιδείᾳ καὶ γένει διακριθεῖσαι, ἀποτελέσασαι δὲ εἶδος ἀριστοκρατίας οὐχὶ ἐπὶ εὐγενείας προγόνων τόσον σπριζομένης ὄσον ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς παιδείας καὶ ἐπὶ τῆς φιλοπατρίας αὐτῶν ².

Ἀλλὰ σχολαὶ ἐν Τραπεζοῦντι ἤκμαζον ἤδη ἀπὸ χρόνοι πολλοῦ, καὶ ἐν ταῖς σχολαῖς ταύταις καὶ ἀλλογενεῖς ³ ἔτυχε

¹ Ματθαίου παρανίκα Σχεδιάσμα σελ. 9.

² αὐτόθι σελ. 12.

³ Περὶ τούτου ἔχομεν εἰδησιν παρά τινος ἁρμενίου Ἀνανιάν, γεννηθέντος ἐν Σιράκ ὀλίγον μακρὰν τῆς Θεοδοσοπούλεως, ἀκμάσαντος δὲ περὶ τὸ 661 μ. Χ. Ἴδου τί ἀναφέρει περὶ ἑαυτοῦ ὁ Ἀνανιάν οὗτος (ἱστορία τοῦ Πόντου ἥτοι τῆς Μαύρης θαλάσσης ὑπὸ τοῦ πατρὸς Μηνῆ Τραπεζουντίου ἁρμενίου, ἐν Βενετία 1819, σελ. 59 § 104) : «Μετέδην εἰς Κωνσταντινουπόλιν χάριν παιδείας· ἀλλ' οἱ ἐκεῖ μοι ἔλεγον : διατὶ νὰ ἀναδεχθῶ τόσον μακρὰν καὶ ἐπίπονον ὁδοπορίαν, ἐνῶ ὁ διδάσκαλος Δουκιγγος διδάσκει εἰς Τραπεζοῦντα κάτοχος παντοίας ἐπιστήμης. Καὶ πραγματικῶς εἶδον ὅτι παρ' αὐτῶ πολλοὶ πανταχόθεν ἐφοίτων ὡς ὑπερέχοντι ἐν ἐπιστήμας καὶ φιλοσοφίᾳ. Ἀπεφάσισα λοιπὸν νὰ ἐπιστρέψω καὶ ἀπέπλευσα μετὰ τινος διακόνου τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φιλακοῦς καὶ μετὰ πολλῶν ἑτι ἄλλων, οἵτινες ἐμελλον νὰ μαθητεῦσωσι παρὰ τῷ Δουκίγγῳ. Ἐγὼ δὲ ὅτε ἀφίχθεις εὗρον αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Εὐγενίου καὶ διηγήθην τὴν αἰτίαν τῆς ἀφίξεώς μου, ἰθαύμασα πόσον ὡς γνάσιον αὐτοῦ τέκνον με ἠγάπησε καὶ εἰς τὰ μυστήρια τῆς ἐπιστήμης με εἰσήγαγε. Ὅκτῳ ἑτι διέτριψα παρ' αὐτῶ καὶ ἐτελειοποιήθην καὶ ἐγκρατῆς ἐγενόμην βιδάλων, σῆπω εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν μεταφρασθέντων, διότι βι-

νά σπουδάσωσι. Καὶ ἡ ὄλη δὲ λαμπρότης αὐτῆς συνεβάλλετο καὶ συνετέλει εἰς τὴν καρποφόρον τοῦ φυτοῦ τῆς παιδείας καλλιέργειαν· καὶ αὐτοὶ δὲ κατ' Εὐγένιον τὸν Νομοφύλακα,⁴ οἱ τόποι καὶ τὰ περὶ αὐτὴν χωρία καὶ τῆς φύσεως αἱ καλλοβαὶ τὴν μελέτην καὶ τὴν μάθησιν προῦκάλουν, πατρὶς αὐτόχρημα καὶ χώρος ἐξαιρετός τοῖς σοφοῖς καὶ τοῖς περὶ λόγους ἐσπουδακόσιν. Οἱ Κομνηνοὶ στήσαντες τὴν ἔδραν τῆς αὐτοκρατορίας αὐτῶν ἐν Τραπεζοῦντι καὶ καταρτίσαντες αὐλήν, στρατόν, πόλεις, φρούρια, συνεκέντρωσαν τοὺς ἐκ Βυζαντίου φηγόντας κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Λατίνων κατάληψιν αὐτοῦ (1204), φιλόμουσοι δὲ ὄντες ἀνήγειραν ἐκπαιδευτήρια καὶ αὐτοὶ πρῶτοι κατώρθωσαν τὴν ἐντελῆ τῶν πέριξ ἐξελληνισίῳ.⁵ Καὶ ὅτε ὑπέκυψε τὸ Βυζάντιον, νέους ἐδέξαντο ἀποίκους καὶ νέαν ἐπὶ τὰ πρόσω φερόν ἐἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτῶν ἔδωκαν.

Ἄλλὰ δὲν ἐβράδυνε νά ἐπέλθῃ καὶ τῶν Κομνηνῶν ἡ πτώσις, νά συνακολουθήσῃ δὲ αὐτὴν ἡ ἀπόσβεσις τῶν φώτων τῆς παιδείας. Τοσοῦτον ἐν τούτοις ταῦτα ὑπῆρξαν ζωνρά, ὥστε ἤρκεσαν, καίπερ τῆς ἐστίας ἀποσβεσθείσης, νά καταυγάσωσιν ὄλον τὸ δευτέρον τῆς δεκάτης πέμπτῃς ἑκατονταετηρίδος ἡμῶν καὶ νά καταστήσωσι περιφανῆ ἀνά τὸν κόσμον τῶν γραμμάτων τὴν Τραπεζοῦντα.

δλίον δὲν ὑπῆρχε μὴ εὐρισκόμενον παρ' αὐτῷ "Ἐλεγε δὲ περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι βρόχος ὢν εὐρέθη παρὰ τὴν θύραν τῆς ἐν Τραπεζοῦντι χιλιάρχου Ἰωάννου καὶ ὅτι εἰς Ἀθήνας ἐλθὼν πολλοὺς εὗρεν ἐπιστήμονας καὶ διδασκάλους καὶ οὐχὶ ὀλίγον χρόνον ἐκεῖ διέτριψε, καὶ συμπληρώσας τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἐπανῆλθε».

⁴ Νομοφύλακος τοῦ Εὐγενικοῦ τῆς Τραπεζοῦντιῶν πόλεως ἐγκώμιον :

«... Τοῖς γοῦν σοφοῖς καὶ περὶ λόγους ἐσπουδακόσι πατρὶς αὐτόχρημα καὶ χώρος ἐξαιρετός, ἀραμένω τὸ βιβλίον, καὶ βραχὺ τι προδάν τι ὑπὸ σκιάν, ἐν ἡρέμῳ γενέσθαι καὶ πόρᾳ μαλακῆ προσιζῆσαι καὶ νάμασι κελαρούσουσι, καὶ φύλλοις φυτῶν ὑποψιθυρίζουσι καὶ πτηνοῖς περιίπταμένοις καὶ περιβομβοῦσι, ξυμφιλοσοφεῖν ἥδιστα καὶ ξυμφθέγγεσθαι». Το δλον ἐγκώμιον ἐδημειοῦθη καὶ ἐν τῷ Ἀστέρι τοῦ Πόντου (τόμος Β'. φυλ. 36).

⁵ Περικλέους Τριανταφυλλίδου προλεγόμενα Φυγαδῶν, σελ. 55.

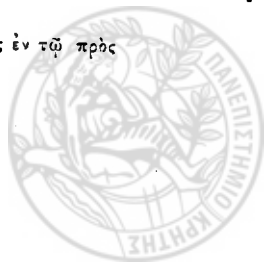
1. ΒΗΣΣΑΡΙΩΝ

Ὁ ἐξοχώτερος ἀνὴρ καὶ ἐπιφανέστερος λόγιος ὃν ἐγέννησεν ἡ Τραπεζοῦς, εἶναι ἀναμφιβόλως ὁ Βησσαρίων, οὗτινος ἡ φήμη ἐπλήρωσε τὸν κόσμον κατὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἔζη, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα διατελεῖ εἰσέτι ἀπραγμαίωτος. Ἄλλ' ἐτιμήθη ὁ Βησσαρίων καὶ τιμᾶται πλειότερον παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις, οἵτινες κατατάσσουσιν αὐτὸν ἐν τῇ πρώτῃ σειρᾷ τῶν μεγάλων τῆς ἀνθρωπότητος ἀνδρῶν καὶ παρὰ τοῖς ὁποίοις πλεῖστοι ἐξεδύθησαν τόμοι πραγματευόμενοι περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς μεγάλης αὐτοῦ παιδείας. Ἐνῶ παρ' ἡμῖν ἀπώλεσεν ὁ ἀνὴρ πολὺ τῆς τοιαύτης του δόξης, οὐχὶ διότι δὲν κατεῖχε μετὰ τῶν τότε λογίων θέσιν περιφανῆ· ἀπ' ἐναντίας ὑπῆρξεν ἴσως ὁ ἐπιφανέστερος πάντων τῶν συγχρόνων αὐτῷ λογίων, συντελέσας διὰ τῆς κλασικῆς αὐτοῦ παιδείας εἰς τὴν ἀναζωπύρῃσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ, καὶ διακρέψας μετὰ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ ζένῃ πρακμεινάντων καὶ γενομένων αἰτίων τῆς ἀναγεννήσεως καὶ πνευματικῆς προόδου τῆς Εὐρώπης. Ἀλλὰ διότι ὑποστηρίζας, ὡς μὴ ὄφελε, μέχρι τέλους τοῦ βίου αὐτοῦ τὰ ἐν Φερράρα καὶ Φλωρεντίᾳ συνομολογηθέντα, ἕτινα ἡ ἀνακτολικὴ ἐκκλησία εἶχεν ἀποκηρύξει, καὶ πρακμεινὰς πιστὸς εἰς τὰς ἀρχὰς τὰς ὁποίας ἠσπάζετο, ἀπώλεσε τὰς συμπαθείας τοῦ ὀρθοδόξου κόσμου, καρδιάλιος δὲ γενόμενος, ἐθεωρήθη ὡς ἀπαλλοτριωθεὶς ἐν μέρει τὸν ἐθνισμόν αὐτοῦ.

Ἐγεννήθη ὁ Βησσαρίων κατὰ τὸ 1389 ἢ 1393 ἢ 1395, ἐν Τραπεζοῦντι. Νέος ἔτι ὢν μετέβη εἰς Βυζάντιον, ὅπου κατὰ τὸ 1425 ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ ὁπόθεν ἐπέστρεψεν εἰς Τραπεζοῦντα. Τὴν ἐν Τραπεζοῦντι διαμονὴν τοῦ Βησσαρίωνος, καίπερ μὴ ἀναγερομένην ἄλλοθί που τῶν περὶ αὐτοῦ γραφέντων, παραδεχόμεθα ἡμεῖς ὡς ἀναμφισβήτητον, ἕκτε τοῦ ὅτι ἐγένετο ὑποστατικὸς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Δοσιθέου, ὅστις δὲν εἶναι Δωριεὺς ὡς ὁ Κ. Σάθας⁶ διατείνεται, ἀλλ' ἀρχιεπίσκοπος Τραπεζοῦντος⁷, καὶ ἐκ μαρτυρίας ἦν

⁶ Κωνσταντίνου Ν. Σάθα Νεοελληνικὴ Φιλολογία, σελ. 25. Ἐκ τοῦ συγγράμματος τούτου ἠρανίσθημεν πολλὰ ἀφορῶντα τὸν Βησσαρίωνα καὶ τὸν Γεώργιον Τραπεζοῦντιον.

⁷ Ὁ Μιχαὴλ Ἀποστόλης, εἰς τῶν μαθητῶν τοῦ Βησσαρίωνος ἐν τῷ πρὸς

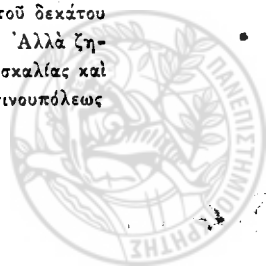
ἀνεύρομεν ἐν τῷ κώδικι τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Γεωργίου Περιστερω-
 ῶτα ⁸, καθ' ἣν ὁ ἐκ νέου οἰκίτωρ τῆς μονῆς ταύτης Θεοφάνης ἐλθὼν
 εἰς Τραπεζοῦντα καὶ ἱκετεύσας τὸν Βησσαρίωνα κατώρθωσε νὰ τύχη
 δι' αὐτοῦ τῆς αὐτοκρατορικῆς εὐνοίας. Ἀναντίρρητον λοιπὸν τυγ-
 χάνει ὅτι παρέμεινεν ὁ Βησσαρίων ἐν Τραπεζοῦντι, τὸ κατ' ἀρχὰς
 μὲν διδασκόμενος παρὰ τῷ Δοσίθεῳ, ἀνδρὶ ἐπὶ ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ θρυλ-
 λουμένῳ, διδάξαντι δὲ ἐνζήλωσ τὸν Βησσαρίωνα καὶ καταρτίσαντι
 αὐτὸν τέλειον ἐπὶ τὴν μοναχικὴν πολιτείαν, εἶτα δὲ διδάσκων καὶ
 ἄλλας ἴσως ἐκπληρῶν λειτουργίας, ὥστε ὑπολήψεως καὶ τιμῆς νὰ
 τυγχάνῃ παρὰ τῷ αὐτοκράτορι, καίπερ τὴν ἡλικίαν νεώτατος καὶ
 μὴ εἰσέτι τελείως δι' ἑλληνικῆς παιδείας καὶ φιλοσοφίας κατηρτι-
 σμένος. Ὁ Δοσίθεος βλέπων ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ νεοκρῦ μοναχοῦ
 κεχαρμαγμένην τὴν εὐφυίαν καὶ τὴν ζωηρὰν αὐτοῦ πρὸς τὴν μάθησιν
 ἔρεσιν ἀπέστειλεν αὐτὸν πρὸς τὸν μητροπολίτην Σηλυβρίας, ὅστις ἐ-
 δίδαξε τὸν Βησσαρίωνα τὴν ἱστορικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Ἄλλ' ὁ
 κυρίως γενόμενος διδάσκαλος αὐτοῦ, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν διδασκαλίαν
 ὀφείλει ἴσως τὴν ἐπὶ σοφίᾳ φήμην του, ἦν ὁ ἐν Πελοποννήσῳ διδά-
 σκων περιβόητος Γεώργιος Γεμιστὸς ἢ Πλήθων ⁹, ὅς ὄν πάσας

αὐτὸν ἐγκωμίῳ λέγει: «Προσελάβετο μὲν παρὰ τῶν Πατέρων αὐτῶν ὁ
 τῶν ἱεροφαντῶν μέγιστος Τραπεζοῦντος Δοσίθεος, πάνυ τοι πολλαῖς
 λιταῖς καὶ δεήσεσι λόγοις τε αὐτὸν ἐκπαιδεύειν καὶ ἅμα θέσθαι υἱὸν
 τοῦ κατὰ φύσιν ἐπικωδέστερον» (Α. Δημητρακοπούλου προσθήκαι καὶ
 διορθώσεις εἰς Νεοελληνικὴν φιλολογίαν Κ. Ν. Σάββα σελ. 3).

⁸ Ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Περιστερωῶτα ὑπῆρξε μία τῶν μᾶλλον
 περὶ τὴν Τραπεζοῦντα διακριθεισῶν ἐπὶ πολυτιμῳ καὶ εὐεργετικωτάτῃ ἐν προ-
 γενεστέροις χρόνοις δράσει, κτισθεῖσα μὲν τὸ πρῶτον τὸ 752, ἐρημωθεῖσα τὸ
 1203, ἀνακαινισθεῖσα τὸ 1398 καὶ σήμερον ἀποτελοῦσα μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν
 χωρίων τῆς Γαλλικῆς ἐξαρχίας Πατριαρχικῆν. Ἐξ αὐτῆς πλείστοι ἀνεδείχ-
 θησαν λόγοι, ὡς κατιόντες θέλομεν ἰδῆ.

⁹ Γεώργιος Γεμιστὸς ὁ ἐπονομαζόμενος Πλήθων ἐγεννήθη περὶ τὰ μέσα τοῦ
 δεκάτου πέμπτου αἰῶνος ἐν Σπέρτῃ, ἐμαθήτευσε — κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ δεινοῦ
 ἀντιπάλου του Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου — παρὰ τινι Ἰουδαίῳ Ἐλισσαίῳ, ἤδη
 δὲ ἀπὸ τῆς νεανικῆς του ἡλικίας ἀπέδειξε τὸ ἐν αὐτῷ τάλαντον συγγραψᾶς
 φιλοσοφικὰ τινα πονημάτια.

Ὑπῆρξεν ὁ Πλήθων ὁ ἐξοχώτατος φιλόλογος καὶ φιλόσοφος τοῦ δεκάτου
 πέμπτου αἰῶνος, ἀστὴρ φαεινότητος καὶ δόξα ἀληθῆς τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ ζη-
 τήσας τὴν ἀναστύλωσιν τῆς σχεδὸν ἐκλιπούσης Πλατωνικῆς διδασκαλίας καὶ
 ἐλθὼν εἰς διαμάχας ἰδίᾳ μετὰ τοῦ ἑπειτα Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως

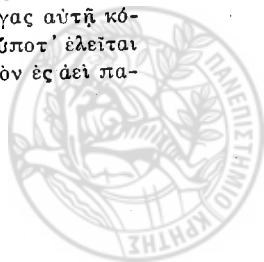

τὰς ἐπιστήμας καὶ ἰδίᾳ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ μαθηματικὰ ἐπαίδευθη καὶ τὸν ὅποιον ὡς πατέρα ἀληθῆ ἠγάπησεν ¹⁰. Ἐν Πελοποννήσῳ δὲ μαθητεύων δικαίως ἐθαυμάζετο καὶ διὰ τὸ σεμνὸν τῶν ἡθῶν καὶ διὰ τὸ ἀπέριττον τοῦ βίου, ἀλλ' ἰδίᾳ διὰ τὰς γνώσεις αὐτοῦ καὶ τὴν στωικίαν. Ἐκθύρυσεν ἐπ' ἐκκλησίας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ πλήθη συνωθούμενα ἤκροῶντο τοῦ νεαροῦ μοναχοῦ, ἡ φήμη δὲ αὐτοῦ προτρέγουσα διεσάλπισε τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ μετ' οὐ πολὺ δύο αὐτοκράτορες, ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ τῆς Τραπεζοῦντος, ἀπέστειλαν πρεσβευτὰς εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐξαιτούμενοι παρ' αὐτοῖς τὸν Βησσαρίων.

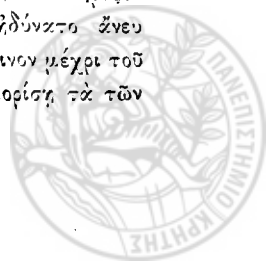
Ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Βησσαρίων ἔτυχεν εὐμενεστάτης παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου ὑποδοχῆς καὶ δὲν ἐβράδυνε λαμπρὰν ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος νὰ κατὰ-

Γενναδίου, περιέπεσαν εἰς τὰ δόγματα τῆς ἑλληνικῆς πολυθείας, ἣν ἐζήτησεν οὕτως εἰπεῖν νὰ ἐπαναφέρῃ. Τοῦ δεινοῦ τούτου ἀγῶνος, ὅτις ὡς ἀποτέλεσμα ἔσχε τὴν ριζικὴν κατάρριψιν τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας, ἐχρησίμωσεν ὡς ἔναυσμα τὸ σύγγραμμα τοῦ Πλήθωνος «Περὶ ὧν Ἀριστοτέλης πρὸς Πλάτωνα διαφέρεται», ἔξ οὗ ὑπόνοιαι μόνον περὶ τοῦ σχεδίου του εἶχον ἐγεσθῆ· εἶτα ὁμοσ ἠναγκάσθη ὑπὸ τοῦ Σχολαρίου, γράψαντος κατὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἀριστοτέλους, νὰ ἀντεπεξέβλη ἑρωμμένως διὰ τοῦ πολυθρηλλήτου «Περὶ νόμων» συγγράμματος, ὅπερ μετὰ τὸν θάνατόν του παρεδόθη εἰς τὰς φλόγας ὑπὸ τοῦ Σχολαρίου. Ὁ Πλήθων ἀπέθανεν ἑκατοντούτης, ἐπληθῆ δὲ διὰ τὴν σοφίαν καὶ μᾶθησίν του καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἑχθρῶν του, ὧν εἷς, ὡς θέλομεν εἶη, ἦν καὶ ὁ Γεώργιος Τραπεζοῦντιος. Συνέγραψε πληθὺν συγγραμμάτων, καὶ ἐγένετο πολλῶν διακριθέντων λογίων διδάσκαλος, ἐν οἷς τὴν περιφανεστέραν βεβαίως κατέχει θέσιν ὁ Βυσσάριων.

¹⁰. Ἴδου πῶς περὶ αὐτοῦ ἐκφράζεται ὁ Βησσαρίων ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ Γεμιστοῦ Ἀνδρόνικον καὶ Δημήτριον: «Ἐγὼ μὲν οὖν χαίρω τοιοῦτόφ ὠμιλικῶς ἀνδρὶ, οὗ μετὰ Πλάτωνα (ἐξαιρείσθω δὲ λόγου Ἀριστοτέλης) σοφώτερον οὐκ ἔβυσεν ἢ Ἑλλάς. Ὡστ' εἴτις τοὺς περὶ τῆς ἀπειρου τὸν γε ψυχῶν ἀνόδοι τε καὶ καθόδοι Πυθαγορείων καὶ Πλάτωνος ἀνεδέχετο λόγους, οὐκ ἂν ὀκνήσω καὶ τοῦτο προσθεῖναι, ὡς ἄρα Πλάτωνος τὴν ψυχὴν τοῖς τῆς εἰμαρμένης ἀροῦκτοῖς δεσμοῖς δεῖσαν δουλεῦσαι καὶ τὴν ἀναγκαίαν ἀποδοῦναι περίοδον ἐπιγῆς κατιούσαν τὸ Γεμιστοῦ σκῆνος καὶ τὸν ἐκείνου βίον ἐλέσθαι. Μέγα κλέος Ἑλλάδι πάση γέγονεν ἐκεῖνος ἀνὴρ, μέγας αὐτῇ κόσμος εἰς τὸν ἔπειτα χεῖδον ἐσειται, τούτου κλέος οὐποτ' ἐλείπεται ἀλλὰ οἱ τὸ ὄνομα καὶ ἡ φήμη μετ' εὐκλείας αἰδίου εἰς τὸν ἔς ἀεὶ παραπεμφθῆσθαι χρόνον».

σχη θέσιν παρὰ τῇ Ἱεραρχίᾳ τοῦ Βυζαντίου, χειροτονηθεὶς διάκονος τὸ 1429, πρεσβύτερος τὸ 1432 καὶ ἀρχιεπίσκοπος Νικαίης τὸ 1437, μικρὸν πρὸ τῆς διὰ τὴν σύνοδον τῆς Φερράρας ἀναχώρησίν του. Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ὁ πρωτοτελευταῖος τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, βλέπων ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἐγγίζον τὸ τέλος τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας καὶ τὰς ἰδίαις δυνάμεις ὅπως ἀνεπαρκεῖς θεωρῶν, μόνον ἐλπίδα σωτηρίας ἀπεξεδέχετο ἐκ τῆς Δύσεως, πρὸς ἣν τὸ βλέμμα ἔστρεψε, πρόθυμος πᾶσαν νὰ ὑποστῇ θυσίαν καὶ ἀντὶ παντὸς ὄρου ἐπιζητῶν τὴν μετὰ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἔνωσιν. Ἠγνοεὶ φκίνεται πόσον μάταιος ἦν ὁ τοιοῦτος αὐτοῦ ἀγὼν, ἀφοῦ οἱ μὲν δυτικοὶ ἔνωσιν ἐνόουν τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ὑπὸ τὴν τῆς Ῥώμης, οἱ δὲ ἡμέτεροι κατ' οὐδένα τρόπον ὑπέκυπτον εἰς ταύτην, φρονούντες ὅτι ὀλεθριώτατα ἐπὶ τε τὴν πολιτικὴν καὶ ἐθνικὴν ἡμῶν ὑπαρξίαν ἡδύνατο αὕτη νὰ ἔγῃ ἀποτελέσμημα. Ἄλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ προκαλοῦσθωμεν μικρὸν τὰ τότε διχιδραμιασθέντα, ἐπειδὴ ἐν αὐτοῖς μέρος ἐνεργότατον ἔλαβεν ὁ ἡμέτερος Βιοσακρίων. Τὸ 1432 ᾗδρευεν ἐν Βασιλείᾳ σύνοδος Δυτικῶν συνελθούσα ὅπως διαρρυθμίσει τὰ κατὰ τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν, οὐ πάνυ κελῶς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διακείμενα καὶ μεγάλας προκαλοῦντα ταραχὰς ἐν ταῖς συνειδήσεσι τῶν χριστιανῶν καὶ εἰς βικίαν κατὰ τῆς παπικῆς κυριαρχίας ἀντίστασιν κινήσαντα τοὺς ἐν Βορείᾳ Οὐσίαις. Τὴν σύνοδον ταύτην δὲν ἔβλεπε μετ' εὐχρηστικῆς ὁ τῆς Ῥώμης πάπας Εὐγένιος ὁ Δ'. κατ' ὅσον εἶχεν αὕτη προκινῶν, ὅτι θὰ ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν διαρρυθμίσει τῆς τε κερκαλῆς καὶ τῶν μελῶν· διὸ καὶ προσεπάθησε νὰ μεταθέσει αὐτὴν εἰς Βαυονίαν, προφασίζόμενος μὲν, ὅτι ἐντεῦθεν ἡδύνατο νὰ ἐπέλθῃ συνεννόησις πρὸς ἔνωσιν μετὰ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ κυρίως ἐπιθυμῶν νὰ κρατῇ ὑποχειρίους ἐν Ἰταλίᾳ τοὺς μεταρρυθμιστὰς πατέρας. Οὗτοι ἀπήντησαν, ὅτι οὐδεμίαν πλέον ἔχουσι ἐλπίδα εἰς τὴν τοιαύτην ἔνωσιν τὴν ἀπὸ τριακοσίων ἐτῶν θρῦλλουμένην καὶ μηδέποτε ἐπιτυγχάνουσαν, ὅτι δὲ καὶ ἂν τις πρὸς τοῦτο διάθεσις ὑφίστατο, ἡδύνατο κάλλιστα νὰ συνομολογηθῇ ἐν Βασιλείᾳ ἡ ἔνωσις. Ὁ πάπας ὀργισθεὶς ἐκήρυξε διακλυμένην τὴν σύνοδον, ἀλλ' αὕτη γενναίαν ἀντιτάξασα ἀντίστασιν, ἀντεκίνησεν ἐκτυτὴν ἀνωτέραν τοῦ πάπα καὶ ἀπερᾶνθη, ὅτι οὐδεὶς ἡδύνατο ἄνευ τῆς ἰδίας συναίνεσεως νὰ διαλύσῃ αὐτήν. Ταῦτα συνέβαινον μέχρι τοῦ 1434, ὅτε ἡ σύνοδος τῆς Βασιλείας θελήσασα νὰ περιορίσῃ τὰ τῶν

καρδιναλίων εισοδήματα, προσέκρουσε κατὰ νέων ἀντιπάλων, ὑπερ-
ἐνεθάρρουνεν Εὐγένιον τὸν Δ΄. νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν περὶ μεταθέσεως πρά-
τασιν, τὴν αὐτὴν καὶ πάλιν προβάλλων πρόφασιν τῆς μετὰ τῆς ἑλ-
ληνικῆς ἐκκλησίας ἐνώσεως. Οἱ τῆς Βασιλείας πατέρες θέλοντες νὰ
καταρτίψωσι καὶ τὸ ἐπιχειρήμα τοῦτο, προβαίνουνσιν εἰς χρετον μετὰ
τοῦ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου συνεννόησιν καὶ προσκαλοῦσι τοὺς Ἀ-
νατολικούς εἰς Βασιλείαν. Ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου δέχεσθαι
τὴν πρότασιν καὶ ζητεῖ παρ' αὐτῶν πλοῖα. Ἀλλὰ πρὶν ταῦτα κα-
ταπλεύσωσιν εἰς Βυζάντιον, ὁ πάππας προλαβὼν ἀπέστειλεν ἴδιον αὐ-
τοῦ πλοῖα, καὶ προσεκάλεσεν εἰς Ρώμην τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὴν
συνοδείαν αὐτοῦ. Καὶ οὕτω οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐρέθησαν κίβητες
εἰς ἀπορίαν· καὶ ἐγίνωσκον μὲν, ὅτι εὐκολώτερον καὶ ὑπὸ ἔθους καλλι-
τέρους θὰ ἐπετυγχάνετο ἡ ἐνωσις ἐν Βασιλείᾳ, ἀφοῦ ἐκεῖθεν ἠκούσθη
πρότερον φωνὴ κατὰ τῆς παπικῆς μοναρχίας, καθ' ἧς κυρίως ἀντεπε-
ξήρχοντο οἱ ἡμέτεροι· ἀλλ' ἐξ ἄλλου δὲν ἐπεθύμουν νὰ διασχεροσθί-
σωσι καὶ τὸν πάπαν. ἀφοῦ ὡς συνέπειν τῆς ἐνώσεως ἀπεξεδέχοντο
τὴν βοήθειαν αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων τῆς Δύσεως ἡγεμόνων. Ἐπὶ τέ-
λους εἰσῆλθον μὲν εἰς τὰ παπικὰ πλοῖα, ἀλλ' ἐπερυσάχθησαν ἐν
Ρώμῃ νὰ ἀποφασίσωσι ποίαν ὁδὸν θὰ ἠκολούθουν. Καὶ οὕτω μετὰ
πομπῆς καὶ ἐν σφόδρᾳ ἀληθεῖ μετέβαινον ἐκ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν
Δύσιν οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, ἄλλοι μὲν ἐλπίζοντες νὰ ἀναγνωρισθῶσιν
αὐτοῖς δικαιώματα ἔσχα, ἄλλοι δὲ ἀδιχοροσῶντες περὶ τούτου καὶ τὴν
ἐνωσιν ὡς ἀρχὴν ὑπολαμβάνοντες τῆς ἐξ Ἑσπερίας βοηθείας πρὸς
διάσωσιν τοῦ κινδυνεύοντος κράτους. Καὶ πρὸ ἐλκεν Ἰωάννης ὁ
Παλαιολόγος πλὴν τοῦ οἰκουμηνικοῦ πατριάρχου Ἰωσήφ πλείστους
ἄλλους ἀρχιερεῖς καὶ μοναχοὺς καὶ λογίους, τοὺς περιφανεῖς λόγῳ
σοφίας καὶ εὐγλωττίας ἐπισκόπους Ἐφέσου Μάρκον τὸν Εὐγενι-
κόν, Σάρδεων Διονύσιον καὶ Νικαίας Βησσαρίωνα· ἀλλὰ καὶ
τοὺς ἀρχιεπισκόπους Τραπεζοῦντος ¹¹ Ἡρακλείας, Νικομηδείας,

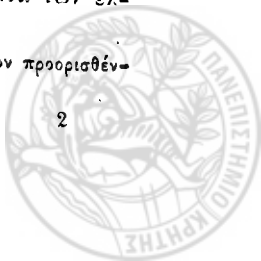
¹¹ Ὅτε Ἀλέξιος Δ΄, ὁ Κομνηνὸς αὐτοκράτωρ τῆς Τραπεζοῦντος ἐξέ-
δωκε τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Μαρτίαν σύζυγον τῷ αὐτοκράτορι τοῦ Βυζαντίου
Ἰωάννῃ τῷ Παλαιολόγῳ ἀπέστειλεν αὐτὴν ἐκεῖσε μετὰ πομπῆς μεγαλι-
πρεποῦς καὶ συνοδείας ἐπισήμων ἀνδρῶν, ἐν οἷς ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Τραπε-
ζοῦντος Δωρόθεος, ὁ φιλόσοφος Γεώργιος Ἀμυροῦτζης καὶ ἄλλοι ἀρχον-
τες τῆς Τραπεζοῦντος πολλοί. Πάντες δὲ οὗτοι μετὰ τριακοσίων ἄλλων ἀρχιε-
ρέων καὶ ἱερωμένων ἐτέλεσαν τοὺς γάμους αὐτῆς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας

Κυζίκου, Τουρνόβου, Μονεμβασίας, Λακεδαίμονος, Ἀμασειας, Μιτιλήνης, Σταυροπόλεως, Μολδοβλαχίας, Ρόδου, Μελενίκου, Δράμας, Δρύτσας καὶ Ἀγχιάλου. Προσέτι καὶ τὸν τῆς Ρωσσίας μητροπολίτην Ἰσιδώρον ὡς ἐπίτροπον τῆς Ρωσσιακῆς ἐκκλησίας, ὡς καὶ τοποτηρητὰς τῶν πατριαρχῶν Ἀντιοχείας, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολίμων, πάντας τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησιαστικὰ ἔχοντας ἀξιώματα. ἡγουμένους, μοναχοὺς, ψάλτας, ἄλλους κληρικούς καὶ πλείστους λογίους, ἐν οἷς τὸν Γεμιστὸν, τὸν Σχολάριον, τὸν Ἀμιρούτζην.

Δὲν θέλομεν παρακολογήσῃ τοὺς ἄνδρας τούτους εἰς τὴν πλήρη ταλαιπωριῶν πορείαν αὐτῶν, οὐδὲ θὰ ἀναφέρωμεν τι περὶ τῶν σκανδάλων, ἅτινα συχνάκις μεταξὺ αὐτῶν ἀνεφαίνοντο, οὐδὲ θὰ ὑπομνήσωμεν τὴν τασούτων ἐλπίδων διάψευσιν ὡς πρὸς τὰς τιμὰς τὰς ὁποίας ἀνέμενον, οὐδὲ θὰ ὑποδείξωμεν τὸν τρόπον δι' οὗ συνετηροῦντο, οὐδὲ θὰ παρασταθῶμεν εἰς τὰς διαφόρους συνεδριάξεις πρῶτον μὲν ἐν Φερράρᾳ, εἶτα δ' ἐν Φλωρεντίᾳ, παραπέμποντες τὸν θέλοντα πλείονα καὶ πληροφορηθῆ εἰς τὸν ἱστορήσαντα πάντα ταῦτα Σιρόπουλον μέγαν ἐκκλησιαρχὴν τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Σπεύδομεν καὶ ἀνεύρωμεν μεταξὺ πάντων τούτων τὸν ἡμέτερον Βησσαρίωνα.

Κατὰ τὰς πρὸς ἔνωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν συνεδριάσεις δύο διέπρεψαν μεταξὺ τῶν ἀνατολικῶν, Μάρκος ὁ Εὐγενικός ὁ τῆς Ἐφέσου μητροπολίτης, καὶ ὁ Βησσαρίων, ἐκεῖνος μὲν θαυμασθεὶς διὰ τὴν δύναμιν τῆς διαλεκτικῆς του, αὐτὸς δὲ διὰ τὴν χάριν τῆς στομυλίας του. Ἄλλ' οἱ τὰ προτερήματα ἀναδειχθέντες τότε ἀντίθετοι δὲν ἐβράδυναν ἢ ἀναδειχθῶσι πολέμιοι κατὰ τὰς ἀρχάς. Καθ' ὅσον εἰς δύο διχρήθησαν οἱ ἡμέτεροι στρατόπεδα, καὶ τοῦ μὲν προεξήρχεν ὁ Ἐφέσου. τοῦ δὲ ὁ Βησσαρίων ἔχων συμμάχους τὸν Ἰσιδώρον καὶ τὸν Γεννάδιον — ὅστις ὅμως, οὐ μόνον ἀπεσιχίστησε τῶν ἰδεῶν τοῦ Βησσαρίωνος κατόπιν, ἀλλὰ καὶ δεινότατος πολέμιος τῆς μετὰ τῶν Λατίνων ἐνώσεως ἐγένετο. — Ὁ Βησσαρίων συναγέρει τρόπον παντὶ εἰς τὴν ἔνωσιν, ἀλλ' ὁ Μάρκος, ἀμείλικτος τῆς καινονομίας ἐχθρὸς, ἀπῆλθε καταψήφίζων καὶ ἀναθεματίζων, καὶ οὕτω οὐ μόνον ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία τοῦ ποθομένου δὲν ἐπέτυχε διαίευσθαι τῶν ἐλ-

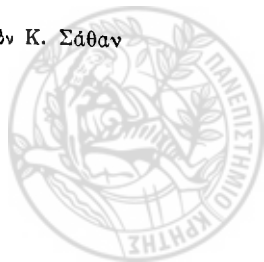
Σοφίας, τότε δὲ συνελθόντες ἐξελέξαντο καὶ τοὺς διὰ τὴν σύνοδον προρισθέντας, ἐν οἷς συμπεριελήφθη καὶ Γεώργιος ὁ Ἀμιρούτζης.

πίδων της, ἀλλ' ἀπόλωσε καὶ ἐν τῶν σοφωτέρων καὶ ἐξοχωτέρων αὐτῆς τέκνων, τὸν πολὺν Βησσαρίωνα, ὑπὲρ οὗ τσαυτὴ ὑπῆρχεν ὑπόληψις καὶ παρὰ τοῦ ὁποίου πλείστα ὕα ἀπεξεδέχετο.

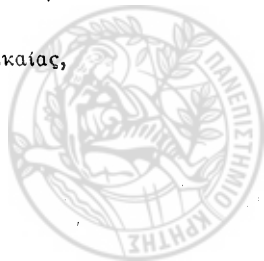
Κηρυχθείσης τυπικῶς τῆς ψευδοενώσεως ἐπέστρεψε καὶ ὁ Βησσαρίων εἰς Βυζάντιον, μηδεμιᾶς ὅμως παρὰ τοῦ ὀρθοδόξου κόσμου χαίρων ὑπολήψεως ἠναγκάσθη νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς Ἰταλίαν ἔπου καὶ ἐγένετο εὐμενέστατα δεκτὸς καὶ πολλῆς ἠξιώθη τιμῆς καὶ καρδινάλιος τὸ 1439 ἀνεδείχθη. Ἄλλ' ἐξελατινίσθη ἕως ὁ Βησσαρίων; Βεβαίως δὲν δυνάμεθα εὐκόλως νὰ τῷ φανῶμεν ἐπιεικείς, ἀφοῦ ὑπὸ τοῦ πάπα Νικολάου Ε'. ἐξελέγη ἐπίσκοπος Σαβίνης καὶ εἶτα Τουσκούλου, δις δὲ μικροῦ δεῖν ἐγένετο πάπας, καὶ ἐκυτὸν κατεδίκασεν, ἐξ ὧν πρὸς τὸν παιδαγωγὸν τῶν τέκνων τοῦ Δεσπότη τοῦ Θωμᾶ τὸν εἰς Ἀγκῶνα καταφυγόντα ἔγραψεν. Ἄλλὰ δὲν εἶναι δίκαιον καὶ ὀρθὸν νὰ κρίνωμεν τὸν ἄνδρα ἀπολύτως καὶ χωρὶς νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν πάσας τὰς περιστάσεις ὑφ' ἃς ἔζησε καὶ ἔδρασε. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι οἱ ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τότε ἐκ τῶν ἡμετέρων κηρυχθέντες τὴν διὰ τῆς Εὐρώπης σωτηρίαν τοῦ ἐτοιμορρόπου Βυζαντινοῦ κράτους ἐν νῷ κυρίως εἶχον, οὐδὲ πρέπει νὰ παρίδωμεν τὰς τσαυτάς κατόπιν τοῦ Βησσαρίωνος προσπαθείας καὶ ὑπερανθρώπου ἀγῶνας, οὓς κατέβαλεν ὑπὲρ τῆς κηρύξεως σταχυοφορίας· οὐδὲ νὰ παρελθέσωμεν τὰς πρὸς τοὺς Ἑλληνας λογίους προσενεχθείσας ὑπ' αὐτοῦ ὑπηρεσίας. Προχειρισθεὶς ¹² ὑπὸ τοῦ πάπα Νικολάου τοῦ Ε'. τοῦ διαδεχθέντος Εὐγένιου τὸν Δ'. ἐπίσκοπος Τουσκούλου ἐστάλη ὁ Βησσαρίων εἰς Βονωνίαν μετ' ἀπολύτου ἐξουσίας, καθ' ὅσον ἔριδες ἐμφύλιοι καὶ ἐπιδρομαὶ ἐξωτερικαὶ ἐτάρακτον αὐτήν. Κατὰ τὸ πενταετὸς δὲ διάστημα τῆς ἐκεῖ διαμονῆς του ἀνεδείχθη ἐμπειρότατος πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς ἀτρόμητος, ἔνθερμος δὲ προστάτης τῆς παιδείας. Κατώρθωσεν ἐν τῷ διαστήματι ἐκείνῳ οὐ μόνον τὰς ἐμφυλίους ἔριδας νὰ καταπάσῃ καὶ τὴν πόλιν νὰ ἐξασφαλίσῃ, ἀλλὰ καὶ πλείστων ἀγαθῶν πρόξενος αὐτῇ νὰ γένηται. Ἀνήγειρε τὸ ἡμελημένον γυμνάσιον καὶ παρώτρυνε τοὺς νέους εἰς παιδείαν, βραβεύων τοὺς ἐπιμελεστέρους καὶ ἐξοργίζων φιλοτίμως τὴν ἀμιλλαν τῶν ἀκνηρῶν. Ἐν δημοσίᾳ δὲ ὁδῷ οἱ Βονωνιεῖς εὐγνωμονοῦντες ἐχάραζαν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπιγρά-

¹² Ἐν τῇ διηγήσει ἐφεξῆς ἀκολουθοῦμεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸν Κ. Σάθαν (Νεοελ. φιλ. σελ. 27).

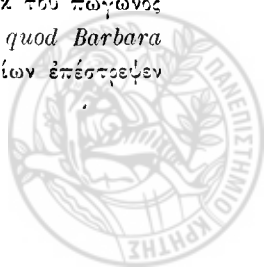
ψα ντες: *Bessarioni episcopo Tusculano cardinali Niceno, benefactori nostri*¹³, ισχυρίζοντο δέ, ως ο Πλατίνος λέγει, ότι ουχί υπό του πάπα, ἀλλ' υπό του Θεού ἀπεστάλη εις αυτούς. Μετά δὲ τὸν θάνατον Νικολάου Ε'. συμβάντα τὸ 1455 πολὺς περὶ τὸ ὄνομα τοῦ Βησσαρίωνος ἠγέρθη θόρυβος ὡς ἐκ τῆς ὑποψηφιότητος αὐτοῦ διὰ τὸν παπικὸν θρόνον· καὶ θὰ ἐπετύγγανεν ἂν μὴ ἐναντίον του ἐπιτίθετο οὕτω σκαιῶς ὁ καρδινάλιος Ἀλάνος ἀρχιεπίσκοπος Ἀβινιῶνος, ὅστις κυριώτατον τοῦ πολέμου του ἐπιχειρήμα ἔσχε τὸ ὅτι διετήρησεν ὁ Βησσαρίων τὴν γενειάδα. Τότε δὲ ἴσως ἐχρημάτισεν ἠγούμενος τῆς μονῆς *Crypta Ferrata*, ἣτις ἠγείρετο ἐπὶ τοῦ χώρου, ὅπου πάλαι ἔκειτο ἡ οἰκία τοῦ Κικέρωνος καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἡ λειτουργία ἐτελεῖτο Ἑλληνιστὶ κατὰ τὸν ὅρον τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ ἐνώσεως. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀντ' αὐτοῦ ἐλληγεὶς πάπας Κάλλιστος Γ' διετέλεσε τιμῶν καὶ ἄκρωσ σεβόμενος τὸν Βησσαρίωνα, ὅστις τὴν εὐνοίαν ταύτην ἐπέζητήσῃ νὰ στρέψῃ ὑπὲρ τῆς ἀπὸ πολλοῦ παρ' αὐτοῦ σχεδιδιζομένης σταυροφορίας καὶ συνῆλθον μὲν πρὸς τοῦτο ἱκανοὶ ἠγεμόνες ἀλλ' οὐδεμία ἐλήφθη ἀπόφασις ὡς ἐκ τῶν μεταξὺ των διενέξεων. Τότε ἐστάλη ὑπὸ τοῦ πάπα ὁ Βησσαρίων πρέσβυς παρὰ τῷ βασιλεὶ τῆς Ἀρραγῶνος Ἀλφόνσῳ, ὠνομάσθη δὲ καὶ προστάτης τοῦ τάγματος τῶν ἐλασσόνων ἀδελφῶν. Εἰς συγκρότησιν ἡμῶς σταυροφορίας εἶρε προθυμότερον ὁ Βησσαρίων τὸν διάδοχον τοῦ Καλλίστου Αἰνεΐαν Σίλβιον τὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Πίου Β' ἀνεληθόντα κατὰ τὸ 1458 τὸν παπικὸν θρόνον συγκάλῃσαντα δὲ ἐν Μαντουῆ συνοδὸν ἠγεμόνων. Ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ ἠγόρευσεν ὁ Βησσαρίων θαυμασιῶς ἐξορκίσας τοὺς χριστιανοὺς ἠγεμόνας ὑπὲρ τῆς σταυροφορίας τὴν ὁποίαν καὶ αὐθις ἐματῶσαν οἱ ἐν Γερμανίᾳ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Σταλεῖς ὑπὸ τοῦ πάπα ὁ Βησσαρίων πρὸς συμμιλίωσιν διῆλθε πρῶτον διὰ Βενετίας ὅπου συνηγόρησε παρὰ τῇ δημοκρατίᾳ ὑπὲρ τῆς σταυροφορίας, καὶ μετέβη εἶτα εἰς Νυρεμβέργην, ἐνθεν ἀπέστειλεν ἐγκύκλιον καὶ ὅπου δι' ἀγορεύσεων πολεμικῶν προσεπάθησε νὰ διεγείρῃ τὸν λαὸν ὑπὲρ τῆς σταυροφορίας. Λαμπρότατα ἐπίσης καὶ περιπαθῆστατα ἠγόρευσε καὶ πρὸ τῶν συνεληθόντων ἠγεμόνων, ἱετεῶν, δακρυρροῶν, ἐξορκίζων καὶ εἰς πόλεμον ἐξορμῶν. Ἀποτυχὼν ἐκεῖ μετέβη εἰς Βορ-

¹³ ἤγουν «Βησσαρίωνι ἐπισκόπῳ Τουσκούλου, καρδινάλιῳ Νικαίας, εὐεργέτῃ ἡμῶν.

μασίαν· οὐδὲν δὲ κακίη καταρθώσας μετέβη εἰς Βιέννην ἵνα κατα-
πίση Φρειδεσβίκον τὸν Γ'. Καίτοι πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τού-
του ὑποδειχθέντα ἄθθεν προσκύμματα κατέρριψεν ὁ Βησσαρίων, δὲν
κατάρθωσεν ἐν τούτοις νὰ ἐπιτύχη καὶ ἐνταῦθα τοῦ ποθομένου,
ἐξανατλήσας δὲ τὰς σωματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις καὶ ψυχικῶς τεταραχ-
μένος ἐπέστρεψεν ἄπρακτος εἰς Ρώμην, ὅτε (1464) καὶ ἐχειροτονήθη
ὑπὸ τοῦ πάπα ἐπὶ ψιλῶ ὀνόματι πατριάρχης Κωνσταντινουπό-
λεως καὶ ὀλίγον βραδύτερον ἐγένετο προϊστάμενος τοῦ σινεδρίου
τῶν καρδιναλίων. Πῶς ἐν τούτοις ὁ Β'. ἀπεφάσισε καὶ μόνος νὰ
ἐξοπλίση στῆλον ἀποστείλας πρὸς τοῦτο τὸν Βησσαρίωνα εἰς Βενε-
τίαν καὶ σπεύσας μετ' αὐτοῦ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχιερίαν τῆς ἐκστρα-
τείας· ὅπου τὸν ὁ θάνατος τοῦ πάπα διέλυσε πάντα ταῦτα τὰ ὄνειρα
καὶ τὰς συλληφθείσας ἐλπίδας.

Τὸν Πῶν Β'. διεδέχθη Παῦλος ὁ Β'., μετὰ τὸν θάνατον τοῦ
ὁποίου παρ' ὀλίγον καὶ πάλιν νὰ ἐπιτύχη πάπας ὁ Βησσαρίων. Ὀλί-
γον ὅμως πρὸ τῆς ἐκλογῆς ὁ καρδινάλιος Ὁρσίνης τῷ προέτεινε νὰ
τῷ παράσχῃ τὰς ψήφους τῶν φίλων του ἐὰν ὑπέσχετο ὡς ἀντάλ-
λαγμα τὴν ἀναγνώρισιν οἰκογενειακῶν τιμῶν προνομίων. Ὁ Βησσαρίων
μὴ καταδεχόμενος νὰ ἐξευτελισθῇ δι' ἀγορὰς ψήφων ἀπέριψε τὰς
αἰσχρὰς τοῦ Ὁρσίνη προτάσεις καὶ οὕτω ἀνηγορεύθη πάπας Φραγκῆ-
σκος τῆς Ροβέρου ὅστις ἐγγράφως ὑπέσχεθη τῷ Ὁρσίνῃ πλείονα
τῶν ὅσα ἐκεῖνος ἐζήτηι. Ἀλλά, κατὰ τὸν Ἰόβιον, ἡ ἀποτυχία τοῦ
Βησσαρίωνος ὀφείλεται κυρίως εἰς πλαστογραφίαν τοῦ συνέδρου Νικο-
λάου Περότυ, πρὸς ὃν λέγεται, ὅτι ἀνέκοιζεν ὁ Βησσαρίων μετὰ
τὴν ἐκλογὴν : «Αὐτὴ ἡ ἀπάτη, Νικόλαε, ἐξαιρεῖ ἀπὸ ἐμὲ τὴν
τιάραν, ἀπὸ σὲ δὲ τὰ κότεργα». Καὶ ὁ ἐκλεγείς (1471) ἐν τού-
τοις Φραγκῆσκος ὑπὸ τὸ ὄνομα Σίξτου Β'. ὑπὸ τοῦ Βησσαρίωνος
παραινουόμενος προσεπάθησε νὰ ἐξεγείρῃ σαυροφορίαν ἀποστείλας
πρὸς τοῦτο τὸν Ἑλληνα καρδινάλιον εἰς Γαλλίαν, ὅπου Λουδοβίκος
ὁ ΙΑ'. καὶ Κάρολος ὁ δούξ τῆς Βουργονίας εἰς δεινὴν εὐρίσκοντο
διένεξιν. Φθὰς ὁ Βησσαρίων εἰς Γαλλίαν ἐζήτησεν ἀκόρυσιν παρὰ τοῦ
Λουδοβίκου· ἀλλ' οὗτος παροργισθεὶς διὰ τὴν γενειάδα καὶ τὸν μύ-
στακα τοῦ καρδινάλιου καθύβρισεν αὐτὸν ἀρπάσας ἐκ τοῦ πώγωνος
καὶ ἀνακράζας : «*Barbara Graeca genus retinet, quod Barbara
solebant*». Ἀποτυχῶν οὕτω καὶ ὑβρισθεὶς ὁ Βησσαρίων ἐπέστρεψεν

περίλυπος ἐκ Γαλλίας, φθὰς δὲ εἰς Φαβένην ἀπέβιασε τὴν 19 Νοεμβρίου 1472.

Τὸ σῶμα τοῦ Βησσαρίωνος μετενεχθὲν ἐκ Ραβέντης εἰς Ρώμην ἐτάφη πομπωδῶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, κατὰ δὲ τὴν ἐκφορὰν παρευρέθη καὶ ὁ πάπας, τιμὴ ἀνήκουστος καὶ παράδειγμα ὅς ἅμοιον οὐδέποτε ἐγένετο. Κατετέθη δὲ ἐντός μνημείου ὑπερ ζῶν (1466) εἶχε κατασκευάσει ὁ Βησσαρίων ἐπιγράψας :

«Τοῦτ' ἔτι Βησσαρίων ζῶν ἦνυσα σώματι σῆμα,
Πνεῦμα δὲ φευξεῖται πρὸς Θεὸν ἀθάνατον».

Τὴν παιδεῖαν καὶ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ δι' ἰδίων ἐγκωμίων διεκήρυξαν οἱ ἐκ τῶν μαθητῶν του Πλατίνου καὶ Μιχαὴλ Ἀποστόλης, πολλοὶ δὲ ἄλλοι δὲν εἰλιψὺν καὶ ἐκθειάσωσι τὴν σοφίαν αὐτοῦ. Ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐγχράθη τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα :

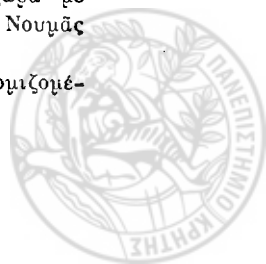
*«Graecia me genuit, forvit Italisora : galero
Roma colit; vita sum Numa, et arte Plato¹⁴».*

Ἡ εἰκὼν αὐτοῦ σώζεται ἐν τῇ ἐν Βενετίᾳ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἀγίου Μάρκου ὑπάρχει δὲ καὶ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, ἐξ ἧς ὡς καὶ τῆς τοῦ Γεωργίου Τραπεζουντίου ἐξέδωκε φωτογράφα ἀντίτυπα ὁ συμπολίτης ἱατρός Συμβουλίδης.

Ὁ Βησσαρίων ἦν εἰς ἄχρον φιλελεύμων καὶ μετλόδοφος. Τὸ ἐπὶ τοῦ Κυριναλίου λόφου μέγιστον του ἦτο γενικὸν καταρτήριον τῶν ἐπὶ παιδείᾳ διαπρεπόντων Ἑλλήνων καὶ Ἰταλῶν, καθημερινῶς περὶ σπουδαίων συζητούντων ἐνώπιον τοῦ Βησσαρίωνος, ὅστις πατριαρχικῶς ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν καθήμενος ἀνεσκεύαζεν ἢ ἐπεκύρου τὰ λεγόμενα. Φιλανθρωπὸς μέχρις ἄκρου καὶ συγγραφεὺς χαλκέντερος εἶπε πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην, περὶ ἧς εὐθὺς ἀμέσως λέγομεν. Τῶν ἐκπατρισθέντων ἰδίως ὁμοειθῶν του ἐγένετο ἐνθερμότατος προστάτης πολλοὺς ἰδίᾳ δαπάνη¹⁵ σπουδάσας εἰς τὰ διάφορα τῆς Ἰταλίας Πανε-

¹⁴ Ἦγουν «Ἡ Ἑλλάς με ἐγέννησεν, ἡ δὲ τῆς Ἰταλίας χώρα με περιέθαλψεν· ἡ Ρώμη με ἐπροστάτευσεν· κατὰ τὸν βίον εἶμαι Νομιὰς κατὰ δὲ τὴν ἐπιστήμην Πλάτων».

¹⁵ Ἐξ ἐπιστολῆς του πρὸς Φιλανθρωπινόν : «Πρὸς ὧν (τῶν νομιζομέ-

πιστήμια. Περί τῆς ἀρετῆς δὲ καὶ σοφίας τοῦ ἀνδρὸς γνώμη ἀντίθετος δὲν ὑπάρχει· καὶ αὐτὸς ὁ ἐναντίον του κατενεχθεὶς Γεώργιος Τραπεζούντιος, ὁ Ἀργυρόπουλος, ὁ Φίλελφος, ὁ Πόγγιος, ὁ τούτου ἀντίπαλος Λαυρέντιος Βάλλας, Ἀνδρόνικος ὁ Θεσσαλονικεὺς καὶ πλεῖστοι ἄλλοι λόγιοι, ἵνα μὴ καὶ πάλιν ἀναφέρωμεν τὸν Πλατίναν καὶ τὸν Μιχαὴλ Ἀποστόλῃν, ἔτρεπον πρὸς αὐτὸν θαυμασμὸν ἀληθῆ, ἀποτελοῦντες περὶ αὐτὸν ὡς περὶ Μαικήναν, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Παπαρηγοπούλου, ἀλλὴν λογίων, ἣν ἐφθόουν οἱ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡγεμόνες. Πρὸς δὲ τὴν μνήμην τοῦ διδασκάλου του Γεμιστοῦ διετῆρει ἄπειρον σέβας τιμῆσας αὐτὸν ζῶντα καὶ ὑπερασπισθεὶς αὐτὸν ἀποθανόντα· ἢ πρὸς τὸν σικοφαντοῦντα τὸν Πλάτωνα ἀπάντησις πρὸς Γεώργιον τὸν Τραπεζούντιον ἐπέβλεψε σιωπῆν τοῖς πολεμίοις τοῦ Πλήθωνος, ἢ πρὸς αὐτὸν δὲ τοσαύτη αὐτοῦ ἀγάπη ἔδωκεν εἰς τινὰς τὸ ἐνδόσιμον ν' ἀμφιβάλλωσι περὶ τῆς εἰς τὸν Χριστιανισμὸν πίστεως τοῦ Βησσαρίωνος.¹⁶

Τὴν πλουσίαν αὐτοῦ βιβλιοθήκην ἐκτιμωμένην περὶ τὰς 30,000 χρυσῶν νομισμάτων ἐδωρήσατο ζῶν ἔτι, κατὰ τὸ 1468, τῇ ἐνετικῇ γερουσίᾳ, διότι, κατὰ τὸν Παπαρηγόπουλον,¹⁷ εἰς τὴν Ἑνετίαν τὸ πρῶτον προσήρχοντο οἱ ἑκπατριζόμενοι Ἕλληνες καὶ ἐν αὐτῇ εὕρισκον ἄσυλον οἱ ὁμόφυλοί του, ἐθεώρει δηλονότι αὐτὴν δευτέραν πατρίδα. Τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Βίλλεμαν ἐν βίῳ Λασκάρεως ἀναφερόμενον, ὅτι ὁ Βησσαρίων ἐδωρήσατο τὴν βιβλιοθήκην του εἰς Ἑνετίαν ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει ἀποδώσεως τῇ Ἑλλάδι ἐλευθερομένη ποτέ, δὲν πιστοῦται ἄλλοθεν ποθεν. Κατάλογον τῆς πολυτίμου αὐτῆς βιβλιοθήκης ἐδημοσίευσεν ὁ Μοντεφακὸν, ἐπὶ βιβλίου¹⁸ δὲ αὐτὸς ὁ Βησ-

των σοφῶν ἐν Ἰταλίᾳ Χρυσώλαρᾳ καὶ Γαζῆ καὶ Τραπεζουντίου) τὸ παράδειγμα ἡμεῖς παλινοστήσαντες ἐν Ἑνεταίᾳ κατὰ τὸ δυνατόν ἐπεμελήθημεν τοὺς ἀνερχομένους εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἀνδρας σοφοὺς τε καὶ ἐπιστήμονας εἰς Πατάδιον, διὰ τὸ πλησίον, μεταπέμψαι, ἵνα τοῖς ἡμῶν ἀναλώμασι τὰ τῶν Λατίνων μεμαθηκότες οὐ μὴν τῶν ἐν ἡμῖν ἀλλὰ καὶ τῶν Λατίνων διδάσκαλοι γένωνται τὸ καθ' ἐξῆς».

¹⁶ Γράφων πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ Πλήθωνος λέγει : « Πέπυσμαί τὸν κοινὸν πατέρα τε καὶ καθηγεμόνα, τὸ γεῶδες πᾶν ἀποθέμενον, ἐς οὐρανὸν καὶ τὸν ἀκραίφνῃ μεταστῆναι χώρον, τὸν μυστικὸν τοῖς Ὀλυμπίοις θεοῖς συγχορεῦσοντα Ἰακχον».

¹⁷ Ἑλλαν. Ἱστορ. τόμ. Ε'. σελ. 488.

¹⁸ Ὁ Α. Δημητρακόπουλος (προσθ. καὶ διορθ. εἰς τὴν Νεολλ. φιλ. Κ.

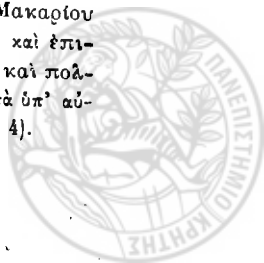
σαρίων ἐπέγραψε τὰ ἐξῆς : « τῶν ἐνταῦθα ἐκκειμένων λόγων οἱ μὲν, ἔτι νέῳ ὄντι, καὶ ἄρτι πρώτης ἡμιμέμῳ τῆς περὶ τὸ συγγραφῆναι γυμνασίας, ἐκδίδονται, μῆτε τινὰ πῶ βαθμὸν ἱερωσύνης ἔχοντι, πάνυ τε τὴν ἡλικίαν ἀπαλῶ ἔτι μοι ὄντι, τῷ πρὶν μὲν τῆς Νικαϊέων ἀρχιερεῖ γινομένῳ, νῦν δὲ εἰς Καρδινάλιον τῆς ἀγίας Ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας τελοῦντι, τοῦνομα Βησσαρίωνι, τὸ γένος ἐκ Τραπεζοῦντος, ἐν Κωνσταντινουπόλει τραφέντι καὶ παιδευθέντι· οἱ δὲ καὶ ἐφεξῆς, τοῦ χρόνου προβαίνοντος ἐν τῷ τῆς χροίας ἐκάστοτε παρισταμένῳ, ὡς ὁ καιρὸς ἐδίδου, ὑπὸγορευθήσαν, οἱ μὲν ἐν ἱερεῦσι τελοῦντός μου, οἱ δ' ἤδη καὶ γενομένου ἀρχιερέως· ὁ δὲ τελευταῖος περὶ τῆς τοῦ ἀγίου πνεύματος ἐκπορεύσεως, πρὸς τῇ μακρῇ εἰς Κωνσταντῖνον τὸν Δεσπότην ἐπιστολῇ, ἤδη δὲ εἰς τὸ τῶν Καρδιναλίων ἀνηγμένου ἀξίωμα· οὗς, εἰ καὶ μὴ πολλοῦ τινος ἀξιοῦ λόγου εἰσίν, ὡς οἰκεῖα ὅμως γεννήματα φιλοῦντες ἐν τούτῳ αὐτοῦς τῷ βιβλίῳ πρὸς ὑπόμνησιν ἡμῶν αὐτῶν μᾶλλον ἢ ἑτέρων ὠφέλειαν ἐξεθέμεθα ».

Συγγράμματα τοῦ Βησσαρίου διεσώθησαν πλεῖστα : ¹⁹

- 1) Λόγος περὶ ἐνώσεως.
- 2) Δογματικὸς λόγος περὶ ἐνώσεως.
- 3) Λόγος περὶ τῆς Φλωρεντινῆς συνόδου.
- 4) Λόγος εἰς τὴν ἀγίαν Κάραν τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου.
- 5) Λόγος πρὸς Παῦλον Γ'.
- 6) Πρακτικὰ τῆς ἐν Φερρόρα συνόδου.
- 7) Κατὰ συλλογιστικῶν κεφαλαίων Μάρκου Ἐφέσου.
- 8) Ἀπολογία κατὰ Γρηγορίου Παλαμᾶ καὶ ὑπὲρ Ἰωάννου Βέκκου.
- 9) Πρὸς Ἀλέξιον Λάσκαρην Φιλανθρωπινὸν περὶ τῆς ἐν

Σάθα, σελ. 3) διορθῶν τὸν Σάθαν. λέγει, ὅτι εὔρε τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἐπιγεγραμμένην ἐπὶ βιβλίου, οὐχὶ δὲ ἐπὶ τῆς βιβλιοθήκης.

¹⁹ Ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ Κ. Σάθα παραλείπομεν τὰ κατὰ Α. Δημητρακοπούλου παραληπτέα (ὁμιλία ἐν τῇ κοιμῆσει τοῦ ὁσίου Μακαρίου τοῦ Κορωνᾶ, περὶ τῶν ἐμφερομένων τῇ θεῖα εὐχῇ ὁρημάτων καὶ ἐπιτελεύτιοι ὁμιλίαι παρούσης τῆς τῶν ὀρθοδόξων συνάξεως καὶ πολλῶν τῆς συγκλήτου καὶ πολιτείας)· ἐπίσης προσθέσαμεν καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερόμενα (προσθ. καὶ Διοθ. εἰς Νεοελλ. Φιλ. Κ. Σάθα σελ. 4).

Φλωρεντία συνόδου καὶ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος.

10) Ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς Ἑλλήνας.

11) Κατὰ Μαξίμου Πλανούδη περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος.

12) Πρὸς Γεμιστόν περὶ τοῦ αὐθυποτάκτου, περὶ τοῦ μεθεκτοῦ καὶ ἀμεθέκτου, περὶ τῆς τῶν ὄντων συνωνυμίας ἢ ὁμωνυμίας, καὶ περὶ εἰμαρμένης.

13) Ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ περὶ ἀζύμων.

14) Φυσικαὶ ἀποδείξεις περὶ Θεοῦ.

15) Ἐπιστολὴ πρὸς παιδαγωγὸν Θωμᾶ τοῦ Παλαιολόγου.

16) Λόγος εἰς τὸν στόλον.

17) Ἀπαντήσεις πρὸς τοὺς πρέσβεις τῆς Γερμανίας.

18) Ἐπιστολὴ πρὸς Παῦλον Γ' περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ μεταφράσεως Α'. Φιλιππικοῦ τοῦ Δημοσθένους.

19) Ἐκθεσις χριστιανικῆς πίστεως κατὰ πασῶν αἱρέσεων.

20) Περὶ πρωτείου τοῦ Πάπα.

21) Μονωδία ἐπὶ τῷ θανάτῳ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου.

22) Πρὸς τὸ Πλήθωνος πρὸς Ἀριστοτέλη περὶ οὐσίας.

23) Περὶ τοῦ τῆς ἱεράς εὐχαριστίας μυστηρίου, καὶ ὡς τοῖς τοῦ κυρίου ῥήμασι μάλιστα τελειοῦται.

24) Ἐπιτομὴ ἱστοριῶν Ἀππιανοῦ καὶ Διοδώρου.

25) Παρασημειώσεις εἰς Θουκυδίδην, Ἡρόδοτον, κτλ.

26) Ἐπιστολὴ πρὸς Βενετούς.

27) Μονωδία ἐπὶ τῇ βασιλίσει Κλεόπης.

28) Ἐγκώμιον ὀσίου Βησσαρίωνος τοῦ ἐρμηίτου.

29) Ἐγκώμιον Τραπεζοῦντος.

30) Ἐγκώμιον ἰσθμοῦ Πελοποννήσου.

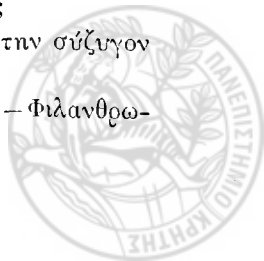
31) Παραμυθητικοὶ τρεῖς λόγοι πρὸς αὐτοκράτορα Κωνσταντινουπόλεως.

32) Πρὸς Θεόδωρον Γαζῆν περὶ τοῦ κατὰ Πλάτωνος συγγράμματος τοῦ Τραπεζοῦντιου.

33) Εἰ ἡ φύσις καὶ ἡ τέχνη βουλεύονται ἢ οὐ ;

34) Ἰαμβικὸν ἐπίγραμμα εἰς Θεόδωρον πρώτην σύζυγον Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου.

35) Διάφοροι ἐπιστολαὶ πρὸς Γεώργιον Γεμιστόν, — Φιλανθρω-

πινόν — Γεννάδιον Σχολάριον — Θεόδωρον Γαζῆν — Παλαιο-
λόγους — Μιχαὴλ Ἀποστόλῃν — Ἀνδρόνικον Κάλλιστον —
υἱὸς Γεμιστοῦ — Ἀμιρούτζην — Θεόδωρον Πορφυρογέννη-
τον — Παῦλον Σοφριανόν — Δημήτριον Πεπαγωμένον — Νικό-
λαον Σεκουνδῖνον — Νικηφόρον Χιλῆν — Διονύσιον ἱερομόνα-
χον — Ἰωάννην Νομοφύλακα τὸν Εὐγενικόν — Ματθαῖον καὶ
Ἰσίδωρον ἱερομονάχους — Ἰωάννην Ἀργυροπούλον — Γρηγό-
ριον Προωτοσύγγελον καὶ λοιπούς.

36) Παραίνεσις ὡς ἀπὸ προσώπου τοῦ ἀρχιεπισκόπου
Σοφίας.

37) Μονοδία ἐπὶ τῇ δεσποίνῃ τῆς Τραπεζοῦντος Θεοδώρα
τῇ Κομνηνῇ.

38) Ἐτέρα μονοδία ἐπὶ τῇ αὐτῇ καὶ μερικὴ πρὸς τὸν βα-
σιλέα παραμυθία.

39) Τρίτη μονοδία ἐπὶ τῇ αὐτῇ.

40) Κανὼν παρακλητικὸς ὑπὲρ νοσοῦντων εἰς τὸν ἐν ἀθλο-
φόροις ἱαματικὸν Παντελεῖμονα.

41) Στίχοι ἱαμβικοὶ ἐπιτύμβιοι ἐπὶ τῇ ταφῇ τῆς μακαρίτι-
δος βασιλίσσης κυρίας Κλεόπης Παλαιολογίνας.

42) Στίχοι ἱαμβικοὶ ἐν πέπλῳ ἔχοντι τοὺς βασιλεῖς τῶν
Ρωμαίων.

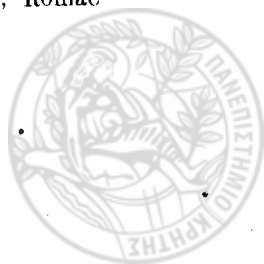
43) Λόγοι παιδὶ παραινετικοὶ ἐκ πατρὸς περὶ τῆς τῶν ἠθῶν
εὐκοσμίας καὶ τῆς ἄλλης αὐτοῦ κατὰ τὸν βίον εὐκοσμίας καὶ
μάλιστα πάντων τῆς περὶ τὴν πίστιν ἀσφαλείας καὶ πάσης
ἀπλῶς ἀνθρωπίνης τελειότητος (γράφοντες ὡς ἐκ προσώπου Ἰωάν-
νου Λάσκαρη τοῦ Λεοντάρη, πρὸς ὃν καὶ προτάσσεται Ἐπιστολὴ τοῦ
Βησσαρίωνος).

44) Πρὸς τὴν Σύνοδον (συνηγορητικὴ ὑπὲρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου
Τραπεζοῦντος Δοσιθέου ἀναγκάζομένου παραιτήσασθαι τὴν κῆρυξ-
αρχοῦσαν ἀρχιεπισκοπὴν).

45) Ὁμιλίαι εἰς τὸ: «Μακάριος ἄνθρωπος ὃς εὗρε σοφίαν».

46) ²⁰ Adversus Calumniatorem Platonis libri V, et liber
de natura et arte adversus Georgium Trapezuntium, Romae
1469.

²⁰ Τὰ ἐντεῦθεν εἰσι συντεταγμένα Λατινιστί.

47) *Correctio librorum Platonis de Legibus Georgio Trapezuntio interprete.*

48) *Declaratio aliquorum, quae in oratione dogmatica continentur.*

49) *De processione spiritus S. et de errore paschalis.*

50) *In illud Ioannis: si eum volo manere.*

51) *Latina versio Basilii Magni in illud: Attende tibi ipsi.*

52) *Libri quatuor Xenophontis de dictis et factis Socratis.*

53) *Aristotelis Metaphysicorum libri XIV.*

54) *Theophrasti Metaphysica.*

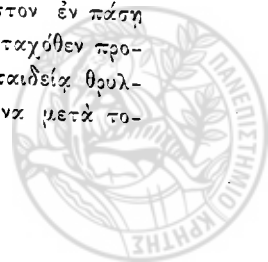
55) *Epistolae et orationes de bello.*

56) *Ad dicta Plethonis in Aristotelis de substantia scriptum.*

57) *Ἐπιστολαὶ πρὸς Χριστόφορον Μόρον, Φραγκίσκον Βαρβάρου, Πάπαν Πίον, Μαρσίλιον Φικίνον, Ἀβδᾶν Βησσαρίωνα, Γουλιέλμιον Φιχέτον κλπ. λατινιστὶ συντεταγμέναι.*

2. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΙΟΣ

Σύγχρονος τοῦ Βησσαρίωνος ὁ Γεώργιος μεγάλην ἐκτίμησιν ὡς σοφοῦ φήμη καὶ πολὺν περὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ προεκάλεσε θύμβον παρὰ τοῖς τότε ἐπὶ παιδείᾳ καὶ γράμμασι διακρινομένοις. Εἰς τὴν ἱστορίαν εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Γεώργιος Τραπεζούντιος. γεννηθεὶς ἐκ γονέων Τραπεζουντίων ἐν Χάνδακι τῆς Κρήτης τῷ 1396. Εἰς Ἰταλίαν ἦλθε τῷ 1430 προσκλήσει τοῦ περιφανοῦς γερουσιαστοῦ Φραγκίσκου Βαρβάρου, ἐδιδάχθη δὲ τὴν Λατινικὴν παρὰ Βικτωρίνου τοῦ ἐκ Φέλτρης καὶ Βερωναίου Γουαρίνη, μετὰ τοῦ ὁποῦ κατόπιν εἰς δεινὴν περιεπλέχθη διένεξιν. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐδίδαξε τὴν Ἑλληνικὴν ἐν Βικεντίᾳ, μετέθη δ' ὕστερον εἰς Βενετίαν, ὅπου διεδέχθη τὸν πολὺν Φίλελφον. Ἡ διδασκαλία αὐτοῦ ὑπῆρξε καρποφορώτατη, ἡ δὲ φήμη τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε τὸσούτη, ὥστε ἐντὸς μικροῦ τὸ ὄνομα αὐτοῦ κατέστη πασίγνωστον ἐν πάσῃ τῇ Ἰταλίᾳ καὶ ἡ μεγάλη του σοφία πλείστους πανταχόθεν προσεῖλκεν ἀροατάς. Ἀκούων τὸν ἄνδρα οὕτως ἐπὶ παιδείᾳ θρυλούμενον ὁ Πάπας Εὐγένιος, ὁ καὶ τὸν Βησσαρίωνα μετὰ το-

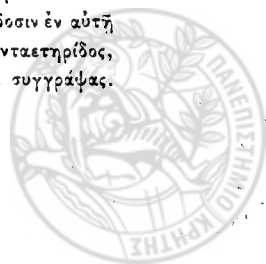

σαύτης ὑποδεχθεὶς τιμῆς καὶ ὑπολήψεως, προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς Ρώμην καὶ διώρισε γραμματέα. Πότε ἐγκτεστάθη ἐν Ρώμῃ δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐν Φερράρα καὶ Φλωρεντία βεβαίως συνόδου, διότι ὁ Γεώργιος ἐν Ρώμῃ εὐρισκόμενος καὶ γραμματεὺς τοῦ Πάπα διατελῶν ἔγραψε πρὸς Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον προτρέπων αὐτὸν τὰς προτάσεις τοῦ Πάπα καὶ οὐχὶ τὰς τῶν ἐν Βασιλείᾳ πατέρων νὰ ἀποδεχθῆ. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἀποδεικνύει συγχρόνως ὅτι δι' ἀρκοῦσης δυνάμεως καὶ δόξης ἦν περιβεβλημένος ὁ Τραπεζούντιος, ὥστε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου γράφων νὰ συμβουλευῆ αὐτὸν περὶ τοῦ πρακτέου· ἀλλ' ἀποδεικνύει συγχρόνως ποῖα εἰς ἐνέργειαν ἔθετε μέσα ὁ τῆς Ρώμης ἱεράρχης ἵνα προσελκύσῃ τοὺς ἀνατολικούς. Ἐν Ρώμῃ δὲ διατελῶν ὁ Τραπεζούντιος πλὴν τοῦ ἰδικιτέρου περὶ τῷ Πάπα ἔργου αὐτοῦ ἐξηκολούθει διδάσκων φιλοσοφίαν καὶ φιλολογίαν. Ἴταλοί, Γάλλοι, Γερμανοὶ καὶ Ἰσπανοὶ συνέρρεον ὅπως ἀκροασθῶσι τῆς σοφῆς αὐτοῦ διδασκαλίας, καὶ ἡ φήμη αὐτοῦ ὡς καθηγητοῦ καὶ συγγραφέως ὁσημέραι μεγαθυνομένη ὑπερέβαλε καὶ ἐπεσκίασε πάντας τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ λογίους.

Ἄλλ' ἀπόλεσε τῆς φήμης ταύτης μέρος πολὺ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐγενίου. Καθ' ὅσον ἀπήλαυσε μὲν τῆς αὐτῆς εὐνοίας καὶ περὶ τῷ διαδόχῳ Πάπα Νικολάῳ Ε΄. καὶ ἀνετέθη μάλιστα εἰς αὐτὸν ἡ τῶν Ἑλλήνων συγγραφῶν εἰς τὴν λατινικὴν μετάφρασις, ἀλλ' αὕτη αὕτη ἀκριβῶς ἡ ἐντολὴ τοῦ Νικολάου συνετέλεσε νὰ μειωθῆ πολὺ ἢ ὡς ἀνθρώπου καὶ λογίου εὐσυνειδήτου ὑπόληψις. Τὴν πρώτην πρὸς τοῦτο ἀφορμὴν παρέσχεν ὁ Τραπεζούντιος διὰ τῆς ἀδίκου αὐτοῦ καταφορᾶς κατὰ τοῦ Κιντιλιανοῦ, οὗτινος τὴν δημοσίαν ὑπεράσπισιν ἀνέλαβεν ὁ Βάλλας, ἡ δὲ ματαξὺ τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν διένεξις ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε ὁ Γεώργιος ἠναγκάσθη μετ' οὐ πολὺ νὰ παύσῃ τὰς δημοσίας αὐτοῦ παραδόσεις.²¹ Ἐκτοτε ἡ φήμη αὐτοῦ ἤρξατο ἐκπίπτουσα, καὶ τὴν ἐντελῆ σχεδὸν αὐτῆς καταστροφὴν κατήνεγκεν ἡ ἐπίθεσις Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ.²² Παρετηρήθη δηλαδὴ, ὅτι ὁ Γεώργιος, εἰς ὃν ὁ Πάπας, ὡς εἶπομεν, εἶχεν ἀναθέσει

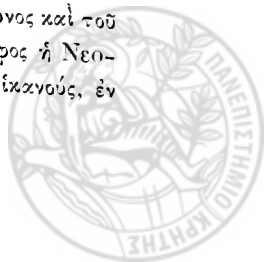
²¹ Κ. Σάθα Νεοελ. Φιλ. 41.

²² Θεόδωρος Γαζῆς ὁ μετὰ τοῦ Ἐμμανουὴλ Χρυσολωρᾶ μᾶλλον τῶν ἄλλων εἰς Ἑσπερίαν καταφυγόντων Ἑλλήνων συνετέλεσε εἰς διάδοσιν ἐν αὐτῇ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἤμας περὶ τὰ μέσα τῆς 16. ἑκατονταετηρίδος, ἐπιτυχῶς μὲν διδάξας ἐν Σιένην, Φερράρα καὶ Ρώμῃ. πλείστα δὲ συγγράφας.

τὸ ἔργον τῆς μεταφορᾶς τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων εἰς τὴν λατινικήν, δὲν ἀντεπεκρίνετο εὐσυνειδήτως εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιδειχθεῖσαν ἐμπιστοσύνην· μετέφραζεν ἐπιπολαίως παρκαλείπων σελίδας καὶ πολλάκις βιβλία ὁλόκληρα· καὶ τοῦτο διότι ἐβιάζετο νὰ ἀποπερατοῦ ἀλληλοδικιδύχως τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην πάσας αὐτοῦ τὰς μεταφράσεις καὶ λαμβάνη ἐπομένως ταχύτερον τὴν δι' ἐκάστην ὠρισμένην τιμὴν. Ὁ Βίγερως διὰ νὰ δείξῃ πόσον ἐπιπολαίως μετέφραζεν εἰς τὴν λατινικὴν τὴν Εὐαγγελικὴν τοῦ Εὐσεβίου παρασκευὴν, ἔλεγεν, ὅτι ὁ Τραπεζούντιος ἔκαλεσε τὸν Εὐσεβίον ἀπὸ τοῦ Εὐσεβίου καὶ ἐν τῇ μεταφράσει ἔχομεν μᾶλλον τὸν Τραπεζούντιον ἢ τὸν Εὐσεβίον. Ὁ δὲ ὑπὸ πάντων τῶν τότε σιφῶν ἐπικινούμενος Θεόδωρος ὁ Γαζῆς μεταφράσας εἰς τὴν λατινικὴν τὸν Θεόφραστον καὶ τὸν Ἀριστοτέλη, κατέστησε φανερὰν τὴν ἐπιπολαϊότητα τοῦ Τραπεζούντιου διὰ τῆς μεταξὺ τῶν δύο μεταφράσεων συγκρίσεως. Οὕτω ἀπέκτα ὁ Γεώργιος ἓνα ἐπι πολέμιον, ἀλλὰ πολέμιον παιδείας συστηματικωτέρας καὶ εὐσυνειδησίας ὡμολογημένης, πρὸς δὲ καὶ εὐνοούμενον τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Βησσαρίωνος. Καὶ ἐκόλλησε μὲν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὸ μίσος κατὰ τοῦ Γαζῆ, ἀλλ' ἠδυνάτει νὰ ἐξωτερικεύσῃ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ τὸ ἀξύχολον αὐτοῦ, διότι ἠθάνετο ἑαυτὸν πολὺ τοῦ ἀντιπάλου του κατώτερον. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ γενομένη μεταφράσις τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυριλλίου πληροῦται κενῶν, μεταθέσεων καὶ παντοίων σφαλμάτων, ὡς ἀπέδειξεν ὁ ὕστερον ἐπὶ τοῦ πατρὸς τούτου ἐργασθεὶς Βουλκάνιος· καὶ περὶ τῆς μεταφράσεως τῶν νόμων τοῦ Πλάτωνος ὁ Βησσαρίων εἶπεν : « Ἐάν τις εἶχε καιρὸν νὰ συγκρίνῃ τὴν μετάφρασιν τῶ πρωτοτύπῳ, θὰ εὗρισκε τόσα λάθη, ὅσας καὶ λέξεις ». Πάντα ταῦτα ἐκορύφωσαν τὴν κατ' αὐτοῦ δυσχρέσειαν τοῦ Πάπα· ἡ δὲ ἔρις τοῦ Τραπεζούντιου μετὰ τοῦ Φλωρεντινοῦ Πόγγη, ὃν ἐρράπισε δημοσίᾳ ἔμπροσθεν τῶν γραμματέων τοῦ Πάπα, ἐπήνεγκε τὴν ἐκ Ρώμης τῷ 1453 ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ. Ἐν στερήσει καὶ τελειωρίσι μετὰ τῆς πολυμελοῦς αὐτοῦ οικογενείας ἐν Νεαπόλει ζῶν ὁ Τραπεζούντιος, ἐν δεινοτάτῃ εὕρισκετο θέσει, ἥς ἀπηλλάγη τῇ μεσιτείᾳ τοῦ Φραγκίσκου Φιέλφου.

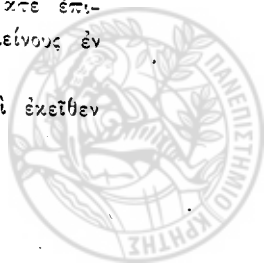
Ἀγωνᾶς ἑμῶς καὶ ἄλλους διεξήγαγεν ὁ τραπεζούντιος, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν Πλατωνικῶν. Διὰ τοῦ Πλήθωνος καὶ τοῦ Βησσαρίωνος ἱκανὸν εἶχε κερδίσει τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔδαφος ἡ Νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία, ἀλλὰ καὶ ἀντιπάλους ἔσχεν ἱκανούς, ἐν

οὐς διεκρίθη οὐ μόνον διὰ τὸ ἐπίμονον τῶν συζητήσεων ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ὀρυκτικὸν καὶ ὀξὺ τοῦ χαρακτῆρος του ὁ Τραπεζούντιος. Ἡ μετὰξὺ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους σύγκρισις, ἣν ἐγραφεὶν ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας, ἐπισωρεύει σωρὸν ὕβρεων κατὰ τῶν Πλατωνικῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ Πλήθωνος, μετὰ τὸσάυτης δὲ χολῆς εἶναι συντεταγμένῃ, ὥστε ἀνακρανθῶν δι' αὐτῆς κηρύττονται οἱ πλατωνικοὶ ἔνοχοι παντὸς ἐγκλήματος. Τὸ σύγγραμμά τοῦτο τοῦ Τραπεζούντιου προσηκίωσε τὴν περιφήμον ἐκείνην ἀπάντησιν τοῦ Βησσαρίωνος πρὸς τὸν Συκοφαντοῦντα τὸν Πλάτωνα, ἥτις ἔθηκε τέμα εἰς τὸν ὀρυκτὸν τῶν ἐκκτέρωθεν λοιδοριῶν καὶ ὕβρεων· διότι, ἄς τὸ ὁμολογήσωμεν, καὶ οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Τραπεζούντιου δὲν ὑπῆρξαν φειδωλοὶ ὡς πρὸς τὸ κεράλκιον τοῦτο· μάλιστα ἡ δριμύτης κατ' αὐτοῦ ἐπίθεσις ἀνωμόμου τινὸς πιθανῶς τοῦ μαθητοῦ τοῦ Βησσαρίωνος Μιχαὴλ Ἀποστόλη, ἐπικρίνοντος τὰ πρὸς τὸν Πτολεμαῖον ὑπομνήματα τοῦ Τραπεζούντιου, ἀνθαμιλλᾷται ὡς πρὸς τὸ λοιδορῶν καὶ ὑβριστικῶν καὶ ὑπερέχει ἐν πολλοῖς, παραδόξως δὲ ἡ πρὸς τὴν ὑβριστικὴν ταύτην ἐπιστολὴν ἀπάντησις τοῦ Τραπεζούντιου εἶναι πολὺ μετριωτέρα, οὐδ' ἰσοσταθμίζει κατὰ τὰς ὕβρεις πρὸς ἐκείνην. Καὶ πρὸς τὸν Γουαρίνην δὲ τὸν Βερωναῖον τὸν ποτὲ διδασκαλὸν αὐτοῦ περιεπλήχθη εἰς ἔριδα σπουδαίαν ὁ Τραπεζούντιος, ἐπιτεθεὶς κατ' αὐτοῦ ἐν τῷ προοίμῳ τῆς ἱστορικῆς του καὶ μετὰ τὸσάυτης πικρίας ἀνταπαντήσας εἰς τὴν τοῦ Γουαρίνη ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον τοῦ Ἀνδρέα Ἀγαζῶνη ἀπάντησιν, ὥστε νὰ θέσῃ ἐκτὸς μάχης τὸν δυστυχῆ ἀντίπαλόν του ἀδυνατοῦντα νὰ παλαίσῃ πρὸς τὸσον ἀθυρόστομον καὶ ὀξύχολον πολέμιον.

Καὶ οὕτω τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του δίδυσεν ὁ Τραπεζούντιος ὑβρίζων καὶ ἀνθυβριζόμενος, διὸ καὶ ἐπέσυρε τὴν κατακρίσιν τῶν συγχρόνων του. Ἄλλ' ἡ μεγάλη του παιδεία καὶ ἔκτακτος αὐτοῦ πολυμάθεια ἐπληρέθησαν παρὰ πάντων καὶ δικαίως ὁ ἀνὴρ κατατάσσεται μετὰξὺ τῶν ἐπιφανεστέρων συγγραφέων καὶ λογίων. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἕνεκα τῶν μεγάλων αὐτοῦ οικογενειακῶν ἀναγκῶν ἠναγκάζετο πολλάκις νὰ μὴ δίδῃ μεγάλην προσοχὴν εἰς τὰς συγγραφάς του, ἀλλὰ καὶ οὕτω αὐταὶ διηκόνισαν τὴν μνήμην αὐτοῦ, ἕτε ἐπιδράσαντος πολὺ εἰς τὴν πνευματικὴν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐν Ἑσπερίᾳ ζύμωσιν.

Ἐν ἔτει 1464 ὁ Τραπεζούντιος μετέβη εἰς Κρήτην καὶ ἐκεῖθεν

εις Βυζάντιον. Κατὰ τὸν πλοῦν δὲ παθὼν ὑπὸ κλύδωνος καὶ ἐπιστρέψας εἰς Ρώμην ἔγραψε τὸ μυστήριον τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ Χίου, τῇ ἀντιλήψει τοῦ ὁποίου ἐσώθη. Ἀπέθανεν ἐν Ρώμῃ τῷ 1486 ἢ 1485, ἐπὶ δὲ τοῦ τάφου του ἐγκράχθη τὸ ἐξῆς ἐπιτύμβιον :

*«Hac urna Trapezuntii quiescunt
Georgii ossa, parum Diis amici,
Luod acri, et nimium proacaci lingua
Platomen, superis parem, petivit».*

Ὁ Γεώργιος ἐγκατέλιπεν υἱὸν Ἀνδρέαν, γράψαντα τὰ προλεγόμενα τῆς ἐν Βενετίᾳ τῷ 1528 ἐκδόσεως τῆς ὑπὸ τοῦ πατρὸς του γενομένης μεταφράσεως τοῦ Πτολεμαίου. Εἶχε δὲ καὶ ἀδελφόν, ὅστις ἔλθων εἰς Ἰταλίαν ἵνα γίνῃ μοναχός, ἐν μεγάλῃ πενίᾳ ἐτελεύτησεν. Ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀνδρέου ἔλαβε σύζυγον τὸν ῥωμαῖον ποιητὴν Φαῦστον Μαγδαλνίνην, φρονεθέντα ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Καρόλου.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Γεωργίου Τραπεζουντίου εἶναι τὰ μὲν ἑλληνιστὶ τὰ δὲ λατινιστὶ γεγραμμένα, ἐκτός τῶν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν λατινικὴν μεταφράσεων αὐτοῦ.²³

α') Λατινιστὶ ἐγράφησαν τὰ ἐπόμενα :

- 1) Rhetorica, libr. V.
- 2) De octo partibus orationis ex Prisciano comperdium.
- 3) Dialectica.
- 4) Acta beati Andreae Chii.
- 5) Comparatio Platonis et Aristotelis.
- 6) De antisciis, in quorum raticnem fata sua rejicit ; cur astrologorum judicia plerum que falluntor.
- 7) Expositio illius loci Evangelii Ioannis : si cum volo manere donec veniam.
- 8) Quatenus credendum sit astrologis.
- 9) In Claudii Ptolemaei centum sententias, seu centiloquium commentarius.

²³ Τὸν κατάλογον τῶν συγγραμμάτων τοῦ Τραπεζουντίου ἐλάβομεν παρὰ τοῦ Κ. Ν. Σάθα (Νεοελλ. Φιλ. σελ. 44-45)

10) Commentaria in plerasque Ciceronis orationis et praecipue Philippicas

11) De artificio Ciceroniane orationis pro Q. Ligario.

12) Oratio in funeris Michaelis Veneti.

13) Exhortatio de recuperanda terra sancta.

14) Contra Theodorum Gazan.

15) Ad Leonardum Estensem, et responsio in invectivam guarini.

16) Oratio pro Q. Ligario.

17) Dialogus de Fide.

18) De divina substantia secundum Aristotelis.

19) De veritate fidei christianae.

20) Epistolae in Psalsum 44.

21) Carmina—Orationes—Epistolae.

β') Δακτυλικὰ μεταφράσεις ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ Τραπεζούντιου αἰ ἐπόμηντι :

22) Cyrilli commentaria in Evangelium Ioannis.

23) Cyrilli Thesaurus.

24) Homiliae Chrysostomi super Matthaeum.

25) Gregorii Nysseni, vita Moysis.

26) Basilii Magni contra Eunomium.

27) Chrysostomi, de laudibus et excellentia Sancti Pauli.

28) Eusebii, de praeparatione evangelica libros 14.

29) Rhétorica Aristotelis.

30) Historica Sanctorum Barlaam et Iosaphat.

31) Almagesti Ptolemaei libros XIII.

32) Cyrilli in Evangelium Ioannis.

33) Aristotelis, de anima Physica. De generatione et corruptione. De animalibus. Problemata.

34) Basilii adversus apologiam Eunomii Antirrheticus.

35) Gregorii Nysseni, de perfecto homine.

36) Basilii (sic) de laudibus Basilii magni.

37) Platonis, de Legibus—Parmenides.

38) Interpretatio librorum quorum³ Diodori Siculi.

γ') Ἑλληνιστὶ δὲ συνέγραψεν ὁ Τραπεζούντιος :

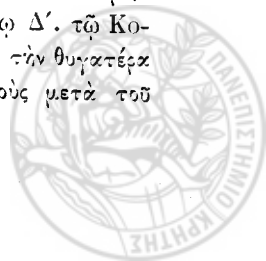
39) Ἐπιστολὴν πρὸς Ἀμυρᾶν τὸν κατακτητὴν.

- 40) Ἐπιστολὴν πρὸς Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον.
- 41) Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν μεγάλην τοῦ Πτολεμαίου σύνταξιν.
- 42) Ἐπιστολὴν πρὸς Ἡσαΐαν μοναχόν, εἰς ἣν βουλεύεται.
- 43) Ἀντιρροητικόν.
- 44) Πολεμικὴν καὶ παραινετικὴν θεολογίαν.
- 45) Περὶ ἐλεημοσιύνης.
- 46) Πρὸς Ἰωάννην τὸν Κοιθουκλέσιον κατὰ Γραικῶν.
- 47) Ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἐν Κρήτῃ ἱερομονάχους καὶ ἱερέας περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ περὶ τῆς μιᾶς ἁγίας καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας.
- 48) Περὶ τῆς ἀληθείας τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως.
- 49) Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πρὸς Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον.
- 50) Περὶ εἰρήνης Χριστιανῶν.
- 51) Ἑλληνικὴν γραμματικὴν.
- 52) Περὶ Μανουῆλ βασιλέως.
- 53) Πρὸς Ἰάκωβον Ἀντώνιον Μαρκέλλον.

3. ΑΜΙΡΟΥΤΖΗΣ

Τόσον ἀντιγατικὰ καὶ ἀνκίρτικὰ πολλὰ καὶ ἀλλήλων εἶναι τὰ περὶ τοῦ περικλητοῦ τούτου Τραπεζούντιου σοφοῦ γραφέντα, ὥστε καὶ σήμερον ἀκόμη γνώμη σαφὴς περὶ τοῦ γαρυκτῆρος καὶ τοῦ βίου αὐτοῦ δὲν ἔχει σχηματισθῆ. Αἱ περὶ αὐτοῦ ἰδίᾳ ἀντιφάσεις ἄρχονται ἀπὸ τοῦ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τραπεζούντος βίου αὐτοῦ καθ' ἕσον πρὸς αὐτῆς σαφεῖς ὅπωςδὴποτε περὶ τοῦ Γεωργίου Ἀμιρούτζη διασώζονται πληροφορίαι. Οὕτω γινώσκομεν, ὅτι ἐγεννήθη ἐν Τραπεζούντι περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, ὅτι ἐξεπαυδεύθη ἐν τοῖς σχολείοις τῆς πατρίδος αὐτοῦ καὶ ἐν Βυζαντίῳ, ὅτι ἐκατέργειεν εἰς μελέτας φιλοσοφικὰς, διὸ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν φιλοσόφου ἔλαβε, καὶ ὅτι, κατὰ τινὰς, ἦν καὶ ἱατρός. Πολὺ πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατεῖχεν ὁ Ἀμιρούτζης θέσιν τιμητικὴν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι τῆς Τραπεζούντος Ἀλεξίῳ Δ'. τῷ Κομνηνῷ, ἦν δὲ εἰς τῶν συνοδευσάντων εἰς τὸ Βυζάντιον τὴν θυγατέρα τοῦτου Μαρίαν μεταβαίνουσιν ἐκεῖ, ὅπως τελέσῃ τοὺς μετὰ τοῦ

Ἐπιστρέψας μετὰ τὴν ἔλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς Τραπεζοῦντα ὁ φιλόσοφος Ἀμιρούτζης ἔτυχεν εὐμενεστάτης ὑποδοχῆς καὶ ἀνεδείχθη ὑπὸ τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος Δαβίδ τοῦ Κομνηνοῦ πρωτοβεστιάριος, σύμβουλος συγχρόνως καὶ ἐκ τῶν ἐμπιστῶν τοῦ αὐτοκράτορος διατελῶν. Ἄλλ' ἐνεψῆθεν ἄρχονται αἱ περὶ αὐτοῦ ἀντιφάσεις. Καὶ πρῶτον μὲν κατηγορεῖται παρὰ πολλῶν, ὅτι προὔδωκε τὸν κύριον αὐτοῦ, συντελέσας εἰς τὴν ἄνευ ὕρων παράδοσιν τῆς πόλεως· τὴν μακρῆν αὐτὴν παρέχει ὁ Μομενιμσάσις Δωρόθεος ὁ γράψας τὴν συλλογὴν τῶν ἱστοριῶν τὴν κοινῶς γνωστὴν ὑπὸ τῷ ὄνομαι Χρονογράφος.²⁶ ἐν τούτοις διεσώθη ἐπιστολὴ αὐτοῦ τούτου τοῦ Ἀμιρούτζη πρὸς τὸν Βησσαρίωνα, φίλον αὐτοῦ καὶ συμπολίτην. ἀνάδοχον διὰ τῆς μητρὸς τοῦ υἱοῦ τοῦ Βασιλείου, διακείμενον δὲ ἐν Ρώμῃ καὶ εὐπράχουντα· ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτῇ περιγράφων ὁ Ἀμιρούτζης τὰ τῆς πολιορκίας τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐλώσεως αὐτῆς διεκτραγωδεῖ τὴν θέσιν αὐτοῦ αἰχμηκλωτισθέντος καὶ τὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ Βασιλείου, τοῦ περὶ ἀρετὴν ὄντος φύσει θερμοῦ καὶ μὴ δεχομένου νὰ μεταβάλλῃ τὴν περὶ θεησκείας δόξαν, διὸ τυραννηθέντος μὲν τὸ κατ' ἀρχὰς καὶ εἶτα λαθόντος τὴν περὶ τῆς ἀπελευθερώσεώς του ὑπόσχεσιν ἐπὶ τῷ ὕψῳ ἀποτίσεως λύτρων, ἔπειτα μὴ ἔχων ὁ πατήρ νὰ πληρῶσῃ ζητεῖ παρὰ τοῦ φίλου τοῦ Βησσαρίωνος. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη συναγορεῖ ὑπὲρ τοῦ Ἀμιρούτζη, ἐὰν δὲ γνώμην ἐξέφερε περὶ τῆς παραδόσεως τῆς πόλεως, ὥστε τοῦτο ἔπραξε, διότι ἦν ἀπλητισμένος περὶ τῆς σωτηρίας αὐτῆς καὶ ὀλιγώτερα τὰ δεινὰ περιέμενε διὰ τοῖς ἐπὶ ἔροις παραδόσεως. Τοιαύτην τὸνλάχιστον κρίσιν σχηματίζει περὶ τοῦ ἀνδρὸς ὁ ἀνεγκνιώσκων τὴν μακρὰν αὐτὴν ἐπιστολὴν δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ *Roissonad*,²⁷ ἀνεκδημοσιευθεῖσαν δὲ ὑπὸ Π. Τριανταφυλλίδου.²⁸ «Καὶ νῦν εἰμὶ ἐνταῦθα²⁹ κορυφῆς ἀτεχνῶς ὑπερέλλοντα δευμαίνων Πέτρον. Καίτοι πολλάκις κατὰ τὴν πολιορκίαν ἠφείδισα ἑμαυτοῦ, ὥστε θανεῖν, ἀλλ' οὐπω ἐγένετο τούτου τυχεῖν, τῆς Προνοίας, οἶμαι, ἐπὶ τὸ χεῖρον φυλαττούσης, ὅπως ἐπὶ πολὺν τιμωρηθεὶς χρόνον, ἔπειτα ἀπο-

²⁶ Σελ. 409—410 τῆς ἐν Βενετίᾳ 1681 ἐκδόσεως.

²⁷ *Roissonade anecdota Graeca*, τόμ. ε' σελ. 389.

²⁸ Προλεγόμενα φυγῶν σελ. 14—18.

²⁹ Ἐν Ἀδριανουπόλει.

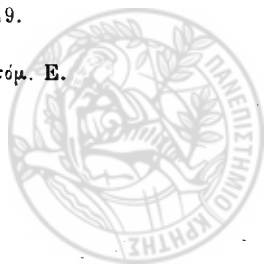
θάνω. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα φέρειν οἴος τέ εἰμι, πενίαν φημί καὶ τὴν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἀνελεύθερον βιωτὴν, ἡ δὲ τοῦ παιδὸς στέρνοις ἐμπιρᾷ μου τὰ σπλάγγνα· πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις αἰκιζόμενον αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πάντων κρατοῦντος καὶ μαστιζόμενον ἐκάστοτε μανθάνων, ἔκφρων γίνομαι· αἴτιον δέ, φρονήματος ἐπιλειημένου οὐμὸς παῖς, ὧν τε ἄλλως φύσει περὶ ἀρετὴν θερμός, τὴν πάτριον οὐ προοῖδωσι ὁξάν. Καὶ τὴν οὖν ἀρχὴν λόγοις αὐτὸν ἐπεχειρεῖ πείθειν καὶ δόξης ὁ κρατῶν· ἐπεὶ δὲ ἦν τοῖτοις ἀνάλωτος, ἐπὶ τὰς βασάνους ἐτρόπατο. Ἐπεὶ δὲ πάντα ποιήσας οὐδὲν ἴσχυσε, τὴν μὲν ἀρετὴν ἐθαύμαζε τοῦ παιδὸς καὶ τὴν μετὰ φρονήματος ἐνστασιν, οὐ μὴν, ἢ προῖκεν, ἐλεύθερον αὐτὸν ἐποίησεν. Ἄλλ' ἀπογνοῦς τὴν μεταβολὴν, ἀποδοῦσθαι ἔγνωκε· τσοαίτης αὐτὸν φιλανθρωπίας ἤξιωσε. Πλείστοι οὖν αὐτὸν ἀποοῖδοιται, καὶ ὅσον αὐτῷ οὐκ ἂν ποτε ἱκανοὶ ἐσοίμεθα λητροῦσασθαι». Καὶ εἶναι μὲν εὐκόλον νὰ εἴπη τις, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ εἶναι ψευδολόγος ἢ ἀνῆκει εἰς ἄλλον τινὰ συγγενῆ τοῦ Βησσαρίωνος, ³⁰ ὡς ἐπίσης ὀρθῶς τυγχάνει ἡ παρατήρησις τοῦ εἰπόντος, ³¹ ὅτι δὲν πρέπει νὰ δώσωμεν προσοχὴν εἰς ὅσα κῦτος οὗτος ὁ Ἀμιρούτζης περὶ ἐαυτοῦ λέγει, ὅταν μάλιστα ἄλλαι μαρτυρίαι ἀποδεικνύωσιν αὐτὸν οὐχὶ πολλῆς ἐμπιστοσύνης ἄξιον· ἀλλὰ καὶ ἄλλαι ἀκριβῶς κῦται μαρτυρίαι εἰσὶ φύσεως τοιαύτης καὶ πρὸς ἄλλήλας ποσοῦτον ἀντιτίθενται καὶ ἀντιρᾶσκουσιν, ὥστε νὰ μὴ δυνάμεθα ἢ νὰ θεωρήσωμεν τὸν ἄνδρα ἀπηλλαγμένον τῆς δεινῆς τύτης ἐπὶ προδοσίᾳ κατηγορίας, κρίνοντες ἐμβριθέστερον τὰ πράγματα καὶ ἀναζητοῦντες ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀντιρᾶσεων τὴν ἀλήθειαν.

Εἶναι γνωστὸν καὶ μαρτυρεῖται ἱκανῶς, ὅτι ὁ Ἀμιρούτζης ἦτο ἐξάδελφος τοῦ μεγάλου βυζύρου Μαχμουὺτ Πασσᾶ τοῦ πρώτου ἐκ χριστιανῶν χρηματίσαντος τοιοῦτου παρὰ τῇ ὀθωμανικῇ ἀρχῇ ³², καθ' ὅσον ἀμφοτέρω ἦσαν ἔγγονοι τοῦ σέρβου ἡγεμόνος Ἰάγκρη, υἱοὶ δὺο θυγατέρων αὐτοῦ. Τὸ γεγονός τοῦτο ἦν βεβκίως ἱκανὸν νὰ παράσχη ὑπονοίας περὶ τοῦ Ἀμιρούτζη ὡς δῆθεν συνεννοουμένου μετὰ τοῦ ἐξά-

³⁰ Σάββα Ἰωαννίδου ἱστορία καὶ στατιστικὴ Τραπεζοῦντος σελ. 149.

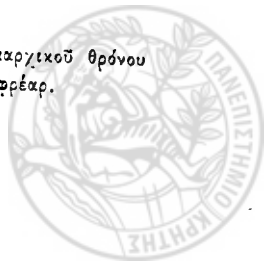
³¹ Κ. Παπαρηγοπούλου ἑλλ. ἱστορία τόμ. ε' σελ. 493.

³² Ἴδε τὰ περὶ τούτου παρὰ Κ. Παπαρηγοπούλου, ἑλλ. ἱστορ. τόμ. Ε. σελ. 488.

δέλφου του Μαχμούτ, ἀλλ' αἱ ὑπόνοιαι ἠδύναντο κάλλιστα νὰ ἦσαν καὶ ἀδικοί. Ἄλλ' ἦλθε, λέγουσί τινες, τὸ γεγονός κατόπιν τῶν τιμῶν καὶ τῶν ἀξιωματίων, ὧν περ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπύλασεν ὁ Ἀμιρούτζης, νὰ ἐπικυρώσῃ αὐτάς. Ἀλλὰ καθ' ἡμέρας καὶ τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὴν στενὴν μετὰ τοῦ Μαχμούτ συγγένειαν τοῦ Ἀμιρούτζη, διότι πᾶσαν ὑπὲρ αὐτοῦ βεβιαίως κατέβαλε προσπάθειαν ὁ μέγας ἰσχύων ἐξάδελφός του ὅπως ἀπαλλάξῃ αὐτὸν τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει ἐξορίας καὶ προσκαλέσας εἰς Κωνσταντινούπολιν συστήσῃ παρὰ τῷ αὐτοκράτορι. Ἀπαξ δὲ ἀπελευθερωθεὶς ὁ Ἀμιρούτζης δὲν ἐβράδυνε διὰ τῆς σοφίας καὶ τῆς μεγάλης αὐτοῦ παιδείας νὰ προσελκύσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ ἡγεμόνος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σκανδαλωδέστατον συμβῆν, ὅπερ ἀναφέρει ἡ Ἐκκλησιαστικὴ καὶ Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἠδύνάτο τις νὰ χρησιμοποιήσῃ ἐν μέρει ὑπὲρ τοῦ ἀνδρός, ἐναντίον ἐκείνων τοῦλάχιστον, οἵτινες κατηγόρησαν αὐτὸν ὡς ἀλλαξοπιστήσαντα. Συνέπεσε διχλονότης νὰ ἔλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἡ γῆρα τοῦ τελευταίου τῶν Ἀθηνῶν δουλὸς Φροάγκου Ἀκκιαϊοῦλν, ἐκ τοῦ κάλλους τῆς ὁποίας τρωθεὶς ὁ Ἀμιρούτζης ἐζήτησε νὰ λάβῃ ὡς σύζυγον, χωρὶς ἑμῶς νὰ διαζευχθῇ καὶ τὴν πρώτην αὐτοῦ γυναῖκα. Ὁ πατριάρχης Ἰωάσαφ καίπερ πισθεὶς δὲν ἠδύνάτο βεβιαίως νὰ δώσῃ ἄδειαν δι' ἕνα οὕτωςι πρὸς τὴν ἡμετέραν θρησκείαν ξένον γαμιλὴν δεσμόν. Μάτην ἀπέβησαν αἱ κατὰ πρῶτον παρκαλήσεις καὶ αἱ ἔπειτα ἀπειλαὶ καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Μαχμούτ ἡ παρέμβασις παρὰ τῷ Ἰωάσαφ ἀπέμεινεν ἀλυσιτελής. Καὶ καθήρεθη μὲν ὁ Ἰωάσαφ καὶ ἠκρωτηριάσθη τὴν βίαν ὁ μέγας ἐκκλησιάρχης Μάξιμος ὁ εἰς ἀντίστασιν τὸν πατριάρχην προτρέψας, ἀλλ' ὁ Ἀμιρούτζης δὲν ἔλαβε νομίμως καὶ δι' ἄδειας ἐκκλησιαστικῆς τὴν δούκισσαν τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκ πάντων τούτων καταφαίνεται, ὅτι ὁ Ἀμιρούτζης παρέμεινε πιστός εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων αὐτοῦ, διότι ἄλλως οὐδεμίαν ἀνάγκην εἶχε νὰ ζητήσῃ ἄδειαν παρὰ τοῦ πατριάρχου διὰ νὰ λάβῃ καὶ δευτέραν σύζυγον. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἰωάσαφ ἐπατριάρχευσεν ἀπὸ τοῦ 1466 μέχρι τοῦ 1469, τὸ δὲ γεγονός τοῦτο ἐγένετο βέβαια τῷ 1469, ἀφοῦ τὴν καθάρεισιν τοῦ πατριάρχου³³ τοῦτο προῦκάλεσεν, ἔπεται ὅτι ἐπὶ αὐτῷ ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς

³³ Γνωστὸν, ὅτι ὁ αὐτοῦ Ἰωάσαφ καταβιβασθεὶς τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ ἀπογοητευθεὶς ἠθέλησε νὰ αὐτοκτονήσῃ βίβας ἑαυτὸν εἰς φρέαρ.

Τραπεζοῦντος δὲν εἶχε μεταβάλῃ ὁ Ἀμιρούτζης τὰς θρησκευτικὰς του ιδέας. Ἀλλὰ μήπως μετέβλεπε τὴν περὶ αὐτῶν δόξαν του ὑστερον τοῦ 1469 ; ἡ ἱστορία ἔμως ἀναφέρει ὅτι ὁ ἡμέτερος φιλόσοφος δὲν συνέζητεν ἐπὶ πολὺ μετὰ τῆς φιλίας αὐτοῦ δουλείας τῶν Ἀθηνῶν, ἀποβιώσας αἰφνιδίως ἐνῶ ἔπαιζε τοὺς κύβους μετ' ἄλλων ἀρχόντων. Ἀλλὰ διατὶ ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ καὶ πολιτικῇ ἱστορίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμιρούτζη λέγεται υἱὸς τοῦ Σκεντέρπετ' ; Ὁ Παπαρηγόπουλος ³⁴ λέγει, ὅτι πιθανὸν νὰ ἐξελαμβάνετο ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ὡς μὴ Χριστιανὸς διὰ τὰς πρὸς τοὺς κρατοῦντας σχέσεις του, ἢ νὰ τῷ ἀπεδίδεται τιμῆς ἕνεκα παρὰ τῶν ἐν τοῖς πράγμασι τὸ ὄνομα Σκεντέρπευς· ἀπορῶ ἔμως πῶς διέφυγε τὴν ἡμέτερον ἱστοριογράφον τὸ ὅτι ὑπὸ ἄλλων Σκεντέρπευς ὀνομάζεται ὁ τοῦ Ἀμιρούτζη υἱός, τὸ ὅτι ὁ Κριτόβουλος ἀποδίδει εἰς τὸν πατέρα τὰ περὶ τῆς σοφίας καὶ τῶν σχέσεων τοῦ υἱοῦ λεγόμενα, καὶ τόσαι ἄλλα ἀντιφάσεις, ἐξ ὧν καταφαίνεται, ὅτι τὸ ὄνομα Σκεντέρπευς δὲν ἀνήκε τῷ Ἀμιρούτζη.

Ἴδου λοιπὸν πῶς καθ' ἡμᾶς ἔχουσι τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τραπεζοῦντος ἀφορῶντα τὸν Ἀμιρούτζην. Ἀλούσης ταύτης ἤχθη καὶ αὐτός μετ' ἄλλων τῆς Τραπεζοῦντος ἀρχόντων αἰγυμάλωτος εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπουθεν καὶ ἔγραψε τὴν πρὸς τὸν Βησσαρίωνα ἐπιστολήν, ἐκλιπαρῶν αὐτὸν νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν υἱὸν του Βασιλείου. Καὶ τούτου μὲν δὲν ἐπέτυχεν, ἀφοῦ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἀναφέρεται οὐ μόνον μεταβάλων τὸ θρησκευτικὸν φρόνημα, ἀλλὰ καὶ πράγματτα παρασχὼν πολλὰ εἰς τοὺς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις. Ἀλλ' ὁ ἴδιος ἀπηλλάγη μετ' οὐ πολὺ τῆς ἐξορίας αὐτοῦ μεσιτεῖα τοῦ μέγα ἰσχύοντος βεζύρου καὶ ἐξαδέλφου του Μαχμουτ πασσᾶ καὶ συνεργεῖα τῆς περιβοήτου καὶ μεγάλῃν ἐπιρροὴν ἐξασκούσης Κυρᾶς Μαροῦς, ἐξαδέλφης του καὶ ταύτης. Ἐλθὼν δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν μικρὸν κατὰ μικρὸν κατάρθρωσε νὰ ἐλύσῃ τὴν εὐνύειν τοῦ ἡγεμόνος, ὅστις οὐ μόνον ἐλευθερίαν συνειδησίσεως ἀφῆκεν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ διὰ τιμῆς μεγάλης καὶ ὑπολήψεως ἐτίμησε θαυμάζων τὴν σοφίαν τοῦ ἀνδρός καὶ εὐχαριστούμενος ἐκ τῆς μετ' αὐτοῦ ἀναστροφῆς καὶ συνομιλίας, διότι, ὡς ὁ φίλος αὐτοῦ Κριτόβουλος ἀπομνημονεύει, ἦν «φιλοσοφίαν ἄκρος ὅση περὶ τε τὸ φυσικὸν ἔχει καὶ ὀργανικόν, τὸ τε μαθηματικόν

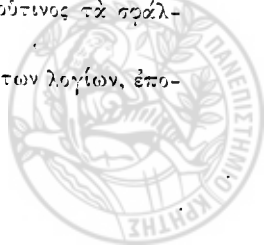
³⁴ Ἑλλ. ἱστορ. τόμ. ε' σελ. 494.

τε καὶ γεωμετρικὸν καὶ τῆς ἀναλογίας τῶν ἀριθμῶν, καὶ ὅση τῶν ἀπὸ τοῦ Περιπάτου καὶ τῆς Στοᾶς, προσέτι δὲ καὶ πλήρης πάσης ἐγκυκλίου παιδείας, ἑρπτορικῆς τε φημὶ καὶ ποιητικῆς. Περί τούτου μαθὼν ὁ βασιλεὺς μετακαλεῖται τὸν ἄνδρα καὶ πείραν ἱκανὴν ἐκ τε τῆς ξυντυχίας καὶ ὀμιλίας λαβὼν τῆς τε παιδείας καὶ σοφίας αὐτοῦ, θαυμάζει τοῦτον διαφερόντως καὶ χάρας τῆς προσοκούσης ἀξιοῖ παρ' αὐτῷ καὶ συχναῖς ὡς αὐτὸν εἰσόδους καὶ ὀμιλίαις τιμᾶ, δόγματα τῶν παλαιῶν αὐτῷ προστιθεὶς καὶ φιλοσόφους ἀπορίας καὶ συζητήσεις καὶ λύσεις». Τοσούτων ὅμως ἀπολαμβάνων τιμῶν ὁ Ἀμιρνούτζης καὶ ἐν τοιαύτῃ ζῶν γλιθῆ κατόπιν τῶν ἐν τῇ πολιορκίᾳ καὶ κίχμαλωσίᾳ τραπεζοφιδῶν του, οὐδὲως παράδοξον, ὅτι ἐλησμένησιν τὸν πρότερον αὐτοῦ βίον καταστὰς ὑπεροπτικὸς καὶ κατακερήμενος ἐναντίον τῶν μὴ θελόντων νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις αὐτοῦ. Ὁ γαρκατῆρ του οὕτω μικρὸν κατὰ μικρὸν ἤρξατο μετακλιλλόμενος, συντελοῦντος δὲ καὶ τοῦ πρὸς τὴν δούκισσαν Ἀθηῶν ἔρωτός του καὶ τῆς πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῆς φλογερᾶς του ἐπιθυμίας, ὁ φιλόσοφος ἀνὴρ, ὁ κατὰ Δωροθέου Μονεμβασίας «πεπονηρευμένος, εὐμορφος, ἐπιτήδειος καὶ εἰς τὸ τοξάρι θαυμαστός», μετεβλήθη εἰς πολέμιον τῆς ἐκκλησίας πολλὰς αὐτῆς ποτίσας θλίψεις. Ὁ Δωροθέος κατηγορεῖ αὐτὸν καὶ ὡς αἴτιον τοῦ φόνου τῶν Κομνηνῶν· ἀλλ' εὐτυχῶς δι' αὐτὸν ὁ Χαλκοκονοδύτης ποιεῖται διήγησιν τοῦ γεγονότος τούτου ἄλλοιαν, καὶ βεβχίως ἢ ἐπὶ τῇ ἐσχάτῃ καύτῃ προδοσίᾳ ἐναντίον του κατηγορεῖ εἶναι ὅπως ἀστήρικτος.

Πρὸ τοῦ νὰ κλείσωμεν τὸν περὶ τοῦ ἀνδρός τούτου λόγον, ὀφείλομεν καὶ πάλιν νὰ ὑπομνήσωμεν, ὅτι τὰ κατ' αὐτὸν δὲν ἐγνώσθησαν εἰσέτι ἀκριβῶς καὶ ὅτι δὲν ἔχομεν δικαίωμα νὰ σπεύσωμεν εἰς ψῆφρον καταδικαστικὴν ἐναντίον του. Βεβχίως ἠδύνατο εὐεργετικωτάτην νὰ ἐξασκήσῃ ἐπιτροπὴν ἐπὶ τε τῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ τῇ ἐθνικῇ πράγματι· βεβχίως ἠδύνατο ἐπὶ καλῷ νὰ χρησιμοποιεῖσθαι τὴν περιζανθὴ θέσιν, ἣν διὰ τῆς σοφίας αὐτοῦ κατώρθωσε παρὰ τοῖς κρατοῦσι νὰ ἐπιτύχῃ· ἀλλ' οὔτε προδότην δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν αὐτὸν, οὔτε νὰ μὴ ἐνηυμηθῶμεν, ὅτι ἡ ἐναντίον αὐτοῦ καταρκὸς ἐπετάθη, ἔνεκα τῶν ἀσχημιῶν τοῦ δικιοῦτος υἱοῦ αὐτοῦ, οὔτινας τὰ σφάλματα ἐπεβάρυνον καὶ τὸν πικτέρα.

Ὁ Ἀμιρνούτζης ὑπῆρξεν εἰς τῶν μὲλλον δικαιοθέντων λογίων, ἐπο-

νομασθεῖς φιλόσοφος καὶ οὐκ ὀλίγα συγγράμματα συγγράμματα, ἐξ ὧν δὲν διεσώθησαν πολλά :

1) Περὶ τῶν ἐν Φλώρεντία συμβεβηκότων πρὸς τὸν ἡγεμόνα Ναυπλίου Δημήτριον.

2) Διάλογος περὶ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως.

3) Περὶ πολιορκίας καὶ ἀλώσεως τῆς Τραπεζοῦντος, ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Καρδινάλιον Βησσαρίωνα.

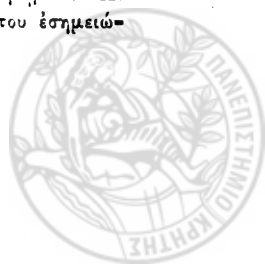
4) Ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Μηδείας Θεοφάνην³⁴ δις).

4. ΣΥΜΕΩΝ Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

Ἐπειρος καὶ οὗτος ἀνὴρ Τραπεζοῦντιος, ἐπὶ τὴν βίβιν τοῦ ὁποίου βαρὺς κατηνέχθη τῶν ἐπικριτῶν ὁ πέλεκυς. Διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἐπὶ χρόνον μακρὸν διετέλει ὁ Συμεὼν ὁ ἄθλιος ἐκεῖνος ἱεραρχίας, ἐφ' ὃν ἄλλων ἀκροτήματα καὶ ἀσχημίαι ἐπερροτίσθησαν καὶ τὸν ὅποιον πάντες ἐθεώρησαν καὶ πολλοὶ θεωροῦσιν εἰσέτι ὡς ἀναξίως κατὰ βλάστη τὸν θρόνον τοῦ Χρυσοστόμου. Τὸν ἐκ Τραπεζοῦντος πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπεβάρυνεν ἰδίᾳ ἡ διαγωγὴ τῶν ἐν τῇ αὐτῇ ἰσχυρότων Τραπεζοῦντιων, τῶν ὁποίων ἐθεωρεῖτο ὄργανον, τὸ δὲ λυπηρὸν ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Παπαρηγόπουλος συνεμερίσθη τὴν περὶ τοῦ Συμεὼν τοιαύτην δόξαν, ἀποκαλέσας σφετεριστὴν τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατὰ ληψιν τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, καὶ διηγούμενος, ὅτι πολλοὶ τῶν ἐκ Τραπεζοῦντος εὐπατριδῶν ἐλθόντες εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐζήτησαν νὰ ἀποζημιωθῶσι δι' ἣν ἔπαθον στέρησιν, σφετεριζόμενοι τὸν πατριαρχικὸν θρόνον δι' ἐνὸς τῶν ὁμογενῶν αὐτῶν³⁵. Ἀλλὰ ποῖαν ἀποζημίωσιν ἀπελάμβανον ἀρὰ γε διὰ τῆς πατριαρχείας τοῦ Συμεὼν οὗτοι; Ἔταν μάλιστα αὐτῆ τσαχτύλας ἐναντίον αὐτῶν κατακραυγὰς ἔμελλε νὰ συνεπιφέρῃ. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν τοῦτον οἱ Τραπεζοῦντιοὶ εὐπατριδοὶ

³⁴ (δις). Ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ Μαυροκορδαίῳ βιβλιοθήκῃ ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως, δις καὶ ἰκανὰ περὶ τοῦ ἀνδρός τούτου ἐσημειώσαστο (Ἀνάκθ. Ἑλλήν. σελ. 21 καὶ ἐφεξῆς).

³⁵ Ἑλλήν. Ἱστορ. τόμ. Ε'. σελ. 530.

ἐκβλήθη αὐτοῦ ὁ Μάρκος, ὅστις μᾶλλον ἐνεδεικνύετο εἰς διαδοχὴν τοῦ προστατευομένου τῆς Κυρῆς Μαρκοῦ Διονυσίου, δὲν ἔπειτα ἐκ τούτου, ὅτι ἐκ προοιμίου καὶ χωρὶς νὰ κριθῆ ἔν τῷ ἀξιώματι ὡρεῖλε νὰ κατηγορηθῆ ὁ ἀνὴρ, ὅστις τὸν πατριαρχικὸν ἀνελθὼν θρόνον οὐδὲν ἔπραξε τὸ καταδικάζον αὐτόν. Οὐδεμίαν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι οἱ κατηγορήσαντες αὐτὸν ἐπὶ δωροδοκίᾳ θὰ ἔσπευδον νὰ διασκολπίσωσι καὶ δικασύρωσι τὰς πράξεις αὐτοῦ ἐν ᾗ περιπτώσει ἠδύναντο ἐν καίτοις νὰ εὗρωσιν ἀφορμὴν κατηγορίας. Ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι ἀλλοχρῶς πρέπει νὰ ζητηθῆ τὸ αἴτιον τῆς ἐναντίου τοῦ Συμεὼν κατακραυγῆς, ὅτι δηλαδὴ ἡ κατ' αὐτοῦ ἐπίθεσις ἀφορμὴν εἶχε τὰ παράπονα τῶν ἐν τοῖς πατριαρχείοις ἐναντίον τῶν προστατῶν καὶ συμπολιτῶν τοῦ Συμεὼν Τραπεζούντιων, οἵτινες πολλὰς ἀλλοθῶς ἐπότισαν τῇ Ἐκκλησίᾳ πικρίας, καὶ μετὰ τὸ τῶν ὁποίων διακριθῆσαν ὁ Ἀμιρνούτζης καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μεγμέτπεύς. Δὲν πρέπει πρὸς τούτοις νὰ λησμονῶμεν, ὅτι τῶν συγχρόνων αἱ κρίσεις δὲν εἶναι ἀπηλλαγμέναι πάντοτε μεροληψίας καὶ προσωπικῆς ἐγθρας, ὅτι δὲ πολλοὶ τῶν πατριαρχῶν, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν ἱστορικῶν ἐν γένει ἀνδρῶν, κατηγορηθέντες ὑπὸ τῶν συγχρόνων τῶν ἀπηλλάγησαν διὰ τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας τῶν ἀδίκων κατηγοριῶν.³⁹

Ὁ Συμεὼν ἐγεννήθη καὶ ἐπαυδέθη ἐν Τραπεζούντι, μετὰ τὰς δὲ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ παρέμεινεν ἐν Βυζαντίῳ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τραπεζούντος. Ἐχθρονισθέντος τῷ 1472 τοῦ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως Διονυσίου, δύο διημφισθήτουν τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ὁ τοῦ Διονυσίου προκατόχος Μάρκος Β' καὶ ὁ ἡμέτερος Συμεὼν. Ἐπέτυχεν ὁ δεύτερος χάρις ἀναμριβόλως εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν μεγάλων ἐπιρροῶν ἐξουσιούτων ἐν τῇ αὐτῇ Τραπεζούντι. Ἄλλ' οἱ τοῦ Μάρκου ὀπαδοὶ δὲν ἔπαυσαν ζητοῦντες νὰ ἀνατιβάσωσιν αὐτόν εἰς τὸν θρόνον καὶ οὕτω μετὰ δύο καὶ ἡμίσεως ἐτῶν πατριαρχεῖαν ἐπαύθη ἀποσυρθεὶς εἰς τὴν μονὴν τοῦ Στενμαῆχου τῷ 1475. Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει εὕρισκοντο εἰς δύο στρατόπεδα διηρημένοι, τῶν μὲν θελώντων τὸν Μάρκον, τῶν δὲ τὸν Συμεὼν. Συνήλθε τότε σύνοδος ἥτις ἠθώωσε μὲν τὸν Μάρκον τῆς ἐπὶ

³⁹ Εἶμεθα πληρέστατα σύμφωνοι μετὰ τοῦ Μ. Γεδεὼν ὅσον ἀφορᾷ τὴν κρίσιν καὶ ἐκτίμησιν τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως (πατριαρχ. πίν. σελ. 77).

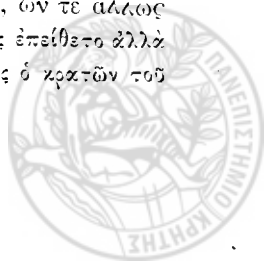

δωροδοκία κατηγορίας, ἀλλ' ἐξελέξατο πατριάρχην ἄλλον, τὸν δια-
βόητον Ραφαήλ, ὅστις ἐπαύθη μετ' ἀθλίαν πατριαρχεῖαν ἐνὸς μόνου
ἔτους ὡς μὴ τηρήσας τὰς χρηματικὰς αὐτοῦ ὑποσχέσεις. Ἀλλὰ καὶ
ὁ εἰς τὸν θρόνον ἀνεληθὼν Μάξιμος Γ'. δὲν ἔμεινεν ἐπὶ πολὺ ἐν αὐτῷ
ἀντικατασταθεὶς τῷ 1482 ὑπὸ τοῦ Συμεῶν πατριαρχεύσαντος κατὰ
τὴν δευτέραν αὐτῆν φοράν πλέον τῶν τριῶν ἐτῶν. Τότε συνῆλθεν ἐν
τῷ ναῷ τῆς Παμμακαρίστου σύνοδος τοπική, ἣτις ἀπεκέρυξε τὸ ἔρ-
γον τῆς ἐν Φλωρεντίας συνόδου καὶ συνέταξε τὴν ἀκολουθίαν τὴν γι-
νομένην διὰ τοὺς ἀπὸ τῆς λατινικῆς εἰς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν
ἐπιστρέφοντας.

Ὁ Συμεῶν ἐξεβλήθη καὶ πάλιν τοῦ θρόνου κατὰ τὸ 1486, δι'
αἰτίαν ἄγνωστον, εἶναι δὲ ἄγνωστον καὶ κατὰ ποῖον ἔτος ἐτελεύ-
τησε. Γινώσκωμεν μόνον ὅτι ὁ θάνατος αὐτοῦ συμβῆκε ἐπὶ Σουλτάν
Βαγιαζήτ' ἐγένετο πρόξενος πολλῶν σκανδάλων ἐνεκα τῆς μεγάλης
αὐτοῦ περιουσίας, ἣν ἀφῆκεν ἀδιάθετον. Καθ' ἕσπον ὁ τοῦ Συμεῶν διά-
δοχος Νήφων παρέστησεν ὡς πλησιέστατον τοῦ προκατόχου τοῦ
συγγενῆ ἕνα τῶν ἀπωτάτων καὶ ἐγένετο οὕτω αἰτία νὰ ψυχρανθῶ-
σιν αἱ μετὰ τῆς Πολιτείας σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας, νὰ ἐκβληθῇ τῆς
ἀρχῆς διὰ τῶν βραδυσυργιῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀμιρούτζη καὶ νὰ δημευ-
θῶσιν οὐ μόνον τὰ τῷ Συμεῶν ἀνήκοντα, ἀλλὰ καὶ ἄλλα τῶν πα-
τριαρχείων κειμήλια.

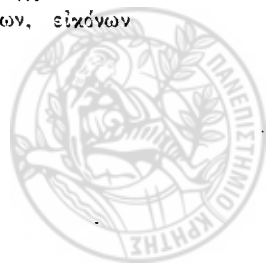
5. Ο ΥΙΟΣ ΤΟΥ ΑΜΙΡΟΥΤΖΗ

Ἐλάβομεν ἀφορμὴν ἐν τῷ βίῳ τοῦ φιλοσόφου Ἀμιρούτζη νὰ
ἀναφέρωμεν καὶ περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅπως τὰ τὸν πατέρα ἀ-
φορῶντα οὕτω καὶ τὰ κατὰ τὸν υἱὸν οὔτε πολὺ γνωστὰ οὔτε διη-
κρινισμένα τυγχάνουσι. Διότι πρῶτον μὲν ἀγνωστοῦμεν ἐνν πρόκειται
περὶ τοῦ Βασιλείου, περὶ οὗ αἰγμάλωτου διατελοῦντος εἶδομεν τό-
σον συμπαθῶς ὀμιλοῦντα τὸν Ἀμιρούτζην, καὶ ὅστις οὐ προϋΐτιδε
τὴν πάτριον δόξαν, φρονήματος ἐπληγεμμένος, ὧν τε ἄλλως
τε περὶ ἀρετὴν θεομῶς· καὶ οὔτε λόγοις οὔτε δώροις ἐπέθετο ἀλλὰ
τὰς βρασάνους προὔτιμα νὰ ὑρίστανται, ὥστε θαυμάσας ὁ κρατῶν τοῦ

παιδὸς τὴν ἀρετὴν. ἐλεύθερον αὐτὸν ἐποίησατο. Ἐσώθη ὁ παῖς τῆς αἰγματολασίας καὶ διεφύλαξε μέχρι τέλους τὴν πάτριον πίστιν; οὐχὶ βεβαίως, πλὴν ἐὰν ὁ ὡς Μεγμέτπεϋ ἀναφερόμενος υἱὸς τοῦ Ἀμιρούτζη εἶναι ἄλλον αὐτοῦ τέκνον καὶ οὐχὶ ὁ Βασιλείας. Ὅπως δὲ ποτε ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀμιρούτζη κατέστησαν αὐτὸν διαβόητον, οὐδεμίαν δὲ δι' αὐτὸν συμπάθειαν δυνάμεθα νὰ αἰσθανθῶμεν, μεθ' ὅλην τὴν μεγάλην καὶ θαυμαστὴν αὐτοῦ σοφίαν. Καίτοι ἠδύνατο πολλῶν ἀγαθῶν νὰ γένηται πρόξενος ὡς ἐκ τῆς ἰσχύος τῆς ὁποίας ἐν τῇ αὐτῇ ἀπύλκυσεν, ὑπῆρξε διώκτης ἀπηνῆς τῆς Ἐκκλησίας καὶ προκάλεσεν αὐτῇ συμφορὰς οὐχὶ μικράς. Ἡ Πατριαρχικὴ καὶ πολιτικὴ ἱστορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως λέγει περὶ αὐτοῦ, ἔτι ἤτο λογιώτατος καὶ σοφώτατος καὶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν μάθημα καὶ εἰς τὸ Ἀραβικόν· τόσον γὰρ ἦτο σοφώτατος, ὅτι τὰ βιβλία τὰ ἰδικά μας τῶν χριστιανῶν τὰ ἐμεταγλώττισεν εἰς τὴν ἀραβικὴν γλῶσσαν διὰ ὄρισμοῦ τοῦ Σουλτάνου· ὁ γὰρ Σουλτάνος δὲν ἔπαυε ποτὲ νὰ ἐρωτᾷ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀμιρούτζη ὡς σοφὸν ἄνθρωπον. Ὁ Κριτόβουλος ἐν τούτοις ἀποδίδει τὰς φιλοσοφικὰς τούτας ιδιότητας καὶ τὰς μετὰ τοῦ Σουλτάνου σχέσεις εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ τὸν φιλόσοφον Ἀμιρούτζη. Ἄλλ' ἡ σοφία τοῦ Μεγμέτπεϋ καὶ αἱ γνώσεις δὲν ἠμπούδισαν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ προσενηχθῇ ἰταμῶς εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν ἀρχὴν καὶ νὰ ἐπιφέρῃ πολλὰς εἰς αὐτὴν κατὰστροφάς. Ὁρμητικός, ὡς ὁ Δωρόθεος Μονεμβασίας λέγει,⁴⁰ καὶ βίαιος τὸν χαρακτῆρα ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμιρούτζη κατεπίκρανε τοὺς τότε πατριάρχας διὰ τῶν παραλόγων ἀξιωσέων του. Ἐχὼν προσωπικὰς δυσχερεσίας κατὰ τοῦ πατριάρχου Νήφωνος Β'. μὴ ὑποδεχθέντος ποτὲ αὐτὸν ὡς ἐπεθύμει, ἐπεφύλαξε τὴν ἐκδίκησίν του διὰ τὸ ζήτημα τῆς περιουσίας τοῦ Συμεών. Λαθῶν ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἀφροσύνης τοῦ Νήφωνος παρουσιάσαντος ὡς στενὸν συγγενῆ τοῦ Συμεών ἐκ τῶν ἀπωτάτων αὐτοῦ συγγενῶν, ἐπεπέθη δι' ὅλης τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἰσχύος δι' ἧς ἦτο περιβεβλημένος καὶ διενήργησε τὴν δήμευσιν οὐ μόνον ἐκεῖνον τὰ ὅποια ἄνηκον πράγματι τῷ Συμεών, ἀλλὰ καὶ ἄλλης ἀξιολογωτάτης ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, πάντων σχεδὸν τῶν ἐν τοῖς πατριαρχείοις εὐρισκομένων χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν κειμηλίων, ἱερῶν ἀμυρίων, εἰκόνων

⁴⁰ Χρονογράφος σελ. 410.

καὶ λοιπῶν, ἀξίας διακοσίων γιλιάρδων ἄσπρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.
Καὶ τὸ χεῖριστον ἐπέφερον ἐκτράχυνσιν τῶν μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ
πολιτείας σχέσεων. Μέχρις οὗ ἐξ ἀποπληξίας, κατὰ Δωρόθεον, προσ-
βληθείς, ἐλευσινῶς κατέστρεψε τὸν βίον.

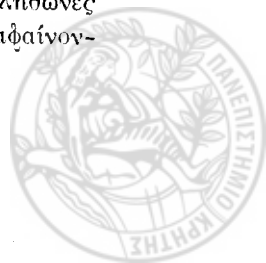

Β'.

ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΚΤΟΣ ΑΙΩΝ

Τὸ ἔλαιον ἀπέλιπεν· οἱ καταυγάσαντες τὸν οὐρανὸν φῶσ-
τες ἐσβέσθησαν· τῆς βασιλίδος πόλεως ἡ θερμογόνος τέως
ἐστία ψυχὸς ἤδη περὶ αὐτὴν ἐκπέμπει, καὶ ὁ δέκατος ἕκτος
αἰὼν γυμνὴν χαιρετίζει τὴν χώραν, ὅπου πρὸ μικροῦ ἔτι ἦν-
θουν τὰ γράμματα. Ἡ εἰς τὴν Ἑσπερίαν ἀθρόα προσφυγὴ
τῶν Ἑλλήνων λογίων ἀναζωπυρεῖ μὲν ἐκεῖ τῶν ἑλληνικῶν
γραμμάτων τὴν σπουδὴν καὶ προκαλεῖ τῶν λογιωτέρων αὐτῆς
τάξεων τὴν συμπάθειαν, ἀλλὰ γίνεται συγχρόνως ζημίας καὶ
κακῶν πρόξενος διὰ τὴν παιδευσιν τοῦ ἔθνους· καθ' ὅσον αὐ-
τῶν ἀπελθόντων ἕμειναν τῆς πατρίδος τὰ σχολεῖα ἄνευ δι-
δασκάλων καὶ τὰ πλεῖστα αὐτῶν ἔκλεισαν καὶ ἐδέησε πολὺ
χρόνου διάστημα νὰ παρέλθῃ ὅπως νέαι συγκροτηθῶσι scho-
λαί.⁴¹ Λέων ὁ Πιλάτος, Μανουὴλ καὶ Ἰωάννης οἱ Χρυσολωρά-
δες, Θεόδωρος ὁ Γαζῆς, οἱ Τραπεζούντιοι Βησσαρίων καὶ Γε-
ώργιος, ὁ καρδινάλιος Ἰσίδωρος, Ἰωάννης ὁ Ἀργυρόπουλος,
Δημήτριος ὁ Χαλκοκονδύλης, Κωνσταντῖνος καὶ Ἰωάννης οἱ
Λασκάρεις, Μάρκος ὁ Μονσοῦρος, καὶ τοσοῦτοι ἄλλοι εἰς
Ἑσπερίαν εὐρόντες ἄστυλον λόγιον Ἑλλήνας, συναπέφερον
μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὰ σπέρματα τῆς παιδείας. Πανταχοῦ σχεδὸν
ὅπου τέως ἦκμαζον σχολεῖα ἑλληνικὰ καὶ ἀνεδεικνύοντο δι-
δάσκαλοι, οὐμίχλη ἤδη καὶ σκότος ἐκράτησεν. Οἱ Πλήθωνες
καὶ οἱ Σχολάριοι ἐξέλιπον καὶ ὀλίγιστοι μόνον ἀναφαίνον-

⁴¹ Παπαρ. Ἑλλην. Ἱστ. τόμ. Ε'. σελ. 498.

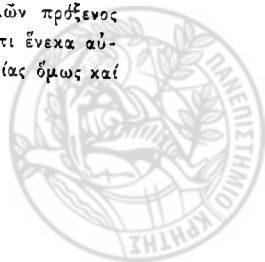

ται έναχοῦ ἑλληνικῆς παιδείας ἐγκρατεῖς, πρόδρομοι τῆς μελλούσης κατὰ τὴν ἐπομένην ἑκατονταετηρίδα κινήσεως αὐτῆς.⁴²

Καὶ ὁμως ἐν Τραπεζοῦντι ὑπῆρξαν ὄροι τινὲς εὐνοϊκοὶ καὶ χάρις εἰς αὐτοὺς θὰ ἠδύνατο ἐπωφελῶς νὰ βλαστήσῃ ἐνταῦθα τῆς παιδείας τὸ δένδρον καὶ ἀγλαοὺς νὰ ἀποφῆρῃ καρπούς, ἐὰν μὴ ἐντελῶς ἐξερορίζοντο. Φεύγοντες ἢ λάθρα βιοῦντες οἱ τῆς Τραπεζοῦντος κάτοικοι περὶ πᾶν ἄλλο ἢ περὶ τὴν παιδείαν ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν· καὶ διὰ τοῦτο μεθ' ὅλην τὴν σχετικὴν γαλήνην, ἥτις ἐφ' ἱκανὸν ἐπεκράτησεν ἐνταῦθα καὶ τῇ περίῃ χώρᾳ, μεθ' ὅλα τὰ ὑπὸ διαφόρων Σουλτάνων⁴³

⁴². Ὁ Κούμας τὴν ἀρχὴν τῆς παιδείας ἀνά τὸ ἑλληνικὸν θέτει καὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης πολὺ βραδύτερον, περὶ τὸ 1720 (Ἱστορ. ἀνθρώπ. πράξ. τὸμ. εἶ'. σελ. 555).

⁴³. Χαριεστάτον μέχρις τῶν χρόνων ἡμῶν διέσωσεν ἡ παράδοσις ἀνέκδοτον περὶ τοῦ Σουλτάν Σελίμ τοῦ ἐπονομαζομένου Γιαγούζ (1512). Ἐπιστρατεύων ποτὲ κατὰ τῶν Περσῶν διὰ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ διερχόμενος διὰ τοῦ χωρίου τῆς Λιθερούς ἐσταύθμευσε παρὰ κρήνην ὅπως ἀναπαυθῆ. Ἰδὼν δὲ ἐκεῖ που κόρην Χριστιανὴν ὠραιότατην Μαρίαν ὀνομαζομένην καὶ θυγατέρα οὖσαν τοῦ ἱερέως τοῦ χωρίου, ἐζήτησε παρ' αὐτῆς ποτῆριον ὕδατος. Ἡ Μαρία σπεύδει νὰ ἐκτελέσῃ τὴν προσταγὴν. καὶ κομίζει τὸ ζητηθὲν ποτῆριον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁμως ἡ ἀπρόσεκτος εἶχεν ἐναποτεθειμένους τοὺς δακτύλους. Τοῦτο δὲν ἤρρεσεν εἰς τὸν Σουλτάνον, ζητήσαντα ἄλλο ὕδωρ καθαρώτερον. Πλὴν καὶ ἐντὸς τοῦ δευτέρου ποτηρίου ἐπέπλεον τεμάχια χάρτου, τὸ ὁποῖον παρώργισε τὸν ἡγεμόνα σφοδρὰς εἰς τὴν κόρην ποιήσαντα παρατηρήσεις. Ἄλλ' ἡ Μαρία ἀπήντησεν ἐπιχαρίτως εἰς αὐτὸν, ὅτι οὐγί' ἐξ ἀπροσεξίας ἀλλ' ἐκ προνοίας καὶ τὰ δύο ποτήρια ὕδατος ἐκομίσθησαν τοιαῦτα, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ πῆ, ἐπειδὴ ἰθρυμένους ὦν πιθανὸν ἦτο νὰ ἐβλάπτετο εἰς τὴν ὑγίειαν· καὶ ὅτι ἦδη ὅτε ἱκανὸς παρήλθε χρόνος καὶ τοιοῦτος φόβος δὲν ὑφίστατο πλέον, προθύμως θὰ ἐκόμισε ποτῆριον καθαρὸν καθαρῷ ὕδατος. Ὁ Σουλτάνος ὅστις καὶ ἐκ τῆς ὠραιότητος τῆς Μαρίας εἶχε μείνει καταμεμαγμένος ἐνθουσιάζοις ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης καὶ ἔλαβεν αὐτὴν συζυγεῖον μετονομάσας Κιοιὺλ Παχάρ (ἄνθος ἐαρινόν). "Ἦτις ἔπειτα περιπεσοῦσα εἰς δυσμένειαν ἐπανηλθὲν εἰς Τραπεζοῦντα μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Μουράτ καὶ ἐνταῦθα ἔζησε τὸ ἐπιλοιπον τῆς ζωῆς καὶ ἀποθνήσκουσα ἐτάφη ἐν τῷ παρ' αὐτῆς ἀνεγερθέντι καὶ μέχρι σήμερον σώζομένῳ Ἰμαρετίῳ, πολλῶν τοῖς κατοικοῖσι καλῶν πρῶξενος γενομένη, καὶ ἰδίᾳ τῇ πατρίδι αὐτῆς Λιθερῇ, μέχρις ἐσχάτων ἐτι ἕνεκα αὐτῆς ἀσυδότην τελοῦσα. Ταῦτα κατὰ τὴν παράδοσιν, κατὰ τῆς ὁποίας ὁμως καὶ αἱ τινες ἀντιρρήσεις ἠγέρθησαν.

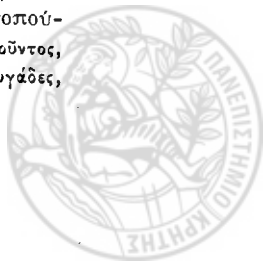

εις αὐτὴν καὶ ἰδία εἰς τὰς περὶ αὐτὴν μονάς⁴⁴ παραχωρηθέντα προνόμια, ἴχνη γραμμάτων καὶ παιδείας ὀλίγιστα ἀναφαίνονται. Διότι ἐκριζωθέντος ἐντελῶς σχεδὸν τοῦ δένδρου τῆς παιδείας ἐχρειάζετο μεταφύτευσις αὐτοῦ. Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχον οἱ καλλιεργηταὶ καὶ τὸ ἔργον ἐβράδινε καὶ ὁ δέκατος ἔκτος αἰὼν πτωχὸς εἰς καρπούς, ἄκαρπος σχεδὸν, ἀνταπορῆλθε⁴⁵.

⁴⁴ Περὶ τοῦ αὐτοῦ Σουλτὰν Σελήμ ἑτέρα παράδοσις ἀναφέρει, ὅτι πρὶν τὸν θρόνον ἀνέλθῃ, χάριν ἀναρρώσεως περὶ τὰ μέρη ταῦτα διατελῶν καὶ κνηγῶν ποτὲ εἰς δάσος τῆς Μονῆς Σουμελᾶ εἶδε μακρόθεν φῶς ἐξ αὐτῆς ἐξερχόμενον καὶ διέταξε νὰ κατασκάψωσιν αὐτήν. Ἀλλ' ἐνῶ οἱ περὶ αὐτὸν ἠτοιμάζοντο νὰ ἐκτελέσωσι τὴν διαταγὴν του, λιποθυμία παρευθὺς καταλαμβάνει τὸν ἡγεμονίδην. Τὸ συμβεβηκὸς ἀπεδόθη εἰς τὴν ὀργάνῃ τῆς Μητρὸς τοῦ Χριστοῦ, ὁ δὲ Σελήμ ὑπεσχέθη τότε ἂν τὴν ὑγείαν αὐτοῦ ἀναλάβῃ καὶ ἐπὶ τὸν πατρικὸν ἀνέλθῃ θρόνον νὰ εὐεργετήσῃ τὴν μονήν. Καὶ ὕτως γενόμενος Σουλτάνος πολλὰ αὐτῇ παρέσχε προνόμια καὶ χρυσόβουλλον ἐδωρήσατο καὶ τὸν ναὸν χαλκῶ ἐπεστέγασε καὶ πέντε λαμπάδας, ὧν αἱ τρεῖς διασώζονται ἔτι, προσέφερε, γράμμασι χρυσοῖς κεκοσμημένας.

Ἀλλὰ καὶ ὁ τοῦτου ἔγγονος Σουλτὰν Μουράτ Γ'. κατὰ τὸ 1586 διὰ πολλῶν προνομίων τὴν μονὴν Σουμελᾶ περιέβαλε. Λέγεται δὲ περὶ αὐτοῦ, ὅτι μεταβαίνων ποτὲ εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ Βαγδατίου καὶ διελθὼν διὰ τῆς μονῆς καὶ θαυμάσας τὴν μεγάλην αὐτῆς τῆξιν, ἐρωτήσας ἔμαθε παρὰ τοῦ ἡγουμένου, ὅτι δὲν ἔπρινον οἱ πατέρες διὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν τὸ ἔργον τῆς προηγουμένης. Τοσοῦτον δὲ ἡ ρῆσις αὐτῆ ἤρρεσεν αὐτῷ, ὥστε διέταξε νὰ γραφῇ ἐπὶ προχόου: τὴν βραδυνὴν ἐργασίαν μὴ ἀφήνεις εἰς αὔριον. Καὶ ὅτε φθάσας πρὸ τοῦ Βαγδατίου ἐδέχθη τοὺς πρέσβεις αὐτοῦ ζητοῦντας τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως διὰ τὴν ἐπομένην καὶ ἐσυλλογίζετο ποῖαν ἀπάντησιν νὰ δώσῃ, ἀναγνώσας τὴν ἐπὶ τοῦ προχόου ἐπιγραφὴν, ἀπέρριψε τὰς προτάσεις αὐτῶν καὶ κινήσας εὐθύς εἰς μάχην κατέλαβε τὴν πόλιν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἀνεμένοντο ἐπικουραὶ τὴν ἐπομένην.

⁴⁵ Ἡ ἔλλειψις λογίων κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον εἶναι γενικὴ σχεδόν, ὀλιγίστων μόνων τοιούτων ἔκ τινων νήσων ἀναφαινομένων (Ἴδε Παπαρηγοπούλου ἑλλην. ἱστορία, Σ. Ἰωαννίδου ἱστορία καὶ στατιστικὴ Τραπεζούντος, Μ. Παρανίκα Σχεδίασμα, Π. Τριανταφυλλίδου Ποντικὰ καὶ Φυγάδες, Κούμα ἱστορ. ἀνηρωφράξ. κλπ.).

6. ΜΕΘΟΔΙΟΣ Ο ΕΚ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑ

Τέταρτος κατὰ τὴν σειράν ἡγούμενος τῆς μονῆς Περιστερᾶ ἀφ' ἧς τὸ 1393 αὕτη τὸ δεύτερον συνφιτίσθη ὑπὸ τοῦ ἐκ Σουρμελᾶ Θεοφάνους, ἡγουμενεύσας ἀπὸ τοῦ 1484—1532, ἀνὴρ δραστηριώτατος καὶ ἰκανῆς παιδείας κάτοχος. Κατήγετο ἐκ Σουρμενίων καὶ εἰς τὴν μονὴν προσήλθε νεαρῶτατος τὴν ἡλικίαν. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ ὁ μὲν πατριάρχης Καλλίνικος ἐξέδωκε σιγίλλιον ἀναγνωρίζον τῇ μονῇ ἄξιαν σπουδοπηγικὴν τῷ 1501, ὁ δὲ Τραπεζοῦντος Γεννάδιος δι' ἐκδοτηρίου αὐτοῦ γραμμικτος γραφέντος κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐδώρησατο τὰ χωρία τῆς Γαλλικίνης ἀποτελοῦντα ἕκτοτε τὴν ἐξοχίαν τῆς μονῆς Περιστερεῶτα. Ἀμφότερα ταῦτα τὰ ἔγγραφα διασώζονται μέχρι τῆς σήμερον ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς μονῆς, ὡς φέροντα χρονολογίαν νεωτέραν τῆς κατὰ τὸ 1483 ἐπισυμβάσης ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ ναοῦ βήματι πυρκαϊᾶς ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ ἐκκλησιαρχοῦ Ἰωαννικίου, καθ' ἣν ἀπαπερῶθησαν τὰ μέχρι τότε φυλασσόμενα ἐν τῇ μονῇ παλαιγενῆ ἔγγραφα, τὰ βιβλία τῶν Παρρησιῶν, τὰ λείψανα πολλῶν ἀγίων. τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἱερὰ ἄμφω καὶ ἀρτοφόρια καὶ ἰδίᾳ τὰ χρυσόβουλλα τῶν Κομνηνῶν Ἀλεξίου, Ἀνδρονίκου καὶ Ἰωάννου, ὧν δυοῦχος οὐδ' ἀντίγραφον διεσώθησαν.

Τὰς πληροφορίας ταύτας ἠρύσθημεν ἐκ τοῦ κώδικος τῆς μονῆς Περιστερεῶτα, περὶ οὗ δὲν κρίνομεν ἄσκοπον νὰ ἐπισημειώσωμεν τὰ ἐξ ἧς. Οὗτος κατηρτίσθη τὸ 1828 ὑπὸ τοῦ τότε ἡγουμένου τῆς μονῆς Καλλίνικου ἐκ κώδικος ἀρχαιοτέρου, ἐν τῷ ὁποίῳ περιείχετο ἡ τῆς μονῆς ἀρχαιολογία. Ὁ Τριανταφυλλίδης⁴⁶ κρίνεται μὴ παρέχων μεγάλην πίστιν τῷ κώδικι τούτῳ, ὃν νομίζει συρραφήν νεωτέραν. Ἀλλ' ὁ κώδιξ δὲν λέγει ποῦ ἔτι εἶναι ἀντιγραφή τοῦ Παλαιγενεοῦ κώδικος, ἀλλ' ἀνακινίσις, ὑπερ δὲν προϋποθέ-ει τὴν κατὰ λέξιν ἀντιγραφήν. Βεβαίως θὰ ἦτο καλλίτερον τοῦτο νὰ ἔπραττεν ὁ τὸν ἀρχαῖον κώδικα ἀνακινίσας καὶ προτιμότερον ἀκόμη ἐὰν διεφυλάσσετο ἔστω σεσαθρωμένος καὶ πεπαλαιωμένος ὁ παλαιότερος. Ἐν τούτοις ἐν τῷ νεωτέρῳ τούτῳ διεσώθησαν πλεῖστα ἐκείνου πληρο-

⁴⁶ Περικλέους Τριανταφυλλίδου προλεγόμεν. Φυγ. σελ. 130.

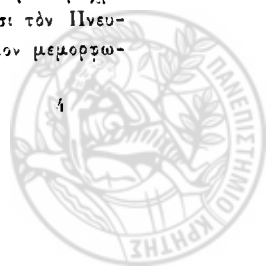
φορίαι περί τῆς μονῆς καὶ ἰδίᾳ περί τῶν ἐν αὐτῇ ἡγουμενευσάντων καὶ ἐξ αὐτῆς ἀρχιερέων ἀναδειχθέντων.

7. ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ Ο ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

Γεννάδιος ὁ μικροπολίτης Τραπεζούντος ἤκουσε περὶ τὸ 1500, ἦν δὲ Τραπεζούντιος τὴν πατρίδα⁴⁷. Πληροφορίας ἄλλας περὶ τοῦ ἱερέως τούτου, ὅσπαι ἦν ἐκ τῶν ὀλιγίστων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐγγραμμμάτων ἀνδρῶν δὲν ἀνεύρομεν, εἰμὲν ἔτι διεκρίθη ἐπὶ ἰκανότητι ἐν τῇ πνευματικῇ διοικήσει τῆς πατρίδος αὐτοῦ, τιμώμενος καὶ σεβόμενος καὶ μεγάλως ἀπολαύων φήμας. Τούτου γράμμα ἐκδοτήριον πρὸς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου Περιστερεῶτα διεσώθη ἐν ταῖς ἀρχείοις αὐτῆς, ἔχον ὡς ἑξῆς :

« Ἡ ταπεινότης ἡμῶν ὀρώσα τὴν ἁγίαν μονὴν τοῦ ἐν ἀβλῆταις τροπαιοῦχου καὶ θαυματουργοῦ ἐπικαλουμένου Περιστερεώτου ἁγίου Γεωργίου ἐν τῷ ὄρει Γαλλίανας τῇ πολυετία καὶ ἀοικία σαθροθεΐσαν τὸ σύνολον καὶ πλείστην ἔχουσαν ἔνδειαν καὶ στενοχωρίαν, δεομένην δὲ βοηθείας καὶ ἀντιλήψεως παρὰ τοῦ χριστεπωνίμου τῶν ὀρθοδόξων λαοῦ, καὶ παντὸς ὑπερέχοντος προσώπου μεγάλου καὶ μικροῦ, ἧς καὶ τετύχηκεν εὐδοκία καὶ σινάρσει Θεοῦ· ὁ γὰρ ὀσιώτατος κύρ Θεοφάνης Προηγούμενος ὢν τῆς Παναγίας Σουμελάς, ἀνήρ πιστὸς καὶ θείων εὐκτηρίων οἰκοδόμος, εἰς μέγα ποθῶν, τῷ τοῦ μεγαλομάρτυρος ζωπυρούμενος πνεύματι, ἧς εἶχε σπουδῆς, συνδρομῆς ἕνεκα τῆς ἱερᾶς μονῆς ταύτης, ἐπιλαβόμενος, ἧς περ καὶ τετύχηκε Θεοῦ προνοία καὶ διαδόσει τῶν ὀρθοδόξων πλείστης παρ' αὐτῶν ἡξίωται τῆς βοηθείας, μοναχούς καὶ ἱερομονάχους περιεποιήσατο πρὸς ἕμνον καὶ δοξολογίαν τοῦ Παντοκράτορος Θεοῦ καὶ δόξαν καὶ ἔπαινον τοῦ

⁴⁷ Γνωστὸν ὅτι οἱ Τραπεζούντιοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν μέχρι ἐσχάτων ἔτι διετήρουν τὸ προνόμιον αὐτοὶ οὗτοι νὰ ὑποδεικνύωσι τὸν Πνευματικὸν αὐτῶν ποιμένα, ὃν συνήθως ἐξέλεγον μεταξὺ τῶν μᾶλλον μεμνημένων ἐκ τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν.

Θεράποντος αὐτοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ ἐν μάρτυ-
σιν ὑπὲρ ἡλίου λάμποντος καὶ διὰ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν τῇ
ἀπτήτῳ διδάξει φαιδρύνοντος, καὶ νέος κτήτωρ καὶ οἰκίτωρ
γενόμενος. Τοῦτου τὴν κατὰ θεὸν ἀγάπην καὶ τὸν ἄπλετον
πόθον καὶ τὴν ἀνάλογον θέσιν τῆς ἀγίας μονῆς ὁρεγόμενος,
δεῖν ἔγνω, ὅση μοι δύναμις, ἐπιλαθέσθαι καὶ βοηθῆσαι λόγῳ
καὶ ἔργῳ εἰς φῶς ἀναστῆσαι τῇ ἀγία μονῇ καὶ εἰς ἀρχαίαν
αὐτῆς βελτίωσιν ἀποκαταστήσαι· διὰ τοῦτο τὴν ἐξαρχίαν τῆς
Γαλλίαινας ἀπὸ τὴν γέφυραν τῆς χαρτοσακόνης ἤτοι τοῦ κα-
λομένου Διποτάμιου καὶ ἄνωθεν ὅσον ἐστὶ καὶ λέγεται, ἀφιε-
ρώσας δέδωκα τῇ ὀρθείσῃ ταύτῃ μονῇ τοῦ ἁγίου Γεωργίου
τοῦ ἐπικαλομένου Περιστερεώτου πρὸς τὸ νέμεσθαι καὶ καί-
ποῦσθαι αὐτὴν καὶ λαμβάνειν ἐξ αὐτῆς ἅπαντα τὰ εἰσοδή-
ματα τὰ ἐν τῷ τόπῳ εἰθισμένα, ὑπ' οὐδενὸς ἐμποδιζομένη
ἢ ἐνοχλοῦμένη τὸ σύνολον μεγάλου προσώπου τυχόν ἢ μι-
κροῦ, καὶ δεσπάζειν καὶ κυριεύειν καὶ κρατεῖν τὴν ἐξαρχίαν
αὐτῆς, ἢ ἀγία καὶ σταυροπηγιακὴ αὕτη μονὴ ὡς ὁ ἡλῖος τῶδε
τὸ πᾶν διέπει, αὐτὸς ἐγὼ ἐν ὅσῳ ζῶν διατελῶ οὐ μόνον, ἀλλὰ
καὶ οἱ μετ' ἐμὲ ἐσόμενοι ἀρχιερεῖς καὶ διάδοχοι τοῦ ἀρχιερα-
τικοῦ θρόνου τῆς πόλεως Τραπεζοῦντος οἱ τῷ κἀκεῖνοι ὀφεί-
λουσι κρατεῖν τὴν παροῦσαν μοι σιγῆλλωδῆ καὶ σινδοκὴν
γραφὴν ἀμετάβλητον καὶ ἀδιάσειστον εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα
προστιθέναί μᾶλλον ἢ ἀφαιρεῖν τῆς μονῆς. Ὅρκῳ καὶ ἀγα-
νακτῆσει ἀμεταβλήτῳ δίδωμι τούτοις καὶ ἑτέροις τοῖσι μόνον
τῷ φοβερῷ ὀνόματι τῆς ζωοφυλάκτου ἀγίας Τριάδος σὺν τῷ
μεγαλομάρτυρι ἁγίῳ Γεωργίῳ τῷ Θεράποντι αὐτῆς· ὀφεί-
λουσι λοιπὸν καὶ οἱ ἐν τῇ ἐξαρχίᾳ εὑρισκόμενοι εὐλαβεστάτοι
ιερεῖς καὶ οἱ χρησιμώτατοι ἄρχοντες ἔχειν τὴν ἅπασαν εὐλά-
θειαν, εὐπειθειάν τε καὶ ὑποταγὴν πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἀγία μονῇ
εὑρισκόμενους καθηγομένους, πρὸς τούτους ἀδόλως καὶ
ἀκλόπως ἀποδίδειν ἅπαντα τὰ εἰσοδήματα αὐτῶν, ἐφ' οἷς σε-
μνύνεσθαι καὶ ἀκοῦειν ὀφελίμοις τε καὶ σωτηριώδεσιν ὅσα
περ τῷ θεῷ νόμῳ καὶ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ἰγῆ καὶ ἐντιμα
καθεστῆκασι, μὴ παρὰ τινος ἐναντιούμενοι καὶ ἀποστορεφόμε-
νοι· ὁ γὰρ τοῖσι μόνον διασεῖν ἢ ταράττειν τὴν ἐξαρχίαν αὐτῆν
ἢ τοὺς ἐν τῇ μονῇ ἱερομονάχους καὶ πατέρας, ὁποῖου ἂν εἴη

καταλόγου ἢ τάξεως, ἔστω ἀφορισμένος καὶ καταθραμμένος ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος, καὶ ἡ μερὶς αὐτοῦ λογισθήσεται μετὰ τοῦ Ἰουδα καὶ διαδίκου σχεῖν τὸν μέγαν μοι ἐν μάρτυσιν ἁγίον Γεωργίον ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως. Τοῦτου χάριν ἐγένετο καὶ ἡ παρούσα μου συνοδικὴ ἐμάρτυρος γραφὴ ἐνώπιον τοῦ ἀοράτου Θεοῦ καὶ τῶν παρατυχόντων μοι καὶ τοῦ μέλλοντος ὑπογράψασθαι διαδόχου μοι καὶ ἐπεδόθη τῇ ῥηθείᾳ μονῆ τοῦ ἁγίου ἐνδοξοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ ἐπικαλούμενου Περιστερεώτου εἰς διαιωνίζουσαν ἀσφάλειαν καὶ ἑκτικῆς σωτηρίας ἐμῆς ἕνεκα. ἀψά, ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ τοῦ ἐνισταμένου.»

8. ΔΑΝΙΗΛ ΕΞ ΟΙΝΕΟΥ

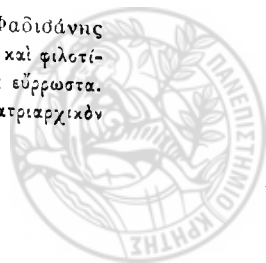
Δανιὴλ ἐξ Οἰνέου,⁴⁸ ἀριερώτης τὸ 1554 εἰς τὴν μονὴν Σουμελά Εὐσέβιον τὸν Παμφίλιον, γίνεται παιδεὺς οὐχὶ σμικρῆς κἀτοχῆς, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν ἐπισημειωθέντων ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἀριερωθέντος βιβλίου. Ἄλλ' ἔλλοθεν δὲν γνωρίζομεν τὸν ἄνδρα, οὐδὲ ἐὰν ἐγένετο διδάσκαλος ἄλλους ἀναδείξας μαθητάς.

9. ΙΕΡΕΜΙΑΣ Ο ΘΕΟΔΟΣΟΥΠΟΛΕΩΣ

Ἰερομόναχος τὸ κατ' ἀρχὰς ἐν Βαζελῶνι ὑπάρχων, ἦλθεν εἶτα εἰς τὴν μονὴν Περιστερᾶ, ἐν ἧ καὶ ἡγούμενος ἐγένετο (1532 — 1545). Διὰ δὲ τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ καὶ τὴν παιδείαν ἐτιμήθη μητροπολίτης Θεοδοσοῦπόλεως⁴⁹ προχειρισθεὶς καὶ ἐν εὐσεβεῖα καὶ κατὰ Χριστὸν ἀγωγῇ τὸ πνευματικὸν αὐτοῦ ποιμάνης ποιῆμιον.

⁴⁸ Οἰνεον ἢ Οἰνόη, τουρκιστὶ Οὐνια, δυσμικώτερον τῆς Φαδισάνης (Φάτσας), κειμένη, διεφθάρζετο τὸ πάλαι ἐπὶ ναυτιλίᾳ. Ἰκανὸς καὶ φιλοτίμος τὴν σήμερον οἰκογενεῖα; ἀριθμοῦσα διατηρεῖ καὶ σχολεῖα ἱκανῶς εὐρωστα.

⁴⁹ Ἡ τῆς Θεοδοσοῦπόλεως ἀρχιεπισκοπὴ ὑπῄκειται εἰς τὸν πατριαρχικόν

10. ΣΙΛΒΕΣΤΡΟΣ Ο ΑΜΑΣΕΙΑΣ

Ὁ ἐκ νεαρῆς ἡλικίας τὸ μοναχικὸν ἐν τῇ μονῇ Περιστεροῦ σχῆμα ἠμφιεσμένος Σίλβεστρος ἐπέμφθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, τῆς συνόδου αἰτησασμένης ἓνα ἐξ ἐκάστης τῶν μονῶν ἱερομόναχον ὕπως διαφόρους περὶ αὐτῶν λάβῃ πληροφορίας. Ἀλλὰ τοσοῦτον λαμπρῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν διὰ τὴν παιδείαν αὐτοῦ, τὴν μόρφωσιν καὶ τὰς ἄλλας ἀρετάς, ὥστε τρία μὲν ἔτη ἐκράτηθη ὡς ἐφημέριος τοῦ Πατριαρχικοῦ νοσοῦ, εἶτα δὲ ἐξελέγη ἀρχιεπίσκοπος Ἀμασείας, ἑνὸς τῶν μεγαλειτέρων τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου θρόνων, περὶ τὰ τέλη πιθανῶς τῆς δεκάτης ἑκτης ἐκατονταετηρίδος.

θρόνον τῆς Ἀντιοχείας, ἐν πολλοῖς συνορεύουσα μετ' ἄλλων ἐπαρχιῶν ὑπαγομένων εἰς τὸ κλίμα τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου.

ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ ΑΙΩΝ

Τὸ δένδρον ἀνεβλάστανε καὶ οἱ καρποὶ ἐξ αὐτοῦ ἀφθονώτα-
τοι προσηγγέλλοντο. Ἄνὰ τὴν χώραν ἡ παιδεία προήγετο καὶ
ἄνδρες γνώσεων πολλῶν ἐγκρατεῖς ἤρξαντο πανταχόθεν τῆς
Τραπεζουσίας χώρας νὰ ἀναφαίνωνται. Καὶ δὲν συνεστήθησαν
μὲν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς σχολαὶ συστηματικαὶ ἀλλὰ διδάσκαλοι οἴ-
κοι ⁵⁰ καὶ ἐπὶ τῷ αὐτῷ διδάσκοντες ἀναφαίνονται ἱκανοὶ καὶ
οἱ παρ' αὐτοῖς παιδευόμενοι ἄλλους ἔπειτα ἐπαίδευσαν. Ὅτε
αἰφνης βίαιος κλονισμὸς συνταράττει τὸ τέως ἡρεμον καὶ γα-
ληνιαῖον τοῦτο ἔδαφος. ⁵¹ Δυνασταὶ ἐπιτόπιοι τυραννίαν ἐπι-
βάλλουσι. ⁵² Διοικήσεις ἀσθενεστέρα ἐν ἀμφιβόλῳ τῶν κατοίκων

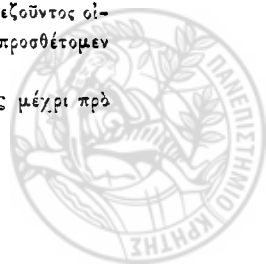
⁵⁰ Ἴδου πῶς ἄρχειται ποίημα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης περὶ οὗ ἐν ὑποσημειώ-
σει 55 λέγομεν καὶ τὸ ὅποιον ἀφηγεῖται τὴν ἄλωσιν τῆς μητροπόλεως Τρα-
πεζούντος :

Βούλομαι ἐγὼ ὁ ἀμαθὴς εἰς τὸ χαρτὶ νὰ γράψω
ὁποῦδασί τὰ μάτια μου καὶ θέλω νὰ μὴ πάψω
γράφοντας ὅσα ἱμποῦ καὶ μὴ μ' ἀναγελάτε
σὲ δάσκαλο δὲν ἔπραξα, μὴ μὲ κατηγοράτε,

ἐκ τοῦ ὁποίου δύναται τις νὰ ἐξαγάγῃ, ὅτι ὑπῆρξαν ἄλλοι, οἵτινες ἔπραξαν
σὲ διδάσκαλο.

⁵¹ Ὁ κλονισμὸς οὗτος ἠνάγκασε καὶ τὰς ὀλίγας ἐν Τραπεζούντι καὶ τοῖς
περίξ ἀπὸ τῆς ἄλώσεως ἐναπολειφθείσας διακεκριμένας τῆς Τραπεζούντος οἰ-
κογενεὰς νὰ μεταναστεύσωσιν ἀλλαχοῦ. Περί αὐτῶν ὀλίγα τινα προσθέτομεν
ἐν τῷ ἐπομένῳ κεφαλαίῳ.

⁵² Ἐκτοτε ἤρξαντο ἀναφαινόμενοι ὑπὸ τὸ ὄνομα Δερεπέγιδες μέχρι πρὸ

τὴν ζωὴν τίθουσιν· ⁵³ ἐν αὐτῇ τῇ Τραπεζοῦντι δύο τῶν ἐναπομεινάντων ναῶν, ὁ τῆς ἀγίας Σοφίας ⁵⁴ καὶ ὁ τοῦ ἀγίου Φιλίππου.

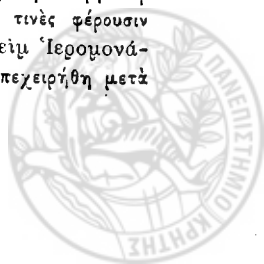
50 ἔτι ἐτῶν ἀκμάσαντες οἱ τιμαριῶται, περὶ ὧν πλείστα Περικλῆς ὁ Τριανταφυλλίδης ἐν τοῖς προλεγόμενοις τῶν Φυγάδων διέλαβε.

⁵³ Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην μαρτυρήσαντες συγκατηριθμήθησαν ἐν τῷ μαρτυρολόγιῳ α'.) ὁ νεομάρτυς Συμεὼν ἀποθανὼν δι' ἀγχόνης τὴν 14 Αὐγούστου 1658. β'.) Ἰορδάνης ὁ Τραπεζούντιος, τμηθεὶς τὴν κεφαλὴν τὴν 3 Φεβρουαρίου 1652. γ'.) Παρασκευᾶς ὁ μάρτυς ἀπαγχονισθεὶς ἐν τῇ μητροπόλει ἐξ ἧς τὰ ὀστέα ἀπεκομίσθησαν εἰς τὴν μονὴν τῆς Θεοσκεπάζτου· δ'.) ὁ μεγαλομάρτυς Ἰωάννης ὁ Τραπεζούντιος ἑορταζόμενος κατὰ τὴν πέμπτην τῆς πεντηκοστῆς, βασανισθεὶς δὲ ἐν Ἀκερμάν τῷ 1660 κατόπιν συκοφαντίας καὶ προδοσίας τοῦ πλοιάρχου μεθ' οὗ συνεταξείδευεν ἔμπορος ὧν καὶ μετὰ τοῦ ὁποῦ ἀνήκοντος εἰς τὸ καθολικὸν δόγμα περιήλθε κατὰ τὸν πλεῖον εἰς ἔριδας θεολογικάς. Ἡ ἀκολουθία τοῦ ἀγίου τούτου γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Νικηφόρου τοῦ Κρητὸς ἐξεδόθη τῷ 1819 ἐν Ἰασίῳ μετὰ προσθηκῶν καὶ διορθώσεων δι' ἐξόδων τοῦ φιλογενοῦς Θωμᾶ Μπουγούκα, Τραπεζουντίου μὲν ἐπιγραφομένου ἀλλ' ἐκ Ριζαίου τὴν καταγωγὴν ἔχοντος, ὅστις ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ παρὰ τοῖς συμπολίταις αὐτοῦ γνωστότερον τὸν ἅγιον τὸν ἐν Ρουμανίᾳ μεγάλως τιμώμενον. Ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τούτῃ ἐκτίθενται διὰ μακρῶν καὶ ὁ βίος καὶ αἱ ὁμολογίαι καὶ τὰ μαρτύρια τοῦ ἀγίου Ἰωάννου, συνεκδίδεται δὲ καὶ χαλκογραφικὴ αὐτοῦ εἰκὼν ἄγαν ἐπιτυχῆς. ε'.) Ἠλίᾶς υἱὸς Πατᾶ Κωνσταντίνου ἐκ Σουοῦκ-Σου, ἀπαγχονισθεὶς τὴν 27 Φεβρουαρίου 1749 (:), εἰς τὸν ὅποιον ἕμμετρον ἐγκώμιον ἐποίησεν ὁ σύγχρονος αὐτοῦ Τραπεζούντιος ποιητῆς Ἐλευθέριος, ἐξ οὗ ἀποσπῶμεν τοὺς στίχους :

« Ἐκρεμάσθης μάρτυρα, μὰ στεφανώθης κιόλα
τὴν βασιλείαν ἔλαβες σὲ μιὰ στιγμή καὶ ὥρα
ς τοὺς πόδας σου ἐδάρθηκες, μὰ ἔλαβες τῶν πόνων
τὴν ἀμοιβὴν τριπλάστερα ἐκ τοῦ Θεοῦ τῶν ὀλων».

Ἄλλὰ περὶ μαρτύρων προκειμένου βεβαιοῦμεν τὸν σεβαστὸν φίλον Σ. Ἰωαννίδην (ιστορ. καὶ στατιστ. Τραπεζ. σελ. 155) λέγοντα ὅτι μάρτυρες τῆς πίστεως ἐγένοντο ὀλόκληροι πόλεις καὶ χωρία καὶ ἔτι μέχρις ἡμῶν οἱ διασώζομενοι μεταξὺ τῶν ἀπροσπελάστων χωρίων χριστιανοὶ φέρουσι τὴν φυσιογνωμίαν μαρτύρων.

⁵⁴ Ὅτι ὁ ναὸς τῆς ἀγίας Σοφίας καταλήφθη πολὺ μετὰ τὴν ἄλωσιν φαίνεται ἐκ διαφόρων ἐπιγραφῶν, αἵτινες καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ἐσώζοντο πρὸ τῆς ἐπιχρίσεως, καὶ σήμερον δὲ ἔτι ἀναγινώσκονται ἐν τῷ παρακειμένῳ πυργίσκῳ ὅπου καὶ εἰκόνων ἔχνη διασώζονται. Τῶν ἐπιγραφῶν τούτων τινὲς φέρουσιν ἡμερομηνίαν 1681 (Σάββα Ἐκκλησιάρχου) 1697 (Σεραφεῖμ Ἱερομονάχου), ἐξ οὗ καταφαίνεται, ὅτι ἡ διαρπαγὴ τοῦ ναοῦ τούτου ἐπεχειρήθη μετὰ τὴν τοῦ ἀγίου Φιλίππου.

που⁵⁵, ὅστις καὶ ἐχρησίμευεν ὡς μυτροπολιτικὸς τῆς Τραπεζοῦντος ναός, παρ' ὅλας τῆς ἀρχῆς τὰς ἐνεργείας καὶ τῶν χριστιανῶν τὰς διαμαρτυρίας διαρπάζονται· ἐξουώσεις ἀθροαὶ ἐπιβάλλονται·⁵⁶ καὶ βίος ἐν γένει ἀβίωτος καὶ κινδύνων πλήρης διαδέχεται τὴν τέως σχετικὴν γαλήνην.

Ἄλλ' ἡ παιδεία οὐδένα πλέον διέτρεχε κίνδυνον, διότι βαθυτάτας τὸ καλλίκαρπον αὐτῆς δένδρον εἶχε τὰς ρίζας καὶ ἐκ τῶν κλάδων αὐτῆς λαμβάνοντες οἱ τὴν βίαν φεύγοντες δενδρύλλια ἀλλαχοῦ μεταφυτεύουσι πολλά. Ἐν ταῖς μοναῖς ἰδίως ταῖς ὑπερκειμέναις σικνοῖ ἀκινδύνως ὅλως καὶ σταθερῶς. Ἀππλλαγμένη ἐκεῖ φόβων καὶ προσφόρον εὐροῦσα τὸ ἔδαφος ἀγλαωτάτους ἀποφέρει καρπούς. «Κατὰ τὴν μακρὰν καὶ ὀδυνηρὰν ταύτην περίοδον, λέγει ὁ Παρανίκας,⁵⁷ οἱ λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν ὀδηγοὶ καὶ ποιμένες τοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀγραμμάτου ποιμνίου, αἱ δὲ ἱεραὶ μοναὶ καὶ τὰ θυσιαστήρια

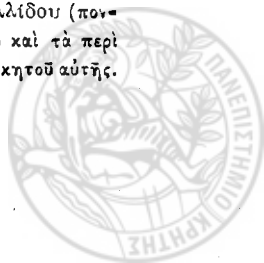
⁵⁵ Περὶ τῆς ἀλώσεως τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Φιλίππου διεσώθησαν στίχοι συγχρόνου ποιητοῦ αὐτόπλου παραστάντος μάρτυρος καὶ λελόντος μέρος εἰς τὰς πρὸς ἀνάκτησιν αὐτοῦ προσπάθειάς τῶν κατοίκων. Οἱ στίχοι οὗτοι ὡν τὴν ἀρχὴν παρεθέσαμεν ἀνωτέρω (σημ. 50) ἀπαντῶνται ἐν διαφόροις χειρογράφοις, φαίνονται δὲ γραφέντες ὑπὸ τοῦ ἰδιορρύθμου Τραπεζουντίου ποιητοῦ Ἐλευθερίου, ὅστις ὁμῶς ἤχμασεν ἕνα αἰῶνα κατόπιν. Ἡ ἄλωσις αὐτῆ ἐγένετο τῷ 1665 ὑπῆρξε δὲ ὀλεθριωτάτη δι' ἡμᾶς, διότι τότε κατεστράφησαν πλεῖστα κεμῆλια καὶ χειρόγραφα πολῦτιμα καὶ κώδικες τῆς μητροπόλεως ἀρχαιότατοι.

..... ἐπῆραν τὰ χαρτία
πολλοὶ τὸν τόπον σκάλιζαν νὰ εὐρωσι φλωρία.
Ἄνέθηκαν στάνώγειον ὁπούτονε ὁ θυμόνος
μυτρόπολις ἐκ παλαιᾶς κτισμένος μετ' τὸ θόλος
ἦταν βιβλία περισσὰ καὶ μέσα φυλαγμένα
μεμβράνεα καὶ παλαιὰ ἀξιοπαινεμένα
ὅλα τὰ διεσκόρπισαν τίποτε δὲν ἀφίνουν
καὶ τότε κράζουν τὸν μουφτῆ καὶ τοῦ τὴν παραδίδουν.

Πλεῖστα ἴδε παρὰ Π. Τριανταφυλ. (Ποντικ. σελ. 56. προλεγ. φυγ. σελ. 88 καὶ Σ. Ἰωαννίδου (ἱστορ. καὶ στατιστ. Τραπεζουντος σελ. 132).

⁵⁶ Τὰ περὶ τούτου πληρέστατα ἐγράφησαν ὑπὸ Π. Τριανταφυλλίδου (ποντικὰ σελ. 34, προλεγ. φυγ. σελ. 87 καὶ ἀλλαχοῦ). Παρ' αὐτῶ καὶ τὰ περὶ Σκέντέρπευ, ἀρχιερέως Τραπεζουντος καὶ εἶτα ἐξουώσαντος διοικητοῦ αὐτῆς.

⁵⁷ Σχεδιάσμα σελ. 6.

τῆς χάριτος ἐγένοντο τὰ καταγώγια τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἱκανότητος ἐνίοτε, φυτώρια τῶν γραμμάτων καὶ οἱ κευθμῶνες πολλῶν θησαυρῶν τῶν ἀρχαίων προγόνων ἡμῶν». « Ἡ μονὴ τοῦ Σουμελά, προσθέτει ὁ Τριανταφυλλίδης ⁵⁸, ἀπένευε τῷ ἔθνει μεγίστην ὑπηρεσίαν. Διότι εἰς τὰς τρεῖς περὶ τὴν χώραν ταύτην μονὰς καὶ μάλιστα εἰς ταύτην ὀφείλεται ἡ διατήρησις ἀκμαίου περὶ ἡμᾶς ἑλληνισμοῦ, ἐν γένει δὲ παρατηρεῖται ὅτι αἱ μοναὶ πρὸ δύο περίπου αἰῶνων πολὺ μείζονα ἢ σήμερον περὶ τὰ γράμματα ἐδείκνυον τάσιν ⁵⁹ καὶ πλείστοι λόγοι διέλαμψαν ἐν αὐταῖς· ἐπαληθεύει δὲ δι' αὐτὰς τὸ ῥηθὲν ὅτι ἡ παιδεία φυγοῦσα τὰς πόλεις ἐν τοῖς τοιοῦτοις σκηνώμασι κατεσκήνωσεν, ὅπερ δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν ἀπὸ λείψανα φιλολογικὰ καὶ εἰδήσεις ἀγράφων καὶ γραπτῶν παραδόσεων, καθ' ὅσον σώζονται εἰσέτι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης σημειώσεις φιλοσοφικαὶ καὶ φιλολογικαὶ καὶ θεολογικαί, πρωτότυποι ἢ καὶ ἀντιγραφαί, προσέτι δὲ καὶ ἰατρικαὶ καὶ ἀστρονομικαὶ καὶ γεωγραφικαί, αἵτινες καὶ σήμερον σπανίως ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐννοοῦνται καὶ ὀλίγοι εἰς αὐτὰς καταγίνονται. ⁶⁰ Ἐν τῷ κώδικι τῆς μονῆς Σουμελά σώζεται πρᾶξις τῶν τότε πατέρων αὐτῆς ⁶¹ ὑπογραφεῖσα τῷ 1682, ἐὰν δὲ ἐκ τῶν ὑπογραφῶν κρίνωμεν δύο μόνον ἢ τρεῖς ἐκ τῶν εἴκοσι ὑπογραφομένων θὰ εὔρωμεν ὅλως παιδείας ἀμετόχους. Ἄλλ' ὑπῆρξαν τὰ μοναστήρια καὶ κέντρα σωτήρια τῆς Χριστιανωσύνης, φρουροὶ διαμείναντα καὶ φύλακες τῆς ὀρθοδοξίας, διότι ὅπου τοιαῦτα διεσώθησαν ἐκεῖ καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ἔμεινε ἀμιγῆς, ὅπου δὲ ταῦτα κατεστράφησαν ἐκεῖ καὶ οὗτος τέλειον συνεξέλιπε. Τοιαῦτα κέντρα ὑπῆρχον τὸ πάσαι ἱκανὰ, ὀλίγα ὅμως μέχρι τῆς σήμερον διεσώθησαν ⁶². Ἐκλειψάσθη τῆς παιδείας ταῦτα ὑπῆρξαν ὁ λαμπτῆρ ὁ

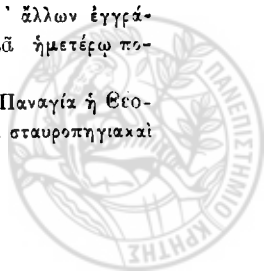
⁵⁸ Ποντικὰ σελ. 60.

⁵⁹ Προλεγ. φυγὰδ. σελ. 131.

⁶⁰ Σ Ἰωαννίδου ἱστορ. Τραπεζοῦντος σελ. 130.

⁶¹ Τῆς πράξεως ταύτης δημοσιευθεσομένης ὀλοκλήρου μετ' ἄλλων ἐγγράφων ἐν τῷ ὅσων οὕτω ἐκδοθησομένῳ περὶ τῆς μονῆς Σουμελά ἡμετέρῳ πονήματι, μέρος ἄς ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης ἐν τοῖς ἔπειτα.

⁶² Ἐν αὐτῇ μὲν τῇ Τραπεζοῦντι ἡ μονὴ τῶν καλογραϊῶν Παναγία ἡ Θεοσκέπαστος, περὶ δὲ τὴν Τραπεζοῦντα αἱ τρεῖς ἐξαρχικαὶ καὶ σταυροπηγιακαὶ

σελαγίζων ἐν τῇ μακροῦ καὶ ζοφεροῦ ἐκείνῃ νυκτὶ ⁶³ καὶ οἱ εἰς αὐτὰ προσερχόμενοι Χριστιανοὶ ἐλάμβανον θάρρος καὶ ἠρύοντο ἐλπίδα καὶ ὑπομονήν. Χαίροντα δὲ διάφορα προνόμια καὶ πεποικισμένα διὰ φηριμανίων αὐτοκρατορικῶν οὐ μόνον αὐτὰ πολλὰκις τὴν καταστροφὴν διέφυγον, ἀλλὰ καὶ πλείστας παρέσχον ὑπηρεσίας εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἠδυνάτου ἐλευθέρως νὰ τελέωσι τὰ τῆς λατρείας αὐτῶν, ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστῳ μόνον τὸν Χριστὸν λατρεύοντες⁶⁴.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλο τῆς παιδείας καταφύγιον οὐχ ἦπτον σπουδαῖον τῶν χρόνων ἐκείνων ἐγένετο ἢ περὶ τὸν Κάνιν χώρα, ἦτοι ἡ Χαλδία, ἀφ' ἧς ὡς ἀπὸ δεξαμενῆς μεγάλης μετωχτεύθη καὶ διεδόθη ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς καὶ κατεπλημμύρισε τὰς πέριξ ἐκτάσεις⁶⁵. Καθ' ὅσον χαίρουσα ἡ χώρα αὕτη χάρις εἰς τὰ ἐν αὐτῇ μεταλλεῖα διάφορα προνόμια, ἐκέκτητο μείζονα ἐλευθερίαν καὶ ἰκανὴν ἰσχὺν καὶ πλοῦτον πολὺν καὶ πληθυσμὸν συμπαγῆ, ὡς ἐκ τῶν ὁποίων φυσικώτατον ἦτο μεγαλύτεραν εὐδοκίμυσιν ἐν αὐτῇ τὰ γράμματα νὰ λάβωσι καὶ λόγιοι ἐξ' αὐτῆς ν' ἀναδειχθῶσιν.

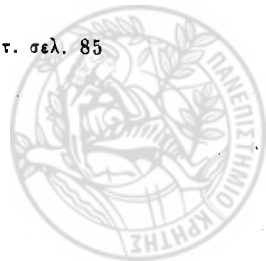
Ἄλλὰ τοῦ χρόνου προϊόντος ἤρξαντο νὰ ἐπιρρεύσωσιν εἰς τὰς πόλεις τὰ γράμματα καὶ οἱ παιδείας ἐγκρατεῖς νὰ διασκορπίζωνται καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις. Σχολεῖα πολλαχοῦ συνιστῶντο, διδάσκαλοι δέ, καίπερ πάντοτε σπάνιοι, ἱκανοὶ ἀνεφαίνοντο. Τότε ἦκμασε Σεβαστὸς ὁ Κυμνίτης, τότε ἰδρύθη καὶ τὸ περίπυστον τῆς Τραπεζοῦντος Φροντιστήριον, ἀπὸ τῆς

Παναγία Σουμελά, ἅγιος Γεώργιος ὁ Περιστερωώτης, καὶ ὁ Πρόδρομος Βαζελῶν ἢ Ζαβουλῶν ἐν Χαλδίᾳ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Χουτουροῦ σταυροπηγιακῆ, ἁγίου Γεωργίου Χαροῦρης καὶ Παναγίας Γουμεροῦ ἰνοριακαί. Ἄλλὰ καὶ ἄλλαι δευτερεύουσαι ἱκαναί, ἁγίου Ἰωάννου Καλογραιῶν τοῦ Κοσπιδίου, Παναγίας Κρεμαστῆς παρὰ τὴν Θέρσαν (μᾶλλον Αἰθέρισσαν), τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῶν Καλογραιῶν ἐν Ἰμέρα. Σῶζονται ἐπίσης ἐρείπια τῆς περὶ τὰ Σούρμνα μονῆς τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς περὶ τὴν Σκαλίαν τῶν Ταξιαρχῶν, τῆς περὶ τὴν Κερασσοῦντα τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τῆς Φαδισάνης (Φατσα) τοῦ ἁγ. Κωνσταντίνου καὶ πλείστων ἄλλων.

⁶³ Π. Τριανταφυλ. Προλεγ. φυγ. σελ. 6'.

⁶⁴ Διὰ μακρῶν ἐκτεθειμένα τὰ περὶ τούτου ἐν Περ. Τριαν. ποντ. σελ. 85 καὶ ἐφεξῆς.

⁶⁵ Π. Τριανταφυλ. προλ. φυγ. σελ. 54.

ιδρύσεως τοῦ ὁποίου ὀριστικῶς πλέον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πατρίδι ἐγκατεστάθησαν τὰ γράμματα μὴ ἐκλιπόντα ἔκτοτε.

11. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ο ΔΑΙΜΟΝΟΚΑΤΑΛΥΤΗΣ

Ὁ ἐν ἀγίοις πατὴρ ἡμῶν Ἀθανάσιος μητροπολίτης Τραπεζοῦντος ὁ δαιμονοκαταλύτης ἤκουσε περὶ τὰ τέλη τῆς δεκάτης ἑκτης καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος. Συνέγραψεν ἱστορίαν τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἱστορίαν τῆς μονῆς Σουμελά, τὰ χειρόγραφα τῶν ὁποίων ἐσώζοντο ἔχει τῶν μέσων τῆς δεκάτης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος χρησιμεύσαντα μετ' ἄλλων Νεοφύτῳ τῷ Καυσοκαλυβίτῃ εἰς σύνταξιν τοῦ πατερικοῦ τῆς μονῆς ταύτης καὶ τῆς ἀκολουθίας τῶν ὁσίων πατέρων Βαρνάβα καὶ Σωφρονίου⁶⁶. Τὸ ἐπίθετον δαιμονοκαταλύτης ἀπεδόθη αὐτῷ ἕνεκα θύμματος ἐκδιώξεως δαιμόνων. Ἡ δὲ παράδοσις διέσωσε περὶ αὐτοῦ ῥήμην ἀνδρὸς ἀγίου καὶ φιλοξένου εἰς τὸ ἔπικρον. Κατοικῶν ἐν τῷ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Τραπεζοῦντος κειμένῳ κάμπῳ ἠσχολεῖτο εἰς κλίειαν καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ξενιζομένοις παρέθετο τοὺς ἀλιευμένους ἰχθύς. Πιστὸς τῶν δογμάτων καὶ τῶν ἐθίμων τῆς ἐκκλησίας τηρητῆς ὑπῆρξε διώκτης ἀμείλικτος τῶν νεωτεριζόντων, λαθῶν ἰδίᾳ μέρος ἐνεργὸν εἰς τὴν περὶ τῶν νηστειῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν του ἐγεγρηθεῖσαν συζήτησιν.

12. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ

Ὁ συνώνυμος τῷ Τραπεζοῦντίῳ Γεώργιος ἱερομόναχος ἤκουσεν 150 περίπου μετ' αὐτὸν ἔτη. Τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐνεδύθη ἐν τῇ μονῇ Βαζελῶνος τῆς ὁποίας ἐγγραμμάτισε καὶ ἠγοούμενος, διὸ καὶ ἀναφέρεται ὡς προηγούμενος Βαζελοῦ. Ὑπὸ Ματθαίου Παράνικα⁶⁷

⁶⁶ Πρόλογος Καυσοκαλυβίτου καὶ σημειώσεις ἐν αὐτῷ Παρθενίου Μεταξοπούλου τῆς θαίας καὶ ἱεῶς ἀκολουθίας μετὰ τῆς ἱστορίας τῆς μονῆς Σουμελά Λειψία 1775).

⁶⁷ Σχεδιάσμα σελ. 111.

ἀναφέρεται εἰς ἐποχὴν πολὺ μεταγενεστέραν, ἀπαντηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 323 χειρογράφῳ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγιοταριτικοῦ μετοχίου, ἀλλ' ὑπὸ Π. Τριανταφυλλίδου⁶⁸ ἀναφέρεται ὅτι ἀναζητηθὲν τὸ ἐν λόγῳ χειρόγραφον δὲν εὑρέθη καὶν σημειούμενον ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν βιβλίων. Ἐγραψε κατὰ τὸ 1626 ἐπιστολὴν πρὸς Σωφρόνιον πρωτοσύγγελον περὶ τῶν δόλων τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ μαρτύριον τῆς ἡγεμονίδος τῶν Ἰβήρων Κουτάβης ζέοντι ἐλακίῳ ὑπὸ τῶν Περσῶν θανατωθείσης, ὅπερ ἐξεδόθη ἑλληνοῦτακιστὶ τῷ 1660 ὑπὸ Ριβέτου⁶⁹.

13. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Ἦκασε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος διατελέσας ἱερομόναχος τῆς μονῆς Σουμελά. Συνέταξε τῷ 1614 ἐκκλησιαστικὰς τινὰς ἀξίας λόγου εὐχὰς, καὶ τὸ χειρόγραφον αὐτοῦ σωζόμενον ἐν τῇ μονῇ εἶχε περιέλθῃ εἰς τὸν ἱερομόναχον Εὐγένιον ζήσαντα 150 ἔτη μετ' αὐτόν.

14. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΪΟΓΛΗΣ

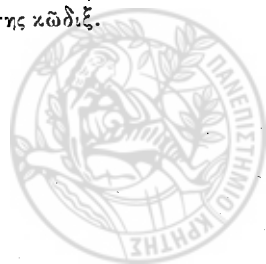
Πατρίδος ἀγνώστου. Συνέγραψε τῷ 1614 νομοκάνονον σωζόμενον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς Σουμελά.

15. ΑΒΡΑΑΜ Ο ΛΑΖΙΑΣ

Ἱερομόναχος ἐν Περιστερᾷ διατελῶν καὶ ἐπὶ γράμμασι διακρινόμενος ἐκρίθη ἀξίος τοῦ ἐπισκοπικοῦ τῆς Λαζίας θρόνου. Ἄλλας περὶ τοῦ ἀνδρὸς πληροφορίας δὲν διέσωσεν ἡμῖν ὁ τῆς μονῆς ταύτης κώδιξ.

⁶⁸ Προλεγ. φυγ. σελ. 131.

⁶⁹ Φαβρικίου, XI, σελ. 134.

16. ΑΡΣΕΝΙΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Ἐκ τῶν λογιωτέρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ Ἀρσένιος ἤκμασε κατὰ τὸ τελευταῖον ἡμίση τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἐκκτονταετηρίδος, ἱερομόναχος διατελέσας ἐν τῇ μονῇ Σουμελά. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀπηντήσαμεν ἐν ἐπιγραφαῖς πλείστων μουσικῶν βιβλίων, ἐξ οὗ φαίνεται καὶ τῆς μουσικῆς κάτοχος. Συνέγραψε νομοκάνονον καὶ ἀντέγραψε τὴν θεϊαν λειτουργίαν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἀφιερῶσας αὐτὴν εἰς τὸν ναὸν τῆς μονῆς. Ἡ λειτουργία αὕτη μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας γεγραμμένη φέρει ἐν τέλει : « ἐγράφη ἡ θεία αὕτη καὶ ἱερὰ λειτουργία ὑπὸ Ἀρσενίου ἐλαχίστου εἰς τὴν σεβασμίαν μονὴν τῆς Παντοκράτορος Θεοτόκου Σουμελά εἰς δόξαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆς Παναγίας Θεοτόκου καὶ ἀφιερῶνται εἰς τὸν ναὸν αὐτῆς, ἀχό' . »

17. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Ἐκ πόλεως Φάσιδος τῆς Κολχίδος, συνέγραψε κατὰ τὸ 1665 περὶ τῆς μονῆς Σουμελά ὡς καὶ ἀκολουθίαν τῶν ὁσίων πατέρων Βαρνάβα καὶ Σωφρονίου, ἀναφερομένην ἐν τῷ πατερικῷ τῆς μονῆς Σουμελά⁷⁰.

18. ΙΕΡΕΜΙΑΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Μουσικὸς δόκιμος καὶ ἱκανῆς παιδείας ἐγκρατῆς γράφας « μνην Ὀκτωβρίῳ 1668 ἐν ὄρει Μελά ἀνθολόγιον μουσικόν ». Ἐξ ἄλλης κτήσεως βιβλίου ἀποκειμένου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἀγορασθέντος ὑπ' αὐτοῦ ἀπὸ γροσίων 3 τῷ 1649 μανθάνομεν ὅτι ἦν τὴν πατρίδα Τραπεζοῦντος.

⁷⁰ Σημείωσις 6 τοῦ προλόγου.

19. ΔΑΜΙΑΝΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Ἀπηντήσαμεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἱερομονάχου γενομένου ἐν τῇ μονῇ Σουμιελᾶ ἐπὶ χειρογράφου αὐτῆς κατὰ τὸ 1665.

20. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χειρογράφου καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀναφέρεται καὶ ἕτερος ἱερομόναχος τῆς Σουμιελᾶ Ἐλευθέριος, γραμματῶν ἱκανῶν κάτοχος.

21. ΜΑΞΙΜΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Ὁ κτήτωρ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τούτου χειρογράφου περὶ τὸ 1665 ἐν τῇ μονῇ Σουμιελᾶ συνασκούμενος.

22. ΜΕΛΕΤΙΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Ἐκχριστιανισθεὶς, ὡς ὁ ἴδιος περὶ ἑαυτοῦ ἀναφέρει ἐπὶ χειρογράφου εὑρισκομένου ἐν Σουμιελᾶ, ἐξ οὗ παιδείας ἑλληνικῆς ἐγκρατῆς δείκνυται. Ἀλλὰ πλὴν ταύτης τῆς πληροφορίας οὐδὲν ἄλλο περὶ τοῦ ἐκχριστιανισθέντος τούτου μοναχοῦ γινώσκομεν, οὐδ' εἰς τίνα φυλὴν καὶ θρησκείαν ἀνήκε πρὶν τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἀσπασθῆ.

23. ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ Ο ΜΟΛΔΑΒΙΑΣ

Ἐκ Γαλλικίνης καταγόμενος ἠκολούθησε τὸ μοναχικὸν στάδιον ἐκ νεαρωτάτης ἡλικίας καταταχθεὶς εἰς τὴν μονὴν Περιστεραῖ. Ἐνταῦθα διδασθεὶς προεχειρίσθη εἰτα ἀρχιεπίσκοπος Μολδαβίας, περὶ τὰ μέσα τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος.

24. ΣΕΒΑΣΤΟΣ Ο ΚΥΜΙΝΗΤΗΣ

Ὁ περιφανέστερος τοῦ αἰῶνος τούτου Τραπεζούντιος λόγιος, ὁ ἐνταυθαῦ τε καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Βουκουρεστίῳ πλείστους ἀναδείξας μαθητάς, Σεβαστὸς ὁ Κυμινῆτης, τυγχάνει δι' ἡμᾶς μείζονος ἔτι λόγου καὶ εὐγνωμοσύνης πολλῆς ἄξιος, ἐπειδὴ ἐγένετο ὁ ἰδρυτὴς τοῦ ἡμετέρου Φροντιστηρίου. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1630 ἐν τῷ χωρίῳ Χότση ἡμῶρον καὶ ἀνατολικώτερον τῆς Τραπεζούντος κειμένῳ, ὀνομαζομένῳ δὲ καὶ Κύμινά, ἐξ οὗ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν Κυμινῆτης ἔφερε, πάνυ δὲ ἐσφαλμένως ὑπέθεσάν τινες, ὅτι ὑπῆρξαν δύο Σεβαστοί, ὁ Κυμινῆτης καὶ ὁ Τραπεζούντιος, καθ' ὅσον οὗτος συνειθίζε νὰ ὑπογράφηται Σεβαστὸς Κυμινῆτης ὁ Τραπεζούντιος ⁷¹. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ὁ Κυμινῆτης ἐν Τραπεζούντι, ὅπου δὲν ὑπῆρχε μὲν σχολὴ συστηματικὴ, ἐδίδασκον ὅμως τινές, ἰδίως ἐκ τῶν ἱερέων, οἵκοι ἐλαχίστας τινὰς ἀναγνώσεις καὶ γραφῆς γνώσεις. Μεταθὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐγένετο μαθητὴς τῆς Μεγάλης Σχολῆς, διδασκάλους ἔχων Ἰωάννην τὸν Καρυοφύλλην καὶ Ἀλέξανδρον τὸν Μαυροκορδάτον, ἀπίθανος δὲ φαίνεται ἡ πληροφορία τοῦ Κ. Σάθα ⁷² ὅτι μετέβη χάριν ἀνωτέρων σπουδῶν καὶ εἰς Ἰταλίαν, καθ' ὅσον ἐν τῇ δογματικῇ αὐτοῦ θεολογικῇ τυπωθείσῃ ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1703 μαρτυρεῖ ἑαυτὸν ἀμύητον τῆς λατίνων φωνῆς, ἣν παρῆλιξ ἤδη καὶ καθ' ὃν χρόνον ἐδίδασκεν ἐξέμαθεν, ἐπειδὴ ἐκ τῶν λατινικῶν σχολίων τῶν ἐν τοῖς περισελίδοις τῶν βιβλίων αὐτοῦ ἰδιοχειρῶς γραφέντων καταφαίνεται καὶ τῆς ἐγκρατῆς. Ἦν ὅμως πλέον ἢ ἀρκούσα δι' αὐτὸν ἡ τῶν σοφωτάτων ἐκείνων ἀνδρῶν διδασκαλία ; ἐξ ὧν ὁ μὲν Ἰωάννης Καρυοφύλλης ὁ Βυζάντιος ὑπῆρξεν ὁ πλέον τῶν ἄλλων διακριθεὶς μαθητὴς τοῦ πολλοῦ Θεοφίλου Κορυθαλλέως (1646), διδάξας μέχρι τοῦ 1664 ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ὁ τὸν Καρυοφύλλην δια-

⁷¹ Εἰς τὸ σφάλμα τοῦτο περιέπεσαν ἰδίως ὁ Βενδότης ἐν τῷ τετάρτῳ τόμῳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας Μελετίου (224) καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ καὶ τοῦ Προκοπίου Μοσχολαίτου ἀρυσάμενος τὰς πληροφορίες του Καραβιάς (λεξικὸν ἐνδόξων ἀνδρῶν τόμ. Β' σελ. 211).

⁷² Κ. Σάθα Νεοελλην. φιολογ. 377.

δεχθείς ἐγένετο περιβόητος διὰ τὴν εὐρυμάθειαν αὐτοῦ καὶ παιδείαν. Μετὰ τοῦ Μκυροκορδάτου μάλιστα, ὃν εἰς τὴν πολιτικὴν ἀφαιρωθέντα διεδέξατο ὁ Κυμινῆτης τὸ 1671 ἐν τῇ τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς σχολαρχία, διὰ στενῆς συνδέετο φιλίας καὶ πολλὰ ἐπιστολαὶ τοῦ ἐξ ἀποροφίτων πρὸς τὸν Κυμινῆτην, καὶ πρὸς ἄλλους καταδεικνύουσι τὴν μεγάλην τοῦ σοφοῦ τούτου ἀνδρός πρὸς τὸν Τραπεζούντιον λόγιον ἀγάπην καὶ ὑπόληψιν.

Ἀποπερατώσας λοιπὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ μαθήματά του ὁ Κυμινῆτης ἐγένετο σχολάρχης τῆς περιωνύμου σχολῆς ἐν ἣ ἐμαθήτευσεν. Ἄλλὰ μέχρι τίνους ἔτους; Τὰ περὶ τούτου εἰς πολλὴν διετέλουν ἀσάφειαν ἄλλων ἄλλα λεγόντων καὶ ὑποστηριζόντων, μέχρι οὗ ὁ Τριανταφυλλίδης πρῶτον καὶ ὁ Γεδεῶν εἶτα διηυκρίνησαν ἄριστα, ἐξακριβώσαντες τὴν ἐν Τραπεζούντι τοῦ Κυμινῆτου διατριβὴν. Διότι ὁ μὲν Κ. Σάβας ⁷³ θέτων ὡς ἔσχατον ἔτος τῆς σχολαρχίας τοῦ Κυμινῆτου τὸ 1680 νομίζει αὐτὸν μεταβάντα τότε χάριν ἀνωτέρων σπουδῶν εἰς Ἰταλίαν, ὁ δὲ Κωνσταντίος ὁ ἀπὸ Σιναιίου ⁷⁴ παρεδέχεται αὐτὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει παραμείναντα μέχρι τοῦ 1691 καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βουκουρέστιον ἀποδημήσαντα, ὁ δὲ Εὐθυβούλης ⁷⁵ δὲν φαίνεται γινώσκων τὴν ἐν Τραπεζούντι τοῦ Κυμινῆτου μετὰ τὸ 1680 διαμονήν, ὁ δὲ Παρανίκας ⁷⁶ ἀμφιβολίας μόνον ἐκφράζει περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει διδασκαλίας αὐτοῦ. Ὁ Κωνσταντίος μάλιστα μὴ φροντίζων πολὺ νὰ ἐξιχνιάσῃ τοῦ ἀνδρός τὸν χαρακτῆρα καὶ ἀναγράζων τὴν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Βουκουρέστιον κατ' αὐτὸν ἀποδημίαν τοῦ Σεβαστοῦ, προσθέτει, ὅτι ἀνεχώρησε «προελόμενος ἀναμφιβόλως τὰ ἀπὸ τῆς αὐθεντικῆς μεγαλοδορίας πλείονα δίδακτρα ἢ τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπὸ τοῦ τῆς ἐκ Μαρμαρῶν ἐκκλησίας ἐμβατηκίου γλίσχρα κατ' ἔτος ὀακόσια γρόσια». Ἄλλ' ὅτι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως οὐχὶ εἰς Βουκουρέστιον ἀλλ' εἰς Τραπεζούντα μετέβη ὁ ἡμέτερος Κυμινῆτης, οὐ μόνον μὴ ζητῶν πλείονα τοῦ γλίσχρου τῶν διακωσίων γροσίων μισθοῦ ἀλλὰ καὶ δωρεὰν κατὰ πάσαν πιθανότητα δι-

⁷³ Αὐτόθι.

⁷⁴ Ἐν διατριβῇ περὶ τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς, περιόδ. φιλολογ. Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως τόμ. Α'. σελ. 287.

⁷⁵ Κ. Εὐθυβούλη ἐπίσημειώσεις ἐν τῇ διατριβῇ ταύτῃ τοῦ Κωνσταντίου.

⁷⁶ Σχεδιάσμα, σελ. 25.

δάσκων, ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας σήμερον κεῖται. Ὁ Τριανταφυλλίδης εἰς ἀπόδειξιν τούτου ἀκαταγώνιστον πλὴν τῆς ἐπιτοπίου παραδόσεως ἀποδιδούσης εἰς τὸν ἄνδρα, ὡς θέλομεν ἴδει, ἐνέργειαν καὶ δράσιν εὐεργετικωτάτην κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐνταῦθα διαμονῆς του, δηλοποιεῖ ἐν προλεγομένοις τῶν φιγυράδων ⁷⁷ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Κυμνήτην φίλον αὐτοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Ἐφραίμ ἱερομονάχου καὶ εὐαγγελικοῦ κήρυκος τοῦ Δεκάρχου. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εὐρεθεῖσα ἐν χειρογράφῳ ποικίλῃ περιέχοντι ὄλην καὶ ἐν τῇ μονῇ Σουμελά ἀποκειμένη ἔχει ὡς ἑξῆς :

Τῷ σεβαστῷ καὶ λογιωτάτῳ κυρίῳ κυρίῳ Σεβαστῷ πρώτῳ ἀρχιεπινοασιάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως εὖ πράττειν.

Οὐκ ἐλύθη, ὦ τῶν, τῆς ἀγάπης ὁ σύνδεσμος, ἀλλὰ μᾶλλον συνέχεται τῷ συνδέσμῳ τῆς θείας χάριτος· ὁμωνυμῆ γὰρ τοῖς θείοις καὶ ὁμωνυμοῦσα κοινωνεῖ τοῦ ἀπείρου κατ' ἔκτασιν, καὶ μάρτυς ὁ ἐκ Σταγείρων. Καὶ εἰ κατὰ τὸ ποσὸν διέστικε, πολλῶν δὲ μᾶλλον κατὰ τὸ ποιὸν συνομιλοῦμεν· πεπερούται γὰρ ὁ ἔρωσ διαβαίνων οἴδυατα πόντου καὶ τὰς τούτου πινθάνεται νηρηΐδας. Πῆ τὴν καλιὰν ὁ παῖς τῆς Καλλιόπης καὶ τῆς σεβασμιότητος ἐπύξατο ; Ἐν τῇ περιφήμῳ τῆς Τραπεζοῦντος πόλει (ναὶ) καὶ πατριδί φίλῃ· οὐδὲν γὰρ ἡδιότερον ὁ αἰοδὸς ἀπεθῆγξατο· τράπεζα γὰρ ἡ Τραπεζοῦς ὡς ποτε τῶν Ἀθηνῶν γέγονε (κατὰ τὸν χρῆσμον τῆς Πειθοῦς εἰρομένης πρόπαλαι)· ἐξ αὐτῆς γὰρ ἅπαντες κόρον τῆς παιδείας ἐλάμβανον. Κορέσθητι Τραπεζοῦς καὶ μᾶλλον τῆς Βυζαντίδος κόμπαζε· αὕτη μὲν ἀπέβαλε, σὺ δὲ χαρισσίμως ἀπολάμβανε. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως· σὺ δὲ σοφῶν ἄριστε, μὴ ἐπιλάθῃς ἡμῶν, ἀλλὰ τῇ σοφωτάτῃ ἐπιστολῇ παῖε τὰς ἀκάνθας τῆς λήθης, ἵνα τῆς μνήμης ἐκθήζωνται ῥύδαμνοι· καὶ ἔρωσο φίλων ἄριστε.

Ἀπὸ τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων ἀγληγ Ἀνθεστηριῶνος ὀγδόῃ φθίνοντος. Ὁ σὸς κατὰ πάντα Ἐφραίμ ἱερομόναχος καὶ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Εὐαγγελικὸς κήρυξ ὁ Δέκαρχος».

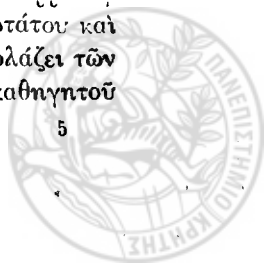
Ἄλλὰ καὶ Μανουὴλ ὁ Γεδεῶν⁷⁸ εὐτυχῆσας νὰ ἀνεύρῃ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Βιέννῃ πρίγκιπος Γ. Μαυροκορδάτου χειρογράφου

⁷⁷ Σελ. 118.

⁷⁸ Χρονικὰ τῆς πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας σελ. 100.

περιέχον διαφόρους ἐπιστολάς λογίων, ἀρχιερέων καὶ διδασκάλων, τροφίμων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῆς πατριαρχικῆς Σχολῆς, ἱκανὸν διέχουσε φῶς καὶ περὶ τῆς αἰτίας δι' ἣν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀνεχώρησεν ὁ Κυμινῆτης, καὶ περὶ τῆς γνώμης ἣν ἄλλοι σοφοὶ περὶ αὐτοῦ εἶχον. Κατ' αὐτόν, ὅτι ὁ Κυμινῆτης διετέλεσε διδάσκων μέχρι τοῦ 1681 ἢ 1682 ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Σχολῇ, φαίνεται ἐκ σημειώσεως εὐρισκομένης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν φσβ χειρογράφῳ τῆς ἐν Πάτρῳ βιβλιοθήκης ἐχούσης ᾧδε: «1680 Ἰανουαρίου 12 ἤρξαντο οἱ μαθηταὶ τοῦ Φροντιστηρίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως διδάσκεσθαι τὰς ἐπιστολάς Συνεσίου παρὰ τοῦ (κατὰ) καιρὸν χροματίσαντος διδασκάλου Σεβαστοῦ.» Ἄλλὰ τὴν ἐποχὴν περίπου ταύτην παραχρῆματινες καὶ στάσεις τῶν μαθητῶν ἐπισυνέβησαν, ὧν ἕνεκα ὁ μὲν τῆς σχολῆς προστατεύων Μανωλάκης ἀπέσυρε τὴν προστασίαν αὐτοῦ, ὁ δὲ Κυμινῆτης ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ τὴν θέσιν του. Ὁ τοῦ Σεβαστοῦ διδάσκαλος Καρυοφύλλης γράφει κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1683 πρὸς τὸν σοφὸν μαθητὴν του ἐν Τραπεζοῦντι διαμένοντα, κατὰ τὸ προμνησθὲν παρὰ Γ. Μαυροκορδάτῳ χειρόγραφον: «ἠ ἐνταῦθα σχολὴ κραδαίνεται συνεχῶς καὶ ἀσταεὶ ὀλοκλήρως· ἐπανεστῆσαν καὶ αὔθις οἱ ἐν αὐτῇ ἀσχόλως σχολάζοντες μελανέιμονες καὶ κατὰ τοῦ Γερασίμου, πλύνοντες αὐτὸν ὕβρεσιν (ἐπαθεν. οἶμαι, οἷα καὶ ἔδρασε) χρώμενοι πρὸς τὴν αὐτοῦ ἐκβολὴν ᾧ καὶ πρότερον ἐχρήσαντο κατὰ σοῦ ὁδηγῶ καὶ συλλήπτορι· ὅθεν ἀναισχύντως σεμνολογοῦνται ὅτι γεγόνασιν ἱκανοὶ εἰσάγειν καὶ ἐξάγειν καθηγητάς». Ἀπεχώρησε λοιπὸν τῆς σχολῆς ὁ Κυμινῆτης ἕνεκα τῶν στάσεων τῶν μαθητῶν, ὑποκινουμένων ὑπὸ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν Γερασίμου, ἐναντίον τοῦ ὁποίου τὰ αὐτὰ ἐπανεληφθήσαν παθόντος οἷα καὶ ἔδρασεν. Ὁ δὲ Σπανδωνῆς, κατὰ τὸ αὐτὸ χειρόγραφον, γράφει πρὸς τὸν Κυμινῆτην: «Περὶ τοῦ ἐνταῦθα φροντιστηρίου αὐτοὶ μὲν κατὰ τὴν ἐκοῦσαν ἡμῖν ὀλιγομάθειαν τὸν ἐνόητα τρόπον τῆς τῶν προσφοιτῶντων φροντίζομεν βελτιώσεως· κατὰ δὲ τοῦ κυρ Γερασίμου οἱ καθ' ἑμῶν ἐπαναστάντες κἀκείνῳ χαριζόμενοι τότε τρίτον ἤδη ἀγωγὴν κινήσαντες καὶ πολλὰ ἄλλα ἀτοπα ἐγκαλέσαντες παρηγοσίᾳ ἀπωσθῆναι τοῦτον τῆς σχολῆς παρὰ τε τοῦ μακαριωτάτου καὶ τοῦ ἀρχοντος παρεσκεύασαν. Καὶ τότε νῦν ἔχον σχολάζει τῶν μαθημάτων ἢ ὑποδεεστέρα κλάσις τῶν φοιτητῶν καθηγητοῦ

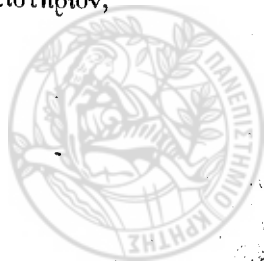

ἀμοιροῦσα». Στάσεως οὕτω τῶν μαθητῶν ἐναντίον τοῦ Κυμινήτου ἐπισυμβάσης, καὶ τῶν ἐφόρων τῆς σχολῆς, καὶ ἰδίως τοῦ ἐκ Καστορίας Μανωλάκη καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Ρωξάνης δυσμενῶς αὐτῷ διακειμένων, ἀπεχώρησε τῆς σχολαρχίας τῆς Μεγάλης Σχολῆς καὶ μετέβη εἰς Τραπεζοῦντα, οὐχὶ ἀπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου ἀποσταλείς, ὡς ὁ Σάββας Ἰωαννίδης, ἀγνωστῶθεν λαβὼν λέγει ⁷⁹, καθ' ὅσον οὗτος παρήγει τὸν Σεβαστὸν «τὰ δυτικὰ μέρη καταλαβεῖν πολλῶν ἔνεκα, ἱστορίας καὶ φωνῆς καὶ τῶν ἐκεῖσε καλῶν.» Ποῖον δὲ αἴτιον ἔπεισεν αὐτὸν νὰ προτιμήσῃ τὴν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ διδασκαλίαν γενόμενος ὁ ἰδρυτὴς κατὰ τὸ 1682 τοῦ Φροντιστηρίου; Περικλῆς ὁ Τριανταφυλλίδης ⁸⁰ τὰς ἐν Τραπεζοῦντι παραδόσεις συλλέξας ἀπαντᾷ. Διδάσκων ὁ Κυμινήτης ἐν Βυζαντίῳ καὶ πυνθανόμενος πάντοτε τοὺς ἐκεῖσε ἀποδημοῦντας ἡρώτα σὺν τοῖς ἄλλοις ἢ πρὸ τῶν ἄλλων καὶ περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ, περὶ ἧς βέβαια ἐνδιεφέρετο τὰ μέγιστα. Ἔμαθε λοιπὸν παρὰ τινος ἐν Βυζαντίῳ ἀποδημοῦντος Τραπεζοῦντιοῦ, ὅτι ἤλθον ἐκ τῆς Εὐρώπης μοναχοὶ δυτικοὶ καὶ διδάσκουσι δωρεὰν τοὺς κατοίκους τῆς Τραπεζοῦντος. Κατανοήσας ὁ Κυμινήτης τὸν σκοπὸν καὶ τὰς προθέσεις τῶν μοναχῶν τούτων οὐς ἐνόησεν ἀποστόλους τοῦ παπισμοῦ ὄντας, ζηλωτῆς δὲ τῶν πατρῶων ὧν καὶ κατὰ Λατίνων γράψας, ἔδραμεν εὐθὺς ἐκεῖ ὅπου ὁ κίνδυνος καὶ εὖρεν ἀληθῶς τοὺς μοναχοὺς τὰ πάντα ἐπὶ προσηλυτισμῷ μετερχομένους. Τότε συνέστησε καὶ τὸ Φροντιστήριον, ἐν ᾧ διδάσκων ἀντενῆργει συγχρόνως πρὸς τὰς μηχανορραφίας ἐκείνων. Οἱ δυτικοὶ ἐγνώρισαν ὅποιον ἀντίπαλον εὗρον καὶ μὴ δυνάμενοι ἄλλως νὰ ἀπαλλαγῶσιν αὐτοῦ ἐζήτησαν νὰ στερήσωσιν αὐτὸν τὰς αὐγὰς τῶν ὀμμάτων συγκεντρώσαντες διὰ κρυπτικῶν κατόπτρων ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου· ὅπερ ἕμως ἐννοήσας ἀπέφυγε. Οὕτω δὲ φωραθέντες καὶ καταπολεμηθέντες ὑπ' αὐτοῦ ἀνεχώρησαν μὴδὲν κατορθώσαντες καὶ τὰς ἐνεργείας αὐτῶν ἐπὶ τοὺς ἀρμενίους στρέψαντες, παρ' οἷς εὗρον ἔδαφος προσφορώτερον.

Δύο λοιπὸν μεγίστων καλῶν τῇ πατρίδι ἐγένετο πρόξενος ὁ Κυμινήτης, ἀφ' ἐνὸς μὲν προφυλάξας ἐκ τοῦ μιάσματος τοῦ παπισμοῦ αὐτήν, ἀφ' ἑτέρου δὲ συστήσας ἐν αὐτῇ τὸ περιώνυμον Φροντιστήριον,

⁷⁹ Ἱστορ. καὶ στατιστ. Τραπεζοῦντος σελ. 151.

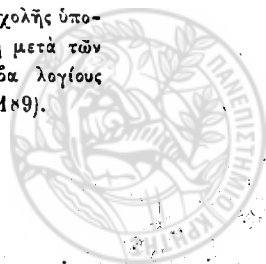
⁸⁰ Προλεγ. φυγὰδ. σελ. 119—120.

ἐν ᾧ πλείστοι μαθηταὶ ἐδιδάχθησαν ἐκ τε τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῶν περιχώρων καὶ ἐκ τῆς ιδρύσεως τοῦ ὁποίου χρονολογεῖται κυρίως ἡ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς παιδείας ἐν Τραπεζοῦντι ἐποχὴ. Μὴ περιοριζόμενος δὲ μόνον εἰς τὴν ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ διδασκαλίαν ἀνέπτυσσε συνεχῶς εἰς τοὺς συμπολίτας του τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον καθήκοντα, στηρίζων αὐτούς εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων καὶ πρότυπον ἀρετῆς καὶ θεοσεβείας ἑαυτὸν παρέχων. Ἡ φήμη του καθ' ὅλην τὴν περίχωρον καὶ πλέον ἔτι διαδοθεῖσα κατέστησε γνωστότατον τὸν ἄνδρα, πρὸς ὃν πλείστοι τῶν συγχρόνων λογίων μεγίστην ἔτρεπον ὑπόληψιν καὶ τιμὴν. Λέγεται, ὅτι κατὰ τὴν ἐν τῇ Τραπεζοῦντι διαμονὴν του εἶδὲ ποτε ὀθωμανὸν τὸ σχῆμα ἄγριον καὶ μεθ' ἰταμότητος προσκαλοῦντα Ἕλληνα ἱερέα κατὰ τύχην ἐκεῖθεν διαβάντα. Ὁ Σεβαστὸς βλέπων τὰ γινόμενα καὶ μὴ δυνάμενος νὰ βοηθήσῃ τὸν ἱερέα ἔκτειρεν αὐτὸν καὶ περιέμενε τὸ ἀποθησόμενον, ὅτε παρατηρεῖ τὸν ὀθωμανὸν ἀπερχόμενον καὶ τὸν ἱερέα ἐπιστρέφοντα· τοῦτον πλησιάσας καὶ ἐρωτήσας ἔμαθεν, ὅτι ὁ ὀθωμανὸς ἐκεῖνος οὐ μόνον καμμίαν βλάβην εἰς τὸν ἱερέα δὲν ἐπροξένησεν, ἀλλ' ἀπεναντίας ἔδωκεν αὐτῷ νόμισμα ὅπως ἱερουργήσῃ ὑπὲρ τῶν γονέων του ἀποθανόντων χριστιανῶν. Θαυμάσας ἐπὶ τούτοις ὁ Σεβαστὸς καὶ ἀνακράξας «ὁ γεννήσας υἱὸν οὐκ ἀπέθανε» καίπερ παρῆλιξ ἦδη, ἀπεράσισε νὰ συζευχθῇ· λαθῶν δὲ γυναῖκα ἐκ τῶν ἀστῶν ἀπεδήμησεν εἰς Βλαχίαν, καταλείψας τὴν σύζυγόν του ἔγκυον εἰς Τραπεζοῦντα.

Ἐν Βουκουρεστίῳ προσεκλήθη σχολάρχης ὁ Κυμινήτης τῷ 1689 κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐνταῦθα δὲ διδάσκων, ἐν κύκλῳ πολὺ εὐρυτέρῳ, ἐγένετο περιβόητος διὰ τὴν σοφίαν αὐτοῦ καὶ τὴν λαμπρὰν διδασκαλίαν καὶ πολλοὺς προσείλκυε μαθητάς. Τυχῶν τῆς εὐνοίας καὶ προστασίας τῶν ἡγεμόνων τῆς Βλαχίας, προήγαγε τὴν ἐν Βουκουρεστίῳ σχολὴν εἰς ἀκαδημίαν αὐθεντικὴν, ἐν αὐτῇ δὲ ἐδίδασκεν ἄχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ συμβάντος τὴν 2ην Σεπτεμβρίου 1702. Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Κυμινήτου ὁ φίλος αὐτοῦ Ἰωάννης ὁ Κομνηνὸς ⁸¹

⁸¹ Ἰωάννη Κομνηνῷ ἀποδίδει τὸ ἐπιτόμιον ὁ ἀπὸ Σιναίου Κωνσταντῖος ὅστις καὶ ἐδημοσίευσεν αὐτὸ ἐν τῷ περὶ τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς ὑπομνήματι του (περιοδ. φιλ. σελ. τμή. α'). Ἐπίσης δὲ ἐδημοσίευσεν μετὰ τῶν ἄλλων ὑπὸ Λαζάρου Σκριβα εἰς τοὺς ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Σάββα λογίους Τραπεζοῦντίους ποιηθέντων ὑπὸ Π. Τριανταφυλλίδου (Ποντ. σελ. 189).

εποίησε τὸ ἐξῆς ἐπιτύμβιον, τὸ ὁποῖον ἄλλοι ἀποδίδουσιν εἰς Λάζαρον τὸν Σκρίβαν :

Ἐνθάδε κείται πρεσβύτου σοφοῦ δέμας
κλήσιν Σεβαστοῦ καὶ γένος Κυμινίτου,
πατρὸς Τραπεζοῦς ὧπερ ἦν κλεινὴ πόλις.
Ἄλλ' ὦ μαθητῶν πληθύς, ὡς εὐγνωμόνως,
οἷς αὐτὸς ἐξέδωκε παιδείας λόγους,
διδασκάλῳ σπείσατε δάκρυ κειμένῳ.

- Σθέσθη σοφῶν γὰρ λύχνος ἐκ μέσου μετῶν ⁸²,
καὶ Χριστὸν αἰτήσασθε τῶν πόνων γέρας
αὐτῷ παρασχεῖν τὴν ἄνω κληρουχίαν,

Σύγχρονος σχεδὸν τοῦ Σεβαστοῦ ὁ Μοσχοπολίτης Προκόπιος ⁸³ οὕτως περὶ τοῦ Σεβαστοῦ ἐκφράζεται : « Σεβαστὸς Κυμινίτης Τραπεζούντιος, ἀνὴρ πεπαιδευμένος τῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου καὶ ἔμπειρος τῆς τε θύραθεν καὶ τῆς καθ' ἡμῶν παιδείας, ἀλλὰ πτωχοῦ νοοῦ καὶ ἀγόνου, ἐχρημάτισε διδάσκαλος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει σχολῆς, εἶτα καὶ τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ. Συνέγραψε καὶ διάφορα συγγράμματα, χωρὶς ὅμως τάξιν καὶ διάκρισιν ». Ἄλλὰ γνώμην ὅπως ἀντίθετον καὶ εὐμενεστάτην ἐκφράζει ὁ ἐκ τῶν ἐγγύθεν αὐτὸν γνωρίσας Α. Μαυροκορδάτος ὁ ἐξ ἀπορρήτων, ὅστις ἐπαινεῖ τὸ ἀνθηρὸν τοῦ λόγου ὅλον ἡμῖν ἔαρ ἐμφαῖνον ⁸⁴ καὶ ὁμολογεῖ, ὅτι τῇ σπουδῇ ἐγένετο χρυστὸς καὶ τὸν πλυσίον χρυσοποιεῖ ⁸⁵, προσθέτει ⁸⁶ δὲ « ἐν τοῖς γράμμασιν αὐτοῦ πᾶσαν ὄχθην ὑπερηκοντικῶς φιλοσόφου καὶ Θεολόγου θιάσου... μυρία ἄττα ρεῖθρα πεπλουτηκῶς ἀπανταχόσε ἀκοὴν τε καὶ ψυχὴν ἐπεκλύζετο ». Ἄλλὰ μία, κατὰ Γεδεών ⁸⁷, πρὸς αὐ-

⁸² Παρὰ Κωνσταντίῳ εὔρηται μέγας ἀνὲ μετῶν.

⁸³ Δημητρίου Προκοπίου Μακεδόνοιο Μοσχοπολίτου ἐπιτετημημένη ἐπαριθμησις τῶν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα λογίων Γραικῶν καὶ περὶ τινῶν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι ἀνοθούτων, ἀσκα ἐν μηνί Ἰουνίῳ. Ἴδε αὐτὴν παρὰ I. Φαβρικήῳ.

⁸⁴ Ἐπιστολάριον σελ. 155.

⁸⁵ Αὐτῶσε σελ. 191.

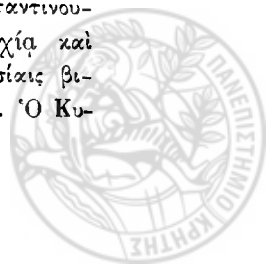
⁸⁶ Αὐτῶσε σελ. 218.

⁸⁷ Χρονικὰ πατριαρχικῆς ἀκαδημίας, ἐν λέξει Κυμινίτης.

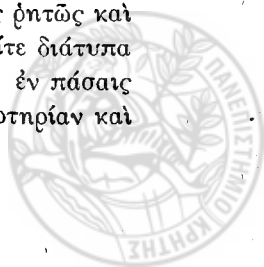
τὸν ἐπιστολὴ τοῦ ἐξ ἀπορρήτων καὶ τὴν χάριν τοῦ λόγου καὶ τῆς γλώσσης τὴν γνῶσιν καὶ τῶν γνώσεων τὸ πλῆθος προβάλλει ἔγκυρον ἀπάντησιν πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Προκοπίου λεχθέντα, ἐπαινοῦσα τὰ τοῦ Σεβαστοῦ πρὸς αὐτὸν γράμματα, «ἐκνεκρικῶτα τοῖς ἐνθυμήμασι καὶ τοῖς νοήμασι, διακνήσαντα καὶ καταθέλξαντα τῇ κομψίᾳ καὶ ἡδύτητι, ἐκκλήξαντα τῇ μεστότητι καὶ δεινότητι· καὶ γε ὡς ἀληθῶς αὐτὰ γέμει σοβαρᾶς ἐμβριθείας καὶ ἀγχιστροφῶν περινοίξε τοῖς οὐκ εὐμαροῦς ἀλλὰ δυσσευρέτου συζυγίας καὶ κατὰ τὸ ἀπτικὸν ἦθος ἐς τὸ ἀκριβές ἀπέξεσται καὶ ἐν βραχεῖ περιπολοῦντα χορὸν ὅλον ἔχει Μουσῶν, οὔτε τῷ περιττῷ καὶ ὑπερβλύζοντι διοχλούμενα κατακόρωσ, οὔτε τῷ ἔλλείποντι καὶ σινεσταλμένῳ δι' ἐνδοίαν ὀκλάζοντα, ἀλλ' ἐπ' ἀμφοῖν ἰστάμενα καὶ δι' ὅλου τοῦ ὕψους ἀκλινῶς βαδίζοντα μετὰ λαμπρότητος καὶ εὐπρεπείας καὶ διὰ ταῦτα θυμηδίας ἐμφοροῦντα πολλῆς, οἷον Ὑμντείου μέλιτος γευσάμενα». Ἄλλὰ καὶ Γεώργιος Ποστέλνικος ὁ Καστριώτης ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τοῦ Σεβαστοῦ πλέκων τὸ πρὸς τὸν συγγραφεὰ ἐγκώμιον λέγει: «Κατὰ τοῦτους τοὺς καιροὺς ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει σοφώτατος διδάσκαλος κύριος Σεβαστὸς Κυμινίτης Τραπεζοῖντιος, οὔτινος τὴν σεμνότητα τῶν ἠθῶν, τὴν περὶ τὴν ὀρθοδοξίαν ὀρθότητα, τὴν περὶ τὴν σπουδὴν συνεχῆ μελέτην γινώσκουσιν ὅσοι ἐκείνου ἀκροαταὶ καὶ γνώριμοι γεγόνασι καὶ τὰ ἐκείνου συγγράμματα τόσον τὰ πρὸ ὀλίγου καιροῦ τύποις ἐκδοθέντα ὅσον καὶ τὰ ἐτι ἀνέκδοτα· ὅστις συνεγράψατο καὶ τὴν παρούσαν βίβλον διὰ μαρτυριῶν ἱερῶν καὶ λόγων ἰσχυρῶν».

Ὁ Σεβαστὸς ἐκ τοῦ γάμου αὐτοῦ ἐγέννησε θυγατέρα, ἐξ ἧς κατάρχονται ἐν Τραπεζοῦντι οἱ τοῦ οἴκου τῶν Σεβαστοπούλων καὶ τῆς ὁποίας υἱὸς ἦν ὁ ἐκ τῶν λογίων ἱερομονάχων τοῦ Βαζελῶνος Ἰγνάτιος. Ἄλλ' ὁ σύζυγος τῆς θυγατρὸς τοῦ Κυμινίτου κακῶς διεσκόρπισε τὰ πολλὰ συγγράμματα καὶ τὰ πολύτιμα αὐτοῦ βιβλία, ὧν τινὰ μὲν εὐρίσκονται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου τῆς Τραπεζοῦντος, τινὰ δὲ ἐν ταῖς μοναῖς τοῦ Σουμελᾶ τοῦ Περιοστερᾶ καὶ τοῦ Βαζελῶνος καὶ ἄλλα ἐν τῇ ἀγιοταφίτικῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως βιβλιοθήκῃ, ἴσως δὲ καὶ ἐν Ἀθῶνι καὶ ἐν Βλαχίᾳ καὶ παρ' ἰδιώταις. Πῶς διεσώθησαν τινὰ τούτων ἐν τισὶ δημοσίαις βιβλιοθήκαις δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, νομίζω, ἐκ τῶν ἐπομένων. Ὁ Κυ-

μινήτης ἐδωρήσατο τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ εἰς τὴν μητρόπολιν Τραπεζοῦντος, ἴσως διότι ἐφοβέτο μήπως δὲν ὑφίσταται κατὰ τὸν θάνατόν του τὸ Φροντιστήριον ἢ καὶ διότι πράγματι ἦν κεκλεισμένον τοῦτο καθ' ὃν χρόνον ἔγραφε τὴν διαθήκην του. Ἄλλ' οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ μὴ ἐκτελέσαντες τὴν διαθήκην διεκράτουν μέχρι τοῦ 1744 τὰ βιβλία του, ἕπερ ἠνάγκασε τὴν κοινότητα Τραπεζοῦντος νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Παΐσιου ἐπιστολὴν ἀφοριστικὴν, ἀρχιερατεύοντος τοῦ Ἀνανία (Β΄.) Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῆς ἐπ' ἐκκλησίας, ἔσπευσαν, ὑποθέτω, τινὲς τῶν ἐχόντων βιβλία νὰ καταθέσωσιν αὐτὰ εἰς τὴν μητρόπολιν Τραπεζοῦντος, οὐχὶ ὅμως καὶ πάντες, ἐξ οὗ προήλθε καὶ ἡ εἰς διαφόρους βιβλιοθήκας διασκορπισίς αὐτῶν. Ἐκ δὲ τῆς μητροπόλεως περιήλθον τὰ δικωθέντα εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Φροντιστηρίου ἐπαναλαθόντος καὶ πάλιν τὰ μαθήματά του κατὰ βῆτην ἴσως τοῦ διαθέτου ἐντολῆν. Καθ' ὅσον δὲν ἠτύχησαμεν νὰ ἀνεύρωμεν καὶ τὴν διαθήκην, ἐπίσης δὲ δὲν ἀπηντήσαμεν τὸν κατάλογον τὸν ἐν τῇ ἀφοριστικῇ τοῦ Παΐσιου ἐπιστολῇ ἀναφερόμενον, ὅστις βεβαίως θὰ ἦτο ὁδηγὸς σπουδαιότατος πρὸς κατὰστρωσιν καταλόγου τελείου πάντων τῶν ὑπὸ τοῦ Κυμινήτου συγγραφέων. Ὅπως δὲ οὐκ ὀλίγην νομιζόμεν σημασίαν καὶ ἡ ἀφοριστικὴ αὕτη ἐπιστολὴ ἔχει, διὸ καὶ δημοσιεύομεν αὐτὴν ἀνευρόντες ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς μητροπόλεως Τραπεζοῦντος.

« Ἱερῶτατε Μητροπολίτα Τραπεζοῦντος καὶ Κερασοῦντος, ὑπέριμε καὶ ἔξαρχε πάσης Λαζικῆς ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπῆτὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργέ. Ἐντιμότατοι κληρικοί, εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, καὶ χρήσιμοι γέροντες καὶ προεστώτες τῆς ἐκκλησίας Τραπεζοῦντος· χάρις εἶη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ἀννέχθη καὶ ἐδηλοποιήθη ἡμῖν ἐκ μέρους τῆς κοινότητος τῶν χριστιανῶν τῆς πολιτείας ταύτης Τραπεζοῦντος καὶ ἐνεφανίσθη ἔγγραφος διαθήκη τοῦ μακαρίτου διδασκάλου Σεβαστοῦ Τραπεζοῦντιοῦ Κυμινήτου, διαλαμβάνουσα ὡς ἐκεῖνος ὁ μακάριος ἐπαφῆκε καὶ ἀφιέρωσε τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει ταύτῃ Τραπεζοῦντος ἀπαξάπασαν τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ διὰ καθαροῦ καταστίχου ἐμπεριέχοντος ῥητῶς καὶ κατ' εἶδος ἐν πρὸς ἐν ἅπαντα τὰ βιβλία αὐτοῦ, εἴτε διάτυπα εἴτε χειρόγραφα, ἐπὶ τὸ μνημονεύεσθαι παρρησίᾳ ἐν πάσαις ταῖς αὐτόθι ἐκκλησίαις πρὸς ψυχικὴν αὐτοῦ σωτηρίαν καὶ

ὠφέλειαν, τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι καὶ ὅτι πλείστοις ἑτέροις ἐπιτιμίοις παραδόντος τοὺς τολμήσοντάς ποτε σφετερίσαι τι καὶ ἰδιοποιῆσαι πολλά ἢ ὀλίγα ἐκ τῶν αὐτοῦ βιβλίων. Ἄλλ' οὐκ οἶδαμεν ὅπως τινὲς τῶν συγγενῶν αὐτοῦ ἀθετήσαντες τὴν ἔγγραφον διαταγὴν καὶ παραγγελίαν ἐκείνου καὶ οὔτε τὸν Θεὸν φοβηθέντες, οὔτε τὰ τσαῦτα φρικτὰ ἐπιτίμια εἰς νοῦν ὅλως θέμενοι ἰδιοποιήθησαν καὶ κατακρατοῦσιν ἀμετόχως ἅπαντα τὰ βιβλία ταῦτα, τρόποις βιαίους τε καὶ ἀλλοτριῶς χρῆσάμενοι, καὶ οὕτω ἠδίκησαν τὴν τε μητρόπολιν ταύτην καὶ τὴν ψυχὴν ἐκείνου τοῦ μακαρίτου ἀδικίαν τὴν ἐσχάτην. Τὰ γὰρ ἅπαξ τῷ Θεῷ ἀφιερωθέντα, ὀφείλουσι μένειν κατὰ νόμους ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Τούτου χάριν εἰς ἀποκατάστασιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τούτου δικαίου ἐδέησε τοῦ παρόντος φρικτοῦ ἐπιτιμίου. Καὶ δὴ γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς μητροπολιτῶν καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ὅσοι καὶ ὁποῖοι τῶν Χριστιανῶν συγγενεῖς, ξένοι, ἱερωμένοι ἢ λαϊκοί, ἄνδρες ἢ γυναῖκες, ἐσφετερίσθησαν καὶ κρύπτουσι καὶ κατακρατοῦσιν ἀδίκως τὰ παρὰ τοῦ μακαρίτου διδασκάλου κύριου Σεβαστοῦ ἐπαφεθέντα καὶ ἀφιερωθέντα τῇ μητροπόλει ταύτῃ ἰδιόκτητα ἐκείνου βιβλία ὑπὲρ ψυχικῆς αὐτοῦ σωτηρίας καὶ μνημοσύνου, ἐὰν μὴ ἅμα τῷ ἀκοῦσαι καὶ ἰδεῖν τὸ παρὸν συνοδικὸν ἡμῶν γράμμα διακριθέντες καὶ τὸν Θεὸν φοβηθέντες φανερώσωσι πάντα ὁμοῦ καὶ τὸ διαλαμβάνον ῥητῶς ἐκεῖνα κατάστιχον αὐτοῦ καὶ οὐκ ἐπιστρέψωσι καὶ ἀποκαταστήσωσι ταῦτα εἰς τὴν αὐτὴν μητρόπολιν, μετὰ καλοῦ καὶ εἰρηνικοῦ τρόπου, κατὰ τὴν διαταγὴν καὶ παραγγελίαν ἐκείνου καὶ κατὰ τὸ δίκαιον, ἀλλὰ πλεονεξία νικώμενοι δυστροπήσωσι καὶ αἰθίς καὶ παρακούσωσιν ἐπιμένοντες ἀδιακόπως τῇ ἀδίκῳ διακατοχῇ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τούτου δικαίου, ὡς προφανεῖς φιλάδικοι καὶ ἱερόσυλοι καὶ διεστραμμένοι καὶ κακοκέφαλοι ἐτι δὲ καὶ οἱ γινώσκοντες τοὺς οἰφδῆτινι τρόπῳ κρύπτοντας καὶ διακρατοῦντας πολλά ἢ ὀλίγα ἐκ τῶν βιβλίων τούτων, ἂν μὴ μαρτυρήσωσιν ἀφιλοπροσώπως καὶ ἐν φόβῳ Θεοῦ ἅπασαν τὴν ἀλήθειαν διὰ τὸ δίκαιον ὁμοῦ, ἀφωρισμένοι εἶπσαν ἀπὸ Θεοῦ Κυ-

ρίου καὶ Παντοκράτορος καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι καὶ τυμπανιαῖοι· αἱ πέτραι καὶ ὁ σίδηρος λυθήσονται αὐτοὶ δὲ οὐδαμῶς· κληρονομήσειεν τὴν λέπραν τοῦ Γιεζῆ καὶ τὴν ἀγχόνην τοῦ Ἰούδα· στένοντες εἶπαν καὶ τρέμοντες ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ὁ Κάϊν· ἡ ὄργη τοῦ Θεοῦ εἶπ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ ἡ μερίς αὐτῶν μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα καὶ προκοπὴν οὐ μὴ ἴδοιεν πώποτε ἐφ' οἷς ἐργάζονται· σχισθεῖν ἡ γῆ καὶ καταπίοι αὐτοὺς ὡς τὸν Δαθάν ποτε καὶ Ἀβειρώων, καὶ ἐξαλειφθεῖν μετ' ἤχου τὸ μνημόσυνον αὐτῶν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς· ἔχοιεν καὶ τὰς ἀράς τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων Συνόδων. Οἱ δὲ ἀμετόχως διακρατοῦντες ἐκ τῶν αὐτῶν βιβλίων ἐπιμένοντες τῇ ἀδικίᾳ καὶ ἱεροσυλίᾳ ταύτῃ μετὰ τὸ ἀπελεγχθῆναι, ὑπάρχωσιν ἔξω τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, μηδεὶς ἐκκλησιάζῃ αὐτοὺς ἢ ἀγιάσῃ ἢ θυμιάσῃ ἢ ἀντίτινον αὐτοῖς δῶ ἢ σιμφάγῃ ἢ σιμιπῆ. ἢ συνδουλεύσῃ ἢ ὄλωσ συναναστραφῆ καὶ χαιρετίσῃ ἢ μετὰ θάνατον θάψῃ ἐν βάρει ἀργίας καὶ ἀλύτου ἀφορισμῶ ἔξ ἀποφάσεως. αψμδ».

Περὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Κυμινήτου ἐγράφησαν μὲν τινεὶ ὑπὸ τε τοῦ Σάθα ⁸⁸ καὶ ὑπὸ Ἑλλαδίου ⁸⁹ καὶ ὑπὸ Ζαβίρα ⁹⁰ καὶ ὑπὸ Γεδεῶν ⁹¹ καὶ ὑπὸ Σ. Οἰκονόμου ⁹² καὶ ὑπὸ Βενδότου ⁹³ καὶ ὑπὸ ἄλλων, ὑπ' οὐδενὸς ἐν τούτοις ἐξ αὐτῶν κατεστρώθη κατάλογος εὐπρεπῆς δυνάμενος νὰ δείξῃ τὸν μέγαν ἀληθῶς ὄγκον τῶν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου ἀνδρὸς γραφέντων. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς καίπερ μετὰ προσοχῆς πολλῆς εἰς τὴν ἀνεύρεσιν ἀνεκδότων αὐτοῦ ἔργων ἀσχοληθέντες, δὲν ἀξιοῦμεν ὅτι παρέχομεν ἐνταῦθα κατάλογον πλήρη, ὑπερ θὰ ἐπετυγχάνομεν ἐὰν ἀνευρίσκωμεν τὸ ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ δημοσιευθείσῃ ἐπιστολῇ μνημονεύμενον ἰδιόχειρον τοῦ Κυμινήτου κατάστιχον. Ὅπωςδὴποτε προσφερόμεν τι τελευταίον καὶ πληρέστερον τῶν ἄλλων.

⁸⁸ Νεοελ. φιλολογία.

⁸⁹ Τουρκοκρατία.

⁹⁰ Ἑλληνικὸν θέατρον.

⁹¹ Χρονικὰ πατριαρχ. ἀκαδημίας.

⁹² Περὶ Α. Μυροκορδίτου ἐν Πανδώρα τόμ. κβ'. φυλ. 518.

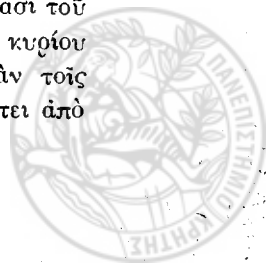
⁹³ Ἑκκλησιαστ. ἱστορ. Μελετίου τόμ. Δ'. 224.

1) Ἐορτολόγιον ἐν ᾧ περὶ τινῶν ζητημάτων, περὶ ἀκριβοῦς χρονολογίας, περὶ πασῶν τῶν ἑορτῶν καὶ τῆς αὐτῶν θεωρίας κ.τ.λ. Πονηθὲν μὲν παρὰ τοῦ σοφωτάτου διδασκάλου τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ αὐθεντικῆς ἀκαδημίας κυρίου Σεβαστοῦ Τραπεζουντίου τοῦ Κυμνήτου καὶ ἀφιερῶθην τῷ ἐκλαμπροτάτῳ καὶ ὑψηλοτάτῳ αὐθέντῃ πάσης Οὐγκροβλαχίας κυρίῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ Κωνσταντίνῳ Βασσαράβα Βοεβόνδα, ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου τῆς αὐτῆς Οὐγκροβλαχίας κυρίου κυρίου Θεοδοσίου καὶ νῦν πρῶτον τυπωθὲν παρὰ Ἀνθίμῳ ἱερομονάχῳ τυπογράφῳ τῷ ἐξ Ἰθρηρίας· διορθωθὲν δὲ παρὰ τοῦ σπουδαιοτάτου ἐν ἱερομονάχοις Ἰγνατίου τοῦ Φυτιάνου ἐν τῇ μονῇ Συναγώβου.

2) Στίχος προτασσόμενος καὶ ἀφιερούμενος τῷ ἡγεμόνι.

3) Δογματικὴ Θεολογία ἧς ἐγένοντο δύο ταυτοχρόνως ἐκδόσεις, ἡ μᾶλλον μίᾳ μόνον μετὰ διπλῆς ἀφιερώσεως, τῆς μὲν τεθείσης ἐν τισι τῶν ἀντιτύπων τῆς δὲ ἐν τοῖς ἐπιλοίποις. Ἔχει δὲ ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου ὧδε : Δογματικὴ διδασκαλία τῆς ἀγιωτάτης ἀνατολικῆς καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας περιέχουσα κατ' ἐξαιρέτον λόγον τρία τινὰ πρῶτον πότε μεταβάλλονται τὰ ἅγια εἰς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ· δεύτερον ὅτι ἡ Θεοτόκος ὑπέκειτο τῷ προπατορικῷ ἁμαρτήματι· καὶ τρίτον ὅτι αἱ μερίδες οὐ μεταβάλλονται εἰς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ· συντεθεῖσα παρὰ τοῦ σοφωτάτου διδασκάλου κυρίου Σεβαστοῦ Τραπεζουντίου τοῦ Κυμνήτου, ἀφιερῶθεισα δὲ τῷ Θεοστέπτῳ ὀρθοδοξοτάτῳ καὶ μεγίστῳ βασιλεῖ Πέτρῳ Ἀλεξιάδῃ καὶ αὐτοκράτορι πάσης μεγάλης καὶ μικρᾶς καὶ λευκῆς Ρωσσίας καὶ ἐτέρων πολλῶν μερῶν ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν πατρικῶν καὶ προπατορικῶν κληρονόμῳ [ἐν δὲ τῇ μιᾷ τῶν ἐκδόσεων] : τῷ μακαριωτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ δεσπότη κυρίῳ κυρίῳ Δοσιθέῳ πατριάρχῃ τῆς ἀγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης, ἡγεμονεύοντος τοῦ ὑψηλοτάτου αὐθέντου κυρίου Ἰωάννου Κωνσταντίνου Βασσαράβα Βοεβόνδα, πάσης Οὐγκροβλαχίας [ἐν τῇ ἄλλῃ ἐκδόσει]· καὶ νῦν τὸ πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα ἀναλώμασι τοῦ εὐγενεστάτου καὶ λογιωτάτου ἀρχοντος Ποστελνίκου κυρίου Γεωργίου τοῦ Καστριώτου· πρὸς τὸ παρέχεσθαι δωρεὰν τοῖς ὀρθοδόξοις· ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Οὐγκροβλαχίας ἔτει ἀπὸ

Θεογονίας αψγ, κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον· παρὰ Ἀνθίμου ἱερομονάχου τοῦ ἐξ Ἰθρηρίας. — Πρὸ τὸ τέλος τοῦ βιβλίου ἐν τμήματι τρίτῳ ὑπάρχει ἀπάντησις πιθανῶς τοῦ Ἱεροσολύμων Δοσιθέου πρὸς τι βιβλίον τυπωθῆν μὲν ἐν Παταβίῳ τῷ 1628 ὑπὸ Λατίνων κατὰ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας μεταφρασθῆν δὲ εἶτα ἐλληνιστὶ ὑπὸ Ἰωάννου Ἰατροῦ πρὸς γνῶσιν τοῦ ἀναιροῦντος.

4) Ἐπιγράμματα εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Κωνσταντῖνον Βασσαράβαν προταχθέντα τῆς κατὰ τὸ 1699 γενομένης ἐκδόσεως τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας τοῦ Μογίλα καὶ τῆς εἰσαγωγικῆς ἐκθέσεως τοῦ Βησσαρίωνος Μακροῦ.

5) Δύο πρὸς τὸν ἐξ ἀπορρήτων ἐπιστολαὶ δημοσιευθεῖσαι ὑπὸ Μ. Γεδεῶν («πρωία», τευχ. β'. σελ. 5-7 καὶ 13).

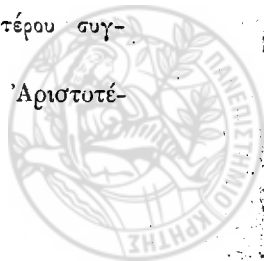
6) Πρὸς Χρῦσανθον Ἱεροσολύμων ἐπιστολὴ ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Ἀγχιάλου κυρίου Βασιλείου («ἐκκλησιαστικὴ ἀλήθεια» τόμ. α. σελ. 243-246 καὶ 253-255). Ἀνέκδοτα δὲ τοῦ Κυμινήτου συγγράμματα εἰσὶ :

7) Ἐρμηνεία θεωρητικῆς γραμματικῆς τοῦ δεινοῦ Ἀπολλωνίου, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ζαβίρα ἀποκειμένη δὲ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς Περιστερεῶτα.

8) Λογικὸς παράδεισος ἦτοι ἐκλογή ἐκ τῶν τοῦ Μ. Βασιλείου χειρόγραφον ὀγκωδέστατον ἐκ σελίδων μεγάλων καὶ πυκνῶς γεγραμμένον 1276 ἀποκειμένον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου τῆς Τραπεζοῦντος μετὰ τῆς σημειώσεως : « Ἡ παρούσα βίβλος εἶναι πρωτότυπος καὶ πρωτοσχέδιος καὶ ιδιόχειρος ». Ἐν τέλει τῆς εἰδήσεως ἦτοι τοῦ προλόγου, ἀναγινώσκομεν : « ἔλαβε τέλος ἡ βίβλος αὕτη ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ ἀχιζ, μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ὀγδόῃ, πονηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐν σπουδαίοις ἐλαχίστου Σεβαστοῦ Τραπεζουντίου τοῦ Κυμινήτου. Ἐκ τῆς εἰδήσεως ταύτης μανθάνομεν προσέτι, ὅτι εἶναι ἡ τετάρτη βίβλος ἣν συνέγραψε μετὰ τὴν γραμματικὴν θεωρίαν τοῦ Ἀπολλωνίου, τὴν τοπικὴν θεωρίαν τοῦ ἐκ Σταγείρων, καὶ τὴν ἐκλογὴν ἐκ τῆς μυριοβίβλου τοῦ Φωτίου, ἧς τὸν κατάλογον συμπεριέλαβεν ἐν τῷ παρόντι τόμῳ.

9) Ἐκλογή ἐκ τῆς τοῦ Φωτίου μυριοβίβλου, ἄγνωστον ποῦ ἀποκειμένη, μνημονευομένη δὲ ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ἀνωτέρου συγγράμματος.

10) Ἐρμηνεία εἰς τὴν τοπικὴν πραγματείαν Ἀριστοτέ-

λους, βιβλία ὀκτώ, εὑρισκομένη ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἁγίου Τάφου ἐν Ἱεροσολύμοις.

11) Ὑπόμνημα εἰς τὰ κά', κε', κστ', κεφάλαια τῶν μεταφυσικῶν, αὐτόσε ἀποκειμένην.

12) Παράφρασις τῆς βασιλικῆς παιδείας Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας, ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Τάφου ὁμοίως βιβλιοθήκῃ ἀποκειμένη.

13) Παραίνεσις περὶ τῆς μοναδικῆς πολιτείας πρὸς τὰς μοναζούσας ἐν τῇ μονῇ τῆς Θεοτόκου τῆς Θεοσκεπάστου, αὐτόσε ἀποκειμένη.

14) Ἀναίρεσις κατὰ τοῦ Καλλενταρίου, ὑπὸ Ζαβίρα ἀναφερομένη.

15) Περὶ τῆς ἀνώμου συλλήψεως τῆς Παρθένου, καθ' Ἑλλάδιον.

16) Περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας, ἔκθεσις ἀποκειμένη ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου τῆς Τραπεζοῦντος, ἀναφερομένη δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Ἑλλαδίου.

17) Ἐκλογαὶ παρὰ τῆς λογικῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Ἀνεύρομεν ταύτάς ἐν ἀντιγράφῳ ὑπὸ Χ' Ἰωάννου Δομνηνοῦ ἀντιγραφείσας παρὰ τῷ τούτου ἐκγόνῳ κ. Γ. Δομνηνῷ.

18) Θεωρίαι περὶ σφαιρῶν (;) ἐκ σημειώσεως ἐπὶ τινος ἑορτολογίου τοῦ Σεβαστοῦ ἀνήκοντος εἰς Χ' Ἰωάννην Δομνηνὸν καὶ εὑρισκομένου παρὰ τῷ ἰδίῳ κ. Γ. Δομνηνῷ ἀναγνώσκομεν: «ἐκ τῶν ἰδιοχείρων βιβλίων τοῦ σοφωτάτου Σεβαστοῦ διδασκάλου ἕνα κατὰ τὸ Καπίκιοι ἐνοχίαν καὶ χώραν Ζεφυρὶ εὑρίσκεται εἰς τοῦ ποτὲ Μιχαὴλ τὸν υἱόν, εἰς τὸ ὁποῖον βιβλίον εἶναι σφαιραὶ καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα».

19) Παραφράσεις εἰς τὸ ἀπλοῦν τοῦ λόγου τοῦ Συνεσίου πρὸς Ἀρκάδιον καὶ τῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ κεφαλαίων τοῦ Ἀγαπίου καὶ τοῦ πρὸς Δημόνικον, καὶ Νικοκλέα Κύπρου τοῦ Ἰσοκράτους· κατὰ Βενδότην.

20) Πρόλογος καὶ ἀποσπάσματα φιλοσοφικὰ ἐν χειρογράφῳ παρὰ Κ. Εὐθυβοῦλῃ ἀπελεσθέντι κατὰ τὴν πυρκαϊάν τοῦ Φαναρίου τῷ 1877.

21) Ἐπιστολαὶ ἐν χειρογράφῳ ἀνεκδότῳ παρὰ τῷ ἐν Βιέννῃ πρίγκιπι Γ. Μαυροκορδάτῳ.

22) Θεωρία σύντομος περὶ διαφορᾶς θείας οὐσίας καὶ ἐνερ-

γείας, εύρισκομένη κατὰ Γεδεών, παρὰ τῷ ἐν Σμύρνῃ βιβλιοπώλῃ Ζαχαρία.

23) Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀθανάσιον τὸν Γόρδιον μαθητὴν Εὐγενίου Ἰαννουλίου τοῦ Αἰτωλοῦ, ἐν χειρογράφῳ τῆς Θεολογικῆς σχολῆς Χάλκης.

24) Ἐρμηνεία κατὰ παράφρασιν εἰς τὸ περὶ ψυχῆς τοῦ Ἀριστοτέλους κατὰ τὴν τοῦ Θεοφίλου Κορυθαλλέως πραγματείαν, ἀποκειμένη ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου Τραπεζοῦντος.

25) Ἐκλογαὶ διαφόρων ζητημάτων καὶ λέξεων φιλοσοφικῶν τε καὶ θεολογικῶν, αὐτόσε.

26) Περὶ ῥητορικῆς καὶ ῥητορικῶν σχημάτων, αὐτόσε.

27) Ἐρμηνεία εἰς τοὺς ἐκκλῆσιαστικoὺς κανόνας καὶ εἰρμούς, αὐτόσε.

28) Διάφορα χειρόγραφα ἐξ ἀντιγράφων ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυμνήτου γενόμενα ἐν τόμῳ ἀποκειμένῳ ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου Τραπεζοῦντος.

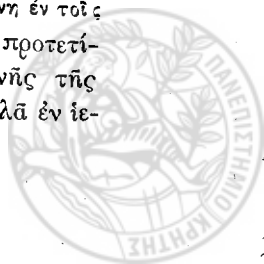
29) Ὑπόμνημα εἰς τὸ περὶ γένεσεως καὶ φθορᾶς τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀποκείμενον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ Φροντιστηρίου τῆς Ἀργυροπόλεως.

30) Περὶ τεχνῶν, αὐτόσε εύρισκόμενον.

31) Πραγματεία λογική, ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ ἀποκειμένη.

25. ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ Ο ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

Νεκτάριος ὁ εἶτα Τραπεζοῦντος γενόμενος, ἐκ νεκρωτάτης ἡλικίας ἠσπᾶσθη τὸ μοναχικὸν πολίτευμα ἐν τῇ μονῇ Περιστερᾶ, ἐν τῷ κώδικι τῆς ὁποίας ἀναγράφεται μεταξὺ τῶν ἱερομονάχων τῶν εἰς ἐπισκόπους καὶ ἀρχιεπισκόπους ἀναδειχθέντων. Φαίνεται ὅμως, ὅτι προσεκληθὴ κατόπιν ὡς ἡγούμενος ὑπὸ τῶν πατέρων τῆς μονῆς Σουμελά, καθ' ὅσον ἢ τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ πράξις σωζομένη ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς μητροπόλεως Τραπεζοῦντος λέγει : « . . . προτείνονται ὁ ὀσιώτατος προηγούμενος τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς ὑπεραγίας μου Θεοτόκου τῆς ἐπονομαζομένης Σουμελά ἐν ἱε-

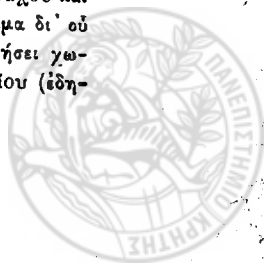

ρομονάχοις καὶ πνευματικοῖς κύρ Νεκτάριος, ἀνὴρ ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα ἠμφιεσμένος καὶ τὸν μόνηρον καὶ μοναδικὸν βίον ὅση δύναμις μετερχόμενος, προκαταβολὰς ἐσχηκῶς ἐκ νεαρότητος ποδηγετούσας πρὸς ἐπιστασίαν Χριστεπώνυμον λαοῦ, ὅθεν καὶ ἐν τῇ ῥηθείᾳ μονῇ ὀρθῶς καὶ θεαρέστως διῆγε μετὰ τῶν ἐκεῖσε πατέρων, ὥστε καὶ πρὸς μεΐζονα βαθμὸν ἐνδείξεως προετείνετο τοῖς εἰδόσι». Ὅτι δὲ ὁ Νεκτάριος μητροπολίτης Τραπεζοῦντος γενόμενος (1689-1706), ἐκόσμησεν ὄντως τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν αὐτῆς θρόνον διὰ τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐναρέτου παραδείγματος καὶ διὰ τῶν γνώσεών του, ἔχομεν τὴν μαρτυρίαν συγχρόνου λογίου τοῦ ἐν Βαζελῶνι ἱερομονάχου Ἰωάννου γράφοντος περὶ αὐτοῦ ἐν τινι σχεδιάσματι διασωθέντι ἐν τῷ κώδικι τῆς μονῆς ταύτης : «ἦν ἄνθρωπος Θεοσεβῆς, σεμνός, ταπεινός, εὐλαβὴς πρὸς τὰ θεῖα καὶ κατ' ἀλήθειαν πάση ἀρετῇ κεκοσμημένος, ὄντως ἱερὰ καὶ ἀγία κεφαλὴ». Προκάτοχος τοῦ Νεκταρίου, ἐν τῷ μητροπολιτικῷ θρόνῳ τῆς Τραπεζοῦντος ἦν ὁ Ἰωάννης παραιτηθεὶς τῷ 1689, διάδοχος δὲ αὐτοῦ ὁ Παΐσιος, ἀνὴρ λογιώτατος ὡς ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ θέλομεν εἶδῃ.

Ἀρχιερατεύοντος τοῦ Νεκταρίου ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Καλλινίκου τῷ 1698 σιγίλλιον δι' οὗ συνημόζετο τῇ ἐπαρχίᾳ Τραπεζοῦντος ἡ Κερασσοῦς μετὰ τῶν χωρίων αὐτῆς, ἧτις μητρόπολις ἐν χρόνοις προγενεστέροις διατελοῦσα καὶ ἐκ τοῦ θρόνου τῆς Νεοκαισαρείας, εἰς ὃν πρῶτον ὑπήγετο ἀποσπασθεῖσα, ἦν τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην ἐξαρχία πατριαρχικὴ καρπούμενη ὑπὸ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ὀφφικιοῦχων, ἀνήκουσα δὲ τότε τῷ πρωτεδικῷ Σπανδωνῇ υἱῷ, ὅστις καὶ παρεχώρησεν αὐτὴν τῷ Τραπεζοῦντος ἀντὶ ἐτησίου χορηγήματος. Τὸ περὶ τούτου σιγίλλιον σώζεται ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς μητροπόλεως Τραπεζοῦντος⁹⁴, ἐδημοσιεύθη δὲ καὶ ὑπὸ Περικλέους Τριαν-

⁹⁴ Χάριν τῶν φιλιστόρων καταχωρίζομεν ἐνταῦθα κατὰ χρονολογικὴν σειράν ὅσα ἐγγραφα πατριαρχικά καὶ σιγίλλια καὶ πράξεις ἀνεύρομεν ἐν τῇ μητροπόλει Τραπεζοῦντος.

1) 1670 πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν πρὸς τὸν μητροπολίτην Καμάχου καὶ τὸν τῆς Θεοδοσοῦπόλεως προστατεύοντα κύρ Δαιρέντιον, γράμμα δι' οὗ ἐπιτιμᾶται καὶ ἀπειλεῖται ἐπὶ τῇ παρ' ἐνορίαν ἐπιβάσει καὶ καταπατήσει χωρίων ἀνήκόντων τῷ Τραπεζοῦντος Ἰωάννῃ, πατριαρχεύοντος Μεθοδίου (ἐδημοσιεύθη ἐν τοῖς προλ. φυγὰδ. Π. Τριανταφυλ. σελ. 140).

ταφυλλίδου⁹⁵. Ἄλλ' ἐγένετο ὁ μακάριος ἀνὴρ αἴτιος μακρῶν κατό-

2) 1699 πρᾶξι τῆς ἀρχιερατείας τοῦ ἐκ τῆς μονῆς Σουμελᾶ ἱερομονάχου Νεκταρίου διαδεχομένου τὸν διὰ τὸ γῆρας αὐτοῦ παραιτηθέντα μητροπολίτην Τραπεζοῦντος Ἰωάννην, πατριαρχεύοντος Καλλινίκου.

3) 1698 σιγίλλιον συναρμόζον τῇ ἐπαρχίᾳ Τραπεζοῦντος τὴν πατριαρχικὴν ἐξαρχίαν Κερασσοῦντος ἀντὶ ἐτήσιου πρὸς τὸν καρπούμενον αὐτὴν πρωτεύδικον Σπανδωντῆν υἱὸν χορηγήματος, πατριαρχεύοντος Καλλινίκου (Προλ. φυγ. Π. Τριανταφ. σελ. 137).

4) 1706 πρᾶξι τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Παΐσιου διαδεχομένου τὸν ἀποθανόντα μητροπολίτην Τραπεζοῦντος Νεκταρίου, πατριαρχεύοντος Γαβριήλ. (Τοῦ πατριάρχου Γαβριήλ ἐπιτίμιον ἐκδοθὲν τῷ 1704 πρὸς τὸν Χαλδεΐας Φιλόθεον ἐπεμβαίνοντα παρανόμως ἄλλοτρίως δημοσιεύεται ὑπὸ Π. Τριανταφυλλίδου ληφθὲν ἐκ τοῦ μητροπολιτικοῦ τῆς Τραπεζοῦντος κώδικος, οὐτινος ἡ ἐξαπάνσις φαίνεται μοι μυστηριώδης).

5) 1708 σιγίλλιον ὑπὲρ τοῦ νέμεσθαι τὸν μητροπολίτην Τραπεζοῦντος τὰ χωρία τῆς Κερασσοῦντος μετὰ τῶν ἐν αὐταῖς μαντινίων, πατριαρχεύοντος Κυπριανοῦ. (Ἐφθαρμένον ἀλλὰ δημοσιευθὲν σφῶν αὐτόσε σελ. 146).

6) 1708 πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ ἐπιστολὴ συνοδεύουσα τὸ ἀνωτέρω σιγίλλιον πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων Κερασσοῦντος ὅπως ἀναγνωρίσωσι νόμιμον αὐτῶν ἀρχιερέα τὸν Τραπεζοῦντος Παΐσιον. (Ἐδημοσιεύθη αὐτόσε σελ. 150).

7) 1722 πρᾶξι ἀρχιερατείας τοῦ Ἀνανίου (Α΄.) διαδεχομένου τὸν ἀποθανόντα μητροπολίτην Τραπεζοῦντος Παΐσιον πατριαρχεύοντος Ἱερεμίου.

8) 1731 πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν τοῖς Χριστιανοῖς τῶν χωρίων τῆς Κερασσοῦντος ὅπως ἀναγνωρίσωσι κανονικὸν ἀρχιερέα τὸν Τραπεζοῦντος Ἀνανίαν, πατριαρχεύοντος Παΐσιου (ἔδημοσιεύθη αὐτόσε σελ. 15').

9) 1736 πρᾶξι τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Ἀνανίου (Β΄.) πατριαρχεύοντος Νεοφύτου.

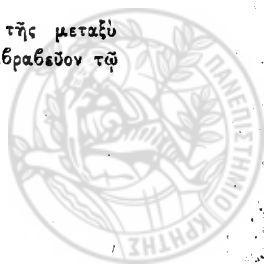
10) 1736 συνοδικὸν καὶ πατριαρχικὸν ὑπὲρ τοῦ βοηθῆσαι τὸν Τραπεζοῦντος Ἀνανίαν, πατριαρχεύοντος Νεοφύτου.

11) 1736 συνοδικὸν καὶ πατριαρχικὸν πρὸς τοὺς ἱερεῖς ὅπως πληρόνωσι ἐμβατικὸν τῷ Τραπεζοῦντος Ἀνανίᾳ πατριαρχεύοντος Νεοφύτου.

12) 1744 ἀφοριστικὴ κατὰ τῶν διακρατούντων τὰ βιβλία τοῦ μακαρίτου διδασκάλου Σεβαστοῦ τοῦ Κυμινίτου, ἦν ἴδε ἐν τοῖς περὶ αὐτοῦ ἀνωτέρω.

13) 1744 συστατικὴ ὑπὲρ τοῦ Τραπεζοῦντος Ἀνανίου, ἐπιστρέφοντος εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ μετὰ τὴν λῆξιν τῶν συνοδικῶν του καθηκόντων, πατριαρχεύοντος Παΐσιου.

14) 1744 σιγίλλιδες γράμμα τοῦ πατριάρχου Παΐσιου περὶ τῆς μεταξὺ τῶν μητροπολιτῶν Χαλδεΐας καὶ Τραπεζοῦντος διενέξεως ἐπιθραβεῦσθαι τῷ Τραπεζοῦντος τὰ τῆς Κερασσοῦντος χωρία. (Προλεγ. φυγ. 155).

πιν ἐρίδων καὶ διενέξεων, αἵτινες ἐπὶ ὀλόκληρον μετ' αὐτὸν αἰῶνα

15) 1744 σιγίλλιδες πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων τῆς Κερασσοῦντος γράμμα περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως (αὐτόσε σελ. 160).

16) 1752 ὑπὲρ ἐλέους τοῦ Τραπεζοῦντος Ἀνανίου, πατριαρχεῦντος Σαμουήλ.

17) 1764 πρᾶξις τῆς ἀρχιερατείας Δωροθέου διαδεχομένου τὸν ἀποθανόντα μητροπολίτην Τραπεζοῦντος Ἀνανίαν (Β'.), πατριαρχεῦντος Σαμουήλ.

18) 1767 ἐνυπόγραφον καὶ ἐμάρτυρον γράμμα, ἐν ᾧ ὁ Χαλδαῖος Διονύσιος στέργει καὶ ὑπόσχεται ἐν τοῖς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Τραπεζοῦντος Δωροθέου πρὸ τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς συνόδου συνομολογηθεῖσαι περὶ τῆς γνωστῆς διενέξεως (προλ. φυγ. σελ. 163).

19) 1774 σιγίλλιον δι' οὗ ὁριστικῶς ἐγχωνεύεται ἡ ἐπαρχία Κερασσοῦντος τῇ ἐπαρχίᾳ Τραπεζοῦντος, διδομένου ἐπάπαξ τῷ κατέχοντι αὐτὴν νομοδότη Ἀντωνίῳ ποσοῦ ἐπάπαξ ἐκ γροσίων 430.

20) 1798 πρᾶξις τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Παρθενίου διαδεχομένου τὸν ἀποθανόντα μητροπολίτην Τραπεζοῦντος Δωροθέον, πατριαρχεῦντος Γρηγορίου.

21) 1798 δύο συνοδικὰ ὑπὲρ τοῦ ἐλεηθῆναι τὸν Τραπεζοῦντος Παρθένιον.

22) 1799 ἀφοριστικὸν σταλὲν τῷ Χαλκηδόνος ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου κατ' ἀνόμως συζευχθέντων.

23) 1801 ἐπιτροπικὸν τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου διερχόμενον τὸν Τραπεζοῦντος Παρθένιον ἐπόπτην τῶν τριῶν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Τραπεζοῦντος κειμένων μονῶν τῆς Παναγίας Σουμελά, τοῦ Προδρόμου Βαζελῶνος καὶ τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Περιστερεῶτα.

24) 1805 ἀφοριστικὸν τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου κατὰ τῶν συκοφαντούντων τὴν Δεσποινοῦν σύζυγον Κιμιντσῆ.

25) 1821 πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ ἐπιστολὴ ἐκδοθεῖσα τῷ 1821 ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Εὐγενίου δι' ἧς παραινούνται οἱ χριστιανοὶ εἰς εὐπειθειαν καὶ ὑποταγὴν.

26) 1830 πρᾶξις τῆς ἀρχιερατείας τοῦ ἐν ἱερομονάχοις Κωνσταντίου διαδεχομένου τὸν ἀποθανόντα μητροπολίτην Τραπεζοῦντος Παρθένιον.

Καίπερ τοσοῦτον ὀλίγα τὰ ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς μητροπόλεως Τραπεζοῦντος διασωθέντα πατριαρχικὰ ἔγγραφα καὶ σιγίλλια, ἀφ' ἐνὸς μὲν διαφωτιστικοὶ τὰς μεταξὺ Χαλδαίας καὶ Τραπεζοῦντος διενέξεις, περὶ ὧν ἐν ἐκτάσει ὅπως οὖν ὁ Π. Τριανταφυλλίδης ἔγραψε, ἀφ' ἑτέρου δὲ δίδουσι τὴν σειρὰν τῶν μητροπολιτῶν Τραπεζοῦντος ἀπὸ τῶν μέσων τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος μέχρι τοῦ ἀοιδίμου Κωνσταντίου, ἔχουσαν συμφώνως πρὸς ταῦτα ὡς ἐξῆς:

— 1689 Ἰωάννης

1689 — 1706 Νεκτάριος

1706 — 1722 Παΐσιος

1722 — 1736 Ἀνανίας (Α'.)

1736 — 1764 Ἀνανίας (Β'.)

διήρκεσαν. Απὸ δὲ δηλονότι τῷ 1698 τὴν ἐξαρχίαν Κερασσοῦντος, ὡς ἀντιστήκωμα τῆς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους μεγάλης πενίας καὶ ὡς τόπον καταφυγῆς ἐν ὄρα κινδύνου, ἐπώλησε τῷ Χαλδεΐας τὴν περιφέρειαν Κουρτουνίου περὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Χαροσιῶτου ποταμοῦ· ἐναντίον ὅμως τῆς παραχωρήσεως ταύτης κατεξανέστησαν οἱ διάδοχοι αὐτοῦ μητροπολίται Τραπεζοῦντος, ἐπικαλούμενοι ἐκάστοτε τοῦ πατριαρχείου τὴν ἐπέμβασιν καὶ εἰς δίκας ἐν τέλει πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς Χαλδίας περιελθόντες.

26. ΙΕΡΟΘΕΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Ἱεροδιάκονος διατελὼν ἐν τῇ μονῇ Σουμελᾶ περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος ἦν ἐκ τῶν λογιωτέρων αὐτῆς πατέρων.

27. ΙΩΑΣΑΦ ΒΑΖΕΛΙΩΤΗΣ

Ἦκμασε περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἐβδόμου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος. Ἐκ τίνος χωρίου τῆς μονῆς Βαζελῶνος καταγόμενος ἦτο κάτοχος ἰκανῶν γραμμάτων, ὧν δεῖγμα κατέλιπε σχεδιάσμα μικρὸν διηγούμενον ἐν ὀλίγοις τὴν ἀπὸ τοῦ 1694—1719 ἱστορίαν τῆς μονῆς⁹⁶. Τὸ σχεδιάσμα τοῦτο περιεσώθη ἀντιγραφὴν ἐν

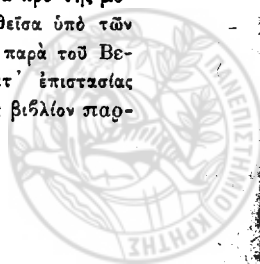
1764 — 1798 Δωρθέος

1798 — 1830 Παρθένιος

1830 — — Κωνσταντῖος

⁹⁵ Προλεγ. φυγ. σελ. 137.

⁹⁶ Δὲν νομίζομεν ἀνωφελεῖς ὀλίγας σημειώσεις ὅσας ὁ χώρος ἐπιτρέπει περὶ τῆς μονῆς ταύτης καὶ τῶν δύο αὐτῆς κωδίκων. Ἡ μονὴ τοῦ προδρόμου Βαζελῶνος ἢ Ζαβουλῶνος ἦν ἡ ἀρχαιότερα τῶν ἄλλων κτισθεῖσα πρὸ τῆς μονῆς Σουμελᾶ (ἧς ἡ ἴδρυσις ἀνάγεται εἰς τὸ 386) ἀλλὰ ἐρημωθεῖσα ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ ἀνοικοδομηθεῖσα βραδύτερον εἰς θέσιν ὑψηλοτέραν παρὰ τοῦ Βελισσαρίου. Πληροφορίας περὶ αὐτῆς δύναται νὰ ἐξαγάγῃ ὁ μετ' ἐπιστάσις διερχόμενος τοὺς δύο αὐτῆς κώδικας. Καὶ ὁ μὲν εἰς εἶναι κυρίως βιβλίον παρο-

τῷ κώδικι τῆς μονῆς Βαζελῶνος ὑπὸ Παναγιώτου Χατζῆ Κακού-
λογλῆ ἢ Γραμματικοπούλου, φέρον τὴν μετρίοφρονα ὑπογραφήν :
ὁ ταύτας σχεδιάσας εὐτέλης καὶ ἀμαθῆς Ἰωάσαφ ἱερομόναχος.

ρησιῶν, ἐν ᾧ κατεγράφοντο οἱ προσφέροντες εἰς τὴν μονὴν πρὸς τὸ μνημο-
νεύεσθαι αἰωνίως τὰ ὀνόματα αὐτῶν, τὴν ἀρχὴν ἔχων πρὸ τοῦ 1650 τοῦλά-
χιστον. Ἐν τῷ μεταξύ τῶν ὀνομάτων παρεμβάλλονται ἀντίγραφα ἀρχαιοτέ-
ρων ἐγγράφων καὶ ἐξιστοροῦντα πλείστα συμβάντα καὶ ἐν γένει ὕλη παντοία
τῆδε κάκεισε εἶναι ἐρριμένη. Οἷον ἀντίγραφα τοῦ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Γαβριὴλ
τῷ 1706 ἐκδοθέντος ὑπὲρ τῆς μονῆς σιγιλίου, κατάλογος κτηματολογικὸς
τοῦ 1665, στίχοι ἀνώμου ἀφηγουμένου τὴν ἄλωσιν τοῦ μητροπολιτικοῦ τῆς
Τραπεζοῦντος ναοῦ τοῦ ἁγίου Φιλίππου, ἀντίγραφα τῶν ὑπὸ τῶν Κομνη-
νῶν τῆ μονῆ δωρηθέντων χρυσοβούλων, παραφράσεις τῶν ὑπὸ τῶν αυτοκρα-
τόρων τῆς Ρωσσίας Πέτρου τοῦ Μεγάλου (1694) καὶ Ἀλεξάνδρου Α'. ἐκ-
δοθέντων χρυσοβούλων· σχεδιάσμα περὶ τῆς ἱστερίας τῆς μονῆς ἀπὸ τοῦ
1694—1719 ὑπὸ Ἰωάσαφ· ἱστορικὸν τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ μοναστηρίου
ὑπὸ Λαυρεντίου ἡγουμένου τῷ 1717· διήγησις περὶ τῆς συμβάσεως τῷ 1717
ληστείας ὑπὸ 28 Κομνάντρων· ἀντίγραφον τοῦ ὑπὸ Παΐσιου ἀρχιερέως Τρα-
πεζοῦντος τῷ 1707 γραφέντος ὑπὲρ τῆς μονῆς σιγιλίου· ὀνόματα πλείστα ἱε-
ρομονάχων καὶ ἡγουμένων, περὶ—Δερέπεγιδων—κλπ. Ὁ ἕτερος δὲ ὁ καὶ μι-
κρότερος καὶ σπουδαιότερος εἶναι πολὺ ἀρχαιότερος καὶ ἐν αὐτῷ ἔχουσιν ἀν-
τιγραφῇ διάφορα ἔγγραφα ἀνερχόμενα εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν, ὧν τὸ
μὲν ἀρχαιότερον φέρει ἡμερομηνίαν 1256 τὸ δὲ νεώτερον 1479. Ἐν αὐτῷ
δύναται τις νὰ ἀνεύρη ἀντίγραφα πωλητηρίων καὶ ἀφιερωτηρίων ἐγγράφων
πολλοῦ λόγου ἄξια, ἀπειράριθμα ὀνόματα ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, πρόσωπα
ὀφφικιοῦχα τῆς αὐλῆς τῶν Κομνηνῶν, ὀνόματα τόπων καὶ χωρίων καὶ ἀγρῶν
καὶ πλείστας ὄσας λεπτομερείας ἀναφερομένας εἰς τὸν οἰκογενειακὸν βίον τῶν
κατοίκων εἰς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν, εἰς τὰ τοῦ μετρικοῦ συστήματος κλπ.
πρὸς δὲ καὶ πράξεις δικαστικῆς περιφήμους τῶν τότε χρόνων χριστιμῶν καὶ
ἀποφάσεις, ἐν αἷς πρωτεύουσαν θέσιν κατέχει ἔγγραφον περιλαμβάνον ἀποφα-
σιν ἀκυρώσεως ἀδίκου ἀποφάσεως τοῦ δουκὸς τῆς Ματζουίκας, ἀκυρώσεως γε-
νομένης ὑπὸ τῶν καθολικῶν κριτῶν τῆς Θεοσώστου καὶ Θεοσυντηρήτου πό-
λεως Τραπεζοῦντος. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἔποψιν γλωσσικὴν ὁ κώδιξ οὗτος τυγχά-
νει μεγίστης σπουδαιότητος καὶ ἀποτελεῖ κειμῆλιον ἀληθὲς καθ' ὅσον πάντα
τὰ ἐν αὐτῷ ἀναφερόμενα ἔγγραφα ἔχουσιν ἀπωλεσθῆ. Τινὰ τούτων ἔδημο-
σίωσεν ἐν τῇ Μαυροκορδατείῳ βιβλιοθήκῃ ὁ κ. Α. Παπαδόπουλος Κε-
ραμεύς (Ἀνέκδοτα ἑλληνικὰ σελ. 77—85).

28. ΓΕΡΒΑΣΙΟΣ ΒΑΖΕΛΙΩΤΗΣ

Σύγχρονος τοῦ εὐθὺς ἀμέσως βιογραφουμένου Λαυρεντίου, ἐν τῇ μονῇ τοῦ Βαζελῶνος συνασκούμενος, ἐνθα καὶ ἠγούμενος διετέλεσε (1710—1712). Ὁ τὸ προμνησθὲν σχεδίασμα γράφας Ἰωάσαφ λέγει περὶ τοῦ Γερβασίου, ὅτι ἦν «ἄνθρωπος καὶ αὐτὸς σπουδαῖος καὶ ἑλληνικῆς παιδείας ἑμπλεως, φοιτητῆς ὑπάρχων τοῦ σοφωτάτου καὶ ἀειμνήστου κυρίου κυροῦ Σεβαστοῦ». Κατήγετο δὲ ἐκ Τραπεζοῦντος. Ἐν κώδικι ὑπ' αὐτοῦ γραφέντι ἀναφέρεται ὡς ἀνεψιὸς τοῦ Κυμινήτου.

29. ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ ΒΑΖΕΛΙΩΤΗΣ

Παρέχομεν περίληψιν μικρὰν ἐνταῦθα τῶν ὑπὲρ τοῦ Βαζελιώτου Ἰωάσαφ γραφέντων καὶ ἐν τῷ κώδικι τῆς μονῆς Βαζελῶνος διασωθέντων ἵνα παράσχωμεν ἀκριβεστέραν εἰκόνα τοῦ Λαυρεντίου βιογραφουμένου ὑπὸ συγχρόνου αὐτῷ λογίου. Τὸ 1693 ἐπεβλήθη ὑπὸ τῆς ἐξουσίας φόρος τοῖς μοναχοῖς ἀρχιερατεύοντος ἐν Τραπεζοῦντι τοῦ Νεκταρίου. Ἄλλ' ἢ τῆς μονῆς Βαζελῶνος οἰκονομικὴ κατάστασις ἦτο ἤδη τοσοῦτον ἐλπεινὴ, ὥστε ἡ ἐπιβληθεῖσα φορολογία ἠπέλπει αὐτὴν ταύτην τὴν ἐρήμωσιν καὶ καταστροφὴν. Ἀπορία κατέλαβε πάντας «ἀπὸ τοῦ πρωτεύοντος τότε κ. Ζαχαρίου μέχρι τοῦ τελευταίου τῶν μοναχῶν, ὅτε θεῖός τις ἔρωσ καὶ ἔνθεος ἠρέθισε τὸν τότε ἀρχιμανδρίτην ἐκ τῆς αὐτῆς μονῆς κύρ Λαυρεντίον καὶ εἰσπηδήσας ἐν μέσῳ ὑμῶν ὑπισχνεῖται πᾶσι τοῖς πατράσι τοῦ ἀπελθεῖν χάριν ἐλέους τε καὶ βοηθείας πρὸς τῆς Μοσχολίας τὰ μέρη. Ἦν δὲ ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὅσον εἰς τὸν τύπον τοῦ σώματος μακρὺς, ἔχων τὸ γένειον ἀρκετὸν οὔτε πολὺ οὔτε ὀλίγον, πολλὸς τὴν τρίχα, θαρσαλέος τὸ φρόνημα, γράμμασι καὶ μουσικοῖς κεκοσμημένος». Μετ' εὐγνωμοσύνης οἱ πατέρες ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν τοῦ Λαυρεντίου, ὅστις διὰ ξηρᾶς μετὰ τεσσάρων ἄλλων μοναχῶν ἀναχωρεῖ κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς Ἀρμενίαν εἶτα δὲ εἰς Περσίαν, ἵνα ἐκεῖθεν εἰσέλθῃ εἰς Ρωσίαν. Ἄλλὰ φθάσ

εις τὰ σύνορα ἠμποδίσθη ἕνεκα λοιμώδους ἀσθενείας καὶ παρέμεινεν ἐν Ἀστραχάν μετὰ τῶν ἄλλων πατέρων τὰ πάνθεινα ὑποστάς ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως χρημάτων. Καὶ δύο μὲν τῶν συνοδοιπόρων του ἐπέστρεψαν, τρίτος ἀπέθανεν ἐκεῖ καὶ μόνος αὐτὸς μετὰ τοῦ ἐναπολειφθέντος Γαβριὴλ κατόπιν δύο ἐτῶν κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ῥωσικὸν ἔδαφος. Ὁ Λαυρέντιος φθὰς εἰς Πετρούπολιν ἐμφανίζεται παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Πέτρῳ τῷ Μεγάλῳ καὶ κατορθοῖ ὅπως ὀρίσῃ οὗτος ὑπὲρ τῆς μονῆς τοῦ Βαζελῶνος εἰσφορὰν διὰ παντὸς 50 ρουβλίων, ἐπισημοποίησιν δὲ ταύτην καὶ διὰ χρυσοβόλου. Ἐπιστρέψαντα τὸν Λαυρέντιον, ἐκλέγουσιν οἱ πατέρες ἡγούμενον τῷ 1706. Παραιτηθεὶς μετὰ τετραετίαν, ἀνέλαβε καὶ πάλιν τῷ 1712 τὴν ἡγουμενείαν, ὅτε καὶ ἤρξατο τὸ νέον τῆς μονῆς κτίριον ἀποπερατωθὲν τῷ 1719, Νοεμβρίου α΄. Ὁ Λαυρέντιος διετέλεσεν ἡγούμενος μέχρι τοῦ 1723, ὅτε καὶ ἀπεβίωσε.

30. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Ο ΣΥΜΕΩΝΟΣ

Ἐγεννήθη ὁ σοφὸς οὗτος Τραπεζούντιος ἐν Τραπεζούντῃ ὅπου καὶ διήκουσε τῶν μαθημάτων τοῦ Κιμινίτου, διαδεχθεὶς αὐτὸν ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ (1689 — 1692). Ἐκ Τραπεζούντος ὁ Θεόδωρος μετέβη εἰς Σινώπην κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, καθ' ὅσον ἀναφέρεται ἐν τοῖς περὶ τοῦ Παναγιώτου Σινωπέως, ὅτι Θεόδωρός τις διδάσκαλος εἰς Σινώπην προσεκλήθη ὅπως διδάξῃ τὰ τέκνα πλουσίου τινὸς Σινωπέως· ἀπίθανος δὲ ἡ γνώμη τοῦ Τριανταφυλλίδου⁹⁷ ὅτι ὁ προσκληθεὶς ἦν Θεόδωρος ὁ Χ' Πέτρου, ὅστις πολὺ νεώτερος τοῦ Παναγιώτου Σινωπέως ὢν ἀδύνατον νὰ ἐχρημάτισεν αὐτοῦ διδάσκαλος. Ὁλίγους ἐν Σινώπῃ ὁ Θεόδωρος διατρίψας μῆνας μετέβη εἰς Βουκουρέστιον, ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐκεῖ αἰθνητικῆς ἀκαδημίας. Ἀπέθανε δὲ τῷ 1695, τὴν ἐβδόμην Σεπτεμβρίου καὶ ἐτάφη ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Σάββα. Ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ Λάζαρος ὁ Σκριβας ἐπέγραψε τὸδε τὸ ἐπιτύμβιον :

⁹⁷ Πρὸλ. φυγιδ. σελ. 133.

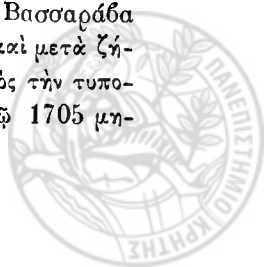

Τύμβος ὧδε κρύπτει Θεόδωρον τὸν Συμεῶνος
μουσῶν περιίδων ξεῖνον ἰδὲ τροφίμον
κλεινῆς Τραπεζοῦντος, ὃς ἤλυθεν ἔκπωτε πάτρης
φωνὴν διδάξων Ἑλλάδος Οὐγγροβλάχοις.
Ἄλλὰ πότμος μιν ἔμαρψεν ἀμείλιχος, ἔλλαιπε δ' ἄλγος
δυστήνω τ' ἀλόχῳ καὶ τεκέεσσι φίλοις.
Κλαύσατε φιλολόγοι καὶ εἰς νηὸν παριέντες
εὐχεσθ' οὐρανίων τῶνδε λαχεῖν στεφάνων.

Βιβλία καὶ χειρόγραφα ἀνήκοντα τῷ Θεόδωρῳ Συμεῶνος ἀπηντή-
σαμέν τινα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου τῆς Τραπεζοῦν-
τος. Σημειώσεις ἀφθονωτάτας μετὰ περιλήψεων τῶν διαφόρων κεφα-
λαίων εἶδομεν ἐν πολλοῖς αὐτοῦ βιβλίοις πολυτιμοτάτοις σήμερον διὰ
τὸ σπάνιον αὐτῶν (Ἀριστοτέλους ἔκδοσ. Βασιλείας 1513, τραγω-
δίαὶ Εὐριπίδου κλπ). Δὲν πιστεύομεν, ὅτι τούτου υἱὸς ἦν ὁ Γεώρ-
γιος Θεοδώρου Τραπεζοῦντιος, ὡς τινὲς φρονοῦσι, διότι τὸ εἰς τὸν
Γεώργιον τοῦτον ἐπίγραμμα τοῦ Σκριδά λέγει ὅτι «μουσῶν εἴλ-
κυσ' ἔρωσ γαῖαν ἐς Οὐγγροβλάχιον», ἐνῶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοδώρου
Συμεῶνος ἔμενεν ἐν Οὐγγροβλαχίᾳ τοῦ πατρός του αὐτόσε ἀποθα-
νόντος.

31. ΑΝΘΙΜΟΣ ΕΞ ΙΒΗΡΙΑΣ

Ἐν Ἰβηρίᾳ καὶ Γεωργίᾳ καὶ Χερσῶνι καὶ τῇ λοιπῇ Κριμαίᾳ πλεί-
στοι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐκ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῶν πέ-
ριξ διέτριβον, πολλοὶ δὲ ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἀναδειχθέντες λό-
γιοι ἐκ τῶν ἡμετέρων προήρχοντο. Ἐξ Ἰβηρίας κατήγετο καὶ ὁ πλεί-
στας ἐκδουλεύσεις εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα παρασχῶν ἱερομόνα-
χος Ἀνθιμος, ὅστις εἰς Βουκουρέστιον χάριν σπουδῶν μεταβάς πα-
ρέμεινεν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Συναγώθου διευθύνων τὴν ἐν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ
ἡγεμόνος τῆς Οὐγγροβλαχίας Ἰωάννου Κωνσταντίνου Βασσαράδα
συσταθεῖσαν τυπογραφίαν. Ἐκεῖ διατρίβων ὁ Ἀνθιμος καὶ μετὰ ζή-
λου εἰς διαφόρους ἐκδόσεις καταγιγόμενος, τσσαύτην πρὸς τὴν τυπο-
γραφίαν ἀγάπην ἀπέκτησεν, ὥστε ὅτε ἐχειροτονήθη τῷ 1705 μη-

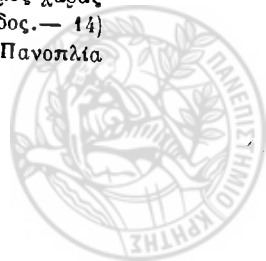
τροπολίτης Ρυμνίκου μετήνεγκεν αὐτὴν εἰς τὴν μονὴν τῆς ἐπισκοπῆς του· ὅτε δὲ ἀνηγορεύθη ἀρχιεπίσκοπος Οὐγγροβλαχίας ἔφερε καὶ πάλιν ὀπίσω μετ' αὐτοῦ τὴν τυπογραφίαν του, ἐξ ἧς ἐξεδόθησαν πλείστα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία⁹⁸. Καὶ ἐν τισι μὲν τῶν βιβλίων τούτων σημειοῦται ἀπλῶς ὡς Ἄνθιμος ἱερομόναχος ἐξ Ἰβηρίας, ἐν ἄλλοις ὡς ἐπίσκοπος Ρυμνίκου καὶ ἐν ἄλλῳ ὡς μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας. Οἱ πρόλογοι αὐτοῦ καὶ αἱ διάφοροι ἀφιερώσεις δεικνύουσιν ἰκανῶς τὴν παιδείαν του. Πλὴν ἄλλων ἐξέδωκε τὸ ἑορτολόγιον καὶ τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν Σεβαστοῦ τοῦ Κυμινήτου, ὑπεστήριξε δὲ καὶ πολλοὺς τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ σπουδάζοντων ἀπόρων λογίων, χρησιμοποιοῦν αὐτοὺς ὡς διορθωτὰς τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκτυπομένων βιβλίων, ἐν οἷς ἀναφέρεται Παναγιώτης ὁ Σινωπεύς, διορθώσας καὶ ἐπιστατήσας κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἄνθολογίου⁹⁹.

32. ΛΑΖΑΡΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ

Τραπεζούντιος γράψας τῷ 1694 ἀπταιστώως λογικὴν πραγματείαν, κατὰ σημείωσιν ἐπὶ χειρογράφου τῆς μονῆς Σουμελά.

⁹⁸ Α. Βρετοῦ Παπαδοπούλου κατάλογος κτλ. τόμ. α'. σελ. 178.

⁹⁹ Ἰδοὺ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντα βιβλία κατὰ Α. Βρετὸν Παπαδόπουλον— 1) Ἀκολουθία τῆς ὁσίας Παρασκευῆς τῆς νέας καὶ Γρηγορίου Δεκαπολίτου.— 2) Ἐγχειρίδιον περὶ τινῶν ἀποριῶν καὶ λύσεων ὑπὸ Ι. Καρσοφύλλου Μεγάλου Λογοθέτου.— 3) Ἄνθολόγιον τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ.— 4) Ὁρθόδοξος ὁμολογία τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.— 5) Παλιήριον.— 6) Προσκυνητῆριον τοῦ Ἄθωνος.— 7) Ἑορτολόγιον Σεβαστοῦ Τραπεζουντίου τοῦ Κυμινήτου.— 8) Λόγος πανηγυρικός εἰς τὸν πρωτομάρτυρα Στέφανον.— 9) Λόγος πανηγυρικός εἰς τὸν πρωτομάρτυρα Στέφανον.— 10) Λόγος εἰς τὴν ἐνδοξὸν μετὰστασιν τῆς Θεοτόκου.— 11) Δογματικὴ διδασκαλία Σεβαστοῦ Τραπεζουντίου τοῦ Κυμινήτου.— 12) Ἑρμηνεία καὶ ἀκολουθία εἰς ἐγκαίνια ναοῦ.— 13) Τόμος χαρᾶς ἐν ᾧ ἐπιστολαὶ Φωτίου καὶ ἡ ὀγδόη οἰκουμένην ἁγίου.— 14) Ἀκολουθία Βησσαρίωνος ἀρχιεπισκόπου Λαρίσσης.— 15) Πανοπλία δογματικὴ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ.

33. ΦΙΛΟΘΕΟΣ ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΩΤΗΣ

Ἐκ τῶν λογιωτέρων τῆς Μονῆς Περιστερεῶ Πατέρων, ἄγνωστον κατὰ ποίαν ἀκριβῶς ἐποχὴν ζήσας. Τούτου μέθοδος καὶ ὕλη ἐκκλησιαστικὴ καὶ συνθετικὴ διασώζεται ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ ἐν Ἀργυρουπόλει ἐλληνικοῦ Φροντιστηρίου.

ΔΕΚΑΤΟΣ ΟΓΔΟΟΣ ΑΙΩΝ

Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον λογίων ἐκ τε τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἐκ τῆς Χαλδίας καὶ τῶν περιχώρων εἶναι μείζων. Τῆς παιδείας τὰ νάματα πλούσια ἀνά τὴν χώραν ταύτην τοῦ Πόντου διαχέονται. Ἐν Τραπεζοῦντι δύο ἱεράρχαι, ὁ μὲν ἀρχομένου τοῦ αἰῶνος, ὁ δὲ λήγοντος, ὁ Παΐσιος καὶ ὁ Δωρόθεος, κυρίαν φροντίδα θέτουσι τὴν διάδοσιν τῶν γραμμάτων. Αἱ μοναὶ τοῦ Σουμελά, τοῦ Περιστερεᾶ καὶ τοῦ Βαζελῶνος ἐμφαίνουσιν ἀξιοσημειωτον πρόοδον πνευματικὴν, οἱ δὲ Μεταξόπουλοι καὶ οἱ Νικόδημοι καὶ οἱ Ἱερεμῖαι καὶ πλείστοι ἄλλοι μοναστηριακοὶ πατέρες καταγλαΐζουσι τὰ εὐαγγῆ ταῦτα καταγώγια, διδάσκουσι τοὺς εἰς αὐτὰς προσερχομένους καὶ πολλοὺς ἀναδεικνύουσιν ἀρχιερεῖς. Ἐν Χαλδίᾳ ἡ αὐτὴ παρατηρεῖται πρὸς τὰ γράμματα ἔφεσις, βιβλιοθήκαι δὲ πλουσιώταται μνημονεύονται περὶ τοὺς χρόνους τούτους ἐν αὐτῇ ¹⁰⁰. Ἐνταῦθα μάλιστα χάρις εἰς τὰ πολλὰ τῶν μεταλλευτῶν πρόνομα μείζονος ἀπολαύει ἡ παιδεία προστασίας καὶ λαμπρὸς ἀποφέρει καρπούς, ἀνηγοτέρων σχολείων διατηρουμένων ἢ

¹⁰⁰ ΕΞ Ἀργυρουπόλεως κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ στρατηγοῦ Πάσκεβιτς (1828) μετεκομίσθη καὶ διεφυλάχθη, ὡς λέγεται εἰς τὸ ἐν Πετροπόλει αὐτοκρατορικὸν θησαυροφυλάκιον ὅπως χρυσογεγραμμένος κώδιξ εὐαγγελίων, ὅστις ὑπῆρχε κτήμα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῆς Τραπεζοῦντος διασωθεὶς μετὰ τὴν ἄλωσιν παρὰ τῆς οἰκογενείας Μιχαὴλ Στρατικεῦα (Α. Παπ. Κεραμῆος, Παράρτημα ις'. τόμου τοῦ Περιοδικοῦ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλολ. Συλλ. Δελτίον Παλαιογραφικῶν σελ. 5).

έν Τραπεζοῦντι, ὅπου ὁ ζυγὸς ἦν καταθλιπτικώτερος καὶ ὁ βίος ἀπορώτερος ¹⁰¹. Ἐν γένει δὲ ἀκμὴ τῶν γραμμάτων κατὰ τὴν Τραπεζουσίαν χώραν παρατηρεῖται ἱκανή, τοῦ Φροντιστηρίου ἀφ' ἐνὸς τῆς Τραπεζοῦντος κατὰ τὸ πλεῖστον λειτουργοῦντος, καὶ πολλῶν ἀφ' ἑτέρου Τραπεζουντίων σοφῶν ἀναφανομένων, τοῦ Γεωργίου Τραπεζουντίου, Γεωργίου Ὑπομενά, τοῦ Θεοδώρου Χατζῆ Πέτρου, τοῦ Σκριδα, τοῦ ἐκ Καθαρῶν Ἰωάννου, τοῦ Χατσῆ Ἰωάννου Δομνηνοῦ, τοῦ Ἠλία Κανδύλογλου καὶ τοσούτων ἄλλων ὧν ἔκτενης βιογραφία ἠδύνατο τόμους ὅλους νὰ πληρώσῃ. Ἰκανὰ ἐξ ἄλλου διασωθέντα χειρόγραφα ¹⁰², μεθ' ὅλην τὴν ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις σύλησιν αὐτῶν ¹⁰³, μαρτυροῦσιν, ὅτι ἡ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον πνευματικὴ ἐργασία τῆς Τραπεζοῦντος ὑπῆρξε σπουδαιότατη καὶ ἱκανῶς γόνιμος· διὸ καὶ πολλακίς ἐγένετο ἡ χώρα αὕτη ἀντικείμενον ἐρεύνης πρὸς ἀνακάλυψιν μνημείων ἱστορικῶν ἢ ἐπιστημονικῶν ¹⁰⁴.

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίου ἐποχὴν ἤρξαντο ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς ἀναφανίσμενοι αἱ ἐκ Τραπεζοῦντος τότε ἢ ὀλίγον προγενέστερον μεταναστεύσασαι διακεκριμένοι οἰκογένειαι, ἐξ ὧν ἡ τῶν Ὑψηλάντων ¹⁰⁵, ἡ τῶν Μουρουζιδῶν ¹⁰⁶ καὶ ἄλλων

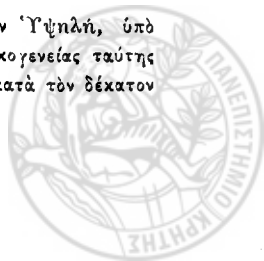
¹⁰¹ Π. Τριανταφ. Ποντικὰ 95.

¹⁰² Α. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς ἐπισκεφθεὶς κατὰ τὸ 1885 τὴν χώραν πρὸς μελέτην παλαιογραφικὴν εὗρε καὶ ἐξήτασε πλείστα χειρόγραφα ἐν Τραπεζοῦντι ἐν ταῖς μοναῖς καὶ ἐν τῇ Χαλδίᾳ.

¹⁰³ Πολλοὶ τῶν περιηγητῶν ἀντὶ τιμῆματος ἐλαχίστου πολλακίς δὲ καὶ δωρεὰν καὶ ἐνίοτε διὰ τῆς κλοπῆς, πλείστα μεθ' ἑαυτῶν συναπέφερον καὶ πολυτιμώτατα χειρόγραφα· περὶ Μηνῶ δὲ Μηνωίδου λέγεται ὅτι οὐκ ὀλίγα ταιαῦτα ἐκ τῶν μονῶν ἐσυλήσατο. Οἱ ἐντυχόντες διὰ τοῦτο χειρόγραφα Τραπεζουντικὰ ἀλλάχσσε παρακαλοῦνται νὰ δηλώσωσιν ὅσας ἐπ' αὐτῶν εἰδήσεις εὗρον σχετικὰς πρὸς τὸ ἡμέτερον πόνημα.

¹⁰⁴ Μηνῶς Μηνωίδης πρὸς πλουτισμὸν τῆς ἐν Παρισίοις ἐθνικῆς βιβλιοθήκης. Ὁ διαβόητος Φαλλμεράιερ πρὸς σύνταξιν τῆς ἱστορίας τῆς Τραπεζοῦντος. Ὁ διάτημος Γερμανὸς Ζαχαρίας Λίγενδαλ πρὸς μελέτην τοῦ γραμμοματικῶ δικαίου ΚΑ Α. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς διὰ τὴν Μαυροκορδάτειον βιβλιοθήκην.

¹⁰⁵ Πατρίς τῶν Ὑψηλάντων φέρεται τὸ ἐν Ὀφῃ χωρίον Ὑψηλῆ, ὑπὸ Μωαμεθανῶν σήμερον οἰκούμενον. Κατὰ παλαιότατον τῆς οἰκογενείας ταύτης χρυσόβουλον, οἱ Ὑψηλάνται μετωνομάσθησαν Ξιφιλίνα κατὰ τὸν δέκατον

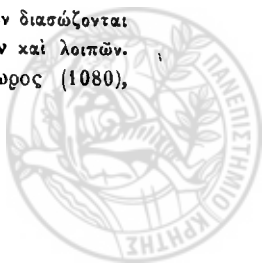

107 ὑπῆρξαν διὰ τὴν Τραπεζοῦντα ἀγλαίσματα ἀληθῆ, ὅτι ἐξ

αἰῶνα, ἐπειδὴ εἰς τῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀφυπνισθεὶς αἴφνης κατὰ τινα νύκτα, εὔρεν ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιόν του ξίφος, ὅπερ δὲν εἶχε θέσει αὐτὸς ἐκεῖ. Καὶ Εἰφιλίνας μὲν ἀναφέρονται τρεῖς πατριάρχαι, ὁ Ἰωάννης, ὁ Γεώργιος καὶ ὁ Ἀθανάσιος, καίτοι τὰ περὶ τούτων δὲν εἶναι ἱστορικῶς ἐξηκριθωμένα. Ὁ Ἰωάννης ἐγένετο πατριάρχης τῷ 1064 ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, ὁπῆρξε δὲ ἀνὴρ ἄγαν πεπαιδευμένος (Ζωναρᾶς Ἱστορ. βιβλ. ιη', §17) καὶ συνέγραψεν ἱστορίαν τῆς μονῆς Σουμελά καὶ τῶν βασιλέων τῆς Τραπεζοῦντος (κτιτορικὸν τῆς μονῆς Σουμελά σημ. 1), πρὸς δὲ καὶ μαρτύριον τῶν ἁγίων τοῦ Χριστοῦ Εὐγενίου, Κανιδίου, Οὐαλεριανοῦ καὶ Ἀκύλα τῶν ἐν Τραπεζοῦντι μαρτυρησάντων, δικωθὲν μετ' ἄλλων ἐν χειρογράφῳ παρὰ Λαζάρου Σκριδα καὶ ἐκείθεν ἀντιγραφὴν παρὰ τοῦ τούτου ἀνεψιῦ Ἰωάννου ἱερέως Οἰκονόμου τοῦ ἐκ Καθαρῶν τέλος συνέταξεν ὁ πατριάρχης Ἰωάννης κατ' ἐντολὴν τοῦ αυτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Πετραπινακίου τὴν βιβλιοθήκην, μέγα ἀράμενος κλέος ἐπὶ τῇ παιδείᾳ καὶ ἐμπειρίᾳ αὐτοῦ (Μ. Γεδεών πατρ. πίν. 333).—Πρὸς Γεώργιον Εἰφιλίον πατριαρχὴν στίχους ἐποίησε Θεόδωρος ὁ Βαλσαμών, διασωθέντας ἐν τῷ Τραπεζοῦντι κώδικι τῷ περιέχοντι τὸ σύνταγμα Φωτίου καὶ Βαλσαμώνος καὶ ἐδοθέντι ὑπὸ Ποτλῆ καὶ Ράλλη—Ἀθανάσιος Εἰφιλίος λέγεται πατριαρχῆσας τῷ 1020 — Κωνσταντίνος Εἰφιλίος μέγας δομῆστικος Μιχαὴλ τοῦ Β' (1407, ὃς ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα Μανουὴλ τοῦ Γ' (Σ. Ἰωαννίδου Ἱστορ. καὶ στατιστ. Τραπ. 99), ὅστις καὶ ἀνέλαβε τὸ πλαιῖον ὄνομα τῆς οἰκογενείας Ὑψηλάντης.—Ἐν Τραπεζοῦντι δὲ οἱ Ὑψηλάνται ἀναφέρονται μετὰ τὴν ἄλωσιν πρῶτον κατὰ τὴν διαρπαγὴν τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Φιλίππου ἐν Τσαβερά ἢ Σαγγάρη, ὁπόθεν περὶ τὸ 1700 μετὰ τῆς οἰκογενείας Μουρούζη μετηναστεύσαν εἰς Βυζάντιον ἐν αὐτῷ πρῶτος ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηπτικῆς ἀναδεικνύεται ὁ Μανουὴλ Ὑψηλάντης.

106 Οἱ Μουρούζαι λέγονται καταγόμενοι ἐκ τοῦ κατὰ τὴν Χαλδίαν χωρίου Μουρούζανται, ἐξ οὗ μετέβησαν εἰς Τραπεζοῦντα ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν Ἰωάννης δὲ Μουρούζης ἔλαβε σύζυγον Ἄνναν τὴν θυγατέρα Ἀλεξίου Γ' τοῦ Μεγάλου Κομνηνοῦ, τὴν οἰκοδομήσασαν καὶ τὸν ναὸν τοῦ ἁγ. Φιλίππου. Ἐν Τραπεζοῦντι καὶ τῇ περὶ αὐτὴν χώρα παρέμειναν οἱ Μουρούζαι μέχρι τέλους τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος ὅτε καὶ ἀναφέρονται ἐν Πλατάνοις καὶ Οἰνῳ. Ἰεναρχῆς δὲ τῶν ἐν Βυζαντίῳ Μουρούζηδων ἦν Ἀντίοχος Μουρούζης ὅστις μετὰ τοῦ Μανουὴλ Ὑψηλάντου μετοικήσας τῷ 1697 εἰς Κωνσταντινούπολιν, διέμεινεν ἐν Ξηροκρήνη (Κουρού-Τσεσμέ). Αἱ οἰκογένειαι αὐτῶν ἀναδειχθεῖσαι πολλὴν ἔσχον ἐπιρροὴν ἐπὶ τὰ ἐθνικὰ ἤμῶν πράγματα.

107 Ὀνόματα διακεκριμένων τῆς Τραπεζοῦντος οἰκογενειῶν διασώζονται ἄχρι τῆς σήμερον, οἶον Τσανηχιτῶν, Συρικηνῶν, Γαβράδων καὶ λοιπῶν. Γαβράδες ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Τραπεζοῦντος ἀναφέρονται Θεόδωρος (1080),

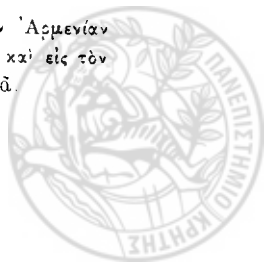

αὐτῆς πᾶσα τὴν καταγωγὴν ἔλκουσαι καὶ ἐπ' αὐτῇ καυχώμε-
ναι, ἐτίμων δὴ τῆς παιδείας αὐτῶν καὶ τῆς κοινωνικῆς θέ-
σεως τὴν πατρίδα εἰς ἣν δὲν ἐπαιυσαν εὐγνωμονοῦσαι διὰ τὴν
εὐγένειαν ἣν ἐξ αὐτῆς ἔλαβον πλείστας νὰ παρέχωσιν εὐερ-
γείας.

34. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΙΝΩΠΕΥΣ

Ἐγεννήθη ὁ Παναγιώτης περὶ πλὴ τέλη τῆς δεκάτης ἐβδόμης
ἐκατονταετηρίδος ἐν Σινώπῃ ἐκ γονέων καταστάσεως μετρίας. Ὁ
πατὴρ του Γαβριὴλ ἦτο ἀγράμματος, ἀλλ' αὐτὸς ἐκ τῆς παιδικῆς
του ἡλικίας τοσαύτην κλίσειν πρὸς τὰ γράμματα ἠσθάνετο, ὥστε δὲν
ἔπαυεν ἀναγινώσκων ὅσα βιβλία περιήρχοντο εἰς χεῖράς του, καίτοι
τὰ πλείστα τῶν ἐν αὐτοῖς ἦσαν δι' αὐτὸν ἀκατάληπτα. Ὅτε δὲ ἤλ-
θεν ἐκ Τραπεζοῦντος κληθεὶς ὑπὸ πλουσίου Σινωπέως πρὸς διδασκα-
λίαν τῶν τέκνων αὐτοῦ διδάσκαλός τις Θεόδωρος, ὁ Συμεῶνος
κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐφρόντισεν ὁ Παναγιώτης νὰ προσελύσῃ
τὴν φιλίαν του, οὕτω δὲ ἐπισκεπτόμενος αὐτὸν κατὰ πᾶσαν πρῶτην
ὠφελήθη πολὺ ἐκ τῆς μετ' αὐτοῦ ἀναστροφῆς. Ἀλλ' ὁ διδάσκαλος
μετὰ τινὰς μῆνας ἀνεχώρησε καὶ ὁ Παναγιώτης ἔμεινε καὶ πάλιν
ἄνευ ὀδηγοῦ· εἶχε δανεισθῆ περικοπήν τινα τῆς Ἰλιάδος μετὰ σχο-
λίων, ἣν ἐπκνέλαβε τοσάκις, ὥστε ἀπεστήθισεν αὐτὴν ἐντελῶς. Μα-
θῶν παρὰ τινος συμπολίτου αὐτοῦ, ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει γίνε-
νατο νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν πρὸς τὰ γράμματα ὁρμὴν του, ἐζήτησε
παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐπὶ προφάσει, ὅτι θὰ ἠγόραζεν ἐμπορεύ-
ματτα. δέκα φλωρίν καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Κωνσταντινουπόλιν. Πρῶτην
φροντίδα ἔσχεν, ἅμα ἐκεῖσε ἀφικόμενος νὰ παρουσιασθῆ πρὸ τοῦ
σχολαρχοῦντος ἐν τῇ πατριαρχικῇ σχολῇ Γερασίμου, ὅστις ἰδὼν τὸ
νεαρόν τῆς ἡλικίας αὐτοῦ καὶ μαθῶν ἐκ πόσον μεγάλης ἀποστάσεως
χάριν σπουδῆς ἦλθεν, ὑπέθεσεν αὐτὸν πλούσιον καὶ ἐκράτησεν αἰετι.

Κωνσταντίνος. καὶ ὁ μάρτυς Θεόδωρος, ὅστις πολεμῶν πρὸς τὴν Ἀρμενίαν
καὶ αἰχμαλωτισθεὶς ἐν Θεοδοσουπόλει ἀπέθανεν ἐκεῖσε μαρτυρικῶς καὶ εἰς τὸν
ὁποῖον ἀνηγέρθη ναὸς ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του Κωνσταντίνου Γαβρῶ.

Ἄλλὰ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐνοήσῃ τὴν ἀλήθειαν βλέπων πόσον λι-
τῶς ὁ Παναγιώτης ἔζη· θαυμάσας ὅμως τὴν ἐργατικότητα αὐτοῦ τὸν
συνέστησεν ὡς διδάσκαλον εἰς τινὰ ζητοῦντα τοιοῦτον διὰ τὰ τέχνα
του καὶ ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ ἀκροώμενος τὰ μα-
θήματα τῆς σχολῆς. Μετ' ὀλίγον ἔλαβε θέσιν μεταξὺ τῶν γραμμα-
τέων Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων, ἀλλ' ἡ τοιαύτη ζωὴ ἀπῆ-
ρσεν αὐτῷ, διὸ καὶ ἀνεχώρησε μετὰ δύο ἔτη εἰς Βουκουρέστιον,
ὅπως ἀκροασθῆ τὰ μαθήματα τοῦ ἐκείσε τότε διδάσκοντος Σεβι-
στοῦ τοῦ Κυμινίτου. Ἐν Βουκουρεστίῳ διδασκόμενος ὁ Παναγιώ-
της εἰργάζετο συγχρόνως ὡς διορθωτὴς ἐν τῇ παρὰ Ἀνθίμου ἱερο-
μονάχου τοῦ ἐξ Ἰθρησίας διευθυνομένη τυπογραφίᾳ τῆς μονῆς
Συναγώβου, ἐπεστράτησε δὲ εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἀνθολογίου ¹⁰⁸
καὶ τῆς Ὀμολογίας πίστεως. Ἄλλὰ δὲν ἔμεινεν εὐχαριστημένος ἐκ
τῶν μαθημάτων τοῦ Κυμινίτου καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινού-
πολιν. Ἐκεῖ ἐγνωρίσθη μετ' ἄλλοι δύο Σάξωνας, οἵτινες ἐζήτουν ἑλληνὰ δι-
δάσκαλον ὅπως συμπαραλάβωσι μεθ' ἑαυτῶν εἰς Ἀλλίην καὶ συνε-
φώνησε μετ' αὐτῶν ἐπὶ ἑτησίῳ μισθώματι. Ἄλλὰ διὰ Βενετίας διε-
ρχόμενος μετεπίεσθη ὑπὸ τοῦ ἀθλίου παπογάτρου Φιλαδελφείας Τυ-
πάλδου καὶ προμηθευθεὶς παρ' αὐτοῦ ὅσα χρήματα ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ
Σάξωνος ἐπέστρεψεν αὐτὰ διαλύσας τὰς συμφωνίας του. Παρέμεινεν
οὕτω ὁ Παναγιώτης ἐν Βενετίᾳ συντηρούμενος δαπάναις τοῦ Φιλα-
δελφείας Τυπάλδου, κατόπιν δὲ δύο ἔτων μεταβὰς εἰς Πατάβιον ἐμα-
θήτευσεν ἐν τῷ Κοτινικανῷ Φροντιστηρίῳ ὅτε καὶ εἰργάσθη ἐπ' ὀλί-
γον εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἔτυμολογίου τοῦ Βάρτολη, ὀλίγην ὅμως κα-
ταβάλλων εἰς διορθωσιν αὐτοῦ προσοχὴν ¹⁰⁹. Γνωρισθεὶς ἐν Πατάβῳ
μετὰ τοῦ ἐκ Πάρου εὐγενοῦς Γεωργίου Κονδύλη, συμφώνησε νὰ ἀνα-
χωρήσῃ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν νῆσον ἐκεῖνην. Ἐν Ζακύνθῳ δὲ παραγε-
νόμενος ἐδίδασκε τινὰς ἐν αὐτῇ νέους, ὅτε ἀναγκάσθη νὰ ἀναχωρήσῃ
φοβούμενος ἐπιθεσιν κατ' αὐτοῦ. Διότι εἰσελθὼν ποτε εἰς ἐκκλησίαν
καὶ ἰδὼν τὴν εἰκόνα Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ ἐν τοῖς ἀγίοις ὑπὸ τῆς
ἡμετέρας ἐκκλησίας συναριθμηθέντος, καὶ μειδιάσας, ἐπρόδωκε τὰ
ὑπὲρ τοῦ λατινισμοῦ φρονήματά του. Ἐλθὼν εἰς Ναύπλιον ἠτοιμά-

¹⁰⁸ Ἐξεδόθη ἐκ τῆς τυπογραφίας τῆς μονῆς Συναγώβου ἐν ἔτει ἀγλῆ κατὰ
μῆνα Ἰανουάριον.

¹⁰⁹ Πράξεις Λειψίας τοῦ 1723 σελ. 484.

ζετο νὰ περιωθῆ εἰς Πάρον, ὅτε ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς Κονδύλη, κρατομηθέντος ὑπὸ τοῦ Καπετὰν πασσαῖ Τσανοῦμ Χότσα. Παραμεινὰς ἐν Νευπλίῳ ὁ Παναγιώτης ἤρξατο διδάσκων τὰ δόγματα τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας εἰς τοὺς Ναυπλιεῖς διοικουμένους τότε ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν. Ἀλλὰ κινδυνεύσας ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Βενετίαν, ὅπου χειροτονεῖται ὑπὸ τοῦ Φιλαδελφείας Τυπάλδου πρὸς κοινὸν σκάνδαλον ἐφημέριος τοῦ ἐκεῖ καὶ τῶν ὀρθοδόξων ἀγίου Γεωργίου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τυπάλδου ἀνεχώρησεν εἰς Βερένην ὅπου ἔτυχε θερμοῦς ὑποδοχῆς ὑπὸ τοῦ Μαρκησίου Σκιπιάνοσ Μαφθέη, ἀναθέσαντος αὐτῷ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐλληρικῶν. Τῷ 1720, τοῦ Μαφθέη μεταβάντος εἰς Φλωρεντίαν, ὁ Παναγιώτης προσελήθη, νὰ διδάξῃ ἐν Βριξίᾳ. Ἀλλ' ἐκεῖ διαμμένων καὶ διδασκῶν δὲν παρημέλει καὶ τὸ τοῦ προσηλυτισμοῦ ἔργον παρὰ τοῖς ὀλίγοις ὀρθοδόξοις, μετὰ τῶν ὁποίων εὐρέθη γυνὴ λαμπροτάτην αὐτῷ δοῦσα ἀπάντησιν εἰς τοὺς κατηχητικούς αὐτοῦ λόγους· ἰκετευθεὶς, λέγει, ὁ τὸν βίον τοῦ Παναγιώτου συγγράψας Βαρζάνης, ὑπὸ τινος υἱοῦ μητέρα ἔχοντος γραικὴν καὶ ὑπέρογρον ἑλθεῖν καὶ διδάξαι καὶ τοῦ σχίσματος μεταστῆσαι, ἐκεῖσε μὲν παρεγένετο, ἀλλ' ἀνωφελῶς, ἀφθεῖς παρὰ τῆς ἀθλίας τοῖς θε τοῖς ῥήμασι: Σὺ ὁ πιστεύων τὸν Πάπαν Θεὸν εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς ;»¹¹⁰ Διορισθεὶς διδάσκαλος τοῦ ἐν Βριξίᾳ συστηθέντος ἐκκλησιαστικοῦ Φροντιστηρίου παρέμεινεν ἐν αὐτῷ μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ συμβάντος τῆ 2α Ὀκτωβρίου 1736.. Ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ ὁ φίλος καὶ μαθητὴς του Φίλιππος Γαρδέλης ἐχάραξε λατινιστὶ ἐπίγραμμα ἐξελληνισθὲν ὑπὸ Βαρζάνου, ὅστις καὶ βίον αὐτοῦ ἑλληνο-ιταλιστὶ συνέγραψε, προστιθεὶς καὶ τινὰς τῶν ἐπιστολῶν του¹¹¹.

Ὁ Παναγιώτης ἐγνώριζε τὴν τε ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν ἀριστα, διαπρέψας ὡς διδάσκαλος, ἀλλὰ καὶ ὡς φανατικὸς λατινοφρων. Ἐγνώριζεν ἐκ στήθους ὅλον σχεδὸν τὸν Ὅμηρον καὶ ἐσύναξε τὰ ρητὰ τῆς γραφῆς καὶ τῶν πατέρων, ὅσα τῷ ἐφάνοντο συνηγοροῦντα ὑπὲρ τῆς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως τοῦ ἀγίου Πνεύματος, ἐσχόπει δὲ νὰ ἐκδώσῃ καὶ βιβλίον μὲ τοιαύτην ἐπιγραφήν¹¹²: μόνος μονογεννῆτωρ, μονογενοῦς υἱοῦ Πατῆρ. Καὶ μόνε μόν-

¹¹⁰ Μελετίου ἐκκλησ. ἱστορ. τόμ. δ'. σελ. 144.

¹¹¹ Συνεξεδόθησαν ἐν Βριξίᾳ 1760.

¹¹² Α. Καραβία λεξικὸν ἐνδόξων ἀνδρῶν τόμ. β'. σελ. 115.

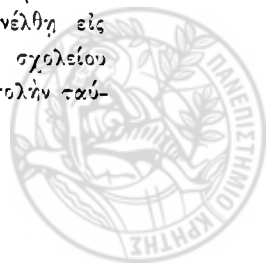

νου, φῶς φῶτος ἀπαύγασμα. Καὶ μόνου μόνως μόνου Θεοῦ ἁγίου Πνεῦμα, Κυρίου Κύριον, ὄντος ὄν, ᾧ Τριάς μονάς ἁγία σῶσόν με Θεολογοῦντά σε.

35. ΠΑΪΣΙΟΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

Ὁ ἀληθὴς οὗτος τοῦ Ὑψίστου λειτουργὸς καὶ ἄξιος πνευματικῶς ποιμανίου ποδηγέτης ἀνῆλθε τὸν μητροπολιτικὸν τῆς Τραπεζούντος θρόνον τῷ 1706 διαδεχθεὶς τὸν Νεκτάριον. Καί ται δὲν γνωρίζομεν ποῦ ἀκριβῶς ὁ Παΐσιος ἐξεπακιδεύθη, ἐν τούτοις ἐξ ἐπιστολῆς ἣν περαιτέρω δημοσιεύομεν φαίνεται ἐν Τραπεζούντι συμμαθητεύσας τῷ Γεωργίῳ Ὑπομενᾷ ὑπὸ τὸν αὐτὸν διδάσκαλον, ὥσως τὸν Σεβαστὸν Κυμινῆτην ἢ τὸν διάδοχον αὐτοῦ Θεόδωρον Συμεῶνος. Ἄγνωστον ἐπίσης εἶνε καὶ ποίας μονῆς Ἱερομονάχος διετέλει ὅτε εἰς ἀρχιεπίσκοπον Τραπεζούντος προεχειρίσθη· ἢ τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ πρᾶξις σωζομένη ἐν τοῖς ἀρχαίοις τῆς μητροπόλεως Τραπεζούντος ἀναγράφει περὶ αὐτοῦ « προκρίκεται τῶν ἄλλων ὁ ὀσιώτατος ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς, κύρ Παΐσιος, ἀνὴρ τὸν ἄζυγον βίον προ(αιρε)σάμενος καὶ τοῦτον ἀνεπιμέμπτως μετερχόμενος, εὐλαβῆς τὰ θεῖα, τοῖς ἠθεσι κόσμιος καὶ τρόποις ἀρχιερεῖ προσήκουσιν ἐμπρέπων, ἀπραγμοσύνην ἀσπαζόμενος καὶ τὸ πρᾶον ἐκ φύσεως κεκτημένος, τῆς τε καθ' ἡμᾶς παιδεύσεως ἱκανῶς ἔχων καὶ τῶν θύραθεν πεπαιδευμένων οὐκ ἀμέτοχος, ἐξ οὗ τὸ καλῶς καὶ θεοφιλῶς λαοῦ Χριστωνύμου προΐστασθαι προσγίγνεται ».

Τὸν ἀρχιερατικὸν τῆς Τραπεζούντος θρόνον μόλις ἀνεληθὼν ὁ Παΐσιος, πρῶτην ἔθετο φροντίδα τὴν ἀνασύστασιν τοῦ ἐλλείψει διδασκάλου παύσαντος πρὸς καιρὸν Φροντιστηρίου. Πρὸς τοῦτο δὲ διὰ θερμοτάτης ἐπιστολῆς συντεταγμένης μετὰ περισσῆς χάριτος προσεκάλεσε Γεώργιον Ὑπομενᾶν τὸν ἱατροφιλόσοφον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Τραπεζούντα καὶ νὰ ἀναλάβῃ χάριν τῆς πατρίδος του τοῦ σχολείου αὐτοῦ τὴν διεύθυνσιν. Δημοσιεύομεν ἐνταῦθα τὴν ἐπιστολὴν αὐ-

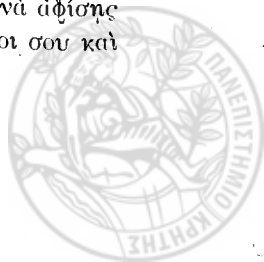

την¹¹³ ὡς μαρτύριον τρανὸν τῆς ὑπὲρ τῆς παιδείας τοῦ πνευματικοῦ του ποι-νίου θερμῆς ἐνεργείας τοῦ Παΐσιου καὶ ὡς δειγμ. τῆς χάριτος ἐν τῷ γράφειν τοῦ λογίου τούτου ἱεράρχου :

« Τῷ ἐντιμοτάτῳ καὶ ἐξοχωτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ καὶ ἐν ἰατρο-φιλοσόφους ἀρίστῳ καὶ κατὰ πάντα μοι ἐν Χριστῷ ποθεινοτάτῳ καὶ καθηγεμόνι κυρίῳ κυρίῳ Γεωργίῳ, αἰσίως καὶ πανευ-δαιμόνως.

Πολλαῖς φοραῖς ἐστοχάσθηκα νὰ γράψω πρὸς τὴν ὑμετέραν λογιότητα, ὅμως θαυμάζομαι μὲ τι λογῆς τρόπον νὰ στέλνω τὴν ἐπιστολήν· καὶ ἄλλοτε μὲν ὅταν ἦτο ὁ πόθος τοῦ γραμμα-τος ἤμην ἐστερημένος τοῦ γραμματοκομιστοῦ καὶ ἄλλοτε ἀνί-σως καμμίαν φορὰν ἐτύχαινε γραμματοκομιστῆς ἐγὼ ἤμουν ἔξω εἰς τὰς χώρας καὶ ἐν τῷ μεταξὺ τούτων ἔμεινα εἰς τοὺς εὐεργέτας ἀχάριστος. Ὅμως τάνυν ἀπέρριψα κάθε λογῆς δι-καιολογίαν καὶ ἐνθυμούμενος τὴν παλαιὰν πρὸς ἡμᾶς εὐνοϊκὴν διάθεσιν καὶ ἀναστὰς ὁ πρόφην ἀμελῆς νὰ ἐπανακαλέσω τοὺς εὐεργέτας ὁ ἀχάριστος· καὶ ἐλπίζω νὰ μὴ ἀποτύχω τῆς αἰτή-σεως. Ὅτι κανένα ἴδὺν καὶ γλυκύτατον ἀπὸ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα κτήματα δὲν εἶναι ἄλλο (παρὰ) νὰ ἐπιτύχη τινὰς τῆς γλυκυ-τάτης πατρίδος (καθάπερ φησὶν ὁ Ὅμηρος). Καὶ τι ἄλλο ἐξαί-ρετον πρᾶγμα εἶναι, ὡσὰν νὰ ἀφήσῃ τινὰς ἕνα ἀποτελεσμα εἰς τὴν πατρίδα του, ἄλλος μὲν οἴκους, ἄλλος δὲ παλάτια, ἄλ-λος κήπους, ἄλλος χρῶματα καὶ κάθε ἄνθρωπος ὅ,τι ὀρέγεται. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἶναι ματαιότης ματαιοτήτων καὶ ἀφανί-ζονται δίκην καπνοῦ· ἀλλὰ ἡ σοφία ἀσυγκρίτως ὑπέρκειται πάντων τῶν ἀνθρωπίνων κτημάτων καὶ ζῆ καὶ διαμένει εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Τοῦτο κοινῶς δεόμεθα, καγὼ τε καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ πόλει οἰκοῦντες. Ἐνθυμήσου τοῦ διδασκά-λου σου τὴν ἀμετάπτωτον διάθεσιν ὅπου εἶχεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἔκρινεν εὐλογον νὰ ἀφίση μνήμην ἀθάνατον. Καὶ ποῖα εἶναι αὐτὴ ἡ μνήμη ; ἡ σὴ λογιότης καὶ πάντες οἱ μετὰ σοῦ, τὰ ἠγαπημένα τέκνα του. Τοῦτο καὶ αὐθις δέομαι ἐγὼ ὁ τα-πεινὸς νὰ γίνῃς ὁπαδὸς τοῦ σοῦ διδασκάλου καὶ νὰ ἀφίσης πνευματικούς υἱούς καὶ μαθητάς, ὅπου ποτὲ οἱ κόποι σου καὶ

¹¹³ Περικλ. Τριανταφυλ. Ποντικὰ σελ. 41.

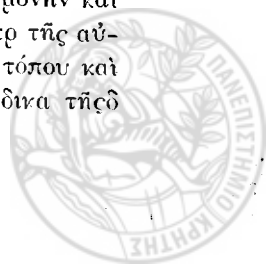

τὰ ἀποτελέσματά σου νὰ μὴ φθειρῶνται οὔτε νὰ ἀφανίζωνται, ἀλλὰ νὰ μένουν ὡς ἄσυλος θησαυρὸς ἐν ταῖς ἀσήποις ἀποθήκαις τοῦ γένους σου καὶ οἱ κόποι σου καὶ οἱ θησαυροὶ σου νὰ μένουν εἰς αἶωνα τὸν ἅπαντα καὶ τὸ μνημόσύνην σου νὰ μείνῃ ὡς γενεὰς γενεῶν. Δάκρυα οὐκ ὀλίγα καταρρέουσι γράφοντας ταῦτα· πρέπει καὶ ἡ σὴ καλοκάγαθία νὰ συγκατανεύσης καὶ νὰ ἐνθυμῆσαι οὐ μόνον τῆς πατρίδος σου τὴν ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ γένους καὶ τῶν φίλων καὶ τῶν γνωστῶν καὶ τοῦ φίλου σου ποτὲ τοῦ ταπεινοῦ Παΐσιου. Δεόμενος τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ ὅπως διαφυλάττῃ τὴν σὴν ἐντιμοτάτην ἐλλογιμότητα εἰς πολλὰς δεκάδας εἰρηνικῶν περιόδων ἡλίου πρὸς καταρτισμὸν καὶ πλουτισμὸν καὶ ὠφέλειαν τῆς ἡμετέρας ταπεινότητος καὶ τοῦ χριστεπωνύμου λαοῦ αἰψὺ Ἰουνίου κγ'.»

Τοῦ ἱατροφιλοσόφου Ὑπομενᾶ μὴ δυνηθέντος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐν Βουκουρεστίῳ θέσιν, ὁ Παΐσιος ἐφρόντισεν ἄλλως νὰ ἀνασυστήσῃ τὸ Φροντιστήριον τῆς Τραπεζοῦντος, τὸ ὅποion μαρτυρεῖται λειτουργοῦν σχεδὸν ἀπροσκόπτως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ. Οἴου θαυμασμοῦ ἄξιος τυγχάνει καὶ ὁποίας ἐκ μέρους ἡμῶν εὐγνωμοσύνης ὁ μακάριος ἱεράρχης! Πόσον δὲ συγκινητικὸν τὸ θέαμα πνευματικοῦ πατρὸς τοσαύτην καταβάλλοντος ὑπὲρ τῆς μορφώσεως τοῦ ποιμανίου αὐτοῦ φροντίδα, καὶ μάλιστα ἐν χρόνοις καθ' οὓς ἡ παιδεία ἦν χρῆμα σπάνιον ὀλίγοις μόνον τισὶ μακαρίοις ἐφικτόν.

Τοῦ αὐτοῦ Παΐσιου ἀπηνητήσαμεν ἐπιστολὴν ιδιόχειρον ἐν τῇ μονῇ τοῦ Βαζελῶνος σεσαθρωμένην καὶ ἐν πολλοῖς διὰ τὴν ἐπιγενομένην σθορὰν δυσανάγνωστον ἀντίγραφον ἐν τούτοις αὐτῆς διέσωσεν ἐν τῷ κώδικι τῆς μονῆς ὁ κατὰ τὸ 1811 ταύτην ἐπισκεφθεὶς καὶ πολλὰ ἀντιγράψας εἰς τὸν κώδικα ἐγγράφα λόγιος Τραπεζοῦντιος Παναγιώτης Χατοῦ Κακούλογλης ἢ Γραμματικόπουλος. Ἰδοὺ πλῆρες τὸ κείμενον αὐτῆς :

« Ἡ ταπεινότης ἡμῶν ὄρωσα τοῦ ἐν προφήταις μεΐζων (ονος) ἁγίαν μονὴν τοῦ τιμίου Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου τοῦ ἐπικεκλημένου Βαζελῶ ὄρους· ἐπειδὴ καὶ ὑπὸ θείας εὐλαβείας κινούμενος ἀπῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν ταύτην μονὴν καὶ ἐρευνήσας ἀκριβῶς πάντας τοὺς αὐτόθι πατέρας ὑπὲρ τῆς αὐτῶν διατροφῆς καὶ κυβερνήσεως διὰ τὸ στενὸν τοῦ τόπου καὶ ἴσβατον παρεστῆσάν μοι μαρτυρίαν τὸν παλαιὸν κώδικα τῆς ὁ

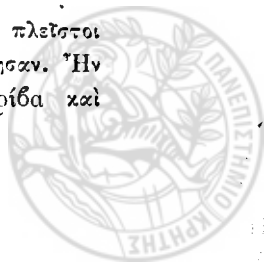
άγίας μονής ταύτης· καὶ ἰδὼν τὰ παρὰ τῶν ἁγίων μεγάλων βασιλέων καὶ αἰμυνήστων Κομνηνῶν ἀφιερωθέντα χωρία, τὰ λεγόμενα Χορτοκόπιν, Χαβᾶς τε καὶ Σπήλαια καὶ ὄσα ῥωμοχώρα εἶναι ἐξ αὐτῶν καὶ ἄνω καὶ καρποῦσθαι καὶ νέμεισθαι οἱ ἐν αὐτῇ ἀσκούμενοι πατέρες παρὰ τοῖς τῶν χωρίων κατοικοῦσι Χριστιανοῖς, καὶ λαβεῖν πάντα τὰ ἐκκλησιαστικά εἰσοδήματα καὶ δικαιώματα ἀντιρρότως· ἔδοξε καὶ τῇ ἐμῇ ταπεινότητι διαβεβαιῶσαι τὴν παρὰ τῶν ἁγίων καὶ αἰοδίμων ἀφιέρωσιν εἰδὼς καὶ γὰρ ὀφθαλμοφανῶς τὴν τῶν μοναχῶν κακουχίαν τε καὶ τάλαιπωρίαν· διὸ καὶ δέδοται αὐτοῖς παρὰ τῆς ἐμῆς ταπεινότητος τὸ παρὸν μου ἰδιόχειρον καὶ ἐνυπόγραφον σιγίλλιον ἵνα ἔχωσιν αὐτὸ καθὼς προειρήκαμεν κατὰ τὴν τῶν αἰοδίμων ἀπόφασιν, καὶ μηδεὶς τῶν ἐλευσομένων μοι ἀδελφῶν τολμήσῃ διασεῖσαι ταύτην τὴν βασιλικὴν μονὴν μετὰ τῶν χωρίων αὐτῆς, λέγω Χορτοκόπιν, Χαβᾶς τε καὶ Σπήλαια καὶ τῶν λοιπῶν ἄλλων ῥωμοχώρων. Τοῦτου χάριν ἐγένετο καὶ ἡ παρούσα σιγιλλιώδης τῆς ἡμῶν ταπεινότητος ἀμεταμέλητος καὶ ἀπαρασάλευτος γραφὴ ἐνώπιον τοῦ ἀοράτου Θεοῦ καὶ τῶν μελλόντων ὑπογράψαι καὶ ἐπεδόθη τῇ ρηθείᾳ μονῇ τοῦ σελασφόρου προδρόμου τοῦ Βαζελοῦ, ψυχικῆς σωτηρίας ἡμῶν ἕνεκα, εἰς ἀσφάλειαν διαγωνίζουσαν. Ἀμήν.

Ὁ Τραπεζοῦντος μητροπολίτης Παῖσιος καὶ ἑξαρχος πάσης Λαζικῆς 1707 Νοεμβρ. ἰδία μου χειρὶ γράφω καὶ χαρίζω τῷ σελασφόρῳ προδρόμῳ Βαζελῶν».

Ὁ Παῖσιος ἀπέθανε τῷ 1722. Ὑπ' αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐγράφη τὸ περὶ τοῦ τεχνολογικοῦ μέρους τῆς γραμματικῆς ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἑλληνικοῦ Φροντιστηρίου Ἀργυρουπόλεως διασωζόμενον χειρόγραφον.

36. ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΚΑΛΔΙΑΣ

Ἐγεννήθη ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Χαλδίας Φυτιάνα, ἐξ οὗ πλεῖστοι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους λόγιοι καὶ κληρικοὶ ἀνεδείχθησαν. Ἦν ἀδελφὸς πρεσβύτερος τοῦ ὀνομαστοῦ λογίου Λαζάρου Σκριόβα καὶ

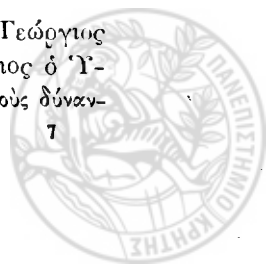
θείος τοῦ Ἰωάννου ἱερέως τοῦ ἐκ Καθαρῶν. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ ἐν Βουκουρεστίῳ ἀθηντικῇ ἀκαδημίᾳ διακούςας τῶν μαθημάτων Σεβαστοῦ τοῦ Κυμινῆτου· εἶτα δὲ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Συναγωγῶδου εἰσελθὼν ἠσπάσθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Κατὰ τὸ 1710 ἀπαντῶμεν αὐτὸν ἐπιστατοῦντα εἰς τὴν ἐκ τῆς τυπογραφίας τῆς μονῆς ταύτης ἔκδοσιν τοῦ ἑορτολογίου τοῦ Κυμινῆτου, ἐν ᾧ καὶ σπουδαιότατος προσαγορεύεται. Ζητηθεὶς παρὰ τῶν Ἀργυρουπολιτῶν προεχειρίσθη ἀρχιεπίσκοπος Χαλδίας, λαμπρὸν τοῦ βίου αὐτοῦ καὶ τῶν ἐναρέτων πράξεων καταλιπὼν ἀνάμνησιν καὶ πλείστον συντελέσας εἰς τὴν ἐκγγραμμάτωςιν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ. Ἀπέθανε δὲ κατὰ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος. Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἑλληνικοῦ Φροντιστηρίου Ἀργυρουπόλεως διασώζεται χειρόγραφος αὐτοῦ προοιόκησις εἰς τὴν φιλοσοφίαν.

37. ΑΖΑΡΙΑΣ ΘΕΟΔΟΣΟΥΠΟΛΕΩΣ

Ἰερομόναχος τῆς μονῆς Βαζελῶνος ὁ Ἀζαρίας ἦν ἀνεψιὸς τοῦ μέχρι τοῦ 1695 ἐν αὐτῇ ἡγουμενεύσαντος Ζαχαρίου. Παρχγενόμενος τῷ 1712 ὁ Ἀζαρίας εἰς Δαμασκὸν προεχειρίσθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας ἀρχιεπίσκοπος Θεοδοσοῦπόλεως. Τοῦτου πλείστα χειρόγραφα ὑπ' αὐτοῦ ἢ ὑπὸ ἄλλου ἀντιγραφέντα σώζονται ἐν τῇ μονῇ Βαζελῶνος, καθὼς καὶ βιβλία ἱκανὰ ἀνήκοντα αὐτῷ. Ἐπίσης ἀναφέρονται καὶ δωρεαὶ αὐτοῦ χρηματικαὶ πρὸς τὴν μονὴν καὶ κελίων ἀνοικοδομήσεις καὶ συχνὰ εἰς τὴν μονὴν ἐπισκέψεις ἐκ Θεοδοσοῦπόλεως. Ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γραφέντων ἐν ἐνὶ τῶν κωδίκων τῆς μονῆς δέικνυται ἱκανῆς παιδείας κάτοχος.

38. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Δύο σύγχρονοι καὶ συνώνυμοι Τραπεζούντιοι λόγιοι, ὁ Γεώργιος Θεοδώρου Τραπεζούντιος καὶ ὁ Γεώργιος Τραπεζούντιος ὁ Ὑπομενᾶς, εἰς πολλὴν σύγχυσιν τὸν βιβλιογραφοῦντα αὐτοὺς δύναν-

ται να θέσωσι, καθ' ὅσον ἀμφοτέροι πολλὰκις ἀναφέρονται ἀπλῶς διὰ τοῦ ὀνόματος Γεώργιος ὁ Τραπεζούντιος· καὶ οὐδὲν διὰ τοῦτο παράδοξον νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὸν ἕνα ἢ εἰς τὸν ἕτερον ἀνήκουσι, ὅσω μᾶλλον ὅσω ἀμφοτέροι ἐγένοντο σχολάρχαι τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ ἀθηντικῆς ἀκαδημίας.

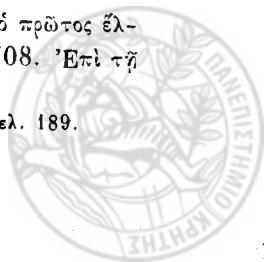
Ὁ Γεώργιος υἱὸς Θεοδώρου, οὐχὶ τοῦ Συμεῶνος, ὡς ἀναφέρεται που, ἀλλ' ἄλλου ὁμωνύμου Τραπεζούντιου, ἐγεννήθη ἐν Τραπεζοῦντι πρὸ τοῦ τέλους τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος. Ἀποδημήσας χάριν ἀνωτέρων σπουδῶν εἰς Βουκουρέστιον, παρέμεινεν εἰτα διδάσκαλος ἐν τῇ ἀθηντικῇ ἀκαδημίᾳ μέχρι τοῦ 1730, ὅτε καὶ ἀπέθικεν (28 Ἰουλίου). Ὁ ἐν τῇ αὐτῇ κατόπιν σχολῇ διδάξας Λάζαρος ὁ Σκριβας ἐποίησεν εἰς τὸν Γεώργιον Θεοδώρου τότε τὸ ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Σάββα εὐρισκομένου ¹¹⁴.

«Τὸν μακρὸν ἐλπίσιν ὧδε Γεώργιος ἕπνον ἰαίει
Ἄνοστάσιος νεκύων νεύματι πανσθενέος.
Τὸν γ' ἐνὶ Τραπεζοῦντι ἐκάς Θεόδωρος ἐψυσε·
Μουσῶν δ' εἴλικυς ἔρωσ γαῖαν ἐς Οὐγγροβλάχων
ἐνθ' ἐπὶ παιδείῃ κλέος ἦρατο πολλὰ μογήσας,
τῆς δ' ἀκαδημίας πλείονα ἦρξε χρόνον.
Τῷ δ' ἐπι δακρυχέων Λάζαρος ἔθικ' ἔλεγεια,
ὡς μάλ' ἐταῖρος ἐὼν μνημόσυνον φιλικῆς.»

39. ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ο ΥΠΟΜΕΝΑΣ

Ἄνηρ Τραπεζούντιος μεγάλην ἐπὶ παιδείᾳ καὶ σοφίᾳ ἀράμενος φήμην, ἐκ τῶν εὐπατριδῶν δὲ τῆς Τραπεζοῦντος τὴν καταγωγὴν ἔλκων. Ἐλθὼν εἰς Βλαχίαν ἐσπούδασεν ἐν τῇ ἐν Βουκουρεστίῳ σχολῇ ἐλκυσσας δὲ τὴν συμπάθειαν καὶ εὖνοιαν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Οὐγγροβλαχίας Κωνσταντίνου Βασσαράχ ἐστάλη ὑπ' αὐτοῦ εἰς Πατάβιον ὅπως ἐκμάθῃ τὴν ἰατρικὴν καὶ φιλοσοφίαν. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἔλληνας, ὅστις ἐστεφανώθη ὡς διδάκτωρ ἐν Παταβίῳ τῷ 1708. Ἐπὶ τῇ

¹¹⁴ Ἐδημοσιεύθη παρὰ Π. Τριανταφυλλίδου ἐν Ποντ. σελ. 189.

εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐγράφησαν διάφορα ποιητικὰ ἐγκώμια, ἅπερ συλλέξας Ἰωάννης Ἀβραάμιος ὁ Κρής ἐξέδωκε τῷ 1709 ἐν Βενετίᾳ εἰς ἰδιαιτέρον βιβλίον προσφωνήσας αὐτὸ εἰς τὸν προστάτην τοῦ Ὑπομενεῦ ἡγεμόνα. Τὸ σπανιώτατον τοῦτο σήμερον βιβλίον ἔφερε τὴν ἐπιγραφὴν: ἀπανθίσματα ποιητικὰ συλλεχθέντα εἰς τὴν ἔνδοξον καὶ ὑπέρλαμπρον ἰατροφιλόσοφον δαφνοστεφνθοροίαν τοῦ εὐγενεστάτου καὶ λογιωτάτου κυρίου Γεωργίου Ὑπομενοῦ, εὐπατρίδου Τραπεζοῦντος, παρὰ Ἰωάννου ἱερέως τοῦ Ἀβραμίου καὶ παρ' αὐτοῦ προσφωνηθέντα τῷ γαλινοτάτῳ ἐκλαμ-προστάτῳ καὶ εὐσεβεστάτῳ κυρίῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ Κωνσταντίνῳ Βασσαράδῃ αὐθέντι καὶ ἡγεμόνι πάσης Οὐγγροβλαχίας καὶ τοῦ δαφνιθοροῦντος προστάτη μεγαλοπρεπεστάτῳ. Ἐνετίσι 1709 παρὰ Ἀντωνίῳ Μπόροτλν. Ἐκ τῆς συλλογῆς ταύτης τετρασέλιδον φύλλον περιήλθεν εἰς χεῖρας Κ. Σάθα¹¹⁵ τρία ἐπιγράμματα περιέχον τοῦ ἐν λόγῳ Ἀβραμίου, δύο Ἀντωνίου Στρατηγοῦ τοῦ Κερκυραίου καὶ ἑλκτικιστὶ Παλλαδίου Δαμιανοῦ Βλάχου. Μεταφέρομεν ἐνταῦθα τὰ ὑπὸ τοῦ Στρατηγοῦ ποιηθέντα ὡν τὸ δεύ-τερον δίστιχον :

«Ἐνδοικ' ἀγήραον ἄρτι Γεώργιε σεῖο κλεῖζει
πᾶσσι Ἑλλάς κλησιν, ξὺν Πατάβῳ τε σέβει
καὶ σοφίης στεφάνους περιβάλλει κἀρ σέο ἔννου
ὡς αἰεὶ φιλεῖ ἰδοίνας εὐλογέειν.
Ἐσθλ' Ἀρετῆς γὰρ δῶρα, ἐπαίνους, στέμματα ὄντας.
καρποῦσθαι μῦνον ταῦτα θέον λογίους».

Καὶ τὸ δίστιχον :

«Ὀλβιος ὅς σοφίης· στεφάνους λάβε, εἰ δὲ τὰ εὐχη
ὀλβιος οὖν καὐτὸς πάντα τὰ νῦν κατέχων».

Ἐπιστρέψας εἰς Βλαχίαν ὁ Γεώργιος ἐδίδαξεν εὐδοκίμως εἰς τὴν ἐν Βουκουρεστίῳ ἀκαδημίᾳ, μετερχόμενος καὶ τὴν ἰατρὴν. Ὁ Μοσχοπολίτης Προκόπιος, ὃν εἶδομεν προηγουμένως μὴ τὸσον εὐμενῶς περὶ τοῦ Σεβαστοῦ τοῦ Κυμνίτου ἐκφραζόμενον, ἰδοὺ τί περὶ τοῦ ἰατροφιλοσόφου Ὑπομενεῦ γράφει: ¹¹⁶ ἀνὴρ ἐλλόγιμος πεπαι-

¹¹⁵ Νεοελληνικὴ φιλολογία 459.

¹¹⁶ Παρὰ Ἰ. Φαβρικήν, σελ. 803.

δευμένος τὴν τε θύραθεν φιλοσοφίαν καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς θεολογίαν, εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἀναπτύσσει μετὰ πολλῆς τῆς φιλοπονίας τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς τὰ ἀκροαματικά τοῦ Ἀριστοτέλους».

Γεωργίῳ τῷ Ὑπομενᾷ ἐν Βουκουρεστίῳ διδάσκοντι ἔγραψε τῷ 1707 ὁ Τραπεζούντος Παῖσιος τὴν τῶσφ λαμπρὰν καὶ συγκινητικὴν ἐκείνην ἐπιστολὴν ἣν προηγουμένως παρεθέσαμεν· ἂν δὲ ὁ Τραπεζούντιος λόγιος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν θερμὴν τοῦ φίλου αὐτοῦ παράκλησιν, προῆλθε τοῦτο οὐχὶ ἐκ τῆς ἀπροθυμίας αὐτοῦ νὰ εὐεργετήσῃ τὴν φίλην του πατρίδα, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὅτι αἱ γνώσεις αὐτοῦ καὶ αἱ σπουδαὶ καὶ αἱ ὑποχρεώσεις ἐδέσμευον αὐτὸν ἐν Βουκουρεστίῳ. Ὅτι ἄλλως τε θερμὴν πρὸς τὴν πατρίδα Τραπεζούντα ἀγάπην ἔτρεψε, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀποδείξῃ διὰ τῆς ἀφιερώσεως τῆς πλουσίας αὐτοῦ βιβλιοθήκης εἰς τὸ Φροντιστήριον τῆς Τραπεζούντος, περὶ ἧς θέλομεν διαλάβῃ περαιτέρω.

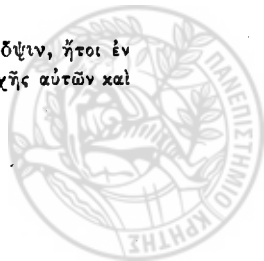
Ὁ Ὑπομενᾶς ὑπῆρξε καὶ συγγραφεὺς δόκιμος. Ὁ Βενδότης¹¹⁷ ἀναφέρει περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἔγραψε στίχους καρκινικούς¹¹⁸, τῶν ὁποίων μάλιστα παραθέτει καὶ δεῖγμα, χωρὶς νὰ δηλώσῃ συγγραφέως ἐν οἷ ὑπ' αὐτοῦ μνημονεύομενοι καρκινικοί στίχοι ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Ὑπομενᾶ. Ὅπωςδῆποτε χάριν τοῦ ἀξιοπεριέργου αὐτῶν ἀναδημοσιεύομεν αὐτοὺς ἐνταῦθα μετὰ τῆς ἐξηγήσεως τοῦ Βενδότη :

«Ὁ πάνυ ναὸν νωμῶν νόα νῦν ἀπο
ἀμαθίας ἄλειν ἴν' ἐλάσαι θαμὰ
νόσων ἀπόρων, νόρων νόροπ' ἄνοσον
ἀρχικά σωτήρ ἄρα ῥητῶς ἄ κιχρᾶ
ἄρθε νόμιμον ἄνα νόμιμον ἔδρα»

Ἦτοι : Ὁ σφόδρα τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ ἐπιμελούμενος τὸν νοῦν τώρα μακρὰν ἀπὸ τῆς ἀμάθειαν ἐδίωξε, διὰ νὰ διώκῃ συχνὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν πτωχῶν ἤγουν τὴν πτωχείαν, κάμνοντας τὸν νοῦν λαμπρὸν ἄνοσον, δυνατὸν, ὦ Χριστέ Σωτήρ Βασιλεῦ. Αὐθεντικὰ ἤγουν πλούσια εἶναι ἐκεῖνα ὁποῦ δίδει, ἔλεει

¹¹⁷ Ἐν ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ Μελετίου τόμ. δ'. σελ. 421.

¹¹⁸ Κατὰ τὸ πασίγνωστον : Νῆψον ἀνομήματα μὴ μόναν δψιν, ἦτοι ἐν τοῖς καρκινικοῖς στίχοις ἀναγινώσκονται τὰ αὐτὰ καὶ ἐκ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν καὶ ἐκ τοῦ τέλους.

ὁ αὐθέντης αὐτός· λοιπὸν πρότιζε, πολλαπλασίαζε δηλαδὴ τὸν δίκαιον τοῦτον αὐθέντην εἰς τὸν θρόνον του».

Ἐν τῇ περὶ καθηκόντων βίβλῳ τοῦ Μαυροκορδάτου ἐκδοθεῖσθ τῷ 1719 ἐν Βουκουρεστίῳ ¹¹⁸ δις ἐπιμελεία καὶ διορθώσει τοῦ σοφοῦ τούτου Τραπεζουντίου προτάσσονται ἐπιγράμματα αὐτοῦ ἐκ στίχων ἑκατὸν τριάκοντα. Συνέγραψε προσέτι ὁ Ὑπομενᾶς ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους ¹¹⁹, ὑπῆρξεν εἰς τῶν συντακτῶν τοῦ λεξικοῦ τοῦ Βαρίνου καὶ ἔγραψε προλεγόμενα εἰς τὸ περὶ ψυχῆς βιβλίον τοῦ Ἀριστοτέλους, συνοπτικὸν ὑπόμνημα εἰς τὴν περὶ οὐρανοῦ πραγματείαν τοῦ αὐτοῦ ¹²⁰ καὶ λόγους πανηγυρικοὺς εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν καὶ ἀνάστασιν, κανόνας καὶ τροπάρια εἰς ἁγίους κλπ. ¹²¹.

Ἀπέθανεν ὁ σοφώτατος οὗτος Τραπεζούντιος τῷ 1745 καταλιπὼν τὴν πλουσίαν αὐτοῦ ἐκ βιβλίων σπανιωτάτων καὶ ἐκδόσεως ἀρχαιοτάτης βιβλιοθήκῃν του τῷ ἐν Τραπεζοῦντι Φροντιστηρίῳ. Περὶ τῆς τύχης ὅμως τῆς βιβλιοθήκης ταύτης ἐπιβάλλεται ἡμῖν ἐνταῦθα ἐκτενέστερος λόγος.

Ἐπὶ ἐκάστου τῶν ἀφιερωθέντων βιβλίων ὁ Ὑπομενᾶς ἔγραψεν ἰδιοχείρως : «ἀφιέρωμα τῷ ἐν Τραπεζοῦντι Φροντιστηρίῳ ὑπὸ Γεωργίου Ὑπομενᾶ Τραπεζουντίου» ἢ «ἐκ τῶν τοῦ Γεωργίου Τραπεζουντίου Ὑπομενᾶ πρὸς χρῆσιν τοῦ ἐν Τραπεζοῦντι Φροντιστηρίου» ὁ Γ. Τρ. Ὑπομενᾶς δωρεῖται». Ἐν τισὶ μάλι-

¹¹⁸ δις. Περὶ καθηκόντων βιβλος ξυγγραφεῖσα παρὰ τοῦ εὐσεβεστάτου ὑψηλοτάτου καὶ σοφωτάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροδλαχίας κυρίου Ἰωάννου Νικολάου Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου Βοεβόδα. Νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα ἐπὶ τῆς ἡγεμονείας τῆς Α. Ὑψηλοτάτος. Ἐπιμελεία καὶ διορθώσει τοῦ λογιωτάτου κύρι Γεωργίου Τραπεζουντίου διδασκάλου τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ αὐθεντικῆς σχολῆς. Ἐν τῇ σεβασμίᾳ μονῆ τῶν Ἁγίων Πάντων ἐν Βουκουρεστίῳ, εἶτε ἀπὸ θεογονίας ἀψιθ κατὰ μῆνα Δεκέμβριον.

¹¹⁹ Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους τοῦ θαυματουργοῦ ψαλλομένη τῇ ι'. τοῦ Φεβρουαρίου μηνός. Συντεθεῖσα μὲν παρὰ Γεωργίου τοῦ Τραπεζουντίου, νῦν δὲ τύποις ἐκδοθεῖσα ἀψιπε. Ἐνετίσιδι παρὰ Δημητρίῳ Πάνῳ.

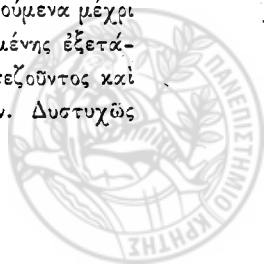
¹²⁰ Κατ' Ἀνδρόνικον Δημητρακόπουλον.

¹²¹ Ἀντίγραφα αὐτῶν εὗρομεν ἐν χειρογράφῳ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Τραπεζοῦντι Φροντιστηρίου

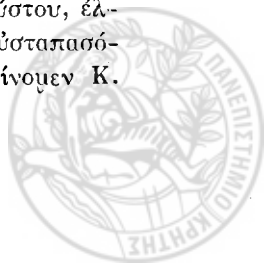
στα ἐξ αὐτῶν προσετίθετο καὶ τοῦτο : « διατηρεῖσθω δὲ νῦν ἐν τῇ μονῇ Σουμελαῶς ». Πῶς ὅμως τὰ βιβλία ἀγνοούμενα ὅλως ἔμενον ἐν τῇ μονῇ Σουμελαῶ ἐπὶ ἑκατὸν ὀλόκληρα ἔτη εἶναι δύσκολον νὰ ἐννοήσωμεν. Ὁ Τριανταφυλλίδης ὑποθέτει ὅτι τὰ βιβλία παρεδόθησαν εἰς ἱερομόναχόν τινα Σουμελιώτην ἐκ τῶν καθ' ἕκαστον ἔτος χάριν ἐλέους καὶ βοηθείας τῆς μονῆς εἰς Βλαχίαν τότε ἀποδημούντων, οὗτος δὲ ἢ δὲν ἐφρόντισε νὰ παραδώσῃ τὰ βιβλία εἰς τὸ Φροντιστήριον, ἢ, ἰδὼν τὸ ἀνώμαλον τῶν πραγμάτων καὶ φοβούμενος τὴν ἀπώλειαν αὐτῶν, ἔχων δὲ καὶ τοιαύτην ἐντολήν, μετεκόμισεν, ὡς εἰς ἀσφαλές εἰς τὴν μονήν. Καθ' ἡμᾶς ἕως ἰδοῦ πῶς περιῆλθον τὰ βιβλία ταῦτα τοῦ Ὑπομενᾶ εἰς τὴν μονὴν Σουμελαῶ. Τὸ πρῶτον οἴκημα, ἐν ᾧ ἐγκάτεστάθη τὸ ὑπὸ Σεβαστοῦ τοῦ Κυμινίτου ἰδρυθὲν ἐν Τραπεζοῦντι Φροντιστήριον, ὡς θέλομεν ἴδῃ ἐν τοῖς περὶ αὐτοῦ, ἦν τὸ ἐνταῦθα μετόχιον τῆς μονῆς ταύτης· ἐν αὐτῷ δὲ κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἀφιέρωσως εἶναι γνωστόν, ὅτι ἐλειτούργει τὸ Φροντιστήριον. Ὡστε τὰ βιβλία παρεδόθησαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸν πρὸς ὃν ἔρον καὶ ἐναπετέθησαν εἰς τι τῶν δωματίων τοῦ μετοχίου τῆς μονῆς Σουμελαῶς. Ἀλλὰ μετὰ τινα καιρὸν συνέβη νὰ διαλυθῇ καὶ νὰ διατελῇ ἐπομένως πρὸς καιρὸν ἀργὸν τὸ Φροντιστήριον, νὰ μένουν δὲ τὰ βιβλία ἐν τῷ μετοχίῳ, ἀφοῦ οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ συμπεριλάβῃ αὐτὰ μεθ' ἑαυτοῦ. Οὕτω δὲν ἐφάνη πολὺ δύσκολον εἰς τοὺς μοναχοὺς νὰ μετακομίσωσιν εἰς τὴν Μονὴν ἐκ τοῦ μετοχίου τὰ βιβλία, ὑποθέσαντες ἴσως, ὅτι τὸ Φροντιστήριον δὲν θὰ ἐπανελάμβανε τὰ μαθήματα αὐτοῦ καὶ καταστήσαντες κληρονόμον αὐτοῦ τὴν μονήν. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται διατὶ ἐν τῷ κώδικι τῆς μονῆς Σουμελαῶ ἐσημειώθη ὡς ἔτος ἀφιέρωσως δῆθεν εἰς τὴν μονήν τὸ 1749, ἐνῶ ἐπὶ τινων μὲν ἐκ τῶν βιβλίων ἐσημειῶτο 1742 καὶ ἐπὶ ἄλλων 1745. Ὅπωςδὴποτε τὰ βιβλία περιῆλθον εἰς τὴν κατοχὴν αὐτῆς καὶ ἰδοῦ τί ἐσημειώθη ἐν τῷ κώδικι αὐτῆς : 1749. Ὁ κύρ Γεώργιος διδάσκαλος εἰς τὴν Βλαχίαν ἀφιέρωσε τὰ βιβλία του πατερικὰ ἑλληνικὰ εἰς τὸ μοναστήρι μασ διὰ νὰ μνημονεύωνται τὰ ὀνόματα τῶν γονέων του».

Διέκειντο λοιπὸν τὰ βιβλία τοῦ Ὑπομενᾶ ἐκεῖ ἀγνοούμενα μέχρι τοῦ 1843, ὅτε ἀναγνωσθείσης τῆς ἀφιέρωσως καὶ γενομένης ἐξετάσεως εὐρέθη, ὅτι ἀνῆκον τῷ Φροντιστηρίῳ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἐζητήθησαν παρὰ τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῶν δημογερόντων. Δυστυχῶς

οί πατέρες, πρωτοστατούντος τοῦ ἡγουμένου Διονυσίου, ἀντέταξαν ἄρνησιν καὶ οἱ ἐν Τραπεζοῦντι ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς τὰ πατριαρχεῖα, τὰ ὅποια ἐδικαίωσαν αὐτοὺς καὶ διέταξαν τὴν ἀπόδοσιν τῶν βιβλίων. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διαταγὴν ταύτην δὲν ὑπήκουσαν οἱ ἐν Σουμελάῃ, ὁ δὲ Διονύσιος κατώρθωσε νὰ λάβῃ ἀπόφασιν πατριαρχικὴν ἐτέραν, ἀναιροῦσαν τὴν προηγουμένως ὑπὲρ τῶν Τραπεζοῦντιῶν ἐκδοθεῖσαν. Καὶ τότε ἐπὶ τῆς αὐτῆς τοῦ κώδικος τῆς μονῆς σελίδος ἐσημειώθησαν τὰ ἐξῆς : « 1843 Ὀκτωβρ. 26. Ἐκαμαν ταβᾶν αὐτὰ τὰ βιβλία μερικοὶ Τραπεζοῦντιοὶ μαζῇ μὲ τὸν ἀρχιερέα τους ὡς ὅτι εἶναι ἰδικά μας λέγοντας· ἔφθραν καὶ συνοδικὴν ἐπιστολὴν ἀπὸ τὴν μεγάλῃν ἐκκλησίαν, ἀλλ' ὅμως ἄπρακτοὶ ἐγύρισαν οἱ ἄθλιοι μὲ τὸ νὰ μὴ εἶχαν δίκαιον· τὸ ἔμαθε καὶ ἡ ἐκκλησία ἐπὶ Γερμανοῦ πατριάρχου, ἐδικαίωσε τὸ μοναστήρι συνοδικῶς καθὰ φαίνεται καὶ εἰς τὸν δεῦτερον κώδικα καὶ ἔμειναν πάλιν τὰ βιβλία ἐπὶ ἡγουμένου Διονυσίου ἐκ χώρας Γῆμερας· καὶ ὅποιος ἀδελφὸς ἢ φιλέλληνας ἀνοίγει τὴν βιβλιοθήκην κοὶ διαβάσει τὰ ἄνω εἰρημένα βιβλία, ὡς εὐχηθῆ· ὁ Θεὸς νὰ συγχωρήσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀφιερωτοῦ καὶ τοῦ ἡγουμένου Διονυσίου ».

Θὰ ἠγχομέθη θερμότατα ὑπὲρ τοῦ κυρ Διονυσίου καὶ μετ' εὐγνωμοσύνης θὰ ἀνερέρομεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐὰν παρεδίδοε σ' ἄ καὶ ἀβλαβῆ καὶ ἄνευ τῶν ἀσχημιῶν αἰτίνας ἐπικολούθησαν τὰ βιβλία τοῦ Φροντιστηρίου, εἴτινα τοσοῦτον λαμπρὸν κειμήλιον δι' αὐτὸ ἀπετέλουν. Ἀλλ' ὁ ἐκ χώρας Γῆμερας ἡγούμενος Διονύσιος, νομίσας ὅτι ὑπερσπίζει διὰ τῆς ἀξιοκατακρίτου διαγωγῆς του τὰ δικαίωμα τῆς μονῆς, ἐτόλμησε νὰ ἐπιβάλῃ χεῖρα ἱερόσυλον ἐπὶ τῶν βιβλίων, ἀφαιρέσας τὴν σελίδα ἐν ἣ ἦν γεγραμμένη ἡ ἀφιέρωσις, ὅπου τῶν Τραπεζοῦντιῶν ἐπιμεινάντων, τρίτῃ διαταγῇ ἐκ τῶν πατριαρχείων ὤριζε νὰ σταλῶσι ταῦτα εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπουθεν τὰ πλείωτερα καὶ πολυτιμότερα δὲν ἐπέστρεψαν πλέον! Ὅτε δὲ ἐστάλησαν ἐκ Τραπεζοῦντος πρὸς παραλαβὴν τῶν βιβλίων ἐπιδικασθέντων ὀριστικῶς εἰς τὸ Φροντιστήριον αὐτῆς οἱ Κ. Κερχάνογλους καὶ Γ. Οὐσταπασόγλους δὲν ὑπῆρχον τοῦ Ὑπομενᾶ βιβλίου εἰμὴ ἐπτὰ μόνον! ἐφ' ὧν καὶ ἐσημειώθη : « 1846, 28 Αὐγούστου, ἐλθόντες εἰς παραλαβὴν τῶν βιβλίων μετὰ τοῦ Γ. Οὐσταπασόγλου εὔρομεν μόνον ἐπτὰ (!) ἅτινα καὶ τοὺς τὰ ἀφίνομεν Κ.

Κερχάνογλους». Ἐν τούτοις οἱ Τραπεζούντιοι ἐπὶ τέλους ἠρέσθησαν καὶ εἰς τὰ ἑπτὰ ταῦτα, ἀποκείμενα σήμερον εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Φροντιστηρίου αὐτῶν. Τότε δὲ πρὸς ἀποζημιώσιν βεβαίως, φαίνεται, ὅτι συμπεριελήφθησαν καὶ ἄλλα τινὰ ἐκ τῆς μονῆς, ἰδίως ἐκ τῶν πρὸς Λαζάρου Σκρούβα εἰς τὴν μονὴν Σουμελά ἀφιερωθέντων, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἰδιοχείρου ἐπ' αὐτῶν ἀφιερώσεως τοῦ λογίου τούτου.

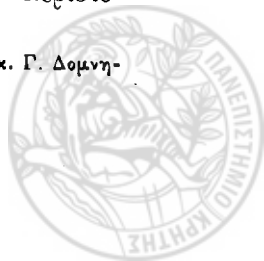
40. ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΥΠΟΜΕΝΑΣ

Ἰωάννης Τραπεζούντιος ὁ Ὑπομενάς, ὑπῆρξεν ἀδελφὸς ἴσως τοῦ ἱατροφιλοσόφου Ὑπομενά. Συνηγήσαμεν αὐτὸν ἐπὶ τινος βιβλίου¹²² μετὰ τῆς χρονολογίας 1721, ἕπερ περιῆλθεν εἰς κατοχὴν τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Χρυσάνθου, ἐν Βουκουρεστίῳ εὐρισκόμενον τῷ 1728 ἀφιερῶσαντος δὲ κατόπιν αὐτὸ τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἁγίου Τάφου. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κώδικι τῆς μονῆς Σουμελά ἀπληγήσαμεν σημείωσιν, καθ' ἣν «Εὐαγγέλιον χρυσοῦν Χρυσάνθου ἀφιερωθὲν ἐκ Βλαχίας τῇ μονῇ ἐξητάσθη παρὰ τοῦ Ἰωάννου Ὑπομενά, ὅστις γράφει θαυμαστόν καὶ ἐξαισίον». φαίνεται δὲ ὅτι τὸ ἐν λόγῳ εὐαγγέλιον ἦν πολυτιμώτατον κειμήλιον, καθ' ὅσον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐξετίμησεν αὐτὸ ὁ Ὑπομενάς ἀντὶ γροσίων χιλίων τριακοσίων.

41. ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΑΤΖΗ ΠΕΤΡΟΥ

Ὁ λόγιος οὗτος Τραπεζούντιος δὲν ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ διδασκάντων. Ἀλλ' ἡμεῖς πύτυχῆσαμεν νὰ συντύχωμεν χειρόγραφον ἀποκείμενον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου τῆς Τραπεζοῦντος ἀνήκον τῷ ἐν αὐτῇ διδάξαντι Νικοδήμῳ Περιστε-

¹²² «Ἰουδαϊκά». Ἀπόκειται σήμερον μεταξὺ τῶν βιβλίων τοῦ κ. Γ. Δομνηνοῦ ἐν Τραπεζοῦντι.

ρεώτη, ἐν ᾧ ῥητῶς ὁ Θεόδωρος Χατζῆ Πέτρου ὀνομάζεται δευτέρος διδάσκαλος τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ Ἑλληνικῆς σχολῆς, πρώτου τοιούτου διατελοῦντος τοῦ λογιωτάτου κύρ Μανασσῆ. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο περιλαμβάνει θέματα τῆς γραμματικῆς τοῦ ἐξ ἀπορρητίων, φέρει δὲ τὴν δε τὴν ἐπιγραφὴν: «καὶ τότε σὺν τοῖς ἄλλοις Θεοδώρου Χατζῆ Πέτρου, παρ' οὗ καὶ γέγραπται κατὰ τὸ αἰψμγ (1843).» Ἐν τέλει τῶν θεμάτων περιέχονται ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ διάφορα ἐγκώμια τοῦ προμνησθέντος κύρ Μανασσῆ, καὶ τοῦ δευτέρου διδασκάλου τῆς αὐτῆς σχολῆς κυρίου Θεοδώρου. Οὕτω εὑρομεν ἐν αὐτῷ μετὰ τὴν ἄλλων ἐγκώμιον εἰς τὰ Χριστούγεννα, δύο ἕτερα εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα, καὶ λόγον ἐπιβατήριον ἐγκωμιάζοντα τὸν ἡγεμόνα καὶ ἐκφωνηθέντα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον τοῦ ἡγεμόνος τῆς Οὐγγροβλαχίας. Τὸ εἰς τὸ Πάσχα δεύτερον ἐγκώμιον ἀρχεται ὡς ἑξῆς: «Πάλιν χαρᾶς εὐαγγέλια, πάλιν ἐλευθερίας μινύματα, πάλιν δουλείας ἀπαλλαγὴ, πάλιν σωφροσύνης φωνή». Βραδύτερον φαίνεται ἐπιστρέψας εἰς Τραπεζοῦντα ὁ Θεόδωρος Χατζῆ Πέτρου καὶ διδάσκει ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ τῆς Τραπεζοῦντος, ὅτε κατὰ τὸ 1752 συνέταξε καὶ τὴν θεματογραφίαν τὴν εἰς τὸν Περισσερεώτην Νικόδημον περιελθοῦσαν. Βεβαίως δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ εἰς Σινώπην μεταδίας, ὅπως ὑποθέτη ὁ Τριανταφυλλίδης ¹²³, καθ' ὅσον ἔτι εἰς Σινώπην ἐκ Τραπεζοῦντος προσελήθη διδάσκαλος πρὸς διδασκαλίαν τῶν τέκνων πλουσίου Σινωπέως ¹²⁴, ὁ Παναγιώτης Σινωπεύς ὁ ἐπωφεληθεὶς τὴν ἐκεῖσε διαμονὴν τοῦ διδασκάλου τούτου ἦν τὴν ἡλικίαν νεαρῶτατος ἔτι.

42. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΘΑΛΑΣΣΗΝΟΣ

Ἀλέξανδρος Θαλασσηνός, ἕως ὁμῶς καὶ Θελαπηνός, καθ' ὅσον ἄγαν δυσαναγνώστως εὑρομεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ βιβλίου ἀνήκον-

¹²³ Προλεγόμ. φυγ. σελ. 133.

¹²⁴ Α. Παπαδ. Βρετοῦ κατὰλ. α', 236—Μ. Παράνικα σχεδιάσμα 113—Κ. Σάθα Νεοελλ. φιλ. 456.

τος πρότερον τῷ Θεοδώρῳ Συμεῶνος περιελθόντος δὲ εἶτα εἰς αὐτόν (1717) καὶ σήμερον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου τῆς Τραπεζοῦντος. Ἦν Τραπεζοῦντιος, γραμμάτων ἱκανῶν κάτοχος, διακρινόμενος μεταξύ τῶν ὀλίγων κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνων λογίων.

43. ΣΥΜΕΩΝ ΜΠΟΓΔΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Οὐδὲν ἄλλο περὶ αὐτοῦ γινώσκωμεν εἰμὴ ὅτι ἦν Τραπεζοῦντιος τὴν πατρίδα, πεπαιδευμένος ἱκανῶς καὶ ἔζη περὶ τὸ 1715, ὡς ἐκ σημειώσεως ἐν Σουμελᾷ πληροφοροῦμεθα.

44. ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΒΥΖΑΝΟΣ

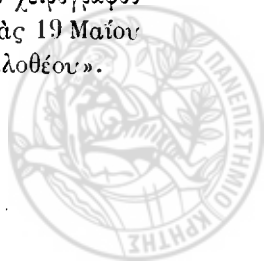
Λόγιος ὃν ἀνεύρομεν ἐν ἐπιγραφῇ χειρογράφου τῆς μονῆς Περιστερᾶ κατὰ τὸ 1737.

45. ΦΙΛΟΘΕΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Ἱερομόναχος ἐν τῇ μονῇ Σουμελᾷ ἔνθα καὶ ἔγραψε νομοκάνονον ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἀποκείμενον. Προσεπικαλεῖται Ἰβηρίτης καὶ Χίος, φαίνεται δὲ ὅτι ἐκ Χίου καταγόμενος μετέβη εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἰβήρων, ἔνθα ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ ὁπόθεν ἦλθεν εἰς τὴν μονὴν Σουμελᾷ. Ἐκ διαφόρων σημειώσεων του ἐπὶ βιβλίου σωζομένου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου τῆς Τραπεζοῦντος (Ἀριστείδου ῥήτορος) φαίνεται οὐκ ὀλίγης παιδείας κάτοχος.

46. ΑΝΑΝΙΑΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Λόγιος τῆς μονῆς Σουμελᾷ ὁ Ἀνανίας, ἦν κτήτωρ χειρογράφου μνηολογίου τοῦ Ἰουνίου, ἐφ' οὗ ἀναγινώσκωμεν : «εἰς τὰς 19 Μαΐου (ἔτους;) ἐχειροτονήθη ἱερεὺς παρὰ τοῦ Χαλδίας Φιλοθέου».

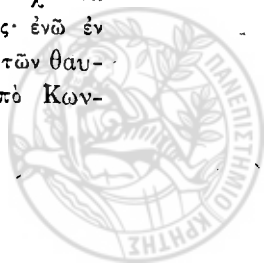

47. ΑΖΑΡΙΑΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Ἐτερος ἐν Σουμελιᾷ λόγιος ἱερομόναχος, οὗτινος διεσώθη χειρόγραφον ἐκθέσεως κεφαλαίων παραινετικῶν.

48. ΛΑΖΑΡΟΣ ΣΚΡΥΒΑΣ

Ἐκ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος λογίων ὁ Λάζαρος Σκρύβας, ἐπιγράφεται μὲν ἐν πολλοῖς βιβλίοις ὑπ' αὐτοῦ τῇ μονῇ Σουμελιᾶς ἀφιερωθείσι Τραπεζούντιος, κατήγετο ὁμῶς ἐκ τοῦ χωρίου τῆς Χαλδίας Φυτίανα καὶ ἦν ἀδελφὸς τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύσαντος Ἰγνατίου. Ἐν Βουκουρεστίῳ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ περατώσας, διετέλεσε τὸ κατ' ἀρχὰς γραμματεὺς (ὄθεν καὶ τὸ ἐπώνυμον Σκρύβας) τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Ἰωάννου Μαυροκορδάτου, διδάσκαλος δὲ συγχρόνως τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Τῷ 1720 ἀνέλαβε τὴν σχολαρχίαν τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ αὐθεντικῆς ἀκαδημίας, ὅτε καὶ συνέταξε τὰ εἰς τοὺς ἐκεῖ ταφέντας Τραπεζούντιους Θεοδώρον τὸν Συμεῶνος, Σεβαστὸν τὸν Κυμινίτην καὶ Γεώργιον Θεοδώρου Τραπεζούντιον, ἐπιτύμβια τὰ ὅποια παραθέσαμεν ἐν ταῖς βιογραφίαις τῶν ἀνδρῶν τούτων. Ἡ ἐν Βουκουρεστίῳ διδασκαλία τοῦ Λαζάρου Σκρύβα ὑπῆρξε μακροτάτη καὶ ἄγαν καρποφόρος. Τῷ 1750 ὁ Σκρύβας εὐρίσκετο ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὡς δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν ἐκ τινος ἐπιγραφῆς ἐπὶ χειρογράφου τοῦ ἀνεψιῦ αὐτοῦ Ἰωάννου ἱερέως Οἰκονόμου σημειούντος ὅτι ἀντέγραψε τὸ ἐν λόγῳ χειρόγραφον ἐξ ἄλλου γραφέντος ὑπὸ τοῦ θείου του Λαζάρου Σκρύβα, «ὃν ἔτυχεν ἐν τῇ Κωνσταντίνου τὸ αἴψν.» Ἄρα γε διέτριβεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς διδάσκαλος ὁ Σκρύβας; Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ χειρόγραφον αὐτοῦ φαίνεται ὅτι ἦν ἀξίας πολλῆς ὡς περιέχον ἀνεκδύτους ὅλως πραγματείας· ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἰωάννης δὲν ἀντέγραψεν ἐξ αὐτοῦ εἰμὴ τὴν ἀκολουθίαν μόνον καὶ τὸν βίον τῶν ἁγίων Εὐγενίου, Καννιδίου, Οὐαλεριανοῦ, καὶ Ἀκύλα συνταχθέντα ὑπὸ Ἰωάννου Εἰφιλίνου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως· ἐνῶ ἐν τῷ χειρογράφῳ τοῦ Σκρύβα περιείχοντο προσέτι καὶ περὶ τῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου Εὐγενίου, ὑπὸ τοῦ Εἰφιλίνου καὶ ὑπὸ Κων-

σταντίνου Πρωτονοταρίου πρωτοδεσπιαρίου και υπό Ἰωσήφ ἀρχιεπισκόπου Τραπεζούντος, πάντων δὲ τούτων αἱ ἀπαρχαὶ μόνον διεσώθησαν ἐν τῷ ἐκ τοῦ Σκρυβείου χειρογράφου ἀντιγράφῳ τοῦ Οἰκονόμου.

Ὁ Σκρύβας ὑπῆρξε συγγραφεὺς φιλόπονος, δυστυχῶς ὅμως ὀλίγα ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Πλὴν τῶν ἐπιγραμμάτων αὐτοῦ ἔγραψεν ὑπόμνημα περὶ τῆς μονῆς Σουμελά, ὅπερ κατήρτισε κυρίως ἐκ διαφόρων σημειώσεων Σιβαστοῦ τοῦ Κυμινῆτου καὶ Γεωργίου Τραπεζοντίου, καθ' ἃ πληροφροεῖ Παρθένιος ὁ Μεταξόπουλος ὁ γράψας τὸ ἱστορικὸν τῆς Τραπεζούντος καὶ τῶν βασιλέων αὐτῆς καὶ ἐπιστατήσας εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ κτιτορικοῦ τῆς μονῆς Σουμελά : « ἐν τοῖς τούτων (Σεβαστοῦ καὶ Γεωργίου) διαφόροις σημειώμασιν εὐρέθησαν καὶ τινα περὶ τῆς μονῆς ταύτης, παρ' ἑλλογίμῳ ἀνδρὶ Λαζάρῳ Σκύρβα Τραπεζοιντίῳ τῷ καὶ Σκρύβα καλουμένῳ παροίκῳ τῆς μονῆς ταύτης, διδασκάλῳ τε καὶ γραμματικῷ, κατὰ τὸ 1720 ἔτος, τῶν ἐνλαμπροτάτων αὐθεντῶν τῆς Οὐγγροβλαχίας Ἰωάννου Νικολάου Ἰαλεξάνδρου Βοεδόδα τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου Κωνσταντίνου Νικολάου Βοεδόδα ». Παρεθέσαμεν ἐπιτηδες ὀλοκλήρον τὴν σημείωσιν, ἵνα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀναφέρωμεν καὶ τὸ κατὰ μετὰθεσιν ἐκ τοῦ Σκρύβα ἐπώνυμον Σκύρβα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἵνα δεῖξωμεν τὴν ὡς γραμματικοῦ φήμην αὐτοῦ· ἐπίσης ἐκ τοῦ χωρίου τούτου μακθάνομεν, ὅτι ἦτο ἐκ τῶν παροίκων τῆς μονῆς Σουμελά, κατήγετο δηλονότι ἐξ οἰκογενείας τῶν ὑπὸ Ἰαλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ εἰς τὴν μονὴν ταύτην διὰ χρυσοβούλου ταχθέντων τεσπαράκοντα παροίκων.

Ὁ Σκρύβας μετέφρασεν ἐκ τοῦ βλαχικοῦ καὶ ἱστορίαν σύντομον οὐ παράλληλον τῶν ἡγεμόνων τῆς Οὐγγροβλαχίας καὶ Μολδαβίας, ἐκδοθεῖσαν τῷ 1767¹²⁵. Τῷ 1724 ἀφιέρωσεν εἰς τὴν μονὴν Σουμελά πλείεστα βιβλία, ὧν τινὰ ἀπόκεινται σήμερον φέροντα τὴν ιδιόχειρον αὐτοῦ ἀφιέρωσιν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου τῆς Τραπεζούντος. Ἐφ' ἑνὸς ἐξ αὐτῶν (ἡ φερομένη τοῦ ἁγίου Βαρνάβα ἀποστόλου καθολικὴ ἐπιστολὴ) συνευρέθημεν τήνδε τὴν

¹²⁵ Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορ. Μελετίου τόμ. δ'. σελ. 223.

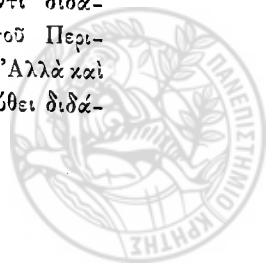

ἐπιγραφὴν : «Νικόλαος κράντωρ Δευκίης ὁ σοφώτατος ἀνδρῶν
δῶρον Λαζάρω τήνδε δέδωκε βιβλίον».

Ὁ Λάζαρος Σκρούβας ἀπέθανε τῷ 1751. Τὸ ἔτος τοῦ θανάτου αὐ-
τοῦ ἀνεύρομεν ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ ἡγουμένου Σουμελαῖ Χριστοφόρου
πρὸς τὸν Σουμελιώτην Γερβάσιον, χρησιμοποιεῖσθαι πρὸς ἀναγκαι-
νισιν παρακλητικῆς· ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ γράφει πρὸς τὸν ἐν
ταξειδίῳ κατὰ πάσαν πιθανότητα εὐρισκόμενον Γερβάσιον ὁ ἡγούμε-
νος Χριστόφορος ὅτι ὁ Λάζαρος Σκρούβας ἀπέθανεν ἐν Βουκουρε-
στίῳ καὶ τῷ εὐρέθῃ ἰκανῇ ποσότης, ἦν διὰ τὰ παραλάβῃ ἀπε-
κατεστάθῃ ὁ ἐκεῖ εὐρισκόμενος Παρθένιος ἐκ μέρους τῶν συγ-
γενῶν του μὲ τὴν σφραγίδα καὶ τὴν ὑπογραφήν τοῦ μοναστη-
ρίου καὶ ὅτι παρεκλήθη ὁ αὐθέντης τῆς Οὐγγροβλαχίας νὰ βοηθήσῃ
πρὸς τοῦτο τὸν τὴν ἐντολὴν ταύτην ἀναλαβόντα Παρθένιον, πιθα-
νῶς τὸν Μεταξόπουλον.

49. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΩΤΗΣ

Νικόδημος ὁ ἐκ Χαιριάνων ἦν ἀδελφὸς τοῦ ἐν τῇ μονῇ Περιστερᾶ
καθ' ὄλον τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ δεκάτου αἰῶνος ἡγουμένου-
σαντος Θεοδοσίου. Ἐδιδάχθη ἐν Ἰασίῳ, ἴσως δὲ καὶ ἐδίδαξεν ἐν
τῇ ἀκαδημίᾳ τῆς Μολδαβίας, καθ' ὅσον φέρεται ἐπιγραφή ἐπὶ χει-
ρογράφου ψυχαγωγίαν περιέχοντος καὶ ἐν τῇ μονῇ Περιστερᾶς ἀ-
ποκειμένου : «ἐκ τῶν τοῦ Θεοδώρου Χατζῆ Πέτρου· ἐδωρήθη
τῷ ἐλλογιμῷ ἀνδρὶ Νικοδήμῳ τῷ Περιστερεώτῃ ἐν τῇ ἀκαδη-
μίᾳ τῆς Μολδαβίας τυγχάνοντι». Ἐλθὼν εἰς Τραπεζοῦντα ὁ Νι-
κόδημος πρόεστη ἐπὶ πολὺ τοῦ Φροντιστηρίου αὐτῆς πλείστους ἀ-
ναδείξας μαθητάς. Δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὴ ἡ χρονολογία τῆς ἐν
τῷ Φροντιστηρίῳ διδασκαλίας τοῦ Νικοδήμου· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀναφέ-
ρεται καὶ κατὰ τὸ 1720 καὶ κατὰ τὸ 1743 καὶ βραδύτερον ἀκόμη,
ἡ δὲ σχολὴ καλεῖται πῶς κοσμικὴ σχολὴ Νικοδήμου, πρέπει νὰ
συμπεράνωμεν ἢ ὅτι ὑπῆρξαν δύο Νικόδημοι ἐν Τραπεζοῦντι διδά-
ξαντες, ἢ, ὅπερ καὶ τὸ πιθανώτερον, ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ Περι-
στερεώτου Νικοδήμου ἐν Τραπεζοῦντι ὑπῆρξε μακροτάτη. Ἀλλὰ καὶ
εἰς τὴν μονὴν Περιστερᾶς ἐπανελθὼν ὁ Νικόδημος ἐξηκολούθει διδά-

σκων τούς ἐκ τῶν περίξ προσερχομένους καὶ αὐτοῦ μαθηταὶ ἀναφέ-
ρονται τινές τῶν ἐν ἄλλαις μοναῖς ἀναδειχθέντων λογίων.

50. ΛΑΖΑΡΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΛΟΥΙΖΟΣ

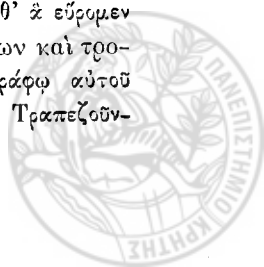
Κομφῶς καὶ ἀπταιστως καὶ ἄλλα βιβλία ἀντέγραψε καὶ δὴ καὶ
τὴν λογικὴν τοῦ Κορυθαλλέως, κατὰ τὸ 1742 πρόσητος ὧν κατὰ
τὴν ἰδίαν ὁμολογίαν καὶ ἔσως ἀντέγραψεν ὅπως διδάσκεται. Ἦν δὲ
τὴν πατρίδα Τραπεζούντιος. Πιθανῶς ὁ αὐτὸς τῷ ἱερεὶ Λαζάρῳ, τῷ
γράφαντι τὸ 1746 δαπάναις τοῦ μητροπολίτου Ἀνανίου κώδικα
διασωζόμενον μέχρις ἐσχάτων ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου
τῆς Τραπεζούντος.

51. ΔΔΡΟΘΕΟΣ

Τραπεζούντιος καὶ αὐτός, συνώνυμος δὲ τοῦ συγχρόνου τῆς Τρα-
πεζούντος ἀρχιεπισκόπου. Εἰς αὐτὸν μετέβη ἡ παρὰ Λαζάρου Λουί-
ζου ἀντιγραφεῖσα λογικὴ. Ἦν ἰκανῶν γραμμάτων κάτοχος, ὡς ἐστὶν
εἰκάσαι ὡς ἐκ τῶν ὀλίγων ἰδιοχείρων γραμμῶν τῶν ἐπὶ τοῦ χειρο-
γράφου τούτου προσεπισημειωθεισῶν.

52. ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Καλλίνικος ὁ Φυτιάνος, οὗτινος τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ ἐπὶ πολλῶν
καὶ ποικίλων βιβλίων καὶ χειρογράφων ἀποκειμένων ἐν τῇ μονῇ Σου-
μελιᾷ, ὑπῆρξε μαθητὴς τῆς ἐν Πάτμῳ σχολῆς, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ
ἐν ἐκκλησιαστικῷ βιβλίῳ. Ἐν Πάτμῳ ἔλαβεν ὁ Καλλίνικος καὶ τὸ
ἱερατικὸν σχῆμα, ἐντεῦθεν δὲ μετέβη εἰς ἕγιον ὕρος, καθ' ἃ εὗρεμεν
σημειώματα αὐτοῦ ἐν τινι περὶ ἀναβαθμῶν καὶ κανόνων καὶ τρο-
παρίων καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐν γένει ὕμνων χειρογράφῳ αὐτοῦ
ἀποκειμένῳ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου τῆς Τραπεζούν-

τος : « ἐκ τῶν τοῦ Καλλινίκου ἱερομονάχου τοῦ Φυτιάνου, 1734, Μαρτίου 27, ἐν τῇ σκίτῃ τῆς ἁγίας Ἄννης τῆς ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει τοῦ Ἄθω· ἐγράφη διὰ χειρὸς Ἀμβροσίου ἱερομονάχου ἐν τῇ σκίτῃ τῆς ἁγίας Ἄννης καὶ ἐδωρήθη ἐμοὶ Καλλινίκῳ ἱερομονάχῳ τῷ ὑποτακτικῷ αὐτοῦ ». Μετὰ ταῦτα ἦλθεν εἰς τὴν μονὴν Σουμελά ὁ Καλλίνικος ὅπου ἀποθανὼν κατέλιπε τὰ πολλὰ αὐτοῦ βιβλία καὶ χειρόγραφα. Ὁ γραφικὸς αὐτοῦ χαρακτὴρ προδίδει ἄνδρα ἐξόχως καλλιγράφον.

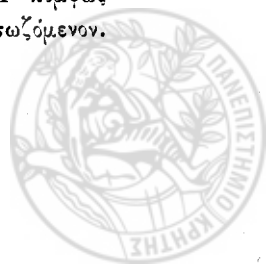
53. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΪΣΑΡΟΓΛΗΣ

Γεώργιος πρωτοψάλτης Καραϊσαρόγλης ἀναφέρεται ὑπὸ Π. Τριανταφυλλίδου ἐν χειρογράφῳ τινὶ Οἰκονόμου ὡς ἔχων βιβλιοθήκην ἐν ἣ διεσώθη πρᾶξις πατριαρχικὴ ἀνέκδοτος : ἴσον ἀπαράλλακτον πράξεώς τινος παλαιᾶς εὐρεθείσης ἐν τοῖς βιβλίοις τοῦ πρωτοψάλτου Γεωργίου τοῦ Καραϊσαρόγλου, ὅτε μετῴκησεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος εἰς Λαχανᾶ ἐν ἔτει αψξδ μὴνὶ Αὐγούστου». Ἡ πρᾶξις αὕτη ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ Οἰκονόμου ληφθεῖσα ἐδημοσιεύθη ἐν τοῖς προλεγομένοις τῶν φυγιάδων ὑπὸ Π. Τριανταφυλλίδου¹²⁶, ἐγένετο δὲ ἐν τοῖς κατὰ Καλλιούπολιν ἐπισκοπικοῖς κελλίοις συνεδριαζόντων τῷ πατριάρχῃ Νικηφόρῳ πολλῶν ἀρχιερέων καὶ ἀφορᾷ τὸν τρόπον τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἀρχιερέως Τραπεζοῦντος· φέρει δὲ ὑπογραφήν Θεοδώρου Σιφιλίνου καὶ ἡμερομηνίαν ςψξη, ἐπομένως ἀπὸ Χριστοῦ 1260.

54. ΠΑΠΑ ΓΑΒΡΙΗΛ

Ἦν υἱὸς Παπᾶ Γρηγορίου καὶ ἔγραψε κατὰ τὸ 1734 κομψῶς καὶ ἀπταιστώσ ἱερὸν νόμον ἐν τῇ μονῇ Σουμελάς διασωζόμενον.

¹²⁶ Σελ. 123.

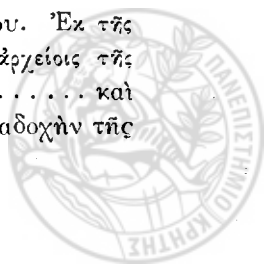

55. ΔΑΜΙΑΝΟΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ

Ἐγεννήθη ἐν Σινώπῃ περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος, ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἰδίᾳ ἐν Φραγκοῦρτῃ τῆς Γερμανίας καὶ ἐν Ἰέννῃ, εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς ὁποίας ἐφοίτησεν ἐπὶ τέσσαρα ἔτη. Ἐξ Ἰέννης εἰς Πετρούπολιν μεταβὰς ἐγένετο εὐμενῶς δεκτὸς ὑπὸ Πέτρου τοῦ Μεγάλου, διορίσαντος αὐτὸν ἰατρὸν τοῦ ναυτικοῦ νοσοκομείου τῆς Κρονστάνδης. Περιηγήθη ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην, διακριθεὶς διὰ τε τὰς φιλοσοφικὰς καὶ θεολογικὰς γνώσεις. Ἦτο, κατὰ τὸν Ζαβιραν, κάτοχος τῆς ἐλληνικῆς, λατινικῆς καὶ ῥωσικῆς καὶ συνέγραψε λατινιστὶ διευθετήσιν τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος τοῦ Οὐόλφφου, περὶ ἀνθρωπίνης γνώσεως, περὶ ἐλευθερίας τοῦ συλλογίζεσθαι καὶ θέλειν, περὶ ἀρχῆς ἐνόμου τῆς φύσεως, περὶ κόσμου καὶ ὑπάρξεως Θεοῦ, πάρεργα ἰατρικὰ καὶ ἄλλα. Ἄγνωστον τί ἀπέγινεν ἐν Κρονστάνδῃ ὁ Παρασκευᾶς καὶ πότε ἀπέθανε.

56. ΑΝΑΝΙΑΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

Ἰπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο δύο ὑπῆρξαν ἀρχιεπίσκοποι Τραπεζοῦντος, Ἀνανίας Α΄. ὁ τὸν Παΐσιον τῷ 1722 διαδεχθεὶς καὶ Ἀνανίας ὁ Β΄. ὁ τοῦτου διάδοχος κατὰ τὸ 1736 τὸν μητροπολιτικὸν τῆς Τραπεζοῦντος ἀνελθὼν θρόνον. Οὗτος ἦν ἱερομόναχος ἐν τῇ μονῇ Περιστερᾷ, ἧτις οὐκ ὀλίγους παρέσχεν ἀρχιερεῖς ἐκ τῶν λογιωτέρων αὐτῆς πατέρων. Ἀνανίας ὁ Β΄. ἀναφέρεται ὡς ἐργασθεὶς θερμῶς ὑπὲρ τῆς παιδεύσεως τοῦ ποιμνίου του, καθ' ὅλον δὲ τὸ μακρὸν τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ διάστημα (1736—1764) σχεδὸν διαρκῶς φαίνεται λειτουργοῦν τὸ Φροντιστήριον Τραπεζοῦντος. Ἐπ' αὐτοῦ προεκληθῆναι τῷ 1744 ἢ κατὰ τῶν διακρατούντων τὰ βιβλία τοῦ Σεβαστοῦ Κυμινῆτου ἀφοριστικοῦ τοῦ πατριάρχου Παΐσιου. Ἐκ τῆς πράξεως δὲ τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ σωζομένης ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς μητροπόλεως Τραπεζοῦντος ἀποσπῶμεν περὶ αὐτοῦ : « καὶ προεξελέγη τῶν ἄλλων ἄξιος καὶ ἀρμοδίος εἰς διαδοχὴν τῆς

πνευματικῆς αὐτῆς προστασίας ὁ ὀσιώτατος ἐν ἱερομονάχοις κύρ Ἀνανίας ὡς αὐτόχθων καὶ ἰθαγενῆς καὶ τὴν πράξιν καὶ τὴν πεῖραν ἔχων τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖσε Χριστιανῶν κοινῇ αὐτῶν γνώμῃ καὶ συναινέσει καὶ θεομῇ δεήσει τε καὶ παρακλήσει καὶ ἀξιώσει ζητηθεῖς, ἀνὴρ τίμιος καὶ θεοσεβῆς καὶ εὐλαβῆς, ἱεροπρεπῆς τε καὶ κόσμιος ἐν τε τῷ σωματικῷ καταστάματι κτλ. ».

Ἐπὶ Ἀνακίχ Β'. ἐξηκολούθησαν σπορδρότερον αἱ μετὰ τῶν ἀρχιερέων Χαλδίας γνωσταὶ διενέξεις. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἔριδα μετὰ τῆς μονῆς Βαζελῶνος περιῆλθεν ὁ Ἀνακίχ τῷ 1743 διὰ τὰ χωρία Χορτοκοπίου καὶ Δύο Ἀθηλεῶν, ἕνεκα τῆς ὁποίας αὐτός τε καὶ ὁ τῆς μονῆς ἡγούμενος Χριστόφορος ἐπὶ μακρὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐδικάζοντο, μέχρις οὗ τῆ ἐπεμβάσει ἐκατέρωθεν δικιτητῶν ἐξωμολύθη ἡ ὑπόθεσις ¹²⁶ (δὶς).

57. ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΧΑΛΔΙΑΣ

Διονύσιος Κουζάνος ἐκ τῆς ἐν τῇ Χαλδίᾳ Τζίτις κατχγόμενος προεχειρίσθη τῷ 1765 ἀρχιερεὺς Ἀργυρουπόλεως. Ἦτο κάτοχος παιδείας μεγάλης καὶ ἔγραψε τῷ 1769 τὸ ἱστορικὸν τῆς μονῆς Σουμελᾶ καὶ τὴν ἀκολουθίαν τῶν ὀσίων πατέρων Βαρνάβα καὶ Σωφρονίου, ἅπερ καὶ ἐξέδωκεν ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Οὐγγροβλαχίας, τὰ ὅποια ὅμως, κατὰ Παρθένιον τὸν Μεταξόπουλον, ἐξηγανίσθησαν ὑπὸ τῶν πολεμίων. Ἐν τῷ πατερικῷ τῆς Σουμελᾶ συνεξεδόθησαν ἰδιόμελα αὐτοῦ, καταδεικνύοντα τὴν μεγάλην τοῦ ἀνδρός παιδείαν. Προΐμιον εἰς τὴν ὀπτικὴν ὑπ' αὐτοῦ γραφὴν διέσωθη μετὰ τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Ἀργυρουπόλει Ἑλληνικοῦ Φροντιστηρίου.

¹²⁶ (δὶς) Δαπάναις τοῦ Ἀνανίου ἐγρᾶφη τῷ 1746 κῶδιξ ὑπὸ Λαζάρου ἱερέως, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ κ. Α. Παπαδοπούλου Κεραμῆως (Ἀνέκδ. Ἑλλ. σελ. 71) ὃν δυστυχῶς δὲν ἀνεύρομεν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου.

58. ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΠΑΠΑ ΙΩΑΝΝΟΥ

Ἐκ Φυτιάνων καὶ οὗτος καταγόμενος ἦν ἱκανῆς παιδείας κάτοχος διατελέσας Οἰκονόμος καὶ Πρωτοσύγγελος τοῦ μητροπολίτου Χαλδίας Διονυσίου.

59. ΓΕΡΒΑΣΙΟΣ ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΣ

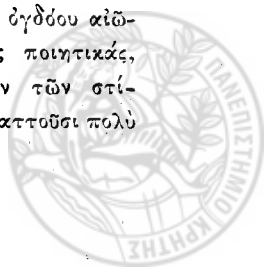
Γερβάσιος ἱεροδιάκονος καὶ ὑποτακτικός τοῦ ἀρχιερέως Χαλδίας Ἰγνατίου ἔζη περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος. Ἐπὶ χειρογράφου ἱστορίας τῶν βίωσων, ἐν ἧ καλεῖ ἐκυτὸν υἱὸν καὶ ὑπηρετην τοῦ Ἰγνατίου, ἀπηντήσαμεν ἐπιγράμματα, δι' ὧν φαίνεται δυσανασχετῶν ἐπὶ τῇ δουλικῇ αὐτοῦ θέσει : «δούλου δὲ χεῖρον οὐδὲν οὐδὲ τοῦ καλοῦ»· ἀλλὰ καὶ ἕτερα εἰς δούλους : εἰς ἐστὶ δούλος οἰκίας ὁ δεσπότης»· καὶ : «λυπούμαι δούλος δεσπότητος μεῖζον φρονῶν»· καὶ : «ὡς ἰδὺ δούλον δεσπότητος χρηστοῦ τυχεῖν». Ἐπίσης ἕτερα ἐπιγράμματα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χειρογράφου εἰς δόξαν καὶ ἄλλην ὕλην ἱκανὴν δύναται τις νὰ ἀπαντήσῃ.

60. ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Εὐπαιδευτος ἱερομόναχος τῆς μονῆς Σουμελά περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ζῶν, ἀλλ' ἐκ Μυριοφύτου καταγόμενος.

61. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Ὁ μόνος ποιητὴς ὃν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ Τραπεζοῦς, καὶ τοῦτον οὐ πάνυ σπουδαῖον, εἶναι ὁ περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ἀκμάσας Ἐλευθέριος. Ἐνεπνέετο μὲν ἰδέας τινὰς ποιητικὰς, ἰδίᾳ θεοσεβείας καὶ πατριωτισμοῦ, ἀλλὰ τὸ ἄτεχνον τῶν στίχων αὐτοῦ καὶ ἡ σπουδὴ του περὶ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν ἐλαττοῦσι πολὺ

τὴν ἀξίαν τῶν ποιημάτων του. Ἐγεννήθη ἐν Τραπεζούντῃ, καθ' ἃ δὲ ὁ ἴδιος ἐν χειρογράφῳ συλλογῇ ἀναφέρει, ἀπετελείωσε τὰ ποιήματα αὐτοῦ τὴν 22αν Σεπτεμβρίου 1752. Εἰς αὐτὸν δὲ ἴσως πρέπει νὰ ἀποδοθῇ καὶ ἡ ἔμμετρος διήγησις περὶ τῆς διαρπαγῆς τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Φιλίππου περὶ ἧς προηγουμένως διελάβομεν. Διότι φανίνεται μὲν ἐν αὐτῇ ὁ γράφων αὐτόπτης τῶν συμβάντων μάρτυς, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἀνακλουθίαί τινες ἀπαντῶμεναι ἐν αὐτῇ, δεύτερον δὲ ἡ μετὰ τῶν στίχων τοῦ Ἐλευθερίου μεγάλη αὐτῆς ὁμοιότης καθιστῶσι πιθανόν, ὅτι συνετάχθη ὑπὸ τοῦ ἑκτὸν ἔτη μετ'γενεστέρου Ἐλευθερίου, συλλέξαντος τὰς περὶ τῶν συμβάντων παραδόσεις.

Ὁ Ἐλευθέριος ἐποίησε διάφορα ἔμμετρα εἰς ἑορτὰς ἐγκώμια, στίχους σατυρικούς, ἠθικὰ παραγγέλματα καὶ λοιπά. Δημοσιεύομεν ἐντὺς ἐκ τοῦ εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Χριστοῦ ποιήματός του τοὺς πρώτους στίχους :

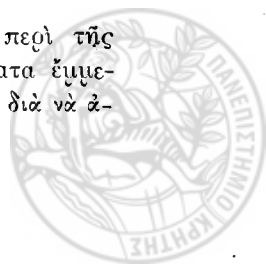
«Πτολεμαῖσι Φιλιάδελφος εἶχε τὴν βασιλείαν
τς' Αἰγύπτου καὶ τς' Ἀλεξανδρείας ὄλην τὴν ἀφεντεῖαν.
ἦτανε πλούσιος πολλά, περίσσια φτωχισμένος,
ἀνδρεῖος, μεγαλόψυχος, περίσσια ξακουσμένος·
ἦτανε καὶ φιλομαθής, πολλά γραμματισμένος,
εἰς μάθησιν καὶ φρόνησιν περίσσια παιδευμένος.
Ἐτίμα καὶ ἠγάπανε τοὺς φιλοσόφους ὅλους
καὶ γιὰ συμβούλους εἶχε τοὺς πρακτικοὺς ἀνθρώπους.
Ὅμως ἦτον ὑπέρπλουτος, ἤθελε νὰ μὴ κούψῃ
σ' ὅλους τὴν εὐτυχίαν του νὰ τὴν ἐδείξῃ·
ἐσυμβουλεύθη μὲ τινὰς· εἶπε, θεὸν νὰ ποιήσω
ἀχοῦρι κρουστάλλινον σ' τὴν βασιλείαν ν' ἀφήσω.
Εἶπαν αὐτοὶ τοῦ βασιλεῖ· βασιλεῦ, ἂν τὸ κάμῃς
αὐτὸ ποῦ ἐβουλήθηκες περίσσια θεὸν νὰ σφάλλῃς·
γιατὶ εἰς κάμποσον καιρὸν θθείρεται καὶ χαλνᾷται
κ' ἐκεῖνος ὅπου τῷφτειασε γλήγωρα λησμονᾶται.
Ὅμως αὐτὸ ποῦ λέγομεν ἂν κάμ' ἡ βασιλεία σου
θέλει νὰ γίνῃ, βασιλεῦ, ξάκουστον τ' ὄνομά σου·
νὰ διαδράμῃ πανταχοῦ σ' ὄλην τὴν οἰκουμένην
καὶ ἀπ' τῶν ἄλλων βασιλειῶν νᾶνε πλιὰ τιμημένη.
Λέγει αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς, τί εἶναι ποῦ ζητᾶτε,

φιμωζόμενος δυστυχεῖ καὶ ὑποφέρει μηδενὸς περιποιουμένου τὴν φιλακλήθειάν του· γίνεται ὅμως εὐχαρίστως δεκτὸς ὑπὸ ἡγουμένου ἀπὸ πολλοῦ ἀναζητούντος φιλακλήθη τινὰ καὶ μακαρίζοντος ἑαυτὸν διότι ἐπὶ τέλους εὔρε τοιοῦτον· καὶ ὁ τέως κακοενδεδυμένος καὶ δυστυχῆς φιλακλήθης εὐτυχεῖ καὶ θριαμβεῦει ὑπολήψεως καὶ τιμῶν ἀξιούμενος. Ἄλλ' ὅτε ποτὲ ὁ ἡγούμενος ἀπήγγελλεν ἐν τῷ ἔσπερινῷ τὸ νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, διακόπτεται αἰφνης ὑπὸ τοῦ φιλακλήθους ἀνακράζαντος πρὸς αὐτόν : « σιώπα ψεῦστα », καθ' ἣν στιγμὴν ἔλεγεν : « οἱ εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου »· διότι ἦτο μονόφθαλμος ὁ ἡγούμενος καὶ ὤφειλε κατὰ τὸν φιλακλήθη νὰ εἶπῃ ὅτι εἶδεν ὁ ὀφθαλμός μου ». 4) Ποίημα παραινετικὸν ἔχον ὡς ἀκροστοιχίδα τὴν ἀλφάβητον. 5) Ποίημα ἠθικὸν περὶ σωφροσύνης, οὐτινος ἀρκούντως περίεργος τυγχάνει ἡ ὑπόθεσις. Ἄνῃς εὐειδέστατος ἐσύχαζεν εἰς οἰκίαν φίλου του καὶ χωρὶς αὐτὸς νὰ ἔχη εἰδήσιν ἐνέπνευσε φλογερὸν ἔρωτα εἰς τὴν σύζυγον τοῦ φίλου του, ἡ ὁποία, αὐτοῦ ἀπελθόντος ἠσθένησε βαρέως· ὁ ἐγγίζων κίνδυνος ἔδωκε θάρρος εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἔρωτος προσβληθεῖσαν ἥτις καὶ ὠμολόγησε τὴν ἀλήθειαν εἰς τὸν σύζυγον αὐτῆς· οὗτος δέ, μολὶς ὁ φίλος του ἐπανῆλθεν, ἔσπευσε νὰ τῷ ἀνακοινώσῃ τὰ συμβαίνοντα. Τί δὲ τότε ὁ σώφρων νέος ἀποφαίξει ; Κόπτει τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του, πληγώνει τὸ πρόσωπόν του, ρυτιδώνει τὸ μέτωπόν του καὶ ἐν γένει μεταβάλλεται ὁ εὐειδὴς νεανίας εἰς δυσειδέστατον, τοιοῦτος δὲ ἐμφανίζεται πρὸ τῆς συζύγου τοῦ φίλου του· ἐννοεῖται ὅτι αὕτη δὲν εἶχε λόγον νὰ ἦναι ἀσθενής, διότι οὐδὲν πλέον εἴλωκεν αὐτὴν πρὸς τὸ νῦν δυσειδὲς ἰδανικὸν τῆς. Παρὰθέτομεν καὶ τὸν ἐπίλογον τοῦ ποιήματος :

« Ὡ πῶς πολλοὶ διὰ τιμὴν καὶ φόβον τῶν σκολιῶν
 χάνουν ἀγγέλους καὶ Θεόν ! ἰδὲ κακὸν ἄηλίκον !
 διὰ τοῦ κόσμου αὐτουνοῦ τὸ σημερινὸ τὸ μέλι
 χάνουν τὸ μέλι τ' οὐρανοῦ, ὅπου δὲν ἔχει τέλη·
 διὰ τ' αὐτὸ τὸ σημερινό, ὡς λέγει ἡ παροιμία,
 χάνουν τρελλοὶ τὴν ὄρνιθα καὶ ὄρνιθα τὴν θεία ! »

6) Ὁπτασία τοῦ κυρ Δανιὴλ τοῦ νέου. 7) Ποίημα περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Δαβίδ. 8) Εὐχὴ ἑμμετρος. 9) Αἰνίγματα ἑμμετρα ἐκ τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαβίδ. 10) Εἰς γυναῖκα ἥτις διὰ νὰ ἀ-

Θεοδώρων ὑστατος Γαβροῦ μαρτύρων
σπεύσας στεφάνων ἠξιώθη τῶν ἴσων.

Κζΐ :

ἦπτον δὲ καίμοι τῷ πονοῦντι παμμάκαρ
σαῖς ἱκεσίαις πταισμάτων οἶδον τὴν λύσιν.

Ὁ δὲ τοῦ Βασιλείου βίος ἔχει ὡς ἑξῆς :

«Φεῦ ! ὡς δεινὸν πάντῃ πέφικεν ἡ ἁμαρτία. Ἐπαξ γὰρ ταύτην κακῶς ἐργασάμενος, θορίαμβος τῷ κόσμῳ αἰετοπε γίνεται σὺν τῇ κολλάσει αἰωνίως μέλλον ἐκεῖ βληθήσεσθαι ὡσπερ γὰρ ὁ τὸ καλὸν ἐργασάμενος καὶ τὴν κατὰ Θεὸν τελείως βίους σὺν τῷ μετέχειν ἄροῦτα τῆς ἄνω αὐτὸν ἀπολαύσεως ἐξόχως ὧδε καὶ παρὰ πάντων ταῖς εὐφημίαις οἷτος δοξάζεται. Τὸν γὰρ ἐπὶ γῆς ἄγγελον, τὸν καθ' ἡμᾶς ἄλλον Μωϋσῆα τοῖς ἐργοῖς γενόμενον Βασιλείον, τὸν τῆς βασιλείδος ταύτης καὶ ἡμετέρας, τῆς Τραπεζοῦντος φημί, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τοῦ Χριστοῦ θύτην καὶ ἀρχιποιμένα, οἷα περ μαθητὴν ὄντα γνήσιον ἀποστολικῶς καὶ αὐτὸν ἄκρως τὰ διδασκάλων τοῖς ἅπασιν ἐκμυμώμενον, ἠβήσῃ παρὰ τοῖς αὐτοῦ ἄνω τοῦ ἀρχιερέου τούτου δημιουργήσαντος, δεινῶς σικοφαντεῖσθαι, οἷμοι, σινέθη. Οἱ δὲ τὸ δῶμα πλασάμενοι, Καννίται τῇ προσηγορίᾳ, ὡς ὁ λόγος, ἐκέκλιντο. Τὸν ἀπαθῆ ὄλως πάθει τοιοῦτο οἱ ἄθλιοι, καὶ ταῦτα τροφίμοι ἐκκλήσιας τυγχάνοντες, καθυβρίσαι θελήσαντες. Οἱ καὶ γυναῖκες ἐμβαδίῳ τὸ γνῶρισμα βεβαιώσαντες, τούτων ἐκάστοτε λάθρα τῇ ἐχοίῃσῃ μιαινεσθαι ἔφασκον. Τὴν ὕβριν οἷν αὐτὸς οὐχ ἑαυτῷ κείσθαι μόνον, κατὰ τὸ εἶδος, λογιζόμενος, ἀλλὰ καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ ἀγία καὶ σεπτῇ ἐκκλησίᾳ, οὐ μὲν οἷν οὐδόλως ταῦθ' ὁ γεννάδας φέρειν ἄξιον ἐκρινεν, ἀλλὰ θεῶ τὸ πᾶν τεθεϊκῶς, ὅς ἐρευνᾶν καρδίας ἐπίσταται, τὴν μυστικὴν τελείαν ἤκεν ἱεροτελεστίαν, ὡς σύνθετος. Οὐπω πέρας εἶχεν αὐτῷ τὸ λαιτοῦργημα καὶ εὐρέθησαν ἅμα οἱ σικοφάνται καήμενοι σιλλήθδον, εὐθύς ὀμίχλη ζοφώδει ὑφ' οἰωνόδητων ἀφανῶς, ὃ τῶν θανμασίων σου, Κύριε !, αἰθρίως ἄροῦν ἐξ ἀπίνης ἀπόλοιτο. Τὴ ἂν ἄλλο θέλοι τις δεῖξαι τῶν τοῦ ἀνδρός εἰς ἐγκώμιον τούτου κρεῖττον εἶναι ἢ μεῖζον γνῶρισμα. Γραμμὴ φάσι μία τὸν γεωμέτρην καὶ πλοῦς εἰς τὸν θαλάττιον»

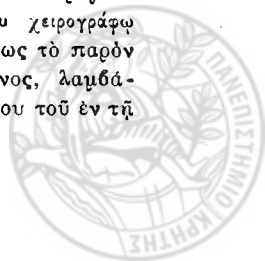

ἐξ ἑνὸς γὰρ οἶος ἦν κἂν τοῖς ἄλλοις γνωρίζεται. Ἐλλείπεται ὅμως τῶν τοῦ Μωσέως ἔργων μὴ εἶναι καὶ τοῦτο ἐθάμιλλον, ὃ περὶ Δαθάν καὶ Ἀβιερῶν καὶ τοὺς ὁμοίους ἐκείνους ὁ θεὸς παρὰ εἰργάσατο ; "Ἐγὼγ' οὖν οἶμαι μὴν ἂν ποτε τοιοῦτόν τι τῷ συμπαθεστάτῳ συνέβη πραχθῆσθαι πώποτε, οὐκ ἀνθρώποις μόνον, ἀλλ' οὐδ' ἐν ζώοις ἀλόγοις, εἰμὴ πρὸς διόρθωσιν καὶ παιδαγωγίαν ἡμετέραν τοῦτο ἐγένετο. Ἐμοὶ μὲν οὖν ὡς ἐνῆν δι' ὀλίγων τὸ θαῦμα ἐξίσταται, ὑμῖν δὲ τοῖς ἀκούουσι λείπεται, τὸ ὡς ἐχέφρονας ἀκριβέστερον ζητεῖν τὰ λεγόμενα, εἴ τι οὕτως ἔχει, ὡς λέγεται, εἴτε μὴ. Τὸ δὲ θαῦμα ἐξ ἐκείνου καὶ εἰσέτι κηρύττεται εἰς δόξαν τοῦ τὰ τοιαῦτα θαυμάσια τοῖς ἐπιβοωμένοις αὐτὸν ἐργασαμένου τῶν ὄλων Θεοῦ, ἅμα δὲ καὶ τοῦ οἰκείου αὐτοῦ θεράποντος θείου ἱεράρχου καὶ ποιμένου ἡμῶν, ὃς καὶ πρесеβέοι ἀπάντων εἰς τὸ σωθῆναι ἡμᾶς».

Ἐν τῷ αὐτῷ χειρογράφῳ ἀπάντηξ ἐν τέλει ὁ βίος Ἀθανασίου τοῦ Δαιμονοκαταλύτου, ἀντιγραφεὶς ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ ἐκ Κεθαρῶν. Καίτοι δὲ δηλοῦται τὸ ὄνομα τοῦ γράψαντος τὸν βίον τοῦτον, φαίνεται ὅμως Τραπεζοῦντις καὶ οὗτος, καθ' ὅσον ῥητῶς ὀνομάζει συμπολίτην τὸν βιογραφούμενον ἄγιον. Πιθανῶς συγγραφεὺς τοῦ βίου τοῦτου καὶ ἦναι Λάζαρος ὁ Σκρούδας, καθ' ὅσον ἕτερον χειρόγραφον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου γραφὲν ἀντεγράφη ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ Σκρούδα, περὶ οὗ ὁμιλήσαμεν ἐν τοῖς περὶ τούτου.

Ἐξ ἄλλων χειρογράφων πληροφοροῦμεθα, ὅτι ὁ Ἰωάννης διετέλεσεν ἐν Βουκουρεστίῳ διδασκόμενος ¹²⁷, ὅτι δὲ ἐλθὼν εἰς Τραπεζοῦντα

¹²⁷ Φαίνεται μοι περιεργωτάτη ἢ σύμπτωσης τῆς ὁμοιότητος τινῶν ἐκ τῶν χειρογράφων τούτων πρὸς τὰ τοῦ Ἠλία Κανδύλογλου. Μάλιστα ἐν τῇ τοῦ Θεοφίλου Κοριθαλλέως λογικῇ καὶ τῇ ἀνηκούτῃ εἰς τὸν ἕνα καὶ τῇ ἀνηκούσῃ εἰς τὸν ἄλλον παρεντίθενται φύλλα λευκά, πλήρη σημειώσεων ἐντελῶς ὁμοίων· ἐν τέλει δὲ παρ' ἀμφοτέροις καταχωρίζεται : εἶδον τῆς εὐθεθείσης κατὰ τὸ ἀφθ ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ εἰς χώραν Ἀκύλαν κατὰ τοῦ Σωτήριου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποφάσεως· ἐκομίσθη δὲ τὸ παρὸν καὶ ἐνεφανίσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ πρῶτον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ παναγιωτάτου καὶ λογιωτάτου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου Ἱερεμίου κατὰ τὸ ἀφθ, ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ». Ἐν τῷ τοῦ Οἰκονόμου χειρογράφῳ προστίθεται : «ἀψνα, Αὐγούστου ε', ἐγράφη μοι ἰδιοχείρως τὸ παρὸν ὄντι ἐν Βουκουρεστίῳ ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Σπυριδῶνος, λαμβάνοντι δὲ ἐκ τοῦ ἱερομονάχου κύρ Γρηγορίου Κεφαλληνίτου τοῦ ἐν τῇ

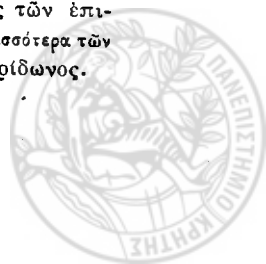
ἐγένετο οἰκονόμος τῆς μητροπόλεως καὶ συντάκτης τοῦ Μητροπολιτικοῦ τῆς Τραπεζοῦντος κώδικος ¹²⁸. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ τοῦ Φροντιστηρίου προσέτι καὶ τοῦ Ἡλία Κανδηλόγλου διδάσκαλος ἐγένετο. Ἐκ τῶν χειρογράφων τούτων μαθηθῆναι, ὅτι καὶ βίον τοῦ μεγαλομάρτυρος Ἀρτεμίου καὶ τοῦ ὁσιομάρτυρος Ἀνδρόου συνέγραψεν ὁ ἐκ Καθαρῶν οὗτος Ἰωάννης, πρὸς δὲ καὶ στίχους διαφόρους. Ἐκ βιβλίου ¹²⁹ δὲ ὑπερ ἀνῆκεν αὐτῷ, ἥδη δ' ἀπόκειται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου τῆς Τραπεζοῦντος ¹³⁰, παραλαμβάνομεν τοὺς ἐξῆς στίχους, οὓς ἔγραψεν εἰς τὴν μονὴν τῆς Θεοσκεπάζουτου καταφυγῶν μετὰ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, ἐκ φόβου τῆς πανώλους, ἥτις ἐλυμαζέτο κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὴν Τραπεζοῦντα καὶ ἡ ὁποία πολλάκις καὶ κατόπιν ἐπεσκέσθη αὐτὴν κατὰ περιόδους μεγίστας προξενήσασα καταστροφάς :

μονῇ τοῦ Σαχτάρ ὑπάρχοντος ἦτοι τοῦ Ἀλεξανδρείας». Ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῶν ὑπο Οἰκονόμου καὶ Κανδηλόγλου γραφέντων προάγομαι νὰ ὑποθέσω τὸν πρῶτον διδάξαντα ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ καὶ γινόμενον διδάσκαλον τοῦ Κανδηλόγλου.

¹²⁸ Ἰσως ἐδίδασκεν ἐπ' ἐκκλησιαίαις καὶ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ὅτε πρέπει ν' ἀποδώσωμεν αὐτῷ λόγους ἐκφωνηθέντας ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἐν Τραπεζοῦντι, περιεχομένους ἐν ὀγκωδεστάτῳ χειρογράφῳ καλῶς γεγραμμένῳ, οὗ ἐκ ἀπόκειται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου καὶ φέρεται ἐν τῷ καταλόγῳ αὐτῆς, ὡς προσελθὼν ἐκ δωρεᾶς τοῦ αἰοδίμου Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος Κωνσταντίου.

¹²⁹ Ἰδοὺ τινὰ ἀντίγραφα ἐκ χειρογράφων καὶ βιβλίων ὑπὸ τοῦ ἐκ Καθαρῶν γραφέντα καὶ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου ἀποκείμενα : Γραμματικὴ καὶ συντακτικὸν κατ' ἀλφαριθμητικὴν σειρὰν τῶν λέξεων τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ εἰτα Κωνσταντινουπόλεως Κυριλλου σύντομος πραγματεία κατὰ Ἰουδαίων τοῦ σοφωτάτου ἱερομονάχου Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου περὶ μετουσιώσεως Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου κατὰ τῆς τῶν Λατίνων ἐν Σαβδότῳ νηστείας καὶ περὶ τοῦ ὅτι οὐδεὶς ἐν μὴ τάξει γενέσθαι μυσταγωγίαν, ἐτι δὲ καὶ περὶ γάμου ἱερέων τοῦ σοφωτάτου ἱεροδιακόνου κυρίου Μακαρίου ἐκθεσίς ἱστορικῶν τιμῶν κανόνων Μελετίου τοῦ Ἀθηναίου ῥητορικὴ Γεωργίου ἱερέως Σουγδουρῆ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων εἰς ἅσασαν τὴν λογικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους μέθοδον προδιοικηδῆς τεχνολογία τῆς μικρᾶς λογικῆς λόγος ἐπὶ τοῦ χωρίου «ἀγαπήσεις κύριον κτλ». (Ματθ. 22, 37) ἐξήγησις τῶν ἐπιστολικῶν τύπων τοῦ Κορυθαλλέως καὶ πολλὰ ἄλλα, τὰ περισσότερα τῶν ὁποίων ἐγράφησαν ἐν Βουκουρεστίῳ ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Σπυριδῶνος.

¹³⁰ Γεωργίου Παχυμέρη παρῶφρασις εἰς Διονύσιον.

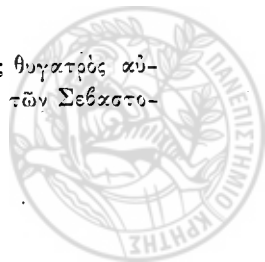
«Φόβῳ πανώλους πρόσφυγές σοι Παρθένε
ὡς Χριστιανῶν τε προστάτη τε καὶ ῥύστη
ὁ Οἰκονόμος σὺν τῷ τοῦ Καραπάνα
Γεωργίῳ, ἅμα τε αἷς πανοικίαις
φεύγομεν, σὺ δὲ τηρήσαιο ἀλωθίτους
ταύτης τ' ἐκ τ' ἄλλης τῆς ἀλλοτρίου βλάβης».

Οἱ στίχοι οὗτοι φέρουσιν ἡμερομηνίαν 22 Αὐγούστου 1749 καὶ τὴν ὑποσημείωσιν «ὅτι ἐγράφησαν καὶ ἐν τῷ ἡγουμενείῳ ἄνωθεν τῆς στρωμοθήκης».

Πρὶν τὸν περὶ τοῦ Ἰωάννου Οἰκονόμου καταστρέψωμεν λόγον, παρθετόμεν ἐκ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου ἄλλην σημείωσιν περὶ τῆς κατὰ τὸ 1749 συμβάσεως πυρκαϊῆς, ἧς τὴν ἀνάμνησιν μέχρι ἐσχάτων ἐτι χρόνων διέσωσεν ἡ παράδοσις καὶ περὶ τῆς ὁποίας ἐλέγετο, ὅτι εἶχε συντελέσει εἰς τὴν αἰφνιδίαν τῆς πανώλους παύσιν : 1749 Αὐγούστου 9, ἡμέρα Δευτέρα, παρελθούσης μᾶλλον τῆς πρὸς τὴν Δευτέραν Κυριακῆς, τῇ ἐπερχομένη νυκτί, ὥρα τετάρτη αὐτῆς, συνέβη πυρκαϊὰ γενέσθαι ἐν τῷ φόρῳ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ οὐκ ἔμεινεν ἄλλο εἰμὴ τὰ χάνια· ὅλα ἐβλάβησαν καὶ ὁ καθφηνὲς ὁ ὑψηλὸς καὶ ὁ ἄνωθεν τῆς βροίσεως καὶ τὰ κάτωθεν αὐτῶν ἐργαστήρια καὶ ἀνῆλθεν ἡ φλόξ ἕως καὶ εἰς τοῦ Περιπέρογλου καὶ κατῆλθεν ἕως αἰγιαλοῦ καὶ κευέρκαγια ἕως τοῦ κοιμερκίου, καὶ ἐξήλειψε σχεδὸν καὶ αὐτὸν τὸν χοῦν τὸν μεταξὺ κερχανάδων καὶ ἀραστάδων ἕως τοῦ πῖτ παζαρίου μικροῦ καὶ ὀλίγον τοῦ τζαρά τσαμίου, τὸ δὲ περζεστίνιον ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν κατεδαπάνησε τὸ πῦρ καὶ διαυγαζούσης τῆς Δευτέρας ὥραν δευτέραν, ἀπεσβέσθη ἡ φλόξ σὺν πολλῇ βοήθειᾳ ὑδάτων τε καὶ προσχαλασμάτων παρὰ τῶν ἐκεῖσε εὐρεθέντων. Ἡμεῖς δὲ ἤμεν φευγάτοι τότε εἰς Θεοσκεπαστον».

64. ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΒΑΖΕΛΙΩΤΗΣ

Ἐγγονος Σεβαστοῦ τοῦ Κυμινήτου ἐκ τῆς μόνης θυγατρὸς αὐτοῦ, ἐξ ἧς καταγόνται ἐν Τραπεζοῦντι οἱ τοῦ οἴκου τῶν Σεβαστο-

πούλων. Ίκωνων γραμμάτων κάτοχος ὁ Ίγνατίος ἐγένετο ἱερομόναχος τῆς μονῆς Βαζελῶνος.

65. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΓΝΑΤΙΟΥ

Γεώργιος, υἱὸς Ίγνατίου Σερασίτη, Λογοθέτου Χαλδίας, κατήγετο ἐξ Ἰμέρας. Δι' ἐξόδων τοῦ πατρὸς του κατήρτισε τὸν πρῶτον κώδικα τῆς ἐν Ἰμέρα μονῆς τῶν Καλογραϊῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου κατὰ τὸ 1747, ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ ὁποίου συνετάχθη ὁ νεώτερος κώδιξ.

66. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΕΞ ΑΔΥΣΣΗΣ

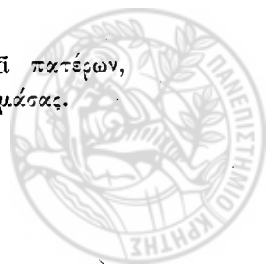
Βασίλειος διδάσκαλος, ἐξ Ἀδύσσης τῆς Χαλδίας καταγόμενος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν λογίων τῶν χρόνων τούτων. Ἐν περισελίδι Γεωγραφίας Μελετίου συνετύχονεν τὴν ἐπιγραφὴν : «Βασιλείου ἀμύσου ἔτι που ἐν ταῖς τοῦ Ἑλικῶνος ὑπωρείαις καλινδουμένου.» Ἐν ἐτέρῃ ἐπιγραφῇ προσαγορεύεται «ἐν-διδασκάλους ἑλλογιμώτατος». Ἐν δὲ τῆ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ Φροντιστηρίου τῆς Ἀργυρουπόλεως διεσώθη χειρόγραφον αὐτοῦ ἐξηγητικὸν διαφόρων μαθημάτων.

67. ΓΕΡΒΑΣΙΟΣ ΕΞ ΙΒΗΡΙΑΣ

Ἐξ Ἰβηρίας καταγόμενος ὁ ἐν τῇ μονῇ Σουμελᾶ ἱερομόναχος Γερβάσιος ἐσπούδασεν ἐν Βλαχίᾳ. Ἐπί τινος χειρογράφου τῆς μονῆς αὐτῆς ἀναγινώσκονεν, ὅτι διήλθε τὸ περὶ ἀββάδων χειρόγραφον, κατὰ τὸ 1742.

68. ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Ἐκ τῶν εὐπαιδευτῶν καὶ οὗτος τῆς μονῆς Σουμελᾶ πατέρων, περὶ τὰ μέσα τῆς δεκάτης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσας.

69. ΜΙΧΑΗΛ ΛΑΙΡΙΟΣ

Υἱὸς πατῆ Γεωργίου, κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ζήσας, ἐγγρα-
τῆς δὲ παιδείας. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐτύχωμεν ἐν Ὁμήρου Ἰλιάδι.

70. ΛΑΖΑΡΟΣ ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΩΤΗΣ

Ἐκ Τζίνης χωρίου τῆς Ἀργυρουπόλεως καταγόμενος, ὑπῆρξεν ἐκ
τῶν λογίων τῆς Μονῆς Περιστερᾶ ἱερομονάχων, ἀντιγράψας κατὰ
τὸ 1746 φιλοκάλως καὶ ἀπταιστως νομοκάνονον, παρκοικῶ δέ, κατὰ
τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἔκφρασιν, ἐν τῇ περιφύμῳ καὶ Θεοσώστῳ πόλει
Τραπεζοῦντι.

71. ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑ

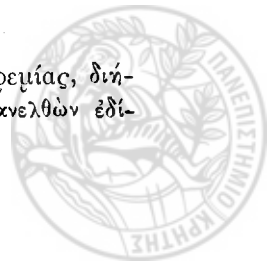
Ἐκ Χαιρριάνων, ἀδελφὸς τοῦ διδασκάλου Νικοδήμου τοῦ Περι-
στερωτοῦ καὶ θεῖος τοῦ εἰτα Χαλδίας γενομένου Θεοφάνους. Ἦν
ικανῆς παιδείας ἐγκρατῆς καὶ ἐπὶ πενήτηντα καὶ πλέον ἔτη διε-
τέλεσεν ἡγούμενος τῆς μονῆς Περιστερᾶ (1748 — 1796).

72. ΘΕΟΦΑΝΗΣ ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΩΤΗΣ

Ἐκ Ριζαίου καταγόμενος ἦτο ὁ ἱερομόναχος οὗτος τῆς μονῆς
Περιστερᾶ σύγχρονος τοῦ ὁμωνύμου αὐτῷ ἀρχιεπισκόπου Χαλδίας.
Ὁμολογεῖται ἰκανῆς παιδείας ἐγκρατῆς, πρὸς δὲ καὶ τῆς μουσικῆς
γνώστης, πολλὰ βιβλία μουσικὰ ἐνυπόγραφα καταλιπών.

73. ΙΕΡΕΜΙΑΣ ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΩΤΗΣ

Ἐκ τῶν λογιωτέρων τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ἀνδρῶν ὁ Ἱερεμίας, διή-
κουσε τῶν μαθημάτων τῆς ἐν Πάτρῳ Σχολῆς, ἐξ ἧς ἐπανελθὼν ἐδι-

δαξεν ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ τῆς Τραπεζοῦντος ἄγνωστον ἀκριβῶς πότε φαίνεται ἔμως ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐναυθα διδασκαλίας αὐτοῦ ἔπαθε πολλά, ὥστε τόσον μίσος νὰ αἰσθάνηται πρὸς τοὺς Τραπεζοῦντιους καὶ νὰ μὴ θέλῃ νὰ ἔλθῃ εἰς θέαν οὐδενὸς ἐξ αὐτῶν, ὅτε ἐκ Βλαχίας ἐπιστρέψας ἐρησύχῳζεν ἐν τῇ μονῇ Περιστερᾶ.

74. ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΩΤΗΣ

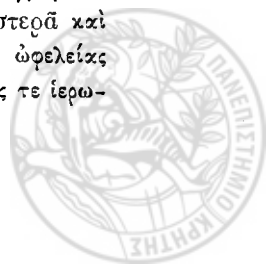
Κατήγετο ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Παπαβασιλάντων τοῦ χωρίου Ἀρμενῆ καὶ διετέλεσεν ἱερομόναχος καὶ διδάσκαλος ἐν τῇ μονῇ Περιστερᾶ ἐν ἣ ἐπὶ ἑπτὰ ἔλα ἔτη πλείστοι ἐκ τῶν πέριξ χωρίων καὶ ἐκ τῶν ἄλλων μονῶν προσήρχοντο ἵνα ἀκροασθῶσι τῶν μαθημάτων αὐτοῦ.

75. ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Διετέλεσεν ἡγουμένος τῆς μονῆς Σουμελᾶ κατὰ τὸ 1747 καὶ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν λογιωτέρων αὐτῆς πατέρων, διὸ καὶ σοφολογιώτατος ἐν τῷ κώδικι τῆς μονῆς προσεπικαλεῖται.

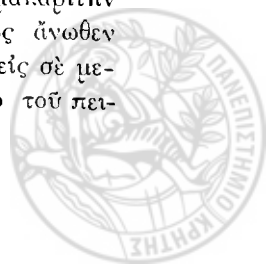
76. ΘΕΟΦΑΝΗΣ ΧΑΛΔΙΑΣ

Ἀνεψιὸς τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Περιστερᾶ Θεοδοσίου καὶ τοῦ διδασκάλου Νικοδήμου ὁ Θεοφάνης ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου εἰς τὸν ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ τῆς Τραπεζοῦντος διδάσκοντα Νικοδήμον πρὸς σπουδὴν φύσεως ὧν ὀξείας, κατὰ τὴν σημεῖωσιν τοῦ κώδικος τῆς μονῆς Περιστερᾶ καὶ ἐπιδίδων εἰς τὰ γράμματα, μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας διήκουσε τῶν μαθημάτων τοῦ θείου αὐτοῦ. Ἀποπερατώσας ταῦτα ἀνέλαβεν ἐν τῇ αὐτῇ σχολῇ τῆς Τραπεζοῦντος τὴν διδασκαλίαν, διὰ τὸ ὅποιον ἴσως καὶ υπογράφεται Τραπεζοῦντος. Ἐπανελθὼν δ' εἶτα εἰς τὴν μονὴν Περιστερᾶ καὶ προχειρισθεὶς εἰς ἱερομόναχον, ἐδίδασκεν ἐν αὐτῇ πολλῆς ὠφελείας γινόμενος πρόξενος, διπλῆν τὴν χάριν προσκτησάμενος, τῆς τε ἱερω-

τέρων χωρίων ἔχοιμὲν ποιμένα καθηγουόμενον, κυβερνήτην καὶ προεστώτα τὸν πανοσιώτατον κύριον Χριστόφορον, καὶ ἀπὸ τὴν σήμερον ἡμέραν καὶ ἐκείθερς ὅποιος τὸν ἐναντιόνηται ἀπὸ τοῖς πατέρας καὶ ἀπὸ τοῖς χριστιανοῖς, εἴτε μικρὸς εἴτε μεγάλος ἢ ἀπὸ τοῖς παραιμικροτέροις ἱερομονάχοις, ἂν ἴσως φιλάττωσιν ἐπάνω τοις διὰ κακωσίην ἢ μαχαίρια ἢ ἄλλο τίποτε ἄρματα διὰ νὰ σπικωθοῦν κατεπάνω, κἄν τε εἰς τὸν ἡγουόμενον, κἄν τε εἰς τοῖς προεστώτας, τότε ὁ ἡγουόμενός μας νὰ κἀμη σίννοδον μετὰ τῶν προεστῶν τῶν εὑρισκομένων χωρίων μας . . . »

Τὸ ἐπόμενον ἔτος, 1754, ἐτέρην προκαλεῖ ὁ Χριστόφορος πρᾶξιν τῶν πατέρων διακρυθμίζουσαν τὰ τοῦ θησαυροφυλακίου τῆς μονῆς καὶ ἐγκαθιστῶσαν διαρκῆ σκευοφύλακα ἀντὶ τῶν ἐτησίως μεταλλασσομένων ἐπιτρόπων, ὧν ἡ διαχείρισις δὲν ἦτο. γίνεταί, πολὺ ἄνεμπτος, διὸ καὶ συγχὴ προὐκλεῖ σιάνδρα : « Διὰ τοῦ παρόντος δηλοποιούμεν ἡμεῖς οἱ πατέρες τῆς Ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου, ἁγιᾶ Σοφελᾶς, ὁ κατὰ καιρὸν εἰρεθεὶς ἡγουόμενος Χριστόφορος ἱερομόναχος καὶ οἱ λοιποὶ σινάδελφοὶ τῆς ὀμιγύρεως μικροὶ τε καὶ μεγάλοι, ἱερομόναχοί τε καὶ μοναχοί, πῶς ὅτι οἱ παλαιοὶ ἀξιόημιστοι πατέρες ἔχοντες συνήθειαν νὰ μεταλλάξωσι τὸ κατ' ἔτος ἐπιτρόπους εἰς τὸ νὰ πάρωσι καὶ νὰ δώσωσι τὰ συναλλαχθέντα τοῦ ἁγίου μοναστηρίου, καὶ βλέποντες οἱ μεταγενέστεροι ὡσάν ἀπροεπὲς τὴν συνήθειαν ταύτην ἐκρίνασι νὰ κατασταθῇ σκευοφύλακειον καὶ μὲ κοινὴν συμβουλὴν καὶ γνώμην ἐκάμασι τὸν ἀξιωμακάριστον Γερβάσιον ἱερομόναχον ἡγουμενεύοντος τοῦ μακαρίτου Σωφρονίου ἱερομονάχου τὸ ἐπίκλην Πιλπίλογλου, καὶ ἐπέρινα τὸ ἅγιον μοναστήριον μὲ ἡσυχίαν καὶ ἀγγελικὴν ζωὴν· εἰς σὲ καιπόσους χρόνους φθόνω τοῦ διαβόλου καὶ ἀφοβία τοῦ Θεοῦ τῶν χαιρεκάκων ἀνθρώπων ἀπέβαλον τὸ σκευοφύλακειον καὶ πάλιν ἐπεστάθη ἡ ἐπιτροπικὴ καὶ περὶ τῶν κακῶν μὲ σίγχυσαις καὶ ζημίαις τὸ ἅγιον μοναστήριον, ἔγεινε καὶ δευτέρα σκέψις καὶ κρίναντες τὸ καλλίτερον ἐκάμασι τὸν μακαρίτην Ἰωάσαφ ἱερομόναχον σκευοφύλακα, ἡγουμενεύοντος ἄνωθεν κύριου Γερασίου ἐκαταστάθη τὸ ἅγιον μοναστήριον εἰς σὲ μερικὸς χρόνους κάλλιον ἀπὸ τὸ πρῶτον· καὶ φθόνω τοῦ πει-

ρασμοῦ τὸν ἐβγάλασι καὶ αὐτὸν καὶ τὸ ἐκατέστησαν ἐπιτροπικὴν καθὼς τὸ πρῶτον, καὶ ἐτρέξασι ζημίαι καὶ περιστατικὰ ἀπὸ τοὺς ἔξω κρατοῦντας καὶ μὴ ὑποφέροντες ἡμεῖς οἱ ἄνωθεν γεγραμμένοι καὶ κάτωθεν ὑπογεγραμμένοι ἀνεκαινίσασαμεν τὸ σκευοφυλάκειον μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἐκαταστήσαμεν σκευοφύλακα τὸν πανοσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κύριον κύρ Δαμιανόν... » Ἡ πράξις αὕτη προνοεῖ καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων καὶ ἱκανὴν ἐν τῇ μονῇ τάξιν τίθησιν καὶ ἐν γένει καταδεικνύει τὴν πολλὴν τοῦ προκαλέσαντος αὐτὴν Χριστοφόρου διοικητικὴν ἱκανότητα. Ἀποτέλεσμα δὲ τούτων ὑπῆρξεν ἡ ἐπακολουθήσασα ἀκμὴ τοῦ μοναστηρίου· αἱ εἰσπράξεις αὐτοῦ ἤρξαντο πολλαπλασιαζόμεναι, τὰ κτήματά του πληθυνόμενα δι' ἀγορᾶς νέων, τὰ κειμήλια αὐξανόμενα, τὸ δὲ 1775 ἐξεδόθη κοί τὸ κτιτορικὸν τῆς μονῆς ὑπὸ Νεοφύτου τοῦ Καυσοκαλυβίτου συνταχθὲν μετὰ τῆς ἀκολουθίας τῶν ὁσίων πατέρων Βαρνάβα καὶ Σωφρονίου καὶ Χριστοφόρου, συνεκδοθείσης καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Παρθενίου Μεταξοπούλου συνταχθείσης ἱστορίας τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῶν βασιλείων αὐτῆς. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Χριστοφόρου ἐδωρήθησαν εἰς τὴν μονὴν χρυσόβουλα τῶν Αὐθεντῶν τῆς Οὐγγροβλαχίας, τὸ 1765 ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Σκαρλάτου, καὶ τὸ 1775 ὑπὸ Ὑψηλάντου καὶ προσδιωρίσθη ἐτησίᾳ εἰς τὴν μονὴν χορηγία.

Πλὴν τῆς ἐκδόσεως τοῦ κτιτορικοῦ τῆς μονῆς Σουμελᾶ τιμώσης ὡς πλείστον τὸν Χριστόφορον καὶ καταδεικνυούσης αὐτὸν τῶν γραμμάτων φίλον, καὶ ἀλλαχόθεν ἔχομεν ἐνδείξεις τῆς παιδείας καὶ μορφώσεως τοῦ ἀνδρός. Ἀνεφέρομεν ἤδη ἐν τῷ βίῳ Λαζάρου Σκρῦβα ἐπιστολὴν αὐτοῦ πρὸς τινὰ τῶν ἱερομονάχων Γερβάσιον, ἐν ταξειδίῳ πιθανώτατα εὕρισκόμενον, ἐπιστολὴν, τὴν ὁποίαν ἀπεσπάσαμεν ἐκ τινος παρακλητικῆς, πρὸς ἀνακαινίσαι τῆς ὁποίας εἶχε χρησιμοπωρηθῆ. Ἦδη προσθέτομεν περὶ αὐτῆς, ὅτι εἶνε γεγραμμένη ἀπταιστως συντακτικῶς τε καὶ γραμματικῶς καὶ διὰ γραφικοῦ χαρακτῆρος καθαρωτάτου, ἐν αὐτῇ δὲ καὶ ἄλλαι διάφοροι περὶ τῆς μονῆς περιέχονται πληροφορίαι.

78. ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ ΜΕΤΑΞΟΠΟΥΛΟΣ

Παρθένιος, ἀρχιμανδρίτης τῆς μονῆς Σουμελαῖ, ὁ Μεταξόπουλος, ἐγεννήθη ἐν Τραπεζοῦντι. Νέος ἔτι τὴν ἡλικίαν ἀπεδήμησεν εἰς Ταυρικὴν ἐκπαιδευθεὶς ἐν Καφφᾷ ὑπὸ τῶν ἱερέων Κυριαζῆ καὶ Δαβίδ, ὅστις, κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ Μεταξοπούλου, ἐμάρτυρησεν ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς πίστεως μετὰ τοῦ διδασκάλου του Νικηφόρου. Πρὶν τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐνδύθῃ, ἐκαλεῖτο Παῦλος, φαίνεται δὲ ὅτι ἐσπούδασε καὶ ἐν τινι τῶν Παριστρίων Σχολῶν, καθ' ὅσον καὶ τῆς Βλαχικῆς ἦτο κάτοχος καὶ αἱ γνώσεις αὐτοῦ τοιαῦται, ὥστε δὲν προήρχοντο μόνον βεβαίως ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν ἐν Καφφᾷ διδασκάλων· ἐπὶ χειρογράφου μάλιστα συναγωγῆς καὶ ἐξηγήσεως ὧν ἐμνήσθη ἱστοριῶν Γρηγόριος ὁ Θεολόγος τῶν ἐν τῷ πρώτῳ στυλιευτικῷ, ἀποκειμένου ἐν τῇ μονῇ Σουμελαῖς, ἀπλητήσαμεν τήνδε τὴν ἐπιγραφὴν, ἐξ ἧς δυστυχῶς ἐλλείπει τὸ ἔτος: «Παρθένιος ἱερομόναχος Σουμελιώτης Τραπεζοῦντιος Μεταξόπουλος ἐν Βουκουρεστίῳ Ἰουνίου ιε'.»

Τὸ μοναχικὸν ἐπάγγελμα ἐκλεξάμενος ὁ Μεταξόπουλος καὶ ἐν τῇ μονῇ τῆς Σουμελαῖ καταταχθεὶς, ἐγένετο αὐτῇ ὠφελιμώτατος, διδάσκων καὶ σύμβουλος διατελῶν καὶ διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἐν γένει καὶ τῶν γνώσεων πλεῖστον εἰς τὴν προαγωγὴν αὐτῆς συμβαλλόμενος. Ἰδίᾳ ὅμως ἀνέδειξε τὴν μονὴν διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ κτιτορικῆς αὐτῆς. Καθ' ὅσον εἶχον μὲν προηγουμένως γραφῆ περὶ αὐτῆς τινα καὶ δημοσιεῦθ' ὀλίγιστα, ὧν κατ' ἄλογον μετὰ μικρῶν περὶ τῶν συγγραφέων σημειώσεων παραθέτει ἐν ὑποσημειώσεσιν ὁ Μεταξόπουλος¹³², ἀλλ' εἰδικῶς καὶ ἐν ποιᾷ τινι ἐκτάσει βιβλίῳ περὶ αὐτῆς

¹³² Ἰωάννης Ξιφιλίος περὶ τῆς μονῆς Σουμελαῖ καὶ τῶν Βασιλείων τῆς Τραπεζοῦντος—Δοσίθεος ὁ πατριάρχης ἐν τοῖς περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων—Ἀθανάσιος Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος ὁ Δαιμονοκαταλύτης—Διονύσιος ὁ Χαλδίας, οὗτινος τὸ ἔργον τυκῶθεν τὸ 1769 ἐν Βουκουρεστίῳ ἐξηφανίσθη—Ἀκάκιος μονάχος Σαββαίτης κατὰ τὸ 680—Νικόδημος ἱερομόναχος ὁ ἐκ Φίσιδος—Ἀνώνυμος τις—Σεβαστὸς τοῦ Τραπεζοῦντιος καὶ Γεώργιος Τραπεζοῦντιος ἐν τῷ ὑπομνήματι τοῦ Σκρόδα—Ἰωάννης Πουτπούτας ἢ Δομννὸς—Νικόλαος Βηλαρός.

δὲν ὑπῆρχε μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐκδεδομένον. Τὰ πλεῖστα ἄλλως τε κατέκειντο ἐν χειρογράφοις, ἐξαμβλώματα ἐν πολλοῖς ἀληθῆ ἀποτελοῦντα καὶ μὴ ὄντα τοῖς πᾶσι προσιτά. Τῇ παρακινήσει δὲ τούτου τοῦ Μεταξοπούλου ἀνετέθη τῷ ἐν Στεφαννουπόλει τῆς Τρανσυλβανίας διακείμενῳ δεινῷ τῶν χρόνων τούτων γραμματικῷ Νεοφύτῳ ἱεροδιακόνῳ τῷ Καυσοκαλυβίτῃ ¹³³, καὶ γράψῃ τὴν ἱερὰν ἀκολουθίαν τῶν ὁσίων Βαρνάβα καὶ Σωφρονίου, κτιτόρων τῆς Μονῆς Σουμελεῶ, καὶ ἱστορίαν αὐτῆς. Τὰ ἔργα ταῦτα μετὰ τοῦ περὶ τῆς προσκυνήσεως τῶν σεπτῶν εἰκόνων προοιμίου, ἐξέδωκεν ὁ Μεταξόπουλος συνάψας καὶ ἱστορίαν τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῶν βασιλέων αὐτῆς, τὸ 1775 ἐν Λειψίᾳ τῆς Σαξωνίας. Ἐν αὐτοῖς ἀρθρωτάτατι σημειώσεις τοῦ λογιωτάτου τούτου Τραπεζοῦντος ἱερομονάχου εἰσὶν ἐγκατεσπαρμέναι, δεικνύουσαι τὴν μεγάλην τοῦ ἀνδρὸς παιδείαν. Μετὰ τὸν πρόλογον τοῦ Καυσοκαλυβίτου ἔπονται στίχοι ἰαμβικοί, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐκδεδομένων βιβλίων, ἐν οἷς καὶ τοῦ Νικολαίου Βηλαργῶ, γραμματέως τοῦ ἡγεμόνος Δημητρίου Γκίκας, ἕτεροι τοῦ Μεταξοπούλου ¹³⁴ καὶ τοῦ Σουμελιώτου ἱερομονάχου Εὐγενίου. Ἐπεταὶ ἡ ἀκολουθία τῶν πατέρων ¹³⁵ ὑπὸ τοῦ Καυσοκαλυβίτου συνταχθεῖσα, ἐν ᾗ ἀπαντῶσι καὶ τροπάρια ὑπὸ τοῦ Χελδίας Διονυσίου καὶ ὑπὸ τοῦ

¹³³ Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης ἐγεννήθη ἐν Πελοποννήσῳ ἐκ γονέων Ἑβραίων ἐχριστιανισθέντων, ἐμαθήτευσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, Πάτριῳ καὶ Ἰωαννίνοις, μεταβὰς δὲ εἰς Ἀθήνα καὶ ἐνδυθεὶς τὸ μοναχικὸν σχῆμα κατετάχθη ἐν τῇ σκήτῃ τοῦ Καυσοκαλυβίτου, ἐξ ἧς καὶ τὸ ὄνομα ἔλαβεν. Ἐδίδαξε κατὰ τὸ 1749 εἰς τὴν Βατοπεδινήν Ἀκαδημίαν, εἶτα ἐν Χίῳ καὶ ἐπὶ τέλους ἐν Βλαχίᾳ, γενόμενος διδάσκαλος τοῦ Λάμπρου Φωτιάδου καὶ Γρηγορίου τοῦ Κωνσταντῶ, καὶ διακοιθεὶς μεταξύ τῶν ἀρίστων γραμματικῶν.

¹³⁴ Οἱ στίχοι οὗτοι φέροντες ἀποστιγίδια Παῦλος ἔχουσιν ὡς ἐξῆς :

ἀΠάναγνε μῦτερο, τοῦ Θεοῦ λόγου, Κόρη
Ἀναξίου σου οἰκέτου δῶρον δέχου
Ἵμνον ταπεινὸν σοὶ πόθῳ γεθυμένον
Λυγρῶς πεδόντος ἐν τῷ σκότει τῶν παιδιμάτων
Ὀλοψύχως κράζοντος, Ἀγνή με λάβε
Σοῦ τῆς μερίδος δεξιὸν παραστάτην.

¹³⁵ Σελ 1—36.

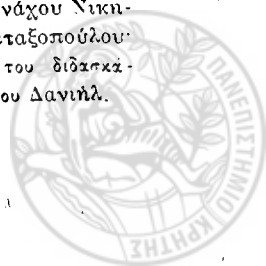

Μεταξοπούλου γραφέντα. Ἡ διαθήκη κατόπιν τῶν πατέρων καὶ μικρὰ περὶ τῆς μονῆς σημειώματα ¹³⁶. Ἡ ἱστορία ἔπειτα τῆς Μονῆς ἐν τῇ ἀρχαίῳσῃ μετὰ τοῦ περὶ τῆς τῶν σεπτῶν εἰκόνων προοιμίου ¹³⁷. Ἀκολουθεῖ ἡ διήγησις θαύματος ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἡ τῶν πρὸς τὴν μονὴν χαρίτων τῶν Ὀθωμανῶν αὐτοκρατόρων ¹³⁸, τὸ χρυσόβουλον Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ¹³⁹, καὶ τὰ χρυσόβουλα τῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδοσυγροβλαχίας Στεφάνου καὶ Σκάρλάτου ¹⁴⁰. Ἀρχεται κατόπιν τὸ ὑπὸ τοῦ Μεταξοπούλου συνταχθέν ἱστορικὸν περὶ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῶν βασιλείων αὐτῆς ἐν γλώσσῃ ἀρχαίῳσῃ ¹⁴¹ καὶ ἐν τέλει αὐτῆς ὑπάρχει Χριστιανικὴ διδασκαλία Ἐφραίμ πατριάρχου Ἱεροσολύμων ¹⁴². Ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἱστορία τῆς μονῆς ἐν χυδαίῳσῃ ¹⁴³, ἐπίσης δὲ ἐν χυδαίῳσῃ καὶ τὸ ἱστορικὸν τῆς Τραπεζοῦντος ¹⁴⁴, καὶ περατίζεται ἐν τέλει πίναξ γενεαλογικὸς τῶν Κομνηνῶν. Τοιοῦτον τὸ ἔργον τοῦ Μεταξοπούλου, ἐμμελεῖ σποιδῆ καὶ συνδρομῆ τοῦ ὁποίου ἐξεδόθη, πεπλουτισμένον διὰ πολλῶν γεωγραφικῶν καὶ ἱστορικῶν καὶ θεολογικῶν σημειώσεων, καὶ ἐνέχον πλείστας παραπομπὰς εἰς ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεῖς, εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἱστοριογράφους καὶ εἰς ἄλλα συγγράμματα ¹⁴⁵.

Ὁ Μεταξοπούλος περιῆλθεν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Μονῆς πολλὰς τῆς Βλαχίας πόλεις, ἔτυχε δὲ εὐμενεστάτης ὑποδοχῆς ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Σκαρλάτου ἐκδόσαντος τὸ 1767 ὑπὲρ τῆς Μονῆς Σουμελᾶ χρυσόβουλον. Τὸ 1769 ἐπεστάτησεν ἐν Βουκουρεστίῳ εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ψαλτηρίου τοῦ Κausοκαλυβίτου, τὸ ἔτος δὲ τοῦτο καὶ ἀπέθανε.

¹³⁶ Σελ. 37—40. ¹³⁷ Σελ. 1—39. ¹³⁸ Σελ. 40—44. ¹³⁹ Σελ. 45—52.
¹⁴⁰ Σελ. 53—54. ¹⁴¹ Σελ. 55 — 68. ¹⁴² Σελ. 69—71. ¹⁴³ Σελ. 1—34.
¹⁴⁴ Σελ. 35—48.

¹⁴⁵ Μεταξὺ τῶν σημειώσεων του ὑπάρχει καὶ τις περὶ μαρτυρικοῦ θανάτου ἐλλήνων ἐν Καφφᾶ τῆς Κριμαίας διαμενοντων 1) τοῦ ἱερομονάχου Νικηφόρου, ὃς ἦν διδάσκαλος τοῦ Παπᾶ Κυριαζῆ, διδασκίλου τοῦ Μεταξοπούλου· 2) τοῦ δεκατετραετοῦ φίλου του Βασιλείου· 3) τοῦ δευτέρου του διδασκάλου Δαβίδ ἱερέως καὶ Οἰκονόμου Καφφᾶ καὶ 4) τοῦ ἱερομονάχου Δανιὴλ.

79. ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Σύγχρονος τοῦ Μεταξοπούλου ὁ Εὐγένιος ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν λογιωτέρων τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀνδρῶν. Ἐπὶ χειρογράφου περιέχοντος τὰς ὑπὸ Γρηγορίου Σουμελιώτου γραφείσας ἐκκλησιαστικὰς εὐχὰς ἀνήκοντος δὲ τῷ Εὐγενίῳ τούτῳ ἀναγινώσκομεν τὰ ἐξῆς ὑπὸ τοῦ ἰδίου σημειωθέντα : « Εἰς τοὺς 1754 καγὼ ὁ Εὐγένιος ἐχειροτονήθην διάκος ὑπὸ τοῦ ἀγίου Τραπεζοῦντος κύρ Ἀνανίου, διατρίβοντας ἱκανὸν καιρὸν εἰς τὴν Τραπεζοῦντα (ὅτε ἐμαθήτευε βεβαίως ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ διδασκόμενος) κοντά. Ὅμως ἡ μετάνοιά μου μὲ τὸ νὰ ἦτανε παιδιόθεν εἰς τὸ μοναστήρι ὁποῦ ὀνομάζεται περίφημος Σουμελά, κείμενον ἐπὶ κρημνοῦ καὶ δυσβάτου τόπου, εἰς ὃ οἱ ἐπιδημοῦντες διὰ κλίμακος εἰσέρχονται, ἀνέβηκα εἰς τὸ μοναστήριον ὀλίγον καιρὸν μονάζοντας. Εἰς τοὺς 1758 ὁ παπᾶ Γερβάσιος ἔλαβε ταξιῆδι ἐν Κριμσκν· ἔλαβε καὶ ἐμένα μαζῆ του διακόν· καὶ εἰς τοὺς 1759 ἐχειροτονήθην παπᾶς ὑπὸ τοῦ ἀγίου Γοθίας κύρ Γεδεῶν· 9 Μαΐου ».

Τοῦ Εὐγενίου τούτου στίχοι ἰαμβικοὶ πρὸς τὴν Παναγίαν, φέροντες ἀκροστιχίδα τὸ ὄνομα αὐτοῦ, συνεξεδόθησαν ἐν τῷ κτιτορικῷ τῆς Μονῆς Σουμελά ὑπὸ Μεταξοπούλου ¹⁴⁶.

80. ΔΩΡΟΘΕΟΣ Ο ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

Δωρόθεος ὁ Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος ἦν ἱερομόναχος ἐν τῇ μονῇ Περιστερᾶ καὶ ἀνεψιὸς τοῦ προκατόχου αὐτοῦ ἀρχιερέως Ἀ-

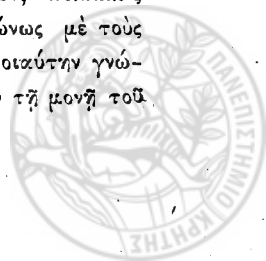
¹⁴⁶ Ἀκροστίχους πρόσελθε καὶ γνῶσει τίνων :

Εὐχὰς δέξο καρδίας τεθλιμμένης
Ἐπερθεν ἔνθα δάπεδον ναίεις πόλου
Γένους βροτείου, οἶδα γάρ σε προστάτην
Ἐξ οὗ Θεοῦ πέφηνας μήτηρ Παρθένε
Νεκρὸν μ' ἀναζώωσον σὴ ποδηγία
Ἴλυν κάθαρον ψυχικῶν ἀμαρτάδων
Ὅλον με πηλοῦ κ' ἀκαθαρσίας πλύνων
Σὸς εἰμι σώσον μ' ὡς αὐτὴ θέλεις Κόρη».

νανία, ὃν ἀποθανόντα διεδέχθη τῷ 1768. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἀποθεις τὰ ἐγκόσμια ἠκολούθει σωφρόνως τὸ μοναχικὸν ἐπάγγελμα, διδασκῆθεις ἐν τῇ μονῇ αὐτοῦ, ἐν ἣ ἠκμαζον τότε τὰ γράμματα καὶ διακρίθεις διὰ τε τὴν εὐφυίαν καὶ τὰς γνώσεις αὐτοῦ. Μόλις τὸν μητροπολιτικὸν τῆς Τραπεζοῦντος ἀνελθὼν θρόνον, κυρίαν φροντίδα αὐτοῦ ἔθετο τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ πνευματικοῦ του ποιμνίου. « Ἀφ' οὗ τούτου τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου ἐγκρατῆς διεγένου, γράφει ἐν προσφωνητικῇ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῇ σύγχρονος λόγιος Τραπεζούντιος, οὐδενὸς ἤνω πράγματος ἀλλὰ πάση σπουδῇ καὶ ἐπιμελείᾳ τὴν τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων σχολὴν τῇ σῇ ἐπαρχίᾳ ἠνέωξας, ὑφ' ἧς οἱ πλείονες τῶν ἐκ τοῦ ποιμνίου σου παιδῶν τῇ ἐπιδόσει τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων ἐφωτισθήσαν καὶ ἐπὶ τὸ βέλτιον καὶ κόσμιον τῶν ἠθῶν μετνήχθησαν». Καίπερ δὲ ὁ Δωρόθεος, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴν, ὑπὸ νέφους διαφόρων μερμυγῶν πιεζόμενος, οὐκ ἐπαύσατο καταρτίζων τὸ λογικὸν αὐτοῦ ποιμνιον, ἐκ τῶν ἔργων δὲ αὐτοῦ τῶν σπουδαιοτάτων ὑπῆρξεν ἡ κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ εἰς διάφορα ἀντίγραφα γενομένη ἀντιγραφή τοῦ μητροπολιτικοῦ κώδικος τοῦ μέχρι τοῦ ἔτους 1311 ἀνεξεργασμένου, περὶ ἧς ἐνταῦθα λέγομέναι τινα.

Ἐκ τῶν μαθητῶν τῆς ὑπὸ τοῦ Δωρόθεου ἀνοικθείσης Σχολῆς, ἣτις ἦν αὐτὸ τοῦτο τὸ ὑπὸ Σεβαστοῦ τοῦ Κυμινῆτου ἰδρυθὲν Φροντιστήριον, ἦν καὶ ὁ Ἡλίας Νικολάου Κανδῆλογλου. Εἰς τοῦτον πρὶν ἔτι ἐκ Τραπεζοῦντος πρὸς αὔξησιν τῶν γνώσεων αὐτοῦ ἀναχωρήσας, τὰ μαθήματα τοῦ Φροντιστηρίου μόλις ἀποπερατώσαντα, ἀνέθηκεν ὁ Δωρόθεος τὴν ἀντιγραφὴν τοῦ μητροπολιτικοῦ κώδικος, ἐν ᾧ περιλαμβάνοντο τὸ Σύνταγμα τοῦ πατριάρχου Φωτίου μετὰ τοῦ Νομοκάνονος καὶ τῶν ἐξηγήσεων Ἰωάννου τοῦ Ζωναρά καὶ Θεοδώρου τοῦ Βαλσαμῶνος. Ἐγένοντο δὲ ὑπὸ τοῦ Κανδῆλογλου, ὄντος καλλιγραφωτάτου, τρία ἀντίτυπα, ἐνίμην ἀποπερατωθῆν τὸ 1779, Ἰουνίου 2, ἄλλο τὸ 1780 καὶ τρίτον τὸ 1784. Ὑποθέτω, ὅτι τὰ τρία ταῦτα ἀντίτυπα προώριζεν ὁ Δωρόθεος διὰ τὰς τρεῖς περὶ τὴν Τραπεζοῦντα μονὰς, αἵτινες ὡς ἀποτελοῦσαι ἐξαρχίας καὶ διοικοῦσι τοὺς Χριστιανοὺς τῶν περίξ χωρίων, πολλάκις περιήρχοντο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ γνωρίζωσι τὶ τὸ συμφώνως με τοὺς κανόνας τῶν ἱερῶν Συνόδων πρακτέον. Ἐκφράζω δὲ τοιαύτην γνώμην, διότι ἐν μὲν τῶν ἀντιτύπων τούτων συνέτυχον ἐν τῇ μονῇ τοῦ

Βαζελῶνος, διασώθην ἀκέραιον καὶ ἄριστα διατετηρημένον, τὸ τοῦ ἔτους 1780· ἕτερον δὲ τὸ τοῦ 1784 εὐρίσκεται ἐν τῇ μονῇ Περιστεραῖ, ἐν αὐτῇ δὲ συνήνητησεν αὐτὸ καὶ ὁ Μορτρέλιος ¹⁴⁷, ὡς ἀναφέρει ἐν τῷ περὶ Βυζαντινοῦ δικαίου συγγράμματί του, καὶ ὁ Τριανταφυλλίδης ¹⁴⁸. Πῶς δὲ τὸ τρίτον χειρόγραφον, ἕπερ κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν ἦν προσωρισμένον διὰ τὴν μονὴν Σουμελᾶ εὐρέθη ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ μητροπολίτου Ἀργολίδος Γερασίμου, ἀδυνατῶ νὰ ἐξηγήσω. Ὁπωσδήποτε θεωρῶ εὐτύχημα, διότι περιῆλθεν εἰς χεῖρας ἑλλήνος σοφοῦ, τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Μ. Ράλλη, κληρονομητοῦ τῆς Νομικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, ὅστις μετὰ τοῦ Ποτλῆ ἐξέδωκεν αὐτὸ ἐν τῷ πολυτιμοτάτῳ καὶ πολυτόμῳ συγγράμματι: «Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων». Παραπέμπουμε τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο ¹⁴⁹ ἵνα ἴδῃ πόσῃς ἀξίας ἐπιστημονικῆς τὸ ἀντίγραφον τοῦ Κανδῆλόγλου τυγχάνει, ὑπερέχον πάντας τοὺς ἄλλους πρότερον αὐτοῦ ἀνακαλυφθέντας ἀλλοχθοῦ καὶ ὑπὸ Εὐρωπαίων ἐχδοθέντας παρομοίους κώδικας. Πάντα τὰ ἀντίγραφα τοῦ Κανδῆλόγλου εἰσὶ γεγραμμένα μετὰ πολλῆς φιλοκαλίας καὶ κομψότητος ἐπὶ χάριτος ἐξαιρέτου, ἀποτελοῦντα πεντακοσίας περίπου σελίδας μεγάλου μεγέθους· ἐν τέλει δὲ αὐτῶν ἔπεται ἡ ἐξῆς σημείωσις κατὰ τὴν χρονολογίαν μόνον ἐν ταῖς διαφόροις χειρογράφοις διακφέρουσα: «δαπάνη καὶ εὐχῆ τοῦ πανιερωτάτου μοι αὐθέντου καὶ δεσπότης μητροπολίτου Τραπεζοῦντος καὶ ὑπερτίμου κυρίου Δωροθέου, εἴληφε τέρμα τὸ παρὸν νομοκάνονον κατὰ τὸ ἀψοβ'. σωτήριον ἔτος, Ἰουνίου κα'. διὰ χειρὸς ἐμοῦ τηλεπαθοῦς Ἡλία τοῦ Νικολάου Κανδῆλόγλου Τραπεζοῦντιου». Ἐπίσης ἐπὶ τῶν ἀντιτύπων τούτων ὑπάρχει καὶ ἐπιστολὴ γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Τραπεζοῦντιοῦ λογίου Χατζῆ Ἰωάννου (τοῦ Πουτπούτα ἢ Δομνηνοῦ) καὶ προσφωνουμένη πρὸς τὸν κυρίαρχον τῆς παρούσης βίβλου Μητροπολίτην Τραπεζοῦντος κύριον κύριον Δωροθέον, τὴν ὁποῖαν δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ Ποτλῆ καὶ Ράλλη ¹⁵⁰ καὶ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Τριανταφυλλίδου ¹⁵¹ ἐν μέρει, νομιζο-

¹⁴⁷ Τόμ. γ'. σελ. 439.

¹⁴⁸ Προλεγόμεν, φυγ. σελ. 116.

¹⁴⁹ Προλεγόμενα α'. τόμ. σελ. ι'. καὶ ἐξῆς.

¹⁵⁰ Αὐτόθι, προλεγ. α'. τόμου ἔν ὑποσημ. σελ. 1.

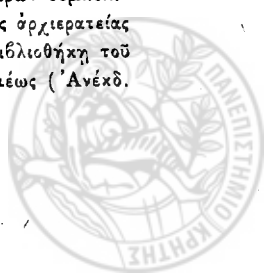
¹⁵¹ Προλεγ. φυγᾶδων σελ. 116.

μεν, ὅτι πρέπει ὀλοόκληρον νὰ ἀνακηροσιεύσωμεν ἐνταῦθα, καθ' ὅσον ἀφ' ἐνός μὲν μαρτυρεῖ τὴν ἀξίαν τοῦ Τραπεζουντίου κώδικος 152, ἐξ οὗ ἐγένετο ἡ ἀντίγραφή, ἐξ ἄλλου δὲ γνωρίζει ἡμῖν περισσότερον τὸν βέβητον ἱεράρχην καὶ παρέχει δεῖγμα τῆς περὶ τὸν ἑλληνα λόγιον εὐχερείας τοῦ γραψάντος αὐτὴν Ἰωάννου :

«Πόθεν ἄρξασθαι τῶν σῶν πλεονεκτημάτων τὸ πέλαγος, ὧ ἱερά κεφαλῇ, δεξιένα ἀμψχανῶ, ὧν ἕνεκα οὐ διέλευσες εἰς πέρας ἀγαγέσθαι οὐπερ ἔπω θεῖου ἐπιχειρήματος, ταύτην τὴν ἱεράν βίβλον τῶν νομοκανόνων ἐκ τοῦ παλαιοῦ ὑπολειφθέντος τῇ μητροπόλει βιβλίου. ἀντίγραφον δι' ἰδίου αὐτῆς παιδὸς καλλιγράφου ποιήσασθαι καὶ τοῖς βουλομένοις ῥαδίως ὑπεξελεθεῖν καὶ ἀνάγνωσιν ποιήσασθαι πρόχειρον. Καί περ οὔσα ἡ ὑμετέρα θεοφρούρητος πανιερότης πιεζομένη ὑπὸ νέφους διαφόρων μεριμῶν, ὅπως καταρτίσαι τὰ λογικὰ αὐτῆς ποιμνία δυναθεῖν, οὐς μὲν τῇ πνευματικῇ σου διδασκαλίᾳ ἀρδευομένη, οὐς δὲ καὶ εἰς βέλτιον ἀποκαταστήσαι τῇ τῶν ἠθῶν κοσμιότητι. ὑπὲρ ὧν ἕνεκα οὐκ ἠνέσχον, κατὰ τὸ κυριακὸν ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις ῥητόν, τεθεῖναι τὸν λῆχνον ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν ἵνα λάμπη καὶ δαδουχῇ τὰς ψυχὰς τῶν μετεροχόμενων ταύτην τὴν ἱεράν βίβλον καὶ ἀναλώμασιν οὐκ ὀλίγοις τῆς αὐτῆς πανιερότητος. Ἐν γὰρ τῇ ἱερά

152 Ἄλλὰ τί ἐγένετο ὁ ἀρχαιότατος οὗτος κώδιξ, τὸ πρωτότυπον ἐξ οὗ ἐλήφθησαν τὰ ὑπὸ τοῦ Κανδῆλογλου ἀντίγραφα ; Ἐν τῇ μητροπόλει Τραπεζοῦντος δὲν ὑπάρχει. ἀλλ' οὔτε ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου ὑφίσταται ἡ συλλογὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων τοῦ Βαλασιμῶνος ἀρχαιοτάτης γραφῆς. ἦν ἀναφέρει ὁ Σ. Ἰωαννίδης (ἴστος. καὶ στατιστ. Τραπεζ. σελ. 227) καὶ ἦτις πιθανὸν ἦτο αὐτός οὗτος ὁ κώδιξ. Εἶδον ἐν τούτοις αὐτὸν ὁ τε Μορτρέλιος καὶ ὁ κλεινὸς τῆς Γερμανίας νομοδιδάσκαλος Ζαχαρίας Λίγενδαλ. Ἄλλὰ μήπως ὑφίσταται ἄλλος κώδιξ μεταγενέστερος, ὁ τὴν ἀρχὴν ἔχων ἀπὸ τοῦ 1693, γενόμενος δὲ μετὰ τὴν διαρπαγὴν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Φιλίππου ; Τὸ λυπηρὸν εἶναι, ὅτι ἡ ἐξαπάνις τοῦ τελευταίου τούτου κώδικος ἐγένετο οὐ πρὸ πολλοῦ, καθ' ὅσον συχνότατα ἀναφέρει αὐτὸν ὁ Τριανταφυλλίδης (ἐκδοὺς τοὺς Φυγάδ. τὸ 1870) καὶ πολλοὶ δὲ τῶν ἡμετέρων συμπολιτῶν εἶδον ἐν τῇ μητροπόλει αὐτὸν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ὀρχιερατίας τοῦ αἰοιδίμου Κωνσταντίου. Ἐπίσης δὲν εὐρίσκειται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ κ. Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως (Ἀνέκδ. Ἐλλην. σελ. 71) ἀναφερόμενος κώδιξ τοῦ 1570.

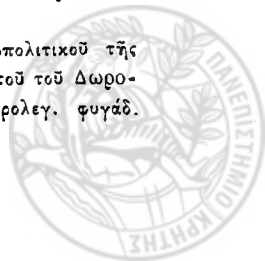

ταύτη βίβλω προτροπῇ καὶ ἀξιώσει τοῦ ἐν παροηκκόσιν εὐ-
δαίμοσιν αἰῶσιν ἀναδειχθέντος αἰοιδίμου τε καὶ φιλοχρίστου
βασιλέως κυροῦ Ἐμμανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ καὶ συνοδικῇ ἀ-
ποφάσει ὁ ἀγιώτατος τῶν θεοπολιτῶν πρόεδρος κύριος κύρ
Θεόδωρος ὁ Βαλσαμών, ὡς ἄλλος ὑπόπτερος αἰτός, πάντα
τοὺς κατὰ παράδοσιν ἱερούς τε καὶ θείους κανόνας ἐκτεθει-
μένους κανόνας, καθ' ἓνα ἕκαστον, συνωδᾷ τῷ Ἰωάννῃ Ζω-
ναρά, ἀνδρὶ ἐλλογιμῷ καὶ πρωτοασκηρῆτῃ τῆς εὐαγοῦς βασι-
λίδος τῶν πόλεων διεξῆλθεν ἐκδοὺς τῇ τοιαύτῃ ἐρμυνείᾳ. Ἐμ-
πης ἕτερον τῶν σὼν πλεονεκτημάτων τῇ λήθῃ παραδραμεῖν
μὴ ἀνεχόμενος διεξέρχομαι. Ἄφ' οὗ τούτου τοῦ ἀποστολικοῦ
θρόνου ἐγκρατῆς διεγένου οὐδενὸς ἢ ψω πράγματος ἀλλὰ πάση
σπουδῇ καὶ ἐπιμελείᾳ τὴν τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων σχο-
λὴν τῇ σῇ ἐπαρχίᾳ ἠνέωξας, ὑφ' ἧς οἱ πλείονες τῶν ἐκ τοῦ
ποιμνίου σου παιδῶν τῇ ἐπιδόσει τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων
ἐφωτίσθησάν τε καὶ ἐπὶ τὸ βέλτιον καὶ κόσμιον τῶν ἠθῶν με-
τηνέχθησαν, ἄφ' ὧν εἰς ὑπάρχει καὶ ὁ ταύτην τὴν βίβλον ἀν-
τιγραψάμενος. Ὅθεν ἡ πανουργικὴ τε καὶ τελεταρχικὴ τοῦ
παναγίου πνεύματος χάρις ἐπιβραβεύσαι ἀμοιβαίας δωρεάς
τε καὶ χάριτας, ὑπὲρ οὗ ἠγωνίσω ὑπὲρ τῆς ἱερᾶς ταύτης βί-
βλου, ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι. ἐν δὲ τῷ μέλλοντι ἀξιώσει σοι
τῆς αἰωνίου τε καὶ ἀλύκτου αὐτοῦ βασιλείας ἐν Χριστῷ Ἰη-
σοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. Ἀμήν. ἀψπ Νοεμβρίου. Ὁ τῶν εἰλικρι-
νεστέρων κατὰ πνεῦμα αὐτῆς υἱῶν καὶ ἐλάχιστος συμπολίτης
153 Χατζῆ Ἰωάννου Τραπεζούντιος».

Ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Δωροθέου αἱ μετὰ τοῦ ἀρχιερέως Χαλ-
δίας διενέξεις ἐξετραχύνθησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ δίκῃ ἐπὶ
χρόνον πολὺν διαρκέσασα, διεξήχθη ἐν τοῖς ὀθωμανικοῖς δικαστηρί-
οις 154. Ἐπ' αὐτοῦ ὀριστικῶς συνηρμύσθη τῇ ἐπαρχίᾳ Τραπεζούντος

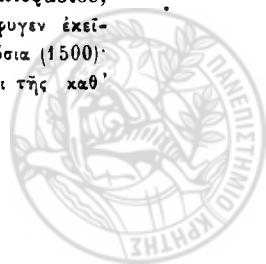
153 Ὑπὸ Ποτλῆ καὶ Ράλλῃ φέρεται Σουμελίτης, ἐξ οὗ καὶ ὁ Τριαν-
ταφυλλίδης ἀπατηθεὶς, καίτοι ὀρθῶς ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἔθεσε συμπολίτης
(προλεγ. φυγ. 117) ἐν ταῖς ἔπειτα ἐπονομάζει τὸν λόγιον τοῦτον Σουμελίτην
(σελ. 125).

154 Παραθέτομεν ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἐξαφανισθέντος μητροπολιτικοῦ τῆς
Τραπεζούντος κώδικος, ἐν ᾗ ἐσημειώθησαν ἰδιοχείρως ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δωρο-
θέου τὰ ἐπόμενα περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης (Π. Τριαντ. προλεγ. φυγὰδ.

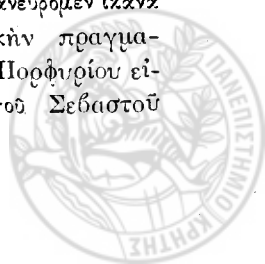
ἡ πατριαρχικὴ τῆς Κερασοῦντος ἐξουχία, δοθέντος ἐράπαξ τῶ κερ-
πουμένῳ τότε αὐτὴν Νομοδότῃ Ἀντωνίῳ ποσοῦ ἐκ γροσίων τετρα-
κοσίων τριάκοντα. Ἀπέθανε δὲ ὁ ἄγιος οὗτος τοῦ Ὑψίστου λειτουρ-
γῆς καὶ ἀληθῆς πνευματικῶν προβάτων ποιμῆν τὸ 1798, ἐπὶ τρι-
κοντα ἕλα ἔτη τὸν μητροπολιτικὸν τῆς Τραπεζοῦντος κοσμήσας ἁγί-
ον. Τοῦτον διεδέχθη ὁ τοῦ αἰοιδίου Κωνσταντίου προκατόχος Παρ-
θένιος ὁ ἐκ Τριπόλεως τοῦ Πόντου.

σελ. 163) «1767 ὅπου ἐπῆρεν αὐτὸς ἰδιοθελήτως Ἐνθύμησις διὰ τὰ
ἀκολουθοῦντα ἀναμεταξὺ τοῦ Τραπεζοῦντος καὶ τοῦ Χαλδίας τοῦ
Κιουρτουνίου καὶ τῆς Κύραλας καὶ διὰ τὴν Τριπολίην καὶ Κερασοῦντα
μετὰ τῶν χωρίων αὐτῶν, ὅπου ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐνορίαν τῆς καθ' ἡμᾶς
μητροπόλεως Τραπεζοῦντος καὶ εἶχον περὶ τούτων φιλονεικίαν πρὸ
ἐμοῦ μετὰ τοῦ Χαλδίας· διότι εἰς τὸν καιρὸν ὅπου ἐπῆγεν ὁ θεὸς
μου Ἀνανίας ἀπὸ τὴν Ἀργίναν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ τὰ
λάβῃ τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα, τότε ὁ Χαλδίας εὐρίσκων και-
ρὸν ἀρμόδιον ἤλθε καὶ εἰδίωξε τοὺς ἐφημερεύοντας ἐκεῖσε ἰδικούς
μας ἱερεῖς καὶ τὰ οἰκειοποιήθη στανικῶς· ὕστερον δὲ μετὰ τὸν θεῖον
μου ἀρχιερέων ἐγὼ ὁ Δωρόθεος εἰς τὴν Τραπεζοῦντα καὶ ἔχοντας
δίκαιον περὶ τούτων μάλιστα μὴ ὑποφέροντας τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν
διὰ πλεονεξίας ἀρπαγὴν τῶν αὐτῶν, ἤγουν τῆς Κερασοῦντος, Τρι-
πόλεως, τοῦ Κιουρτουνίου καὶ τῆς Κύραλας, ὅπου ἦσαν ἐξαρχία, διὰ
τοῦτο καὶ καθ' ἑνας ἔδουλετο νὰ τὰ οἰκειοποιῖται καὶ πιγαίνοντας
εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πατριαρχεύοντος τοῦ Σαμουήλ, ἤλθε
καὶ ὁ τότε Χαλδίας Διονύσιος καὶ ἐκρίθημεν εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλη-
σίαν περὶ τούτου, καὶ τὰ ἐπῆρα ἐγὼ μὲ γράμματα διγλιλιῶδη καὶ
μὲ χοτζέτια καὶ φιορμάνια τοῦ τότε βασιλεύοντος Σουλτάν Μουσταφᾶ
καὶ γράμματα δίδοντας ὁ ἑνας τοῦ ἄλλου καὶ ἀφορισμούς καὶ κατά-
ρας παρὰ τοῦ τότε πατριάρχου Σαμουήλ εἰς αὐτὸν τὸν Διονύσιον
Χαλδίας καὶ τοὺς μετ' αὐτόν, ἀν ἴσως καὶ θελήσῃ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ
λέγῃ τίποτες, ἢ νὰ πασχίσῃ νὰ τὰ ἔχῃ αὐτὸς εἰς τὴν ἐνορίαν του ἢ
ἄλλο τίποτες νὰ ἐπιβουλευθῇ, ὡσάν ὅπου δὲν ἔχει ποδῶς νὰ δικαιο-
λογῆται περὶ τούτου, διὰ νὰ ἦναι δεδομένα καὶ ἐνωμένα εἰς τὴν
ἡμετέραν ἐνορίαν ἤγουν τὴν Τραπεζοῦντα Ὅμως ἀφοῦ ἐγυρίσαμεν
ἐκεῖθεν πάλιν, αὐτὸς μὲ τὴν δύναμιν τῶν ἀσπρῶν (ἦτοι χρημάτων)
καὶ μὲ τὴν ἐπιστασίαν τῶν ἀρχόντων καὶ οὐστασιδῶν τῆς ἐπαρ-
χίας του, ἀπειθῶν εἰς αὐτὰ ὅλα ὅπου ἡ ἁγία Σύνοδος ἀπεφάσισε,
πάλιν τὰ οἰκειοποιήθη, καὶ δι' αὐτὰ ὅλα κρινόμενος, αὐτὸς μὲν ἔφυγεν ἐκεῖ-
θεν καὶ διὰ τοῦτο ἀκολούθησαν νὰ ἐξοδιάσω γρόσια χίλια πεντακόσια (1500)
ἠθέλησα δὲ ταῦτα καταστῶσαι εἰς ἐνθύμησιν ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ'
ἡμᾶς μητροπόλεως.

81. ΧΑΤΖΗ ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΟΜΝΗΝΟΣ Η ΠΟΥΤΠΟΥΤΑΣ

Ἰωάννης ὁ Δομνηνὸς ἐγεννήθη ἐν Τραπεζοῦντι ἐν τῇ κατὰ τὴν συνοικίαν Βουσομούλκα οἰκίᾳ τῶν Δομνηνῶν, ἐξ Ἰωάννου Δομνηνοῦ, μείνας ὄρφανός πρὶν ἔτι γεννηθῆ. Ἦκουσε μωθήματα ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἐπεδόθη τὸ κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν χρυσοῦκην. Ταχέως ὅμως ἐγκαταλιπὼν τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο ἐτράπη εἰς σάδιον πνευματικώτερον καὶ σπουδὴν ἀνωτέραν. Ἐξεδιδάχθη παρὰ τοῦ μουσικοῦ Παναγιώτου Χαλάτσογλου ἅπασαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν, εὐδοκίμησας δὲ ἐν αὐτῇ προσεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ὡς Λαμπαδάριος καὶ συνέψαλλε τῷ πρωτοψάλτῃ Ἰωάννῃ, παρ' ᾧ καὶ ἐτελειοποιήθη ἐν τῇ μουσικῇ τέχνῃ. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Τραπεζοῦντα ἐγένετο κεχαγιαῖός τῆς ἐνορίας αὐτοῦ, ἀπολαύων πολλῆς ὑπολήψεως παρὰ τοῦ διοικητοῦ. Διὰ τῶν προσωπικῶν του μάλιστα σχέσεων καὶ τοῦ διπλωματικοῦ του τρόπου κατώρθωσε τότε νὰ ἀνοίξῃ τὸν κλεισθέντα ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως. Ὑπῆρξε προσέτι Σκευοφύλαξ τῆς μητροπόλεως Τραπεζοῦντος, αὐτὸς δὲ ἔγραψε τὴν ἐν τῷ βίῳ τοῦ Δωροθέου καταχωρηθεῖσαν προσφωνητικὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἀντιγραφῆς τοῦ μητροπολιτικοῦ κώδικος. Συνέγραψε κατὰ τὸ 1762 καὶ ἱστορίαν τῆς Μονῆς Σουμελά καὶ τὴν ἀκολουθίαν τῶν ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἀσκουσάντων ὁσίων Πατέρων Βαρνάβα, Σωφρονίου καὶ Χριστοφόρου, καθ' ἃ πληροφορεῖ ὁ Μεταξόπουλος ἐν ταῖς σημειώσεσιν αὐτοῦ. Ἐγράψεν ἐπίσης βίους καὶ ἄλλων ἁγίων καὶ ἠσχολεῖτο εἰς μουσικὰ ἔργα, ὧν τινὰ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας γεγραμμένα διασώζονται παρὰ τοῖς ἀπογόνοις αὐτοῦ. Υἱοὶ αὐτοῦ ἦσαν Γεράσιμος ὁ Δομνηνός, ἀνὴρ λογιώτατος καὶ δράσας ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, καὶ ὁ Χατζῆ Ἰωσήφ Δομνηνὸς ἐκ τῶν ἐγχεριωτέρων τῆς Τραπεζοῦντος πολιτῶν. Ἐν τοῖς βιβλίοις αὐτοῦ σωζομένοις παρὰ τῷ τούτῳ ἐγγόνῳ κ. Γ. Δομνηνῷ, ἀνεύρομεν ἱκανὰ χειρόγραφα, ὅσον προοίμιον εἰς ἅπασαν τὴν λογικὴν πραγματείαν, σχολαστικὰς ἀποσημειώσεις εἰς τὴν τοῦ Πορφυρίου εἰσαγωγὴν, ἐκλογὰς ἐκ τοῦ Λαμασκηνοῦ (ἔργον τοῦ Σεβαστοῦ

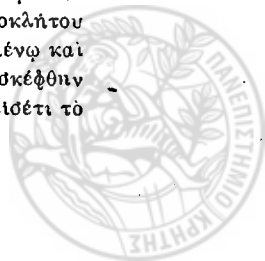

Κυμνήτου), ἀκολουθίας ἐκκλησιαστικῆς, βιβλική μουσικὰ διάφορα, ἰατροσόφιον, ψαλτήριον, ψυχαγωγίας καὶ λοιπά.

82. ΔΑΜΙΑΝΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

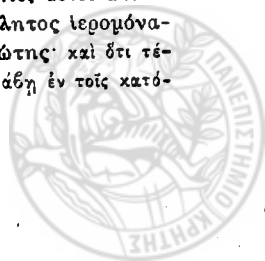
Ἱερομόναχος ἐν τῇ μονῇ τοῦ Σουμελᾶ διατελών ὁ Δαμιανός, παιδείας δὲ ἰκανῆς ὢν κάτοχος ἐδράσεν εὐεργετικῶς καθ' ὅλον τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος. Καὶ κατὰ τὸ χρονικὸν μὲν διάστημα 1754—1778 ἀπαντῶμεν αὐτὸν διαρκῆ τῆς μονῆς Σκευοφύλακα, ἡγούμενον δὲ ἀπὸ τοῦ 1778—1800. Ἀμφοτέρας τὰς ἐντολὰς ταύτας ἐξεπλήρωσε πιστῶς καὶ εὐόρκως καὶ συνετέλεσε πλείστον εἰς τὴν ἀνάδειξιν τοῦ μοναστηρίου καὶ τὴν ἀπόκτησιν φήμης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μεγάλης. Συντυχόντες ἐπιστολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν μητροπολίτην Οὐγγροβλαχίας Εὐγένιον, δημοσιεύομεν αὐτὴν ἐνταῦθα. Διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ζητεῖ ὁ Δαμιανός τὴν προστασίαν καὶ βοήθειαν τοῦ Εὐγενίου καὶ συνιστᾷ τὸν ἀποστελλόμενον ἀντιπρόσωπον τῆς μονῆς Θεοκλήτον ¹⁵⁵.

¹⁵⁵ Χάριν τῆς ἰξιοπεριέργου συμπτώσεως σημειοῦμεν, ὅτι ὁ Θεοκλήτος αὗτος εἶναι εἰς τῶν τῆς ἡμετέρας οἰκογενείας, υἱὸς τοῦ Χατζῆ Κυριάκου, οὗτινος τὸ ὄνομα παρέμεινεν εἰς αὐτὴν. Τῆς οἰκογενείας ταύτης πίνακα γενεαλογικὸν ἀρκούντως ἀκριβῆ, ἀνερχόμενον δὲ εἰς τὸ ἔτος 1650 καὶ πλέον διέσωσεν ἐν αὐτογραφίᾳ ὁ μακαρίτης πατὴρ μου, ἐν τῇ ὁποίᾳ διεσώθησαν πληροφορίαι περὶ πολλῶν οἰκογενειῶν τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἐκ τῆς ὁποίας ἀποσπῶμεν ἐνταῦθα τὰ περὶ τοῦ Θεοκλήτου τούτου· ἀὸ Θεοκλήτος ἦν εἰς τῶν υἱῶν τοῦ Χατζῆ Κυριάκου καὶ ἐγγονος τοῦ Ἰωάννου. Εἶχε βαπτιστικὸν ὄνομα Θεόδωρος, γενόμενος δὲ μοναχὸς ἀφιερῶθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Σουμελᾶ καὶ ὡς ταξειδιώτης ἐταξείδευσε πολλὰκις εἰς Κριμαίαν. (Σημειοῦται ὅτι ἐν Κριμαίᾳ κυβερνωμένη τότε ὑπὸ Χίνου πολλὰ μέλη τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ἐγκατεστάθησαν, ἀδελφὸς δὲ τις τοῦ Θεοκλήτου Χατζῆ Ἰωάννης ἐνόμφευσεν ἐκεῖ τὰς θυγατέρας του καὶ παρέμεινε διαρκῶς, ἀγαπώμενος καὶ ἐκτιμώμενος ὑπὸ τοῦ Χίνου, ὅστις ἐπὶ τὸ χαϊδευτικώτερον ὠνόμαζεν αὐτὸν Ντελῆ Γιάννην). Ὁκοδόμησεν ἐν τῇ μονῇ Σουμελᾶ δωμάτιον ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ ὁποίου ἐπέγραψε: Θεοκλήτου Σουμελιώτου. Τὸ δωμάτιον τοῦτο κεῖται δεξιᾷ τῷ κατερχομένῳ καὶ κατὰ τὸ μέσον τῆς ἐσωτερικῆς κλίμακος. Ὅτε τὸ 1867 ἐπισκέφθην τὴν μονὴν τοῦ Σουμελᾶ ὡς πατριαρχικὸς ἐξαρχος ἐσώζετο εἰσέτι τὸ

«Τὴν ὑμετέραν θεοπροβλήτων σοφολογιωτάτην Πανιερότητα, θεοφρόνητε καὶ σεβασμιώτατε Δέσποτα, ἀπαξάπαντες οἱ ἐν τῇ μονῇ τῇ ἐπονομαζομένῃ Σουμελά ἀδελφοὶ γονυκλιτῶς προσκυνούμεν, τὴν πανίερον καὶ χαριτόβρυτον εὐλαβῶς κατασπαζόμενοι δεξιάν. Δεόμενος ἐκτενῶς τοῦ ἐνὸς μὲν τῇ φύσει τρισὶ δὲ τοῖς πρόσωποις ὑπὸ πάντων ὑμνουμένου τε καὶ προσκυνούμενου τῶν ὄλων ἀγίου Θεοῦ, ὅπως διὰ πρεσβειῶν τῆς ὑπερενδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς ἐπικαλουμένης Σουμελάς περιάπτῃ, τηρῇ καὶ διαφυλάττῃ τὴν αὐτῆς πανιερολογιότητα ὑγιᾶ, ἄνοσον καὶ πανεῖθυμον μετὰ μακροζωίας καὶ εὐζωίας, ἐπιδαψιλεύων αὐτῇ πάντα τὰ ψυχικὰ καὶ σωτήρια ἐχόμενα ἀγαθὰ, ἡμῶν δὲ τῶν ταπεινῶν αὐτῆς δούλων πρὸς χαρὰν καὶ βοήθειαν μετὰ τὴν ὀφειλομένην προσκύνησιν δηλοποιοῦμεν τὴν θεοπροβλήτων τῆς πανιερολογιότητα ὅτι τὸ σταυροπηγιακὸν σεβάσιμον καὶ ἱερὸν μοναστήριον ἡμῶν τὸ Σουμελά ἐπικαλούμενον σώζεται ἄχρι σήμερον πλὴν ἀπὸ τὰς τοῦ καιροῦ ἀνωμαλίας καὶ περιστάσεις εἰς πλείστην ἔνδειαν κατήντησε ληπλατούμενον καθ' ἑκάστην ὑπὸ τῶν γειτνιαζόντων καὶ σχεδὸν κινδυνεύει ἐκ τούτων εἰς παντελῆ ἐρήμωσιν ἔλθειν συκοφαντούμενον καὶ ζημιούμενον ὁσημέραι· καὶ οὐ μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ οἱ προστρέχοντες εὐλαβεῖς χριστιανοὶ καὶ βοηθοῦντες ἐντελῶς ἔλθειν ἐμποδίσθησαν. Στεναχωρούμενοι τοιγαροῦν ἡμεῖς καὶ οἱ ἐν αὐτῷ οἰκοῦντες ταπεινοὶ δούλοι αὐτῆς καὶ μὴν ἔχοντες ἄλλαν βοήθειαν

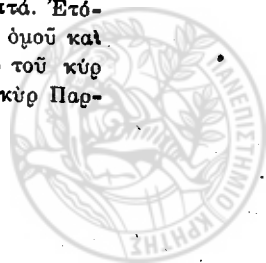
δωμάτιον τοῦτο. Φαίνεται, ὅτι ἐγνώριζε καὶ ὀλίγα γράμματα. Εἶδον τινὰς ἐπιστολάς αὐτοῦ, ἐν αἷς ὁ χαρακτήρ τῆς γραφῆς ἦτο καθαρὸς. Ἐγνώρισα δὲ κατὰ τὸ 1844 ὑπέργηρόν τινα προηγούμενον τοῦ Σουμελά Γερβάσιον καλούμενον, ὅστις εἶχε στενὴν φιλίαν μετ' αὐτοῦ». Συμπληροῦντες τὰ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου πατρὸς περὶ τοῦ Θεοκλήτου ἀναφερόμενα προσθέτομεν, ὅτι καὶ σήμερον ἔτι τὸ δωμάτιον τοῦτο σώζεται, ἢ ἄνωθεν τῆς θύρας ἐπιγραφῆ τοῦλάχιστον, τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνακαινισθέντος· ὅτι ἐν τῷ κώδικι τῆς Μονῆς ἐκφράζεται εὐγνωμοσύνη τῶν πατέρων διὰ τὴν ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν τῶν συχῶν ταξιδίων του· ὅτι καὶ σφραγίδος αὐτοῦ ἀποτύπωμα εἶδον φέρων εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μὲν περιφέρειαν Θεοκλήτος ἱερομόναχος Σουμ— εἰς τὴν ἐνδοτέραν δὲ τὴν συμπλήρωσιν —ελιώτης· καὶ ὅτι τέλος τὰ περὶ τοῦ Γερβάσιου τοῦ φίλου αὐτοῦ θέλομεν διαλάβῃ ἐν τοῖς κατόπιν ὡς ὄντος ἐκ τῶν λογίων τῶν χρόνων τούτων.

μετὰ Θεὸν προστρέχομεν εἰς τὴν χριστομίμητον αὐτῆς πραό-
τητα ὡς εἰς λιμένα ἀχείμαστον· διὸ κοινῇ γνώμῃ πέμπομεν ἐκ
μέρους τὸν παρόντα ὀσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις καὶ ἀδελφῶν
ἡμῶν ἀγαπητὸν παπᾶ κύρ Θεόκλητον χάριν ζητείας καὶ βο-
θείας· καὶ δὴ θερμῶς δεόμεθα ἵνα ὑποδεχθῆ αὐτὸν φιλοφρό-
νως καὶ ἰλαρῶς χάριν τῆς Παναγίας Σουμελάς, δεικνύη εἰς
αὐτὸν τὴν πρέπουσαν τιμὴν καὶ δεξίωσιν ὅπως διὰ τῆς δυνα-
τῆς αὐτῆς συνδρομῆς καὶ βοηθείας δυναθῆ σινάξαι ἰκανὴν
ἐλεημοσύνην παρὰ τῶν φιλελεημόνων Χριστιανῶν πρὸς ἀνα-
κουφισμὸν καὶ ἐλάφρωσιν τῶν ἀπαραιτήτων ἐξόδων τοῦ μονα-
στηρίου ἡμῶν καὶ παρ' ἡμῶν ἔξει τὸ μνημόσυνον ἀκατάπαυ-
στον. Ταῦτα μὲν ἱκετικῶς, ἧς καὶ αἱ πανίεροι καὶ θεοπειθεῖς
εὐχαὶ καὶ εὐλογίαι εἶψαν μεθ' ἡμῶν διὰ βίου. Ἀμὴν. 1782,
Ἰουλίου 10. Τῆς ὑμετέρας Θεοπροβλήτου Πανιερολογιότητος
ταπεινὸς δούλος ὁ καθηγούμενος τῆς ἱεράς καὶ Σταυροπηγια-
κῆς μονῆς ἡμῶν Σουμελά Δαμιανὸς ἱερομόναχος καὶ οἱ σὺν
ἐμοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί».

Ἐκ τοῦ ἐγγράφου τούτου βλέπομεν εἰς πόσον στενόχωρον θέσιν εὐ-
ρίσκετο τότε ἡ Μονὴ Σουμελά· πρὸς τοῦτο δύο συνεβάλλοντο λό-
γοι· ἀφ' ἑνὸς ἡ ἕνεκα συνεχοῦς σιτοδείας ἀκρίβεια ¹⁵⁶, ἀφ' ἑτέρου δὲ

¹⁵⁶ Ἐπὶ βιβλίῳ λατινοελληνικοῦ ἐν τῇ μονῇ ἀποκειμένου ἀνέγνωμεν :
«τοσαύτη ἀκρίβεια ἐπισυνέβη εἰς τὴν οἰκουμένην ὥστε τὸ κότι τοῦ
σιταρίου ἀνέβη εἰς 40 παράδες, τὸ δὲ λαζουδι εἰς 34· εἰς ἐνθύμησιν
Μαῖου 29, 1788». Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου προσέθηκεν Ἰωάννης τις
Σουμελιώτης : εἰς τὰ 1811 τοσαύτη πείνα ἐγένετο καθ' ὅλην τὴν
Λαζίαν, ὥστε τὸ κότι τοῦ σιταρίου 4 γρόσια. Μαρτυρίαν ἔ'λην περὶ
τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην σιτοδείας καὶ πείνης ἔχομεν τὴν τοῦ Παναγιώ-
του Χατζῆ Κακούλογου ἢ Γραμματικοπούλου ἐπὶ ἰδιοχείρου του χειρο-
γράφου εὑρισκομένου εἰς χεῖρας τοῦ κ. Χρ. Τριανταφυλλίδου· «1811 ἐρχό-
μενος ὁ τύραννος Χαζνατάρωγλους ἐφύγαμεν ἀπὸ τὴν Τραπεζοῦντα
πολλοί, ἐγὼ δὲ ἦλθον εἰς τὸν τίμιον πρόδρομον σὺν γυναίξῃ καὶ τέ-
κνοις καὶ τότε ἐψυχαγῶγον εἰς τοῦτο τὸ βιβλίον καὶ ἔγεινε καὶ
πολλὴ ἀκρίβεια· ὁμοίως καὶ πανοῦκλα μεγάλῃ καὶ πόλεμος ἀναμε-
ταξὺ τῶν ἀγάρδων καὶ ἐστάθην εἰς τὸ μοναστήριον μῆνας ἑπτὰ. Ἐπό-
τες ἐκτιζαν καὶ τὸν καινούργιον πρεσβὴν τοῦ μοναστηρίου ὀμοῦ καὶ
τὸ καμπανᾶρι· ὁ δὲ ναὸς ἕνα χρόνον μπροσθήτερις ὑπὸ τοῦ κύρ
Παϊδίου ὀμοῦ καὶ χωλοῦ Ἰωαννίου, ἀρχιερατεύοντος τοῦ κύρ Παρ-
θενίου».

ἡ τυραννία τῶν περίξ τιμαριωτῶν ¹⁵⁷. Καί ἐν τούτοις μεθ' ἑλκε τὰς δυσχερεῖς ταύτας περιστάσεις οἱ ἐτήσιοι λογαριασμοὶ οὐς τακτικώτατα ἐδίδεν ἐνώπιον τοῦ ἡγουμένου καὶ τῶν ἄλλων πατέρων ὁ σκευοφύλαξ κύριος Χαρίτων, ἔκλειον, ὡς ἐκ τοῦ κώδικος ἐμφαίνεται, μετὰ μικροῦ περισσεύματος, ὅπερ ὁμοῦς ἄλλοι βία ἐκαρποῦντο. Ἄλλ' ἀπὸ ἔτος εἰς ἔτος μεθ' ἑλκε τὸν ἡγουμένου τὴν δραστηριότητα, ἢ μονὴ οἰκονομικῶς ἔβαινε ἐπὶ τὰ χεῖρω, ἔπρεπε δὲ νὰ ἀνδειχθῶσιν οἱ τοῦ Δαμικανοῦ διάδοχοι ἀντάξει αὐτοῦ ὅπως προλάβωσι καταστροφὰς μεγαλειτέρας.

83. ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ ΠΡΩΗΝ ΑΧΤΑΛΕΙΑΣ

Ὁ Σωφρόνιος κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου Δερύννης τῆς Χαλδίας, ἐκ νεαρᾶς δὲ ἡλικίας ἐλθὼν εἰς τὴν μονὴν Βαζελῶνος ἐγένετο ἱερομόναχος καλλιερῶν συγχρόνως, ὅσον τῷ ἐπέτρεπον τὰ τότε μέτρα, τὰ γράμματα, καὶ ἀσχολούμενος εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἀντιγραφὴν διαφόρων βιβλίων. Ἀπελθὼν χάριν ἐλέους εἰς Ἱβηρίαν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν συμπάθειαν καὶ ἐκτίμησιν τοῦ ἡγεμόνος αὐτῆς Ἡρακλείου ἐπεσπάσατο, ὥστε ἀρχιερεὺς ὑπ' αὐτοῦ Ἀχταλείας ἀνεδείχθη. Ἀποθανόντος δὲ τὸ 1796 τοῦ Τραπεζοῦντος Δωροθέου ἐξελέγη εἰς ἀντικατάστασιν αὐτοῦ καὶ καταλιπὼν τὴν Ἱβηρίαν ἤρχετο εἰς Τραπεζοῦντα. Ἀλλὰ βραδύναντος καθ' ὁδὸν αὐτοῦ, κατέλαβε τὸν μητροπολιτικὸν τῆς Τραπεζοῦντος θρόνον ὁ ἐκ Τριπόλεως ἱερομόναχος Παρθένιος. Καὶ ἐπειδὴ εἰς τὸν τῆς Ἀχταλείας θρόνον ἄλλος ἐν τῷ μεταξὺ ἀνεδείχθη, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Βαζελῶνος ὁ Σωφρόνιος καὶ ἐκεῖ ἔζησε τὰ ἐπίλοιπα τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτη ¹⁵⁸.

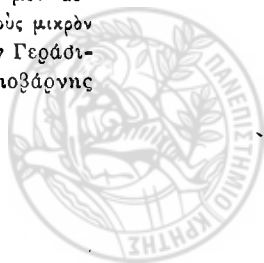
¹⁵⁷ Ἴδου ἀπόσπασμα ἐτέρας ἐπιστολῆς πρὸς τινὰ Γεώργιον ὑπεραδπιστὴν τῆς μονῆς ἐπονομαζόμενον ἐν αὐτῇ: «οἱ αἰτίας τῶν θελημάτων ἐκατήντησεν εἰς ἑσχάτην πτωχείαν καὶ στενοχωρεῖται καὶ δὴ μὴ ἔχοντας ποῦ κλίνει τὴν κεφαλὴν ἢ ἄλλην βοήθειαν εὐρεῖν μετὰ Θεοῦ τρέχουμεν εἰς τὸ ἔλεος ὑμῶν τῶν Χριστιανῶν».

¹⁵⁸ Ἐσφαλμένως ὁ Τριανταφυλ. (πρὸλ. φυγᾶ. 131) ὀνομάζει αὐτὸν Δωροθέον συγχίσις φαίνεται μεθ' ἑτέρου λογίου Βαζελιώτου τοῦ ἱερομονάχου Δωροθέου. Σκευὴ ἀνήκοντα αὐτῷ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς Ἀχταλείας ἢ πρώην Ἀχταλείας διατῶνται ἐν τῇ μονῇ Βαζελῶνος.

84. ΙΩΑΝΝΙΚΙΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Ἰωαννίκιος ὁ ἐκ Πλατάνων ἐγεννήθη τὸ 1751. Δωδεκαετής, τῷ 1763, ἠσπάσθη τὸ μοναχικὸν ἐπάγγελμα κατὰ κράθεις ἐν τῇ μονῇ Σουμελᾶ. Ἐμνήστευσεν ἐν τῇ μονῇ Περιοστερᾷ κατὰ τὸ 1774. Ἴσως ἐχρημάτισεν ὑποτακτικὸς ἄλλου Πλατανίτου Ἰωαννικίου ἀναφερομένου ὡς κομίσαντος κατὰ τὸ 1774 εὐαγγέλιον χρυσοῦν Χρυσάνθου. Ἐν τῷ κώδικι τῆς μονῆς Σουμελᾶ ἔγραφε σημειώματα περὶ αὐτῆς, ἐξ ὧν φαίνεται ἰκανῆς παιδείας ἐγκρατής, ἀλλὰ καὶ ὕμνοι καὶ εὐχαὶ εἰς τὴν καθωμιλημένην ἀποδίδονται αὐτῷ, μᾶλλον ὅμως ἢ μετὰφρασις αὐτῶν εἰς τὴν καθωμιλημένην πρέπει νὰ τῷ ἀποδοθῆ. Ἐν τῇ μονῇ Σουμελᾶ ἐχρημάτισε καὶ διδάσκαλος ὡς ἔκτινος Εὐχολογίου δεικνύται : « αὕτη ἡ βίβλος εἶναι τοῦ διδασκάλου Ἰωαννικίου καὶ ὄπισθός τὴν πάρεϊ νὰ ἔχη τῆς Παναγίας τὴν κατάραν. ἐν Σουμελᾷ 1792 »¹⁵⁹. Κατὰ τὸ 1800 ἀποθνήσκοντος τοῦ ἡγουμένου Δαμιανοῦ ἐξελέγη ἡγουμένος Σουμελᾶ καὶ διετέλεσε τοιοῦτος ἄχρι τοῦ 1811. Ἀλλ' ἡ ὡς ἡγουμένου δράσις αὐτοῦ δὲν ὑπῆρξεν ἀξία λόγου, εἴτε διότι δὲν εἶχε τὴν ἀπαιτούμενην ἰκανότητα, εἴτε διότι ἐστερεῖτο βοηθῶν δραστηρίων, εἴτε ἕνεκα τῆς ἀνωμάλου καταστάσεως τῶν τότε πραγμάτων. Οὕτω καὶ οικονομικῶς ἐπ' αὐτοῦ ἡ μονὴ περιῆλθεν εἰς θέσιν δεινὴν καὶ σκάνδαλα ἐπανειλημμένα διετάρακτον τὴν ἡσυχίαν αὐτῆς, πλήρη δὲ ἐπιτιμίων γράμματα τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολιμοῦ προὐκλήθησαν τότε. Καὶ κατεστάθη μὲν τῷ 1809 ἐπίτροπος καὶ διοικητὴς ὁ τοῦ Τραπεζοῦντος Παρθενίου πρωτοσύγγελος Γεράσιμος Δουμννός, ἀλλ' ἐξε-

¹⁵⁹ Ἡ βίβλος αὕτη ἀποκειμένη ἤδη ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου εἶναι ἐκ τῶν τοῦ ἱατροφιλοσόφου Ἰσομενᾶ, οὗτινος καὶ τὴν ἀφιέρωσιν εἰς τὸ Φροντιστήριον φέρει. Ἀναφέρω δὲ αὐτὴν ἰδιαιτέρως, διότι ἐπ' αὐτῆς τὸ 1836 ἐν Σουμελᾷ εἰσέτι ἀποκειμένης ὁ Σαμακώβου Ἰγνάτιος, ὑπερόριος εἰς αὐτὴν ἀποσταλαίς ἐζήτησε νὰ ἀπαθανάτισῃ τὸ ὄνομά του ἀναγράφων τὸ γεγονός τῆς ἐξορίας του. Ἀξιοὶ μάλιστα διὰ σημειώσεως καὶ οἱ μετ' αὐτῶν ἀποσταλησόμενοι ὑπερόριοι τὸ αὐτὸ νὰ πράξωσι καὶ σημειοὶ τοὺς μικρὸν πρὸ αὐτοῦ ἀποσταλέντας, Δέσπων Ἱεροσολιμῶν (1824), ἱεροδιάκονον Γεράσιμον (1829), ἀρχιμανδρίτην Νεόφυτον (1831), καὶ Μεσημβριοβάρωνος Καλλίνικον (1836).

διώχθη εὐθὺς ἀμέσως. Ὅτε δὲ τὸ 1811 ἡ ἐκκλησία ἐπέβαλε τὸν Δουμνηνὸν ὡς ἡγούμενον, ὁ Ἰωαννίκιος ἀπεμακρύνθη πάσης ἀναμίξεως ἐν τῇ διοικήσει τῶν τῆς μονῆς πραγμάτων. Ἀπέθανε τῷ 1815, ὅτε τοῦ ἀνεψιῦ του Παρθενίου θελήσαντος νὰ κατακρατήσῃ τὰ ἀνήκοντα αὐτῷ, πολλὰ σκάνδαλα ἐπηκολούθησαν.

85. ΦΙΛΟΘΕΟΣ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ

Ἦκμασε κατὰ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, γραμματῶν κάτοχος ἱκανῶν. Φαίνεται ὅτι ἐφημέρευεν ἐν Βουκουρεστίῳ φέρων τὸν βαθμὸν ἀρχιμανδρίτου. Ἦν Τραπεζούντιος τὴν πατρίδα, τὸ δὲ ὄνομα αὐτοῦ ἀπαντᾷ μεταξὺ τῶν συνδρομητῶν τοῦ ἐν Λειψίᾳ ἐκδοθέντος Πηδαλίου (1800).

86. ΑΝΑΝΙΑΣ ΚΟΥΖΑΝΟΣ

Κατήγετο ἐκ Χαλδίας καὶ ἐδίδασκειν ἐν Μολδαβίᾳ κατὰ τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος· καὶ αὐτοῦ τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν συνδρομητῶν τοῦ Πηδαλίου.

87. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΣΥΜΕΩΝΙΑΗΣ

Φίλος τοῦ ποιητοῦ Ἐλευθερίου, πολὺ κατὰ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ νεώτερος. Ἐγράφε καθ' ὑπαγόρευσιν τὰ ποιήματα τοῦ Ἐλευθερίου, ἐν οἷς ἀπαντᾷ καὶ ἐν πρὸς αὐτὸν ἐγκώμιον.

88. ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΧΑΛΔΙΑΣ

Ἐκ τῶν λογιωτέρων καὶ μᾶλλον διακριθέντων ἀρχιερέων Χαλδίας. Ἀναφέρεται ὡς καταβαλὼν πολλὰς προσπάθειάς ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ πνευματικοῦ του ποιμνίου.

89. ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ

Ἐτερος τοῦ ὁμωνύμου ἀρχιερέως, ἐκ Χαλδίας καὶ οὗτος καταγόμενος, διδάξας δὲ ἐν Ἀργυρουπόλει ἐπὶ χρόνον βραχύν. Ἐν Τραπεζοῦντι διεδέχθη τὸν Ἠλίαν Κανδύλογλου κατὰ τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος ἐν τῇ σχολαρχίᾳ τοῦ Φροντιστηρίου.

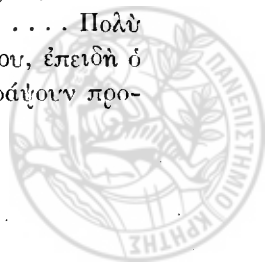
90. ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Ἱερομόναχος Σουμελά περὶ τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος ἐκ τῶν λογιωτέρων αὐτῆς πατρῶων. Κατήγετο ἐκ Πελοποννήσου.

91. ΗΛΙΑΣ ΚΑΝΔΗΛΟΓΛΟΥΣ

Ἠλίας Νικολάου Κανδύλης ἢ Κανδύλογλους, ἐγεννήθη ἐν Τραπεζοῦντι τῇ 24 Σεπτεμβρίου τοῦ 1753. Δεκαετῆ ἀπέστειλεν αὐτὸν ὁ πατήρ του εἰς τὴν μονὴν Σουμελά, ἐξ ἧς ἐπιστρέψας μετὰ τινα ἔτη ἐμαθήτευσεν ἐν τῷ ὑπὲρ τοῦ ἀρχιερέως Δωροθέου ἀνασταθέντι καὶ πάλιν Φροντιστηρίῳ, ὑπὸ διδάσκαλον πιθανῶς Ἰωάννην Οἰκονόμου τὸν ἐκ Καθαρῶν. Τὰ μαθήματα τοῦ Φροντιστηρίου περατώσας ὁ Κανδύλογλους, καλλιγράφος δὲ ὢν ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ Δωροθέου μέχρι τοῦ 1774 εἰς ἀντιγραφὴν τοῦ μητροπολιτικοῦ τῆς Τραπεζοῦντος κώδικος, περὶ ἧς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐκτενῶς διελάβομεν. Μεθ' ὃ μεταβὰς εἰς Βλαχίαν ἐζηκολούθησεν ἐκεῖ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ διδασκόμενος φιλολογίαν, θεολογίαν, μαθηματικά, λατινικά, μολδαβικά, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ γεωγραφίαν καὶ μουσικὴν. Ἐνταῦθα γνωρισθεὶς μετὰ τῆς οἰκογενείας τῶν Ὑψηλάντων καὶ Μουρούζηδων ἀπεστάλη ὑπ' αὐτῶν εἰς Τραπεζοῦντα τῷ 1778 ὥπως διδάξῃ ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ. Ἐξ ἔτη ἐδίδαξεν ὁ Κανδύλογλους μετὰ ζήλου καὶ ἀγάπης θερμῆς πρὸς τοὺς μαθητάς του, διατηρῶν οἴκοι τὴν σχολὴν, ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ λαμβάνων μισθὸν ἐτήσιον γρόσια 300. Ἀλλὰ τὸ 1784 καταδιωχθεὶς ἀπὸ φθόνου καὶ ἀμάθειαν δι' ἐνὸς Δερόπευ τῆς ἐνορίας του Τεμε-

λόγλου και φοβούμενος μὴ δολοφονηθῆ ἀπεχειρέτισε τοὺς γονεῖς αὐτοῦ και ἀσπασάμενος ἓνα ἕκαστον τῶν μαθητῶν του ἀνεχώρησε κρύφα διὰ τὴν Χερσῶνα. Ἐνταῦθα ὑπῆρχον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀποικοὶ και πρόσφυγες Ἕλληνες πολλοί· διὸ και παρακινηθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἤνοιξε Φροντιστήριον τὸ 1785, ἐν ᾧ ἐδίδαξε μέχρι τοῦ 1792 πολλοὺς καταλιπὼν μαθητάς. Τῷ 1792 μετὰ ὀκταετῆ ἀπουσίαν ἐπιστρέφει εἰς Τραπεζοῦντα, εὐρῶν δὲ ἀσθενεῖς και ἐγγίζοντας πρὸς τὸ τέρμα τοῦ βίου τοὺς γονεῖς του και ἐξανγκασθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἐνυμφεύθη τὴν Δεσποινὴν Καρακαστανόγλου. Τῷ 1793 ἀπέθανεν ὁ πατὴρ αὐτοῦ Νικόλαος, ἡμέραν Δευτέραν Ἰουνίου 6, κατὰ τὴν ιδίῳχειρον αὐτοῦ σημείωσιν, ἣν συνετύχουεν ἐπὶ χειρογράφου αὐτοῦ, ἐτάφη δὲ τὴν ἐπομένην ἐν τῷ ναῷ τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου ὀπισθεν τοῦ βήματος ἐν τῷ κοινῷ τῶν πατέρων αὐτοῦ τάφῳ· ὀλίγον πρότερον εἶχεν ἀποθάνει και ἡ μήτηρ αὐτοῦ Παλλάσσα. Καταλείπει διὰ τοῦτο και πάλιν τὴν Τραπεζοῦντα τῷ 1794 ὁ Ἥλιος και ἐπιστρέψας εἰς Χερσῶνα ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον, διατηρῶν μετὰ τοῦ ἐκ Ριζαίου ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Γεωργίου Πόγγου ἐργοστάσιον βακῆς. Ἡ ἐπιχείρησις αὐτοῦ ἐπέτυχε πληρέστατα και ὁ Κανδήλης ἐντὸς ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος ἐγένετο πλούσιος. Ὡστε και ναὸν τῆς ἀγίας Σοφίας ἐν Χερσῶνι δι' ἰδίων ἐξόδων ἀνήγειρε, ἐν ᾧ τὸ ὑπ' αὐτοῦ συστηθὲν Φροντιστήριον ἐξηκολούθει ἀπροσκόπτως λειτουργοῦν ὑπὸ τοὺς μαθητάς αὐτοῦ Γεώργιον Στρατηγόπουλον τὸν Πελοποννήσιον και Θεόδωρον Τραπεζοῦντιον τὸν Παλαιῶφ, οἵτινες εἰς πολλοὺς Τραπεζοῦντίους ἐκεῖ καταρυσγόντας ἐδίδαξαν τὰ γράμματα. Τῷ 1803 ἐκαρχεΐσης πυρκαϊῆς ἀπετεφρώθη τὸ ἐργοστάσιον αὐτοῦ, καθ' ὃν χρόνον αὐτὸς ἐταξείδευεν ἐπιστρέφων εἰς Τραπεζοῦντα. Ἡ ἀπώλεια τῆς μεγάλης αὐτοῦ περιουσίας δὲν ἐλύπησε τὸν Κανδήλην, ὅσον ἡ καταστροφὴ τῆς ἐξ 600 τῶμων συγκειμένης πλουσίας αὐτοῦ βιβλιοθήκης, ἐν ἣ πλεῖστα και σπουδαῖα περιείχοντο χειρογράφα αὐτοῦ τε και ἄλλων. Ἐν Τραπεζοῦντι διαμένοντα προσεπάθησεν ὁ Μητροπολίτης μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν νὰ πείσῃ ἔπως ἀναδελγηθῆ και πάλιν τοῦ Φροντιστηρίου τὴν διεύθυνσιν. Ἴδου τί μῆνα μῶλις ἀπὸ τῆς εἰς Τραπεζοῦντα ἀφίξεώς του, τὴν 16 Σεπτεμβρίου, ἔγραφε πρὸς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Πόγγην : « . . . Πολὺ μ' ἔστενοχώρησαν· ὅμως ἐγλύτωσα τὸν γιακάν μου, ἐπειδὴ ὁ ἀρχιερεὺς μὲ τοὺς προκρίτους ἠθέλησαν νῆ με γράψουν προ-

τίτερα νὰ ἔλθω, καὶ κάποιοι τοὺς ἐμπόδισαν, διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ τοὺς ἀπέφυγα λέγοντας, ἂν ἐλάβανα τὰς ὑπογραφάς σας ἤθελα νὰ ξενετάρω ὄλαις ταῖς ὑπηρεσίαις μου. Ἄμμη τώρα ποὺ ἔχω μεپردέματα καὶ μάλιστα μὲ κεφίλινδες ἤλθα, εἶναι αἰδύνατον νὰ μὲ καταπέιστε· καὶ ἰδοὺ ἔτοιμος εἶμαι, ὅτι κακὸ ἔχετε νὰ μοῦ κάμπετε, προοῖδοντάς με, καθὼς πρὸ πολλοῦ μελετᾶτε. Ὅλοι τοὺς ἐστάθηκαν κολακευτικοὶ καὶ μὲ κανένα τρόπον δὲν εἰμποροῦσα νὰ τοὺς καταπέισω· κόψε ξύλο κάμε Ἄντωνη. Μόνος ὁ Χατζῆ Ἄντωνης, ἀφοῦ τὸν ὠμίλησα τὴν αἰτίαν ὡς διακριτικὸς τοὺς ἐκατακοίμισε». Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης βλέπομεν ὅτι αἱ πλῆθυσαι κατὰ τοῦ Κανδῆλη ἐχθροπάθειαι τινων ὑφίσταντο ἀκόμη καὶ διὰ τοῦτο μόνον ἐπὶ ἐν ἔτος διηύθυνε τὸ Φροντιστήριον, φυγῶν καὶ πάλιν τῷ 1804 διὰ Χερσῶν, τὴν λοιπὴν Ρωσσίαν καὶ τὴν Βλαχίαν. Τῷ 1819 ἐπανῆλθε καὶ πάλιν εἰς Τραπεζοῦντα ὁ Κανδῆλης, πρὶν δὲ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ ἔδη διηυθύνθη εἰς τὸ Φροντιστήριον καὶ ἐπεσκέφη τὸν ἐν αὐτῷ διδάσκοντα Σάββαν Τριανταφυλλίδην ἀροασθεὶς τὰς παραδόσεις του. Μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν οἰκίαν του μεταβὰς εὔρε δεκαπενταετῆ τὸν υἱὸν του Νικόλαον, τὸν ὅποιον νήπιον κατέλιπε. Μετ' ὀλίγον καιρὸν ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ ἀρχιερέως Παρθενίου καὶ ἄλλων προκρίτων εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Περιστερεῶτα εἰς τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐκεῖ ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀσθενήσας ἐν τῇ μονῇ καὶ ἐν κινδύνῳ ἐξ αὐτῆς ἐπιστρέψας, ἀπέθανε τὴν 7ην Δεκεμβρίου 1820.

Ὁ Κανδῆλης εἶχε, κατὰ Σάββαν Ἰωαννίδην ¹⁶⁰, ἀνάστημα ὑψηλὸν καὶ ὠραῖον καὶ σύμμετρον, ξανθὸν καὶ μεγαλοπρεπῆ τὸν πώγωνα, ὀφθαλμοὺς ζωηροὺς καὶ φωνὴν βροντώδη. Ἦτο τοὺς τρόπους μελίχιος καὶ εὐσεβὴς εἰς τὰ πάτρια, ἀφῆκε δὲ κατὰστασιν εἰς χεῖρματα καὶ κτήματα ἐν Ὀδησσῷ καὶ Χερσῶνι, τὰ ὅποια διὰ διαθήκης κατέλιπεν εἰς τὰ τέκνα του, εἰς τὸ Φροντιστήριον, εἰς τὰς μονὰς, ἐξ αὐτῶν δὲ 5,000 βρούβλια παρεδόθησαν εἰς χεῖρας τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Νικολάου. Ὀλίγιστα αὐτοῦ χειρόγραφα καὶ βιβλία περιεσώθησαν, ὧν τινὰ ἀφῆρσεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Φροντιστηρίου τῆς Τραπεζοῦντος ὁ ἔργονος αὐτοῦ Ἠλίας Ν. Κανδῆλης. Μεταξὺ τούτων ἀπηντήσαμεν μετὰφρασιν ἐγγράφων

¹⁶⁰ Ἱστορία καὶ στατιστικὴ Τραπεζ. σελ. 152.

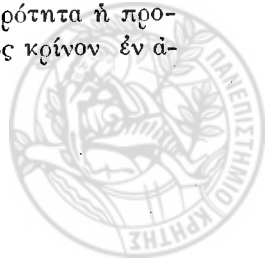
μεταξύ Ρωσσίας καὶ Τουρκίας τῷ 1791 ἀνταλλαγέντων, ἀντίγραφα τῆς λογικῆς Κορυθαλλέως, τῆς φιλοσοφικῆς ἱστορίας Αἰνεκίου, τῆς γραμματικῆς καὶ ῥητορικῆς τοῦ ἐξ ἀπορρήτων, ψυχαγωγίας κλπ.

92. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΙΟΣ

Μόνον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Τριανταφυλλίδου¹⁶¹, ὅστις ἀνεῦρεν αὐτὸν τιτλοφορούμενον ἐλλογιμώτατον ἐν διδασκάλοις μεταξὺ τῶν συνδρομητῶν τοῦ Πηδαλίου. Εὐτυχῆσαμεν ἐν τούτοις ἡμεῖς νὰ ἀνεύρωμεν ἐπιστολὴν αὐτοῦ ἐν χειρογράφῳ κώδικι, περιέχοντι τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Οὐγγροβλαχίας Φιλαρέτου καὶ εὕρισκομένῳ παρὰ τῷ κ. Γ. Δομνηνῷ. Διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἣτις δείκνυσι τὸν ἄνδρα ἰκανῆς παιδείας ἐγκρατῆ, συγχαίρει ὁ Παναγιώτης τὸν Φιλάρετον ἐπὶ τῇ εἰς τὸν μητροπολιτικὸν τῆς Οὐγγροβλαχίας θρόνον ἀναδείξει του· πρὸς τὸν αὐτὸν Φιλάρετον καὶ ἄλλων λογίων ἐπιστολαὶ ἐν τῷ αὐτῷ χειρογράφῳ ἀπαντῶνται, Ἡλία Ἐπιδασίου, Μανασσῆ Ἡλιάδου, καὶ λοιπῶν. Ἴδου αὕτη:

«Τὴν ὑμετέραν θεοπρόβλητον ἐλλόγιμον πανιερότητα δουλικῶς προσκυνῶν μετὰ πάσης αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας τὴν χαριτόβρυτον αὐτῆς δεξιὰν ἀσπάζομαι. Ὡσπερ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς ἴλιος τῇ τῶν ἀπλέτων ἀκτίνων ἐπὶ τὰ ἀντικείμενα ἐπιρροῇ τοῦ τε φαινομένου διακόσμου καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς ὀρίζοντος διαφόρῳ ἐν διαφόροις ἐκλείψει καὶ ἀναλάβει ἢν παρὰ τοῦ γενεσιουργοῦ εἰληφεν ἐνέργειαν καιρῶν καὶ χρόνων ἀκαμάντων διαστήμασιν ἐνδεικνύς καθορᾶται· τοῦτο οἱ κατὰ μετοχὴν τοῦ νοητοῦ ἐν τῷ τῆς ἀγίας ἐκκλησίας στερεώματι φωστῆρες ἐν κόσμῳ λόγον ζωῆς ἐπέχοντες ἀενάοις τοῦ φωτὸς αὐτοῦ καταυγαζόμενοι, ἐν τῇ κάτω ἱεραρχίᾳ δευτερεύοντα φῶτα, οὔτε ἐκλείψουσιν, οὔτε τροπαῖς ὑποκείμενοι, ἀλλ' ἐπὶ τῆς λυχνίας εὐαγγελικῶς τιθέμενοι τὰς ζωποιοὺς πᾶσι φεγγοβολοῦσιν ἀκτίνας· οὕτω δὴ καὶ τὴν ὑμῶν θεόσοφον Πανιερότητα ἢ προκαταρκτικὴ χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος ὡς κρίνον ἐν ἁ-

¹⁶¹ Προλεγ. φυγᾶδ. σελ. 132.

κανθῶν μέσῳ εὐρούσα ἐκλάμπουσαν, κατὰ τὸν ἀρχιερατικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς μητροπόλεως θρόνον ἀνυψώσασα, ἀρχιποιμένα εἶναι τοῦ περιουσίου λαοῦ πόρωθεν προωρίσατο, τὸ λανθάνειν σπουδάζουσαν. Ἐφ' ᾧ τῆς προσηκούσης ἐπισκοπῆς τε καὶ ἀνορθώσεως πρὸς σωτηρίαν ψυχῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν λαβόντων πραγμάτων ἐπὶ τῆς κατ' εὐδοκίαν θεῖαν ἀρχιερατείας ὑμῶν ἡ θεία ἐφ' ὑμῶν δοξάζεται πρόνοια, ἦν παράδειγμα τῶν θείων ἄνωθεν ἱεραρχῶν τὴν πνευματικὴν ἐπιστήμην ἐργῶ τε καὶ βίου λόγῳ ἀποστολικῶς τοῖς ποιμανομένοις ἐμφαίνουσαν! Ἐκ τούτων οὖν καὶ αὐτοὶ ὡς κέντρῳ κύκλου περιφερείας τὸ πολλοστημόριον περιγραφόμενοι τῷ παντὶ συνοίδαμεν ἐπὶ τῇ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ τὸν ἀρχαῖον ἀπολαβεῖν κόσμον χάριτας ἐν θνητῷ καθομολογεῖν σκηνώματι ἀθανάτους τῇ θεῖα χάριτι πανσόφως διοικήσῃ δι' ὑμῶν τὰ καθ' ἡμᾶς· ἵνα, ὡς μετὰ τὰ νέφη, ἡδίωνος ὄντος τοῦ ἡλίου, τελεώτατα ἀναφανῇ τὰ τῆς ἀρετῆς. Περιφρουροὶ δὲ περιέπον τὸ θεῖον κράτος τὴν προσκυνητὴν μοι αὐτῆς ἐνθεον Πανιερότητα, ἐφ' οὗ ἡρετήσατο ἱεροῦ θρόνου πολυχρόνιον, ἐρρωμένην, εὐθυμόν τε καὶ ἀνεπηρέαστον, ὥστε καὶ ἐμοῦ ὡς καὶ ὑπὲρ πάντων ὑπερέχουσαι μένοντες μετὰ βαθυτάτου σέβας καὶ ἐνδομύχου πνευματικῆς ἀγαλλιάσεως. 1792, Σεπτεμβρ. 23. Τῆς σεβασμίας μοι Θεοφρουρήτου Πανιερότητος ἐλάχιστος τῶν δούλων Παναγιώτης διδάσκαλος Τραπεζούντιος.

93. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Διέμενον ἐν Ἰασίῳ περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ἐμπορευόμενος ἀλλὰ καλλιεργῶν συγχρόνως καὶ τὰ γράμματα. Κατήγετο ἐκ Τραπεζοῦντος καὶ ὡς τοιοῦτος ἀναφέρεται ἐν τοῖς συνδρομηταῖς τῆς ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ Κομνητᾶ.

94. ΔΩΡΟΘΕΟΣ ΒΑΖΕΛΙΩΤΗΣ

Ἐκ τοῦ χωρίου Ζερφυρῆ ἱερομόναχος ἐν τῇ μονῇ τοῦ Βαζελῶνος. Στίχους ὑπ' αὐτοῦ ποιηθέντας ἐπὶ τῇ κτίσει κελλίου εὐρομεν ἀντιγεγραμμένους ἐν τῷ κώδικι τῆς μονῆς ὑπὸ τινος Ἰωάννου Νικολαΐδου :

«Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοι προσφέρει,
προόδρουε Χριστοῦ, κῆριξ τῆς μετανοίας,
ὁ τλήμων Δωρόθεος ἀτρώτοις πόνοις,
ἐκ χώρας πέλων Ζερφυρὶ καλουμένης,
εἰς μνημόσινον αὐτοῦ καὶ γεννητόρων·
Δέξου δὴ τόδε τὸ πενιχρὸν κελλίον,
εἰσακοίῳν δέησιν τοῦ σοῦ οἰκέτου,
ὡς εἰσηκούσθη δέησις Ζαχαρίου
τῆς τ' Ἐλισάβετ καὶ σ' ἔτεκε τὸν μέγαν·
Ὅς προστάτην σε ἀκαταίσχυντον εὔροι
ἐν τῇ μελλούσῃ φρικώδει ἡμέρᾳ,
Λύσιν τε λάβοι τῶν ἀμέτρων παισιμάτων
ἀξιούμενος τῆς ἰεξιᾶς μερίδος».

95. ΙΩΑΝΝΗΣ ΕΚ ΧΟΛΟΜΑΝΗΣ

Διεδέχθη ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ ὡς διδάσκαλος τὸν τοῦ Κανδύλην διάδοχον Σεραφεῖμ, ἔχων καὶ ὑποδιδάσκον Ἰωάννην Καστανίτσαν.

96. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΛΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀναφέρεται μετὰ τῶν διδασκάντων ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ διὰ δόγων τοῦ Κανδύλην, οὕτως πιθανῶς ὑπῆρξε καὶ μαθητῆς.

97. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΧΑΤΖΗ ΚΑΚΟΥΛΟΓΛΗΣ

Παναγιώτης Χατζῆ Κακούλογλης ἡ Γραμματικόπουλος ἤμαρσε περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ὀγδοῦ αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐνάτου. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ἰωάννου Οἰκονόμου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, μαθητεύσας ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ ἀπὸ τοῦ 1769 μέχρι τοῦ 1774. Τοῦλάχιστον τὰς χρονολογίας ταύτας φέρουσι τὰ κείμενα τὰ ἐπ' αὐτοῦ ἐψυχολογημένα, διασωζόμενα δὲ ἐν χειρογράφῳ μετὰ παντοίας ἄλλης ὕλης παρὰ τῷ κ. Χρ. Τριανταφυλλίδῃ. Τῷ 1811 φεύγων τὴν πανώλην διέμεινεν ἐπὶ τινος μῆνας ἐν τῇ μονῇ τοῦ Βαζελῶνος, ἐν τῷ κώδικι τῆς ὁποίας εὐρίσκωμεν ἔγγραφα πολλὰ ὑπ' αὐτοῦ ἀντιγραφθέντα.

98. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΝΤΟΣ

Κατήγετο ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ὑπεγράφετο ἐξηγητὴς τῶν Γραμματικῶν. Περιέπεσε κατὰ τὰ μέρη ταῦτα περὶ τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος, συλληφθεὶς δὲ ὡς ὑποπτος καὶ φυλακισθεὶς ἐν Κερασσοῦντι ἀπηλευθερώθη τῇ ἐνεργείᾳ ἰσχύοντος Κερασσουντίου. Εὐγνωμονῶν ἐπὶ τοῦτο παρέμεινεν ἐκεῖσε διδάσκων τὰ τέκνα τῶν πολιτῶν αὐτῆς ¹⁶².

99. ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ ΘΕΟΔΟΣΟΥΠΟΛΕΩΣ

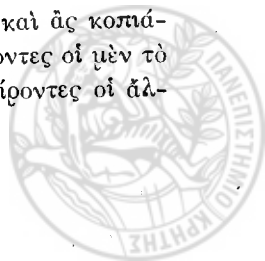
Ἰερομόναχος ἐν τῇ μονῇ Περιστερῶ διατελῶν καὶ ἐν τοῖς λογιωτέροις τῶν πατέρων αὐτῆς συγκλητικισθούμενος ἀνεδείχθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος ἀρχιερεὺς Θεοδοσοῦπόλεως.

¹⁶² Ὁ σεβαστὸς καὶ γηραιὸς συνάδελφος Ἰωάννης Βαλαβάνης γράφει μοι ἐκ Κερασσοῦντος ὅτι Σταυράκης τις κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐκ τῆς ἀλδοπαῆς περιπεσὼν εἰς Κερασσοῦντα ἐδίδασκε κατ' ἰδίαν.

ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΝΝΑΤΟΣ ΑΙΩΝ

Μετὰ τὰ μέγρι τοῦδε γραφέντα δὲν ἔχομεν νῆ προσθέσωμεν πολλὰ περὶ τοῦ δρόμου ὃν ἠκολούθησαν τὰ γράμματα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πατρίδι. Δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι τοιαύτας κατέλαβον ρίζας, ὥστε οὐδεὶς πλέον ὑφίσταται φόβος περὶ ἐκλείψεως αὐτῶν, ἀλλ' οὐδὲ περὶ ὑφέσεως. Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ μὴ παρατηρήσωμεν ὅτι περιορίσθησαν εἰς τὰς πόλεις μόνον καὶ κωμοπόλεις, ἐγκαταλείψαντα σχεδὸν τέλει τὰς μονὰς καὶ τὰ χωρία, ἢ ἐν οἷς ἐκπαίδευσις καὶ ὅπου ὑπάρχει ἐκτρομακτικὴ ὑφίσταται χῶλωσις. Καὶ εἶναι τῶν ἐπερχομένων γενεῶν καθῆκον ἢ περαιτέρω ἐξάπλωσις αὐτῶν καὶ ἐν αὐτοῖς. Καθ' ἣν ἐποχὴν τοσαύτην αἱ ἐπιστήμαι ἔσχον πρόοδον· καθ' ἣν ἐποχὴν τοσαῦται ἐκπλακτικαὶ ἀνακαλύψεις τὸν θαυμασμὸν πάντων προκαλοῦσαι ἀναστάτωσιν ἀληθῆ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, τῇ βιομηχανίᾳ, τῷ ἐμπορίῳ καὶ τῇ τέχνῃ ἐπέφερον, καθ' ἣν ἐποχὴν τὰ γράμματα κοινὸν τοῖς πᾶσι κατέστησαν κτῆμα, αἱ δὲ συγκοινωνίαι καὶ ὁ πολιτισμὸς θέτουσιν ἀπέναντι ὑλλύλων ἀνθρώπους μορφώσεως ποικίλης· κατὰ τοιαύτην προόδου γιγαντιαίας ἐποχὴν νὰ ὑποδεικνύῃ τις τὸ τοιοῦτον καθῆκον εἶναι περιττόν. Τοῦτο ὀφείλουσι νὰ ἔχωσιν ὑπ' ὄψιν οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ ἡγούμενοι τῶν μονῶν, οἱ ἐπιστήμονες, οἱ ἐν τῇ ξένῃ εὐπραγοῦντες, οἱ ἐκ τῶν χωρίων ἀναδειχθέντες, οἱ μετὰ πολλῶν συναλλασσόμενοι. Ἄς φροντίσωσιν, ἄς ἐργασθῶσι καὶ ἄς κοπιᾶσιν μικρὸν ὑπὲρ τῆς παιδείας, πολλαπλασιάζοντες οἱ μὲν τὸ δοθὲν αὐτοῖς πνευματικὸν τάλαντον καὶ διασπείροντες οἱ ἄλ-

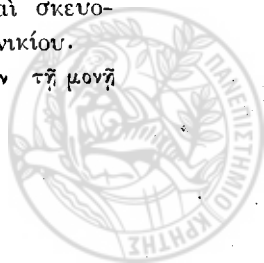
λοι τὰ χρηματικά τάλαντα, βέβαιοι ὄντες, ὅτι καὶ αὐτῶν τὰ ὀνόματα θέλουσι κλείσει τὴν ἱστορίαν τῶν γραμμάτων καὶ τῆς παιδείας ἀνὰ τὴν ἡμετέραν πατρίδα.

Ἐχει δὲ διὰ τὸν λήγοντα αἰῶνα αὕτη οὐχὶ ὀλίγους οὐδ' ἀσήμεους νὰ ἐπιδείξῃ λογίους. Σάββας ὁ Τριανταφυλλίδης, Γεράσιμος ὁ Δομνηνός, Περικλῆς ὁ Τριανταφυλλίδης, Κωνσταντῖνος ὁ Ξανθόπουλος, Θεόδωρος ὁ Κυριακίδης, Γεώργιος ὁ Παπαδόπουλος, Χρῦσανθος ὁ Ἰεροκλῆς καὶ ἱκανοὶ ἄλλοι ἀναδεικνύονται ὁ μὲν μετὰ τὸν ἄλλον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ σκαπανεῖς τῶν γραμμάτων ἀληθεῖς, διδάσκαλοι τῆς πατρίδος ἐπιμελεῖς καὶ τέκνα αὐτῆς πολύτιμα.

100. ΓΦΡΑΣΙΜΟΣ ΔΟΜΝΗΝΟΣ

Γεράσιμος ὁ Δομνηνός ἦν υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Δομνηνοῦ ἡ Ποτπούτα, γεννηθεὶς ἐν Τραπεζοῦντι περὶ τὸ 1700. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ τῆς Τραπεζοῦντος ὑπὸ Ἠλίαν Κανδύλην, καθὼς καὶ παρὰ τῷ ἰδίῳ πατρὶ, ἀγνωστον δὲ ἐὰν ἐφοίτησε καὶ ἐν τῇ ἐν Βουκουρεστίῳ Ἀκαδημίᾳ. Ἐγένετο πρωτοσύγγελος τοῦ ἐκ Τριπόλεως Παρθενίου ἀνδρὸς ἀγαθοῦ τᾶλλα καὶ προθύμου ἀλλ' ὅπως ἀγραμμάτου. Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ὁ Γεράσιμος οὐ μόνον τῷ ἀρχιερεῖ ἀλλὰ καὶ τῇ πατρίδι πολλὰς πρέσχευ ἐκδουλεύσεις, καθ' ὅσον ὑπῆρξεν εἰς τῶν θερμότερων ὑποστηρικτῶν τοῦ Φροντιστηρίου, τοῦ ὁποίου καὶ ἔφορος ἐχρημάτισε, καὶ χάριν τοῦ ὁποίου ταξείδια εἰς διαφόρους χώρας ἀνέλαβεν, ἐκδοθείσης πρὸς τοῦτο πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς. Ἐκ τῶν ταξειδίων τούτων ὁ Γεράσιμος οὐ μόνον ἱκανὰ συνέλεξε χρήματα, ἀλλὰ καὶ δύο ὑπὲρ τοῦ σχολείου τῆς Τραπεζοῦντος χρυσόβουλα προῦκάλεσε τὸ μὲν τοῦ Μουρούζη, τὸ δὲ τοῦ Γκίκα, αὐθεντῶν τῆς Βλαχίας, δι' ὧν οὗτοι ὠρίζον ὁ μὲν 400, ὁ δὲ 200 ἐτησίως ὑπὲρ τοῦ Φροντιστηρίου γρόσια. Ὡς πρωτοσύγγελος τοῦ Παρθενίου διετέλεσεν ὁ Γεράσιμος μέχρι τοῦ 1809, ὅτε κατέστη κοινῇ γνώμῃ καὶ προσκλήσει ἐπίτροπος καὶ σκευοφύλαξ τῆς μονῆς Σουμιλά, ἡγουμενεύοντος τοῦ Ἰωαννικίου.

Εἶδομεν ἐν ταῖς περὶ τοῦ Ἰωαννικίου λεχθεῖσαι, ἔτι ἐν τῇ μονῇ

τοῦ Σουμελά οὐ μικρὰ ἀταξία καὶ ἀναρχία ἐπεκράτει τότε, εἰς ἣν προστιθεμένη καὶ ἡ τῶν τιμαριωτῶν πίεσις ἠπέλει τελείαν καταστροφὴν : « δι' αἰτίαν φθοροποιῶν ἀνθρώπων ὑπέπεσεν ἡ μονὴ εἰς βαρύτερα χρέη, εἰς παντελῆ σχεδὸν ἐρήμωσιν » σημειοῖ που ὁ κώδιξ αὐτῆς διὰ τὸ ἔτος 1809. Ἀλλὰ τὰ μεγαλείτερα δεινὰ ἐπέφερον οἱ ἐκ τῶν πατέρων ἀπειθαρχοῦντες, οἵτινες πολλάκις αὐτοὶ οὗτοι προσεκάλουν διαιτητὰς τῶν μεταξὺ αὐτῶν διαφορῶν τοὺς περίε τιμαριώτας· ἐννοεῖται δὲ ὅτι οὗτοι τὸ πλεῖον ἐπιζητοῦντες καὶ τὸ πλεον λαμβάνοντες, θελόντων καὶ μὴ, τῶν μοναστηριακῶν πατέρων, ἐγκαθίστων ἐκείνους πάλιν παρ' ὧν πλείονα θὰ ἐλάμβανον. Τὰ τόσα ἀφαιρώματα καὶ κειμήλια ἄτινα ἐπὶ πεντήκοντα ὅλα ἔτη συνέλεγον δύο ἰκανώτατοι ἡγούμενοι, ὁ τε Χριστόφορος καὶ ὁ Δαμιανὸς καὶ δύο δραστηριώτατοι σκευοφύλακες, ὁ Δαμιανὸς οὗτος καὶ ὁ Χαρίτων, ἀπεμπολήθησαν πάντα ἐκ τῆς μονῆς. Στιγμὴ σωφροσύνης ἦν δι' αὐτοὺς τὸ ἔτος 1809, ὅτε βλέποντες τὴν κατάστασιν οἴσταν εἰς τὸ ἀπροχώρητον προσεκάλεσαν τὸν Γεράσιμον ἐπίτροπον καὶ σκευοφύλακα, δύναμιν ἔχοντα καὶ διοικητοῦ τῆς μονῆς. Ἄλλ' ἐντὸς μικροῦ φθῶν τοῦ μισοκάλου, ἀπεβλήθη ὁ ὡς σωτὴρ προσκληθείς, ἡ δὲ τῶν πραγμάτων κατάστασις ἔβαινε ἐπὶ τὰ χεῖρα. Καὶ ὁ μὲν Γεράσιμος ἀπομακρυνθεὶς ἀνέλαβε τὴν παρὰ τῷ Παρθενίῳ ὡς πρωτοσυγγέλου¹⁶³ θέσιν του, ἀλλ' ἐν τῇ Μονῇ ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐδεινώθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε πατριαρχικὰ γράμματα¹⁶⁴ πλήρη

¹⁶³ Ἀπαντῶμεν αὐτὸν μετὰ τοῦ Παρθενίου τὸ 1810 ἐπισκεπτόμενον τὴν μονὴν τοῦ Προδρόμου Βαζελῶνος, ἐν τῷ κώδιξι τῆς ὁποίας ἰδιοχείρως ἐσημείωσε τὴν ἐπίσκεψίν του ταύτην. Ἄλλ' ἰδοὺ καὶ ἕτερα σημείωσις αὐτοῦ ἐπὶ τινος τῶν βιβλίων του, διατελοῦντος πρωτοσυγγέλου τοῦ Παρθενίου πρὸ τῆς εἰς τὴν Μονὴν Σουμελά ἀναχωρήσεώς του : « ἐν ἔτει σωτηριῶ αὐγ, αὐγούστου η'· ἀποδημήσαντες σὺν τῷ ἀρχιερεὶ ἡμῶν ἐκ Τραπεζοῦντος κατευωδόθημεν εἰς Τρίπολιν τῇ θ'. τοῦ αὐτοῦ. Κάκειθεν δὲ διατρίψαντες μέχρι τῆς κ'. Δεκεμβρίου ἀπεδημήσαμεν εἰς Κερασούντα ἡμέραν Σάββατον· ἐκεῖσε δὲ διατελοῦντες μέχρι κγ'. Ματου αων'. ἐπανεκάμψαμεν καὶ αὐθις εἰς Τρίπολιν. ἡμέρα δὲ ἦν Σάββατον καὶ ἔμετωκῆσαμεν ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ Χατζῆ Πάνου Ζαρακτισόγλου ὄντος ἐπιτρόπου τοῦ ἀρχιερέως μας εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ποτὲ Παρασκευῆ Καπόγλη, κατὰ τὸ αων'. ἡμέραν Παρασκευῆ ».

¹⁶⁴ Ἰδοὺ ἀπόσπασμα πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς ἀπὸ Μαΐου τοῦ 1810 « ... ζήμια πολλὰ συμβαίνουσιν ἐν αὐτῇ καὶ καταχρόσεις καὶ ἀταξία

ἐπιτιμίων ἐξεδίδοντο κατὰ τῶν ἀφρόνων πατέρων, διατάσσοντο δὲ ὁ
τε Τραπεζοῦντος Παρθένιος καὶ ὁ Χαλδίας Σωφρόνιος¹⁶⁵, ὅπως
μεταβαίνοντες ὡς ἔαρχοι εἰς τὴν μονὴν ἐμποδίσωσιν ἐπὶ πλέον τὰς
συμβαινούσας καταχρήσεις¹⁶⁶ καὶ ἐφαρμόσωσι τὰ ὑπὸ τοῦ πατριάρ-

διάφοροι. πρῶτον μὲν ὅτι πολλοὶ ἐξ ἡμῶν τῶν ἐν αὐτῇ μοναζόντων
διὰ τὰ δοκοῦντα καὶ ἴδια αὐτῶν τέλη ἀποσπῶντες τὰ μοναστηριακὰ
πράγματα παρὰ πάντα λόγον καὶ τρόπον δίκαιον διδάσκει καὶ χαρι-
ζοῦσιν αὐτὰ εἰς τοὺς ἰδίους συγγενεῖς αὐτῶν καὶ φίλους ἀπογυ-
μνοῦντες τὸ ἱερὸν μοναστήριον καὶ καταπλουτίζοντες αὐτοῦς ἀθεο-
φόδως καὶ ἱεροσύλως, ὥστε ἐξ αὐτῆς τῆς αἰτίας, ἀφῶ ἐστερήθη τὸ
ἱερὸν μοναστήριον τοσοῦτων κειμηλίων καὶ ὑποστατικῶν, ὅπου πύ-
πόρει, ὑπέπεδεν εἰς χρέος βαρύτερον καὶ θυσοικονόμητον... «τὸ δὲ
χειρίστον, ὅπου ἐξ ὀλιγωρίας καὶ ἀμελείας σας οὐκ ἐτέθησαν εἰς
πρᾶξιν τὰ κεφαλαιωδῶς ἐντεταλμένα παρὰ τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ ἐκ-
κλησίας ἐπὶ τῆς πρώτης πατριαρχείας τοῦ προκατόχου ἡμῶν πα-
ναγιωτάτου καὶ σεβασμιωτάτου πρῶην πατριάρχου Κωνσταντινου-
πόλεως ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητοῦ καὶ περιποθήτου ἡμῶν ἀ-
δελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ κυρίου κυρίου Γρηγορίου καὶ περιεχόμενα
ἐν τῷ ἐκδοθέντι τότε πατριαρχικῷ καὶ συνοδικῷ σιγίλλιδεϊ ἐν μεμ-
βράναις γράμματι, τὸ ὁποῖον καὶ ἀπεστάλη πρὸς Ἰμας διὰ τὰ ἐνεργ-
γήσῃτε ἀπαραλλάκτως τὰς ἐκκλησιαστικὰς διατιθίσεις καὶ ἀνοφά-
σεις τὰς ἀποκειμένας προφανῶς εἰς ὠφέλειαν καὶ σύστασιν τοῦ ἱεροῦ
μοναστηρίου».

¹⁶⁵ Ἡ περὶ τούτου ἐπιστολὴ τοῦ πατριάρχου Ἰερεμίου ἀπὸ 13 Μαΐου
1810 πρὸς τὸν Τραπεζοῦντος Παρθένιον καὶ Χαλδίας Σωφρόνιον σώζε-
ται ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς μονῆς Σουμελά.

¹⁶⁶ Ἐν ἄλλῃ ἐπιστολῇ τοῦ Ἰερεμίου πρὸς τοὺς κατοικοῦς τῶν μοναστη-
ριακῶν χωρίων ἀναγινώσκωμεν : « . . . ἄλλοι μὲν ἔχοντες καλογήρους
συγγενεῖς μονάζοντας μετὰ θάνατον αὐτῶν ἐπανίστανται καὶ ἰδιορ-
γύθμως καὶ ἀύκοκεφάλως ἐπιχειροῦσι νῆ εἰσέλθωσιν εἰς κληρονομίαν
τῶν πραγμάτων τοῦ ἀποθανόντος ὁποιοῦδήποτε αὐτῶν συγγενοῦ·
μοναστηριακοῦ καὶ μὲ ἀθεοφοβίαν πολλακίς ἰδιοποιοῦνται καὶ κλη-
ρονομοῦσι παραλόγως καὶ παρανόμως τὴν περιουσίαν τῶν ἀποθανόν-
των ἐκείνων, μ' ὅλον ποῦ εἶναι γνωστὸν εἰς αὐτοὺς, ὅτι τὰ πράγ-
ματα καὶ ἡ περιουσία τῶν ἀποθανόντων τοιουτοτρόπως μοναστηρια-
ρικῶν περιέρονται καὶ μένουσιν εἰς μετάνοιαν αὐτῶν καὶ τὸ μο-
ναστήριον εἶναι ὁ μόνος αὐτῶν κληρονόμος» . . . «Ἔτεροι πάλιν αὐ-
θάδεις καὶ ἀδιάκριτοι ἐπὶ προβλήματι, ὅτι ἐπιθυμοῦσι νὰ διδάσκων-
ται τὰ τέκνα αὐτῶν τὰ ἱερὰ γράμματα εἰσάγουσιν αὐτὰ ἔνδον τοῦ
ἱεροῦ μοναστηρίου ἀνήλικα ὄντα καὶ πολλακίς ἐπιφέρουσι καὶ βίαν

χου Γρηγορίου Ε'. διαταχθέντα, ἐγκαταστήσωσι δὲ τετραμελῆ διοικουσαν ἐπιτροπὴν μετὰ τετραμελοῦς σφραγίδος. Οἱ ἐν τῇ μονῇ ἀποφασίζουσιν ἐν τέλει καὶ συμμορφωθῶσι τῷ τύπῳ τῶ ἐμφαινομένῳ ἐν τῷ πατριαρχικῷ γράμματι, ἐκλέγουσι σὺν τῷ ἡγουμένῳ καὶ ἑτέροισιν τρεῖς ναζίρηδες, ἐκδιώκουσι τὸν τε ἡγούμενον Ἰωαννίκιον καὶ τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ σκευοφύλακα Παρθένιον, κατασκευάζουσι τετραμελῆ τὴν σφραγίδα ἵνα ἀνὰ ἐν μέρος αὐτῆς ἔχωσιν οἱ ναζίρηδες καὶ ὁ ἡγούμενος καὶ προσκαλοῦσιν ἐκ δευτέρου τὸν Γεράσιμον Δομνηνὸν ὡς διοικητὴν τῆς μονῆς τέλειον.

Ὁ Δομνηνὸς ἐλθὼν τὸ δεύτερον εἰς τὴν μονὴν μετ' ἐκτάκτου ὄλωσ ζήλου ἐπελάβετο τοῦ ἔργου τῆς ἀνορθώσεως. Κατ' Αὐγούστου τοῦ 1811 κατήρτισε τὸν κώδικα¹⁶⁷, δὲν ἐβράδυνε δὲ ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ἐπισπάσθηται τὴν ὑπόληψιν τῆς ἐκκλησίας, ὥστε καὶ ἡγούμενος τῆς

ἐξωτερικὴν εἰς τοὺς ὀστωτάτους μοναστηριακοὺς πατέρας καὶ οὕτω συγχέουσι καὶ ἀνατρέπουσι τὰς νομίμους τάξεις τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου μετ' ἀνευλάβειαν καὶ ἀσυνειδησίαν.

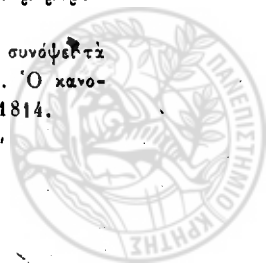
¹⁶⁷ Ἐπὶ τῆς πρώτης τοῦ κώδικος τούτου σελίδος ἀναγινώσκομεν: «1811 Αὐγούστου 1 ἐπὶ τῆς δευτέρας ἐπιτροπείας ἐμοῦ Γερασίμου ἱερομονάχου. Ἐμπεριέχονται εἰς τὸν παρὸν κώδικα φύλλα τετρακόσια εἴκοσι καὶ τρία ὀμῶ μετὰ τὸ παρὸν καὶ τελευταῖον φύλλον, τὸ δεσπυμειωμένα ἔχον μετὰ χονδρὰ τὰ γράμματα τὸν ἀριθμὸν τῶν φύλλων, ὡς φαίνεται, μετὰ δὲ τὴν ἐπαριθμησὶν καὶ τὴν διαπέρασιν καὶ τὴν ἐνσφραγίσιν τῶν γαϊτανίων ὅπου φαίνονται εἰς πλείονα ἀσφάλειαν, ἐτέθη ἐν τῷ παρόντι φύλλῳ ἡ τετραμελής σφραγὶς καὶ αἱ ἐξῆς ὑπογραφαὶ καὶ σφραγίδες. Γεράσιμος ἱερομόναχος (1800), Προηγούμενος Ἰωαννίκιος (1800), Ἐκκλησιάρχης Γερασίσιος (1783), Ἰακώβιος (1781), Κελλαρίτης Διονύσιος (1805), Θεόκλητος ἱερομόναχος, Ἰγνάντιος ἱερομόναχος (1786). Ἰάκωβος ἱερομόναχος (1775)» Αἱ χρονολογίαι εἶναι τῶν διαφόρων σφραγίδων. ἡ δὲ τετραμελής τῆς μονῆς σφραγὶς καὶ ἔκτοτε εἰς χρῆσιν φέρει: «σφραγὶς τῆς δεσποτικῆς Πατριαρχικῆς καὶ Βασιλικῆς μεγίστης Μονῆς Παναγίας Σουμελά, ἔτει 1811» ἐν τῷ μέσῳ δὲ παραστάσιν τῆς κοιμῆσεως τῆς Θεοτόκου. Ἐν τῷ κώδικι ἐν τούτοις τούτῳ ὁ Δομνηνὸς συμπεριέλαβε καὶ τὰ ἐκ τοῦ προηγούμενου κώδικος διασωθέντα φύλλα, ὧν τινων ἡ χρονολογία ἀνέρχεται μέχρι τοῦ 1650, οὕτω δὲ αἱ διάφοροι αὐτοῦ σελίδες πολὺ συγκεχυμένας καὶ διαφορετικὰς φέρουσι χρονολογίας. Ἐν τοῖς παλαιότεροις τούτοις φύλλοις πολλαὶ περὶ τῆς μονῆς διεσώθησαν πληροφορίες, ἐν αὐτοῖς δὲ ἀπαντῶσι καὶ πράξεις τοῦ δεκάτου ἐβδόμου καὶ δεκάτου ὀγδοῦ αἰῶνος.

Μονῆς δι' ἀποκαταστατικοῦ γράμματος ¹⁶⁸ νὰ ἀναδειχθῇ. Ὅτι δὲ δίκαιον εἶχεν ἡ ἐκκλησία διὰ τοιαύτης τὸν Δομνηνὸν περιβαλοῦσα τιμῆς, ἀπέδειξαν αὐτὰ τὰ πράγματα, ἰδίως δὲ ὁ τὸ 1813 γενομένου σοφώτατος κανονισμὸς ¹⁶⁹, ὃν εὑρομεν καταχεχωρισμένον ἐν τῷ κώδικι τῆς μονῆς. Ἄλλ' ἰδὼν ὁ Γεράσιμος διὰ τοῦ προορατικοῦ του νοῦ, ὅτι ἡ παρουσία αὐτοῦ ἐν μέσῳ γεροντοτέρων μετ' ἀξιώματος οὐτωσὶ μεγαλειτέρου, δὲν ἦτο δυνατόν ἢ μετὰ δυσαρεσκείας νὰ γένηται ἀποδεκτὴ, καὶ θέλων νὰ προλάβῃ τὴν ἐκρηξίν τοῦ κατ' αὐτοῦ φθόνου, ἀπεφάσισεν, ἐγκαταστήσας ἐπιτροπὴν διοικοῦσαν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀπουσίας του, νὰ ἀνχωρήσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Οὕτως οἱ μᾶλλον ἐκ τῶν πατέρων σημαίνοντες, ὁ Γερβάσιος ὡς τοποτηρητῆς, ὁ Ἰλαρίων ὡς ἐπίτροπος, ὁ Τιμόθεος ὡς πνευματικὸς καὶ ὁ Διονύσιος ὡς κελλαρίτης, ἀνεπλήρουν τὸν Δομνηνόν, ἀντίθετοι μὲν ὄντες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ φρονήματα πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ φιλοτιμούμενοι τίς τὸν ἄλλον μείζον τὸν ἀπουσιάζοντα ἡγούμενον νὰ εὐχαριστήσῃ καὶ ἐργαζόμενοι οὕτω μετὰ ζήλου πολλοῦ. Ἄλλως τε πάσας τὰς τυχόν παρουσιαζόμενας διαφορὰς κατώρθου διὰ διπλωματικωτάτου τρόπου νὰ διαλύῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ Γεράσιμος, ἰδιαιτέρως εἰς ἕκαστον γράφων καὶ δικαίων μὲν ἀλλὰ καὶ εἰς ὑποχώρησιν παρακινῶν

¹⁶⁸ Τὸ γράμμα φέρει ἡμερομηνίαν 15 Ὀκτωβρίου 1811, ἀποκαλεῖ δὲ τὸν Δομνηνὸν ἄνδρα συνετόν, τίμιον, κόσμιον τοῖς ἡθεσι καὶ δεδοκιμασμένον, ἀξιον καὶ ἁρμοδίον ἐγκρίθεντα, καὶ βίον ἐντιμον ἐπιδειξάμενον καὶ ζηλωτὴν ὄντα καὶ δόκιμον. Περὶ τῶν καθηκόντων δὲ αὐτοῦ καὶ δικαιωμάτων προσθέται: «ὀφείλει δὲ προσέτι κήδεσθαι καὶ ἐπαγορπνεῖν ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς σωτηρίας τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν τῶν διατελούντων ἐν τοῖς σταυροπηγιακοῖς χωρίοις τοῖς προσηλωμένοις τῷ ἱερῷ τούτῳ μοναστηρίῳ, κρίνειν τε καὶ ἀνακρίνειν τὰς ἐμπιπτούσας ἐν αὐτοῖς ὑποθέσεις καὶ εἰς τὸν τοῦ δικαίου τρόπον ἀποκαθιστᾶν καὶ ἐπιμελεῖσθαι τῆς κοσμιότητος καὶ εὐταξίας τῶν ἐν αὐτοῖς ἱερατευόντων· ἀλλὰ καὶ μετὰ πάσης ἀδείας ἔχει ἐπιτρέπειν τὰς ἐπιτελέσεις τῶν συγκροτουμένων ἐν αὐτοῖς τοῖς χωρίοις νομίμων συνοικεσίων καὶ διαζύγια διδόναι, τῆς χρείας τυχούσης, ἐπὶ λόγοις νομίμοις καὶ εὐλόγοις καὶ ὅσα ἄλλα ἐπιτρέπουσι τῷ ἀξιῳματι τῆς ἡγουμενείας τὰ ἐκδεδομένα κατὰ καιροῦς ἐκκλησιαστικὰ σιγίλλωδη ἐν μεμβρῶναις γράμματα πάντα ἐπιτελεῖν ἀπαρεμποδίστως».

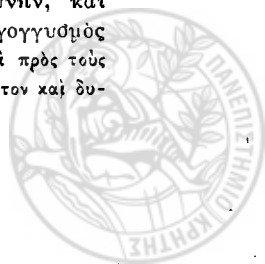
¹⁶⁹ Περιλαμβάνει ἐν ὄλῳ δέκα τέσσαρα κεφάλαια καὶ ἐκθέτει ἐν συνόψει τὰ καθήκοντα τῶν πατέρων, ὧν τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις καθορίζει. Ὁ κανονισμὸς οὗτος ἐπεκυρώθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου κατὰ τὸ 1814.

χάριν τοῦ καλοῦ τῆς μονῆς καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως εἰρήνης καὶ ἀγάπης μεταξύ τῶν πατέρων ¹⁷⁰. Καὶ οὕτω μετὰ θαυμαστῆς τάξεως διήλθε τὸ μέχρι τοῦ 1816 χρονικὸν διάστημα, τοῦ ἰσολογισμοῦ κλεισσαντος μετὰ περισσεύματος 24075 γροσίων κατὰ τὸ 1813, ἐξ ὧν 20,000 κατετέθησαν εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον, ἐνῶ συγχρόνως πλεῖστα ἐξωφλήθησαν χρέη καὶ κτήματα ἠγοράσθησαν καὶ κειμήλια ἱκανὰ εἰς τὴν μονὴν εἰσῆχθησαν.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει διχόμενων ὁ Γεράσιμος τσακούτην ὑπόληψιν ἀπέκτησεν ὥστε ἐψηφίσθη ἀρχιερεὺς Οὐτίτσης καὶ Βαλλιόβας ἐν Σερβίᾳ, ὑπέρτιμος καὶ ἐξαρχος πάσης Ἰλλυρικῆς, τὴν 15 δὲ Αὐγούστου 1816 ἐχειροτονήθη ἰδίᾳ χειρὶ τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου, συλλειτουργούντων τῶν Νικαίας Ἰωαννικίου, Νεοκαισαρείας Κυρίλλου, Δράμας Παρθενίου, Μεθύμνης Παναρέτου, Πόζνας Καλλινίκου, Σκοπίων Ἀνθίμου καὶ Μογλενῶν. Γενόμενος ἀρχιερεὺς ὁ Δομννὸς ἐθεώρησε καθήκον αὐτοῦ αὐτοπροσώπως νὰ κωνοίση τὰ τῆς ἡγουμενείας του, διὸ καὶ ἔσπευσεν εἰς Σουιμελᾶ, ἔπου λε-

¹⁷⁰ «Δὲν βλάπτεται, ἔγραφε, τὸ ἱερὸν μοναστήριον ὅταν ὁ καθεὶς μετέρχεται καὶ κάμνει τὸ ἔργον του κατὰ θείαν γνώμην καὶ πίστιν· βλάπτεται τὸ μοναστήριον πότε; ὅταν προχωρῇ ἡ ἀσυνέφωτος, τὸ σύγιζουνοιλοῦκι καὶ τὰ σκάνδαλα καθὼς ἀπὸ αὐτὰ περισσότερον ἄλλοτε ἐβλάφθη καὶ ἀφανίσθη καὶ ὄχι ἀπὸ τοὺς ἐξουσιαστὰς τόσον. Λοιπὸν ἀδελφοί μου περιπόθητοι νὰ ἔχητε ἀναμεταξύ σας ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην συγχωροῦντες ὁ εἰς τοῦ ἄλλου τὸ ἀνθρώπινον ἐξουκλόσυκι καὶ νὰ ζηήσητε εἰρηνικῶς φροντίζοντες πάντοτε διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς σας καὶ διὰ τὴν καλὴν δύστασιν καὶ εἰρηνικὴν κατάστασιν τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν μοναστηρίου. Οἱ μὲν μικροὶ πρὸς τοὺς μεγαλειτέροισι των νὰ φέρεσθε μὲ τὴν πρέπουσαν ὑποκλίσιν καὶ ταπεινώσιν καὶ τιμὴν καὶ σέβας· οἱ δὲ μεγαλειτέροι πρὸς τοὺς κατωτέρους μὲ ἀγάπην ἔνθεον φροντίζοντες διὰ τὴν ἀνάπαυσιν αὐτῶν καὶ νοουθετοῦντες καὶ ἐρμνεύοντες αὐτοῖς τὰ πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν καὶ εἰρηνικὴν ζωὴν καὶ παράδειγμα καλὸν γινόμενοι φερόμενοι καὶ εἰς τοὺς προεδωτὰς καὶ διοικητὰς τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου μὲ τὴν πρέπουσαν ὑποταγὴν καὶ εὐπειθειαν. Οἱ διοικηταὶ δὲ πρὸς πᾶσαν τὴν ἀδελφότητα μὲ προάπτυτα, εὐμένειάν τε καὶ φιλοφροσύνην, καὶ ἀναπαύοντες αὐτὴν διὰ νὰ σπικωθῇ ἀπὸ τὸ μέσον κάθε γογγυσμὸς καὶ κάθε σκάνδαλον». Ἄλλὰ καὶ αἱ ἰδιαιτέρι αὐτοῦ ἐπιστολαὶ πρὸς τοὺς διαφόρους ἐν τῇ μονῇ πατέρας καταδεικνύουσι τὸν ἄνδρα συνετάτατον καὶ δυνάμενον ὡς ἄριστα νὰ ἐξοικονομῇ ἐκίστοτε τὰς περιστάσεις.

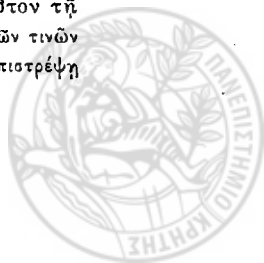

πτομερεστάτους κατέστρωσε πίνακας τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων, τῶν κειμηλίων καὶ τῶν κτημάτων καὶ ἐν γένει ἐπεστάτησεν εἰς τὴν κανονικὴν διαδοχὴν τῆς ἡγουμενείας αὐτοῦ, ἀναδεχθεὶς μάλιστα νὰ πληρώσῃ αὐτὸς χρεωτικὴν τοῦ μοναστηρίου ἐκ γροσίων 2,580 ¹⁷¹. Ἐποίμανε τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ἐπαρχίαν ἐπὶ δεκατέσσαρα ὄλα ἔτη καὶ προεβιάσθη τὸ 1830 εἰς τὸν ἀνώτατον τῆς Καισαρείας ἀρχιεπισκοπὴν θρόνον. Ἄλλ' ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1832 παραμένων καὶ ὑποβλεπόμενος ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς πατριαρχείοις ἐπαύθη τῆς θέσεώς του διορισθεὶς εἶτα μητροπολίτης Ἐφέσου. Ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς ὕμῳς πράγμασιν ἀναμιχθεὶς καὶ ὑποψήσιος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ὑπάρχων προκάλεσε τὸν ἄωρον θάνατόν του.

101. ΣΑΒΒΑΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ

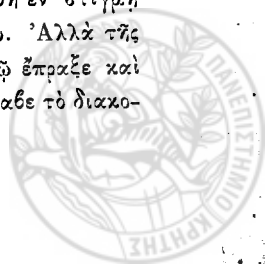
Σάββας ὁ Τριανταφυλλίδης ὑπῆρξεν ἐκ τῶν μεγαλειτέρων τῆς πατρίδος εὐεργετῶν ὑπὸ ἔποψιν πνευματικῆς καὶ ἡθικῆς καὶ διότι ἀγλαοτάτους ἀπέδωκε καρπούς διδάσκων ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ τῆς Τραπεζούντος, καὶ διότι κατάρθωσε νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὰς καρδίας τῶν πολλῶν τὸν πόθον καὶ τὴν ἀγάπην τῶν γραμμάτων. Τὸν βίον αὐτοῦ ἐχάραξεν ἐν ὀλίγαις γραμμαῖς ὁ ἀντάξιός αὐτοῦ υἱὸς Περικλῆς ἐν τοῖς προλεγόμενοις τῶν Φυγῶδων αὐτοῦ.

¹⁷¹ Ἐν τῷ κώδικι τῆς μονῆς Σουμελά ἀναγινώσκομεν : «πλὴν ἐπειδὴ ἡ κυρία ἡμῶν Θεοτόκος ἐξέχεε τὰ μυστικά της ἐλέη ἐπ' ἐμοὶ τῷ ἀναξίῳ δούλῳ της καὶ ἀπὸ ἀνάξιόν της ἡγούμενον με ἀνέδειξεν ἀρχιερεῶν καὶ με ἐκυβέρνησε τὸ ἐλεός της, λαβὼν τὴν μοναστηριακὴν μου ὁμολογίαν ἀπῆλλαξα τὸ μοναστήριον ἀπὸ αὐτὸ τὸ χρέος τῶν 2580 γροσίων, εὐγνωμονῶν πρὸς τὴν κυρίαν ἡμῶν, τῆς ὁποίας ἡ χάρις δι' εὐχῶν ἀπάντων τῶν μοναστηριακῶν ἀδελφῶν καὶ υἱῶν ἀγαπητῶν ἐν πνεύματι ἀγίῳ βοηθῆσαι μοι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς θέλω βοηθῆσαι λόγω τε καὶ ἔργῳ τὸ ἱερόν αὐτὸ καὶ σεβάσμιον μοναστήριον τῆς μετανοίας μου, τοῦ ὁποίου καὶ ἦδη εἶμι καὶ ἔσομαι γνήσιον μέλος, διὰ βίου ὑπόχρεως, εἰς τὸ νὰ δεῖξω ἑμαυτὸν εὐγνώμονα καὶ εὐχάριστον τῆς κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου αἰεὶ Νοεμβρ. 3. Ἐπεταί σημεῖωσις ἱερῶν τινῶν ἀμφίων, ἅπερ μεθ' ἐαυτοῦ παραλαμβάνει καὶ τὰ ὁποῖα δηλοῖ ὅτι θὰ ἐπιστρέψῃ μὲν ἰσχυρῶς ἰδικῶς του.

Ἐγεννήθη περί τὰ τέλη τοῦ δεκάτου αἰῶδος ἐν τῷ παρὰ τὴν μονὴν Σουμελᾶ χωρίῳ Σκολίτσα καὶ ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἔμαθε τὰ πρῶτα τῶν γραμμάτων στοιχεῖα παρὰ τινι τῶν αὐτῶσε ἱερομονάχων. Μορφωθείς ὡπωσοῦν ἐν Σουμελᾶ καὶ πρὸς ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν πύθον αἰσθανόμενος κατέπεισε τὸν ἱερομόναχον παρ' ᾧ ἔμενε νὰ ἀποστείλῃ αὐτὸν εἰς Ἀργυρούπολιν, ἐνθα συνεμαθήτευσε μετὰ τοῦ ἀρχιερατεύσαντος κατόπιν ἐν Χαλδίᾳ Σουλβέστρου. Δύο ἔμως ἔτη μετὰ τὴν μαθητείαν αὐτοῦ διελύθη τὸ σχολεῖον ἐκεῖνο, διὸ καὶ ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν μαθημάτων του. Ἐν τῷ μετοχίῳ τῆς μονῆς μένων καὶ παρὰ τῶν ἐξαρχιωτῶν τῆς αὐτῆς μονῆς βοηθούμενος ἀπεπεράτωσε τὰ μαθήματα αὐτοῦ ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ ὑπὸ τὸν πολὺν Νικόλαον Λογάδην. Ἴσως δὲ διετέλεσε καὶ τοῦ Κανδήλογλου μαθητῆς κατὰ τὸ 1803 καθ' ὅσον ἐν ἐπιστολῇ πρὸς αὐτὸν ὀνομάζει τὸν Κανδήλογλου διδάσκαλον.

Ἡ σπάνις τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διδασκάλων ἠδύνατο νὰ προσπορίσῃ εἰς τὸν Σάββαν θέσιν ἐπίζηλον καὶ ἐπικερδῆ, διότι τῶν γραμμάτων ἀπανταχοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ διαδεδομένων καὶ πάντων ἔφεσιν πρὸς αὐτὰ μεγάλην αἰσθανομένων, ἦν τότε τοῦ διδασκάλου ἐπάγγελμα καὶ τιμητικὸν καὶ προσοδοφόρον. Ἄλλ' ἀπορρίψας οὗτος πάσας τὰς γενομένας αὐτῷ προτάσεις, προτίμησε νὰ διδάξῃ ἐν τῇ πατρίδι, καίπερ μὴ ἀγνοῶν ὑποίας δυσκολίας ὤφειλε νὰ ὑπερπηδήσῃ. Καὶ οὕτω ἀνέλαβε τὸ 1816 τὴν ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ διδασκαλίαν, ἐπὶ πέντε κατὰ συνέχειαν ἔτη ἀπὸ πρῶτας ἕως ἐσπέρας διδάσκων, μὴ ἀποθαρρυνόμενος μηδὲ ἀπαγορευόμενος διὰ τὰ ἔνεκα κομματικῶν λόγων ἐν τῇ πόλει συμβαίνοντα. Πᾶς ἄλλος θὰ ἐγκατέλειπε θέσις ἀκανθώδη καὶ προβληματικὴν, ζῶν τυραννημένῃ καὶ ἀχάριστον· ἀλλ' οὗτος μετὰ καρτερίας καὶ ἀνοχῆς ὑπέμενε, πρὸς τῆς πατρίδος τὸ συμφέρον μόνον ἀποβλέπων. Καὶ προπηλακίζομενος δὲ καὶ ὑβριζόμενος, τὰ πάντα εἰς ἀγνοίαν καὶ ἀμάθειαν ἀπέδιδε καὶ οὐδέποτε νὰ λειποτακτήσῃ διενόηθη, καίπερ πολλαχόθεν προσκαλούμενος μετὰ μισθοῦ ἀξιολογωτάτου, καὶ ἰδίᾳ παρὰ τοῦ Χαλδίᾳ Σουλβέστρου. Μόνον δὲ ὅτε δημοσίᾳ παρὰ τινος τῶν προκρίτων ὑβρίσθη ἐν στιγμῇ ὀργῆς ἀπαγορευθείς τέλειον διέλυσε τοὺς μαθητὰς του. Ἀλλὰ τῆς στιγμῆς ἐκείνης παρελθούσης μετενόησε δι' ὅσα ἐν θυμῷ ἔπραξε καὶ μὴ δεχθείς τὰς προτάσεις τῶν Ἀργυρουπολιτῶν ἐπανάλαβε τὸ διακο-

πέν του έργου. Ἐγένετο δὲ θῦμα τῆς ἰδίας του φιλανθρωπίας· διότι οἰκτείρας ξένου ὑπὸ τύρου νοσοῦντα καὶ νοσηλεύων αὐτὸν ἐλλείψει ἱατροῦ, αὐτὸν μὲν ἔσωσε, προσβληθεὶς δὲ ὁ ἴδιος ὑπὸ τῆς νόσου ἀπέθικεν ἐν ἀκμῇ ἔτι τῆς ἡλικίας του τῷ 1823, ἐγκαταλιπὼν ἀπροστάτευτον τὴν οἰκογένειάν του.

Ὁ Σάββας Τριανταφυλλίδης πολλοὺς ἀνέδειξε μαθητάς, εἰς οὓς ἐδίδεν ὀνόματα ἑλληνικά. Ἐκ τούτων ὁ Ξενοφῶν ὁ καὶ Θεόδωρος, καὶ ὁ Ἰσοκράτης ὁ καὶ Ἰορδάνης ἐδίδαξαν ἐν Τραπεζοῦντι, ὁ ἐκ Χαλδίας Πτολεμαῖος ἐδίδαξεν ἐν Κερκασοῦντι, ὁ Πλάτων ὁ καὶ Ἰωάννης ἐν Ταϊγκρωκ. ὁ Ἀντώνιος Καμπούρογλους ἐν Τραπεζοῦντι καὶ Κερκασοῦντι, ὁ Καλλίνικος ἐν Περιστερῷ καὶ ὁ Ἐλισσαῖος ἐν Πλατάνοις. Ὑποθέτω, ὅτι αὐτῷ ἀνήκει ἡ παρὰ τοῦ Μ. Γεδεῶν ¹⁷² ἀναφερομένη ἐπιστολὴ λογιῶν Τραπεζοῦντιῶν περὶ τῆς Κιβωτοῦ. Ἐτέραν αὐτοῦ ἐπιστολὴν ἐδημοσίευσεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Περικλῆς ¹⁷³, τὴν ὁποίαν καὶ ἀναδημοσιεύομεν, ἥτε καταδεικνύουσαν τὸ θεμελιὸν τοῦ ἀνδρὸς ὑπὲρ τῆς παιδείας ἐνδιαφέρον:

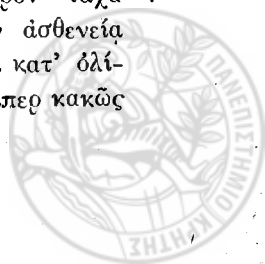
«Σάββας Κωνσταντινίδης ¹⁷⁴ Ἠλία τῷ σεβαστῷ μοι διδασκάλῳ χαίρειν. Πολλὰς κοινῇ σκεπτομένοις ἐδόκει, μᾶλλον δὲ οὐκ ἐδόκει, ἀλλ' ὄν ἐφαίνετο ἡμῖν, λίαν κακῶς τὰ ἡμέτερα ἔχοντα καὶ οὕτω χεῖριστα, ὥστε οὐδεμίαν καρδοκεῖσθαι τὴν ἀναχώρησιν· καὶ ἰδίᾳ λογιζομένῳ τὰ αὐτὰ καὶ ἔτι πλεῖω ἐπήρχοντό μοι, ὥστε καὶ τὰς ἐλπίδας ἀπολέγεσθαι. Τέως οὖν θεωραπειάν τοῦ κακοῦ ἐπινοοῦμενος, ἐξ ἀμυχάνων μοι ἐπῆλθε

¹⁷² Χρον. πατρ. ἀκαδημ. σελ. 241.

¹⁷³ Προλεγόμ. φυγᾶδ. σελ. 126.

¹⁷⁴ Τὸ χειρόγραφον ἐξ οὗ ὁ Περικλῆς Τριανταφυλλίδης ἀντέγραψε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, περιῆλθεν εἰς χεῖρας ἡμῶν· εὑρομεν δὲ ἐν αὐτῇ Σάββας Κωνστ., ἐξ οὗ συμπεραίνει τις ὅτι τὸ ἐπίθετον Τριανταφυλλίδης ἔλαβε βραδύτερον ἢ οἰκογένεια αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν φυλλαδίῳ : ἀπάντησις εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐποψὴν τῆς ἐφορίας τοῦ κυρίου Δ. Καρβωνίδου λέγεται (σελ. 31) περὶ τοῦ Π. Τριανταφυλλίδου, ὅτι πάλαι μὲν ποτε ὠνομάζετο Κωνσταντῖνος Σάββα, εἶτα δὲ Περικλῆς Κωνσταντῖνου Εὐπάτωρ. Ἡμεῖς ὑποθέτομεν ὅτι ἐξεπίτηδες ἀφῆκεν ὁ Περικλῆς τὸ ἐπίθετον Κωνσταντινίδης ἀντὶ Κωνσταντῖνου, ἢ Τριανταφυλλίδης, διότι ῥητῶς ἀναφέρει αὐτὸν ὡς πατέρα, ἐνῶ ἐξ ἄλλου τὸ σύγγραμμά του ἐξέδωκεν ἀνωμόμως, ἐὰν δὲ ὠνόμαζε τὸν πατέρα του διὰ τοῦ ἰδίου ἐπιθέτου, κατέστρεψε τὸν σκοπόν, δι' ὃν ἀνωμόμως ἐξέδωκε τοὺς Φυγάδας.

ταῦτα διανοεῖσθαι, ἅπερ καὶ πρὸς αὐτὴν ἀνακοινῶσαι οὐκ ὀκνησα. Ἐδόκει οὖν εἰ μὲν ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ πέντε (ἱκανοὶ γὰρ οἱ πέντε, μικρῶν ἐτι τῶν ἡμετέρων ὄντων) τῶν ἀριθμὸν πενήτων παῖδες, οἱ εὐφυνέστεροι καὶ δεδοκιμασμένοι ὀρθότητι βίου καὶ δογματῶν καὶ πολιτείας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εὐγλωττοί, ἐδιδάσκοντο, ἐπὶ συμφωνίᾳ προσέχειν τῇ φωνῇ, ἀρξαμένους ἀπὸ τῆς ἐγκυκλοπαιδείας καὶ προϊόντας ἐπὶ τὰ τέλεια τῶν μαθημάτων, τούτους δὲ ὡσπερ ἐξ ἐράνου τινὸς τῶν φιλοικτοιρμόνων πόλεων καρποῦσθαι τὰ πρὸς τροφήν καὶ περιβολὴν ἐπιτιδέα, λιτούς καὶ πολὺ τῶν λοιπῶν διαλλάττουσαν ἑκατέραν ἔχοντας, ἵνα τὸ στενὸν τῆς διαίτης ἀμφοτέρας παρασκευάσῃ τὰς (τοῦ) πτέρυγας πρὸς τὴν τῶν μαθημάτων ἀνάληψίν τε καὶ κατάληψιν, μετὰ δὲ τὴν τῶν μαθημάτων ἀπαρτίσιν ἱεροῦσθαι καὶ διδασκάλους διαδέξασθαι, μέγα μέρος τῆς ἀμαθείας ἐξ ἀρχῆς ἀναιρεῖσθαι. Οὗτος ἐδόκει μοι τῆς θεραπείας ὁ τρόπος καὶ τῶν ἀπρητημένων ἡμῖν δεινῶν ἔσεσθαι ἀνακωχὴ καὶ ἀπαλλαγὴ καὶ οὕτως οὐ παρακινδυνῆσαι περὶ τὰ καίρια, Θεοῦ συνεργοῦντος. Οὐκ ἔστι γὰρ ἄλλως ἀντιμυχανήσασθαι ἀδιασάλευτον τηρηθῆναι (καὶ ταῦτα ἐν τοῖς παροῦσι χρόνοις, ὅτε ἤρξαντο οἱ δυτικοί, ὡσπερ τινὲς τοῦ ἀντιχρίστου ἀπόστολοι, καὶ ἐνταῦθα ἐπιπολάσαι) τὸν τῆς πίστεως θέμεθλον, πρὸς τὰς τῶν ἀντιδιαφερομένων προσβολὰς ἀντιτάτεσθαι. Ἄλλως δὲ πῶς οὐκ αἰσχύνῃ πρὸς Θεοῦ! ἄλλοις παραχωροῦντες τοῖς ἡμετέροις καθ' ἡμῶν κεχρηῆσθαι ὄπλοις; πῶς καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ καθ' ἡμῶν ὀργὴν οὐκ ἐξάπτομεν; πῶς ἂν γνοίμεν τὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς δεῖ, μὴ ὄντος διδάσκοντος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ; μὴ ἔχοντες τὸ φῶς, πῶς τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ γνοίμεν; παραδείγματος ὑστερούμενοι, ποίους ἂν ἀκολουθήσαιμεν; ἀφρονῶν λαλῶ· πῶς ἂν εὔρομεν τὴν θεραπείαν, μὴ τοὺς ἰατροὺς πρότερον ὅπως τοῦτ' αὐτὸ ἰατροὶ ἔσεσθαι ἐπιμελούμενοι; εἰ γὰρ οἱ θεραπεύειν ἄλλους ὀφείλοντες ἀνιάτα πάσχουσι, τί καὶ προσδοκῆσουσι παρὰ τούτων οἱ πρὸς τούτους ἀφορῶντες ἰάσιμοι; ἀνανήψομεν ἄρα μικρὸν τάχα τοι οὕτω τὸ θεῖον ἐξιλεώσομεν καὶ τῇ καθ' ἡμῶν ἀσθενείᾳ συνασπιεῖται, καὶ πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἡμᾶς ποιήσει κατ' ὀλίγον εὐγένειαν ἀναδραμεῖν, ἀνακτωμένους καλῶς, ἅπερ κακῶς

ἀπωλέσαμεν. Ναὶ πρὸς τῆς εὐσεβείας αὐτῆς, διδάσκαλε, θρέψον ἕνα τούτων τῶν πέντε, καὶ ἀρχῆς παρὰ σοῦ καταβληθείσης, ἐπιγενήσονται καὶ οἱ τέσσαρες· εἰ δὲ οὐ, ἀλλὰ καὶ ὁ εἰς τοῦ μηδενὸς κρείττων. Παρακατάθες ἔν τινι τῶν μοναστηρίων (καὶ ἔσται ἡ Θεοσκέπαστος χρεῖαν ἔχουσα) τὴν πρὸς τὸ σχολεῖον γεννησομένην σοι βοήθειαν, ἀφ' ἧς τὰ καταναλωθησόμενα πρὸς τε τροφὴν καὶ περιβολὴν προσποριζέσθωσαν ἐκ τόκου ἐτησίως, καὶ οὕτω ἀποδύσεται ἡ ἔλεμμοσύνη καὶ κάμνοντι τῷ σκηνώματι· ἱκανὴ γὰρ τῷ περιόντι καὶ ἀκμάζοντι τοῦ πνεύματος αὐτό τε στηρίξαι καὶ ἡμᾶς περιθάλλαι καὶ θρέψαι τοῖς νεκταρώδεσι νάμασι τῆς σοφίας αὐτῆς, καὶ εἰς σωτήριον πολλοὺς προσορμῆσαι λιμένα· αὐκ'. σεπτ. — Ὀλως αὐτῆς ἐξηρτημένος.

102. ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ

Ἐγενήθη ἐν Τραπεζοῦντι τῷ 1818 καὶ ὠνομάζετο Κωνσταντῖνος, μετονομασθεὶς εἶτα ὑπὸ τοῦ διδασκάλου τοῦ Περικλῆς, κατὰ τὴν συνθήειαν τῶν τότε χρόνων νὰ λαμβάνωσιν οἱ σπουδάζοντες καὶ ὄνομα ἑλληνικόν. Ἀπωφανίσθη πενταετῆς μόλις, ἐν μεγάλῃ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ εὐρισκομένης πενίᾳ καὶ στενοχωρίᾳ· ἡ μήτηρ του, κατὰ τὴν ἰδίαν ὁμολογίαν ¹⁷⁵, ἔπλεκεν ἐξ ἐρίου γαϊτάνια καὶ διὰ τοῦ πόρου τούτου ἀνέθρεψε τὰ δύο αὐτῆς τέκνα, ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ χηρεύσασα καὶ δεῦτερον γάμον νὰ συνδέσῃ μὴ στέρεσσα. Ὁ Περικλῆς ἐν τούτοις εὗρε προστάτην γενναῖον τὸν ἀκόλουθον τοῦ ἐν Τραπεζοῦντι Γάλλου Προξένου Ἀνδρέα Μάσσωνα, μέγα ἐν τῇ πόλει τότε ἰσχύοντα καὶ πολλῶν αὐτῇ καλῶν γενόμενον αἵτιον, φίλον δὲ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Σάββα ὑπάρξαντα ¹⁷⁶. Ἐμαθήτευσε κατ' ἀρχὰς ὁ Περικλῆς παρὰ τῷ Θεοδώρῳ Ξενοφῶντι, μαθητῇ καὶ διαδόχῳ ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ τοῦ Σάββα, καὶ εἶτα παρὰ τῷ τούτου διαδόχῳ μαθητῇ δὲ ἐπίσης τοῦ Σάββα Ἰσοκράτῃ. Μετ' ὀλίγον χρόνον ἠκολούθησεν εἰς Καισάρειαν ἕνα τῶν ἱερομονάχων τῆς μονῆς Βαζελῶ-

¹⁷⁵ Προλεγόμ. φυγᾶδ. σελ. 114.

¹⁷⁶ Ποντικά σελ. 193.

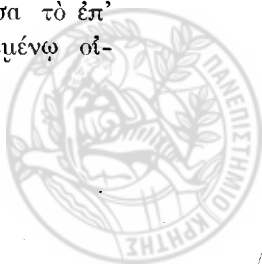
νος πρὸς ἐξηκολούθησιν ἐκεῖ τῶν σπουδῶν του· ἀλλ' ἐν μόνον ἔτος διαμεινας ἐκεῖ ἐπανήλθεν ἐνταῦθα καὶ ἐξηκολούθησε τὰ μαθήματα αὐτοῦ ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ ὑπὸ Ἀντώνιον Καμπούρογλου. Ἀποπερατώσας ταῦτα διεδέχθη κατὰ τὸ 1842 τὸν Καμπούρογλου καὶ ἐδίδαξεν ἐπὶ δύο ἔτη. Τῷ 1844 ἀνέλαβε τὴν σχολαρχίαν τοῦ Φροντιστηρίου ὁ ἐξ Ἀθηνῶν ἐπαννακάμψος Κωνσταντῖνος Ξανθόπουλος, αὐτὸς δὲ τῷ 1845 ἐστάλη ὑπὸ τῆς κοινότητος εἰς Ἀθήνας ὅπως ἐκεῖ ἀποπερατώσῃ τὰς σπουδὰς του. Ἐν Ἀθήναις διέμεινεν ὁ Περικλῆς ἐπὶ τριετίαν ἐπιμελῶς καὶ φιλοπόνως ἀκούων μαθήματα γυμνασιακά. Τῷ 1848 ἐπανελθὼν ἐδίδαξεν ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ ὑπὸ Κωνσταντῖνον Ξανθόπουλον, τοῦτον δὲ μεταβάντα εἰς Εὐρώπην μετὰ ἐν ἔτος πρὸς ἐξηκολούθησιν τῶν σπουδῶν του, διεδέχθη ἐν τῇ σχολαρχίᾳ. Ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ ἐδίδασκον τότε μετ' αὐτοῦ ὁ Κ. Κεφαλίτης καὶ Ἰωάννης Ἱεροκλῆς, τὸν Ἰανουάριον δὲ τοῦ 1850 ἐπανελθὼν ἐξ Ἀθηνῶν ὁ ἡμέτερος πατὴρ Θεόδωρος Κυριακίδης συνεφωνήθη ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ δύο μόνον παρέμεινε μῆνας εἰς Κερασσοῦντα συμφωνηθεῖς. Ἐδιδάσκοντο δὲ τότε τάξεις τέσσαρες.¹⁷⁷ Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἡ τῶν πραγμάτων κατάστασις ἦν ἀρκούντως ἀνώμαλος, ὁ δὲ Περικλῆς ἐπαύθη ἐπὶ τῆς ἐφορείας τῶν Π. Κακοῦλογλου καὶ Χατζῆ Πάνου Τσίλογλου, διορισθέντος διευθυντοῦ τοῦ Σ. Λεφθάκη. Ἀναδιωρίσθη διδάσκαλος ὑπὸ Δ. Καρβωνίδου, ἀλλὰ τῷ 1852 ἐπαννακάμψας ἐξ Εὐρώπης ὁ Ξανθόπουλος καὶ ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν τοῦ σχολείου, ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ προσωπικοῦ προὔτιμησεν ἀντὶ τοῦ Περικλέους τὸν ἡμέτερον πατέρα. Οἱ τοῦ Τριανταφυλλίδου φίλοι ἀπήτησαν καὶ αὐτοῦ τὴν συμφωνίαν ἐν τῇ σχολῇ. Καὶ ἐκ τῆς ἀφορμῆς ταύτης τὰ ἐν τῇ πόλει ἀπὸ πολλοῦ ὑποβόσκοντα δύο κόμματα, τὸ μὲν περὶ τὸν Δημήτριον Καρβωνίδην, τὸ δὲ περὶ τὸν Χατζῆ Κωνσταντῖνον Παρηγόρην διέστησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε εἰς μέγαν βαθμὴν ἐξήφθησαν τὰ προσωπικὰ πάθη· ἡ κατάστασις ἡ ἐκ τούτου προκληθεῖσα ἠνάγκασε τὸν Ξανθόπουλον καὶ τὸν Κυριακίδην νὰ ἀποχωρήσωσι τῆς Τραπεζοῦντος, μὴ θέλοντες περισσύτερον νὰ ὑπαδαυλίσωσι τὰ πάθη διὰ τῆς παρουσίας των· ἀλλ' οὐδ' οὕτω ὁ Περικλῆς συνεφωνήθη ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ, τῆς συνόδου χάριν τῆς καταπαύσεως τῶν κομμάτων ἀποστειλάσης

¹⁷⁷ Πεντικὰ σελ. 205.

ὡς σχολάρχην τὸν Εὐστάθιον Κλεόβουλον, τὸν εἶτα ἀρχιερέα Κκι-
σαρείας. Ὁ Περικλῆς ἐν τούτοις ἔμενον ἐν Τραπεζοῦντι διδάσκειον ἐν
σχολῇ ἰδιωτικῇ τὰ τέκνα τῶν δυσηρεστημένων φίλων του. Ἄλλ' ὅτε
ἡ κομμικτικὴ ἐξουσία ἐφθασεν εἰς τὸ ζενίθ, ἡ ἐκκλησία ἐζήτησεν εἰς
Κωνσταντινούπολιν τὸν Περικλέα, περὶ οὗ λέγεται ὅτι μὴ δυνήθεις
πρὸ τῆς συνόδου νὰ ὁμιλήσῃ ὑπέβαλε γραπτὴν τὴν ἀπολογίαν του.
Μικρὸν ἐν τῷ μεταξὺ τὰ πάθη κατηνάσθησαν, μετὰ τετράμηνον δὲ
ἐπανελθὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ Περικλῆς καὶ τρεῖς μόνον ἐν
Τραπεζοῦντι παραμεινὰς ἡμέρας, ἀνεχώρησεν εἰς Κερατοῦντα ἀναλα-
βὼν τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐκεῖ σχολῆς καὶ διδάξας μετὰ τοῦ Ἀντωνίου
Καμπούρογλου. Τῷ 1858 ἐπιστρέψας εἰς Τραπεζοῦντα διωρίσθη δι-
δάσκαλος ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ ὑπὸ Α. Χουρμουζιάδην διαδεχθέντα
τὸν κ. Ἡλίον Κωνσταντινίδην. Τοῦ Χουρμουζιάδου ἀναχωρήσαντος
τὸ ἐπόμενον ἔτος, ἀνετίθη ἡ διεύθυνσις τοῦ Φροντιστηρίου καὶ πάλιν
τῷ Τριανταφυλλίδῃ, διατελέσαντι σχολάρχῃ μέχρι τοῦ 1862
καὶ διδάξοντι ἐν ἑτῷ ἔτος ὑπὸ Γεώργιον Παπαδόπουλον. Τὸ 1863
ἦν τὸ ἔσχατον τῆς ἐν Τραπεζοῦντι διδασκαλίας τοῦ ἔτους, καθ' ὅσον
ἀναχωρήσας εἰς Κερασοῦντα παρέμεινεν ἐκεῖ ὡς διδάσκαλος μὲν μέ-
χρι τοῦ 1866, ὡς ἔμπορος δὲ μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐπισυμβάντος
τὸ 1871 ἐν ἀκμῇ ἑπὶ ἡλικίᾳ ὑπὸ νόσου χρονίας.

Ἵπῃρξε λοιπὸν τοῦ Περικλέους Τριανταφυλλίδου ὁ βίος πο-
λύπλαγκτος καὶ περιπετειῶν πλήρης, ὥπως συνήθως συμβαίνει εἰς
τοὺς ὑπὸ ζήλου μὲν ἐνθέου ἐμπορομένους ἀλλὰ παραγνωρίζομένους.
«Εἰς τὰς ἀρκυς τοῦ βίου περιπλεχθεὶς, ἔγραφε πρὸς τὸν ἐκ παι-
δικῆς ἡλικίας φίλον του ἱατρὸν Συμβουλίδην, καὶ τὸν πόδα δεδε-
μένον ἔχων περιίσταται συμφυρόμενος, καὶ διωκόμενος δὲ
δὲν δύναται νὰ ἀπομακρυνθῶ. Ἄλλ' ἐὰν ἐν στενῇ καὶ πνι-
γηρᾷ περιουβῶν ἀτμοσφαίρᾳ καὶ οὐδέποτε οὐδαμοῦ δυνάμε-
νος σταθερῶς νὰ ἐπαναπαύσω τὸν κεκμηκότα πόδα μου, οὐ-
δὲν ἄλλο ἀρῶμαι ἐκ τοῦ ἀεικινήτου καὶ πολυμύχθου βίου
μου, εἰμὴ ὅσα ὁ πίθος τῆς Πανδώρας ἐξήμεσεν ἐν τῷ βίῳ,
ἀρκοῦσαν ὅμως παραμυθίαν ἔχω τὴν συναίσθησιν, ὅτι καὶ
ἐγὼ ἐν τῇ ἀναμορφώσει τῆς πατρίδος μου ἀδιάφορος δὲν ἔμε-
νον θεατής, ἀλλὰ ἐνθέρμως ἐπόθησα καὶ συνετέλεσα τὸ ἐπ'
ἐμοί, τρεῖς καὶ πλεόν ἑβδομάδας ἐτῶν ἐν τῷ ὑψισταμένῳ οἴ-

κοδομήματι ἀνευδότης ἐργαζόμενος ¹⁷⁸. Οὐδεὶς ἄλλος κάλλιον αὐτοῦ καὶ διὰ τοσοῦτον ὀλίγων λέξεων ἠδύναται νὰ χαρακτηρίσῃ τὸν βίον καὶ τὸ ἔργον τοῦ Τριανταφυλλίδου. Ἄς ἦναι μακαρία ἡ μνήμη του, ὅτι μέγα ἐν ἑαυτῷ ἐγκλείων σθένος ὑπέμενε, ἐν ταλαιπωρίαις καὶ διωγμοῖς, ἐν δυστυχίαις καὶ στερήσεσι, τὸν καλὸν ὑπὲρ τῆς μορφώσεως τῶν τέκνων τῆς πατρίδος του ἀγωνιζόμενος ἀγῶνα.

Ἄλλ' εἶναι ὁ Περικλῆς Τριανταφυλλίδης δι' ἡμᾶς μείζονος ἀκὸμη λόγου καὶ βαθείας ὑπολήψεως καὶ πολλῆς εὐγνωμοσύνης ἄξιος, δι' ὅσα κατέλιπεν ἔργα. Αὐτὸς πρῶτος ἐξ ὄλων τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν λογίων ἐσκέφθη νὰ γράψῃ περὶ τῆς ἰδίας πατρίδος καὶ νὰ ἐρευνήσῃ πρὸς τοῦτο χειρόγραφα καὶ παραδόσεις, συλλέξῃ δὲ πληροφορίας περὶ τοῦ βίου τῶν Τραπεζουντίων καθ' ὅλον τὸ μακρὸν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως διάστημα. Βεβαίως τὰ ἔργα αὐτοῦ οὔτε τέλεια εἶναι οὔτε δύνανται νὰ ἱκανοποιήσωσι τὴν περιέργειαν ἡμῶν περὶ τῶν ἡμετέρων προγόνων· ἀλλ' ἡ ἀξία αὐτῶν εἶναι μεγίστη, διότι πρῶτα ταῦτα περὶ παρομοίους πραγματεύονται θέματος καὶ διότι χρησιμεύουσιν ὡς πηγὴ πολλοῦ λόγου ἀξία πρὸς μελέτην εὐρυτέραν καὶ λεπτομερεστέραν. Μαρτυροῦσιν ὅμως συγχρόνως ταῦτα τοῦ ἀνδρὸς τὴν περὶ τὸ γράφειν ἀρετὴν καὶ τοῦ ὕφους αὐτοῦ τὴν γλαφυρότητα καὶ τὸν πατριωτισμὸν αὐτοῦ τὸν ἀραιφνῆ. Ἡ ἐν Πόντῳ ἑλληνικὴ φυλὴ ἢ τὰ Ποντικὰ ἐξεδόθησαν ἐν Ἀθήναις τὸ 1866 καὶ ἀποτελοῦσι τομίδιον ἐκ 300 σελίδων, ἐν αἷς περιελήφθη γεωγραφικὴ περιγραφή τοῦ Πόντου μετὰ σημειώσεων ἰκανῶν καὶ πληροφοριῶν περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Τραπεζουσίας χώρας, περὶ τῆς ἐν αὐτῇ παιδείας, τῆς ἀρχαιολογικῆς αὐτῆς ἀξίας κλπ. Συνεξεδόθησαν δὲ ἐν τέλει καὶ λόγοι αὐτοῦ ἐκφωνηθέντες ἐν Τραπεζοῦντι καὶ ἐν Κερκσοῦντι κατὰ τὰς δημοσίας ἐξετάσεις καὶ κατὰ τὰς πανηγυρικὰς τῶν σχολείων ἡμέρας μεταξὺ τούτων διαλάμπει ἐπὶ ῥητορικῇ δεινότητι ὁ περὶ πίστεως καὶ πατρίδος σύντομος ἀλλὰ καλλιπέπτατος λόγος, ὅστις καὶ ἀναγνωσκόμενος ἐκπλήσσει διὰ τὸ κάλλος, διὰ τὴν ἀρμονίαν τῶν φράσεων, διὰ τὸ φρόνημα τὸ ὑψηλὸν τὸ ἀπανταχοῦ διαπνεόν αὐτόν. Τὸ ἕτερον δὲ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐκδοθὲν ἀνωνύμως τῷ 1870, εἶναι ἄραγμα ἑμμετρον, τοῦ ὁποίου προτάσσονται μακρὰ προλεγόμενα πλείστας περιέχοντα εἰδήσεις ἱστορικὰς καὶ φιλολογικὰς. Οἱ Φυγάδες, οὕτω ἐπο-

¹⁷⁸ Ποντικὰ σελ. 202.

νομάζεται τὸ δράμα, εἶναι ἐπιτυχῆς συναρμογὴ παραδόσεων καὶ φημάτων περὶ τῶν κατὰ τὴν ἄλωσιν καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν γενομένων. Βάσιν κυρίαν ἔχουσι τὴν ἐκ παραδόσεως διασωθεῖσαν εἰδησιν, ὅτι οἱ τὰ ὑπερκείμενα τῆς Τραπεζοῦτος μέρη κατοικοῦντες κατώρθωσαν νὰ γίνωσι δι' ὀλίγας ἡμέρας κύριοι τῆς πόλεως. Λυπούμεθα διότι ἀδυνατοῦμεν νὰ παρᾶσχωμεν ἐνταῦθα ἀνάλυσιν αὐτῶν, ὅπως καταδείξωμεν τὸν πολὺν πατριωτισμὸν τὸν ἐμπνεύσαντα τοὺς στίχους τοῦ ποιητοῦ. Τὸ δράμα συνετάχθη κατὰ τὴν νεανικὴν τοῦ ἡλικίαν, δημοσιεύων δὲ αὐτό, ὅτε τὴν μέσσην ὑπερέβη ἡλικίαν, δὲν παρέλιπε νὰ ὁμολογήσῃ αὐτὸς οὗτος τὰς ἐλλείψεις του, τὸ τε ἐκτενές καὶ τὸ πληκτικὸν καὶ τὸ ἐν πολλοῖς ἀσύμφωνον τῶν χαρακτήρων. Ἄλλὰ καὶ οὕτω τὸ δράμα εὐχαρίστως ἀναγινώσκειται καὶ ἰκανότητα οὐχὶ μικρὰν δραματοποιίας δείκνυσι. Παραθέτομεν ἐνταῦθα ὀλίγους στίχους τοῦ χοροῦ τῶν φυγάδων γυναικῶν, αἵτινες θρηνοῦσι τὴν τύχην τῆς πόλεως ἀλούσης :

« Ἐμπορεῖον Ἀσίας ἀπάσης
 πηγὴ πλούτου, σοφίας ταμεῖον,
 τῶν γραμμάτων προστάτις,
 ἢ τοῦ Πόντου μητρόπολις πόλις,
 ὁ λευκῶν ὁ τερψίθυμος, κεῖσαι
 νεκρὰ ἤδη

Φεῦ ! ὅποιον τοῦντεῦθεν, ἢ τλήμων,
 θὰ διέλθω πολυπότημον βίον
 βαρυστένακτον δρόμον,
 ἐν ἀγρίαις βιοῦσα ἐρήμοις
 βαθυκρήμινους οἰκοῦσα σκοπέλους
 καὶ σκοτόεντα ἄντρα !
 Ἐλαφρόπουν μὲ εὐκαμπτον πόδα,
 μὲ μεῖδιμα πρόχειλον πάντα,
 μὲ καρδίαν σφριγγῶσαν,
 αἱ πατρῶαι ὑψίροφοι στέγαι,
 οἱ χρυσόκλινοι στίλβοντες πλέον
 δὲν θὰ μ' ἴδουν κοιτῶνες,
 πτηνὸν εὐλάalon, ἄδουσαν ἄσμα

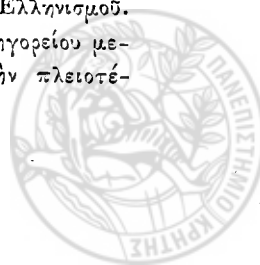
καὶ ἀπὸ δώματ' εἰς δῶμα πετῶσαν·
ὄρεσίτροφος ἦδη,
δὲν ἐκπέμπω ἢ πένθιμον ἄσμα
κ' ἀπὸ βράχου εἰς βράχον αἰμάσσω
τοὺς ὠραιοὺς μου πόδας,
καὶ τὸ εὐκαμπτον σῶμα δὲν ἔχω,
μετεβλήθην τὰ ἦθη, δὲν εἶμαι
ἢ νεᾶνις ἢ πρῶτη.

Τὴν ζωὴν ἀποστρέφουμαι πλέον,
ἄχθη φέρουσαν, λύπας τοσαύτας,
προτιμῶ μυριάκις νὰ σβύσῃ
ἢ λαμπὰς ἢ νεκρὰ τῆς ζωῆς μου,
λαμπύριζον ἐκπέμπουσα φέγγος,
ἀμυδρὸν, σκοτεινόν, διψαλέον.
Τὸ πανσίλυπον δρέπανον λάβε,
ρίζοτόμισσον, θάνατε, βίον
οὐδὲν θέλητρον ἔχοντα πλέον.

Τοῦ αἰθέρος φωστῆρ σελασφόρε,
τὸ φωτόβουτον ὀμιὰ σου κλείσον,
τὴν γῆν πᾶσαν εἰς νύκτα παράδος
σκοτεινὴν καὶ ἀσέληνον ὄλωσ,
ἀποσβέσθητ' ἀστέρες πεσόντες,
ὡς ἀνθρώκων σωρὸς ἐσβεσμένω
ἢ σελήνῃ τὸ φέγγος σου κρυψὸν
σκοτεινὴν περιβλήθητι πέπλον,

.

Ὁ Τρικυαφυλλίδης ἐσκέπτετο καὶ τρίτον νὰ ἐκδώσῃ ἔργον, καὶ ἰκανὴν πρὸς τοῦτο ὕλην εἶχε συλλέξει, ἀνέκδοτα ἰδίᾳ ἔγγραφα, χρυσόβουλλα, στίχους, ἄσματα· πλὴν ὁ θάνατος ἀφαιρέσας αὐτὸν ἀκμαῖον ἔτι ἐστέρησε καὶ ἡμᾶς ἔργου πολυτίμου διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἡμετέρας πατρίδος. Ἐν τῷ ἡμερολογίῳ Χρόνος τοῦ 1870 ἐδημοσιεύθησαν ὑπ' αὐτοῦ τινὰ περὶ τοῦ κατὰ τὸν Πόντον Ἑλληνισμοῦ. Ὑπῆρξεν ὁ συγγραφεὺς προσέτι τῶν ἐκ μέρους τῆς Παρηγορείου μερίδος τὸ 1851—1854 ἐκδοθέντων ρυλλαδίων, ἐν οἷς τὴν πλειοτέ-

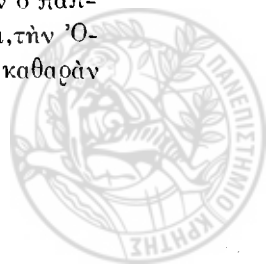

ραν ἀξίαν κατέχουσιν ιστορικὴ ἔποψις τῆς ἐφορείας τοῦ κ. Δ. Καρβωνίδου ἐπὶ τῶν σχολείων τῆς Τραπεζοῦντος κατὰ τὸ 1852. καὶ ἀπάντησις εἰς τὴν πρότασιν τοῦ Κ. Ξανθοπούλου περὶ συστάσεως Γυμνασίου. Δύο τέλος ἐπιστολαὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν Δ. Καρβωνίδην εἶναι ἐκδεδομέναι ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γενομένῃ ἀπαντήσει πρὸς τὸ πρῶτον ἐκ τῶν δύο τούτων φυλλαδίων.

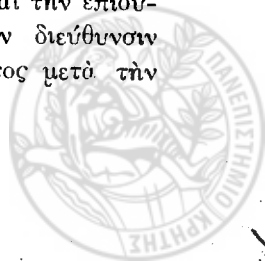
103. ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Τὰς πρώτας περὶ τοῦ βίου τοῦ ἡμετέρου πατρὸς Θεοδώρου Κυριακίδου σημειώσεις παραθέτομεν ἐκ τῆς αὐτογραφίας αὐτοῦ. Δυστυχῶς αὕτη δὲν ἐξικνεῖται ἢ μέχρις ἐλαχίστου τῆς ζωῆς αὐτοῦ σημείου· καθ' ἕσπον ἀρξάμενος αὐτὴν μικρὸν πρὸ τοῦ ἀώρου θανάτου του καὶ ἐκτεινόμενος εἰς εἰδήσεις ἄλλας σχετικὰς, ἀφιέρωσε τὸ πρῶτον τῆς αὐτογραφίας αὐτοῦ μέρος εἰς πληροφορίας περὶ τῶν προγόνων καὶ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ, ἅτινα καὶ παραλείπομεν ἐνταῦθα.

«1831, Ἰουλίου 5 ἐγεννήθην ἐγὼ ὁ Θεόδωρος Κυριακίδης ἐν τῇ ἐνορίᾳ Κεμέρκαγια ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἣν εἶχεν ἀγοράσει ὁ πάππος μου Χατζῆ Γρηγόρης Χατζῆ Κυριάκογλου κατὰ τὸ 1821 ἀπὸ τὸ σχολεῖον τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἐβαπτίσθην μετὰ μίαν ἐβδομάδα ἐν τῇ ἐνοριακῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Μεταμορφώσεως, ὑπὸ τοῦ ἐφημερίου τῆς ἐνορίας Παπᾶ Πάννου, ἀναδεχθεὶς ἐκ τῆς κολυμβήθρας ὑπὸ τοῦ Διμητρίου Μουμουρίκογλου· εἶμαι υἱὸς Παναγιώτου Χατζῆ Κυριάκογλου καὶ Εὐδοξίας Θεοδώρου Γιαζητσόγλου. Πάππος μου ἐκ πατρὸς Χατζῆ Γρηγόρης Χατζῆ Κυριάκογλου καὶ ἐκ μητρὸς Θεόδωρος Γιαζητσόγλου. Πρόπαππος μου ἐκ πατρὸς Παναγιώτης Χατζῆ Κυριάκογλου καὶ ἐκ μητρὸς Χατζῆ Γρηγόρης Γιαζητσόγλου. Πατὴρ τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου μου Χατζῆ Κυριακός, υἱὸς μονογενῆς Ἰωάννου (ἔπονται ἐν πολλοῖς ἐκτεθειμένα τὰ περὶ τῶν συγγενῶν του τούτων). Ἄγνων πότε ἤρχισα τὸ ἀλφάβητον. ἐνθυμοῦμαι δὲ μόνον ὅτι πρῶτος διδάσκαλός μου ὑπῆρξεν ὁ πάππος μου Χατζῆ Γρηγόρης, παρ' ᾧ ἔμαθον τὴν Πινακίδα, τὴν Ὁκτώηχον καὶ τὸ ψαλτήριον. Παραδόθην κατὰ τὴν καθαρὰν

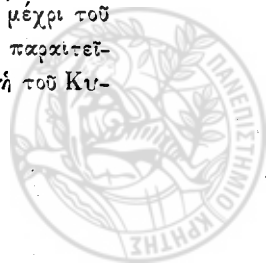

δευτέραν τοῦ 1839 εἰς τὸν ἀλληλοδιδάκτην Κακούλην Τριπολίτην, προεβιάσθην δὲ κατ' Αὔγουστον τοῦ 1840 εἰς τὸ ἐλληνικὸν σχολεῖον καὶ διέμεινα αὐτόθι μέχρι τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1846 ὑπὸ τρεῖς διδασκάλους διαδεξαμένους ἀλλήλους κατὰ διετίαν, τὸν Ἀντώνιον Κερασούντιον, τὸν Περικλῆν Τριανταφυλλίδην καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Ξανθόπουλον. Κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1846 ἀπεστάλην εἰς Ἀθήνας τῇ συνδρομῇ κατὰ τὸ ἥμισυ μὲν τῆς κοινότητος, κατὰ τὸ ἕτερον δὲ ἥμισυ τῶν συγγενῶν μου. Ἀνεχώρησα ἐκ Τραπεζοῦντος τῇ 15 Ἰουλίου καὶ ἀφικόμην εἰς Πειραιᾶ τῇ 18 τοῦ αὐτοῦ μηνός, διαμείνας δὲ ἐν τῷ λοιμοκαθαρητηρίῳ ὑπὸ κάθαρσιν μέχρι τῆς 28 τοῦ αὐτοῦ ἀνέβην εἰς Ἀθήνας. Κατετάχθην κατὰ Σεπτέμβριον εἰς τὴν τρίτην τάξιν τοῦ γυμνασίου καὶ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος προεβιάσθην εἰς τὴν δευτέραν. Ἀλλὰ κατὰ Δεκέμβριον τοῦ ἔτους τούτου ἠναγκάσθην νὰ ἐπιστρέψω εἰς Τραπεζοῦντα καθ' ὅσον δὲν μοι ἐστέλλοντο τὰ πρὸς ζωάρκειαν. Μετὰ εἴκοσιν ἡμέρας ἀπεστάλην πάλιν εἰς Ἀθήνας ὡς ὑπότροφος τῆς κοινότητος. Ἐπανελάβον τὴν σειράν τῆς δευτέρας τάξεως καὶ κατὰ τὸ ἐπόμενον σχολικὸν ἔτος προεβιάσθην εἰς τὴν πρώτην τάξιν. Μὴ περιμείνας τὴν συμπλήρωσιν τῶν μαθημάτων τοῦ γυμνασίου ἔκαμα χορῆσιν δικαιώματος τῶν ἑτεροχθόνων καὶ δούς ἐξετάσεις κατετάχθην φοιτητῆς τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον κατὰ μάρτιον τοῦ 1849. Ἀκούσας μαθήματα ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ μέχρι τοῦ Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους προσεκλήθην εἰς Τραπεζοῦντα ὡς διδάσκαλος τοῦ ἐκεῖ σχολείου. Ἐβῆθασα εἰς Τραπεζοῦντα τῇ 20ῃ Δεκεμβρίου 1849 καὶ τῇ 2 Ἰανουαρίου 1850 ἤρχισα νὰ παραδίδω ἐλληνικὰ καὶ ἄλλα μαθήματα εἰς τὴν σχολὴν ὡς δεύτερος διδάσκαλος πρώτου ὄντος τοῦ Περικλέους Τριανταφυλλίδου, καθ' ὅσον ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ξανθόπουλος εἶχεν ἀναχωρήσει διὰ τὴν Εὐρώπην. Μετὰ δύο μῆνας ἠναγκάσθην νὰ παραιτηθῶ διότι ἡ ἐφορία μὲ ἐπροσδιώρισεν ἐλάχιστον μισθὸν γρόσια 1500 κατ' ἔτος. Ἀμέσως μὲ παρέλαβον διδάσκαλον οἱ Κερασούντιοι. Ἀνεχώρησα ἐκ Τραπεζοῦντος τῇ 5ῃ Ἀπριλίου καὶ τὴν ἐπιούσαν ἔβῆθασα εἰς Κερασοῦντα ὅπου ἀνέλαβον τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐλληνικοῦ σχολείου καὶ διέμεινα ἐπὶ ἓν ἔτος μετὰ τὴν

λῆξιν τοῦ ὁποίου προσεκλήθην πάλιν εἰς Τραπεζοῦντα ὡς δεύτερος διδάσκαλος πρώτου ὄντος τοῦ Στεφάνου Λεββάκη, καθ' ὅσον ὁ Περικλῆς Τριανταφυλλίδης εἶχε παυθῆ. Τὸ πρῶτον ἀνεχώρησα ἐκ Κερασούντος τῇ 27ῃ Ἰουλίου καὶ τὴν ἐπιούσαν ἐβόασα εἰς Τραπεζοῦντα, ἐκ Τραπεζοῦντος δὲ ἀναχωρήσας τῇ 2 Σεπτεμβρίου ἐβόασα εἰς Κερασούντα μολὶς τῇ 9, παρακολουθεὶς ἐπὶ τινὰς ἡμέρας ἐν Πλατάνοις ἕνεκα τοικυμίας. Τὸ δεύτερον ἀνεχώρησα ἐκ Κερασούντος κατὰ τὴν μεγάλην πέμπτην τοῦ 1851 καὶ ἐβόασα εἰς Τραπεζοῦντα τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ. Ἀναχωρήσας δὲ ἐκ Τραπεζοῦντος τῇ Παρασκευῇ τῆς διακαινησίμου ἐβόασα εἰς Κερασούντα τῇ Κυριακῇ τοῦ Θωμᾶ. Ὅριστικῶς δὲ ἀνεχώρησα ἐκ Κερασούντος τῇ ὀγδόῃ Μαΐου καὶ ἐβόασα εἰς Τραπεζοῦντα τῇ 10ῃ τοῦ αὐτοῦ».

Μέχρις ἐνταῦθα ἐξικνεῖται ἡ αὐτοβιογραφία τοῦ Θεοδώρου Κυριακίδου, διακοπτομένη ἀκριβῶς εἰς σημεῖον, αἱ περὶ τοῦ ὁποίου σημειώσεις ὡς ἀφορῶσαι τὴν ἱστορίαν τοῦ Φροντιστηρίου ἐν ἐποχῇ χριστιανισμοῦ δι' αὐτό, θὰ ἦσαν δι' ἡμᾶς πολύτιμοι. Διότι ὅσον καὶ ἂν προσπαθήσῃ τις νὰ ἐξιχνιάσῃ τὴν ἀλήθειαν ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐκδοθέντων φυλλαδίων, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ περιπλανηθῆ ἐν μέσῳ τῶν φοβερῶν ἀντεγκλήσεων καὶ ἐμπαθῶν κομματισμῶν. Διετέλει τοῦ Φροντιστηρίου διδάσκαλος ὁ Θεόδωρος Κυριακίδης, ὅτε ἐξ Εὐρώπης ἐπανελθὼν ὁ Κωνσταντῖνος Ξανθόπουλος ἀνέλαβε τοῦ Φροντιστηρίου τὴν διεύθυνσιν. Ἔγων ἀφορμὰς οὗτος κατὰ τοῦ Περικλέους, ἴσως δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς πράγμασι βιζυζόμενος, κατ' οὐδένα τρόπον ἔστεργε νὰ συνεργασθῇ μετ' αὐτοῦ καὶ ὅτε ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει ἠρωτήθη τίνα ὡς δεύτερον διδάσκαλον προϋτίμα, τὸν Περικλῆν ἢ τὸν Κυριακίδην, ἔδωκε τὴν ψῆφόν του ὑπὲρ τοῦ Κυριακίδου, καθ' οὗ ἄλλως τε οὐδὲν ἀνεξαιρέτως ὑπῆρχε παράπονον. Ἄλλ' οἱ τοῦ Τριανταφυλλίδου φίλοι ἐπεζήτησαν νὰ προσληφθῆ καὶ οὗτος ἐν τῷ διδάσκοντι προσωπικῷ, τούτου δὲ μὴ ἐπιτευχθέντος τὰ δύο ἀντίπαλα κόμματα τὰ ἀπὸ πολλοῦ ὑποβόσκοντα διέρρηξαν τέλος πάντων ὁσμὸν καὶ οὕτω ἐπηκολούθησεν ἡ μοναδικὴ ἐκείνη διὰ τὰ χρονικά τῆς ἡμετέρας πατρίδος διαίρεσις ἢ μέχρι τοῦ 1855 ἀνάστατον κρατήσασα τὴν πόλιν. Ὁ Ξανθόπουλος παραιτεῖται τότε καὶ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ ἀκολουθεῖ αὐθημερόν ἢ τοῦ Κυ-

ριακίδου, ὅστις ἔκτοτε οὐδέποτε πλέον ἐπανῆλθεν εἰς Τραπεζοῦντα ὡς διδάσκαλος κἀπερ πλειστάκις προσκληθεὶς ὡς διευθυντῆς τοῦ Φροντιστηρίου ἐπειδὴ ἐρρόνει ὅτι ἐν Τραπεζοῦντι διδάσκων τις πιθάνων εἶναι καὶ τοὺς συγγενεῖς ἀκόμη αὐτοῦ νὰ ἔχη ἐναντίους, αὐτὸς δὲ δὲν ἐπεθύμει οὐδένα νὰ ἔχη ἐναντίον του δυσχεροσημένον. Καὶ ὅτε θερμοτάτα κατὰ τὸ 1853 προσεκαλεῖτο ὑπὸ τοῦ θείου αὐτοῦ Χατζῆ Εὐθυμίου Γραμματικοπούλου ἐφόρου τότε διατελούντος, καὶ ὅτε τὴν πρόσκλησιν ἐπανελάβε δι' ἰδίου αὐτοῦ γράμματός¹⁷⁹ ὁ τὸ Φροντιστήριον διευθύνων Κλεόβουλος, ἀντέταξεν ἀρνη-

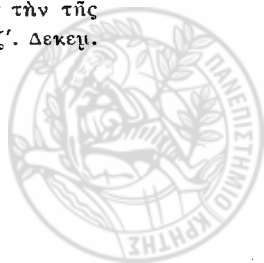
¹⁷⁹ Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη δημοσιευθεῖσα μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν σημειώσεων εἰς τὸν λόγον τὸν διὰ τὰς ἐξετάσεις τοῦ 1854 συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ Κλεοβούλου, ἀλλὰ μὴ ἐκφωνηθέντα ἔχει ὡς ἐξῆς : « Ἐλλόγιμε καὶ ἀσπάσιε διδάσκαλε Διερευνησάς ἐπ' ἀκριβῶς τὰ κατὰ τὴν φιλίαν μοι ἐλλογιμότητά της αἰδία, σπεύδω νὰ τῆ ἀναγγείλω ὅ,τι καὶ οἱ ἀξίότιμοι ἐφοροὶ ὅ,τε Κ. Γραμματικόπουλος καὶ ὁ Κ. Κερχανίδης τῆ προανῆγγειλαν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν μου. Μετὰ τὰς γνωστὰς ἐκείνας καὶ δυσφορέτους περιπετείας ὅσας υπέστησαν τὰ τῆς πολυπαθοῦς ἡμῶν πατρίδος σχολεῖα, ἔγνωτε πάντως, ὅτι ἡ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλῆσσία ἡ κοινὴ καὶ φιλόστοργος Μήτηρ τῶν ὀρθοδόξων ἐπιλαβομένη σπουδαίως τῆς ἐφετῆς καὶ ἐφικτῆς διορθώσεως καὶ τῆς ὡς οἶόν τε ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταρρυθμίσεως τῶν σχολειακῶν πραγμάτων τῆς Τραπεζοῦντος νύδόκησε τιμῆσαι με διὰ τῆς σχολαρχίας τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς ἀναθεῖσά μοι δι' ἰδίου (Συνοδικοῦ) ἐνυπογράφου συμφωνητικοῦ σὺν ἄλλοις καὶ τὴν πληρεξουσιότητα τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἄλλους διδασκάλους, εἴτε ἄλλοδαπούς εἴτε καὶ τῶν ἐντοπίων. Ἐπὶ τούτῳ τῷ Συνοδικῷ ὄρω ἔχοντι ἐπὶ λέξεως ὧδε : ὡς ἐμπιστευθεὶς δὲ παρὰ τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλῆσσίας τὴν γενικὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς ταύτης, ὑποχρεοῦται ἵνα ἐκλέγῃ καὶ ἄλλους διδασκάλους, ὄσους καὶ ἀποίους ἐγκρίνῃ εἴτε ξένους εἴτε ἐκ τῶν ἐντοπίων, ἐκτὸς τοῦ ἐκεῖ διατρίβοντος Περικλέους· δεῖσαν συμπαραλαβεῖν καὶ ἕτερον συνεργάτην ἐν τῇ καλῇ ταύτῃ φυτεῖα ἀξίον τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Ἐκκλῆσσίας καὶ προταθείσης τῆς ἀνάγκης ταύτης πρὸς τοὺς τιμίους ἐφόρους, ἔδοξε τῇ αὐτῶν φιλοπάτριδι προνοίᾳ ἵνα ἀντὶ ξένου ἀγνώστου τῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος καὶ τὸν μισθὸν ἴσως μεῖζω ἢ κατὰ τὰς προσόδους ἀπαιτήσοντος, προσκληθῇ ἡ ἐλλογιμότης της, καθὸ δεδοκιμασμένης παιδείας καὶ ἀρετῆς καὶ ζήλου οὗ τοῦ τυχόντος ὑπὲρ τῆς κατ' ἄμφω προσόδου τῆς συμπολιτίδος νεολαίας. Τὴν γνώμην ταύτην κοινῇ ἐγκριθεῖσαν διεπόρθμευσαν πρὸ πολλοῦ πρὸς ἡμᾶς οἱ κ. κ. ἐφοροὶ. Καὶ ὅμως ἐπειδὴ οὐκ' οἶδ' ὅπως ὑστερήσατε

αι επίμονον. Καὶ ἐπὶ μικρὸν μὲν τινα χρόνον διετέλεσε γραμματεὺς παρὰ τῷ θεῷ αὐτοῦ ἐμπρὸς Χατζῆ Εὐθυμίου Γραμματικοπούλου, μεταξὺ δ' εἶτα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐγκατέστη τὸ κατ' ἀρχαίαν ἐν Φαναρίῳ, διδάσκων ἐν τῷ ἀγιοταριτικῷ μετοχίῳ δικτηροῦντι τότε σχολᾷς ἐξαιρέτους ἀρρένων καὶ θηλέων.

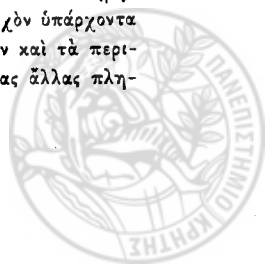
Ἡ ἐν τῷ ἀγιοταριτικῷ μετοχίῳ διδασκαλίαι τοῦ Κυριακίδου δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀναδείξῃ αὐτὸν μετὰ τῶν ἀλλήλων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διδασκάλων, τασκύτην δὲ σήμερ νὰ περιάβῃ αὐτῷ ὥστε νὰ ζητηθῆ ὡς καθηγητῆς τῶν μαθηματικῶν ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Θεολογικῇ σχολῇ τῇ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ τῷ 1844 ἰδρυθείσῃ καὶ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ τῆς Σταυροπόλεως ἐπισκόπου Κωνσταντίνου Τυπάλδου διευθυνμένῃ. Καὶ ἔσχε συναδέλφους τότε τοὺς μοναχικούς τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν ἐποχὴν ἐκείνην σοφοὺς, τὸν ποιητὴν Ἠλίαν Τανταλίδην, τὸν γεγραρὸν ἤδη μαθηροπολίτην Νικουριδείας Φιλόθεον Βουέννιον, τὸν ἐκ Σίβηρου φιλόλογον Ἀρβανιτάκην, τὸν στωϊκὸν ἀρχιμκνδρίτην Βῶκον, τὸν εὐρωμκθῆ καὶ πρὸ ὀλίγου μόλις χρόνου τὸν βίον καταστρέψαντα μητροπολίτην Μεθίμνης Νικηφόρον Γιλκῆν καὶ λοιπούς. Ἐπὶ ἐννεα συναγῶς ἔτι διετέλεσε διδάσκων ἐν τῇ Θεολογικῇ σχολῇ καὶ μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ συγκαταλέγονται οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν τῇ ἀντικοικῇ ἱεραρχικῇ διακρινόμενων σήμερον ἐκ τοῦ ἀνωτέρου κλήρου. Οἵτινες λαμπρὰν δικτηροῦσαν ἔτι ἀνάμνησιν τῆς εὐπροσηγορίας καὶ τοῦ καλοκράθου γκαρκατῆρός του, τοῦ τερπνοῦ καὶ σαροῦς τῆς διδασκαλίαις του, τῶν ἐλευθερίων του τρόπων πρὸς τοὺς μαθητάς του πρὸς οὓς ὡς πρὸς ἀδελφοὺς ἀνεστρέφετο. Ἐκτελῶν δὲ γράει καὶ βιβλιοφύλακας συγχρόνως ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν κατὰ τῆν καὶ περιγραρὴν τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκας, τῶν ὁποίων κατάλογον περιγραρικὸν

μέχρι τῆς ὥρας καὶ ἡ ἔλλειψις αὐτῆ κατέστη λίαν ἐπαισθητὴ τῇ τῆς Σχολῆς πορεία, προάγομαι καὶ ἐγὼ κατ' ἀποραίτητον ἀνάγκην εἰς τὸ διαθεβαιώσασθαι τὰ αὐτὰ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀγάπην, ἀξιῶν ὡς ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ συμφέροντος τῆς σχολῆς, ὅπως ἐὰν προθυμῶθε (περὶ οὗ οὐδαμῶς ἀμφιδάλλω) ὑπηρετῆσαι τῇ φυσάσῃ καὶ θρεψαμένη, μκκέτι ἀναβάλλητε τὸν ἐπ' οἴκου διάπλου καὶ μετ' αὐτοῦ τὴν τῆς κοινότητος πολῦτιμον προόδον κτλ. Ἐν Τραπεζοῦντι τῇ κζ'. Δεκεμ. ὁριου μωνγ'».

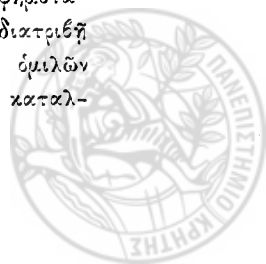

συνέταξε¹⁸⁰. Καταργηθέντων ὕμως ἕνεκα λόγων οἰκονομίας τῷ 1862 μαθημάτων τινῶν τῆς σχολῆς ἠναγκάσθη νὰ ἀποχωρήσῃ αὐτῆς καταργηθείσης μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τῆς ἑδρας τῶν μαθηματικῶν. Μετὰ τὴν ἐκ τῆς Θεολογικῆς σχολῆς ἀποχώρησίν του ἐδίδαξεν ὁ ἡμέτερος πατὴρ ἐν πολλαῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως σχολαῖς, ἐν τε τῇ ἐμπορικῇ τῆς Χαλκίδος καὶ ἐν τῇ ἐνοριακῇ τοῦ Πέριαν καὶ ἐν τῇ τῆς Ξυλοπόρτας καὶ ἐν τῇ τῆς Χρυσουπόλεως καὶ ἐν τῇ τῆς Χαλκηδόνος, ἔπου προσεκλήθη ὡς καθηγητῆς· εἰδικῶς τῶν μαθηματικῶν τῷ 1870 ἰδρυθέντος γυμνασίου. Πανταχοῦ ἔπου ἐδίδαξε κατέλιπε τὰς ἀρίστους τῶν ἐντυπώσεων, τὸ εἰληπτον δὲ τῆς διδασκαλίας του καὶ τὸ ἀγαπᾶν τοῦ ἕθους του καὶ τῆς καρδίας του ἡ ἀγαθότης, ἐπὶ πᾶσι δὲ οἱ ἀφελεῖς καὶ πρόθυμοι καὶ ἀφιλοκερδεῖς τρόποι του προσεπόρισαν αὐτῷ πληθὺν φίλων ἐκτιμώντων ἐν αὐτῷ τὴν εὐφροσύνην καὶ τὴν εὐγένειαν. Αἱ σχέσεις αὐτοῦ ὑπῆρξαν εὐρύταται, ἡ δὲ ἐπιρροή του ἕνεκα τούτων μεγίστη. Ἡ γνώμη του ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐθνικῶν πραγμάτων ἠκούετο μετὰ προσοχῆς πολλῆς καὶ αἱ συμβουλαὶ του πρὸς τοὺς τὰ κοινὰ τότε διευθύνοντας, πατριάρχας καὶ συνοδικούς, πλέον ἢ ἅπαξ ἐτέθησαν εἰς ἐφαρμογήν. Ὑπῆρξε δρῶν πρόσωπον ἐν τῷ ζητήματι τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος καὶ ἐν ἄλλοις, ἐλάμβανε δὲ μέρος ἐνεργὸν κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῶν πατριαρχῶν, ἀντιπροσωπεύων συνήθως τὴν πατριὰν του Τραπεζοῦντα. Τῷ 1867 ἀνετέθη αὐτῷ ἡ ἐντολή τῆς ἐπιλύσεως τοῦ ζητήματος Ροδοπόλεως, ἐλθὼν δὲ ἐνταῦθα, πρώτην καὶ μόνην φοράν ἀφ' ἧς ἐποχῆς παρετήθη τῆς διδασκαλικῆς του θέσεως, διηυθέτησε τὰ κατ' αὐτὸ κηρυχθεῖς ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τῆς ἀρχιεπισκοπικῆς Ροδοπόλεως. Καὶ ἐν γένει ποικίλη ὑπῆρξεν ἡ δρᾶσις αὐτοῦ καὶ εὐεργετικῇ, ἦν ὕμως ἀνέκοψεν ὁ προῶρος ἐπελθὼν τῷ 1878 θάνατος ἐκ καρδιακοῦ νοσήματος, ἐν ἀμυαιοστάτῃ ἡλικίᾳ, 47 μόλις ἐτῶν.

¹⁸⁰ Παρ' ἐμοὶ εὑρῆται κατάλογος ὀγκωδέστατος συνταχθεὶς τῷ 1862 καὶ περιλαμβάνων τὰ περιεχόμενα τῶν χειρογράφων, τὸ εἶδος τοῦ χάρτου ἢ τῆς μεμβράνης, τὸ μήκος καὶ πλάτος τῶν σελίδων, τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἐγράφησαν, τὸν ἀριθμὸν τῶν φύλλων, τὴν κατάτασιν ἐν ἣ εὐοίσκονται διατηρημένα, τὸ κομψὸν ἢ μὴ αὐτῶν, τὸ χρῶμα τῆς μελάνης, τὰ τυχὸν ὑπάρχοντα κοσμήματα, τὸ εἶδος τῶν γραμμάτων, τοὺς τίτλους, τὸ δέσιμον καὶ τὰ περιβλήματα αὐτῶν, τὰς διαφόρους ἐν τέλει σημειώσεις καὶ πλείστας ἄλλας πληροφορίας.

Ὁ Θεόδωρος Κυριακίδης μετὰ ζήλου θαυμαστοῦ καὶ μετ' ἐξαιρετικῆς ὕλης ἀγάπης ἠσχολεῖτο περὶ τὸ γράφειν. Τὰ ἔργα αὐτοῦ διεσκορπισμένα ἐν ἐφημερίσιν, περιοδικοῖς, φυλλακτίοις καὶ ἡμερολογίοις ἢ καὶ ἀνέκδοτα διατελοῦντα, διακρίνονται διὰ τὸ ξέον καὶ σαφές τῆς σφάσεως. Ὑπῆρξε μετὰ τοῦ Βουτυρᾶ καὶ Νικολαΐδου ὁ ἰδρυτὴς τῆς ἀρχαιοτέρως τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐφημερίδων, τῆς «Ἐπταλόφου», ἣτις πολλὰς ἐν τῷ μεταξὺ μεταλλάξασα τύχας καὶ ὀνομασίας ἐξῆκολουθεῖ ἐκδιδομένη ὡς Κωνσταντινουπόλις. Πολλὰς ἐν αὐτῇ κατεχώρισε διατριβὰς ἀνωνύμως, ἀπεχώρησε δὲ μετὰ ἐν ἔτος. Ἄρθρα πολλὰ ἔγραψε καὶ ἐν τῷ Νεολόγῳ ὅτε διηυθύνετο ὑπὸ Βουτυρᾶ, Βρετοῦ καὶ Βαρειάδου. Ἐν ἐπιφυλλίδι μάλιστα αὐτοῦ κατεχώρισε λαμπροτάτην περιγραφὴν τῆς ἀρχαίας Νικαίας ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν : ἐκδρομὴ εἰς Νίκαιαν. Συνειργάσθη εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ λεξικοῦ ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας, ὅτε τὸ πρῶτον ἤρξατο ἡ ἐκδοσις αὐτοῦ, διακοπείσα εἶτα. Ἐξέδωκε τῷ 1872 ἐν τομιδίῳ ἰδιαιτέρῳ τὸν βίον Θεοδώρου Στουδίτου τοῦ ὁμολογητοῦ, ὃν εἶχεν ἀπαγγεῖλει καθηγητῆς δικτελῶν τῆς Θεολογικῆς σχολῆς Χάλκης, μετὰ προσομίῳ σχετικῷ πρὸς τὸ φλέγον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ζήτημα τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος. Ἐν ἰδιαιτέρῳ ἐπίσης φυλλακτίῳ ἐξέδωκε τὴν πολὺκροτον περὶ ἡμερολογίου δικτριβὴν του. ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ρουμανίας Στοῖρτσα μελετωμένης μεταρρυθμίσεως τοῦ Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου ἡ δικτριβὴ αὕτη μεταρρυσθεῖσα εἰς τὴν Ρουμανικὴν πολὺν προὐκάλεσε θόρυβον καταδιωθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος καὶ γενομένη ἀντικείμενον πολλῶν συζητήσεων καθ' ὅσον δι' αὐτῆς ἀρ' ἐνός μὲν ἀπεκαλύπτοντο τὰ ὑποκρυπτόμενα σχεδὸν τῆς καθολικῆς προπαγάνδας, ἀρ' ἑτέρου δὲ κατεδεικνύοντο καὶ τοῦ Γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου αἱ ἀτέλειαι. Ἐκέκτητο δὲ εἰδικύτητα μεγάλην εἰς τὰ χρονολογικὰ ζητήματα, διότι διδάσκων τὸ μάθημα τῆς χρονολογίας εἰς τοὺς φοιτητὰς τῆς Θεολογικῆς σχολῆς ἐπὶ πολλὰ κατὰ συνέχειαν ἔτη, καὶ σύγγραμμα ἴδιον κατέλιπεν, ἕπερ ὅμως δὲν ἐξέδωκε, καὶ ἄρθρα ἐπανειλημμένα κατεχώρισεν ἐν τῷ ἀπὸ τοῦ 1862 τὸ πρῶτον ἐκδοθέντι ὑπὸ Γ. Βαρειάδου ἡμερολογίῳ ὁ Χρόνος. Τῶν ἀρθρων τούτων μνεῖν εὐφημοτάτην ποιεῖται ἐν τῇ περὶ Πασχαλίου ἐπιστημονικωτάτῃ δικτριβῇ του ὁ φίλος αὐτοῦ καὶ συνάδελφος Ἀνδρέας Σπαθάρης, ὁμιλῶν περὶ δύο τοῦ Gauss κανόνων τοὺς ὁποίους μετὰ σαφοῦς καὶ καταλ-

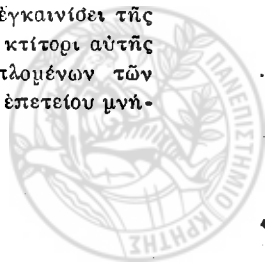
λήλου ἀλγεβρικής ἐρμηνείας κατεχώρισεν ὁ Κυριακίδης ἐν τῷ Χρόνῳ τοῦ 1868. Τὰ ἄρθρα ταῦτα μετὰ τῆς ἀνεκδότου χρονολογίας του ἠδύναντο ἐκδιδόμενα νὰ ἀποτελέσωσι μοναδικὸν σύγγραμμ. Καθ' ὅσον εὐρίσκονται ἐν αὐτοῖς αἱ λύσεις διαφορῶν χρονολογικῶν ζητημάτων, περὶ ἀντιστοιχίας ἄλλων χρονολογιῶν πρὸς τὰ χριστιανικὰ ἔτη, περὶ τῶν ἐναρξέων τοῦ χριστιανικοῦ ἔτους, περὶ Πασχάλιων, περὶ εὐρέσεως τοῦ Πάσχα κατὰ διαφοροὺς τρόπους κτλ. Ἀναφέρομεν ἐν τέλει, ὅτι ἠσχυλεῖτο καὶ περὶ τὴν ἐξερεύνησιν τῶν καθ' ἡμᾶς, διαφορῶν συλλέξας πληροφορίας, ἐξ ὧν ἠρύσθη ὁ Πατριάρχης ¹⁸¹, καὶ αἰτινες παρεδόθησαν ὑπ' αὐτοῦ μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του εἰς φίλον ἐπιμύτως ζητήσαντα αὐτάς δὲν ἐπεστράφησαν.

104. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐγεννήθη ὁ σοφὸς οὗτος τοῦ λήγοντος αἰῶνος Τραπεζούντιος τῷ 1815. Τὰ πρῶτα μαθήματα διήκουσεν ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ Τραπεζούντος, ἄγνωστον ὑπὸ τίνα τῶν διδασκόντων Σάββαν τὸν Τριανταφυλλίδην, πιθανῶς ὑπὸ τὸν Ἀντώνιον Καμπούρογλιν. Τῷ 1840 ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς κοινότητος εἰς Ἀθήνας ἕως διακοσῆ μαθήματα γυμνασιακὰ παραμείνας ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1844 ἐπέστρεψεν εἰς Τραπεζούντα καὶ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ Φροντιστηρίου. καθ' ὃ ἀκριβῶς ἔτος δαπάνη τῆς κοινότητος καὶ τῆ ἀρωγῇ τοῦ τοιδίου αὐτῆς μητροπολίτου Κωνσταντίου ἠγείρετο τὸ κτίριον τοῦ Φροντιστηρίου ¹⁸². Ὁ Ξανθόπουλος πλήρης ὢν σφίγους νεανικοῦ

¹⁸¹ Σχεδιάσμα, σελ. 110.

¹⁸² Ἐν λόγῳ δὲν ἐξεφώνησε κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν σχολείων τὴν Κυριακὴν τῶν ἁγίων Πάντων τοῦ 1885 διατελῶν καὶ πάλιν τοῦ Φροντιστηρίου διευθυντῆς λέγει ὁ Ξανθόπουλος : «Πρὸ τεσσάρων δεκαετηρίδων τὸ πρῶτον τελομένης τῆς πανδήμου ταύτης ἐορτῆς τῶν σχολείων εἶπον ἐγὼ τὸν κατὰ τὸ εἰωθὸς τεταγμένον τότε πανηγυρικὸν λόγον νεαρὸς ἔτι τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν πείραν, ὅρτι ἐπανελθὼν ἀπὸ τῶν σπουδῶν ἐν μέσῳ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐλπίδων ἀγαθῶν ἐπὶ τῇ ἐγκαινίσει τῆς νέας οἰκοδομῆς τῆς σχολῆς ταύτης παρὰ τῷ τοιδίῳ κτίτορι αὐτῆς εὐλογοῦντι τὸν πανηγυρίζοντα λαόν. Καὶ νῦν περιπλομένων τῶν ἐνιαυτῶν καλοῦμαι ἐπὶ τῇ αὐτῇ χαρμοσύνῃ ἐορτῇ τῆς ἐπετείου μνη-

καὶ ἀγάπης πρὸς τὸ ἔργον ὑπερδιὰ πρῶτην φοράν ἐν τῇ πατρίδι ἐξήσκει, μετέβαλε μέθοδον καὶ τάξιν ἐν τῇ σχολῇ ἐπὶ τὸν νεώτερον καὶ βελτιώτερον τρόπον, καθ' ἃ ὁμολογεῖ αὐτὸς ὁ ἀντίπαλός του Τριανταφυλλίδης¹⁸³. Διδάσκων δὲ ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ μέχρι τοῦ 1849 πλείστους ἀνέδειξε μαθητὰς καὶ πολλὴν ἐνεφύτευεν ἀγάπην πρὸς τὰ γράμματα. Ἡ διάρκεια τῶν μαθημάτων τοῦ Φροντιστηρίου ἦτο τριετής μὲν μέχρι τοῦ 1846, τετραετής δὲ μέχρι τοῦ 1849, ὅτε συνεδίδασκον αὐτῷ ὁ Κ. Κεφαλίδης καὶ ὁ Π. Τριανταφυλλίδης. Τῷ 1849 ὁ Ξανθόπουλος μετέβη εἰς Γερμανίαν ὅπως συμπληρώσῃ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ καὶ μυηθῇ τὰ τῆς παιδαγωγικῆς πρὸς τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ταύτῃ γερμανοῖς. Μετὰ πολλοῦ ζήλου εἰς τὰς σπουδὰς αὐτοῦ καταγινόμενος ἐγένετο οὐ μόνον φιλόλογος δεινός, ἀλλὰ καὶ ὁ παιδαγωγικώτερος πάντων τῶν Ἑλλήνων διδασκάλων. Ἐπανελθὼν εἰς Τραπεζοῦντα τῷ 1852 συνεφωνήθη ὡς διευθυντής, ἀλλὰ ἕνεκα τῶν τότε ἐγερθεισῶν ἀνωμαλιῶν παρητήθη πρὸ τοῦ ἔτους καὶ μετὰ τὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν προσελήθη καθηγητής ἐν τῇ κατὰ Χάλκην ἐμπορικῇ σχολῇ. Τῷ 1855 — 1856 διετέλεσε τὸ πρῶτον διευθυντής τῆς σχολῆς ταύτης διαδεχθεὶς τὸν πολλὸν Ἄνθιμον Μαζαράκη δι' ἀδείας ἀναχωρήσαντα ἐπὶ ἐν ἔτος εἰς τὴν πατρίδα του Κερκλληνίαν, καὶ τούτῳ ἐπανελθόντος ἀνεχώρησεν εἰς Ἀθήνας. Ἐν Ἀθήναις διατελὼν συνέστησε μετὰ τοῦ Χ. Βάφα καὶ Θ. Ἰωαννίδου Λύκειον¹⁸⁴, ἐν ᾧ ἐδίδασκε μέχρι τοῦ 1860.

μης τῶν ἀγίων Πάντων τῆς Ἐκκλησίας. . . Μικρὰ τῶνonti καὶ εὐτελεῖ ἦσαν τὰ τότε πρὸς τὰ νῦν παραβαλλόμενα. Νῦν μείζων ἀριθμὸς καὶ μαθητῶν καὶ διδασκάλων, κρείττων τάξις καὶ ἐπίδοσις, καρποὶ γενναϊότεροι νῦν μέθοδος βελτιῶν καὶ ἰκανότης δεξιωτέρα διεδέξατο τὰ πρῶτα ἐκεῖνα καὶ τὰ ἐτι προγενέστερα καὶ ἀτελέστερα βήματα. Διὸ ὁ παρελθυσθὼς οὗτος χρόνος δύναται τις ἀσφαλῶς νὰ εἴπῃ ὅτι ὑπῆρξε διὰ τὴν σχολὴν οὐχὶ Κρόνος καταπίνων ἀρτιγενῆ τὰ ἔκγονα αὐτοῦ ἀλλὰ βίος καὶ ἡλικία αὐτῆς ἐν πάσαις ταῖς βιωτικαῖς ὡς εἶκός περιπετεταῖς καὶ ἀνωμαλίαις ὡσπερ καὶ τὰ τότε ἐν τῷ περιουλίῳ τούτῳ φυτὰ ὑψώθησαν εὐσκία, καὶ ἡ πρώτη ἐκεῖνη οἰκοδομὴ συνελθρῶθη ὑπερδιπλασίως κατὰ λόγον τῆς ἐσωτερικῆς τῶν σχολείων ζωῆς (περιοδικὸν ἀσπὴρ τοῦ Πόντου, ἐν Τραπεζοῦντι, τόμ. α'. τευχ. 22).

¹⁸³ Ποντικά σελ. 144.

¹⁸⁴ Ἴδε προκήρυξιν ἐν ἐφημερίδι φιλομαθῶν, φυλ 176, σελ. 718.

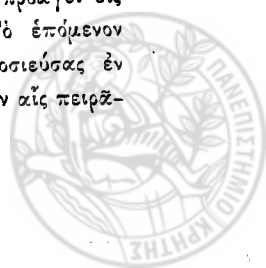
Ἀποχωρήσας δὲ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο προσελήφθη παρὰ τῆς ἐν Σμύρῃ ἑλληνικῆς κοινότητος ὡς διευθυντῆς τῆς αὐτῆς εὐαγγελικῆς σχολῆς. Τὴν διέθυσιν δὲ αὐτῆς ὡς καὶ τὴν τῆς ἐμπορικῆς σχολῆς Χάλκης ἐναλλὰξ εἶχεν ὁ Ξανθόπουλος μέχρι τοῦ 1883, ὅτε τὸ τρίτον ἀνέλαβε τὴν διέθυσιν τοῦ Φροντιστηρίου τῆς Τραπεζοῦντος ἐπισκοπῶ τῆς μετατροπῆς αὐτοῦ εἰς τέλειον γυμνάσιον. Ἀποχωρήσας μετὰ διετίαν τῆς θέσεως ταύτης ἐγκατέστη ὀριστικῶς ἐν Ἀθήναις διδάξας ἐν τῷ Ἀρσκαίῳ Παρθεναγωγείῳ ἐπὶ ἓν ἔτος καὶ ἰδιωτεύων κατὰ τὸ ἐπόμενον, ὅτε προσβληθεὶς ὑπὸ ἀσθενείας ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ὑπερεβδομηκοντούτης.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ξανθόπουλος ἐδίδαξεν οὕτω ἐπὶ ὁλόκληρον ἡμισαῖον ἐν τε Τραπεζοῦντι καὶ ἐν Χάλκῃ καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Σμύρῃ, ἐν ἅπασιν δηλονότι τοῖς κέντροις τοῦ ἑλληνισμοῦ, πλείστους ἀναδείξας μαθητὰς μεταξὺ τῶν σήμερον ἐπὶ γράμμασι καὶ ἐμπορίᾳ διακρινομένων. Γνώμη δευτέρα περὶ αὐτοῦ δὲν ὑπῆρχε· πάντες ἀνωμολογοῦν τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ πείραν καὶ τὴν μεγάλην παιδείαν. Τὸ δὲ ὄνομα αὐτοῦ ὡς παιδαγωγοῦ καὶ ὡς σοφοῦ ἐγένετο γνωστὸν καὶ μεταξὺ τῶν Εὐρωπαϊῶν ἑλληνιστῶν καὶ φιλολόγων. Ἀκαταπόνητος ἐν τῇ ἐργασίᾳ οὐδεμίαν κατέλιπε σχολῆς εὐκαιρίαν, τὴν ὁποίαν νὰ μὴ ἀφίερου εἰς συγγραφὴν ἢ διδασκαλίαν. Ἀγαθώτατος τὴν καρδίαν ὑπεστήριξε πάσῃ δυνάμει τοὺς πτωχοὺς ἀλλὰ φιλομαθεῖς μαθητὰς του, ἐπιθυμῶν νὰ ἴδῃ αὐτοὺς ἀναδεικνυμένους. Τρέφων δὲ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην πολλήν, προσεπάθει νὰ φανῇ αὐτῇ ὅσον ἔνεστι χρησιμώτερος, εἴτε νοητῶν καὶ συμβουλευῶν, εἴτε διδάσκων, εἴτε τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἐπιρροὴν ὑπὲρ αὐτῆς μεταχειριζόμενος. Διετέλεσε φίλτατος πάντων τῶν ἐπὶ παιδείᾳ διακριθέντων συγχρόνων αὐτοῦ καὶ ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως παρασημοφορηθεὶς διὰ τοὺς ὑπὲρ τῆς παιδείας ἀγῶνάς του.

Ἄλλ' ὑπῆρξεν ὁ Ξανθόπουλος καὶ συγγραφεὺς πολυγραφώτατος, πλείστα ἐκδόους συγγράμματα διδασκτικὰ ἢ παιδαγωγικὰ, ἐν οἷς ἀπεθυσάμην γνώσεις ποικίλας καὶ πείρας μακρᾶς διδάγματα. Διδακτικὰ αὐτοῦ βιβλία ἐξεδόθησαν 1) ἱστορία ἑλληνικὴ τρίτομος βιογραφικῶς ἐκτεθειμένη, πλείστα ἀριθμοῦσα ἐκδόσεις, μετὰ μεγάλῃ δὲ χάριτι καὶ γλώσσης τερπνῆς συντεταγμένη· 2) ἱστορία ἑλληνικὴ χάριν τῶν πολλῶν (Σμύρῃ 1863)· 3) Χρονολογία τῆς ἀρχαίας ἱστορίας (Ἀθήναι 1857)· 4) Κρυγέρου τὸ μικρὸν συν-

τακτικὸν τῆς ἀττικῆς γλώσσης (Ἀθῆναι 1858)· 5) Ἑλληνικὴ Χριστομάθεια εἰς τόμους τρεῖς (Ἀθῆναι 1859)· 6) Αἰσχύλου Προμηθεὺς Δεσμώτης, παράφρασις ἑμμετρος μετὰ εἰσαγωγῆς καὶ σημειώσεων (Ἀθῆναι 1888). Τῷ 1861 ἀπὸ πρώτης Ἰανουαρίου συνεστήσατο μετὰ τοῦ σοφωτάτου τῶν ἐπιζώντων ἐλλήνων Σ. Κουμανούδη καὶ τοῦ οὐχ ἦττον εὐρυμαθοῦς Δ. Μαυροφρύδου τὸν «Φιλίστορα», σύγγραμμα φιλολογικὸν καὶ παιδαγωγικὸν ἐν ᾧ πλεῖστα ἄρθρα παιδαγωγικὰ κατεχώρισε καὶ εἰς τὸ ὅποιον συνειργάζετο καὶ ὅτε μετὰ ἐν ἔτος εἰς Σμύρνην ἀπεχώρησε. Τῷ 1880 ἐξέδωκεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τομίδιον ἐκ διακοσίων περίπου σελίδων ἐν τῷ ὁποίῳ περιέλαβεν ἔκθεσιν συνοπτικὴν τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως αὐτῶν, ἦτοι περὶ τῆς γλώσσης ἡμῶν, περὶ τῆς παιδείσεως καὶ τῆς πνευματικῆς κινήσεως, περὶ βιβλιοθηκῶν, τυπογραφείων, ἐταιρειῶν, ἀθλοθεσιῶν, συλλόγων καὶ περὶ διαφόρων ἔργων τῶν νεωτέρων ἐλλήνων ἐν τε τῇ ἐπιστήμῃ, τῇ καλλιτεχνίᾳ καὶ ταῖς ὡραίαις τέχναις.

Ὁ κύκλος ὅμως ἐν ᾧ διεκρίθη ὁ Ξανθόπουλος ὑπῆρξεν ὁ παιδαγωγικός. Τῷ 1854 ἐξέδωκεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ περὶ παιδαγωγικῆς διδασκαλίας ἔργον τοῦ ὅπερ εἴλωσε ζωηρὰν τὴν προσοχὴν τοῦ διδασκαλικοῦ κόσμου καὶ πολλὴν διήγειρε συζήτησιν. «Παρατηρῶν. ἔγραφεν ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ, ἐν Γερμανίᾳ τὸν ἐνθουσιασμόν μαθητῶν καὶ διδασκάλων πρὸς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ βλέπων ὅτι ἐκεῖνοι ἀλλέως ἐνόουν καὶ ἠσθάνοντο τοὺς Ἕλληνας ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, ἀν καὶ πλείοτερα ἑλληνικὰ δὲν ἤξευρον, οὐδὲ πλείοτεραν τῆς γλώσσης ἔξιν ἢ ἐγὼ εἶχον, ἠπόρουν καὶ ἐμελαγχόλουν. Τοῦτο δὲ μὲ ἐκίνησεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς εἰς πολλὴν περιέργειαν καὶ σκέψιν. . . . Μετὰ πολλὰς λοιπὸν σκέψεις παραδεχόμενος ἦδη ὅτι ἐκτὸς τῶν πολλῶν ἄλλων τὰ ὅποια ἐκεῖνοι μὲν λαὸς πολιτισμένος καὶ προθεθκῶς ἔχουσιν, ἡμεῖς δὲ στερούμεθα, λείπει ἀπὸ τῆς παρ' ἡμῖν ἐπικρατούσης διδασκαλίας, καὶ ζωὴ τις, λύω νομίζω τὴν ἀπορίαν μου». Ταύτην τὴν ἰδέαν ἔχων ὁ Ξανθόπουλος προσπαθεῖ δι' ὅλου τοῦ ἔργου του νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ διδασκαλία προάγει εἰς ζωὴν ἀνωτέραν καὶ μορφῆν ὅταν εἶναι παιδαγωγικὴ. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐπανῆλθε τὸ δεύτερον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος δημοσιεύσας ἐν τομίδιῳ ἐπιστολὰς ὅκτῳ πρὸς τὸν φίλον του Β.Π., ἐν αἷς πειρᾶ-

ται νὰ καταστήσῃ σαφέστερα τὰ ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ ἔργῳ ἐκτεθέντα, καθ' ὅσον ἐκ τῶν γενομένων συζητήσεων παρετήρησεν ὅτι ἡ καλῶς δὲν ἐξεφράσθη ἐν αὐτῷ ἢ τὰ γραφέντα δὲν εἶναι διὰ τὸν παρόντα καιρὸν πολὺ εὐληπτα. Τὸν ὑπὲρ τῆς παιδαγωγικῆς διδασκαλίας ἀγωνία του ἐξηκολούθησε διὰ τῶν ἐν διαφόροις περιοδικοῖς καὶ ἰδίᾳ τῷ «Φιλίστορι» δημοσιευθέντων ἀρθρῶν του. Τῷ 1873 ἐξέδωκε τὸ περὶ πρώτης καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ περὶ ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως τῶν κορασίων ἔργον του. Ἀλλὰ τὸ πάντων βεβίως ἀριστον ὑπῆρξε τὸ περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ πόνημά του, ὅπερ ἐβραβεύθη ἐν διαγωνισμῷ ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων συλλόγου καὶ ἐξεδόθη τῷ 1875 δαπάναις τοῦ συλλόγου τούτου. Τὸ πόνημα αὐτοῦ τοῦτο ἀσχολεῖται περὶ τὰ ἐξῆς τρία ζητήματα· 1) ποῖος πρέπει νὰ ἦναι ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις, ποῖα τὰ ἔργα τῆς διδασκαλίας ταύτης καὶ πῶς δύνανται νὰ ἐπιτευχθῇ ταχύτερον καὶ τελειότερον· 2) τίνα τὰ αἶτια δι' ἃ ἡ σπουδὴ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ εἰς τὰ γυμνάσια ἀποβαίνει συνήθως πρὸς ἡμῖν ἀτελής πρὸς τὸ μέτρον τῆς γνώσεως ἣν ὀφείλουσι νὰ ἀποκτήσωσιν οἱ μαθηταὶ εἰς ἕκαστον τῶν παιδευτηρίων τούτων· καὶ 3) τίνας αἰ βελτιώσεις ὅσαι ἀπαιτοῦνται νὰ γίνωσι περὶ τὰ διδασκτικὰ βιβλία, τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας, τὴν προπαρασκευὴν διδασκάλων καὶ καθηγητῶν, τὴν ἐποπτείαν αὐτῶν καὶ τὰ τοιαῦτα, ἵνα καταστή ὅσον ἔνεστι τελειότερα καὶ ταχύτερα ἢ ἐκμάθησις τῆς γλώσσης καθ' ἑκάστην τῶν προσηρημένων βαθμίδων τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Ἐκ τῶν πορισμάτων τῆς μελέτης ταύτης τὰ πλεῖστα εὕρισκονται σήμερον ἐν ἐφαρμογῇ ἐν τοῖς προγράμμασι τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, ἡ δὲ τὸ ἔργον βραβεύσασα ἐπιτροπὴ καὶ μόνῃ δύνανται νὰ περιάψῃ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ξανθοπούλου ἀγγλῆν πολλήν, καθ' ὅσον ἀπετελεῖτο ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου, Στεφάνου Κουμανούδη καὶ Ἰ. Πανταζίδου.

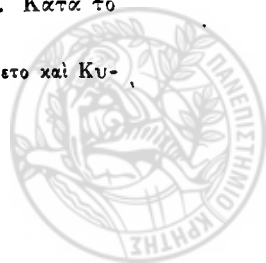

105. ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

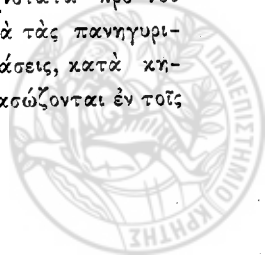
Ὁ Γεώργιος Κυριακοῦ¹⁸⁵ Παπαδόπουλος ἐγεννήθη ἐν Ἀργυρουπόλει τῷ 1828. Ἐδιδάχθη ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ τὰ πρῶτα γράμματα ἐπιμελῶς καὶ φιλοπόνως, μεγάλην πρὸς αὐτὰ ἐκ τῆς νεωρωτάτης αὐτοῦ ἡλικίας αἰσθανόμενος κλίσιν. Ἐλθὼν εἰς Τραπεζοῦντα ἐμαθήτευσεν ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ αὐτῆς ὑπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Ξανθόπουλον καὶ ἀποπερατώσας τὰ ἐν αὐτῷ μαθήματα ἀπεδήμησεν εἰς Ἀθήνας πρὸς πλουτισμὸν τῶν γνώσεών του. Τοσαύτην δὲ πρὸς τὸν ἑλληνα λόγον καὶ τὴν ἐρμηνεῖαν τῶν ἐλλήνων συγγραφέων εὐχέριαν ἀπέκτησεν, ὥστε οἱ καθηγηταὶ αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις ἀπεθαύμαζον τὸν ἔκτακτον τοῦ νεανίου ζῆλον. Δεινὸς οὕτω ἐλληνιστῆς καταρτισθεὶς ὁ Παπαδόπουλος προσεκλήθη ὑπὸ τῆς ἐν Τραπεζοῦντι ἐλληνικῆς κοινότητος τῷ 1855 νὰ ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Φροντιστηρίου αὐτῆς· μῆνας ὅμως τινὰς ἐργασθεὶς παρητήθη τῆς θέσεως ταύτης καὶ μεταβὰς εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Ἀργυρούπολιν συνέστησε τὸ Φροντιστήριον αὐτῆς, ὅπερ καὶ διηύθυνε διαρκῶς μέχρι τοῦ 1862. Ἡ κατὰ τὴν ἐπταετίαν ταύτην δρᾶσις τοῦ Παπαδοπούλου ἐν τῷ ἀποκέντρῳ ἐκείνῳ τοῦ ἐλληνισμοῦ σημείῳ ὑπῆρξεν εὐεργετικωτάτη καὶ πλείστων καλῶν πρόξενος. Ἐνέσπειρε τὸν πόθον τῶν γραμμάτων, συνέστησε σχολεῖα διάφορα ἐν τοῖς χωρίοις, ἀνήγειρε κτίριον τοῦ Φροντιστηρίου εὐπρεπέστατον, διέσωσε τὰ παλαιὰ τῶν ἐκκλησιῶν κειμήλια, μεταβαλὼν εἰς κτήματα καὶ χρήματα τὰ πλεονάζοντα καὶ καταλιπὼν οὕτω πόρους σταθεροὺς καὶ διαρκεῖς εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος του. Καὶ ἐν γένει ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ἤρξατο ἐποχὴ γραμμάτων διὰ τὴν Χαλδίαν καθόλου καὶ τὴν Ἀργυρούπολιν ἐπὶ μέρει, διὸ καὶ δικαίως τὸ ὄνομα αὐτοῦ παρὰ τοῖς ἰδίοις συμπολίταις ἀναφέρεται μετὰ λατρείας, σεβασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης ἀπείρου.

Τῷ 1862 προσκληθεὶς ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς Τραπεζοῦντος μετὰ φιλοπονίας ἀξιολόγου καὶ ζήλου μεγάλου ἐργασθεὶς καὶ ἀναδείξας τὸ Φροντιστήριον. Κατὰ τὸ

¹⁸⁵ Ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Κυριακοῦ ἐπωνομάζετο καὶ Κυριακίδης

πρώτον τῆς διευθύνσεως αὐτοῦ ἔτος συνέστησε πέμπτην τάξιν ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ, κατὰ δὲ τὸ τρίτον καὶ ἕκτην, ἧς τὸ πρόγραμμα περιελάμβανε μαθήματα ἑλληνικὰ καὶ τινα βοηθητικὰ ἰσοδυναμοῦντα πρὸς τὰ τῆς ἀνωτέρας τάξεως τῶν γυμνασίων καὶ ἐκ τῆς ὁποίας οἱ ἀποφοιτῶντες κατόπιν δοκιμαστικῶν ἐξετάσεων εἰσήγοντο εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Μεγάλην κατέβαλλε προσοχὴν περὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης μέχρι βαθείας ἐσπέρας ἐργαζόμενος καὶ παρατείνων τὰς παραδόσεις του. Καὶ κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν οἱ παρ' αὐτῷ φοιτήσαντες διεκρίνοντο ἐπὶ ἐπιδόσει πρὸς τὴν προγονικὴν γλῶσσαν. Δὲν περιορίζετο δὲ ὁ Παπαδόπουλος εἰς τὸ ἐν τῇ σχολῇ ἔργον αὐτοῦ μόνον· συμμετεῖχεν ὡς μέλος πολλῶν σωματείων, οἷον τῆς λέσχης, τῆς φιλοπώχου ἀδελφότητος, τῆς συνεραιστικῆς τοῦ Ξενοφώντος, τῆς ἐπὶ τῶν ἔξω σχολείων ἐπιτροπῆς, τοῦ προνοίας τοῦ κλήρου, τῆς φιλοπώχου τῶν Ἀργυρουπολιτῶν ἀδελφότητος, τῆς ὁποίας μάλιστα καὶ ἐγένετο ὁ ἰδρυτῆς. Τῷ 1872 ἠρνήθη νὰ ἐργασθῇ ἐπὶ πλέον ὁ Παπαδόπουλος καὶ περ ἐπιμόνως παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τῶν σχολείων πρὸς τὰς γνώμας τοῦ ὁποίου διάστατο· στεροῦμαι, ἔλεγε, πλείους καὶ μείζους δυνάμεις ἵνα ἐξυπηρετῶ καὶ τὰ παρόντα βουλεύματα· οὐ δύναται τις οἶνον νέον εἰς ἀσκούς παλαιούς ἐμβάλλειν, εἶδεμῃ καὶ ὁ ἀσκὸς θὰ διαρραγῇ καὶ ὁ οἶνος θὰ ἐκχυθῇ». Τὸ ἀληθές ἔτι· ὁ Παπαδόπουλος πάντα ταῦτα πρόεβλεπεν ὡς προφάσεις καὶ ὅτι τὴν παραίτησιν αὐτοῦ ἔδωκε δι' ἄλλας αὐτοῦ ἀφορμὰς· καὶ οἱ στενωτέρω δὲ αὐτοῦ φίλοι δὲν κατώρθωσαν νὰ καταπέσωσιν αὐτὸν ὅπως ἀποσύρῃ ταύτην, τοῦ σχολικοῦ μάλιστα ἔτους ἀρχαμένου ἤδη· ἐν τέλει παρέμεινεν ὡς διδάσκαλος τῶν ἑλληνικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ὑπὸ διευθυντὴν ἄλλον, πρὸ τῆς λήξεως ὅμως τοῦ ἔτους καὶ τῆς θέσεως ταύτης παρητήθη. Ἀναχωρήσας δὲ εἰς Ἀθήνας ἔζησεν ἐκεῖ τὰ ὑπολοιπόμενα τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτη, μὴ δεχθεὶς διαφόρους προσενεχθείσας αὐτῷ θέσεις. Ἀπέθανε δὲ τῷ 1892, καταλιπὼν τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ εἰς τὸ ἐν Ἀργυρουπόλει ἑλληνικὸν Φροντιστήριον, διὰ τὴν σύστασιν τοῦ ὁποίου τοσοῦτον ἐμόγησεν, τάξας αὐτὸ φάρον τηλαυγῆ τοῦ περιόικου Ἑλληνισμοῦ. Ὁ Παπαδόπουλος ὠμίλει συχνότατα πρὸ τοῦ κοινοῦ, πλείστοι δὲ λόγοι αὐτοῦ ἐκφωνηθέντες κατὰ τὰς πανηγυρικὰς τῶν σχολείων ἡμέρας, κατὰ τὰς δημοσίας ἐξετάσεις, κατὰ κηδείας καὶ μνημόσυνα καὶ εἰς περιστάσεις ἄλλας, διασώζονται ἐν τοῖς

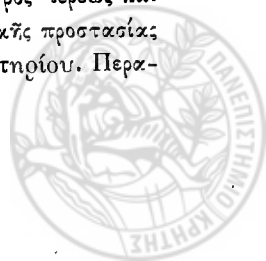

πρακτικοῖς τοῦ Φροντιστηρίου. Οἱ λόγοι οὗτοι ἦσαν τὸ μὲν φιλοσοφικοὶ, τὸ δὲ διδασκαλικοί. Τούτων ἐξεδόθη τῷ 1863 ὁ κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Ἁγίων Πάντων κατὰ τὸ πρῶτον τῆς ἐν Τραπεζοῦντι σχολαρχίης αὐτοῦ ἔτος ἐκφωνηθεὶς, ἐννεμήχοντα καὶ δύο ὄλας ἐντύπου σελίδας καταλαχιδάων. Ἡ ἔκδοσις ἐγένετο ἀνωνύμως, ἡ μετριοφροσύνη δὲ τοῦ ἀνδρὸς καταφίνεται καὶ ἐκ τοῦ μικροῦ προτάσσομένου προλόγου, ἐν ᾧ δηλοῖ, ὅτι δὲν συνέθεσεν αὐτὸν πρὸς δημοσίευσιν, ἀλλ' εἶναι τὸ πρῶτόν του ἔργον, ὅπερ ἡ φιλομουσία τῶν ἀκρατῶν περιφρονοῦσα τὴν φυσικὴν αὐτοῦ αἰδημοσύνην, ἀφῆρκε ἀπὸ τῶν χειρῶν του καὶ ἐξέφερεν εἰς τὸ κοινόν. Ἐκ τῶν ὠραιοτέρων αὐτοῦ λόγων εἶναι ἀναμφιβόλως ὁ εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ ἱατροῦ Καματζώτου ἀπαγγελθεὶς διακρινόμενος διὰ τὴν καλλιτέειαν καὶ τὸ καλλιτεχνικὸν τῶν φράσεων. Μετ' εὐχαριστήσεως θὰ ἀνεγνώσκοντο πάντες οὗτοι οἱ λόγοι ἐν ἡσιν ἐκδεδομένοι, διότι τὸ μακροσκελὲς ἀφαιρεῖ πολὺ τῆς ἀξίας αὐτῶν ἀπαγγελλομένων. Πλὴν ὅμως τῶν διασωθέντων ἐν τοῖς πρακτικοῖς τοῦ Φροντιστηρίου λόγοις αὐτοῦ καὶ ἄλλους πολλοὺς δύναται τις νὰ ἀποδώσῃ αὐτῷ καθ' ὅσον συγχάκις ἐκ τοῦ προχείρου ἐδίδασκε καὶ ἐνουθεῖ ὅτε διέλαμπεν ἐνιαχοῦ ὁ θερμὸς τοῦ ἀνδρὸς πατριωτισμός.

Ἀνάμνησιν εὐγνώμονα τοῦ Γεωργίου Παπαδοπούλου τηροῦσιν ἐκ τῶν συμπολιτῶν ἐκεῖνοι, ὅσοι διετέλεσαν μαθηταὶ αὐτοῦ· ἀλλὰ ἀνάμνησιν εὐγνώμονα τῆς δράσεως αὐτοῦ τηρεῖ καὶ τὸ ἡμέτερον Φροντιστήριον ὅπερ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ βέκτου τούτου διευθυντοῦ ἀνεδείχθη ὅσον σπανίως ἄλλοτε. Ἐγένετο ἰδίᾳ θερμὸς προστάτης τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Φροντιστηρίου, ἥτις ἐν τῆς αὐτῆς ἀπελάμβανε προστασίας καὶ παρὰ τῶν διαδόχων του θὰ ἀπετέλει σήμερον κόσμημα ἀληθὲς τῆς πατρίδος ἡμῶν.

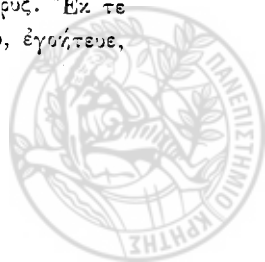
106. ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΜΑΡΩΝΕΙΑΣ

Ὁ ὅλας ἀώρως τὸν βίον καταστρέψας πολὺκλαυστος οὗτος συμπολίτης ἐγεννήθη ἐν Τραπεζοῦντι τὸ 1846 ἐκ πατρὸς ἱερέως καὶ ὀνομάσθη Χρῆστος. Νεώτατος στερηθεὶς τῆς πατρικῆς προστασίας διήκουσε τὰ μαθήματα τοῦ ἐν Τραπεζοῦντι Φροντιστηρίου. Περαι-

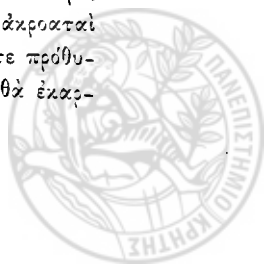
τώσας ταύτη προσεκλήθη κατὰ τὸ 1862 εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ καὶ ἡμετέρου πατρὸς Θεοδοῦρου Κυριακίδου διατελοῦντος τότε καθηγητοῦ ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Θεολογικῇ σχολῇ καὶ τῇ συστάσει αὐτοῦ κατετάχθη μετὰξὺ τῶν μαθητῶν τῆς σχολῆς ταύτης. Τὸ τῆς μαθητείας στάδιον διήλθεν ἐπιμελέστατα διακριθεὶς μετὰξὺ τῶν συμμαθητῶν του καὶ ἀριστεύσας. Εὐθὺς μετὰ τὴν τῶν μαθημάτων αὐτοῦ ἀποπεράτωσιν προσεκλήθη τῷ 1869 ὡς καθηγητῆς τῶν ἱερῶν ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ, ἐν ᾧ καὶ ἐδίδαχεν ἐπὶ ἐν ἔτος. Διετέλεσεν εἷτα διευθυντῆς τῆς ἐν Ταταούλοις τῆς Κωνσταντινουπόλεως σχολῆς κατὰ τὸ 1870 - 1871, μεθ' ὃ προσελήφθη ὡς οἰκοδιδάσκαλος ἐν τῇ οἰκογενεῖα τοῦ Κωστᾶκη Ἀδοσίδου Πασσᾶ, καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1872 προσκληθεὶς ἐνταῦθα ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς συστηθείσης ἐν τῇ μονῇ τῆς Θεοσκεπᾶστου ὑπὸ τῆς «Ἱεροῦς Μερσίμνης» ἱερατικῆς σχολῆς. Διαλυθείσης ταύτης τὸ 1875 ἀνεχώρησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅτε καὶ διωρίσθη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας διευθυντῆς τῆς ἐν Φαναρίῳ ἱερατικῆς σχολῆς, ἣτις ἕως μετ' ὀλίγον ἐγένετο περὶ ἀλλοιωμῆ τοῦ πυρός.

Ἡ περὶ τὸ ὄνομα τοῦ λογίου ἀρχιμανδρίτου φήμη καὶ ἡ ἀξία αὐτοῦ συνετέλεσεν ὥστε νὰ τῷ προσεφέρῃ ἡ ἐκκλησία κατὰ τὸ 1868 θρόνον ἀρχιερατικόν. Ἐκεῖνος ἕως ἀπεποιήθη τότε τὴν τιμὴν ταύτην, καθ' ἕσον διακαῶς ἐπεθύμει νὰ συμπληρώσῃ ἐν Εὐρώπῃ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ. Καὶ οὕτω προὔτιμησε τὴν ἐφημερίαν τῆς ἐν Βραβίλῃ ἐλληνικῆς ἐκκλησίας. Σπικνίως ἐπέτυχεν ἀρχηγὸς ἐκκλησίας τοσοῦτον ἕσον ἐν Βραβίλῃ ὁ Χρῦσανθος Ἱεροκλίης. Ἀναζωπυρῶν διὰ τῆς εὐγλωττίας αὐτοῦ τὸν πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὰ γράμματα ζῆλον τῶν πολυαριθμῶν τῆς πόλεως ταύτης ἐλλήνων, αὐτὸς οὗτος προσερχόμενος ἐκάστοτε ἀρωγὸς καὶ συναντιλήπτωρ εἰς τὰς ὑπὲρ τῆς παιδείας προσπαθείας τῶν ἀποίκων, ἐκπροσωπῶν περιφανέστατα ἐν μέσῳ λαοῦ ξένου τὴν ἐλληνικὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐπαυξάνων τὸ γόητρον αὐτῆς παρὰ τῇ ὁμοδόξῳ Ῥουμανικῇ, ὁμιλῶν ἐν πάσῃ περιπτώσει καὶ εὐκαιρίᾳ περὶ ἀγάπης, περὶ παιδείας, περὶ θρησκείας, ἀναπτύσσει τοῖς ἀπλουστέροις τὰ θεῖα τοῦ Χριστιανισμοῦ δόγματα, ἐνθαρρύνων τοὺς πτωχοτέρους ἐν τε τῇ καρτερίᾳ καὶ τῇ ὑπομονῇ, ἐγένετο ἀληθὴς τοῦ Οἰκουμηνικοῦ θρόνου ἀπόστολος καὶ διαπρεπὴς αὐτοῦ κῆρυξ. Ἐκ τε φύσεως καὶ ἐπικτητῶς περροικισμένος δι' εὐρείας λόγου, ἐγούττε, συνεχίνει, ἐνεθουσία τοὺς ἀροκτάς του.

Ἐκ Βραΐλας ὁ Ἱεροκλῆς ἀπεδήμησεν εἰς Ἑσπερίαν ὅπως συνεχίσῃ καὶ ἀποπερατώσῃ τὰς σπουδὰς του. Ἡ ἐκεῖ δὲ ἐνασχόλησις αὐτοῦ ὑπῆρξεν οἷα ἐμπρέπει εἰς πρόσωπον ἱεροπρεπέος. Τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου αὐτοῦ διήγε μελετῶν ἔργα θεολόγων ξένων, ἀκολουθῶν μαθήματα νομικὰ καὶ ἐναποταμιεύων γνώσεις χρυσίμους διὰ τὴν μόρφωσιν τῆς ἡμετέρας κοινωρίας. Οὕτω δὲ κατηρτισμένον διώρισεν ἡ Ἐκκλησία ὅτε κατὰ τὸ 1883 ἐπέστρεψεν ἐξ Εὐρώπης, διευθυντὴν τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ διδασκαλείου. Ἐπὶ τετραετίαν διευθύνας αὐτὸ ὁ Χρῦσανθος κατώρθωσεν εἰς τοιαύτην τὴν ἀναγκάην περιωπίν, ὥστε ὁ ἐπισκεπτόμενος τὸ σχολεῖον τοῦτο ἠπόρει καὶ ἐθαύμαζε διὰ τὴν τάξιν, τὸν λαμπρὸν ὄργανισμὸν εἰς τὸ κερποφόρον αὐτοῦ. Σέρβος ἀπεσταλμένος ἐντολὴν λαβὼν νὰ περιοδεύσῃ διαφόρους χώρους πρὸς μελέτην καὶ ἐπιθεώρησιν τοῦ ὄργανισμοῦ σχολείων τοῦ εἴδους τούτου, ἀνωμολόγει ὅτι οὐδαμοῦ ἀλλοχοῦ εἶρε τοσαύτην περὶ πάντα τελειότητα ὅσην ἐν τῷ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἑλληνος ἀρχιμανδριτοῦ ἑλληνικῷ τῆς Θεσσαλονίκης διδασκαλείῳ.

Ἐπεισοδίων τι ἀσήμερον μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἑλλήνος προξένου ἐπέφερε τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Χρυσάνθου ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὴν προχείρισιν αὐτοῦ εἰς Μητροπολίτην Μαρωονείας. Ποιμᾶνας τὴν ἐπαρχίαν ταύτην πλεόν τῆς τετραετίας ἔσχε τῇ εὐκαιρίᾳ νὰ ἐπιδείξῃ καὶ τὴν περὶ τὸ διοικεῖν ἔκτακτον αὐτοῦ ἱκανότητα. Πρώτιστον αὐτοῦ καθήκον ἐθεώρησε νὰ ἐπιληφθῇ τῶν σχολειακῶν πραγμάτων, μεταρρυθμίζων τὰς σχολὰς τῆς ἐπαρχίας του καὶ νέας τοιαύτας συνιστῶν. Συγχρόνως δὲ διὰ τῆς ἐπ' ἐκκλησίας διδασχῆς του ἐφρόντισε περὶ τῆς ἠθικῆς μορφώσεως καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ποιμνίου του· ἀκτακτόνως ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ πάσης ἐδράσσετο εὐκαιρίας ὅπως συνιστῆ νῦν μὲν τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων τοῦ πολίτου ὡς Χριστιανοῦ, νῦν δὲ τὴν εὐποιίαν καὶ ἐλεημοσύνην, νῦν δὲ τὴν ἀγάπην καὶ ὁμόνοιαν. Ὁ δὲ σπόρος τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ δὲν ἐπιπτεν ἐπὶ γῆς ἀγόνου, διότι ἡ μεγάλη αὐτοῦ εὐγλωττία μέχρι τῶν μυχικιτέρων τῆς καρδίας ἐξικνουμένη κατώρθου καὶ τὸν σκληρότερον νὰ μιλᾷ καὶ τὸν φιλαργυρότερον νὰ μεταβάλλῃ καὶ τὸν μᾶλλον ἀδιαφόρως ἔχοντα πρὸς τὰ τῆς θρησκείας ὡς ἀλλοθῆ Χριστιανὸν νὰ μεταμορφοῖ. Οἱ ἀκραταὶ τῶν θρησκευτικῶν τούτων καὶ ἠθικῶν ὁμιλιῶν ἦσαν πάντοτε πρόθυμοι καὶ μετέβαινον εἰς αὐτὰς ὡς εἰς μέρος, ἀφ' οὗ πολλὰ θὰ ἐκαρ-

ποῦντο· καὶ τὸ θαῦμα τοῦτο κατώρθου ἢ γοητευτικῆ τοῦ ποιμενάρχου των φωνή. Ἀφελῆς τοὺς τρόπους ἦν πρὸς πάντας εὐπροσήγορος καὶ παρεῖχεν ἑαυτὸν ὑπόδειγμα βίου ἐναρέτου καὶ αὐστηροῦ. Ὑπῆρξε διὰ τοῦτο μεγάλη ἢ ἀπώλεια καὶ εἰς τὴν ἰδιαίτεράν του πατρίδα καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἢ διὰ τοῦ ἀώρου θανάτου τοῦ Ἱεροκλέους, ἀποθανόντος ἐξ ἀνθρακος τῷ 1892· καθ' ὅσον τὰ προσόντα αὐτοῦ τὰ μεγάλα δὲν εἶχον γενικώτερον γνωσθῆ, αἱ δὲ ἀρεταὶ τοῦ ἀνδρός δὲν εἶχον εἰσέτι ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐκτιμηθῆ.

Ὁ Χρύσανθος Ἱεροκλῆς μικρὸν ποῖν κατέλθη ἐξ Ἑσπερίας ἐξέδωκε τῷ 1883 ἐν Λειψίᾳ ἐν γλώσσῃ γλαφυρᾷ καὶ ἐν ἀποδόσει τῆς ἐννοίας σαφεῖ μεταφράσας εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁμιλίαν περισπουδάστους τοῦ ἀββᾶ *Fr. H. Didon* διακπρεποῦς γαλάτου ἱεροκήρυκος, ἐπιγράφας αὐτάς : «Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν θρησκείαν». Ἐπίσης εἶναι ἐκδεδομένοι λόγοι αὐτοῦ ἐν Βραΐλα ἐκφωνηθέντες.

107. ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΞΕΝΟΦΩΝ

Κατήγετο ἐκ Τριπόλεως. Ὑπῆρξεν ὁ προσφιλέστερος καὶ καλλίτερος τῶν μαθητῶν τοῦ Σάββα Τριανταφυλλίδου, ὃν καὶ διεδέχθη ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ μέχρι τοῦ 1829. Ἀπέθανεν ἐκ τῆς πανώλους, Ἐν ἀντιγράφῳ τῶν στοιχείων τῆς λογικῆς Αἰνεκείου ὑπ' αὐτοῦ γραφέντι καὶ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου ἀποκειμένη ἀναγινώσκωμεν : «ὑπὸ Θεοδώρου Ξενοφώντος Χατζῆ Κυριακίδου μαθητιῶντα ἐν Τραπεζοῦντι 1822, τῷ πέμπτῳ ἔτει τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ἐνταῦθα ἐλλανομουσείου». Ἀλλὰ καὶ βραβεῖον δοθὲν αὐτῷ ἐνετύχωμεν ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ, τὴν ῥητορικὴν ἐρμηνείαν Ἐρμογένους τοῦ Περσέως φέρουσαν τὴν ἐπιγραφὴν : «Θεοδώρῳ τῷ καὶ Ξενοφῶντι σπουδῆς ἕνεκα καὶ πρὸς τὰ καλὰ ἐπιδόσεως ἢ σχολῆ ἐδώρησατο, 1820 Ἰανουαρίου πρώτη». Τὸ ὄνομα Ξενοφῶν ἐδόθη τῷ Θεοδώρῳ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου του Σάββα Τριανταφυλλίδου κατὰ τὴν τῶν τότε χρόνων συνήθειαν νὰ παρέχωσιν εἰς τοὺς σπουδάζοντας καὶ ὀνόματα ἑλληνικά.

108. ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Κρωματίας, υπήρξε μαθητής Σάββα Τριανταφυλλίδου· συνδιδάξας κχι πρότερον ως υποδιδάσκαλος μετά του Θεοδώρου Ξενοφώντος, διεδέχθη αὐτὸν ἀποθανόντα ἐν τῇ σχολαρχίᾳ τοῦ Φροντιστηρίου. Παραιτηθεὶς εἶτα ἠσπάσθη ἄλλο ἐπάγγελμα βιωτῆς. Ὀνομάζετο Ἰορδάνης. Προσέλαβε δὲ καὶ τὸ παρὰ τοῦ διδασκάλου του Σάββα δοθὲν αὐτῷ ἐπώνυμον Ἰσοκράτης.

109. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐμαθήτευσε παρὰ Θεοδώρῳ Ξενοφῶντι καὶ ἐχημάτισε διδάσκαλος ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ διαδεχθεὶς τὸν Ἰσοκράτην Παπαδόπουλον τὸ 1830 καὶ ἀναδιορισθεὶς τὸ 1833 πιθανῶς ὅτε διεδέχθη τὸν Ἰωάννην Παναγιώτου.

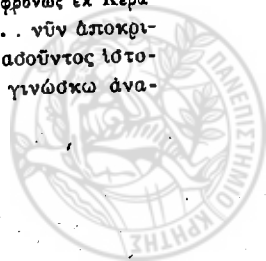
110. ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ

Κατήγετο ἐκ Καισαρείας. Ἐχημάτισε διδάσκαλος ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ, διαδεχθεὶς τὸν Βασίλειον Κοντόπουλον.

111. ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ ΕΚ ΧΑΛΔΙΑΣ

Μαθητῆς τοῦ Σάββα Τριανταφυλλίδου ἐδίδαξεν ἐν Κερασσοῦντι καὶ ἐπὶ βραχὺ ἐν Τραπεζοῦντι, διαδεχθεὶς τὸν ἐκ Καισαρείας ἱερομόναχον Διονύσιον. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἀναφερόμενος διδάσκαλος τοῦ πρὸ 70 ἐτῶν συστηθέντος ἐν Κερασσοῦντι σχολείου¹⁸⁶. Ἐκεῖ παραμένον ἐνυμ-

¹⁸⁶ Ὁ κ. Ἰωάννης Βαλαβάνης ἐπέστειλέ μοι πᾶν προφρόνως ἐκ Κερασσοῦντος τὰς εἰς πληροφορίας περὶ τοῦ ἐκεῖ σχολείου : « . . . νῦν ἀποκρινόμενος τὸ ἐρωτώμενον λέγω ὅτι ἡ τῶν σχολείων Κερασσοῦντος ἱστορία οὐδενόσωρος εἶναι. Ἀλλὰ καὶ οὕτω τὰ ὀλίγα ὅσα γινώσκω ἀνα-

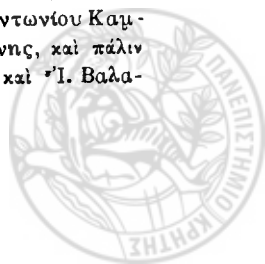

φρέθη καὶ εἶτα περιεβλήθη τὸ ἱερατικὸν σχῆμα. Μαθηταὶ αὐτοῦ ἐχρημάτισαν μεταξύ ἄλλων καὶ ὁ Μιχαὴλ Οἰκονομίδης, ὁ ἔν τε Κερασσοῦντι καὶ Τραπεζοῦντι διδάξας.

112. ΕΛΙΣΣΑΙΟΣ ΒΑΖΕΛΙΩΤΗΣ

Ἦν μαθητὴς τοῦ Σάββα Τριανταφυλλίδου, ἱερομόναχος τῆς μονῆς Βαζελῶνος διατελών. Ἐδίδαξεν ἐπὶ βραχὺ ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ τῆς Τραπεζοῦντος, ἐν ᾧ διεδέχθη τὸν ἐκ Χαλδίας ἱερέα Πτολεμαῖον. Εἰς Πλάτανα μεταθὰς καὶ ἐκεῖ ἐφημερεύων ἐδίδασκε συγχρόνως τοὺς αὐτόσε.

κοινοῦμαι σοι. Ἑλληνικὸν σχολεῖον κατὰ πρῶτον συνεστήθη πρὸ 70 μάλιστα ἐτῶν, τῇ φροντίδι τοῦ πρὸς μητρὸς πάππου μου Νικολάου Καζαντσόγλου οἰκοδομηθέντος τοῦ κτιρίου. Πρῶτος δ' ἑλληνικὸς διδάσκαλος ἐχρημάτισε Πτολεμαῖός τις ἐξ Ἀργυρουπόλεως, ὅστις καὶ ἐνυμφεῦθη ἐν ταῦθα. Μαθηταὶ τοῦ ἐχρημάτισαν ἄλλοι τε καὶ Μιχαὴλ Οἰκονομίδης ὅς καὶ διεδέχθη αὐτόν. Τοῦτον δ' ἀποχωρήσαντα διεδέχθησαν Παρασκευᾶς Παπαδόπουλος (πατὴρ τῶν ἱατρῶν Μιλτιάδου καὶ Χρίστου) καὶ Ζαχαρίας, ἐκεῖνος μὲν ἐν τῇ συνοικίᾳ Λιμένος, οὗτος δὲ ἐν τῇ τῆς Κοκκάρεως· εἶτα δὲ εἰς Πλάτανα μεταθὰς ἐπὶ μακρὸν ἐδίδαξεν τε καὶ διεδίδωσεν ἐκεῖ καὶ νυμφευθεῖς. Τὸν Παρασκευᾶν διεδέχθη ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Σάββας, ζῶν ἔτι, παρ' ᾧ καὶ ἐγὼ παιδίον ἐπὶ τινα ἔτη ἐδιδασκόμην. Μέχρι τούτου ὁ καρπὸς τῆς διδασκαλίας ὡμοίαζε πρὸς τὸ ἀμυδρὸν φῶς τοῦ τότ' ἐν χρήσει ἐκ δελφινελαίου λύχνου· ἀλλ' ὀπωσδήποτε φῶς ἦτο. Ἐδιδάσκοντο δὲ αἰσώπειοι μῦθοι, εἶτα ἡ πολυθρύλλητος Χριστομάθεια τοῦ Ἁγαπίου, ἔπειτα δὲ μετεφράζοντο Ἕλληνες συγγραφεῖς, ἐκ τῆς Κύρου Παιδείας τοῦ Ξενοφῶντος, μάλιστα δὲ λόγοι Χρυσοστόμου, Βασιλείου, Γρηγορίου, Ἀθανασίου. Τὸ δὲ κείμενον πάντοτε ἀνετηράφετο. Οἱ δὲ πρωτόσχολοι, ἢ ἀνωτάτη δηλ. τάξις ἐδιδάσκετο καὶ Ὁμήρου Ἰλιάδα κατὰ τὴν ἐκδοσὶν τοῦ Γεωργίου Ρουσιάδου. Προχωρῶν ὁ κ. Βαλαβάνης δίδει ἐν τῇ ἐπιστολῇ κατάλογον τῶν σχολαρχησάντων ἐν Κερασσοῦντι, ἔχοντα ὡς ἑξῆς: Χρῖστος Κεχαόπουλος, Θεόδωρος Κυριακίδης, Ἰωάννης Βαλαβάνης, Περικλῆς Τριανταφυλλίδης μετὰ τοῦ Ἀντωνίου Καμπούρογλου καὶ Ἰ. Βαλαβάνη, Ἰωάννης πάλιν Βαλαβάνης, καὶ πάλιν Περικλῆς Τριανταφυλλίδης, Σπυρίδων Κυπραῖος εἶτα καὶ Ἰ. Βαλαβάνης τὸ τρίτον ἄχρι τοῦ 1882 καὶ τὸ τέταρτον τὸ 1884.

113. ΜΙΧΑΗΛ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

Κατήγετο ἐκ Κερασούντος καὶ ἐγένετο μαθητὴς τοῦ ἐκ Χαλδίας Πτολεμαίου. Ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ ἐδίδαξεν ἐπὶ βραχὺ, πλείοτερον δὲ χρόνον ἐν Κερασούντι.

114. ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

Μαθητὴς καὶ οὗτος τοῦ Σάββα Τριανταφυλλίδου. Ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ ἐδίδαξεν ἐπὶ μικρόν, διαδεχθεὶς τὸν ἱερομόναχον Ἐλισσαῖον.

115. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ

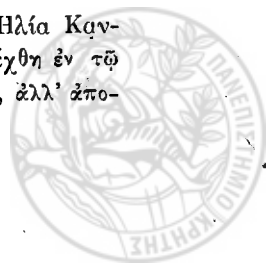
Κερασούντιος τὴν πατρίδα καὶ μαθητὴς τοῦ Ἰωάννου Πλάτωνος Κερασουντίου καὶ τούτου διδάσκοντος δὲ ἐν Λιβαδίᾳ τῆς Ρωσσίας. Ἐν Τραπεζούντῃ ἐδίδαξεν ὁ Καμπούρογλους ἐπὶ δωδεκαετίαν, μέχρι τοῦ 1842 μετὰ δὲ ταῦτα ἐφ' ἱκανὰ ἔτη ἐν Κερασούντι, πλείστους ἀναδείξας μαθητάς.

116. ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΛΑΤΩΝ

Ἐκ τῶν πρώτων καὶ χρηστοτηθεστέρων τοῦ Σάββα Τριανταφυλλίδου μαθητῶν, ὅστις ἀπάρκας εἰς Μαιώτιδα ἔστησεν ἐκεῖσε φωτῶν ἰσχυρῶν γραμμάτων καὶ ἐδίδαξεν ἐν Ταίγανρῳ.

117. ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΠΑΛΑΙΩΦ

Τραπεζούντιος τὴν πατρίδα. Ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Ἠλίου Κωνσταντινίδου ἐν Χερσῶνι διδάσκοντος, τούτον δὲ καὶ διεδέχθη ἐν τῷ αὐτότε Φροντιστηρίῳ. Γενόμενος ἔμπορος ἐκέρδισεν ἱκανά, ἀλλ' ἀπο-

θανών ἄγαμος δὲν ἀφῆκε κληρονόμον καὶ οὕτω ἡ περιουσία του διεσχορπίσθη ἐκτός τινων διανεμηθέντων ὑπὲρ τοῦ Φροντιστηρίου τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῶν μονῶν τῆς Σουμελαῖ καὶ Βαζελῶνος.

118. ΠΑΪΣΙΟΣ ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΩΤΗΣ

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος, συνασκούμενος ἐν τῇ μονῇ Περιστερᾶ, ἐγκρατῆς δ' ἱκανῶν γραμμάτων.

119. ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΩΤΗΣ

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ἀκμάσας ἐκ τῶν λογίων ἱερομονάχων τῆς μονῆς Περιστερᾶ.

120. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΩΤΗΣ

Σύγχρονος τοῦ Σεραφεῖμ λόγιος, ἱερομόναχος τῆς μονῆς Περιστερᾶ.

121. ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΩΤΗΣ

Ἰκανῶν γραμμάτων κάτοχος ἱερομόναχος τῆς αὐτῆς μονῆς ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος.

122. ΙΕΡΟΘΕΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Ἐκ τῶν λογίων πατέρων τῆς μονῆς Σουμελαῖ, περὶ τὸ 1830 ἀκμάσας, ἐκ Σινώπης δὲ καταγόμενος.

123. ΝΑΘΑΝΑΗ ΕΚ ΧΑΛΔΙΑΣ

Ἀναφέρεται πού ἐν τῷ κώδικι τῆς μονῆς Βαζελῶνος ὅτι ἐπισκέ-

φθη αὐτὴν κατὰ τὸ 1805 ὁ ἐκ Τσίτης λογιώτατος κύρ Ναθα-
ναήλ.

124. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΟΥΣΙΚΟΣ

Ἐν ἐπιγραφαῖς βιβλίων τῆς μονῆς Σουμελαῖ συνετύχομεν Νικό-
λαον Τραπεζούντιον κατὰ τὸ 1828, τιτλοφορούμενον μουσικολο-
γιώτατον.

125. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Ἄνηρ λόγιος καὶ σεμνόβιος. Ἐσχολάρχησεν ἐν Οἰνῇ περὶ τὸ 1825.

126. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΑΚΩΒΟΥ ΓΑΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἐκ Γαλλιαίνης. Διήκουσε μαθήματα ἐν τῇ μονῇ Περιστερᾶ. Ἐ-
πιγραφή αὐτοῦ ἐπὶ τινος Πηδαλίου σταλέντος εἰς Κερασσοῦντα ἐκ
Τραπεζοῦντος δείκνυσιν αὐτὸν κατὰ τὸν Τριανταφυλλίδην ἱκανῶν
γραμμάτων ἐγκρατῆ.

127. ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΩΤΗΣ

Ἱερομόναχος τῆς μονῆς Περιστερᾶ ἀρχομένου τοῦ αἰῶνος καὶ ἡγού-
μενος αὐτῆς κατὰ τὸ 1825. Οὗτος ἐστὶν ὁ κατὰ τὸ 1828 ἀνακαι-
νίσας τὸν παλαιὸν κώδικα καὶ συντάξας τὸν νῦν σωζόμενον κώδικα
αὐτῆς, περὶ οὗ ἤδη ὁμιλήσαμεν. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ
Σάββα Τριανταφυλλίδου.

128. ΓΕΡΒΑΣΙΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1730 ἐν τῇ παρὰ τὴν Κρόμνην Ἱμέρᾳ. Ἐχρημάτισε
κατ' ἀρχὰς ὑποτακτικὸς τοῦ Σκυθουπόλεως, ἐξ οὗ λαβὼν, κατὰ ἰδί-

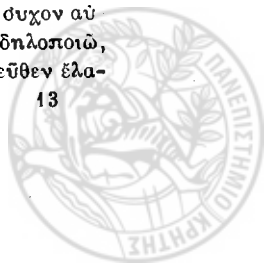
χειρόν του σημείωσιν, ἐχάρισεν εἰς τὴν μονὴν τὸν Σουΐδαν. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀπαντῶμεν ἐν τῇ μονῇ Σουμελαῖ κατὰ πρῶτον τὸ 1775, ὅτε συνταξιδεύει μετὰ τοῦ ἱερομονάχου Ἰωακείμ. Ἐδιδάχθη παρὰ Ἀζαρία Περιστερωῆτη, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ ἐν χειρογράφῳ εἰς τουρκικὴν γλῶσσαν ἀλλὰ διὰ χαρακτῆρων ἑλληνικῶν ὑπ' αὐτοῦ γραφέντι. Ἐνετύχουμεν μάλιστα καὶ ἐπιστολὴν αὐτοῦ πολὺ καλῶς γεγραμμένην. Κατὰ τὸ 1805 ἀντέγραψε πᾶν κομψῶς τὴν ἀδολεσχίαν Φιλοθέου. Κατὰ τὸ 1811 διωρίσθη ἐκκλησιαρχὴς ἐν τῇ Μονῇ, κατὰ δὲ τὸ διάστημα τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποδημίας τοῦ ἡγουμένου Γερασίου Δομνηνοῦ (1813 — 1816) ἀντικαθίστα αὐτὸν ὡς τοποτηρητῆς. Αὐτοῦ ὑποτακτικοὶ ἐγένοντο ὁ ἡγούμενος κατόπιν τῆς Μονῆς Διονύσιος, καὶ ὁ ἥδη ἐν Χαλδίᾳ ἀρχιερατεύων ἐκ τῶν πατέρων δὲ τῆς μονῆς ὑπάρχων κ. Γερβάσιος. Ὁ Διονύσιος ἀπεστάλη ὑπ' αὐτοῦ εἰς Καισάρειαν πρὸς σπουδὴν. Ἐζήτησεν ἐν ἕλῳ ἑκατὸν δέκα πέντε ἔτη ἀποθανὼν τῷ 1845. Ἐν τῇ μονῇ Σουμελαῖ σώζεται βακτηρία δωρηθεῖσα αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Διονυσίου, φέρουσα δέ : ἡ βακτηρία αὕτη ἐκτίσθη διὰ χεῖρὸς ἐμοῦ Διονυσίου ἱεροδιακόνου διὰ τὸν γέροντά μου ἵνα μοῦ δώσῃ τὴν εὐχὴν του, σωκζ'. Δεκ. Τὸ ἐξῆς δὲ ἀνέκδοτον μοὶ διηγήθησαν περὶ αὐτοῦ. Τὸ 1830 ἡγουμενεύοντος ἐν Σουμελαῖ Χριστοφόρου, ληστὰι μὴ δυνάμενοι νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν μονὴν κατῴρθωσαν νὰ συλλάβωσιν ἔξω αὐτῆς ἕνα τῶν πατέρων. Κρεμάσαντες δὲ αὐτὸν ἐπὶ δένδρου εἰδοποίησαν τὸν ἡγούμενον νὰ ἐλευθερώσῃ αὐτὸν ἀντὶ λύτρων, ἄλλως θὰ τὸν ἐφόνευον. Ὁ ἡγούμενος, ὅστις εἶχεν ἀποκάμῃ τοιαῦτα λύτρα πληρόνων, ἀπαντᾷ ὅτι οὐδὲν ἔχει νὰ δώσῃ, ὅτι δὲ εἶναι πλέον καιρὸς μαρτυρίου καὶ ἐπομένως χάριν τῆς μονῆς ἄς ἀποθάνῃ εἰς ἀδελφός. Ἐν τούτοις ἐζήτησε καὶ τὴν γνώμην τοῦ Γερβασίου. Προσκληθεὶς λοιπὸν οὗτος καὶ ἀκούσας τὰ διατρέχοντα, ἀκαλὰ, ἀπήντησεν, ἔὰν εἶναι καιρὸς μαρτυρίου, ὅπως λέγῃς, δεῖξέ μας σὺ τὸν δρόμον καὶ πῆγαινε νὰ λάβῃς τὴν θέσιν τοῦ κρεμασμένου εἰς τὸ δένδρον ἀδελφοῦ μας». Ἐνοεῖται, ὅτι ἡ θυσία τοῦ ἡγουμένου δὲν ἔφθανε μέχρι τοῦ σημείου ἐκείνου καὶ ὅτι τὰ λύτρα ἐπληρώθησαν.

129. ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

Ἐγεννήθη ἐν τῇ παρὰ τὴν Κρώμνην Ἰμέρα καὶ ἦν ἀνεψιὸς καὶ ὑποκτικὸς τοῦ Γερβασίου. Εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Σουμελαῖ προσῆλθε νεώτατος τὴν ἡλικίαν, τὸ δὲ 1827 ἐχειροτονήθη ἱεροδιάκονος. Τὸ 1830 ἀποφάσει τῆς ἀδελφότητος ἀπεστάλη πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν σπουδῶν του εἰς Κωνσταντινῶν, ἔνθα ἀρχιερεὺς τότε διετέλει ὁ Γεράσιμος Δομνηνός. Ἐν Κωνσταντείᾳ παρέμεινεν ὁ Διονύσιος καὶ μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ προσκατεύοντος αὐτὸν Δομνηνοῦ, συλλέγων συνδρομὰς ἐκ τῶν ἐν τοῖς πλησίον μανθενίοις ἐργαζομένων Χριστιανῶν¹⁸⁷.

¹⁸⁷ Ἡ ἐπομένη ἐπιστολὴ διασωθεῖσα ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς μονῆς Σουμελαῖ ἀποσταλεῖσα δὲ τῷ Γερβασίῳ ὑπὸ τοῦ διευθύνοντος τὴν ἐν Καισαρείᾳ σχολὴν κρίνεται ἀξία ἐνταῦθα δημοσιεύσεως οὐ μόνον ὡς παρέχουσα ἱκανὰς περὶ τοῦ βιογραφουμένου Διονυσίου πληροφορίας, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀφορῶσα τὴν ἱστορίαν μιᾶς τῶν ἀρχαιτέρων σχολῶν: «Τῷ Πανοσιολογιωτάτῳ καὶ περιπόδαστῳ μοι πρωτογέροντι τῆς σεβασμίας καὶ πατριαρχικῆς μονῆς τοῦ Σουμελαῖ κυρίῳ μοι κύρ Γερβασίῳ. Τὴν ὑμετέραν περιπόδαστον καὶ ἀδελφικὴν μοι πανοσιολογιότητα χεῖλεσιν ἀδελφικοῖς ἀσπαζόμενος ὑπερήδιστα προσαγορεύω. Διὰ τοῦ παρόντος μου δὲν λείπω κατὰ χρέος μου ἀπαραίτητον πρῶτον μὲν νὰ ἐπερωτήσω τὴν ἐφετητάτην μοι καὶ ἀγαθὴν ὑγίαν της, δεύτερον δὲ νὰ ζητήσω τὰς γεροντικὰς καὶ ἰσακίους καὶ θεοπειθεῖς αὐτῆς εὐχὰς. Εἶτα δὲ νὰ τῇ δηλοποιήσω τὴν εἰς τὰ μαθήματα πρόδον καὶ τὴν ὑγιὰ καὶ ἡσυχαστικὴν κατάστασιν τοῦ ἀγαπητοῦ αὐτῆς ἀνεψιοῦ κύρ Διονυσίου. Τὰ ὅποια μολονότι πρὸ πολλοῦ ἐπεθύμουν διὰ βραχυστίχου μου γράμματος νὰ τῇ φανερώσω, ἐμποδιζόμενος ὁμως μέχρι τοῦδε καὶ ἀπὸ διαφόρους πολιτικὰς φροντίδας καὶ νεωτερισμῶν καὶ ἀπὸ τούς εἰς τὴν παράδοσιν τῶν μαθημάτων ἀτύτους κόπους καὶ ἀλλεπαλλήλους μερίμνας τῆς διοικήσεως τῆς σχολῆς ἡμῶν ἀνάβαλον μέχρι τοῦδε. Ἄφ' ὅτου γὰρ ὁ σεβαστὸς ἡμῶν Γέροντας κύρ Γεράσιμος ἐπηρεῖα τοῦ μισοκάλου ἐστερήθη τῆς ἐπαρχίας ταύτης τὸ περισσότερον βάρος τῶν τῆς ἐπαρχίας υποθέσεων ἐπεσεν εἰς ἐμέ μόνον τοῦτο χάριτι τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ διὰ τῶν θεοπειθῶν αὐτῆς εὐχῶν οὐδὲ στιγμήν δὲν ἐπαύσαμεν ἀπὸ τὴν παράδοσιν ἡμῶν. Ἦδη δὲ ὑποκλέψας ἑμαυτὸν μικρὸν ἀπὸ ταύτας ὅσον νὰ καθησυχάσω τὴν ἀνήσυχον αὐτῆς περιέργειαν καὶ φροντίδα περὶ τοῦ ἀνεψιοῦ της τῇ δηλοποιῶν, ὅτι ἀφοῦ ὁ ἅγιος Γέροντας κύρ Γεράσιμος ἀνεχώρησεν ἐντεῦθεν ἔλα-

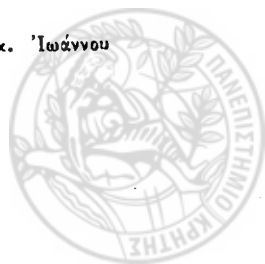
131. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΕΦΑΛΙΔΗΣ

Ἐγεννήθη ἐν Τραπεζοῦντι τῷ 1815. Ἐσπούδασε τὰ πρῶτα μαθήματα ἐνταῦθα, μετ' ὃ μεταβάς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκμάθησιν τοῦ πατρικοῦ ἐπαγγέλματος. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὅμως διαμένων ἤκουσε τὴν φήμην τοῦ σοφοῦ τῶν τότε χρόνων Θεοφίλου Καίρη καὶ μετέβη παρ' αὐτῷ εἰς Ἄνδρον. Ἄλλ' εὐρῶν συμπληρωμένον τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑποτρόφων αὐτοῦ παρέμεινεν ἐπὶ ἕξ μόνον μῆνας ὡς ἐξωτερικὸς μαθητῆς καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Σύρον, ἀναλαμβάνοντας τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ Θεοδώρου Στυλιανόγλου. Ἐκ Σύρου εἰς Κωνσταντινούπολιν μεταβάς ἐδίδαξεν ἐπὶ μικρὸν ἐν τῇ Μ. τοῦ Γένους σχολῇ καὶ εἶτα εἰς τὸ Φροντιστήριον τῆς Τραπεζοῦντος ὑπὸ Κωνσταντίνου Ξανθοπούλου. Ἐδίδαξεν ἐπίσης ἐν Κοτυώροις καὶ Οἰνῳῃ ἕξ ἧς ἐπανελθὼν εἰς Τραπεζοῦντα ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ παρθενιαγωγείου, ἐκτελῶν συγχρόνως καὶ χρέη γραμματέως ἐν τῇ μητροπόλει. Μετὰ ταῦτα προσελήρθη ὡς γραμματεὺς καὶ διδάσκαλος τῆς μονῆς Σουμελαῖ, ἐν ἣ παρέμεινεν ἐπὶ δεκαετίαν, γενόμενος ὁ διδάσκαλος τῶν πλειοτέρων πατέρων αὐτῆς καὶ τῶν ἐγγραμματοτέρων ἐν τοῖς χωρίοις αὐτῆς ἱερέων. Ἀπέθανεν ἐν Τραπεζοῦντι τῷ 1880 ἄγων τὸ 65 ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ.

132. ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΠΟΥΛΛΗΣ

Ἐγεννήθη ἐν Χορτοκοκοπίῳ τῆς ἐξαρχίας Βαζελῶνος, συνεσπούδασε δὲ μετὰ τοῦ Σάββα Τριανταφυλλίδου ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τῷ Νικολάῳ Λογάδῃ. Ἀπέθανε νεώτατος ἐκ τύφου τῷ 1833 ἐν τῷ ἐθνικῷ νοσοκομείῳ ἀφιερῶσας τὴν περιουσίαν του εἰς φιλανθρωπικὰ καὶ ἱερά καθιδρύματα ¹⁸⁹.

¹⁸⁹ Κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ ἐκ Χορτοκοκοπίου φίλου ἡμῶν κ. Ἰωάννου Ἀποστόλου Μαρνοπούλου.

133. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Κερασούντιος λόγιος διδάξας ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι καὶ διαδεχθεὶς τὸν Μιχαὴλ Οἰκονομίδην.

134. ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΚΕΡΑΣΟΥΝΤΙΟΣ

Ἐδίδαξεν ἐν Κερασούντι καὶ εἶτα ἐν Πλατάνοις ἔπου καὶ ἀποκατέστη νυμφευθεὶς.

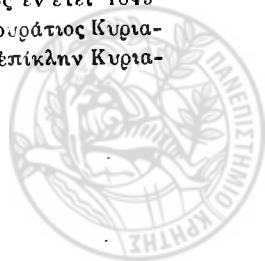
135. ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΕΧΑΣΠΟΥΛΛΟΥ

Μαθητὴς τοῦ ἀδελφοῦ του Θεοδώρου, ὅστις ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ἰωάννου Πλάτωνος, γενόμενος ἔκ Κερασούντος Χρῆστος Κεχασπούλλου, ἐδίδαξεν ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι κατὰ τὸ 1847 — 1848.

136. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΠΑΠΑ ΦΙΛΙΠΠΟΥ

Ἐν Ἀργυρουπόλει γεννηθεὶς καὶ ἐκεῖ σπουδάζας ἀνεδέχθη τὴν διδασκαλίαν τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ ¹⁹⁰.

¹⁹⁰ Τὰς ἐξῆς πληροφορίας παρέσχε μοι ὁ ἐν τῷ ἑλληνικῷ Φροντιστηρίῳ τῆς Ἀργυρουπόλεως διδάσκων κ. Δημ. Ἀποστολίδης εἰς ὃν ἀνέθηκε τὴν περισυλλογὴν αὐτῶν ἡ ἀξιότιμος τῆς πόλεως ταύτης ἐφορεῖα πᾶν προφρόνως ἀνταποκριθεῖσα εἰς ἡμετέραν προκλήτην: «Ὡς ἀρχαιότερος τῶν ἐν Ἀργυρουπόλει διδασκάντων ἀναφέρεται ὁ ἱερομόναχος Γρηγόριος, ἀποθανὼν ἐν Οἴνω· ὁ Καισαρεύς Σταύρος ἐπὶ Σιλδέστρου· ὁ ἐκ Καισαρείας ἱερομόναχος Τιμοθεὸς ἐπὶ Θεοφίλου· ὁ Παναγιώτης παπᾶ Φιλίππου καὶ ὁ Δημήτριος παπᾶ Γεωργίου, Ἀργυρουπολίται· ὁ Βασίλειος Χατζῆ Ἀκεψιμᾶ ἐκ Φυτιάνων. ἐφ' οὗ ἢ παρὰ τὴν μητρόπολιν σχολῆ μετὰ τῆς βιβλιοθήκης ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς ἐν ἔτει 1845· ὁ Ἀγαθόνικος ἀνεψιὸς τοῦ ἀρχιερέως Θεοφίλου· ὁ Μουσούτιος Κυριακίδης, καὶ τελευταῖος ὁ Γεώργιος Παπαδόπουλος ὁ ἐπίκλην Κυριακίδης».

137. ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ν. ΚΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

Τραπεζούντιος, μαθητεύσας ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ τῆς Τραπεζοῦν-
τος καὶ διδάξας ἐν Κερασσοῦντι κατὰ τὸ 1860.

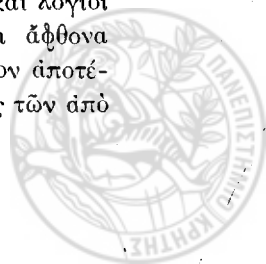
138. ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΚΥΠΡΑΙΟΣ

Κερασσοῦντιος, χρηματίσας σχολάρχης κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 1872—
1875 τριετίαν τοῦ ἐν Κερασσοῦντι ἑλληνικοῦ Φροντιστηρίου, ἰδρυθέν-
τος τῷ 1863.

139. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΩΤΗΣ

Ἱερομόναχος ἐν τῇ μονῇ Περιστερᾶ, ἐφ' ἱκανὸν ἡγουμενεύσας ἐν
αὐτῇ καὶ καταλιπὼν ἀρίστας τοῦ βίου καὶ τῆς διοικητικῆς αὐτοῦ
ἱκανότητος ἀναμνήσεις. Ὑπῆρξεν οὐ μόνον διὰ τὴν μονὴν τοῦ Περι-
στερεώτα, ἀλλὰ καὶ τὰς δύο ἄλλας περὶ αὐτὴν, εὐεργετικώτατος,
ὡς ἀγωνισθεὶς μετὰ ζήλου καὶ θαυμαστῆς καρτεροψυχίας ὑπὲρ τῶν
ἀρχαιοτάτων προνομίων αὐτῶν.

Ἦδυνάμεθα ἐνταῦθα καὶ περὶ ἄλλων νεωτέρων λογίων ση-
μειώσεις νὰ παραθέσωμεν; ἐκ τῶν πολλῶν κατὰ τὸ τελευταῖον
ἡμῶσι τοῦ λήγοντος αἰῶνος ἀνὰ τὴν Ποντικὴν ἀναδειχθέντων.
Τὰ περὶ τούτων ὅμως ὡς συγχρόνων σχεδὸν παραλίπομεν,
ἀρκούμενοι μόνον νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἤδη τὰ γράμματα
εὐρύτατα ἐξηπλώθησαν ἀνὰ τὴν πατρίδα ἡμῶν καὶ τὴν πέριξ
χώραν, πολλοὶ δὲ καὶ διδάσκαλοι καὶ ἐπιστήμονες καὶ λόγοι
τιμῶσιν αὐτὴν καὶ σχολεῖα ἱκανὰ προχέουσιν ἤδη ἀφθονα
τῆς παιδείας τὰ νάματα. Τοῦτο ὑπῆρξε τὸ ἀμεσώτερον ἀποτέ-
λεσμα τῆς συνεχοῦς καὶ καρποφορωτάτης ἐργασίας τῶν ἀπὸ

τῆς ἀλώσεως μέχρις ἡμῶν ἀκμασάντων λογίων, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτὸ μετ' εὐγνωμοσύνης σήμερον οἱ ἀπόγονοι ἐκείνων ἀνομολογοῦμεν καὶ μετ' εὐγνωμοσύνης μείζονος ἔτι αἱ ἐπερχόμενα γενεαὶ θέλουσιν ἀνομολογῆ.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΙΩΝ

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟΥ

Τὸ ὄνομα Φροντιστήριον φέρει ἡ ἐν Τραπεζοῦντι σχολὴ ἀπὸ τῆς ὑπὸ Σεβαστοῦ τοῦ Κυμνίνου κατὰ τὸ 1862 ιδρύσεως αὐτῆς. Βεβχίως σκεφαί μαρτυροῦν τούτου εἶναι δύσκολον νὰ προσαχθῶσιν, ἀφοῦ πρὸ μικροῦ ἀκόμη ἐν ἀμφιβόλῳ ἐτίθετο καὶ αὐτὴ ἡ τοῦ Κυμνίνου ἐν Τραπεζοῦντι παρὰμονή. Ἄλλ' ἡ λέξις Φροντιστήριον, ἡ ἡποία ἐσήμαινε σπουδαστήριον, ἐδίδετο κατὰ τὴν τότε ἀρχαίζουσαν γλῶσσαν εἰς πάσας σχεδὸν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων τὰς σχολάς, ὅπως περίπου σήμερον διακρίνομεν ταύτας διὰ τῶν ὀνομάτων γυμνάσιον, σχολαρχεῖον, ἀστικὴ σχολή, δημοτικὴ, παρθενγωγεῖον κτλ. Οὕτω Φροντιστήριον ὀνομάζετο τὸ Κουτουννιανόν, Φροντιστήριον ἐλέγετο πολλάκις ἡ Μεγάλῃ ἐν Ξηροκρήνη σχολή, Φροντιστήρια ἐκαλοῦντο καὶ αἱ ἐν Βλαχίᾳ σχολαί. Ἄλλὰ διὰ τὴν σχολὴν τῆς Τραπεζοῦντος ἀπέμεινεν ἡ λέξις μετὰ σημασίαις ἐιδίκεως πλέον, ὅπως εἰς ἄλλας σχολὰς ἄλλαι ἀπέμειναν λέξεις, οἷον Μεγάλην, Ἀκαδημία, Ἑλληνομουσεῖον κτλ. Καὶ ἀπέμεινεν εἰς τὴν ἐν Τραπεζοῦντι σχολὴν ἡ λέξις Φροντιστήριον εὐθύς ἀπὸ τῶν πρώτων τῆς συστάσεως αὐτῆς ἐτῶν καὶ μαρτυροῦν τούτου ἐπισημοτάτη τυγχάνει ἡ ἐπὶ τῶν βιβλίων τοῦ Ὑπομενῆ ἀφιέρωσις κατὰ τὸ 1743. Οὕτω δὲ ἐξηκολούθει ὀνομαζομένη ἡ σχολὴ καθ' ἕλον τὸ μακρὸν τοῦ βίου αὐτῆς διάστημα καὶ τὴν ὀνομασίαν ταύτην φέρει σήμερον καὶ τὴν ἰδίαν ἀμφιβόλως θέλει καὶ εἰς τὸ μέλλον τηρήσῃ.

Ἄλλ' εἶναι συνεχῆς ὁ βίος τοῦ Φροντιστηρίου, ὥστε νὰ θεωρηταί μία καὶ ἡ αὐτὴ ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ μέχρι τῆς σήμερον σχολῆς; Ὅτι κατ' ἐποχάς τινες τὸ Φροντιστήριον δὲν ὑφίστατο, εἶναι ἀναμφίβολον. Ἀλλὰ τὰ διαλείμματα αὐτοῦ δὲν ἦσαν συνήθως τοιαῦτα, ὥστε νὰ θεωρῆται ἐκάστοτε νέα σχολὴ ἢ μετὰ τὴν διακοπὴν τῆς λειτουργίας αὐτῆς ἀνασυνιστωμένη. Οὐδὲ πρέπει νὰ νομίζωμεν, ὅτι τὸ Φροντιστήριον δὲν ἐλειτούργει καθ' ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἔτη, διὰ τὰ ὅποια ῥητὴν τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ μαρτυρίαν δὲν ἔχομεν. Ἐπειδὴ πολλάκις συνέβη τοῦτο μὲν νὰ ὑφίσταται, σημεῖον δὲ περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ νὰ μὴ διεσώθῃ. Τὸ γεγονός ὅτι οὐδέποτε ἐξέλιπον τὰ γράμματα ἐν Τραπεζοῦντι μετὰ τὸν Κυμινίτην, μαρτυρεῖ συνεχῆ ὡπωσδήποτε τὴν λειτουργίαν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθέντος Φροντιστηρίου. Ἄλλως τε καθ' ὅλον τὸν δέκατον ὕψιστον αἰῶνα πλείστοι ἀνεφάνησαν λόγιοι Τραπεζοῦντιοὶ ἐνταῦθα ἐκπαιδευθέντες. Ἦρκει ἐνός ἢ δύο ἐτῶν διακοπὴ ἵνα πείσῃ τοὺς Τραπεζοῦντιοὺς ὅπως φροντίσῃσι διὰ πάσης θυσίας νὰ ἀνασυστήσῃσι τὴν σχολὴν των. Ἰεράρχαι λόγιοι καὶ φιλοπάτριδες, καὶ πολῖται διακεκριμένοι καὶ φίλοι τῆς παιδείας, δὲν ἔπαυον παροτρύνοντες καὶ συντελοῦντες εἰς εὐπρεπῆ καὶ ἀπρόσκοπον λειτουργίαν τοῦ Φροντιστηρίου. Ἐὰν δὲ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ γράφοντες, ἀναγκαζόμεθα ἐνίοτε νὰ θέτωμεν κενὰ εἰς τὴν συνέχειαν αὐτῆς, τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἀποδίδωμεν πάντοτε καὶ εἰς τὴν μὴ ὑπαρξίν αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἡ διακοπὴ τῶν ἐν αὐτῷ μαθημάτων ἐξ ἀνωτέρων πολλάκις ἐπεβάλλετο λόγων. Ἡ κατάστασις ἐν πρώτοις τῆς ἡμετέρας πατρίδος δὲν ἦτο πάντοτε εὐάρεστος ὑπὸ ἔποψιν μορφώσεως καὶ παιδείας, καὶ μάλιστα καθ' ἣν ἐποχὴν καὶ τῶν κοινῶν γραμμάτων οἱ πλείστοι ἐστεροῦντο, σκότος δὲ βαθὺ παρὰ τοῖς πλείστοις ἐπέκειτο καὶ ὀλίγιστοι ἐφρόντιζον περὶ ἐκγραμμτώσεως τῶν τέκνων αὐτῶν. « Ἡ γραφὴ, καὶ αὕτη ἄνευ τῶν καὶ κομμάτων, λέγει ὁ Τριανταφυλλίδης,¹⁹¹ ὑπῆρχε προσὸν τῷ ἱερεῖ τῆς ἐνορίας μόνον προσῆκον, τὰ δὲ γράμματα ἔθεωροῦντο πολυτέλεια μόνοις μακαριοῖς τισὶν ἐφικτὰ, ὁ δὲ τιθεὶς τόνον τινὰ ἢ πνεῦμα, ἔσω καὶ ἡμαρτημένως, ἔθεωρεῖτο μετὰ θαυμασμοῦ ὡς μεγάλων γνώσεων κάτοχος· οἱ πολλοὶ ἀπώλεσαν τὴν γνῶσιν τῶν γραμμάτων καὶ περιῆλθον εἰς τὴν κατὰ

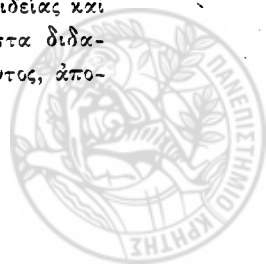
¹⁹¹ Ποντικὰ σελ. 46.

στασιν ἐκείνην εἰς ἣν εἰσὶ τὰ ἔθνη πρὸ τῆς εὐρέσεως τῆς γραφῆς»· εὐρίσκοντο βεβαίως, καὶ πολλοὺς τοιούτους ἤδη ἀναφέρομεν, οἱ γινώσκοντες καὶ τῆς ἀναμαρτήτου γραφῆς πολὺ πλείονα· ἀλλὰ δὲν ἀνκηρίνονται ἐπὶ τῆς σκηνῆς οἱ πάντες, οὐδ' ἠδύναντο αἱ ὀλίγα αὐταὶ ἀηθρόνες ἔαρ νὰ ποιήσωσιν. Ὁ φόβος ἐξ ἄλλου τῶν κατοίκων κρυπτομένων καὶ λάθρα βιούντων, ἐν παραβύστω καὶ κρυπτῶ καὶ αὐτὰ τὰ θρησκευτικὰ των καθήκοντα τελούντων, ἐν στενωποῖς καὶ ἀδιεξόδοις τὰς οἰκίας αὐτῶν οἰκοδομούντων καὶ ἐν ταλαιπωρίαις καὶ διηνεκεῖ ἀγωνίᾳ συνήθως ἐγκαταβιούντων, δὲν ἐπέτρεπε φανεράν τοῦ σχολείου τὴν διατήρησιν, οὐδὲ τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνάθροισιν πολλῶν, καθ' ὃν χρόνον καὶ τὸ νεαρὸν ἔτι τῆς ἡλικίας ἦν κίνδυνος διὰ τὸν ἀγοντα αὐτήν. Ἡ ἔλλειψις τρίτου διδασκάλων καὶ πόρων ἐδικαιολόγει τὴν κατ' ἐποχὰς τινὰς διακοπὴν τῶν μαθημάτων τοῦ Φροντιστηρίου, οὗτινος οὕτω ἡ ζωὴ ὑπῆρξε πλήρης δυσχερειῶν καὶ τοῦ ὁποίου διὰ τοῦτο ἡ μέχρις ἡμῶν διατήρησις θαυμασιωτέρα καὶ μᾶλλον ἀξιοπαρατήρητος τυγχάνει.

*
**

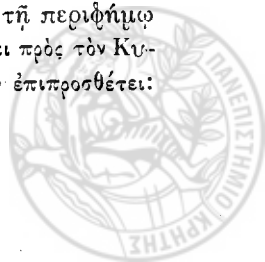
Ἐπῆρξαν λοιπὸν καὶ ἐποχῇ καθ' ἣς δὲν ἐλειτούργει τὸ Φροντιστήριον· ἀλλὰ καὶ δὲν ἦσαν τοσοῦτον πολυχρόνιοι ὥστε νὰ μὴ θεωρηθῇ συνεχῆς ἡ μακρὰ αὐτοῦ ἱστορία. Διότι ἤρκει νὰ ἴδωσιν οἱ κάτοικοι ὑφεστὶν τινὰ τῆς καταστάσεως, ἤρκει νὰ ἴδωσι μικρὸν τὴν τύχην προσμειδιῶσιν αὐτοῖς, ἤρκει νὰ ἀπαντήσωσιν ἀστὸν γραμματέων δόκιμον ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἀρτίως ἐπανκκάμψαντα ἢ λόγιον ἀλλοδαπὸν περιπεσόντά πως ἐν αὐτοῖς, καὶ εὐθὺς συνήρχοντο καὶ συνεσκέπτοντο περὶ τῆς ἐπαναφορᾶς εἰς τὴν ζωὴν τοῦ σχολείου των, προσκαλοῦντες δὲ τὸν λόγιον συνεφώνουν αὐτὸν καὶ οὕτω συνεκροτεῖτο καὶ πάλιν ἡ σχολή, εἰς ἣν συνέτρεχον οὐ μόνον παῖδες ἀλλὰ καὶ ἔφηβοι, οὐχὶ σπανίως δὲ καὶ ἄνδρες καὶ παρῆλικες γέροντες. Ἐχομεν δὲ πλείστας διασωθείσας μαρτυρίας περὶ τῆς εὐγενεοῦς ταύτης ἀμίλλης τῶν κατοίκων καὶ ἐν πολλοῖς σχετικοῖς ἐγγράφοις δύναται τις νὰ θαυμάσῃ τὴν προθυμίαν ταύτην καὶ ἀληθῆ νὰ αἰσθανθῇ συγκίνησιν ἐξ ἔσων ἐν αὐτοῖς ἀναγράφονται περὶ τῆς παιδείας καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς καλῶν. Εἶναι διὰ τοὺς λόγους τούτους μάλιστα διδασκτικωτάτῃ ἡ ἱστορία τοῦ Φροντιστηρίου τῆς Τραπεζοῦντος, ἀπο-

δεικνύουσα ὅτι μεθ' ὅλα τὰ ἐπακολουθήσαντα τὴν ἄλωσιν αὐτῆς δεινὰ καὶ τὴν ἀξιοθρήνητον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν κατάστασιν, εἰς ἣν οἱ κάτοικοι περιῆλθον, δὲν ἐξέλιπεν ἐκ τῆς καρδίας αὐτῶν τὸ αἰσθημα, οὐδ' ἀδιαφόρους πρὸς τὴν παιδείαν οἱ παρελθόντες αἰῶνες εὗρισκον αὐτούς. Ἡ ἔλλειψις βεβαίως πολλῶν εἰδήσεων κατ' ἐποχὰς τινάς, καθ' ἃς ἐλειτούργει μὲν τὸ Φροντιστήριον, δὲν ἐγράφη ἕως τι περὶ τούτου ἢ γραφέν δὲν περιῆλθε μέχρις ἡμῶν, δὲν ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ πραγματουθῶμεν ἐν ἰδίῳις κεφαλαίοις περὶ πάντων τῶν συνιστῶντων μίαν σχολήν. Οὐτε περὶ τῶν ἐκάστοτε μαθημάτων τοῦ Φροντιστηρίου, οὐτε περὶ τῆς κατὰ διαφόρους ἐποχὰς συντελεσθείσης ἐργασίας, οὐτε περὶ τῶν οἰκημάτων αὐτοῦ, οὐτε περὶ τῶν κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν ἐν αὐτῷ σχολαρχησάντων καὶ διδασκάντων δυνάμεθα διὰ μακρῶν νὰ διαλάβωμεν. Καταστρώνοντες ἐν τούτοις ἐνταῦθα τὸ ἱστορικὸν τούτου περὶ αὐτοῦ σχεδιάσμα, καὶ παρέχοντες ὅσας κατόπιν ἐπιμελοῦς ἐρεῦνης συνετύχουμεν πληροφορίας, ἀφ' ἐνός μὲν παρέχουμεν εἰκόνα τινὰ τῆς δράσεως αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ δίδομεν ἀφορμὴν εἰς συμπλήρωσιν ἐν τῷ μέλλοντι τῶν κατ' αὐτό.

*
**

Ἄναγομεν τὴν σύστασιν τοῦ Φροντιστηρίου τῆς Τραπεζοῦντος τῷ 1682 εἰς Σεβαστὸν τὸν Κυμινίτην, ὅχι διότι καὶ πρότερον δὲν ὑπῆρχον σχολαὶ ἐν Τραπεζοῦντι· ἀπ' ἐναντίας περὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ Κυμινίτου ἀναφέρεται, ὅτι ἐνταῦθα ἤκουσε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα· ἀλλὰ διότι ἡ αἴγλη τοῦ ἰδρυτοῦ, ἐκ τῶν σοφῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὄντος σχολαρχήσαντος δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Βουκουρεστίῳ, περιέβαλε καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν σχολήν. Ὅτι ἐν Τραπεζοῦντι παρέμεινε μετὰ τὴν τῆς Μεγάλης σχολῆς σχολαρχίαν καὶ ἐδίδαξεν ὁ Κυμινίτης, ἀναντίρρητον τυγχάνει ἐξ ὧσιν ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ διελάβομεν. Ἐλθὼν ἐνταῦθα τῷ 1682 ὅπως διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ προφυλάξῃ τὴν φιλίαν τοῦ πατρίδα ἀπὸ τοῦ καθολικοῦ προσηλυτισμοῦ, ἐγένετο ὁ ἰδρυτῆς τοῦ Φροντιστηρίου, ἐν ᾧ καὶ ἐδίδαξεν ἄχρι τοῦ 1689. «Πῆ τὴν καλλιὰν ὁ παῖς τῆς Καλλιόπης καὶ τῆς σεβασμιότητος ἐπῆξάτο; ἐν τῇ περιφύμῳ τῆς Τραπεζοῦντος πόλει καὶ πατρίδι φιλίη», γράφει πρὸς τὸν Κυμινίτην ὁ ἱερομόναχος Ἐφραίμ, ὅστις εὐθὺς κατόπιν ἐπιπροσθέτει:

«κορέσθητι Τραπεζοῦς καὶ μάλλον τῆς Βυζαντιδος κόμπαζε· αὐτὴ μὲν ἀπέβαλε, σὺ δὲ χαρμωσύνως ἀπολάμβανε». Τοῦ Κυμινῆτου δὲ μαθητὰὶ ὑπῆρξαν ὅ τε διαδεχθεὶς αὐτὸν Θεόδωρος ὁ Σημεῶνος καὶ ὁ ἀρχιερεὺς εἶτα Τραπεζοῦντος γενόμενος Παΐσιος καὶ ὁ ἱετροφιλόσοφος Ὑπομενᾶς καὶ ὁ εὐπαίδευτος τοῦ Βαζελῶνος ἡγούμενος Γερβάσιος καὶ πολλοὶ ἄλλοι τῶν χρόνων ἐκείνων λόγιοι. Τὸν Κυμινῆτην κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν τῇ πρὸς τὸν Ὑπομενᾶν ἐπιστολῇ του ὑπαινίσσεται ὁ Παΐσιος λέγων: ἐνθυμήσου τοῦ διδασκάλου σου τὴν ἀμετάπτωτον διάθεσιν ὅπου εἶχεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἔκρινεν εὐλογον νὰ ἀφήσῃ μνήμην ἀθάνατον· καὶ ποία εἶναι αὐτὴ ἡ μνήμη; ἢ σὴ λογίους καὶ πάντες οἱ μετὰ σοῦ, τὰ ἡγιασμένα τέκνα του».

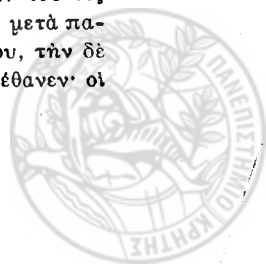
*
**

Ἐκεῖτο δὲ κατὰ τὴν παράδοσιν τὸ ὑπὸ τοῦ Κυμινῆτου συσταθὲν Φροντιστήριον ἐν τῷ μετοχίῳ τῆς μονῆς Σουμελά, ἔπου καὶ παρέμεινεν ἐπὶ πολὺν χρόνον, καθ' ὅσον δεύτερον αὐτοῦ οἴκημα ἀναφέρεται ἢ τοῦ Κανδύλογλου οἰκία. Ἀφιερωθὲν τὸ μετόχιον τοῦτο εἰς τὴν μονὴν ὑπὸ πλουσίου Τραπεζοῦντιοῦ ¹⁹² πολλὰκις ἐχρησιμοποιήθη διὰ σκοποῦς κοινωφελεῖς.

*
**

¹⁹² Ἐξ ἐγγράφου οἰκογενειακοῦ ἀρκούντως περιέργου Σάββας Ἰωαννίδης (ἱστορ. καὶ στατιστ. Τραπεζοῦντος σελ. 130) παραλαβὼν ἀφηγεῖται τὰ κατὰ τὴν ἀφιέρωσιν ταύτην :

Τὸ 1665 ὑπῆρχε πλούσιός τις Τραπεζοῦντιος, ἕνας καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοὺς προκρίτους τῆς πόλεως, οὗ τὸ ὄνομα Λογίζος Μασκούθης, ἐκ παλαιᾶς οἰκογενείας ἀναφερομένης καὶ ἐν τῷ χρυσοδοούλῳ Ἀλεξίου τοῦ Γ'. Ἡ δὲ σύζυγός του ὠνομάζετο Λυμπάνα. Εἶχε δὲ οὗτος πλοῖα ἐμπορικὰ ἑπτὰ καὶ ὑποστατικὰ πολλὰ καὶ χρηματικὸν πολὺ καὶ μέγα μετῆρχετο ἐμπόριον· εἶχε δὲ καὶ μίαν κόρην καὶ οὐδὲν ἄλλο τέκνον. Οὗτος δὲ ἔκτισε καὶ ἐν λαμπρὸν οἰκίαν εἰς τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ταῖς δὲ πέτραις ἔφερε μὲ τὰς βάρκας τῶν πλοίων του ἀπὸ τὴν Γημερᾶν. Αὐτὸ δὲ εἶναι εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου. Ἀφοῦ δὲ ἐτελείωσε τὴν οἰκίαν του ἀρραβωνίασε τὴν κόρην του εἰς ἕνα Τραπεζοῦντιον καὶ αὐτὸν ἐμπορον καὶ πλουσίου υἱόν, μετὰ παρέλευσιν δὲ καιροῦ ἔκαμεν ὄλας τὰς ἐτοιμασίας τοῦ γάμου, τὴν δὲ Κυριακὴν τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου ἀσθενήσασα ἡ κόρη ἀπέθανεν· οἱ

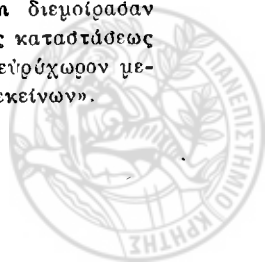
Τὸν Κυμνίτην διεδέχθη ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ Θεόδωρος ὁ Συμεῶνος, διδάξας ἐν αὐτῷ μέχρι τοῦ 1692. Εἶδομεν ἐν τῷ βίῳ Παναγιώτου Σινωπέως ὅτι διδάσκαλός τις ἐκ Τραπεζούντος Θεόδωρος ἐκλήθη ὑπὸ πλουσίου Σινωπέως πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων αὐτοῦ· ἐκ τούτου φάνεται ὅτι ὁ Θεόδωρος Συμεῶνος πρὶν ἢ ἀναλάβῃ τὴν σχολαρχίαν τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ κῆντρικῆς ἀκαδημίας ἐδίδασκεν ἐν Τραπεζούντι.

* *

“Οἱ δὲν ἔμεινε μετὰ τὸν Θεόδωρον Συμεῶνος κλειστὸν τὸ Φροντιστήριον ἔχομεν μαρτυρίαν ἔρηγναι ἐκ τοῦ κώδικος τῆς μονῆς Περιστερᾶ, ὅστις ἀναφέρει τὴν ὑπαρξίν τῆς σχολῆς τῆς Τραπεζούντος διὰ τὸ 1700. Τίς ἔμως ὁ διδάσκων ἐν αὐτῷ καὶ μέχρι ποίου ἔτους διήρκεσεν ἡ λειτουργία του δὲν εἶναι γνωστὸν. Ὅπως δὲ ποτε ἡ διακοπὴ αὐτοῦ δὲν ἦτο μακροχρόνιος, διότι περὶ τοῦ Νεκταρίου ἀρχιερατεύσαντος μέχρι τοῦ 1706 καὶ τοῦ Παΐσιου τοῦ διαδεγθέντος αὐτόν, ὁμολογεῖται ὅτι εἶχον σχολὴν ἑλληνικὴν. Διὸ καὶ βλέπομεν τὸν Παΐσιον γράφοντα τῷ 1717 τὴν ὡραίαν ἐκείνην καὶ συγχινητικωτάτην πρὸς τὸν ἱατροφιλόσοφον Ὑπομενᾶν ἐπιστολὴν, δι’ ἧς παρακαλεῖ αὐτὸν χάριν τῆς πατρίδος του νὰ ἐπιστρέψῃ οἴκῳ καὶ διδάζῃ. Πιθανὸν λοιπὸν ὅτι διδάσκαλος ὑπῆρχεν ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ μέχρι περίπου τῆς ἐποχῆς ταύτης καὶ ὅτι τούτου ἀποθανόντος ἢ παύσαντος νὰ διδάσκῃ ὁ Παΐσιος ἀπετάθη πρὸς τὸν Ὑπομενᾶν. Καὶ δὲν ἀνέλαβε μὲν οὗτος τὴν σχολαρχίαν τοῦ Φροντιστηρίου, ἀλλὰ κατὰ σύστασιν ἴσως τούτου ἀνετέθη αὕτη εἰς τὸν ἐκ Περιστερᾶ ἱερομόναχον Νικόδημον, ἀδελφὸν τοῦ ἡγουμένου Θεοδοσίου καὶ θεῖον τοῦ εἶτα ἀρχιερατεύσαντος ἐν Χαλδίᾳ Θεοφάνους.

* *

δὲ γονεῖς στολίδαντες αὐτὴν τὰ νυμφικὰ ἔθηκαν εἰς ἓν δωμάτιον. Ἐν τούτοις ὅμως ἐγίνοντο αἱ ἐτοιμασίαι τοῦ γάμου καὶ οἱ προσκεκλημένοι ἀγνοοῦντες εὐθύμουν χοροεῦντες καὶ εὐχόμενοι ὑπὲρ τῶν μελλονύμφων· ἀφοῦ λοιπὸν ἐτελείωσαν τὰ συνειθισμένα τοῦ γάμου, τότε ἀνοίξαντες τὸ δωμάτιον, ὅπου ἔκειτο ἡ νεκρὰ νύμφη, ἐτέλεσαν ἐφεξῆς καὶ τὰ τῆς κηδείας. Οἱ δὲ γονεῖς ἀκλῆροι ἤδη διεμοίρασαν εἰς μονὰς καὶ ἐκκλησίας καὶ πτωχοῦς τὸ πλεῖστον τῆς καταστάσεως διὰ μνημόσυνον τῆς θυγατρὸς των. Τὸ δὲ σημερινὸν εὐρύχωρον μετόχιον τῆς Σουμελᾶς ἐν Τραπεζούντι εἶναι ἀφίερωμα ἐκείνων».

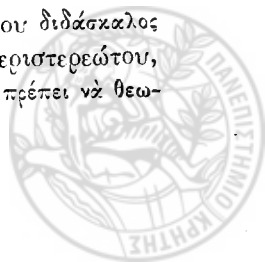
Ἡ διδασκαλία τοῦ Νικοδήμου ἐν Τραπεζοῦντι ὑπῆρξε μακροτάτη καὶ ἐξ αὐτοῦ ἡ σχολὴ ἐφ' ἱκανὸν ὠνομάζετο ἐνίοτε καὶ κοσμικὴ σχολὴ Νικοδήμου, χωρὶς ὅμως νὰ ἐκλείψῃ τὸ ὄνομα Φροντιστήριον. Ὑποθέτω, ὅτι ὁ Νικόδημος ἐσχολάζησεν μέχρι τοῦ 1747. Μαρτυρίας δὲ τούτου ἔχομεν τὰς ἐξῆς. Ἐν Σουμιελᾷ συντύχομεν χειρόγραφον ψυχγωγίαις γραφέν τῷ 1739 ὑπὸ μαθητοῦ τοῦ Φροντιστηρίου, ἐν Τραπεζοῦντι δὲ ἕτερον γραφέν ἀπὸ τοῦ 1742 — 1744 καὶ ἀνήκον εἰς τὸν Ἰωάννην Δομνηνόν. Κατὰ τὸ 1743 μάλιστα ἀφιερώθησαν εἰς τὸ Φροντιστήριον τὰ βιβλία τοῦ Ὑπομενᾶ καὶ ἡ ἀφιέρωσις αὕτη πιθανῶς συνετέλεσεν ὥστε νὰ καταβληθῇ ἐνέργεια πρὸς καταρτισμὸν βιβλιοθήκης τοῦ Φροντιστηρίου· διὸ καὶ βλέπομεν τὴν κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἔκδοσιν ἐπιστολῆς ἀφοριστικῆς κατὰ τῶν διακρυπτῶν τὰ βιβλία τοῦ Κυμινήτου. Ὅτι δὲ κατὰ τὸ 1748 δὲν ἐλειτούργει τὸ Φροντιστήριον φαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι τὰ βιβλία τοῦ Ὑπομενᾶ, τὰ ἐν τῷ μετοχίῳ τῆς μονῆς Σουμιελᾶ ἀποθεμενέα, περιῆλθον εἰς τὴν κυριότητα τῆς μονῆς ταύτης καταγραφέντα ἐν τῷ κώδικι αὐτῆς κατὰ τὸ ἔτος 1749. Τὰ προμνησθέντα χειρόγραφα ἱκανὰς παρέχουσιν ἡμῖν πληροφορίας περὶ τῶν διδχθέντων λόγων καὶ τοῦ ποιοῦ ἐν γένει τῆς διδασκαλίας. Ἐν τῷ μαθηματικῷ ἰδίως τοῦ Δομνηνοῦ ἐν τῷ τέλει ἐκάστου λόγου σημειοῦται καὶ ἡμερομηνία, ἐξ ἧς δυνάμεθα νὰ λάβωμεν γνῶσιν περὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν διήρκει ἕκαστον κείμενον. Μανθάνομεν τοιουτοτρόπως ὅτι τὴν 24 Δεκεμβρίου 1747 ἐτελείωσαν αἱ μονόστιχοι γνῶμαι τοῦ Χρυσολωρᾶ, ὅτι τὴν 12 Ἰουνίου 1743 αἱ κατὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ Μαξίμου Πλανουδίου δίστιχοι γνῶμαι τοῦ Κάτωνος, ὅτι τὴν 1 Ἰουλίου 1743 ἔλαβον πέρας αἱ γνῶμαι Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ ὅτι κατὰ τὰς 15 Δεκεμβρίου 1744 εἶχον περὶ τὴν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα, Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ κανὼν ἰαμβικός εἰς τὰ Θεοφάνεια καὶ εἰς τὴν Πεντηκοστήν, Δαμασκηνοῦ τοῦ Στουδίτου στίχοι, ἐκ τῆς Ἰλιάδος αἱ ῥαψῳδίαί α, β, γ, δ, καὶ ε καὶ Λουκιανοῦ. Σαμοσατέως διάλογοι. Τοῦ Νικοδήμου μαθηταὶ ὑπῆρξαν πλεῖστοι, ἐν οἷς Ἰωάννης ὁ Δομνηνός, πολλοὶ πατέρες τῆς Σουμιελᾶ καὶ Περιστερᾶ καὶ ἄλλοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης λόγιοι.

Τὸν Νικόδημον διεδέχθη ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ ὁ ἱερομόναχος Ἰερεμίας, ἀλλὰ δι' ἐν μόνον ἔτος, ἕως τὸ 1748, μεθ' ὃ οὗτος μὲν ἀνεχώρησεν εἰς Βλαχίαν τὰ μένεα πνέων κατὰ τῶν Τραπεζουντίων δι' ὅσα διδάσκων ἔπαθε καὶ μὴ ἀνεχόμενος οὐδ' εἰς ὄψιν αὐτῶν νὰ ἔλθῃ, τὸ δὲ Φροντιστήριον ἐκλείσθη. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ χρόνος τῆς ἀργίας αὐτοῦ δὲν παρετάθη ἐπὶ πολὺ, διότι κατὰ τὸ 1752 ἀπαντῶμεν διδάσκοντα ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ τὸν Θεόδωρον Χατοῦ Πέτρου, ὅτε καὶ συνέταξεν θεματογραφίαν δωρηθεῖσαν εἰς τὸν ἦδη ἐφησυχάζοντα ἐν Περιστερῇ Νικόδημον ἀποκειμένην δὲ ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ. Ἀλλὰ καὶ πάλιν μετ' αὐτὸν φαίνεται, ὅτι ἔμεινον ἀργῶν τὸ Φροντιστήριον, ἀναμένον τὴν ἐπὶ τοῦ μητροπολιτικοῦ τῆς Τραπεζούντος θρόνου ἀνοδὸν τοῦ Δωροθέου ὅπως ἀναπετάσῃ καὶ πάλιν τὰς πύλας αὐτοῦ, Θεοφάνους μόνον τινὸς ἀναφερομένου ὡς διδασκάλου.

* *

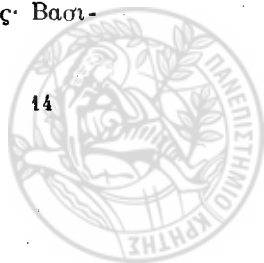
Τῷ 1864 ἀποθανόντος τοῦ Ἀνανίου προεκρίθη μητροπολίτης Τραπεζούντος ὁ τούτου ἀνεψιὸς Δωροθέος, ὅστις εὐθὺς ἀμέσως, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωάννου Δομνηνοῦ. ἠνέωξε τὸ Φροντιστήριον. «Ἀφ' οὗ τούτου τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου ἐγκρατῆς διεγένου, γράφει ὁ Δομνηνὸς ἐν τῇ γνωστῇ προσφωνητικῇ πρὸς τὸν Δωροθέον ἐπιστολῇ, οὐδενὸς ἤψω πράγματος, ἀλλὰ πάση σπουδῇ καὶ ἐπιμελείᾳ τὴν τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων σχολὴν τῇ σῇ ἐπαρχίᾳ ἠνέωξας, ὑφ' ἧς οἱ πλείονες τῶν ἐκ τοῦ ποιμνίου σου παιδῶν τῇ ἐπιδόσει τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων ἐφοτίσθησάν τε καὶ ἐπὶ τὸ βέλτιον καὶ κόσμιον τῶν ἠθῶν μετηνέχθησαν». Ἀλλὰ τίς ἦτο ὁ προσκληθεὶς διδάσκαλος; Ἐπὶ μαθηματαρίου ἀνήκοντος εἰς Παναγιώτην Χατζῆ Κακοῦλογλῆν ἢ Γραμματικόπουλον, γραφέντος δὲ ἀπὸ τοῦ 1768—1774 εὗρομεν τὴν σημείωσιν: «Παναγιώτης υἱὸς Χατζῆ Γεωργίου ἐκ πόλεως Τραπεζούντος μαχάλα Βουσιμούλκα, ἐν τῇ κοσμικῇ σχολῇ Νικόδημου ἱερομόναχου, ἀρχιερατεύοντος μητροπολίτου κυρίου κυρίου Δωροθέου». Ἐκ πρώτης ὄψεως ἠδύνατό τις νὰ υποθέσῃ ὅτι ὁ τοῦ Κακοῦλογλου καὶ τοῦ Κανδήλογλου διδάσκαλος ἦν ὁ Νικόδημος, ἕτερος ἕως τοῦ προμνησθέντος Περιστερεώτου, ἢ αὐτὸς οὗτος ὁ Περιστερεώτης, ὅστις κατὰ ταῦτα πρέπει νὰ θεω-

ρήθη πολύ νεώτερος. Ἄλλὰ τὴν ἐπωνυμίαν κοσμικὴν σχολὴν Νικοδημοῦ συνηγηθήσμεν ἤδη καὶ διὰ τὸ ἔτος 1742, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι ὡς ἐκ τοῦ μακροχρονίου τῆς διδασκαλίας τοῦ Νικοδημοῦ ἐν Τραπεζοῦντι παρέμεινε τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τὴν σχολήν, τοῦτο δ' ἀκριβῶς ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἱστορία τοῦ Φροντιστηρίου καθ' ὅλον τὸ μακρὸν τοῦτο διάστημα εἶναι συνεχῆς ἀφοῦ ἡ ἀνασυστασθεὶς σχολὴ φέρει τὴν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ διδάσκοντος ἐπωνυμίαν τῆς παλαιᾶς.

Διδάσκαλος ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ ἀνασυστηθέντι ὑπὸ τοῦ Δωροθέου ὑπῆρξε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα Ἰωάννης Οἰκονόμος ὁ ἐκ Καθαρῶν. Ὡμιλήσαμεν ἤδη περὶ τῆς περιεργωτάτης ὁμοιότητος τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Τραπεζοῦντος διασωθέντων χειρογράφων τοῦ Οἰκονόμου τούτου πρὸς τὰ τοῦ Ἠλία Κανδύλογλου¹⁹³, ἧτις δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῆ ἄλλως εἰμὴ ὅτι ὁ Οἰκονόμος ὑπῆρξε διδάσκαλος καὶ ὁ Κανδύλογλος μαθητής. Πληρεστάτη εἶναι καὶ ἡ συλλογὴ τῶν διδασθέντων κειμένων ἢ μετὰ τῆς ψυχγωγίας αὐτῶν ἐν τῷ προμνησθέντι χειρογράφῳ τοῦ Παναγιώτου Χατζῆ Κακούλογλου διασωθεῖσα: Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου πρὸς Βασίλειον· Ἰγνατίου τοῦ Μεγάλου σκευοθύλακος τοῖς νέοις κατὰ στοιχεῖον γνῶμαι μονόστιχοι ἐκ διαφόρων συλλεγεῖσαι ποιητῶν (1768)· Κάτωνος Ρωμαίου γνῶμαι δίστιχοι κατὰ τὴν τοῦ Πλανουδίου μετάφρασιν (Δεκέμβριος 1768)· χρυσᾶ ἔπη Πυθαγόρα (Μάρτιος 1769)· στίχοι εἰς Φωκυλίδην καὶ Φωκυλίδου ποίημα νουθετικὸν (Μάιος 1769)· Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνῶμαι δίστιχοι (Σεπτέμβρ. 1769)· κανὼν ἰαμβικὸς εἰς τὴν γέννησιν καὶ τὰ Θεοφάνεια· Γρηγορίου Ναζιανζινοῦ λόγος· ποίημα Κοσμᾶ· κανὼν εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν (1769)· Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα· στίχοι ἠρωελεγεῖοι Δαμασκηνοῦ τοῦ Στουδίτου εἰς τὴν Θεοτόκον· ἔκθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν Ἀγαπίου διακόνου· Γρηγορίου Ναζιανζινοῦ λόγος εἰς βάπτισμα (Ὀκτώβριος 1771—Ἰανουάρ. 1772)· Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου περὶ προσευχῆς (Μάρτιος 1772)· Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς Εὐτρόπιον τὸν εὐνοῦχον (Ἰούνιος 1772)· Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος εἰς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον (Ὀκτώβρ. 1773)· Βασιλείου τοῦ Μεγάλου εἰς τοὺς τεσσαράκοντα μάρτυρας· Βασι-

¹⁹³ Ἴδε σημείωσ. 127.

λείου τοῦ Μεγάλου εἰς Βαρλαάμ τὸν Προφήτην· Συμεῶνος τοῦ Μεταφραστοῦ λόγος εἰς τὸν θρηῖνον τῆς Θεοτόκου· Ἰλιάδος ῥαψωδίαί α, καὶ β· Χριστοθήθεια Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου (1774)· Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ εἰς τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν Καισάρειον· Πρόκλου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως λόγος εἰς τὰ Θεοφάνεια : Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὸ ποσὸν τῆς διδασκομένης ὕλης· ἀλλ' ἠδυνάμεθα ἀντλοῦντες ἐκ τῶν ἀφθόνων σημειώσεων τοῦ μαθηματαρίου τούτου νὰ καταδειξώμεν καὶ τὸ ποιὸν ἄλλων γνώσεων παρεχομένων τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ εἰς τοὺς σπουδαστάς ἢ συλλεγομένων ἐπιμελῶς καὶ ἀποθησαυριζομένων ἐν τοῖς χειρογράφοις. Ἐξ ἐμπνεύσεως οὕτω πολλὰ περὶ διαφόρων ἐθνῶν, ἅτινα τερατώδη νὰ ἐστάθησαν, περὶ τῶν Ἀβαριμῶν, οἵτινες ἔχουσι τὰς πατούνας ἀνεστραμμένας, περὶ τῶν ἀνδρογύνων, ἀρρένων μὲν εἰς τὸ δεξιὸν μέρος, θηλέων δὲ εἰς τὸ ἀριστερὸν· περὶ τῶν ἀνθρωποφάγων εὐρισκομένων καὶ ἐν Ἰταλίᾳ· περὶ τῶν ἐν Σκυθίᾳ Ἀρμασπῶν τῶν μεθ' ἑνὸς μόνου ὀφθαλμοῦ εἰς τὸ μέσον τοῦ προσώπου· περὶ τῶν ἄνευ στόματος Ἀοτόμων, τῶν διὰ τῆς ὀσμῆς μόνον τῶν ἀνθρώπων ἐν ταῖς Ἰνδίας ζώντων· περὶ τῶν Βυθυαίων, ὧν αἱ γυναῖκες δύο κόρας εἰς ἕκαστον τῶν ὀφθαλμῶν εἶχον· περὶ τῶν ἐν στήθει ἔχόντων τοὺς ὀφθαλμοὺς Βλεπτῶν ἢ Βλεπιμόνων· περὶ τῶν Δαρδανῶν ὧν αἱ γυναῖκες μετεβλήθησαν εἰς ἀνδρας· περὶ τῶν Ἐνωτοκοίτων ὧν τὰ ὄτα ἐκρέμαντο μέχρι τῶν ποδῶν· περὶ τῶν ἐν Γερμανίᾳ Ἠλουσίων τῶν κατὰ τὸ πρόσωπον μόνον ἀνθρώπων· περὶ τῶν Ἰμαντοπόδων, οἵτινες συμφράμενοι ἐκινουῦντο· καὶ τὸσόν ἄλλων λαῶν, τῶν μὲν ἄνευ στόματος, τῶν δὲ ἄνευ ῥινός, τῶν δὲ μετὰ μίαν μόνον ἐν τῷ προσώπῳ ὀπῆς, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἴσως τὰ περισσότερα εἶναι ψευδῆ, ἐγράφησαν ὅπως ἐνταῦθα χάριν εἰδήσεως. Καὶ περὶ τοῦ χειμῶνος : «Ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις πλεονάζει τὸ φλέγμα ἐν τοῖς ἀνθρώποις καὶ ἡ καρδία σταματᾷ διὰ τὸ ψῦχος καὶ δεῖ τοὺς ὑγιαίνοντας λάχανα δοσιεῖν ἐσθίειν, πίνειν δὲ καὶ γαμῖκα μετὰ μέλιτος καὶ ἀρωμάτου καὶ ἀπέχειν πλῆσιμονῆν ὄσπριων, ἀκόμην καὶ ἰχθύων κλωρῶν καὶ βραδέων δειπνῶν· ταῦτα εἰσὶν ὑγείας πρόξενα καὶ πρέπει φύλαξις ἀπὸ ὅσα ἐγράφησαν, ἂν θέλετε καὶ ἀγαπᾶτε τὴν ὑγίαν τοῦ σώματός σας».

Τῷ 1778 σταλείς ὑπὸ τῶν ἐκ Τραπεζοῦντος τὴν καταγωγὴν ἔχόντων Ὑψηλάντων καὶ Μουρουζιηδῶν ἀνέλαβε τὴν σχολαρχίαν τοῦ Φροντιστηρίου ὁ Ἡλίας Κανδύλογλου, διδάξας ἐν αὐτῷ ἐπὶ ἑξ ἔτη μέχρι τοῦ 1784, ὅτε καταδιωχθεὶς ἀπὸ ρθόνου καὶ ἀμάθειαν δι' ἐνὸς Δερέπευ καὶ φοβούμενος μήπως δολοφονηθῆ ἀνεχώρησε κρυφὰ ἐκ Τραπεζοῦντος. Ὁ Κανδύλογλου ἐδίδασκεν ἐν τῇ οἰκίᾳ κκαλογήρου τινὸς ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἐν αὐτῇ ἀκριβῶς τῇ θέσει ἐν ἣ σήμερον κεῖται ἡ οἰκία Χατζῆ Πάνου Τερζοπούλου, ἐλάμβανε δὲ ἐτήσιον μισθὸν 300 γρόσια, πληρονόμενα ὑπὸ τῶν προστατῶν αὐτοῦ. Ἡ καταδίωξις ἦν ὁ Κανδύλογλου ὑπέστη ἔσχατον ἀλεθριωτάτας συνεπειὰς ἐπὶ τῆς τύχης τοῦ Φροντιστηρίου τῆς Τραπεζοῦντος ὑπερ καὶ ἐπὶ μακρότερον διάστημα μετ' αὐτὸν ἔμεινε ἀργὸν καὶ πολλὰς διήλθε περιπετείας μέχρι τοῦ 1816.

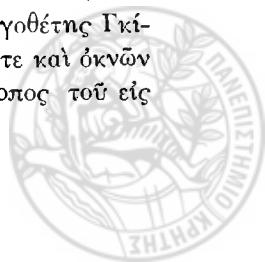
* *

Ἡ ἀπὸ τοῦ 1784 μέχρι τοῦ 1816 ἱστορία τοῦ Φροντιστηρίου εἶναι καὶ ἡ σκοτεινότερα. Ὅτι κατ' ἐποχὰς τινὰς ἐν τῷ μεταξὺ τὸ Φροντιστήριον ἐλειτούργει κεῖται ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, καθ' ὅσον ὀνομαστὶ ἀναφέρονται πολλοὶ ἐν αὐτῷ διδάξαντες. Πότε ὅμως ἔκαστος αὐτῶν ἐσχολάργησε, καὶ ποῖα τὰ ἔτη τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ καὶ τὰ ἔτη τῆς ἀργίας δὲν εἶναι γνωστὸν. Ἀναφέρονται διδάξαντες κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο Σεραφεῖμ ἱερομόναχος ἐκ Χαλδίας, Ἰωάννης ἐκ Χολομάνας, Γεώργιος Κλαδοπούλος καὶ Ἰωάννης Καισαρεύς· ἐπίσης δι' ἐν ἔτος, τὸ 1803, ἐδίδαξε δευτέρου φορᾶν καὶ ὁ Ἡλίας Κανδύλογλου, ὅπουτ' ἐμαθῆ-θεν ἐν αὐτῷ καὶ ὁ Σάββας Τριανταφυλλίδης. Ἡ ἔλλειψις δὲ πολλῶν πληροφοριῶν καὶ ἡ ἀνικανότης ἴσως τῶν ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο διδάξαντων συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ νομισθῆ ὑπὸ τινῶν ἐκλιπὸν τὸ Φροντιστήριον, οὕτω δὲ νὰ θεωρηθῆ ὡς πρῶτον ἔτος τῆς συστάσεως τοῦ Φροντιστηρίου τὸ 1816. Ἀλλ' ὁ σταθμὸς οὗτος κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην πρέπει νὰ ἐκλίπῃ ἐντελῶς, τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ὑπάρχουσιν ἐγγράφα ἐπισημύματα δι' ὧν μαρτυρεῖται τῆς ἐλληνικῆς ἐν Τραπεζοῦντι σχολῆς ἡ ὑπαρξίς. Καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον θέλομεν διατρέψῃ πλειότερον ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, ἐκθέτοντες ὅσα συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας γνώμης.

* *

Τὸν κατὰ τὸ 1798 ἀποθανόντα μητροπολίτην Τραπεζοῦντος Δωροθέον διεδέχθη ὁ ἐκ Τριπόλεως Παρθένιος. Καὶ ἦν μὲν ὁ ἀνὴρ παιδείας ἀγευστος, τυχὼν ὅμως διαθέσεως καλῆς καὶ συμβούλων ἀγαθῶν, οὐκ ὀλίγον ὑπὲρ τῆς ἐγκραμματώσεως τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ εἰργάσθη. Σύμβουλον καὶ βοηθὸν πρὸς τοῦτο ἔσχε τὸν πρωτοσύγγελον αὐτοῦ Γερασίμου Δομνηνόν, ὅστις καὶ διετέλεσεν ἐπίτροπος τοῦ σχολείου κατὰ τὸ 1805, καθ' ὅσον ἐπὶ βιβλίου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου ἀποκειμένου ἐνετύχωμεν τήνδε τὴν ἀφιέρωσιν : « ἡ παροῦσα λογικὴ τοῦ σοφωτάτου Θεοφίλου τοῦ Κορυθαλλέως ἀφιέρωται τῇ νεωστὶ συστηθείσῃ ἐν τῇ Θεουπόλει Τραπεζοῦντι σχολῇ παρ' ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου Γενναδίου ἱερομονάχου ἀρχιμανδρίτου τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ Οὐγγροβλαχίας ἱερᾶς μονῆς τοῦ ἀγίου Ἰωάννου, εἰς μνημόσυνον, ἐνεχειρίσθη δὲ τῷ ἀγίῳ πρωτοσυγγέλλῳ Τραπεζοῦντος κύρ Γερασίμῳ τῷ καὶ ἐφόρῳ τῆς αὐτῆς σχολῆς, 1805 Ἰουνίου 10 ». Ἐν-τεῦθεν εἰκάζομεν ὅτι ἡ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Κανδύλογλου τῷ 1804 διαλυθεῖσα σχολὴ ἔμεινεν ἀργὴ ὀλιγώτερον τοῦ ἔτους. Ἄλλως τε καὶ ἐκ τῆς ἐν τῷ βίῳ τοῦ Κανδύλογλου δημοσιευθείσης ἐπιστολῆς αὐτοῦ γινώσκομεν μετὰ πόσης προθυμίας ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐφρόντιζον περὶ τῆς τακτικῆς τοῦ σχολείου λειτουργίας. Ἀντιφρόντιζον τυγχάνει, ὅτι οὐδέποτε τοῦτο ἔμεινεν ἀργὸν ἐπὶ χρόνον πολύν, ὅτι δὲ ἡ πρὸ τοῦ 1816 παῦσις τῶν μαθημάτων αὐτοῦ δὲν ἦτο τοιαύτη ὥστε μετὰ λόγου νὰ θεωρηθῆ ὀρθὴ ἢ ὑπόθεσις τῆς παντελοῦς αὐτοῦ ἐκλείψεως. Ἐν τῷ κώδικι ἄλλως τε τῆς μητροπόλεως Τραπεζοῦντος διεσώζετο μαρτυρία περὶ τούτου ἱκανῶς ἀξία λόγου. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ κώδιξ οὗτος δὲν ὑπάρχει ἐξαφανισθείς, ἀγνώστον πῶς, οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς μητροπόλεως ἐνετύχωμεν ἐπὶ σημειωματαρίου ἐκ τοῦ μητροπολιτικοῦ κώδικος ἀντιγραφεῖσαν τὴν μαρτυρίαν ταύτην, ὡς πληροφορεῖ ἡ ἐπ' αὐτοῦ σημείωσις : « ἀντεγράφησαν ἐκ τοῦ ἱεροῦ κώδικος τῆς μητροπόλεως ἀπὸ φύλλον 271 ». Ἡ μαρτυρία αὕτη ἔχει ὡς ἑξῆς : « Ὁ κατὰ τὸ Βουκουρέστιον τοῦ εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον τῆς Τραπεζοῦντος αὐθεντικοῦ ἐλέους (ἅτινα εἰσὶ γρόσια 400, ἦτοι τετρακόσια) ἐπίτροπος ὑπάρχει ὁ Κωστάκης Λογοθέτης Γκίκας, ἅπερ δίδονται ἐκ τῶν αὐθεντικῶν βαμμάτων τε καὶ ὀκνῶν ἀνὰ διακόσια γρόσια. Ὁ δὲ τοῦ ἐν Ἰασίῳ ἐπίτροπος τοῦ εἰς

τὸ ἴδιον σχολεῖόν μας αὐθεντικοῦ ἐλέους (ἄπερ εἰσὶ γρόσια διακόσια) ὑπάρχει ὁ τοῦ ὑψηλοτάτου αὐθέντου Ἀλεξάνδρου Μουρούζη ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς Σανδουλάκης μέγας Χάτμανος. Τῶν ὁποίων αὐθεντικῶν τὰ χρυσοβούλλα ὑρίσκονται ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τῷ τιμωτάτῳ Ἰορδανάκῃ Καπλάνογλου ἐπιτρόπῳ ὄντι τῆς σχολῆς, τὰ ὁποῖα αὐτοχειρῶς ἐνεχείρισεν ὁ πρωτοσύγγελός μας Γεράσιμος κατὰ τὸ αὐε, Ὀκτωβ. ζ'». Ἐκ τῆς πολυτίμου ταύτης σημειώσεως πληροφοροῦμεθα ὅτι τὸ Φροντιστήριον ἐτιμᾶτο διὰ δύο χρυσοβούλλων, ἐκδοθέντων ἴσως τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Γερασίου Δουμνηοῦ καὶ ὀριζόντων ὑπὲρ αὐτοῦ ἐτήσιον ἐπίδομα· μαθάνομεν ἐπίσης ὅτι ἡ σχολὴ διετήρει ἐπιτρόπους καὶ ἐφόρους καὶ ἐκτὸς τῆς Τραπεζοῦντος, ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐν Ἰασίῳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἕπου ἐπίτροπος ἦν ὁ Ἰορδάνης Καπλάνογλους, παρ' ᾧ καὶ ἦσαν κατατεθειμένα τὰ χρυσοβούλλα.

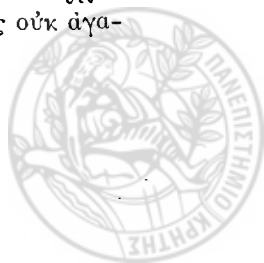
* *

Χρυσόβουλλον ὑπὲρ τῆς σχολῆς τῆς Τραπεζοῦντος ἡμῶς γνωρίζομεν καὶ προγενέστερον τὸ τοῦ 1803, ἕπερ δημοσιεύεται ὑπὸ Σ. Ἰωαννίδου¹⁹⁴, μὴ δηλοῦντος δυστυχῶς πόθεν παρέλαθεν αὐτό. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ τούτῳ τὸ ὑπὲρ τῆς σχολῆς ἐτήσιον ἐπίδομα ὀρίζεται εἰς γρόσια τριακόσια, ἐνῶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἀναγράφονται, τετρακόσια μὲν ἐν τῷ πρώτῳ, διακόσια δὲ ἐν τῷ δευτέρῳ, ἔπεται, ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰωαννίδου δημοσιευόμενον τοῦτο χρυσοβούλλον εἶναι ἕτερον τῶν δύο ἐν τῷ μητροπολιτικῷ κώδικι μνημονευόμενων. Θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον ἐὰν τὰ χρυσοβούλλα ταῦτα ἀνευρισκόμενα παρεδίδοντο εἰς τὸ Φροντιστήριον, τοῦ ὁποίου οὕτωςαι πολύτιμα κειμήλια διατελοῦσι. Ἴδου τὸ ὑπὸ Σ. Ἰωαννίδου δημοσιευόμενον :

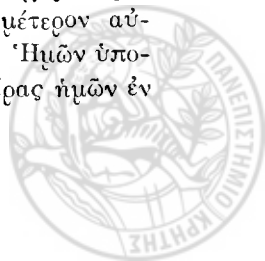
« Ἰωάννης Ἀλέξανδρος Κωνσταντῖνος Μουρούζης Β. Β. ἐλέφ Θεοῦ αὐθέντης καὶ ἡγεμῶν πάσης Μολδοβλαχίας.

Τῷ μέντοι φωτὶ φαίνειν, καὶ πυρὶ θερμαίνειν, ἄρχοντι δ' εὐεργετεῖν ἢ φύσις ἀπένευμε. Τὸ γάρ τοι δύνασθαι μόνον πλέον τῶν ἄλλων ἓνα τὸν ἄρχοντα καὶ τούτων ἀπλῶς ἄρχειν, ἀρχὴν τε ἅμα καὶ βίαν ξυνίστησιν, ὅγε δὴ κοινὸν καὶ τοῖς οὐκ ἀγα-

¹⁹⁴ Ἱστορία καὶ στατιστ. Τραπεζ. σελ. 139.

θοῖς τὴν φύσιν ξυμβέβηκε. Τόγε, μὴν πρὸς τὰς τῶν ἀνθρώπων εὐεργεσίας μεγαλοπρεπές τε καὶ ἐλευθέριον, καὶ τὸ χρηστῶς τε καὶ εὐμενῶς, ὡς ἐκ πηγῆς τίνος τῆς ἀρχῆς τοῖς θεομένοις προτείνειν τὰς χάριτας εἰκότως ἂν ἀρχοντας καὶ φύσιν καὶ ἀρετὴν ὀνομάσειμεν· οὐδὲ γὰρ δι' ἑαυτὸν τὴν ἀρχὴν πρὸς Θεοῦ ἐμπέπιστευται, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑπὸ Θεοῦ εὐεργεσίαν καὶ σωτηρίαν τοῖς ἀνθρώποις χορηγοιμένην, οἷα καὶ χεῖρ τις τῆ περὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους προνοία ὑπηρετεῖν. Διὸ δὴ καὶ μᾶλλον ταῖς εὐποιαῖς σεμνύνεσθαι πρέπει τῷ ἀρχοντι καὶ ταύταις δορυφορεῖσθαι καὶ παραπέμπεσθαι, ἥγε θεραπόντων τε πλήθει καὶ ἐσθήτων λαμπρότητι, καὶ ταῖς λοιπαῖς τοῦ πλοῦτου πολυτελείαις, δι' ὧν περ ἐκπλήξιν τε καὶ φθόνον τοῖς περὶ ταῦτα τεθηπόσιν ἴσως ἂν ἐμποιήσειεν, εὐνοίαν δέ τοι καὶ δόξαν οὐδ' ὀπωσοῦν· πρὸς ἃ γε μόνοι οἱ μακάριοι τείνουσιν, οἷόν τινα τῆς ἀληθοῦς κολοφῶνα εὐδαιμονίας. Ταῦτ' ἄρα καὶ ἡμεῖς εὖ εἰδότες καπὶ τὸ εἶ ποιεῖν τὴν ἀρχὴν πρὸς Θεοῦ εἰληφότες, ἐπειδὴ περ οἱ Τραπεζοῦντιοι συνδρομῆ τε καὶ συνεργείᾳ τοῦ οἰκείου αὐτῶν ποιμένος ἁγίου Τραπεζοῦντος, ἀνδρὸς ἀγαθοῦ τε καὶ φιλομούσου· ἑλληνικὴν τῶν νέων σχολὴν συνεστήσαντο, καὶ διὰ γραμμάτων ἰκετεύσαντες τῆς Ἡμετέρας αὐθεντικῆς ἐπικουρίας καὶ χάριτος πρὸς τοῦργον ἐδεήθησαν, ἔγνωμεν τοῦτο μὲν τοῦ πράγματος ἐκείνους ἀγάμενοι, τοῦτο δὲ καὶ τὴν ἀνέκαθεν ἐκ προγόνων ἡμῶν τιμῶντες πατρίδα, καὶ ταῖς μούσαις, ὡς πολλαχῆ, καὶ ταύτη βοηθοῦντές τε καὶ συναιρούμενοι, μὴ δεῖν περιῦδειν τῆς Ἡμετέρας θεομένοις εὐεργεσίας. Ὅθεν οἷν τῷδε τῷ ἡμετέρῳ αὐθεντικῷ χρυσοβούλλῳ θεοπίζοντες ἐντελλόμεθα κατ' ἔτος τῆ ᾠθείσῃ σχολῇ ἀπονεμεσθαι διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡμετέρων εὐγενεστάτων ἀρχόντων Καπου-κεχαγιάδων ἀνά τριακόσια γρόσια ἀπὸ τῶν ἡμετέρων αὐθεντικῶν κτημάτων τε καὶ ὀκνῶν καθ' ἡμίσεια· ἀξιούμεν δὲ καὶ τοὺς μεθ' ἡμῶν ἐκλαμπροτάτους αὐθέντας ἀδελφοὺς ἡμῶν καὶ τῷ γένει ξηνορῶν χρήσιμον καὶ τὰς ἐντεῦθεν ἀμοιβάς, ἰδίους χρυσοβούλλοις τὴν ὀρισθεῖσαν χάριν προσεμπεδῶσαι. Ἐπὶ ταύτοις ἐξεδόθη τὸ παρὸν Ἡμέτερον αὐθεντικὸν χρυσοβούλλον ἐπικυρωθὲν τῇ αὐθεντικῇ Ἡμῶν ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι. Τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς δευτέρας ἡμῶν ἐν

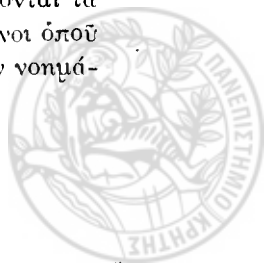
Μολδοβλαχία ήγεμονίας, έν τή αύθεντικῇ ήμῶν καθέδρα τοῦ Γίσιου. Έν έτει σωτηρίῳ χιλιοστῶ όκτακοσιοστῶ τρίτῳ κατά μήνα Σεπτέμβριον.

Ἀλέξανδρος Κωνσταντίνου Μουρούζης Βοεβόδας

* *

Ἄλλ' ἰδοὺ καὶ ἕτερον ἔγγραφον τοῦ μητροπολίτου Τραπεζούντος Περθενίου ἐκδοθὲν τὸ 1807, διασωζόμενον δὲ ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς μητροπόλεως. Δι' αὐτοῦ κανονίζονται τὰ ἀφορῶντα τὴν σχολὴν καὶ προτρέπονται οἱ Χριστιανοὶ εἰς βοήθειαν αὐτῆς. Παρόμοιον δὲ ἔγγραφον συνετύχουμεν καὶ ἕτερον δι' οὗ συνιστᾶται πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τοῦ σχολείου ὁ Πρωτοσύγγελος τοῦ Περθενίου Γεράσιμος.

«Οἱ ἐν ἀπάθῃ τῇ ἡμετέρα ἐπαρχία εὐλαδέστατοι ἱερεῖς καὶ τιμιώτατοι προεστῶτες καὶ πρόκριτοι καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι Χριστιανοί, τέκνα ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὰ καὶ περιπόθητα τῆς ἡμῶν ταπεινότητος, χάρις εἶη καὶ εἰρήνη καὶ ἔλεος ἀπὸ Θεοῦ κυρίου παντοκράτορος, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχὴ εὐλογία καὶ συγχώρησις. Ἡ ἐλεημοσύνη ἀπλῶς διδομένη εἰς κάθε πτωχὸν καὶ πένντα ἐλευθερόνει τὰς ψυχὰς ἀπὸ τὸν θάνατον ἐκείνων ὅπου τὴν κάμνουσι μὲ τὴν προαίρεσίν των. ἐπειδὴ τὰ δευτερεῖα ἔχει τῆς θείας καὶ ἀναιμάκτου θυσίας καὶ κάμνει αὐτὸν τὸν ἴδιον Θεὸν νὰ γίνῃ ἴλεος καὶ νὰ παύσῃ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν ὅπου διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων δικαίως παροξυνόμενος καὶ νὰ μᾶς εὐσπλαγχνισθῆ καὶ νὰ κλίνῃ εἰς ἄμετρον ἔλεος καὶ εὐσπλαγχνίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς κάθε πτωχὸν καὶ πένντα διδομένη ἢ ἐλεημοσύνη ἀπλῶς καὶ βοήθεια καὶ τοσαύτην χάριν καὶ δωρεάν ἀξιώνει ἐκείνους ὅπου τὴν κάμνουσιν μὲ ἡμερον καὶ χαρούμενον πρόσωπον, πόσις ἄρα γε ἀντιμισθίας καὶ ψυχικῆς ὠφέλειας ἀξιωθήσονται παρὰ τοῦ μισθαποδότου ἀγίου Θεοῦ ἐκεῖνοι ὅπου δίδουσι τὸ ἔλεος των εἰς σχολεῖα καὶ ἱερὰ διδασκαλεῖα, εἰς τὰ ὅποια διδάσκονται παρὰ τῶν διδασκάλων καὶ φανερόνεται τὰ δυσκολοκατανόητα τῆς ἀγίας γραφῆς λόγια, καὶ ἐκεῖνοι ὅπου διδάσκονται καταλαμβάνουσιν ἀκριβῶς τὸ βάθος τῶν νοημά-

εἰς κάθε ἐκκλήσιαν ἐπιτρόπους τῶν κουτίων τῆς σχολῆς καὶ παρουσιαζόμενοι ἔμπροσθεν τῆς ἡμῶν ταπεινότητος, καὶ δίδοντες καθαρὸν λογαριασμόν, μερίζοντες τὴν παρὰ τῶν κουτίων συναγομένην ποσότητα τῶν γροσίων εἰς δύο μέρη, τὸ μὲν ἡμεῖσι δίδοντες εἰς τὸ σχολεῖον τὸ δὲ εἰς τὰ τρία μοναστήρια, τὰ ὅποια κουτία νὰ περιέρχονται εἰς κάθε κυριακὴν καὶ ἑορτὴν ἀφεύκτως, καθὼς κοινῶς ἀπεφασίσθη καὶ πρὸς τοῦτους καὶ ἄλλο κουτίον θέλει περιέρχεσθαι κάθε Σάββατον εἰς ὅλα τὰ ἐργαστήρια τῶν εὐλογημένων βουφειτίων, καὶ εἰς κάθε μέρος ὅπου γίνεται πανήγυρις. Οὗ χάριν πατρικῶς εὐχόμενος παρακινῶ μὲ τὴν ἀγάπην σας καὶ ὅταν τύχη τις ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς ἡμῶν Χριστιανούς νὰ πληρώσῃ τὸ κοινὸν χρέος, τὸν θάνατον, διαφυλάττοντες τὰ ψυχικά σας νὰ ἀφιερώνητε ὅ,τι ἤθελε νεύσει εἰς τὴν καρδίαν σας ὁ ἅγιος Θεὸς καὶ εἰς τὸ σχολεῖον καταγράφοντες τὰ ὀνόματά σας εἰς τὸ νὰ μνημονεύονται ἀενάως παρὰ τῶν ἱερέων εἰς τὰς ἐκκλήσιας τῆς πόλεως ταύτης καὶ θέλετε ἀπολαύσῃ τὸν μισθὸν μυριοπλασίονα παρὰ τοῦ μισθαποδότου Θεοῦ σὺν τῇ ἀξιώσει τῆς οὐρανίου βασιλείας, οὗ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος σὺν τῇ ἡμετέρα εὐχῇ καὶ εὐλογίᾳ εἴη πᾶσιν ὑμῖν. Ἀμήν».

*
*

Ἄλλὰ καὶ ἔτι βραδύτερον τοῦ ἔτους 1807 ἔτι ὑφίστατο τὸ Φροντιστήριον ἔχομεν μαρτυρίαν ἐκ τοῦ κώδικος τῆς μονῆς Βαζελῶνος, ἀναφέροντος τὸν θάνατον τοῦ ἐκ Βυδίνης καταγομένου Ἀθανασίου Κιουρτόξπασι ὅστις ἀποθανὼν ἐν Τραπεζοῦντι τῷ 1815 ἀφίερωσε καὶ εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Τραπεζοῦντος γρόσια πενήτηκοντα. Προσέτι καὶ διδάσκαλοι ἀναφέρονται ὑπάρχαντες πρὸ τοῦ Σάββ. Τριανταφυλλίδου, ὅσον ὁ ἐκ Καισαρείας Ἰωάννης, διορισθεὶς κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Π. Τριανταφυλλίδου ἵνα μὴ μείνῃ τὸ σχολεῖον κλειστόν 195. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι οἱ μετὰ τὸν Κανδύλογλου καὶ

195 Τοῦ σχολείου ἀνευ διδασκάλου διαμείναντος ἵνα μὴ τελέως μὲν κλειστόν, διορίσθη διδάσκαλος Γεώργιος τις Κλαδόπουλος καὶ μετὰ τοῦτον Καισαρεύς τις (Ποντ. σελ. 43).

πρὸ τοῦ Σάββα Τριανταφυλλίδου διδάξαντες μικροῦ λόγου ἄξιοι ὑπῆρξαν καὶ ὅτι ἡ διδασκαλία αὐτῶν δὲν ἀπέφερε καρποὺς πολλοὺς, δὲν εἶναι ἕως τοῦτο λόγος ἀποχωρῶν, ὥστε νὰ θεωρηθῇ ἡ διακοπὴ τοῦ Φροντιστηρίου ὀριστικῆ ἔπως δὲν δυνάμεθα λόγου χάριν νὰ μὴ θεωρήσωμεν συνεχῆ τὴν πατριαρχικὴν ἱστορίαν, ἐπειδὴ συνέβη ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου νὰ ἀνέλθωσιν αἰρετικοὶ ἢ ἀνάξιοι πατριάρχαι. Ἡ ἰδέα τοῦ νὰ ἀριθμῶνται τὰ ἔτη τοῦ Φροντιστηρίου ἀπὸ τοῦ 1816 ἢ 1817 ἀνήκει τῷ τότε ἀναλαβόντι τὴν σχολαρχίαν αὐτοῦ Σάββα Τριανταφυλλίδῃ, τὸν ὅποιον ἠκολούθησαν καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ διάδοχοι. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Περικλῆς ὅστις πρῶτος ἀνήγαγε τὴν σύστασιν τοῦ Φροντιστηρίου εἰς Σεβαστὸν τὸν Κυμινίτην, διετήρησε τὴν ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καθιερωθεῖσαν ἀρίθμησιν. ἤτις ἕως κατόπιν τῶν μέχρι τοῦδε λεγθέντων δὲν εἶναι ὀρθὸν καὶ τοῦ λοιποῦ νὰ ὑφίσταται.

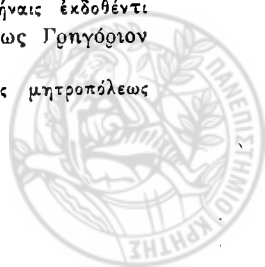
* *

Καίτοι ὁ Περικλῆς Τριανταφυλλίδης ἀναφέρει τὴν ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἀνασύστασιν τοῦ Φροντιστηρίου τῷ 1816¹⁹⁶, ἐκ τῶν βιογραφικῶν ἕως σημειώσεων ἃς περὶ αὐτοῦ παρέχει φαίνεται παραδεχόμενος, ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ Σάββας ἐσκολάργησε τὸ πρῶτον ἐν Τραπεζοῦντι τῷ 1817. Ἐπιτυχόντες οἱ Τραπεζοῦντιοὶ διδασκάλου ἱκανοῦ ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς μελίτιωσιν τοῦ Φροντιστηρίου, πρὸς τοῦτο δὲ προεκάλεσαν πατριαρχικὴν ἐπιστολὴν τοῦ κατὰ τὸ 1818 πατριαρχεύοντος Κυρίλλου, ἐν ᾗ συνυπέγραψε καὶ ὁ προκατόχος αὐτοῦ καὶ εἶτα διάδοχος Γρηγόριος ὁ Ε΄. Τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐν μὲν ἀντίγραφον ἔλαβεν ὁ ἐκ τῶν διακεκριμένων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πολιτῶν Χατζῆ Ἀντώνιος Χατζῆ Κωνσταντίνου Παρηγόρης, ἕτερον δὲ ὁ τῆς μητροπόλεως οἰκονόμος Παπᾶ Μιχαήλ, ὅπως περιηγούμενοι διαφόρους τόπους συλλέξωσι συνδρομὰς ὑπὲρ τοῦ Φροντιστηρίου. Δημοσιεύομεν ἐνταῦθα ταύτην τε¹⁹⁷ καὶ τὴν τοῦ μητροπολίτου Περθενίου ἣτις συνώδευεν αὐτήν¹⁹⁸.

¹⁹⁶ Προλεγ. φυγᾶδ. σελ. 113.

¹⁹⁷ Ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Λογίῳ Ἐρμῆ τοῦ ἔτους 1819 σελ. 679—682, ἀνεδημοσιεύθη δὲ ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Γ. Παπαδοπούλου ἐν Ἀθήναις ἐκδοθέντι ἔργῳ: «Τὰ κατὰ τὸν πατριαρχικὴν Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον τὸν Ε΄.»

¹⁹⁸ Τὸ πρωτότυπον αὐτῆς δὲν εὑρομεν ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς μητροπόλεως

« † Κύριλλος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

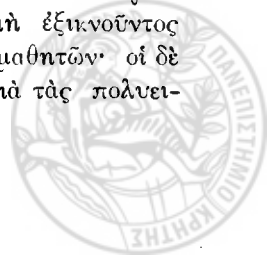
† Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος ἐπεύχεται πᾶσι τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἀδελφοῖς.

Οἱ τῷ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῳ πατριαρχικῷ ἀποστολικῷ καὶ οἰκουμενικῷ θρόνῳ ὑποκείμενοι ἱερώτατοι μητροπολίται καὶ ὑπέρτιμοι καὶ θεοφιλέστατοι ἀρχιεπίσκοποι τε καὶ ἐπίσκοποι ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοὶ καὶ ἐντιμώτατοι κληρικοὶ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας καὶ ἐκάστης ἐπαρχίας, εὐλαβέστατοι ἱερεῖς καὶ ὁσιώτατοι ἱερομόναχοι οἱ ψάλλοντες ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς πόλεως τοῦ Γαλατᾶ καὶ ὅλοι τοῦ καταστένου καὶ ἀπανταχοῦ εὐγενέστατοι ἄρχοντες τιμῶνται πραγματευταὶ καὶ καρδοκύριοι χρήσιμοι ἐπίτροποι τῶν ἐκκλησιῶν πρωτομαγίστορες καὶ μαγίστορες τῶν εὐλογημένων βουσφετίων καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι Χριστιανοί, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἶπ ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχὴ εὐλογία καὶ συγχώρησις. Πολλοὶ μὲν καὶ διάφοροι βεβαίως οἱ τρόποι δι' ὧν κατορθοῦνται ἢ πρὸς τὸν Θεὸν εὐαρέστησις, ἐξαιρετοὶ δὲ καὶ πρῶτοι οἱ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην χαρακτηρίζοντες, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν εὐαγγελίῳ τρανῶς ἀποφαίνεται. Ἄλλ' ἢ πρὸς τὴν ἐπίδοσιν τῶν ὁμογενῶν ἀφορῶσα συνδρομὴ καὶ χάριν παιδείας αὐτῶν ἀληθοῦς χορηγομένη βοήθεια πάντων ὁμολόγως ὑπερέχει τε καὶ ὑπερανέστηκεν ὅσον κακεῖνη μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἐν βίῳ ἀγαθῶν φέρει τὰ πρῶτα θεόδοτος οὔσα καὶ πολυμνητος, ἡθῶν καταρτιστικὴ καὶ τελειωτικὴ, τῆς κατὰ λόγον καὶ γνώσιν ἐνεργείας συμπληρωτικὴ, τῶν τε πρὸς Θεὸν ὁσίων καὶ τῶν πρὸς ἀνθρώπους δικαίων διδακτικὴ, καί, συνελόντι, ἀνθρώπων τὸν ἀνθρώπων ἀποφαινομένη, ταῖς τε θεωρίαις κατορθοῦντα καὶ ταῖς πράξεσιν ἐπαινοῦμενον. Ἐνθεν τε καὶ μείζων ἀπόκειται μισθὸς τοῖς προθύμως αὐτῇ συναντιλαμβανόμενοις καὶ δαψιλῶς ὑπὲρ συστάσεως σχολείων κοινῶν παρε-

Τραπεζοῦντος. Ἐν τούτοις συνετύχομεν ἀντίγραφον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου μετ' ἄλλων πατριαρχικῶν ἐγγράφων.

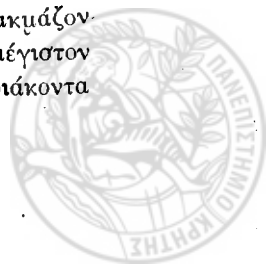

χομένοις τὸν ἔλεον, μακαρισμοῦ τε ἄξιοι κρίνονται οἱ τοιοῦτοι καὶ τῆς παιδείας προστάται καὶ φιλογενεῖς καὶ φιλόμουσοι κλείζονται δικαίως καὶ ὑπὸ πάντων γεραίρονται καὶ θαυμάζονται. Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ ἐκ τῆς πόλεως Τραπεζοῦντος τῆς διασήμεν ποτὲ καὶ ἑλληνίδος καὶ ἀνδρας ἐν γκούσης ἐν ἰδίῳ καιροῖς, κλέος οὐ μικρὸν ἀραμένοις ἐπὶ μαθήσει καὶ ἀξιοχρεων παρασχόντας τῷ γένει ὠφέλειαν, ἐξέλιπον μὲν διόλου τὸ τῆς παιδείας καλόν, πρὸς δὲ ταῖς κατεπενεχθείσαις οἰκτραῖς συμφοραῖς καὶ ἀμαθία ἐσχάτη καὶ βαρβαρότητι τὴν πόλιν αὐτὴν καὶ τὰ περίξ αὐτῆς μέρη κατέλαβεν· ὥστε μηδὲ τὸ χαρακτηριστικὸν αὐτὸ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ χριστιανικοῦ γένους (τὴν καθομιλουμένην φάμεν διάλεκτον) σώζεσθαι παρὰ πᾶσι καθαρόν καὶ ἀκέραιον, καὶ περὶ τὰ ἦθη δὲ πολὺ συμβαίνει τὴν διαφθοράν, ἅτε συνεξομοιούμενα τοῖς τῶν ἔξω καθ' ἑκάστην καὶ συμμεταβαλλόμενα, οἱ προκριτότεροι τῆς πόλεως ταύτης ὁμογενεῖς εὐσεβεῖς, ζήλου ἐνθέου πλησθέντες, συσκευάμενοι τε καθ' ἑαυτοῦς καὶ μηδεμίαν τῶν δεινῶν ἑτέραν λύσιν καὶ τῆς πτώσεως ἀνόρθωσιν κατιδόντες, ἢ τὴν ἐπανάκλησιν τῆς θεοσδότου παιδείας, τῆς τῶν τοσοῦτων καὶ τηλικούτων ἀγαθῶν, ὅσα ἐν προοιμίῳις δεδῆλωται παρεκτικῆς οὐσης καὶ παραιτίου, κοινὴν οἱ γενναῖοι σχολὴν τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων συνεκρότησαν καὶ ἀνήγειραν καὶ ταύτην διδασκάλῳ τοῦ ἐπαγγέλματος ἀξίῳ ἐνεπιστεύσαντο· μήτε ἐξόδων πρὸς ταῦτα φεισάμενοι, καὶ πόνους ἀτρίτους καὶ ἀγῶνας ὑποδυσάμενοι πολλοὺς. Καὶ οὕτω κατὰ μικρὸν τῆς θείας χάριτος ἐνεργούσης προάγονται εἰς εὐμάθειαν καὶ χρηστὰ ἦθη τὰ τέκνα τῶν πολιτῶν καὶ οἱ ἐκ τῶν ἔξω μερῶν ἔρωτι παιδείας προσφοιτῶντες, καὶ χρηστοτάτη πάντας τρέφει ἑλπίς γενναιότηρας, τοῦ καιροῦ προϊόντος, καὶ τελειοτέρας καρποφορίας καὶ ἐπίδοσεως. Ἐπεὶ δὲ πολλαπλασιαζομένων καθ' ἑκάστην τῶν συρρεόντων πολλαχόθεν μαθητῶν ἀνάγκη καὶ κατοικιῶν ἀναλόγων πρὸς ἄνεσιν αὐτῶν καὶ ἐξόδων πρὸς διατροφήν τῶν ἐν αὐτοῖς πενομένων καὶ ἐξηπορημένων, καὶ ἐπὶ πᾶσι ἄφευκτος χρεία διδασκάλων ἑτέρων προσθήκης μὴ ἐξικνούντος τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου πρὸς τοσοῦτον πλῆθος μαθητῶν· οἱ δὲ καὶ διὰ τὰ προλαβόντα ὑπέρογκα ἔξοδα καὶ διὰ τὰς πολυει-

δεῖς ἄλλας ἀμνηχανίας καὶ περιστάσεις, οὐκ ἔχουσι τῇ προαιρέσει τὴν δύναμιν σὺνδρομον, πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ἐλλειπόντων τούτων, κέκριται ἀναγκαιοτάτη καὶ ἀπαραίτητος ἢ ἐκ μέρους ἀπάντων ὑμῶν τῶν ἀπανταχοῦ φιλομουίωσιν καὶ φιλοκάλων πλουσιοπάροχος σὺνδρομὴ καὶ γενναία βοήθεια εἰς ἣν καὶ θαρροῦντες μετὰ Θεὸν καταφεύγουσι.

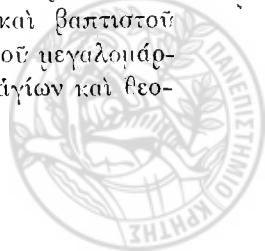
Καὶ ἐκλεξάμενοι πέμπουσι τὸν παρόντα πατριώτην αὐτῶν, τὰ πρῶτα τοῦ γένους ἐν ἑαυτοῖς φέροντα, Χατζῆ Ἀντώνιον τίμιόν τε καὶ ἀξιόπιστον ὄντα καὶ τοῦ αὐτοῦ ζήλου ἐχόμενον ὄν καὶ ἡμεῖς ἐκκλησιαστικῶς συνιστώντες διὰ τοῦ παρόντος πατριαρχικοῦ ἡμῶν καὶ συνοδικοῦ γραμματος, εὐχόμεθα καὶ εὐλογοῦμεν ἀπαξάπαντας ἡμῶν τοὺς ἀπανταχοῦ διατελοῦντας διηλεθέμονας καὶ φιλοκάλους εὐσεβεῖς καὶ ὀρθοδόξους, τέκνα γνήσια τῆς ἀνατολικῆς ἡμῶν ἐκκλησίας καὶ ἐραστὰς τῶν καλῶν καὶ τῆς κοινῆς τοῦ γένους ἐπιδόσεως καὶ πατρικῶς συμβουλευόμεν καὶ παρακινούμεν ὅπως δεξάμενοι τὸν διαληφθέντα ἰλαρῶς καὶ εὐμενῶς καὶ πληροφορηθέντες τὴν θείαν χάριτι κατορθωθεῖσαν ἤδη κἄν τῇ ἐνθείῃσι πολιτείᾳ Τραπεζοῦντος κοινὴν σχολὴν τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων ἐπὶ κοινῇ ἐπιδόσει τῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν, καὶ τὰς προσκειμένας αὐτῇ καὶ ἄλλας ἀπαραμυθίτους καὶ ἀνοικονομήτους ἀνάγκας βεβαιωθέντες, σὺνδράμψτε καὶ βοηθήσῃτε ἰδίᾳ τε καὶ κοινῶς ἕκαστος καθ' ἃ δυνάμενος ἔχει καὶ προαιρέσεως, προτιμῶντες τὸ ἀάθρονον καὶ πλουσιοπάροχον ἔλεος πρὸς αὐτὴν παντὸς ἐτέρου ἔλεους καὶ πάσης ἄλλης ἀγαθοεργίας, ὡς μᾶλλον εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ καὶ μᾶλλον ἀναγκαιότερον· ἵνα διὰ τῆς τοιαύτης ὑμῶν θαρρέστου σὺνδρομῆς καὶ γενναίας χορηγίας καὶ ἀντιλήψεως τυχόντες παραμυθίας οἱ ἐκεῖ ὁμογενεῖς, δυνηθῶσι διαπράξασθαι τὴν ἀπάρτισιν καὶ τελειοποίησιν ὅλων τῶν χρειωδῶν τῇ σχολῇ καὶ ἀναγκαίων, κατοικίων φάμεν καὶ πόρων, χάριν ζωτροφίας καὶ περιθάλψεως τῶν προσερχομένων ἐνδεῶν καὶ ἐξηπορημένων μαθητῶν καὶ ἐπὶ πᾶσι τὴν προσθήκην τῶν διδασκάλων καὶ τὴν ἐξοικονόμησιν τῶν ἐτησίων διδασκαλικῶν αὐτῶν συντάξεων καὶ μισθῶν, καὶ οὕτω διαμένῃ συνακμάζον τῷ χρόνῳ καὶ συμπαραεκτεινόμενον τὸ θεάρεστον καὶ μέγιστον κατορθῶμα τῆς πατρίδος αὐτῶν καὶ καρποφορῇ εἰς τριάκοντα

καὶ ἐξήκοντα καὶ ἑκατὸν κατὰ τὸν εὐαγγελικὸν λόγον, πρὸς φωτισμὸν τῶν αὐτοχθόνων καὶ τῆς νεολαίας τῶν πέριξ μερῶν καὶ ἠθῶν καταρτισμὸν καὶ πολυειδίῃ τὴν ὀφέλειαν· ἡμεῖς δὲ εὐεργέται αὐτῶν ἀναγραφόμενοι καὶ προστάται, ἔχῃτε τὸν ἔπαινον παρὰ πάντων καὶ ὡς φιλόκαλοι καὶ φιλόμουσοι ἀντιλάβητε ἀπειροπλασίως τῆς εὐποιίας τὰς ἀντιδόσεις ἐν τε τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι παρὰ τοῦ μισθαποδότου Θεοῦ, οὗ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος σὺν τῇ παρ' ἡμῶν εὐχῇ καὶ εὐλογία εἶη μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ, ἰνδικτ. ς'. ασιπ'. Ὁ Καισαρείας Ἰωαννίκιος· ὁ Δέρκων Γρηγόριος· ὁ Ἐφέσου Διονύσιος· ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος».

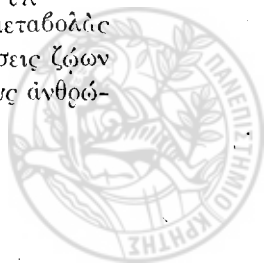
*
**

«Οἱ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, ἐν τε μικρῇ Ἀσίᾳ καὶ ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου Πελάγους διατελοῦντες Πανιερώτατοι καὶ θεοπροβλήτοι μητροπολίται καὶ ἀρχιεπίσκοποι, θεοφιλέστατοι καὶ θεοτίμητοι ἐπίσκοποι καὶ ἅπας ὁ ἱερός σύλλογος ἐν γένει κατὰ βαθμὸν μᾶς ἐκάστης ἐπαρχίας ἐξ αὐτῶν· καὶ οἱ ἐν αὐταῖς ταύταις τῷ τῆς εὐσεβείας καὶ ὀρθοδοξίας ἐκτρέφόμενοι γάλακτι χριστεπώνυμοι λαοὶ καὶ ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ πάσης καὶ παντοίας τάξεως καὶ βαθμοῦ καὶ διαφόρου ὑπουργήματος καὶ συντάγματος, πᾶσιν ὑμῖν τοῖς μὲν πανιερωτάτοις καὶ θεοπροβλήτοις μητροπολίταις καὶ θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις αὐτὸς μὲν τὸν ἐν Χριστῷ ἐγκάρδιον καὶ φιλάδελφον ἀπονέμω ἀσπασμὸν ἡμεῖς δὲ τὴν δουλικὴν καὶ ἐδαφιαίαν προσκίνησιν· τοῖς δὲ τοῦ ἱεροῦ καταλόγου ἀρχιερατικοῖς τε καὶ πολιτικοῖς τὴν ἐκ μέσης ψυχῆς πρόσρησιν· καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν ὁ μὲν τὴν διάπειρον καὶ εὐδιάθετον εὐχὴν καὶ εὐλογίαν, οἱ δὲ τὰς θερμὰς προσαγορεύσεις· καὶ δεόμεθα τοῦ ἁγίου Θεοῦ ὅπως διὰ τῶν εὐπαρορησάστων καὶ πανευπροσδέκτων ἱεσιῶν τῆς κριτικῆς ἡμῶν Θεοτόκου τῆς μόνης ἀκαταισχύντου ἐλπίδος καὶ προστασίας πάντων τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων Χριστιανῶν· τοῦ τε τιμίου ἐνδόξου προφήτου προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, τοῦ τε τροπαιοφόρου καὶ θαυματουργοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου καὶ πάντων τῶν ἁπ' αἰῶνος ἁγίων καὶ θεο-

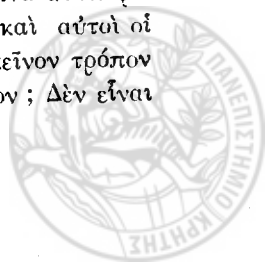

φόρων τῆς ἐκκλησίας πατέρων καὶ διδασκάλων, διαφυλάττη πάντα ἡμᾶς ἐν ὑγείᾳ καὶ καθ' ἑκάτερον εὐημερία τε διηνεκεῖ καὶ ἐπιτεύξει ἐπαπολαύσεως πάντων τῶν σωτηριωδῶν καταθιμίων. — Ἀπὸ ὅλα τὰ καλὰ ὁποῦ ἐδῶ εἰς τὸν κόσμον δύναται νὰ κάμῃ ὁ ἄνθρωπος τὸ πλεόν ἀνώτερον καὶ θεϊότερον καὶ πρὸς Θεὸν εὐαρεστότερον ἀναντιρρότη λόγῳ θέλει εἶναι ἢ πρὸς τὸν πλῆσιον εὐεργεσία, ὡς ὁ ἴδιος Θεὸς ἐν ὅλῃ τῇ θεῖᾳ γραφῇ ἀποφαίνεται· αὕτη δὲ κατὰ διαφόρους τρόπους ἐνεργοιμένη θεῖα ὅλως καὶ καλῇ ὑπάρχει καὶ ψυχὴν ἐκ θανάτου ἐλευθερώνει. Ἄμμη ἢ γινομένη καὶ πληρουμένη ὠφέλειας καὶ παιδείας τὴν νεολαίαν χωρὶς καμμίαν βέβαια σύγκρισιν ἔχει τὸν ἀνώτερον ἀπὸ ὅλα βαθμῶν καὶ τόπον.

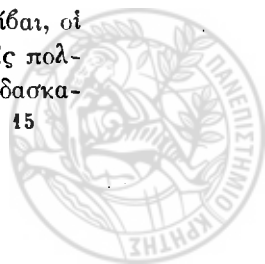
Παιδείαν δὲ λέγοντες μὲ ἓνα λόγον συλλαμβάνομεν ὅλας τὰς φυσικὰς καὶ ἐπικτήτους ἀρετὰς καὶ συνεπτυγμένως τὸ ἀξιολογώτερον πάντων τῶν ἐπιγείων καὶ οὐρανίων ἀγαθῶν. Ἐπειδὴ διὰ μέσου αὐτῆς ὁ ἄνθρωπος, τὸ τιμώτερον καὶ ἀνώτερον ἀπὸ ὅλα τὰ ζῆα, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου καὶ εἰς τὸν ὁποῖον πάντα ὑποτάσσονται καὶ τὸν δουλεύουσι καὶ ἐπλάσθησαν. Δι' αὐτῆς λέγομεν πλάττεται, ἀνακαινίζεται καὶ λαμβάνει μορφήν ἀνθρωπεΐαν καὶ ἀποκαθίσταται ζῶν λογικόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν, τοῦτ' ἔστιν ἀληθῆς ἄνθρωπος φύσει καὶ ἐνεργείᾳ· δι' αὐτῆς καὶ μετ' αὐτῆς ὁ φίλος αὐτῆς ἀνώτερος τῶν πολλῶν γίνεται, ἀκονῶν τὸν νοῦν αὐτοῦ εἰς τὴν τιμητικωτάτην αὐτῆς ἀκόνησιν, καὶ βαθύνων εἰς τὰ δι' αὐτὸν καὶ ὑπὲρ τῆς ὠφέλειας αὐτοῦ ἐκ Θεοῦ δημιουργηθέντα κτίσματα, καὶ τῷ περῶ τῆς ὀξυνοΐας κουφίζόμενος ὑπερπηδᾷ τοὺς κοινούς ὄρους τῆς φύσεως, ὑπερβαίνει τὸν κοινὸν ὀρίζοντα καὶ τὴν τῶν πολλῶν σφαῖραν καὶ ἀναβαίνει εἰς τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν ἄλλα καὶ οὐράνια καὶ πλῆσιον τοῦ Θεοῦ παραγίνεται καὶ διὰ τῶν κτισμάτων πάντων χειραγωγούμενος ἐκλάμπει τῷ τρισηλίῳ φωτὶ τῆς τρισυποστάτου θεότητος. Δι' αὐτῆς φίλη καὶ ἀληθινὴ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ καὶ ὁμοίωσις ἀπεργάζεται. Δι' αὐτῆς ὅσα κρυπτὰ καὶ φανερὰ γνωρίζει, ἐνεργεΐαν στοιχείων, ἀρχὴν τέλους, καὶ μεσότητα χρόνων, τρόπον ἀλλαγᾶς καὶ μεταβολᾶς καιρῶν, ἐνιαυτῶν κύκλους καὶ ἀστέρων θέσεις, φύσεις ζῶων καὶ θημῶν ὀφίων, πνευμάτων βίας καὶ διαλογισμοῦ ἀνθρώ-

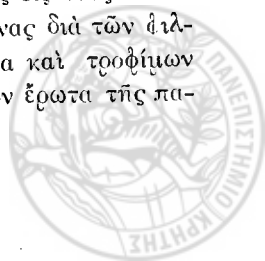
που, διαφορὰς φυτῶν καὶ δυνάμεις ζώων, κρυπτά τε καὶ ἐμφανῆ, στροφὰς λόγων καὶ λύσεις αἰνιγμάτων, σημεῖα καὶ τέρατα μέλλοντα καὶ ἐνεστῶτα, ἐκβάσεις καιρῶν καὶ χρόνων καὶ τὰ ἄλλα ὅσα ὁ σοφώτατος ἐκεῖνος Σολομῶν ἀπαριθμεῖ, ὁ ὁποῖος καὶ διαφερόντως αὐτὴν ἐπαινεῖ καὶ κάτοχος αὐτῆς γινόμενος μακαρίζει τὸν ταύτης κάτοχον διὰ κυρίου λέγων : «ὅς εὔρε σοφίαν καὶ θνητὸς ὃς εἶδε φρόνησιν· κρεῖσσον γὰρ αὐτὸν ἐμπορεύεσθαι ἢ χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου θησαυρούς, τιμιωτέρα δ' ἔστι λίθων πολυτελῶν, εὐγνωστὸς ἔστι πᾶσι τοῖς ἐλπίζουσιν αὐτῇ· πᾶν δὲ τίμιον οὐκ ἄξιον αὐτῆς ἔστι· ἐκ γὰρ τοῦ στόματος αὐτῆς ἐκπορεύεται δικαιοσύνη, νόμον δὲ καὶ ἔλεον ἐπὶ γλώσσης φορεῖ». Καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος : «οἶμαι δὲ πᾶσιν εἰδέναι ὁμολογεῖσθαι τὸν νοῦν ἐχόντων παιδεύσιν τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν εἶναι τὸ πρῶτον» καὶ ἀλλαχοῦ : «διὰ ταῦτα δυσκράτεια, θεὸς καὶ ἄγγελοι, καὶ τὸ τρίτον φιλοσοφία, αὔλος ἐν ὕλῃ, ἐν σώματι ἀπερίγραπτος, ἐπὶ γῆς οὐράνιος, ἐν πάθεισιν ἀπαθής, νικῶσα τῷ νικᾶσθαι τοὺς κρατεῖν νομίζοντας». Αὕτη ἐστὶν ἐν δῶρον τὸ ὁποῖον ἐδόθη οὐρανόθεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τὰ διαφέρωσι διὰ μόνης αὐτῆς ἀπὸ τὰ ἄλλα σωματικὰ κτίσματα, τὰ διδάξῃ τὰ πρὸς τὸν Θεὸν τὰ πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὰ πρὸς τὸν πλησίον καθήκοντά των, τὰ τοὺς χάριση ἐνταῦθα μὲν τὴν δυνατὴν, εἰς τὴν μέλλουσαν δὲ τὴν τελείαν εὐδαιμονίαν. Καὶ τοῦτο γίνεται φανερόν τόσον ἀπὸ τὰς ὑπὲρ ἀριθμὸν μαρτυρίας ἐξωτερικῶν φιλοσόφων καὶ ἐσωτερικῶν τῆς ἐκκλησίας διδασκάλων καὶ πατέρων, ὅσον· καὶ ἀπὸ τὴν πολυχρόνιον πείραν τῶν τόσων αἰῶνων. Καὶ φωτὸς φωτεινότερον ἀπεδείχθη ἐκ τῆς ἱστορίας ὅτι ὅσα ἔθνη νύξησαν ἢ νύτῃχσαν εἶχον ἔνοικον καὶ συνεργὸν τὴν σοφίαν· καὶ πάλιν τὰ ἔθνη τὰ ἀποστραφέντα ἢ παραμελήσαντα αὐτὴν, παρευθὺς ἐξέπεσον. Γίνεται προσέτι τὸ λεγόμενον μᾶλλον δειγματικώτερον καὶ ἀπὸ τὸ ἥδη δυστυχὲς ἡμῶν γένος ! Ἄρα ἐστάθη ποτὲ ἢ τὰ σταθῆ δύναται παρόμοιον αὐτοῦ οἷον ἦτο τὸ πρῶτον ; ὅτε ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη ἡ δέσποινα αὕτη φιλοσοφία εἰς τὰς ἀγκάλας του ; Δὲν ὁμολογοῦσι καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ του, καὶ μὴ θέλοντες, τὸν κυριαρχικὸν ἐκεῖνον τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐδίδοε τοὺς νόμους εἰς τὴν περιγειον ; Δὲν εἶναι

ἐκείνο τὸ ὁποῖον ἔφερον ὅλας τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας εἰς μίαν μὴ περαιτέρω ἐντέλειαν ; Ἄλλ' εἰς ποίαν ἀθλιωτάτην κατάστασιν ἔφθασεν ἀφοῦ τὴν παραίτησεν εἰς ἄλλους καὶ ἐσβέσθησαν ἀπὸ αὐτὸ τὰ φῶτα τῆς θεοσδότου σοφίας διὰ τὰ λάμπουσιν εἰς ἐκείνους ; Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας ταύτην ἰδιαίτερον πατρίδα, τὴν περιφθιμον λέγομεν Τραπεζοῦντα ! Καθ' ὅσον ἐν ταύτῃ εἰς τὰς φωτεινὰς ἐκείνας ἡμέρας ὡς ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ ἡλίου ἐφωτοβολοῦσε τὰς λαμπρὰς ἀκτίνας ἢ θεία αὕτη φιλοσοφία εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Τίς τῶν ὁμογενῶν δὲν ἤξεύρει ποῖαι ἑλληνικαὶ ψυχαὶ δὲν ἐκατοικοῦσαν εἰς αὐτήν ; Τίς δὲν οἶδεν, ὅτι ἤτο ἡ κορωνὶς δῶν τῶν ἐν Εὐξεινῶ Ἑλληνίδων πόλεων καὶ ἐν πάσῃ τῇ Καππαδοκίᾳ ; Τίς δὲν γινώσκει ὁποῖαν ἐπίδοσιν εἶχεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ εἰς τὴν δέσποιναν φιλοσοφίαν ; Ἐξ αὐτῆς ἐβλάστησαν ἄνδρες διαβόητοι ἐπὶ σοφίᾳ, οἵτινες ἐχρημάτισαν πολλῶν ἀγαθῶν ἀφορμαὶ εἰς ὅλον τὸ γένος μας· ἐξ αὐτῆς καὶ ἐσχάτως εἰς τὸν καιρὸν τῆς δεινῆς πτώσεως αὐτοῦ, ὅτε πανταχόθεν αἱ μοῦσαι ἐκλείσαν τὰ στόματα αὐτῶν καὶ ἐκλείσθησαν τὰ σχολεῖα διὰ θείαν ἀγανάκτησιν (καὶ γὰρ εἶρηται που «μωρανεὶ κύριος λαὸν ὃν βούλεται ἀπολέσαι») καὶ παντελῆ μωρίαν τῶν τότε κρατούντων τὰ σκῆπτρα ἀναξίως, οἵτινες οὔτε ἐφιλοσόφουν οὔτε φιλοσοφίαν ἐτίμων καὶ διὰ τοῦτο ἔπεσον εἰς παντελῆ ἀλογίαν κατὰ τὸν λέγοντα θεολόγον «ἢ φιλοσοφητέον ἢ τιμπτέον φιλοσοφίαν, εἴπερ μὴ μέλλοιμεν παντελῶς ἔξω τοῦ καλοῦ πίπτειν»· τότε λέγω, εἰς τοὺς δυστυχεστάτους ἐκείνους χρόνους ἐξερρήσαν ἐξ αὐτῆς τοσοῦτοι θύακες, ὥστε ἐγένοντο ἱκανοὶ νὰ ποτίσωσι πᾶσαν τὴν διψῶσαν Ἑλλάδα καὶ ἔδωσαν νόμους εἰς τοὺς κρατοῦντας, καθ' οὓς νὰ ἀρχωσι, νὰ πολιτεύωνται καὶ αὐτοὶ καὶ νὰ διασώσωσι καὶ τοὺς ὑπὸ τὴν χεῖρα αὐτῶν. Καὶ μάλιστα εἰς ἓνα τοιοῦτον φλογωδέστατον αὐχμὸν, καθ' ὃν ἂν ἤθελεν ἐκλείψει καὶ ἡ πολύκαρπος Καλιγρόν, ἤτο φόβος νὰ συνεκλείψωσι καὶ τὰ σπέρματα τῆς ἑλληνικῆς μαθήσεως· ἀλλ' οἱ σοφώτατοι καὶ φιλανθρωπότατοι ἐκεῖνοι ἄνδρες, οἱ Σεβαστοὶ, οἱ Γεώργιοι, οἱ Λάζαροι Σκριβαί, οἱ Βησσαρίωνες καὶ οἱ ἄλλοι, αὐτοὶ τε διδάξαντες καὶ εἰς πολλοὺς καὶ μακρυνοὺς τόπους ἀπελθόντες, καὶ τὰ τῆς διδασκα-

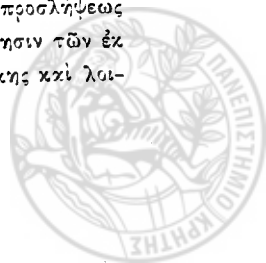
λίαις αὐτῶν ἀφθόνως εἰς Ἑλλήνας, Βλαχοπογδανούς, Ἰταλοὺς καὶ Γάλλους ἐνοσπεύραντες καὶ καταρδεύσαντες μὲ τὰ πολυτιμότερα νάματα τῆς μαθήσεως, ἀνέστησαν σπέρματα πολλὰ πλάσια, ἐξ ὧν καρπὸς ἐμβρίθει τὴν σήμερον εἰς πολλὰ μέρη. Ἄλλὰ τώρα, φεῦ! Ἐκ πολλοῦ ἐδοκίμασε καὶ αὕτη, ἡ τόσον, ὡς εἶπομεν, περιόδωρος, τόσον διὰ τὰ ἐνανθήσαντα ἐν αὐτῇ μαθήματα, ὅσον καὶ διὰ τὰ ἐχρημάτισε καθέδρα βασιλικῆ τῶν αἰοιδίμων ἐκείνων Ῥωμαίων βασιλέων Μεγάλων Κομνηνῶν, τὴν κοινὴν δυστυχίαν ὅλου τοῦ γένους, καὶ περισσότερον πάντων αἰσθάνεται τὸν βαρὺν ζυγὸν τῶν πανταχόθεν κατατυραννούντων αὐτὴν τῆς ἀμαθείας κακῶν, ἡ δειλίαιος! Ἀλλὰ καὶ μολονότι τὰ ἔσχατα πάσχει καὶ ὑπὸ τῶν δεινῶν ὄλως τεταλαιπώρηται, πλὴν δὲν εἶναι μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ φαντάζηται καὶ νὰ ἀναλάβῃ καλῶς ἢν ἀπώλεσε κακῶς ἀρχαίαν δόξαν τῆς καὶ λαμπρότητα καὶ ἐλπίζει ὡς βεβαίαν τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀπὸ τε ἀμαθείας καὶ ἀπαιδευσίας καὶ μάλιστα εἰς τὸν καιρὸν τοῦτον, καθ' ὃν βλέπει ὅλας τὰς ἀδελφὰς τῆς ὁποῦ ἱκετικῶς καὶ μὲ ἀνοκτὰς ἀγκάλας δέχονται τὴν φιλοσοφίαν. Ταύτας μιμουμένη καὶ αὕτη μεῖζον δὲ τὴν παλαιάν τῆς ἐκείνῃν εὐκλειαν ἀναμνησθεῖσα, ἐπεθύμησε τὴν κοσμητόρα ταύτης παιδείαν, καὶ παρακινήσασα, ἅμα δὲ καὶ ἀνάψασα τὴν φλόγα τῆς φιλοσοφίας εἰς τὰς ψυχὰς πάντων ἡμῶν τῶν φιλοτάτων τέκνων αὐτῆς, τοῦ προσκυνητοῦ ἡμῶν ποιμένος καὶ τοῦ ποιμνίου, εἰσεκαλέσαντο τὴν θεόδοτον χάριν αὐτῇ ἐν αὐτῇ. Διὸ καὶ ὑπὲρ τὸ δυνατόν ἡμῖν περιποισιάμεθα αὐτὴν καὶ ἐπὶ τὴν παλαιάν τῆς ἐστίας τὴν ἐπανεπαύσαμεν· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ χρείαν αὐτῆς καὶ ἡμῶν μὲ τὸ νὰ μὴ δουλεύῃ ἡ δύναμις τὴν θέλῃσιν ἐξ αἰτίας τῶν πολλῶν καὶ ἀνοικονομῶν ἐξώδων τὰ ὁποῖα ἀκολούθησαν καὶ θέλουσιν ἀκολουθήσῃ εἰς πρόσκλησιν καὶ ἐτέρων ἀναγκαίων διδασκάλων, εἰς τελειοποίησιν τῆς βιβλιοθήκης, εἰς περιποίησιν ὅλων τῶν ἐπιστημῶν, χωρὶς τῶν ὁποίων ἀδύνατον νὰ ἀνατρέξῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν τῆς δόξαν καὶ λαμπρότητα, προστρέχει αὐτῇ τε καὶ ἡμεῖς εἰς τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος φιλογενεῖς καὶ φιλέλληνας διὰ τῶν ἀιλτάτων τέκνων αὐτῆς τῶν σπυριτόρων τε ἅμα καὶ τροφίμων τῆς ἐλληνικῆς παιδείας, οἵτινες διὰ μόνον τὸν ἔρωτα τῆς πα-

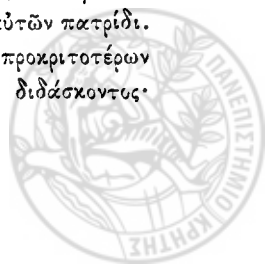
τρῶας δόξης ἐδέξαντο προθύμως τὸν ὑπὲρ ταύτης ἀγῶνα, τοῦ τε εὐλαβεστάτου καὶ αἰδεσιμωτάτου ἐν ἱερεῦσι ἀγίου οἰκονόμου τῆς θεοσώστου ταύτης πόλεως κυρίου παπᾶ Μιχαὴλ καὶ τοῦ πανοσιωτάτου κυρίου Κωνσταντίου ἱερομονάχου καὶ κατὰ τὴν περιοχὴν τοῦ ἐγκυκλίου πατριαρχικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ γραμματος παρακαλοῦμεν ἀπαξάπαντας, ὅπως δεξιόμενοι αὐτοὺς εὐμενῶς καὶ φιλοφρόνως συνεργήσητε καὶ συνεισφέροτε λόγῳ τε καὶ ἔργῳ εἰς τὴν πλουσίαν δωρεὰν καὶ βοήθειαν τοῦ ἡμετέρου ἱεροῦ σχολείου καὶ δι' αὐτοῦ ὅλου τοῦ γένους. Naί, ἱεράρχαι φιλόκαλοι καὶ φιλάνθρωποι, ποιμένες, λύχνοι, προστάται καὶ διδάσκαλοι τοῦ ὀρθοδόξου ἡμῶν γένους. Naί ὅσοι τοῦ ἱερατικοῦ καὶ λαϊκοῦ καταλόγου φιλόμουσοι ζηλωταὶ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ γένους. Ὅλους σας παροτρύνουμεν, προβάλλοντες τὰς μητρικὰς προτροπὰς τῆς κοινῆς γαλουχοῦ ἡμῶν μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, εἰς τὴν ἀγάπην τῆς ὁποίας νὰ δώσῃτε χεῖρα βοηθείας μὲ τὴν πλουσιπάροχον συνδρομὴν εἰς τὸ ἡμέτερον σχολεῖον. Μόνοι ἡμεῖς νὰ τὸ συστήσωμεν τέλειον ἀδυνατοῦμεν, ἀλλ' ἡ κοινὴ συνεισφορὰ θέλει τὸ κατορθώσῃ. Ὅθεν φίλοι συμπατριῶται καὶ ἀδελφοὶ ὅσοι τιμᾶσθε μὲ τὸ λαμπρὸν ὄνομα τῶν Ἑλλήνων. Ἄς ἐνισχύσωμεν ἀλλήλους, ἄς συνεργήσωμεν εἰς τὸ κατὲ μέρος διὰ νὰ φθάσωσι τὰ μέρη νὰ βοηθήσωσι τὸ ὅλον. Τοῦτο ἐπιθυμεῖ ἡ πατρίς, τοῦτο οἱ πατέρες, τοῦτο αἱ μητέρες, τοῦτο ἡ νεολαία, τοῦτο ὁ Θεὸς ὁ πατὴρ τῶν φώτων. Παρ' οὗ ἡ πλουσία ἀνταπόδοσις καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. αἰθ' . μαρτ. »

*
**

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δημοσιευομένων ἐγγράφων δύναται νὰ λάβῃ ὁ ἀναγνώστης ἰδέαν μικρὰν τοῦ πόθου καὶ τοῦ ζήλου, οὗτινος οἱ μακάριοι ἐκεῖνοι πρόγονοι ἡμῶν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ αἰῶνος τούτου ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῆς πατρίδος ἐνεφοροῦντο. Ἐφρόντιζον περὶ ἀνεγέρσεως κτιρίου, περὶ προσλήψεως ἐτέρων διδασκάλων, περὶ ἐξευρέσεως πόρων πρὸς συντήρησιν τῶν ἐκ τῶν πέριξ ἀπόρων φοιτητῶν, περὶ καταρτισμοῦ βιβλιοθήκης καὶ λοι-

πῶν, ἐπιθυμοῦντες οὕτω νὰ ἀναδείξωσι τὸ Φροντιστήριον καὶ ἀναγάγωσιν αὐτὸ εἰς θέσιν περιφανῆ. Δυστυχῶς ὅμως, ἐνῶ τοιαῦται ἔτρεφον αὐτοὺς ἐλπίδες, τὰ πράγματα ἀπέβησαν ὅλως ἀντιθέτως· ἐπειδὴ ἀποθανόντος τὸ μὲν 1823 τοῦ Σάββα Τριανταφυλλίδου, τὸ δὲ 1829 τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν ἀξίου μαθητοῦ αὐτοῦ Θεοδώρου τοῦ καὶ Ξενοφῶντος, οἱ ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ σχολαρχήσαντες μέχρι περίπου τοῦ 1840 ὑπῆρξαν ἀνίκανοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ λόγου ἀνάξιτοι, ἐπὶ βραχύτατον μόνον χρονικὸν διάστημα παραμένοντες, διαδεχόμενοι δὲ ἀλλήλους ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ πολλάκις σχολικῶν ἔτους. Τὸν Θεόδωρον Ξενοφῶντα διεδέχθη τὸ 1829 ὁ ἐκ Κρῶμνης Ἰσοκράτης Παπαδόπουλος, τοῦτον ὁ Βασίλειος Κοντόπουλος, τοῦτον ὁ ἱερεὺς Πτολεμαῖος, τοῦτον ὁ ἱερομόναχος Ἐλισσαῖος, τοῦτον ὁ Ἰωάννης Παναγιώτου, τοῦτον ὁ Βασίλειος Κοντόπουλος τὸ δεύτερον, τοῦτον ὁ ἱερομόναχος Διονύσιος, τοῦτον ὁ Μιχαὴλ Οἰκονομίδης καὶ τοῦτον ὁ Ἀντώνιος Καμπούρογλης. Ἡ ἐντὸς ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος πληθὺς τοσοῦτων διδασκάλων τοῦ Φροντιστηρίου εἶναι ἀρκετὴ νὰ καταδείξῃ πόσον εἶχον διαψευθεθῆαι ἐλπίδες τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐνεργούντων προκρίτων τῆς Τραπεζοῦντος, ἐν οἷς διεκρίνοντο ἰδίᾳ ὁ Χατζῆ Ἀντώνιος Παρηγόρης, ὁ Δημήτριος Καρβωνίδης, ὁ Γεώργιος Χατζῆ Κακούλογλης, ὁ Δημήτριος Χατζῆ Σεβαστός, ὁ Χατζῆ Ἰωρδάνης Τζίλογλους, ὁ Χατζῆ Ἰωσήφ Δομνηνός καὶ ὁ Νικόλαος Τζίλογλους. Συστηματικωτέρας ὁπωσδήποτε παιδείας καὶ μείζονος διὰ τοῦτο ὠφελείας πρόξενος ἐγένετο ὁ ἐκ Κερασσοῦντος Ἀντώνιος Καμπούρογλης, ὅστις μέχρι μὲν τοῦ 1842 ἐδίδασκεν ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ, κατόπι δὲ μετέβη εἰς Κερασσοῦντα. Ἡ σχολὴ περιελάμβανε τότε δύο μόνον τάξεις ἑλληνικάς, διδασκομένας ἰδίᾳ μαθήματα ἑλληνικὰ καὶ θρησκευτικὰ, παρημελημένων σχεδὸν πάντων τῶν ἄλλων ἐγκυκλίων· ἐν τούτοις οἱ ἐξ αὐτῶν τότε ἀποφοιτῶντες καὶ εἰς Ἀθήνας μεταβαίνοντες κατάρθουν νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὴν μικροτέραν τάξιν τοῦ γυμνασίου, τοιοῦτοι δὲ περὶ τὸ 1840 καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Ἀθήνας πρὸς σπουδὰς ἀνωτέρας μεταβάντες ἀναφέρονται ἱκανοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων οὐκ ὀλίγοι ἐστέλλοντο δι' ἐξόδων τῆς κοινότητος ἐπὶ τῇ υποχρεώσει νὰ διδάξωσιν ἐπιστρέφοντες ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτῶν πατρίδι. Ἐκ τούτου κατανοοῦμεν ὅτι ἐν ταῖς συνειδήσεσι τῶν προκριτοτέρων πολιτῶν ἀνεγνωρίσθη ἡ μεγάλη ἔλλειψις προσωπικοῦ διδάσκοντος·

καθ' ὅσον ἡ πείρα τῶν προηγουμένων ἐτῶν ἐδίδαξεν αὐτοῖς, ὅτι ἀπέτυχον ἐν τῇ ἀνκδείξει τοῦ Φροντιστηρίου διότι ἐσπεροῦντο καταλλήλων διδασκάλων. Ὅτι δὲ ἡ σκέψις αὐτῶν ὑπῆρξεν ὀρθοτάτη, ἀπέδειξαν τὰ πράγματα εὐθὺς κατόπιν ὅτε ἤρξαντο ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον ἐπιστρέφοντες οἱ εἰς Ἀθήνας ἀποσταλέντες, οἵτινες καὶ τὸν πόθον τῶν γραμμάτων γενικώτερον διέδωκαν, καὶ τὰ κατὰ τῶν διδασκάλων παλαιόθεν ἐπικρατήσαντα ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἀπλουστέρων πάθη κατώρθωσαν καὶ ἐκριζώσωσι. Διότι δὲν πρέπει νὰ παραλείψωμεν ἐνταῦθα, καὶ ταύτην τὴν ὁμολογίαν, ὅτι τὰ ἤθη ὑπῆρξαν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ αἰῶνος μέχρι τῆς τετάρτης δεκαετηρίδος αὐτοῦ ἱκανῶς τραχέα καὶ δυσανάγωγα καὶ οὐ μικρὰν εἶχον τὴν ἀγροικότητα¹⁹⁹ καὶ ὅτι ὁ βίος τῶν πολλῶν καὶ ἀμορφῶτων ὅλως ἐκ τῶν κατοίκων ἦν σκληρὸς καὶ ἀτέραμνος καὶ ἀνάγωγος²⁰⁰. Ἐνεκα τοῦ ὁποίου καὶ οἱ διδάσκαλοι πολλὰς ὑφίσταντο καταδρομὰς καὶ κατὰδιώξεις. προπηλακίζομενοι καὶ ὑβρίζομενοι. Εἰς τὸ ὅποιον ὅμως ἴσως συνετέλει καὶ ἡ μεγάλη αὐτῶν ἀυστηρότης καὶ ἡ παρ' αὐτῶν χρῆσις σκληρῶν καὶ ἀπανθρώπων τιμωρίας μέσων, οἷα τὰ μέχρις ἡμῶν διαμνημονεύόμενα φάλαγγες καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

*
**

Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ αἰῶνος τὸ Φροντιστήριον φαίνεται ὅτι εὐρίσκετο ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἀντικρὺ τοῦ καταστήματος τῆς σημερινῆς μητροπόλεως ἐν τῷ μετοχίῳ τῆς μονῆς Περιστερᾶ. Περὶ τοῦ οἰκῆματος τούτου διαφορὰ μεταξὺ Τραπεζούντιων καὶ Περιστερευτῶν ἠγέρθη τῷ 1833, καθ' ὅσον οἱ μὲν Τραπεζούντιοι διετήνουντο ὅτι τὸ κτῆμα ἀνήκεν ἀνεκὰθεν εἰς τὴν μητρόπολιν, ἀπὸ τοῦ Ἀνανίου ἤδη τοῦ θείου καὶ προκατόχου τοῦ μητροπολίτου Δωροθεοῦ, ὅτι δὲ παρανόμως πωληθὲν ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὰ τέλη τοῦ βίου του εἰς τὸν ἀδελφόν του Γεώργιον καὶ παρὰ τῶν κληρονόμων τούτων εἰς τὴν μονὴν Περιστερᾶ ἀφιερωθὲν, ἀνελήφθη ὑπὸ τοῦ Παρθενίου ἐγκαταστήσαντος ἐν αὐτῷ τὸ Φροντιστήριον. Ἀλλ' ἡ μονὴ Περιστερεώτα ἀντέτασεν εἰς ταῦτα, ὅτι τὸ κτῆμα νομίμως περιῆλ-

¹⁹⁹ Περικλ. Τριανταφ. τελ. 193.

²⁰⁰ Αὐτόθι σελ. 192.

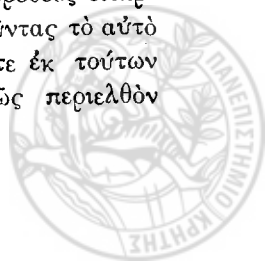

θεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Δωροθέου καὶ ὅτι ἐπομένως ὡς ἀφιερῶθὲν παρὰ τῶν κληρονόμων αὐτοῦ εἰς τὴν μονὴν ἀνήκει αὐτῇ. Ἡ ὑπόθεσις ἔλαβε διαστάσεις ἰκανάς, ἐγένετο δὲ ἀνάγκη νὰ παρεμβῆ ἡ ἐκκλησία. Οἱ πατέρες τῆς μονῆς Περιστερᾶ ἀπέστειλαν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν ἠγούμενον αὐτῶν, ὅστις διάφορα προσαγωγῶν ἔγγραφα ἐκέρδισε τὴν ὑπόθεσιν, τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντίου ἐκδότος τὸ ἐξῆς περὶ τούτου γράμμα :

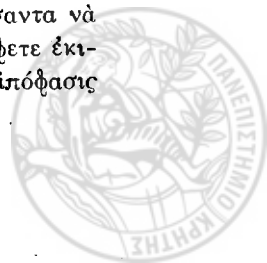
«Κωνστάντιος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Ἰερῶτατε μητροπολίτα Τραπεζοῦντος, ὑπέριττε καὶ ἐξαρχεπάσης Λαζικῆς, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργγὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος κύρ Κωνστάντιε, καὶ τίμοι προεστῶτες καὶ χρήσιμοι πρόκριτοι τῆς ἐπαρχίας ταύτης, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητὰ καὶ περιπόθητα, χάρις εἶη ἡμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ. Τὰ σταλέντα ἡμῖν γράμματα εὐμενῶς ἐλάβομεν καὶ εἶδομεν ὅσα ἐν αὐτοῖς σημειοῦτε περὶ τοῦ αὐτόθι κειμένου μετοχίου τοῦ ἱεροῦ ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου τοῦ ἀγίου Γεωργίου Περιστερώτα, σπεύδοντες νὰ τὸ ἀποδείξητε κτῆμα τῆς μητροπόλεως, πωληθὲν τάχα παραλόγως πρὸ χρόνων παρὰ τοῦ μακαρίτου Τραπεζοῦντος Δωροθέου πρὸς τὸν ἀδελφόν του Γεώργιον, παρὰ τῶν κληρονόμων τοῦ ὁποίου οὐκ οἶδατε ὅπως ἀφιερῶθη ἕστερον εἰς τὸ μοναστήριον καὶ ὅτι ὁ μακαρίτης ἀρχιερεὺς Παρθένιος τὸ ἀνέλαβε κατὰ δικαίαν ἐκκλησιαστικὴν ἀπόφασιν καὶ δι' ὑψηλοῦ ὀρισμοῦ. Καὶ τοιαῦτα μὲν ἐκτίθεσθε ἐν τῷ γράμματί σας· μετακαλεσάμενοι δὲ τὸν ἠγούμενον τοῦ ρηθέντος μοναστηρίου ἐμάθομεν ἄλλως ἔχουσαν τὴν ὑπόθεσιν, καὶ οὐ διὰ λόγων μόνον ἀλλὰ καὶ δι' ἐγγράφων ἀποδείξεων ἐβεβαιώθημεν ὅτι τὸ ρηθὲν μετόχιον ὑπάρχει γνήσιον κτῆμα καὶ ἀφιέρωμα τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου.

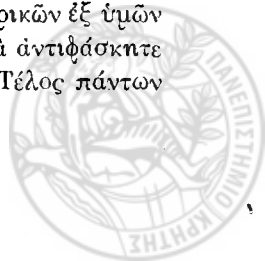
Ἡ τιμότης σας ἀναφέρετε ὅτι ὁ μακαρίτης Δωροθέος φρενοβλαβεῖα κατεχόμενος τὸ ἀπεμπώλωνε περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς του· ὁμολογεῖτε ὅμως συγχρόνως ὅτι ὁ αὐτὸς Δωροθέος ὑπῆρχεν ἀνεπιθὲς τοῦ ἐξαγοράσαντος ἀπὸ τοὺς κρατοῦντας τὸ αὐτὸ κτῆμα μακαρίτου Τραπεζοῦντος Ἀνανίου, ὥστε ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι ἦν ἰδιόν του κτῆμα κληρονομικῶς περιελθὸν

αὐτῷ παρὰ τοῦ θεοῦ του καὶ ὅτι τὸ ἐπώλησεν εἰς τὸν ἀδελφόν του Γεωργίου· ὃ ἠδύνατο νὰ ἦναι τῆς μνητροπόλεως, ὅμως ἐπώληθη δι' ἀνάγκην πάλιν τῆς μνητροπόλεως κοινῇ γνώμῃ καθὼς καὶ ἐν τοιοῦτον ὑπαινίσσεται καὶ τὸ πωλητήριο γράμμα (ἐμφανισθὲν ἡδὴ ἡμῖν), ὅτι δι' ἀνάγκην δόσεως πρὸς τὸν τότε ἡγεμόνα ἐπώλησε τὸ ὀσπήτιον ὅπου εἶχε πρὸς τὸν μαχαλᾶ τῆς μνητροπόλεως, χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ ὅτι ὑπῆρχε κτῆμα αὐτῆς. Ἄλλ' ἡμεῖς παριδόντες τὰ ἀρχαῖα ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἐπισκοτίζονται ἐκ τῆς πολυχρονιότητος, δεδώκαμεν προσοχὴν εἰς τὰς ἐσχάτας νεαρὰς ἀποδείξεις. Ἐφ' ᾧ ἐνεφάνισεν ἡμῖν ὁ ῥηθεις ἡγούμενος γράμμα τῶν προκριτοτέρων τῆς πολιτείας ἦτοι τοῦ Γεωργίου Χατζῆ Κακούλογλου, τοῦ Χατζῆ Δημητρίου Χατζῆ Σεβαστοῦ, τοῦ Χατζῆ Ἰορδάνου Χατζῆ Γεωργίου, καὶ τοῦ Χατζῆ Ἀντωνίου Χατζῆ Κωνσταντίνου, μὲ τὸ ὁποῖον γράμμα ζητοῦσιν οἱ ῥηθέντες τὸ μοναστηριακὸν τοῦτο μετόχιον παρὰ τοῦ τότε ἡγουμένου διὰ νὰ ἀποκατασταθῇ δι' ἀδείας ἐκείνου σχολεῖον, λέγοντες μάλιστα ῥητῶς, ὅτι τὸ θέλουν πρὸς καιρὸν ἕως ὅτου νὰ κατασκευάσωσιν ἕτερον ἐπὶ τοῦτο οἰκοδόμημα, χωρὶς παντελῶς νὰ ἀναφέρωσιν ὅτι ἔχει σχέσιν ἢ μνητροπόλις πρὸς τὸ μετόχιον. Ἐπομένως εἶδομεν καὶ ἕτερα γράμματα γεγραμμένα κατὰ τὸ παρελθὸν αὐκδ'. ἕτος, τὸ μὲν ὑπογεγραμμένον παρὰ τῶν ἐφεξῆς ἦτοι τοῦ Χατζῆ Ἀντωνίου Χατζῆ Κωνσταντίνου, τοῦ Γεωργίου Χατζῆ Θεοδώρου, τοῦ Χατζῆ Νικολάου Χατζῆ Ἰορδάνου καὶ τοῦ Χατζῆ Ἰωσήφ Χατζῆ Ἰωάννου· τὸ δὲ ἕτερον ἔχον τὴν ἀρχιερατικὴν ὑπογραφήν καὶ ἔξω τὴν σφραγίδα τοῦ μακαρίου τοῦ Παρθενίου. Ἐν ἀμφοτέροις τοῖς γράμμασι προβάλλουσιν οἱ ῥηθέντες πρὸς τὸν ἡγούμενον περὶ τοῦ μετοχίου ἐτήσιον ἐνόικιον πρὸς τὸ μοναστήριον γρόσια πεντήκοντα, οὐδόλωσ δὲ ἀναφέρουσιν ἐν αὐτοῖς μέχρι γοῦν λέξεως ὅτι ἔχει λόγον καὶ ἢ μνητροπόλις ἐν τῷ μετοχίῳ. Ὡστε εἶναι ἡλίου φαινότερον ὅτι εἶναι κτῆμα καὶ ἀφιέρωμα ὁμολογούμενον παρὰ τῶν προκριτοτέρων τῆς πολιτείας καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἀρχιερέως τὸν ὁποῖον ἢ τιμιότης σας προβάλλετε ὡς ἐπιχειρήσαντα νὰ τὸ ἀναλάβῃ ὡς μνητροπόλεως ἰδιον· εἰς δὲ, ὡς γράφετε ἐκινήθη ποτὲ καὶ ὀρισμὸν ἔλαβε καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἀπόφασις

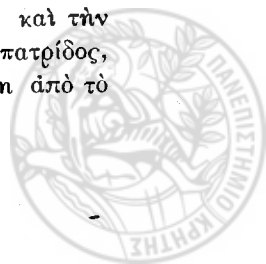
ἐγένετο, μολονότι δὲν ἀναφέρετε παντελῶς ἢ ἀπόφασιν αὕτη συνίσταται εἰς ἔγγραφον ἀπόδειξιν πατριαρχικὴν, μὴ οὐ τοῦτο πιθανὸν ὡς ἄνθρωπος νὰ συνηραπάγη εἰς τὰ κινήματα ταῦτα καὶ ὕστερα νὰ ἀνεγνώρισε τὸ δίκαιον τοῦ μοναστηρίου, καθὼς καὶ τὸ ὁμολογεῖ διὰ τοῦ ρηθέντος ὀνόματός του. Ἐκ τούτων ἀπάντων ἐγνωρίσαμεν ὅτι ἡ τιμότης σας ἐκ συναρπαγῆς κινήθεντες προήχθητε νὰ ἀναμοχλεύσητε τὰς ἐξ ἀκοῆς καὶ παραδόσεως εὐρύτερας ἰδέας περὶ τοῦ μετοχίου, λαβόντες δυσαρέσκειαν κατὰ τῶν πατέρων τοῦ μοναστηρίου ὡς κινησάντων τοιαύτην ἀγωγὴν. Ἄλλ' ἡ ὁσιότης των οὐδὲν κατεῖπεν ἐναντίον σας μήτε ὡς ἐγράφετε παρέστησαν ὑμᾶς ὡς ἀδικοῦντας τὸ μοναστήριον· μάλιστα ἐλεινολογοῦντο τὴν ἀθλίαν αὐτῶν κατάστασιν εἰς ἣν ἔχουσι παραμυθίαν τὴν κοινὴν τῶν Χριστιανῶν βοήθειαν, καὶ ἐν ἀπλότῃτι παρέστησαν καὶ αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ μετοχίου θέλοντες τὴν ἰουχίαν των. Ὅθεν ἡμεῖς διὰ νὰ λείψωσι τὰ τοιαῦτα σκάνδαλα καὶ αἱ δυσαρέσκειαί, ἀποφαινόμεθα ὥστε τὸ μὲν μετόχιον ὡς γνήσιον κτῆμα καὶ ἀφιέρωμα τοῦ μοναστηρίου, καθὼς ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀπεδείχθη, νὰ σώζηται ἀναπόσπαστον ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν των, παυομένης κάθε ἐκ μέρους σας προτάσεως περὶ τῆς πρὸς τὴν μητρόπολιν σχέσεως ὡς ἀναποδείκτου καὶ σαθρᾶς. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ συντείνει εἰς κοινὴν ὠφέλειαν χρησιμεῖον ὡς σχολεῖον, διὰ τοῦτο νὰ ἦναι πάλιν ὡς σχολεῖον μὲν κατὰ τὸ παρὸν ἕως ὅτου ἀνεγείρετε ἐπίτηδες σχολὴν κατὰ τὴν πρώτῃν ὑπόσχεσιν ὅταν τὸ ἐλάβετε, νὰ εὐχαριστήσητε δὲ καὶ τοὺς πατέρας μὲ μίαν ἀνάλογον πληρωμὴν ἐνοικίου κατ' ἔτος ἀφίνοντες εἰς τὴν ἐξουσίαν των καὶ τὴν ὄντ' ὅπου εἶχον ἐξ ἀρχῆς εἰς χρῆσιν των, νὰ ἐκλείψῃ δὲ ἀπὸ τῶν καρδιῶν σας καὶ κάθε ψυχολαβῆς κατ' αὐτῶν ψυχρότης καὶ διαφορὰ, γνωρίζοντες ὅτι ἡ ὁσιότης των οὐδεμίαν ὡς φρονεῖτε κατηγορίαν εἶπον καθ' ὑμῶν, ἀλλὰ καὶ εὐγνωμονοῦσι, καθὼς γνωρίζομεν καὶ ἡμεῖς τὴν περὶ τὰ θεοφιλιᾶ καὶ θεάρεστα Χριστιανικὴν πολιτείαν σας· τὸ ὁποῖον καὶ μᾶς εἶχε προξενήσῃ οὐ μικρὸν ξενισμόν, ὅταν παρατηροῦντες τὰς ὑπογραφὰς μερικῶν ἐξ ὑμῶν προκριτοτέρων εἰς τὰ γράμματα ἐκεῖνα εἶδομεν νὰ ἀντιφάσκῃτε ἐκ διαμέτρου μὲ τὴν τελευταίαν διαφορὰν σας. Τέλος πάντων

ἡ ὑπαρξίς καὶ καλὴ ἀποκατάστασις τούτων τῶν ἱερῶν βασιλικῶν πατριαρχικῶν καὶ σταυροπηγιακῶν μοναστηρίων εἶναι μία δόξα καὶ εὐκλεία τῆς πατρίδος σας, καὶ ὄχι μόνον εἰς τὰς ἡμέρας σας νὰ μὴ κατατρέχωνται ἀφοῦ διετηρήθησαν ἀβλαβῆ ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἀλλὰ μάλιστα νὰ ὑπερασπίζωνται καὶ νὰ βοηθῶνται, καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ψυχρανθῆτε ἂν οἱ πατέρες ἔκαμαν τὸ χρέος των ζητοῦντες τὰ δίκαια τῆς μετανοίας των, τὰ ὁποῖα καὶ ἡμεῖς κατὰ χρέος ἐκκλησιαστικῆς προνοίας ὀφείλομεν νὰ τὰ διαφεντεύσωμεν ὡς ἐξαρχιακὰ καὶ σταυροπηγιακὰ. Ταῦτα πληροφοροῦμενοι νὰ σταθῆτε μὲ αἴσθημα εὐσυνειδησίας χριστιανικῆς ἀφέντες τὰ σκάνδαλα ὅπου εἶναι ἀνοίκεια εἰς εὐσεβεῖς Χριστιανούς, καὶ νὰ εἰρηνεύσετε προθυμοποιούμενοι νὰ εὐχαριστήσετε τοὺς πατέρας ἐν ἀγάπῃ καὶ ὁμονοίᾳ, διὰ ἧ ἔχητε καὶ παρ' ἡμῶν τοὺς ἐπαίνους καὶ τὰς ἐγκαρδίους εὐχὰς καὶ νὰ ἀπολαύσετε ἀπειροπλάσιον τὴν εὐλογίαν παρὰ Θεοῦ, οὗ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἶη μετὰ πάντων ὑμῶν· ἀωλγ' μαίου λ».

Ἐκ τῶν τριῶν ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ἐπιστολῇ, ἣν παρελάβομεν ἐκ τοῦ κώδικος τῆς μονῆς Περιστερᾶ, μνημονευομένων ἐγγράφων, δημοσιεύομεν τὸ τοῦ Παρθενίου διασωζόμενον μετὰ τῶν ἄλλων ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς μονῆς ταύτης.

«Τὴν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὴν ὑμῖν αὐτοῖς πανοσιότητα πατρικῶς ἐκ ψυχῆς εὐχόμενοι ἀρχιερατικῶς εὐλογοῦμεν. Μετὰ δὲ τὴν ἐπερώτησιν τῆς περιποθῆτου ὑμῖν ὑγείας τῆς δηλοποιοῦμεν ὅτι ἐδέχθημεν ἀσιμένως τὸ κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας γράμμα τῆς καὶ οὐ μετρίαν συνελάβομεν τὴν χαρὰν ἐπὶ τῇ πληροφορίᾳ τῆς ποθητῆς ὑγείας τῆς, εἶδομεν δὲ καὶ ὅσα περὶ τοῦ μετοχίου καὶ τοῦ εὐλόγου αὐτῆς ἐνοικίου μας σημειοῖ. Περὶ οὗ συνελεύσεως γενομένης τῶν τῆς σχολῆς ἐπιτρόπων, συμπαρόντων καὶ τῶν μοναστηριακῶν πατέρων, ἐσυμφωνήθη ἐνοίκιον διὰ τοὺς ἐξω τοῦ ὁσπητίου ὀντάδες γρόσια πεντήκοντα, τὰ ὁποῖα μολονότι θέλουν τῇ φανῇ ὀλιγότατα ὅσον διὰ τὰ τρέξαντα ἐξοδα τοῦ μοναστηρίου κατόπιν εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο, ἐπόμενον ὅμως εἶναι νὰ στοχασθῆ καὶ τὴν ἐνεστῶσαν τῆς σχολῆς ἀνέχειαν καὶ προπάντων τῆς πατρίδος, καὶ προσέτι ὅτι ὅταν ἡ πατρις ἦναι εὐχαριστημένη ἀπὸ τὸ

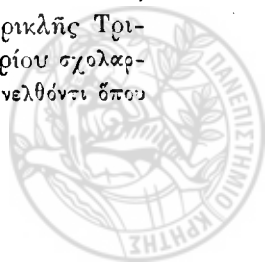
ιερόν μοναστήριον εμπορεῖ τότε νὰ γίνῃ περισσότερόν τι ὄφελος παρὰ τὸ ἐνοίκιον. Ταῦτα μὲν εὐχετικῶς ἐξαιτούμεθα τὰ ἔτη αὐτῆς εὐδαίμονα καὶ σωτήρια. Τῆς περιποθίτου ἡμῖν αὐτῆς πανοσιότητος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης ὁ Τραπεζοῦντος Παρθένιος αωκδ', Ἰουνίου δ'.

* *

Τὸ μετόχιον τῆς μονῆς Περιστερᾶ ἐχρησίμευσεν ὡς οἴκημα τοῦ Φροντιστηρίου μέχρι οὗ ἐν τέλει ἡ κοινότης ἀπεφάσισε τὴν ἀνεγερσιν ἰδίου οἰκοδομήματος. Ἡ οἰκοδομὴ ἤρξατο τῷ 1843 ἐν θέσει ἀπόπτω καὶ ὑγιεινοτάτῃ ἐν ἡ σήμερον ὑπάρχει ἡ οἰκία Χατζῆ Ἡλίου Νικολαΐδου· ἀλλ' αἴφνης τὴν ἐπομένην τοῦ Πάσχα τοῦ 1843 κατεσκάφη τὸ νεόδμητον κτίριον ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι εὕρισκετο ἐν θέσει ὑψηλῇ. Ἐπηκολούθησε δίκη, τὴν ὁποίαν ἐκέρδησεν ἡ κοινότης μὴ θέλουσα ὅμως νὰ εὕρισκῆται εἰς σχέσεις ψυχρὰς μετὰ τῶν ἄλλων κοινοτήτων, οὐ μόνον τὴν ἐπιδικασθεῖσαν αὐτῇ ἀποζημιώσιν δὲν ἀπῆρτησεν ἀλλὰ καὶ τὴν πρώτην ταύτην κατέλιπε θέσιν προτιμήσασα ἄλλην πολὺ χαμηλοτέραν, αὐτὴν ἀκριβῶς ἐν ἡ σήμερον ἐγείρεται τὸ Φροντιστήριον. Ἡ οἰκοδομὴ ἀποπερατώθη τῷ 1845, σχολαρχοῦντος μὲν ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ τοῦ Κωνσταντίνου Ξανθοπούλου, ἀρχιερατεύοντος δὲ τοῦ τὸ πλεῖστον χρόνον καταβαλόντος αἰδίου Κωνσταντίου καὶ ἐφορευόντων τῶν μακαρίων ἐκείνων ἀνδρῶν, τοῦ Δημητρίου Καρβωνίδου, τοῦ Χατζῆ Κωνσταντίνου Παρηγόρη καὶ τοῦ Νικολάου Παρασκευᾶ. Ἄλλ' ἐννοεῖται ὅτι ἡ τότε συντελεσθεῖσα οἰκοδομὴ ἦτο μικροτέρα πολὺ τῆς σημερινῆς, ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις ἕνεκα τῶν ἀναγκῶν αὐτῆς ἐπαυξηθεῖσα διὰ τῆς ἐτέρας πρὸς τὴν θάλασσαν βλεπούσης πλευρᾶς.

* *

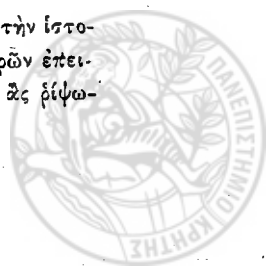
Μέχρι τοῦ 1842, ἐδίδασκεν, ὡς εἶδομεν, ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ ὁ ἐκ Κερασοῦντος Ἀντώνιος Καμπούρογλης. Τοῦτον μεταβάντα εἰς Τραπεζοῦντα διεδέχθη μέχρι τοῦ 1844 διδάξας ὁ Περικλῆς Τριανταφυλλίδης. Τῷ 1844 ἀνετέθη ἡ τοῦ Φροντιστηρίου σχολαρχία τῷ Κωνσταντίνῳ Ξανθοπούλῳ ἐξ Ἀθηνῶν ἐπανελθόντι ὅπου

ἐπὶ τετραετίαν ἠκολούθει πανεπιστημικὰ μαθήματα, τοῦ Περικλέους Τριανταφυλλίδου μεταβάνας εἰς Ἀθήνας πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του. Ἡ ἀπὸ τοῦ 1844 μέχρι τοῦ 1849 περίοδος τοῦ Φροντιστηρίου ὑπῆρξεν ἐκ τῶν καρποφορωτέρων κατὰ μὲν τὸ πρῶτον ἔτος τριῶν τάξεων ὑπαρχουσῶν καὶ συνδιδάσκοντος τῷ Ξανθοπούλῳ τοῦ Κ. Κεφαλίδου, κατὰ δὲ τὸ τελευταῖον 1848—1849 καὶ τετάρτης τάξεως προστεθείσης καὶ συμπεριληφθέντος τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν ἐπανακάμψαντος Περικλέους Τριανταφυλλίδου. Ἄλλ' ἐνῶ νεώτεροι ἄλλοι ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς διδασκομένης νεολαίας ἐμελετῶντο βελτιώσεις, αἴφνης ἀγγέλλει τὴν εἰς Γερμανίαν χάριν ἀνωτέρων μαθημάτων ἀναχώρησίν του ὁ Ξανθόπουλος. Καὶ ἐπεχείρησε μὲν νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ κενὸν συστήσας τὸν ἀρτίως ἐπανακάμψαντα ἐξ Ἀθηνῶν αὐτάδελφόν του Παναγιώτην Ξανθόπουλον, ἀλλ' ἡ ἐφορία δὲν ἠδυνήθη νὰ συμφωνήσῃ μετ' αὐτοῦ καὶ οὕτω ἔμεινε μόνος ἀναλαβὼν τὴν σχολαρχίαν ὁ Περικλῆς Τριανταφυλλίδης μετὰ τοῦ Κ. Κεφαλίδου. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1850 ἐπανακάμψας ἐξ Ἀθηνῶν ὁ ἡμέτερος πατὴρ Θεόδωρος Κυριακίδης συνεφώνησεν ὡς δευτέρως διδάσκαλος ὑπὸ τὸν Π. Τριανταφυλλίδην, τοῦ Κ. Κεφαλίδου διατεθέντος τὸν πλείονα χρόνον εἰς τὸ Παρθεναγωγεῖον. Τοῦ Κυριακίδου ὄμως μετὰ δύο μῆνας ἀποχωρήσαντος, ἐπίσης δὲ παραιτηθέντος καὶ τοῦ μετ' ὀλίγον ἀντικαταστήσαντος αὐτόν, ἔμεινε τὸ Φροντιστήριον μὲ τέσσαρας μὲν τάξεις, ἀλλὰ μὲ δύο διδασκάλους, τὸν Περικλῆν Τριανταφυλλίδην καὶ τὸν Ἰωάννην Ἱεροκλέα, τοῦ Κ. Κεφαλίδου μετὰ μεσημβρίαν μόνον συμπράττοντος. Οὕτω διήνυσεν τὸ Φροντιστήριον τὸ ἔτος ἐκεῖνο δρόμον ἐπίπονον, ἐπιπονώτερον δὲ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1850—1851 ὅτε συστήθεισης καὶ δευτέρως τάξεως ἐν τῷ ἑλληνικῷ Παρθεναγωγείῳ, περιορίσθη ὅλως ἐν αὐτῷ ὁ Κεφαλίδης, γεννηθεισῶν δὲ καὶ ἐναντίον τοῦ Περικλέους δυσαρρεσκειῶν ἐκ μέρους τινῶν ὡς ἐκ τῶν κομματικῶν ἀνωμαλιῶν ἐπαύθη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἔτους.

*
**

Ἄλλ' ἄς διακρίψωμεν μικρὸν ἐνταῦθα τοῦ Φροντιστηρίου τὴν ἱστορίαν ἣτις τοσοῦτον μέχρι τοῦ 1855 περιπετειῶν καὶ λυπηρῶν ἐπεισοδίων καὶ σκανδάλων καὶ ἀκαταστασιῶν πληροῦται, καὶ ἄς ρίψω-

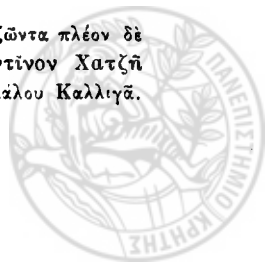

μεν ἐν βλέμμα ἐπὶ τῶν ἐκτὸς τοῦ Φροντιστηρίου ἄλλων τῆς πό-
λεως σχολείων.

*
*

Σχολεῖα τῆς κατωτέρας παιδείσεως συντηρούμενα ὑπὸ τῆς κοινό-
τητος, ἐποῖα τὰ σήμερον δημοτικὰ ἢ ἀστυκὰ, δὲν ὑπῆρχον πρὸ
τοῦ 1840 ἐν Τραπεζοῦντι. Ταῦτα ἀντεκαθίστων τὰ ἰδιωτικὰ γραμ-
ματοδιδασκαλεῖα, διατηρηθέντα καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς κοινότητος
ἰδρυσιν δημοτικῶν σχολείων. Ἐν αὐτοῖς ἐδίδασκον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ
τὴν Πινακίδα, τὴν Ὀκτώηχον καὶ τὸ ψαλτήριον ἐν οἰκίαις ἰδιω-
τικαῖς ἀμαθεῖς καὶ διὰ πᾶν ἄλλο κατάλληλοι ὄχι ὅμως διὰ τὸ δι-
δασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἄνθρωποι, ἀπλῆς μόνον ἀναγνώσεως καὶ γρα-
φῆς γινώσται, γραμματοκάπηλοι, ὧν τὴν ἀνάμνησιν θὰ ἔχωσι βε-
βιαίως τινὲς τῶν γεροντοτέρων συμπολιτῶν μας. Ὑπῆρξαν καὶ μεταξύ
αὐτῶν καὶ ἰκανώτεροι, ἀλλ' οἱ πλείονες διεστρέβλουν μᾶλλον τοὺς
μαθητὰς καὶ οὐδεμίᾳς ἐγένοντο ὠφελείας πρὸξενoi. Διωργανίσθη πρῶ-
τον τὸ ἀλληλοδιδασκικόν, ὡς ὠνομάζετο τότε ἡ δημοτικὴ σχολή,
τῷ 1840 ὑπὸ τοῦ Α. Καρυοφύλλου, διδάξαντος ἀκαταπονήτως ἐν
αὐτῷ μέχρι τοῦ 1850, ὅτε ἐπιστρέψας ἐξ Ἀθηνῶν ὁ Παρασκευᾶς
Ψωμιάδης ἀνέλαβε τὴν ἐπὶ τὸ τελειότερον κατάρτισιν αὐτοῦ. Ἡ-
τύχησε δὲ νὰ ἴδῃ ἰκανωτάτους ἢ δημοτικὴ σχολὴ διδασκάλους καὶ
διευθυντὰς κατὰ τὸ μακρὸν ἔκτοτε διάστημα τῆς ζωῆς αὐτοῦ, οἵτι-
νες, διὰ τὴν ἐποχὴν τοῦλάχιστον ἐκείνην ὑπῆρξαν εἰδικοὶ ἐν τῷ ἔργῳ
τῆς μορφώσεως τῶν μικρῶν παιδιῶν ²⁰¹. Τὰ δημοτικὰ ταῦτα σχολεῖα
οὐ μόνον προήγοντο σὺν τῷ χρόνῳ ἀλλὰ καὶ ἐπολλαπλασιαζόντο
ἰδρυομένων τοιοῦτων καὶ ἐν ταῖς ἀπομεμακρυσμέναις συνοικίαις, ἐν
Ἐξωτείχοις, ἐν Δαφνοῦντι, ἐν Χριστῷ. Ἀλλ' ἐπὶ πολὺ διετηρήθησαν
καὶ τὰ γραμματοδιδασκαλεῖα, μέχρις ἀκόμη τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν
ἐσχολάρχει τοῦ Φροντιστηρίου ὁ Γ. Παπαδόπουλος. Ἀλλὰ κατακε-
ραυνοβολούμενα κατ' ἔτος καὶ ἐξελεγχόμενα ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε διευ-
θυντῶν ἐν ταῖς λογοδοσίαις αὐτῶν, ἐξωλοθρεύθησαν ἐντελῶς ἐπ'

²⁰¹ Ὁφείλομεν ἐνταῦθα νὰ μνημονεύσωμεν τὸν μόνον ἐπιζῶντα πλέον δὲ
τῆς τεσσαρακονταετίας διδῆξαντα δημοδιδάσκαλον Κωνσταντῖνον Χατζῆ
Ἀντωνιάδην, μορφωθέντα ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ ἀρίστου δημοδιδασκάλου Καλλιγᾶ.

τέλους, τῆς κοινότητος ἀπαγορευσάσης ἐπίσημως τὴν συντήρησιν τοιούτων.

*
**

Τὸ δὲ Παρθεναγωγεῖον συνεστήθη τὸ πρῶτον τῷ 1846 τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Δημητρίου Αὐγερινοῦ²⁰² καὶ πολλαῖς προτροπαῖς τοῦ τε Ξανθοπούλου καὶ Τριανταφυλλίδου· πρώτη δὲ ἐν αὐτῷ διδάσκαλος ἀναφέρεται ἡ Μαριγῶ Καρυοφύλλη, ἣν διεδέχθη ὁ Κ. Κεφαλίδης, διευθύνας μέχρι τοῦ 1851 τὸ Παρθεναγωγεῖον, ὅτε προσελήφθη ἡ Ἀσπασία Γκύλη. Ἀλλὰ τὴν ἐποχὴν ἀκριβῶς ταύτην συνέβησαν αἱ ἔνεκα λόγων κομματικῶν ἀκαταστασίαι, εἰς αἷς ἀφορμὴν οὐχὶ μικρὰν ἔδωκεν ἡ μὴ ἀντικατάστασις ταύτης ὑπὸ τῆς Καρυοφύλλης.

*
**

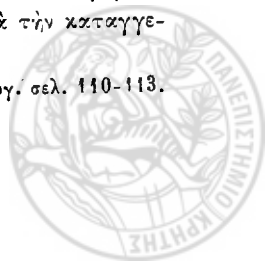
Τὴν μέχρι τοῦ 1855 περίοδον τῆς ἱστορίας τοῦ Φροντιστηρίου ἠδυνάμεθα καὶ διὰ πολλῶν ἀλλὰ καὶ δι' ὀλίγων νὰ διέλθωμεν. Σήμερον ἕως δὲν ὑφίσταται ὁ φόβος νὰ κατηγορηθῆ τις ὡς προσωποληπτῶν καὶ διότι τὰ ἐπὶ τῆς σκηνῆς δράσαντα τότε πρόσωπα ἀνπαύονται ἤδη πάντα τὸν ὕπνον τοῦ δικαίου, καὶ διότι οὔτε κατὰ τοῦ ἐνὸς οὔτε κατὰ τοῦ ἄλλου ὁ ἐμβαθύνων εἰς τὰ πράγματα καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ψῆφον δυσμενῆ δύναται νὰ δώσῃ. Εἶχον βεβαίως τὰ προσωπικά των πάθη, καὶ ἄφινον ἐνίοτε λεληθότως αἱ προσωπικαὶ αὐτῶν ἀντεγκλήσεις νὰ ἐπιδρῶσιν ὀλεθρίως ἐπὶ τῶν σχολειακῶν καὶ κοινοτικῶν πραγμάτων. Ἀλλὰ τίς θὰ κατηγορεῖ σήμερον τοῦ Ξανθοπούλου ἢ τοῦ Τριανταφυλλίδου; Τίς θὰ ἐξεφράζετο σήμερον δυσμενῶς κατὰ τοῦ Δημητρίου Καρβωνίδου ἢ τοῦ Χατζῆ Κωνσταντίνου Παρηγόρη; Τίς θὰ ἐτόλμα σήμερον νὰ μὴ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἐν ταῖς καρδίαις πάντων τῶν μακαρίων τούτων ἀνδρῶν ἐβασίλευεν ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη; Καὶ μήπως αὐταὶ αὐταὶ αἱ ἀντεγκλήσεις αὐτῶν εἶχον ἄλλην τινὰ ἀφορμὴν ἢ πόθον εὐλικρινῆ πρὸς διόρθωσιν τῶν κακῶς κειμένων, κατὰ τὴν γνώμην ἐνοεῖται ἐκάστου;

²⁰² Π. Τριανταφ. ποντ. σελ. 194.

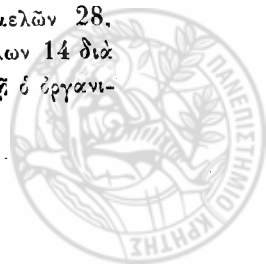
Δύσκολον εἶναι γὰ ἀναζητήσῃ τις σήμερον τὴν πρώτην ἀρχὴν τῶν δύο ἐν Τραπεζοῦντι δημιουργηθέντων τότε κομμμάτων, διότι τὰ ὑπὸ ἐκατέρου ἐξ αὐτῶν ἐκδοθέντα φυλλάδια ἐπισκοτιζοῦσιν μᾶλλον τὰ περὶ τούτου. Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ αἰῶνος βλέπομεν δρώντας ἐν Τραπεζοῦντι τὸν Χατζῆ Ἀντώνιον Παρηγόρην, τὸν Χατζῆ Ἰορδάνην Χατζῆ Γεωργίου Τσίλογλιν, τὸν Χατζῆ Ἰωσήφ Δομνηνόν, τὸν Γεώργιον Χατζῆ Κακούλογλου καὶ ἄλλους τινάς, ὧν τὸ σπουδαιότερον ἔργον ὑπῆρξεν ἡ σύστασις τῆς Πολιτικῆς λεγομένης Κάσσης²⁰³, διὰ τῆς ὁποίας οὐ μικρὰν οἱ πολῖται εὗρον ἀνακούφισιν, κανονισθέντων τῶν βασιλικῶν δοσιμάτων. Ὁ Δημήτριος Καρβωνίδης καὶ περ τὴν ἡλικίαν νεώτερος συνήργησεν ἐν τούτοις καὶ οὗτος εἰς τὴν κατὰ τὸ 1826 σύστασιν ταύτης, ἔκτοτε δὲ ἤρξατο ἀναδεικνυόμενος μεταξὺ τῶν πολιτῶν καὶ συνεργαζόμενος μετὰ τῶν ἄλλων ἐπίσης διακεκριμένων συμπολιτῶν του. Τῷ 1830 ἐφυλακίσθησαν πάντες οἱ πρόκριτοι τοῦ κοινοῦ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ἀπηλλάχθησαν δὲ μόνον διὰ χρηματικῆς προσφορᾶς, ἣτις ὅμως κατόπιν ἐπεστράφη ἐκδοθέντος ὑψηλοῦ διατάγματος. Τῷ 1834 ἀποθανόντος τοῦ πρωτογέροντος Χατζῆ Γεωργίου Κακούλογλου διεδέξατο αὐτὸν ὁ ἀδελφός αὐτοῦ Κακοῦλης, πενθερὸς τοῦ Καρβωνίδου. Τῷ δὲ 1837 ἀποβιώσαντος τοῦ Χατζῆ Ἀντωνίου Παρηγόρη εἰσήχθη εἰς τὴν θέσιν ἐκεῖνου ὁ υἱὸς αὐτοῦ Χατζῆ Κωνσταντῖνος Παρηγόρης. Συνεργασία εὐκρινεστάτη μεταξὺ πάντων τούτων ἐπέφερον ἀγαθότατα ἀποτελέσματα· ἡ Πολιτικὴ Κάσσα εὐωδοῦτο, συνεστήθη Κάσσα φιλόπτωχος, ἀπερασίθη ἡ ἀνέγερσις κτιρίου τοῦ Φροντιστηρίου, ἠγοράσθησαν διάφορα κτήματα, ποσὸν δὲ ἱκανῶς στρογγύλον μεθ' ὅλα ταῦτα ἐπερίσσευσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐφορευόντων τοῦ κοινοῦ, ἐν οἷς προετίθεντο μικρὸν κατὰ μικρὸν καὶ ἕτεροι διακεκριμένοι πολῖται, ὁ Ν. Παρασκευᾶς, ὁ Γ. Κουτροπούλος, ὁ Κ. Κερχανίδης, ὁ Γ. Πασσιάνωφ, ὁ Χατζῆ Πάνος Τσίλογλης, ὁ Χατζῆ Κωνσταντῆς Ἐφραίμογλου, ὁ Παρασκευᾶς Αὐγερινός, ὁ Κακούλογλους καὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ τὸ 1843 ἠγέρθησαν παράπονα κατὰ τοῦ Κακούλη. Παύσαντος τούτου διωρίσθη ἕτερός τις, ὁ διωρισμὸς τοῦ ὁποίου κατηγγέθη ὑπὸ τοῦ Κακούλη εἰς τὴν ἀρχὴν. Τὸ γεγονός ἐθεωρήθη ὡς προδοσία, τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον μετὰ τὴν καταγγε-

²⁰³ Ἴδε τὰ περὶ ταύτης παρὰ Π. Τριανταφυλλίδη, προλεγ. φυγ. σελ. 110-113.

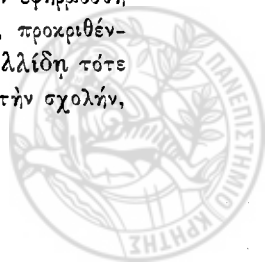

λίαν ταύτην ὠδηγήθησαν εἰς τὰς φυλακὰς ὁ τε Χατζῆ Κωνσταντῖνος Παρηγόρης καὶ ἡ συνοδεία του. Ὁ Δημήτριος Καρβωνίδης κατέκρινε καὶ αὐτὸς τὴν πράξιν τοῦ πενθεροῦ του, ἀλλ' ἐπειδὴ διετέλει στενὸς αὐτοῦ συγγενής, δὲν συμπαραερέθη, δὲ ἐξ ἄλλου μετὰ τῶν φυλακισθέντων, κατηγορήθη καὶ ἔκτοτε φαίνεται ἤρξατο ἀναφαινομένη ψυχρότης. Ἐν τούτοις ἀποσταλέντος ἐξάρχου τοῦ Χαλδίας διὰ τὴν καθυσύχασιν τοῦ κοινοῦ καὶ ἀρθρισῶν ἐκ τοῦ μέσου τῶν παρεξηγήσεων, ἐπῆλθε συμφιλίωσις, καὶ οὕτως ἐξηκολούθουν συνεργαζόμενοι μέχρι τοῦ 1845, ὅτε παρήτήθη ὁ Καρβωνίδης. Ἡ διάστασις δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀποφέρῃ τὰ ὀλέθρια αὐτῆς ἀποτελέσματα. Ζητήματα σχολειακά, ζητήματα μητροπολιτικά, ζητήματα κοινωνικὰ ἠγείροντο τὸ μὲν μετὰ τὸ δέ. Ἡ Πολιτικὴ Κάσσα ἦτις τῷ 1844 παρουσίαζε περίσσευμα ἑκατὸν χιλιάδων γροσίων, ἐξέπνευσε τῷ 1847, ἡ δὲ γρηματικὴ κατὰστασις τοῦ κοινοῦ παρουσίαζε κενόν. Τὰ σχολεῖα ἔφθασαν εἰς τὸ γέλιος τῆς διαλύσεως εὐρεθέντων ὑπὸ χρέως 14,000 περίπου γροσίων. Δὲν ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὰ διάφορα κονδύλια ἅτινα ἀναφέροντι ἐν τοῖς ὑπὸ ἑκατέρου τῶν δύο κομμάτων ἐκδοθεῖσι φυλλακίοις, οὐδὲ εἶναι δυνατὸν νὰ παρακολουθήσωμεν τοὺς δι' αὐτῶν ἀθρογγραφούντας ἐν τῇ σωρείᾳ τῶν κατ' ἀλλήλων κατηγοριῶν. Τῷ 1848 προσεκλήθησαν ἔφοροι ὁ Δ. Καρβωνίδης καὶ ὁ Γ. Πασσιάνωφ, οἵτινες παρέδωκαν μετὰ τριετίαν τὴν ἐφορίαν τῷ 1851 εἰς τοὺς Π. Χ. Κακούλογλου καὶ Χατζῆ Πάνου Τσίλογλου. Τῷ δὲ 1852 ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὴν ἐφορίαν μόνος ὁ Δ. Καρβωνίδης, ἐκλεγείς πληρεξούσιος ἔφορος τῶν σχολείων ἵνα ἐνεργῆ καὶ πράττη ὑπὲρ αὐτῶν ὅπως ἐγκρίνη συνάγων τὰ ὁμολογητικὰ χρήματα καὶ πληρόνων τὸν μισθὸν τῶν διδασκάλων καὶ τὰ ἄλλα ἐξοδα τῶν σχολείων, ὅπως λέγει τὸ ὑπὸ τῶν ἐγκριτοτέρων τότε πολιτῶν ἐν ὁμονοίᾳ θαυμαστῇ ὑπογραφῆν ἔγγραφον.

Ἄλλη ὅμως ἀφορμὴ μετ' ὀλίγον παρουσιασθεῖσα ἐξετράχυνε καὶ πάλιν τὰς μεταξὺ τῶν προκριτοτέρων πολιτῶν σχέσεις, ἡ ὑπὸ τοῦ Δ. Καρβωνίδου προταθεῖσα σύστασις κοινοβουλίου. Πολλῶν ὁμογενῶν καταναλισκομένων εἰς κρισολογίας διὰ τὰς μεταξὺ των διαφορὰς καὶ τοῦ κοινοῦ ζητούντος τὴν θεραπείαν τοῦ κακοῦ τούτου, ἐπροτάθη καὶ ἐγένετο δεκτὴ ἡ σύστασις συμβουλίου ἐκ μελῶν 28. τῶν μὲν 14 ἐν ἐνεργείᾳ διὰ τὸ πρῶτον ἔτος, τῶν δὲ ἄλλων 14 διὰ τὸ δεύτερον κατὰ κλῆρον. Προκειμένου ὅμως νὰ ψηφισθῆ ὁ ὄργανι-

σμός αὐτοῦ, διεφώνησαν ὡς πρὸς δύο σημεῖα, τῶν μὲν περὶ τὸν Καρβωνίδην ἀποστεργόντων ἐκλογὴν τῶν μελῶν ὑφ' ἑλγος τῆς πόλεως, καὶ ζητούντων νὰ δοθῇ τοῖς ἐφόροις ἐξουσία μείζων, τῶν δὲ περὶ τὸν Παρηγόρην ἐχόντων γνώμην ἀντίθετον. Ἡ κυρίως ὁμως ἀφορμὴ τῆς διαφωνίας ὑπῆρξεν ἄλλη, αἰ συμπάθειαι καὶ αἰ ἀντιπάθειαι πρὸς τοὺς ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ διδασκάλους. Τῷ 1850 συνεφωνήθη καὶ πάλιν, σχολάρχης τοῦ Φροντιστηρίου, ὡς εἶπομεν, ὁ Περικλῆς Τριανταφυλλίδης, κατὰ τοῦ ὁποίου ἠγέρθησαν ἐκ μέρους τινῶν παρόντων τοῦ Δ. Καρβωνίδου εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπουσιάζοντος ὁ συνέφορος αὐτοῦ Γ. Πασσιάνωφ ἔγραψεν αὐτῷ τὰ διατρέχοντα καὶ οὗτος ἐσυμφώνησε τὸν Στέφανον Λεφάκην. Ἐπειδὴ δέ, ὡς εἰκός, κατὰ τοῦ Λεφάκη ἠγέρθη πόλεμος, οὗτος ἀνεχώρησεν ἡσύχως τὸ ἐπιμένον ἔτος καίπερ ἀνασυμφωνηθείς. Ὀλίγον μάλιστα πρὸ τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτοῦ συνεζητήθη καὶ ἐνεκρίθη παρὰ τῶν τότε ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ διδασκόντων Σ. Λεφάκη, Π. Τριανταφυλλίδου, Κ. Κεφαλίδου καὶ Θ. Κυριακίδου κανονισμὸς τῶν σχολείων, οὗτινος τὸ δευτερον ἄρθρον τοῦ περὶ διδασκάλων κεφαλαίου ἔλεγεν: «ὁ φητριάζων διδάσκαλος ἢ ταραχὰς ἐμποιῶν καὶ ἄφροντις τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, συμβουλευόμενος ἅπαξ καὶ οἷς, ἂν δὲν διορθωθῇ παύεται ὑπὸ τῆς ἐφορίας». Τῷ 1851 τὴν ἐφορίαν ἀνέλαβον ὁ Π. Χ. Κακούλογλος καὶ ὁ Χατζῆ Πάνος Τσίλογλους, ἐφ' ὧν ἐπαύθη ὁ Τριανταφυλλίδης, ἀλλ' ὁ διαδεχθεὶς τοὺς ἐφόρους τούτους Δ. Καρβωνίδης ἱκανοποιῶν τὴν παράκλησιν πολλῶν πολιτῶν συμπαθούντων τῷ Τριανταφυλλίδῃ ἀναδιώρισεν αὐτὸν μετὰ δεκάμηνον. Μετὰ τὴν ἐκ Γερμανίας ὁμως ἀφιξίν τοῦ Ξανθοπούλου ἀνετέθη αὐτῷ ἡ διεύθυνσις τῶν σχολείων καὶ διοργανώσις αὐτῶν. Πρὸς τοῦτο ἀπηττοῦντο 15,000 τοῦλάχιστον γροσία κατ' ἔτος, πολλῶν δὲ σκέψεων γενομένων ἀπεφασίσθη νὰ ζητηθῇ παρὰ τοῦ ἀρχιερέως, ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι οὗτος διεκήρυξεν ἀπὸ τοῦ 1845 ἑαυτὸν ὄλωσ ἀφιερωμένον εἰς τὰ σχολεῖα, ἢ προσφορὰ ἐφάπαξ 100,000 γροσίων ἢ ἐτησίαι ἐπιχορηγήσις ἐκ 15,000 γροσίων. Ἡ ἄρνησις τοῦ ἀρχιερέως μὴ εὐποροῦντος διὰ τοσοῦτον μεγάλην ἐπιχορηγήσιν ἐπέφερε τὴν ματαίωσιν τῶν σχεδίων τοῦ Ξανθοπούλου, ἐξ ὧν ἐφηρμύσθη μόνον ἡ περὶ πάσης τοῦ Τριανταφυλλίδου πρότασις, προκριθέντος ἀντ' αὐτοῦ τοῦ Θ. Κυριακίδου. Οἱ τῷ Τριανταφυλλίδῃ τότε συμπαθοῦντες ἐπέμειναν νὰ προσληθῇ καὶ οὗτος εἰς τὴν σχολήν,

ἔπερ ὅμως δὲν ἐγένετο δεκτὸν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Καρβωνίδην καὶ Ξανθόπουλον. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ κυριωτέρα ἀφορμὴ δι' ἣν τὰ πράγματα ἔφθασαν εἰς σημεῖον ὀξύτατον. Ἄπαν τὸ σχολικὸν ἔτος 1852 — 1853 ὑπῆρξε διὰ τοῦτο ταραχωδέστατον· πολλοὶ ἠπέιλουν τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν τέκνων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ κοινοῦ σχολείου· ἐπὶ τέλους δὲ ἀπεχώρησε τῆς σχολῆς ὁ Ξανθόπουλος, ἀπεχώρησεν ὁ Κυριακίδης, παρητήθη τῆς ἐφορίας καὶ ὁ Καρβωνίδης, ἡ δὲ σχολὴ ἀπέμεινεν ἄνευ διδασκάλων καὶ ἄνευ ἐφόρων.

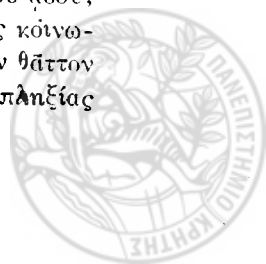
* *

Ἐν τῇ πόλει τὰ πάθη ἔφθασαν εἰς τὸ ζεῖν· οἱ πολῖται διηρέθησαν εἰς δύο μερίδας ἀντιμαχομένας· ὁ ἀρχιερεὺς ἠδυνάτετο νὰ πράξῃ τι καὶ ἡ μεγάλη Ἐκκλησία ἐθεώρησε καθήκον αὐτῆς νὰ παρεμβῇ. Ἀπέστειλε διὰ τοῦτο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὸν διάκονον Εὐστάθιον Κλεόβουλον, ἄνδρα παιδείας μεγάλης καὶ διαπρεπή, ὡς σχολάρχην τοῦ Φροντιστηρίου. μετὰ τῆς ἐντολῆς νὰ εἰρηνεύσῃ τὰ πνεύματα. νὰ ἐκλέξῃ ὅσους καὶ ὁποίους ἐγκρίνη διδασκάλους εἴτε ξένους εἴτε ἐκ τῶν ἐντοπιῶν, ἐκτὸς τοῦ Τριανταφυλλίδου καὶ νὰ δώσῃ σχέδιον κανονισμοῦ γενικοῦ δι' οὗ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ διευθύνωνται τὰ τῆς πόλεως πράγματα. Ὁ Κλεόβουλος, τοῦ ὁποῦ ἡ ἀξία δὲν κατενοήθη ὡς ἐκ τῶν κατατροχόντων τοὺς πολίτας παθῶν, ὅστις ὅμως ὑπῆρξεν ἔπειτα εἰς τῶν περιφανεστέρων τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας κληρικῶν διαπρέψας ὡς τε μέγας πρωτοσύγγελος καὶ ὡς μητροπολίτης Καισαρείας, προσεπάθησε, πολὺν καταβάλλον ζῆλον, νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ἐντολήν, συνεργασθεὶς πρὸς τοῦτο μετὰ τῶν ἐκλεγέντων δύο ἐφόρων Χατζῆ Εὐθυμίου Γραμματικοπούλου καὶ Κ. Κερχανίδου. Οὐ μόνον συνέταξε καὶ ὑπέβαλε τὸ σχέδιον τοῦ κανονισμοῦ, οὐ μόνον προσεκάλεσε διδασκάλους, ἀλλὰ καὶ πάσης ἐδράττετο εὐκαιρίας ὅπως συμβουλεύσῃ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοιαν. Βραχέειν αὐτοῦ περὶ ὁμονοίας παραίνεσιν συνταχθεῖσαν μὲν ὅπως ἀπαγγελθῇ ἐν ταῖς δημοσίαις ἐξετάσεσι, μὴ ἐκφωνηθεῖσαν ὅμως ἅτε τούτων μὴ γενομένων, ἀναδημοσιεύομεν ἐνταῦθα ἐκ τοῦ ἐκδοθέντος περὶ τῶν ἐνταῦθα σχολείων περισπουδάστου αὐτοῦ λόγου, ἵνα δώσωμεν ἰδέαν μικρὰν τῆς τότε καταστάσεως.

* *

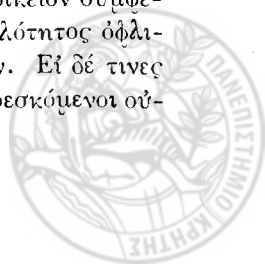

δεῖν τοῖς καθ' ἕκαστον πολίταις. Οὐχ ὅταν οἱ συνέσει, λόγῳ καὶ χρύματι διαφέροντες καὶ τὴν πόλιν σύμπασαν ὠφέλιπσαι δυνατώτεροι παραγκονίζονται καὶ ὑπερορῶνται καὶ πικρὸν πικρῶς καὶ φθονεῶς ποτήριον ἀχαριστίας ποτίζονται, λόγῳ μόνον ὅτι τυραννικός ἐστι καὶ ἀφόρητος ὁ Θεμιστοκλῆς, προσαγορευόμενος Σωτὴρ τῆς Ἑλλάδος· ἀφόρητός ἐστιν ὁ Ἀριστείδης, ἀκούων δίκαιος. Οὐχ ὅταν οἱ συμβοηθεῖσθαι καὶ σὺν ἀδελφικῇ τῇ εἰλικρινείᾳ ὑπὲρ τῆς κοινῆς εὐημερίας καὶ προόδου συμπονεῖν ὀφείλοντες καὶ τῇ ἀλλήλων βοήθειᾳ κρατύνειν τὰ κοινὰ κατὰ τὸ παλαιῶτον ἀπόφθεγμα «Ἀδελφὸς ἕπ' ἀδελφοῦ βοηθούμενος ὡς πόλις ὄχυρά», διαπληκτίζονται τε καὶ ἀντιπολεμῶνται δίκην ἀσυμφίλων καὶ ἀλλογενῶν καὶ ἔθνικῶν πολεμίων, Χριστιανοὶ ὄντες καὶ τέκνα καὶ ἀδελφοὶ τῆς αὐτῆς πατρίδος. Οὐχ ὅταν μνησικάκοις καὶ ἀτέγκτοις προσέχοντες ἰσχυρογνωμοσύναις, χαλεπαῖς καὶ ἀνηνύτοις δουλεύοντες ἀντεκδικήσῃσι κενοδοξίων καὶ σπονδαρχικῶς ἠττώμενοι, θυσιάζωσιν (ἴσοι περ ἂν ὦσιν οἱ θυσιάζοντες) ἐν ἐπιδείξει φιλοτύφῳ, μικροφιλοτίμῳ καὶ ἀκαίρῳ τὰ κεφαλαιωδέστατα καὶ ἱερώτατα τῆς χώρας συμφέροντα· οὐδαμῶς, οὐδαμῶς φίλοι ὁμογενεῖς! ἐν κεφαλίδι τῶν τοιούτων ἐπιτηδευμάτων ἐπιγέγραπται φανλότης, ὄλεθρος καὶ οὐαί. Πάντες οἱ τὴν τῶν ἐριθειῶν καὶ ἀντιζηλιῶν ὀλισθηρὰν ὁδεύσαντες ἀτραπὸν, οἱ τὰ τοιαῦτα σκότια καὶ ἀντικοινωνικά ζηλώσαντες παλαίσματα, οὐ μόνον οὐκ ἐπλάτυναν, οὐκ ἐκράτυναν, οὐδ' ἐμεγάλυναν τὰ παρ' ἑαυτοῖς προυφεστῶτα καθιδρύματα τὰ πολιτικά καὶ τὰ πνευματικά, ἀλλὰ μετὰ τοῦ διαφθεῖραι αὐτὰ κατὰ κράτος, καὶ αὐτοὶ κατακρημνισθέντες εἰς ἀπέθμενα καὶ ἀχανῆ ἀπωλείας βράσθηρα, οὐκ ἐπεβίωσαν οἱ ἄθλιοι, ἵνα θεάσωνται ἅπαξ ἔτι καὶ κλαίσωνται τὰ κατόπιν τῆς πώσεως αὐτῶν συσσωρευθέντα ἔλπεινὰ καὶ φοβερὰ συντρίμματα, ἢ ἵν' ἀκούσωσι παρὰ τῶν διαδόχων γενεῶν, ὅτι οὕτως ἄρ' ἀπόλλυνται οἱ διχονοοῦντες οἰκτρῶς καὶ φοβερῶς καὶ ἀνεπιστρεπτεὶ ἐν ταῖς τῆς ἀνυπαρξίας ἀβύσσοις! Ἡ στρυγερὰ αὕτη διχόνοια, τὸ γέννημα τοῦ ἴδου, καθάπαξ ἐπιλαβομένη καὶ ἐπικρατήσασα μᾶς τινος κοινωνίας, ἄγχει καὶ ἀποπνίγει πᾶσαν κοινωνικὴν ζωὴν θάττον καὶ ὀρυπτικώτερον ῥαγδαίας καὶ θανατηφόρου ἀποπληξίας

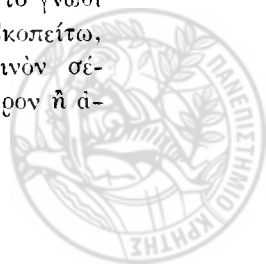

οίκην σφοδροῦ σεισμοῦ ἐκτινάσσουσα τῶν καθιδρυμάτων τὰ ἐδραιώτατα, μετατρέπει πάντα εἰς θλιβερόν σωρόν ἐρειπίων καὶ συντριμμαίων· καὶ ὥσπερ μανιώδης πολεμίων στρατὸς δι' ἐμπρησμοῦ καὶ μαχαίρας, πανταχοῦ φέρει τὴν νέκρωσιν, τὴν ἀποτέφρωσιν, τὴν ἐρήμωσιν.

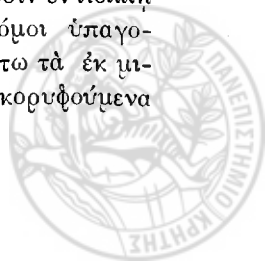
Ἀνεξίξτε τὰς ἀψευδεῖς τῆς παγκοσμίου ἱστορίας σελίδας, μάλιστα τῆς προγονικῆς, προσηλώσατε τὰς ἀκοὰς οἱ γραμμαίων ἀπειροί· στρέψατε περὶ ὑμᾶς αὐτοὺς τὰ βλέμματα καὶ ἴδετε, ἀδελφοί, ἴδετε ποῖον ἔθνος ἢ ποία πόλις διὰ οὐχόνοιαν καὶ φητοριασμόν οὐκ ἔταπεινώθη, οὐκ ἐδυστύχησεν, οὐκ ἔπεσε πτώσιν μεγάλην καὶ ἄρδην οὐ κατεστράφη, μυρία ὅσα προὔποστᾶσα δεινὰ ἐν ἀλλεπαλλήλοις καὶ ἀξιοθρηνήτοις περιπετείαις! Πικρὰ ἐστὶν ἡ ἀλήθεια αὕτη καὶ φοβερά, ἀλλ' ἀναντίρροπος· οὕτω γὰρ ἠβουλήθη ὁ Παντοκράτωρ Θεὸς καὶ οὕτως ἢ καθ' ἐκάστην πείρα διδάσκει, ὅτι πᾶσα βασιλεία, ἀφ' ἑαυτὴν μερισθεῖσα ἐρημοῦται, καὶ ἐὰν οἰκία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῆ, οὐ δύναται σταθῆναι. Γένεσθε οὖν ἑαυτῶν φίλοι ὁμογενεῖς, τέκνα γνήσια καὶ εὐγενῆ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς εὐγενοῦς πατρίδος, θεόσωστα καὶ λογικὰ ἀρνία μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀγίας μάνδρας, τῆς τοῦ ἀρχιποίμενος Χριστοῦ ἐκκλησίας· γένεσθε φημι, ἑαυτῶν, καὶ ἀφετέ ποτε ἀτέραμνα καὶ μικρολόγα καὶ σκανδαλώδη πάθη, ἐν οἷς οὐκ ὠφελήθησαν οἱ περιπατήσαντες, οὔτε πάλαι, οὔτε νῦν, οὐδ' οὐδέποτε, ἔστ' ἂν ἀληθεύῃ ὁ θεῖος λόγος «ὣν τὸ τέλος ἀπώλεια». Εἴπερ οἱ τῶν ἀπὸ τριετίας ἤδη ἐν τῇ κοινωνίᾳ ταύτῃ δραματουρουμένων πρωταγωνιστῶν προύγαγον εἰς μέσον οὕτως οἰκτρὰς σκηνὰς πικρῶν σκανδαλῶν οὐκ ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλ' ἐξ ἀγνοίας καὶ τῆς παρ' ἰδιοτελῶν ἀνθρώπων ἐξαπάτης (τοῦθ' ὅπερ καὶ τὸ πιθανώτερον), συγγνωστέοι μὲν ὡς ἀσθενεῖς ἀδελφοί. Ἄλλ' ἐπιγνώτωσαν γοῦν ποτε τὰ ἡμαρτημένα καὶ ἠγνομημένα, ὥστε μικεῖτι παρεκτρέπεσθαι τοῦ κοινωνικῶς καὶ Χριστιανικῶς ὀρθοῦ καὶ δικαίου, χάριν φέροντες ἀνθρώποις κενσοπούδοις καὶ ἰδιοτελέσι, πανοτιοῦν ποιοῦσι καὶ λέγουσι πρὸς τὸ οἰκεῖον συμφέρον, καὶ γέλωτα τῆς ἑαυτῶν εὐπιστίας καὶ ἀπλότητος ὀφλισκάνοντες αὐτοῖς τε καὶ τῇ πατρίδι λυμαντικόν. Εἰ δέ τινες εἶεν ἐν γνώσει καὶ οἰκείᾳ βουλῇσι συγκυκλῆν ἀρεσκόμενοι οὐ-

ρανόν και γῆν, ἀλλὰ συλλογισθῆτωσαν ποτε οἱ χρηστοὶ οὐ-
 τοι ἄνδρες τὴν ἐπικρεμαμένην θεῖαν δικαιοσύνην· συλλογι-
 σθῆτωσαν τὴν ἀδέκαστον ὑψὸν τῶν θεωμένων και ἀκούοντων
 ὁμογενῶν και ἀλλογενῶν· ἰδέτωσαν χωρὶς τοῦ τῆς ἰδιοτελείας
 πρίσματος εἰς οἶων και ἡλίκων ἀδύσσων χειλὸς ἐκόντες και
 ὑψηλῆ ἀναλγήτῳ συνωθοῦσι τὴν πολλῆς ἡσυχίας και ὁμονοίας
 δεομένην πατρίδα, δίχρα κατατέμνοντες τὴν περὶ κοινῶν ἀμέ-
 ριστον γνώμην τῆς πόλεως, και συνεπαγόμενοι κατόπιν ἑαυ-
 τῶν πολλοὺς τῶν ἀγαθῶν και παρὰ τῆ ἐκκλησίᾳ εὐεπολήπτων
 πολιτῶν και ἀπὸ παθῶν τυφλῶν και δαιμονοφυσῶν, ἐπάρ-
 σεως ἢ μνησικακίας, ἐξαρτῶντες συμπάσης τῆς κοινότητος
 τὰ τιμαλφέστατα συμφέροντα, θρησκείαν, παιδείαν, ἠθικὴν
 και πᾶσαν τὴν ἐκ τῆς τῶν πολιτῶν ἐνότητος προσδοκωμένην
 κοινωνικὴν ἐπίδοσιν. Ὁ λόγος οὗτος, οὐδένα ἐξαιρέτως ἔχων
 ἀπὸ σκοποῦ, πρὸς σύμπαντας ἀπειθύνεται τοὺς καλοκάγαθους
 Τραπεζοῦντιοὺς ἀπὸ καρδίας ἀλγοῦσης· ἵνα, εἴ τις τυχὸν σύ-
 νοιδεν ἑαυτῷ ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως ὑπαιτιῷ τῆς ἀμίλλης γι-
 νομένῳ, μηκέτι ἀνάσχηται εἰς τὰ καιρία παραβλάπτων τὴν
 πόλιν. Οὐ γὰρ τοῦτο κακὸν ἀνήκεστον τὸ περιπεσεῖν ἀμαρ-
 τήματι, ἐφόρματον γὰρ ἔσμεν γεγονυῖαν τὴν ἀνθρωπίνην φύ-
 σιν. Ἀλλὰ μέγιστον τῶν κακῶν, και αὐτὸ τοῦτο σατανικῆς
 διαθέσεως, τὸ ἀμαρτόντα και τὴν ἀμαρτίαν καταμαθόντα ὄσον
 ἔσχειν τὸ βᾶρος, μὴ γνωσιμαχῆσαι τάχιστα και τὸ κακῶς πε-
 πραγμένον ἢ λελεγμένον ἢ νενοημένον ἐπανορθώσασθαι. Ὅ-
 πως δὲ ὑπέροπε μηκέτι ἐπισιμβαίνωσι παραπλήσια παρεκ-
 τροπαὶ ἠθικαὶ και κοινωνικαὶ ἐν τῇ ὑμετέρα πόλει οὐκ ἀκαι-
 ρον ἀλλὰ και μάλιστα πρέπειν ἠγοῦμαι τὸ ὑπομῆσαι ἐν ἐκά-
 στῳ τῶν πολιτῶν τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο και σοφὸν ἀποφθεγμα «ἐν
 ἀμίλλαις πονηραῖς ἀθλιώτερος ὁ νικήσας· ἀπέρχεται γὰρ ἔχων
 τὸ πλεῖστον τῆς ἀδικίας». Σκοπεῖτω δ' ἕκαστος ὑμῶν ἀπαθῶς,
 μᾶλλον δὲ σκοπεῖτω ὁ ὀρθὸς και ἀπροσωπόληπτος λογισμὸς
 μετὰ καρδίας διακαῆς μὲν και ἀκραιφνῆς τὸ φιλόπατρι κεκτη-
 μένης, ἴσων δὲ τῇ φιλοπατρίᾳ τὴν αὐταπάρησιν και τὸ γνῶθι
 σαντὸν τιμῶσης ὑπὲρ πᾶν ἀνθρώπινον παιδεῖμα. Σκοπεῖτω,
 φαιέν, τί ἂν γένοιτο ἐν πολιτείᾳ, μόγις ἄρτι τὸ ἐωθινὸν σέ-
 λας τῆς παιδείας βλεπούσης, πονηρότερον ἢ ἀδικώτερον ἢ ἀ-

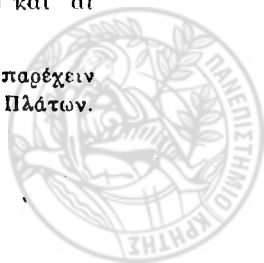

θλιώτερον τοῦ ἀμιλλᾶσθαι τὴν περὶ πρωτείων ἀμιλλαν (ἐκ γὰρ δὴ τούτου πάντα ἐβλασται τὰ κακά), πρωτείων ἀδοξίαν σαφῆ τῆ πατρίδι πρυτανευσόντων ἐκ τε τῆς ἀλλήλων ἐπιβλαβοῦς συγκρούσεως καὶ ἐκ τοῦ κινδυνεύειν τὸν φύσει ἢ ἀρετῇ ἀνικάνον προτερῆσαι ; Τί πονηρότερον καὶ ἐλεεινότερον τοῦ ἀμιλλᾶσθαι ἀρρήτῳ σπουδῇ περὶ κομματικῶν ἀξιώσεων, καταστροφὴν ἀντικρυς ἐπαπειλουσῶν τοῖς κοινοῖς καθιδρύμασι, ἐκπαιδευτικοῖς τε καὶ φιλάνθρωπικοῖς (τῷ πτωχικῷ ταμεῖῳ) ; Τί πονηρότερον, τί ἀντικοινωνικώτερον, ἀλλὰ δὴ καὶ οἰκτρότερον τοῦ ἀμιλλᾶσθαι χρονίαν καὶ σύντονον καὶ ἠρωϊκὴν οὕτως ἀμιλλαν περὶ ἀνδρός τε προτιμῆσεως (ἐὰν ὑποτεθῆ καὶ οὐράνιος) ἐπὶ κοινῷ σκανδάλῳ ἐπὶ ἀθετήσει τῶν ἐκ παλαιοῦ καὶ καλῶς κειμένων (κοινῆς σχολῆς καὶ κοινῶν προσόδων), ἐπὶ φυγαδεύσει πάντων τῶν ὑμεδαπῶν καὶ ἀλλοδαπῶν διδασκάλων καὶ πρὸς γενικὴν τῆς πόλεως καὶ τῶν ἐν αὐτῇ καταστημάτων ἀναστάσεων : Οὐδὲ γὰρ ἂν εἶποιμι τὸ μέγιστον, ἐπὶ οἷα καὶ ὀπόση διαστροφή τῆς ὁμογενοῦς νεότητος ἔνεκά γε τῶν παραδειγμάτων ! Εἰ ἐτύγχανον αὐτὸς ἐγώ, καὶ πολλοὶ ἐμοῦ φέρετεροι, ὁ περὶ οὗ ἡ τολικαύτη διαμφισδύτησις τε καὶ πάλη, ἐχρῆν ἂν ἀνάληπτον μένειν, ἐπιγελῶντα ἐν τῷ τὴν πόλιν ὅλην ἀναστατοῦσθαι ; ἢ προσῆκεν ὑμᾶς ὑπὲρ ἐμοῦ, ἐνὸς ἀνδρός, σύμπαντας παλαίειν καὶ μάχεσθαι, καὶ διακινεῖν παιδείαν καὶ ἠθικὴν, τέκνα καὶ τὴν ἄλλην οἰκειότητα καὶ συγγένειαν· καὶ οὐκ ἂν ἦτε ἄρ' οἱ περὶ ὄνου σκιᾶς, ὡς ὁ λόγος, διαμαχόμενοι ; Ἡ οὐ συμφήσετε καὶ αὐτοὶ θεόπνευστον εἶναι τὸν λόγον « Συμφέροι ἕνα ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἀπολέσθαι ἕνα μὴ τὸ ἔθνος ὅλον ἀπόλλυται », (καίτοι γε οὐκ εἰς ἀπώλειαν φέρει, ἀλλ' εἰς πολλὴν εὐδαιμονίαν καὶ δόξαν τό, χαίρειν τοῖς κοινοῖς σκανδάλοις εἰπόντα καὶ τῆ ὄργῃ τόπον δόντα, εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἵκειν καὶ σώζεσθαι καὶ τιμᾶσθαι καὶ ἀτάραχον καὶ ἐπικερδῆ ἄγειν ἀπραγμοσύνην) ; Μὴ ἡ κοινωνικὴ αὕτη ἀρχὴ ἀπάδει τοῖς κανόσι τῆς ἠθικῆς τὸ πρὸς καιρὸν ἀποχωρεῖν ἕνα τῶν πολιτῶν, ἵνα οἱ ἄλλοι πάντες διάγωσιν ἐν πολλῇ εἰρήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ ; Ἄλλὰ μὴ οἱ πολιτικοὶ νόμοι ὑπαγορεύουσι καὶ ἐνεργοῦσι ταῦτ' αὐτό, ἐκσπῶντες οὕτω τὰ ἐκ μικρᾶς πολλακίς ἀφορμῆς πολλαπλασιαζόμενα καὶ κορυφούμενα

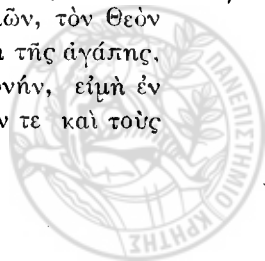
σκάνδαλα τῶν κοινωνιῶν ὑπὲρ τῆς τοῦ ὑπνκίου εὐημερίας ; Ἄλλὰ μὴν οὐ δίκαιον καὶ ἔλλογον καὶ σωτηριωδέστατον ἅμα καὶ πόλει καὶ ἔθνει ὄλω τὸ προτιμᾶσθαι ἐν τε διδασκαλία καὶ ἐν παντὶ πολιτικῷ καὶ κοινῷ ὑπουργήματι μὴ τὸν πατραγαθίας ²⁰⁴ μήτε εὐγένειαν, μήτε χάριν προοφειλομένην, μήτε πενίαν προβάλλοντα, μηδαμῶς, ἀλλὰ μόνον τὸν σπουδαιότερον καὶ τὸν συνέσει καὶ ἐπιστήμῃ καὶ ἀρετῇ τῶν συνόντων οἰκοδομητικώτερον καὶ τὸν τῇ πολιτείᾳ πάσῃ πάντῃ πάντα λυσιτελέστερον καὶ εὐδοκιμώτερον ; «Οὐκ ἀπὸ μέρους τὸ πλεόν εἰς τὰ κοινά, ἢ ἀπ' ἀρετῆς προτιμᾶσθαι, ὡς ἕκαστος ἐν τῷ εὐδοκιμεῖ» ἤξιον οἱ σιανετώτατοι καὶ μεγαλεπιβολώτατοι τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος νόες, Θουκυδίδης καὶ Περικλῆς, εὖ εἰδοότες ὅτι μόνον διὰ τῆς δικαίας καὶ σωτηριώδους ταύτης κοινωνικῆς ἀρχῆς προάγονται καὶ τελειοποιοῦνται αἱ κοινωνίαι. Ποῖον ἐν τούτοις τὸ ἄδικον καὶ παράχορδον ; Πῶς πόθ' ἢ νονεχόντως καὶ κοινωνικώτατα ἕνα ἢ δύο ἀποκλείεσασα πρὸς καιρὸν διδασκάλους ἐπὶ κοινῇ συμπάντων ὑμῶν εἰρήνῃ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἢ ἐξ ἴσου φιλοῦσα καὶ θωπεύουσα καὶ παρακαλοῦσα μητρικῶς πάντα τῆς ὀρθοδοξίας τὰ τέκνα, καὶ ποιμαντικῶς ἐπανάγουσα ἐπὶ τὴν μάνδραν τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης τὰ ἀπλανώμενα πρόβατα, καὶ ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς αὐτῶν ζωῆς καὶ τελειότητος ἀγρυπνοῦσα καὶ μεριμνῶσα διπνεκῶς, πῶς λέγομεν, εὐρέθη καὶ αὕτη παρὰ τισὶ τῶν ἐν Τραπεζοῦντι λαθοῦσα ἑαυτὴν καὶ γενομένη μεροληπτικὴ καὶ κομματικὴ καὶ (Θεέ μου, σῶσον τὴν ἁγίαν σου καὶ ἁυωμον νύμφην ἀπὸ τοιαύτης κηλίδος !) ἀργυρώνυτος ; Ἡ βούλεσθε. θῶμεν τὴν Τραπεζοῦντα ἰδίους ἔχειν κανόνας, ἰδίας ἀρχὰς καὶ ἰδίους νόμους καὶ ἴδιον εὐαγγέλιον, καθ' ἃ δεῖ κρίνειν καὶ κανονίζειν τοὺς διδασκάλους καὶ τὰ σχολεῖα καὶ πάντα τὰ κοινά, καὶ οὐκ ἔδει λοιπὸν ἢ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία τοὺς κοινούς καὶ συνήθεις ἐφαρμοττοῦσα κανόνας καὶ νόμους ἐν πολιτείᾳ ἰδιορρυθμῶ καὶ αὐθεκᾶστω ; Εἰ δὲ τοῦτ' οὐκ ἔστιν, οὐδ' ὀπωστιοῦν, καὶ τὰ εἰρημένα πάντα (ἂν μὴ γνώμῃ πλανᾷ) καὶ αἱ

²⁰⁴ «Ἄνδρι οἰομένῳ τι εἶναι οὐκ ἔστιν αἰσχίον οὐδὲν ἢ παρέχειν ἑαυτὸν τιμώμενον μὴ δι' αὐτόν, ἀλλὰ διὰ δόξαν προγόνων». Πλάτων.

προτροπαὶ καὶ παρακλήσεις τῆς ἐκκλησίας ἔχουσι πάνυ καλῶς, ἄρ' ἐθελήσετε, φιλότιμοι Τραπεζούντιοι, δικαιοῦν ἔτι τὴν τοσαύτην ἀντιζηλίαν καὶ τὴν μικρολόγον ἰσχυρογνωμοσύνην καὶ τῶν σχολείων μακρὰν ἀταξίαν καὶ ἀπραξίαν καὶ ἀτέλειαν καὶ τὰ τοσαῦτα οἰκτρᾶς δυστροφίας οἰκτρότατα καὶ παγκάκιστα παραδείγματα, ἀφ' ὧν πάσχει καὶ ἀδικεῖται ἀδικίαν ἀσύγνωστον ἢ ἀθά καὶ ἀναξιοπαθῆς νεολαία, κακόζηλον σχολῆσα τὴν μίμησιν τῶν παθῶν καὶ τῶν ἱκανῶν ἀμοιροῦσα διδασκάλων, πάσχουσι τὰ κοινά, πάσχουσι τὰ κατ' οἶκον, ἀσπόνδως ἀλλήλοις διακεκμημένων τῶν τῷ γένει προσφιλεστάτων. Πάσχουσι τὰ θρησκευτικὰ πολλαχῶς, πάσχει καὶ θλίβεται θλίβην ἀμύθητον ἢ φιλόστοργος καὶ κοινὴ συμπάντων τῶν ὀρθοδόξων Μητηρ, κατέστητε ὄνειδος ἑαυτοῖς, ὄνειδος τοῖς ὁμογενέσιν. ὄνειδος, τοῖς κίκλω ὑμῶν καὶ ἤχησε λοιπὸν πανταχοῦ τῆς διὰ μηδενόσωρα κυμαινομένης καὶ σπαραττομένης Τραπεζούντος τὸ ὄνομα ἀναξίως τῆς παλαιᾶς καὶ ἀκαμίας ἐπὶ φιλομουσία καὶ φιλοτιμία φήμης ὑμῶν. ἀναξίως τοῦ γένους, ἀναξίως τῆς προσθευομένης ἀνεξικάκου καὶ προσητάτης θρησκείας, πρὸς χαρὰν καὶ ἐπισκίρτησιν τῶν ἐχθρῶν τῆς ἡμετέρας προόδου. Ταῦτα πάντα δικαιοθῆσονται καὶ διατελέσουσιν ἔτι παρ' ὑμῶν ἐνεργούμενα; Εὐσεβέστατε τῆς Τραπεζούντος λαέ! πρὸς τῆς ἱερᾶς σου θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος, ἄφες τῆς πικρᾶς διχονοίας τὴν ἀπόκρημνον καὶ ὀλισθηρὰν ἀτραπὸν· μὴ χωρεῖς περὶ αὐτῶν, ὅτι χωρεῖς εἰς προὔπτον καὶ ἀφυκτον δαεθρον.

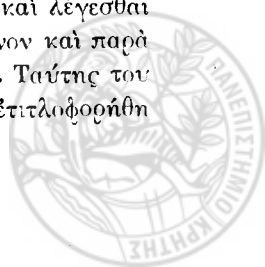
Μετάβηθι τάχιστα εἰς τὰ χλοερὰ καὶ ἀσφαλῆ τῆς ὁμονοίας πεδία, καὶ ζήλωσον ἔργα ἀξια σεαυτοῦ καὶ τῆς σῆς τιμῆς, τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς σημερινῆς. Αἰδέσθητι τὸν ὀρῶντα καὶ κατακρίνοντα κόσμον. Σεβάσθητι τὴν πνευματικὴν Μητέρα, ἥτις οὐδὲν ὃ μὴ εἶποῦσα καὶ γράψασα καὶ ποιήσασα ὑπὲρ σοῦ ἐξήντηλσε πάντα σχεδὸν τὰ πρὸς τὴν σὴν διόρθωσιν συντελοῦντα πλὴν τῶν μητρικῶν αὐτῆς δακρύων καὶ τῶν εὐχῶν. Σεβάσθητι καὶ φοβήθητι αὐτὸν τὸν Δεσπότην καὶ Κριτὴν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν, τὸν Θεὸν τῆς ἀνεξικακίας καὶ πραότητος, τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης, ὅστις οὐδαμοῦ ποιεῖται μόνιμον καὶ διηνεκῆ μόνην, εἰμὴ ἐν τῇ ταπεινῇ καὶ πραυθίμῳ καὶ ἀγαπῶσῃ αὐτὸν τε καὶ τοὺς

ἀδελφούς ὀλοψύχως καρδία «ὁ γὰρ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ, φησὶν ὁ ὑψηλὸς τῆς ἀγάπης διερμηνεὺς ὁ ἡγαπημένος καὶ ἐπιστήθιος μαθητής, ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ μένει ἐν τῷ Θεῷ καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ». Τοῦτον τὸν τῆς ἀγάπης Θεὸν αἰδεσθέντες ἀγαπάτε αὐτόν, ἀγαπῶντες ἀλλήλους· «ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βροντοφωνεῖ ὁ αὐτὸς θεόπνευστος Θεολόγος, οὐ δύνатаι ἀγαπᾶν τὸν Θεόν». Ἀγαπάτε ἀλλήλους, ἵνα ζῆτε ζῶν πνευματικὴν καὶ νοινωρικὴν· «ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μένει ἐν τῷ θανάτῳ». Ἀγαπάτε ἀλλήλους εἰλικρινῶς, ταπεινοφροσύνως καὶ ἀδελφικῶς, ἵνα ὁ κόσμος γνῶ, ὅτι τοῦ προσιτάτου καὶ γλυκυτάτου Ἰησοῦ, τοῦ Θεοῦ τῆς εἰρήνης, ἐστὲ γνήσια τέκνα καὶ μαθηταί· «ἐν γὰρ τούτῳ φησί, γινώσκονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις». Ἀλλήλων ἀνεχόμενοι τὰ βάρη καὶ τὰς ἐλλείψεις, ἀλλήλοις συγχωροῦντες τοὺς παραπικρασμοὺς καὶ «χαριζόμενοι, κατὰ τὸν Θεορρήμονα Παῦλον, ἐὰν τις ἔχη ἐν ὑμῖν πρὸς τινα μομφήν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἡμῖν ἔχαρίσατο», καὶ μετριοφρονοῦντες ἕκαστος ἐπὶ τοῖς ἐαυτοῦ προτερήμασι, καὶ μόνον ἀληθὲς καὶ μέγα μεγατίμου ἀνδρὸς προτέρημα νομίζοντες τὸ πλεῖον τε καὶ μείζω εὐεργετεῖν τὴν πόλιν καὶ τοὺς πολίτας ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς καὶ θεοφιλέσι, διατηρεῖτε, ἄλλοι ὁμογενεῖς, ἐν παντὶ καὶ πάντοτε ἀδιάσπαστον τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης τὸν σύνδεσμον, ὅστις ἐστὶ Σύνδεσμος τελειότητος· καὶ διὰ τῆς ἀγάπης μένετε ἐν τῷ Θεῷ καὶ ἐν τῇ χάριτι αὐτοῦ· ἵνα καὶ ὁ Θεὸς τῆς μακροθυμίας καὶ τῆς ἀγάπης, ὁ εὐμενὲς ἐπιβλέπων ἐπὶ τὸν ταπεινὸν καὶ πρῶον καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμοντα τοὺς λόγους αὐτοῦ, μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, εὐλογῶν καὶ ἀγιάζων καὶ τελειῶν τὰ ὑμέτερα ἔργα, τὰ τε ἄλλα καὶ ἐν τοῖς μάλιστα τὰ πνευματικά, ὧν πρῶτιστα καὶ ἀναγκαιότατα ἡ παιδεία καὶ ὁ τῆς ψυχῆς φωτισμὸς. Γένοιτο Θεὸς τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ ἔλεους, γένοιτο ! Τούτων ἡδῖα μὲν εἶχον λέγειν ὑμῖν, κράτιστοι Τραπεζοῦντιοι, οὐ μὴν ἀληθέστερα. Ἔστι δὲ πρὸς σωφρόνων ἀνδρῶν αἰρεῖσθαι τῶν λόγων μὴ τοὺς ἡδίστους, ἀλλὰ τοὺς ἀληθεῖς καὶ χρησιμωτάτους».

Ἄλλὰ καὶ αἱ θερμαὶ αὐταὶ συμβουλαὶ ἀπέβησαν μάττην. Ἡ διέ-
νεξι εἰσχωρήσασα βαθύτατα μεταξὺ τῶν πολιτῶν ἀπεμάκρυνεν ἐπὶ
μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀπ' ἀλλήλων τὰς δύο μερίδας. Οἱ περὶ τὸν Τρι-
ανταφυλλίδην μάλιστα ἤνοιξαν σχολὴν ἰδιωτικὴν, περὶ τῆς ὁποίας
παρθέτομεν τὰς ἐξῆς ὀλίγας σημειώσεις ἐκ τῶν παρὰ τοῦ Κλεο-
βούλου γραφέντων : « Ἐν τῇ κατὰ τὴν ν'. Σεπτεμβρίου αὐγ'·
συγκροτηθεῖση γενικῇ συνελεύσει οἱ διὰ λόγους κομματικῶν
ἀντιπαθειῶν σφόδρα περικλειζόντες ὡς εἶδον τὸ εὐπρόσωπον
τῶν ἡατριαστικῶν αὐτῶν ἀντιζηλιῶν ὄργανον σινοδικῶς πρὸς
τὴν τῆς πόλεως ἡσυχίαν ἀποκλειόμενον τῆς σχολῆς, οὐκ εἶ-
χον μὴ ὁμολογήσαι, ὅτι ἀποδέχονται μὲν καὶ αὐτοὶ τὴν κοι-
νὴν σχολὴν μετὰ τοῦ πρὸς καιρὸν σχολαρχήσοντος συμφώ-
ως τῇ ἐκκλησίᾳ, βούλονται μὲν τοὶ ἴδια τὸν Περικλέα μισθώ-
σασθαι χωρὶς ἐπιπρείας τῶν κοινῶν προσόδων, καὶ ἤξιον ἐπι-
τραπῆναι τοῦτο γε πρὸς τῆς ἐκκλησίας. Παρῶν δὲ καὶ ὁ ἀρ-
χειρεὺς συνωμολόγει τὰ αὐτά. Ἀπεκρινάμην αὐτοῖς ὅτι περὶ
μὲν ἐντίμου καὶ ἐπικερδοῦς διδασκαλικῆς ἔδρας τῷ διδασκάλῳ
Περικλεῖ εἰβουλήσεται ἀπελθεῖν εἰς Κωνσταντινούπολιν, αὐτὴ
προνοήσει ἡ Ἐκκλησία (καθὰ δὲ ὁ αἰδίου μηνύης Πατριάρ-
χος ἐτίγγανέ μοι προειρηκῶς)· ἡ δὲ περὶ συστάσεως ἰδιωτικοῦ
ἐνταῦθα σχολείου προσκόμματος γενησομένου τῷ Φροντιστη-
ρίῳ, αἴτησις ὡς οὐχ οὕτως ἀναγκαία καὶ ἀπαραίτητος φαίνε-
ταί μοι παραπεμπτέα εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ μεγάλῃν ἐκκλη-
σίαν, κάκειθεῖθεν εἴτε κυρωτέα ἢ ἀπορριπτέα. Ἄλλ' αὐτῶν
μὲν ἐπιμενόντων εἰς τὴν σύστασιν τοῦ ὄνομα πράγμα ἰδιωτι-
κοῦ, ὅπερ ἐστὶν ἰδιοσυντηρήτου (καθὰ γοῦν διεβεβαίουντο)
σχολείου καὶ συστησαμένων αὐτὸ ἄνευ τινὸς ἀδείας, τῆς δὲ
ἐκκλησίας ἢ ἀνεκοινωσάμην τὴν αἴτησιν οὐδὲν ἀποφηναιμένης
διὰ τὸν ἐπελθόντα θάνατον τοῦ μάκαρος Γερμανοῦ, ἐξενίκησε
τοῦνομα ἰδιωτικὸν σχολεῖον μέχρι τριμήνου ἢ τετραμήνου.
Ἄλλ' ὅπερ εἶθε συμβαίνειν, δυσφοροῦντες ἔπειτα οἱ φιλίου
συγγενεῖα ἢ ἀνάγκη συνδρομηταὶ αὐτοῦ, ἐφ' οἷς ἀδρῶς δῆθεν
κατέβαλλον, ἤξιον τὸ μὲν Φροντιστήριον εἶναι καὶ λέγεσθαι
ἱερατικὸν ὡς παρὰ τῆς ἐκκλησίας προστατευόμενον καὶ παρὰ
Καλογέρου διευθυνόμενον, τὸ δὲ ἄλλο ἐμπορικόν. Ταύτης του
ἐπὶ δευτέρον τρίμηνον, ὅσα γε καμὲ ἀκοῦσαι ἐπιτλοφορήθη

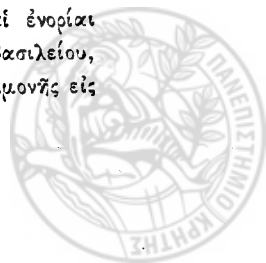

σχολεῖον ἐμπορικόν. Ἄλλὰ καὶ τούτου τοῦ ὀνόματος διασφραγίσαντος, ἤψαντο τότε ἐτέρου συλλογισμοῦ εὐπροσωποτέρου καὶ ἀληθῶς Ἀχιλλεῖου, λέγοντες : « κάκεισε (εἰς τὸ Φροντιστήριον) καὶ ᾧδε φοιτῶσι παῖδες τῆς πόλεως· κάκεινοι καὶ ἡμεῖς πολῖται ἐσμέν· ἄρα καὶ ἄμφω τὰ σχολεῖα κοινὰ καὶ ἴσων εἰσὶ δικαίων. Προσέτι οὖν ἂν οἱ πολῖται μερισθῶσιν ἐκόντες καὶ μερισθέντες συστήσωνται δύο ἀνθ' ἑνὸς ἑλληνικὰ σχολεῖα, κ' ἐπεμβαίνει ἢ ἐκκλησία κανονίσει ἡμᾶς βουλομένη; Ἡμεῖς ἐσμέν οἱ τὸ κοινὸν συστησάμενοι, ἐπειδὴ ἠβουλήθημεν κοινῇ συνεργάζεσθαι καὶ συναλίσκειν· ἡμεῖς αὐτοὶ πάλιν βουλόμεθα νῦν διχῇ διελεῖν τὸ κοινὸν καὶ τὰς προσόδους αὐτοῦ ἅμα διαιρεθέντες».

Καὶ ἕως τὸ ἰδιαίτερον τοῦτο σχολεῖον πλείονας περιέλαβε μαθητὰς καὶ ἀπροσχωπτότερον κατώρθωσε νὰ διανύσῃ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς συστάσεως αὐτοῦ (1853—1854), καὶ ἐξετάσεις δημοσίᾳ νὰ δώσῃ, ἐνῶ ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ ἐλαττοῦντο μὲν καθ' ἡμέραν οἱ μαθηταί, ἀπεχώριζον δὲ οἱ διδάσκαλοι (Κ. Κεφαλίδης), ἐξετάσεις δὲ δημοσίαι δὲν ἐγένοντο, παραμεινάντων μόνον τῶν πέντε μαθητῶν τῆς ἀνωτέρας τάξεως. Ἡ κατάστασις αὕτη διήρκεσε καὶ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, καθ' ὃ δύνανται τις νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ Φροντιστήριον δὲν ἐλειτούργει, τοῦ Κλεοβούλου ἀνγκασθέντος ἐπὶ τέλους νὰ κατὰκλιπῇ τὴν Τραπεζοῦντα, κατόπιν πλείστων σκανδάλων καὶ φυλακίσεων ἐφόρων καὶ διαπληκτισμῶν καὶ μυρίων ἄλλων ἐπεισοδίων.

*
*
*

Διετέλει ἐπὶ δεκάμηνον περίπου κεκλεισμένον τὸ Φροντιστήριον. ὅπερ καὶ πρότερον τακτικῶς δὲν εἰργάζετο, ὅπότεν ἐκ τῶν πολιτῶν οἱ μᾶλλον οὐδέτεροι, ἀπιδόντες πρὸς τὴν ἀθλίαν ταύτην τῶν πραγμάτων κατάστασιν καὶ συσχεφθέντες κατ' ἰδίαν ἔκριναν ἄδικον νὰ πάσχη ὁλόκληρος ἡ πόλις ἕνεκα τῶν προσωπικῶν διαφορῶν τινῶν. Καὶ προέβησαν εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀνοίξωσιν αὐτοὶ σχολὴν ἀνεξάρτητον τῶν κοινῶν παθῶν καὶ συντηρουμένην ὑπ' αὐτῶν ἀμέσως τῶν πολιτῶν. Εἰς τὴν συνεννόησιν ταύτην προσεχώρησαν ἰδίᾳ αἱ ἐνορίαι τῆς Ὑπαπαντῆς, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, τῶν ὁποίων οἱ πολῖται δὲν εἶχον ἀναμιχθῆ μετὰ πολλῆς ἐπιμονῆς εἰς

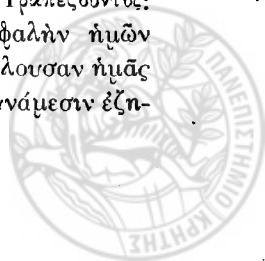

τάς κοινάς διαφοράς. Ἐφόρους δὲ καὶ ἐπιτηρητάς τῆς σχολῆς ταύτης ἐξέλεξαν τὸν Χατζῆ Κωνσταντῖν Ἐφραίμογλου καὶ τὸν Γ. Ι. Τζίλογλου οἵτινες μετὰ προθυμίας μεγίστης καὶ ζήλου ὄλως ἐκτάκτου ἐργασθέντες κατώρθωσαν οὐ μόνον τὴν κλεισθεῖσαν σχολὴν νὰ ἀνοιξοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τῆς διαίρεσεως τὸ κακὸν ἐκ τοῦ μέσου νὰ ἄρῳσι. Διότι ζητήσαντες παρὰ τοῦ Ἀρχιερέως τὴν ἄδειαν ἔστησαν τὴν σχολὴν αὐτῶν ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ Φροντιστηρίῳ, εἰς ὃ μικρὸν κατὰ μικρὸν προσήρχοντο καὶ τῶν δυσηρεστημένων οἱ παῖδες, μετ' ὀλίγον δὲ δὲν ὑπῆρχε πλέον διάκρισις καὶ τὸ Φροντιστήριον ἀποκατέστη καὶ πάλιν τὸ μόνον σχολεῖον, καθ' ὅσον ὃ τὸ ἰδιωτικὸν τῶς διευθύνων Περικλῆς Τριανταφυλλίδης προσκληθεὶς ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα ἀπολογηθῆ καὶ ἐπιστρέψας ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Κερασσοῦντα ἔπου διωρίσθη σχολάρχης ἐνῶ συγχρόνως καὶ ἡ ἐκκλησία δὲν ἔπαυε γράφουσα καὶ συμβουλευούσα, ὡς ἐκ τῶν ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς μητροπόλεως Τραπεζοῦντος ἀποκειμένων ἐγγράφων καταφαίνεται.

Συνεφωνήθη δὲ ὑπὸ τοῦ Χατζῆ Κωνσταντῖ Ἐφραίμογλου ὡς σχολάρχης ὃ ἐξ Ἀθηνῶν ἐπανακάμψας Γεώργιος Παπαδόπουλος, ὅστις ἕως ὀλίγουσ τινας μόνον παρέμεινε μῆνας, μετ' ὃ προσελήφθη ὃ πολλὴν ὑπὲρ τοῦ Φροντιστηρίου προθυμίαν καὶ ζῆλον μέγα καταβαλὼν συμπολιτῆς ἡμῶν κ. Ἡλίας Κωνσταντινίδης, ἐπὶ τῆς σχολαρχίας τοῦ ὁποίου κατόπιν τοῦ δεινοῦ ἐκείνου κλύδωνος πλεῖστα ὅσα ἐπετεύχθησαν καλὰ. Ὁ κ. Κωνσταντινίδης ἐσχολάρχησε κατὰ τὸ δεύτερον ἐξάμηνον τοῦ ἔτους 1856 κατὰ τὸ ἔτος 1856—1857 καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1857· εἶχε δὲ τὸ Φροντιστήριον μαθητάς τὸ 1856 ἐν ὄλῳ 39, τὸ δὲ 1856—1857 καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1857—1858 ἐν ὄλῳ 73. Αὕτη ἡ διαρκὴς τῶν μαθητῶν αὐξήσις εἶναι ἱκανὴ νὰ ἀποτελέσῃ μαρτυρίαν ἀψευδῆ τῆς διαρκοῦς προόδου, ὑπὲρ ἧς οὐδεμιᾶς ἐφείδοντο θυσίας οἱ ἐκλεγέντες ἔφοροι, καὶ ἰδίῃ ὃ Ἐφραίμογλου, ὅστις δικαίως δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς σώ-ας τότε ἐκ τῆς ἐντελοῦς καταστροφῆς τὸ Φροντιστήριον τῆς Τραπεζοῦντος.

Ἴδου δὲ καὶ ἐγκύκλιος ἐκδοθεῖσα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πρὸς τοὺς ἐν τῇ ξένῃ ἰδίῃ ὁμογενεῖς ὑπὲρ τῶν σχολείων τῆς Τραπεζοῦντος:

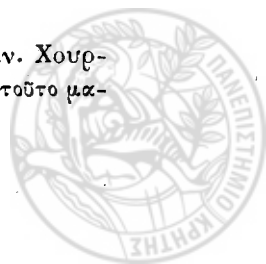
«Μόλις πρὸ εἰκοσαετίας ἀνακίψαντες τὴν κεφαλὴν ἡμῶν ἠδυνήθημεν νὰ ἴδωμεν ἀμυδρῶς πῶς τὴν περιβάλλουσαν ἡμᾶς ἀγλὴν τῆς ἀμαθείας καὶ ἐν ταῖς μικραῖς ἡμῶν δυνάμεσιν ἐξη-

τήσαμεν νὰ διασκεδάσωμεν αὐτήν, τὴν πάτριον ἡμῶν προσκτώμενοι παιδείαν. Θεμελιώθεν δ' ἐπὶ τούτῳ ἰδρυσάμενοι ἐκπαιδευτήριον ἐν τῇ ἐνδοξίᾳ ἡμῶν πλείονα σπουδὴν περὶ τὴν συντήρησιν αὐτοῦ κατεβάλλομεν ὡς τὸ κύριον μέσον πρὸς τὸ ἐπιτυχεῖν τοῦ σκοποῦ ἡμῶν. Χάρης τῶντι εἰς τὴν ἐμπορικὴν τῆς πατρίδος ἡμῶν θέσιν, ἐξ οὗ πλείονας τῶν πρότερον πόρους εὐρίσκοντες ὠφελιμώτερον καὶ τελειότερον διὰ τοῦ χρόνου κατεστήσαμεν αὐτό· ἄλλως τοῦ μὲν ἐκπαιδευτηρίου προαγομένου ἐπὶ τὸ βέλτιον καὶ ἐπομένως ἀπαιτούντος μείζονα τῶν πρότερον μέσα πρὸς συντήρησιν, τῆς δὲ ὑλικῆς τοῦ τόπου καταστάσεως μὴ εὐπορούσης, ἀναντιρρήτως ἐπ' ὀλίγον χρόνον ἤθελε ζήσει. Οὕτω δὲ συμβαδίζουσα ἡ ἰδιωτικὴ ἡμῶν αὕτη ἐκπαίδευσις τῇ γιγαντιαίῳ ἀύξομένῃ ἐμπορίᾳ, δι' ἣν καὶ εὐρύτερας ἐκπαιδύσεως προέκυψεν ἀνάγκη, ὧφειλεν ἀναγκαίως νὰ ὑπολειφθῇ ταύτης ὡσπερ νῦν συνέβη, καὶ οἱ ἄλλοτε ἐπαρκούντες πρὸς συντήρησιν τοῦ ἐκπαιδευτηρίου πόροι ἀνεπαρκεῖς ν' ἀναδειχθῶσιν ἤδη, τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον καὶ πρὸς στερεώσιν ἐκπαιδευτηρίου τοῦ γυναικείου φύλου ἐσπεύσαμεν. Ἐν τῇ μεγάλῃ ἡμῶν περὶ τούτου ἀπορίᾳ ἐφροντίσαμεν οὐκ ἀκαίρως οὐδ' ἀτόπως ἐνεργοῦντες νὰ προσδράμωμεν πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ ἡμῶν φιλομούσους ὁμογενεῖς καὶ φιλογενεῖς ὅπως ἀνακοινωσάμενοι τὴν ἡμετέραν ἐνδεῆ κατάστασιν ἐτι δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τὰ βελτίω προθυμίαν, ἐπικαλεσθῶμεν ἐφ' ἡμῶν μικρὰν τινα αὐτῶν προσοχὴν, ἥτις σχολεῖα ἐπροικοδόμησε γενναίως. Δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι συμπάθειάν τινα τῶν προστατῶν τούτων τῆς παιδείας θέλει ἐλκύσει ἡ νηπιώδης ἡμῶν αὕτη φωνὴ ἐκ τῶν ἐσχατιῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ, φωτισμοῦ μέσα αἰτοῦσα παρ' αὐτῶν ἐχόντων καὶ γενναίως παρεχόντων ἐκάστοτε τοῖς δεομένοις. Ἐν Τραπεζοῦντι, 1857. Οἱ ἐφοροὶ τῶν σχολείων Χ. Κωνσταντῖνος Ἐφραίμογλους καὶ Γ. Χ. Ἰ. Τζιλόγλους».

••

Τὸ 1858—1859 ἐσχολάρχῃσε τοῦ Φροντιστηρίου ὁ Ἄν. Χουρμούζιάδης, ἐφ' οὗ κατὰ μὲν τὸ πρῶτον ἐξάμηνον ἠρίθμει τοῦτο μα-

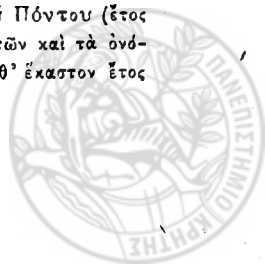

θητάς 86, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον 77. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1859 — 1862 διή-
θουε τὸ Φροντιστήριον καὶ πάλιν ὁ Π. Τριανταφυλλίδης, τοῦ με-
ταξὺ χρόνου διαλύσαντος πάσας τὰς κατ' αὐτοῦ ἀντιπαθείας. Μα-
θητάς δὲ ἤριθμει τὸ Φροντιστήριον ἐπ' αὐτοῦ κατὰ μὲν τὸ ἔτος 1859
— 1860 ἐν ἔλω 108, κατὰ τὸ ἔτος 1860—1861 ἐν ἔλω 140 καὶ
κατὰ τὸ 1861—1862 ἐν ἔλω 158. Κατὰ τὸ 1860 δὲ ὑπῆρχον ἐν
Τραπεζοῦντι πλὴν τοῦ Φροντιστηρίου τρεῖς ἀλληλοδιδασκτικὰ τῶν
ἄρρένων, ἐν σχολεῖον κεντρικὸν τῶν θηλέων, 3 ἰδιωτικὰ ἰδιοσυντή-
ρητα καὶ τινὰ παιδαγωγεῖα. Κατὰ τὸ 1861—1862 ἐδίδασκοντο ἐν
Τραπεζοῦντι μαθηταὶ 573 καὶ μαθήτριαι 84. Τὸ 1860 πλὴν τοῦ
Τριανταφυλλίδου ἐδίδασκεν ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ ὁ Φωκ. Μάσ-
σων, ὁ Ἰ. Νικολαΐδης καὶ ὁ Ἰ. Ἐλευθεριάδης. Τὸ 1861 προσε-
τέθη ὁ Ἰ. Βαλαβάνης ἀποχωρήσας κατὰ Δεκέμβριον, κατὰ δὲ τὸ
1861—1862 προσελήφθη ἐξ Ἀθηνῶν ἐπανακάμψας ὁ ἦδη ἐν ἐμπο-
ροῖς διαπρέπων καὶ εὐπραγῶν συμπολίτης κ. Κ. Λευίτης. Τῷ 1862
τέλος συνεφωνήθη ὡς σχολάρχης ὁ Γ. Παπαδόπουλος, ἐπὶ τοῦ πρῶ-
του ἔτους τῆς σχολαρχίας τοῦ ὁποῦ οἱ μαθηταὶ τοῦ Φροντιστηρίου
ἀνῆλθον εἰς 176, ἐδίδασκε δ' ἔτι καὶ ὁ Τριανταφυλλίδης ἀποχω-
ρήσας τὸ ἐπόμενον ἔτος.

* *

Διήθουε δὲ ὁ Γεώργιος Παπαδόπουλος τὸ Φροντιστήριον μετὰ Ζή-
λου πολλοῦ καὶ προθυμίας ἐκτάκτου ἔλους καὶ θαυμαστῆς μέχρι τοῦ
1872, συστήσας ἐν τῷ μεταξὺ δύο ἀνωτέρας τάξεις μαθητῶν καὶ
ἀναδείξας πλείστους μαθητάς, ἐξ ὧν ἐλάμβανε καὶ τοὺς συνεργάτας
αὐτοῦ. Κατὰ τὸ 1866 ἐροῖτων διακόσιοι περίπου μαθηταὶ ἐν αὐτῷ,
ἐπτακόσιοι δὲ ἐν τοῖς ἀλληλοδιδασκτικοῖς σχολείοις καὶ ἐδίδασκον ἐν
τῷ Φροντιστηρίῳ καὶ 6 διδάσκαλοι. Τὰ δὲ τοῦ Φροντιστηρίου βιβλία
δεικνύουσι διαρκῆ πρόσδον μὴ ἀνακοπεῖσαν εὐτυχῶς ἔκτοτε, ἀλλ' αἰεὶ
προαγομένην καὶ μείζονα ἀποφέρουσαν καρπούς ²⁰⁵. Εἰς ὁ συνετέλεσε

²⁰⁵ Στατιστικὴ τοῦ Φροντιστηρίου ἀπὸ τοῦ 1855 ἐδημοσιεύθη ἐν Εὐ-
ξείνῳ Πόντῳ (ἔτος Α' φ. 39 καὶ ἐξῆς) καὶ ἐν Ἀστέρι τοῦ Πόντου (ἔτος
Α' τεύχος 25—28) περιλαμβάνουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν καὶ τὰ ὀνό-
ματα τῶν ἐφόρων, τῶν διδασκάλων καὶ τῶν ἀπολυομένων καθ' ἕκαστον ἔτος
οὔ Φροντιστηρίου.

πολύ ὁ ζήλος τῶν συμπολιτῶν καὶ ἡ τῶν γραμμάτων μεγάλη ἐφε-
σις, ἥτις διακρίνει τὴν ἡμετέραν πατρίδα. Ἄνδρες δὲ καταγωνισθέν-
τες ὑπὲρ αὐτῆς καὶ εὐεργετήσαντες τὴν σχολὴν τῆς Τραπεζοῦντος
καὶ πολλὰ χάριν αὐτῆς διαπραξάμενοι κοσμοῦσι τὴν στήλην τῶν προ-
στατῶν καὶ εὐεργετῶν τῶν σχολείων. Τῶν ὀνομάτων αὐτῶν ἡ παρά-
θεσις ἐνταῦθα θὰ ἦτο ἀμοιβὴ δικαία τῶν ἀγῶνων οὓς κατέβαλον·
ἀλλὰ τῶν συγγρόνων ἀνδρῶν ἡ ἱστορία δὲν δύναται νὰ γραφῆ, ἀνάγκη
δὲ χρόνος νὰ παρεντεθῆ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ ἱστορήσαντος τὰ κατ'
αὐτοῦς, ἵνα καὶ ἡ ἀξία αὐτῶν πλειότερον καταδειχθῆ καὶ αἱ κατ'
αὐτῶν πολλάκις ἀναφανόμεναι αἰτιάσεις διέλθωσι διὰ τοῦ κοσμίμου
τῆς ἱστορίας τοῦ ἀποκαθαίροντος καὶ διυλίζοντος τὰ προσωπικὰ πάθη
καὶ τὰς προσωπικὰς ἀντιπαθείας.

· Αἱ ἐξῆς ἐν τούτοις ὀλίγαι λέξεις δύναται, νομίζομεν, καταλλη-
λότατα νὰ χρησιμεύσωσι ὡς κατακλείς τοῦ ἡμετέρου πονήματος,
ἕτε ἐμφαίνουσα τὴν σημερινὴν ἐν Τραπεζοῦντι κατάστασιν τῶν
γραμμάτων. Τὸ μὲν Φοντιστήριον περιλαμβάνον τάξεις ἑπτὰ διή-
ρηται εἰς Σχολαρχεῖον μετὰ τάξεων τριῶν καὶ εἰς Γυμνάσιον πλήρες
καὶ ἀνεγνωρισμένον. Ἡ κεντρικὴ δημοτικὴ σχολὴ περιέχει τάξεις
τέσσαρας μετὰ προκαταρκτικῆς. Δημοτικαὶ σχολαὶ αἰτινες σὺν τῷ
χρόνῳ ἀποκατασταθήσονται καὶ αὗται τέλειαι ὑπάρχουσι ἐν ταῖς
ἐνορίαις Δαρνοῦντος, Χριστοῦ καὶ Ἐξωτείχων. Τὸ Κεντρικὸν Παρ-
θεναγωγεῖον περιλαμβάνει τάξεις ἕξ μετὰ προκαταρκτικῆς. Παρθε-
ναγωγεῖα ἕτερα ὕριστανται μετὰ τάξεων ὀλιγωτέρων ἐν ταῖς ἐνο-
ρίαις Δαρνοῦντος καὶ Ἐξωτείχων. Νηπιαγωγεῖον ἡ σύστασις ἐπιβαλ-
λομένη ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς πληθῆος τῶν μικρῶν παιδῶν μελετη-
θεῖσα τίθεται προσεχῶς εἰς ἐνέργειαν. Φοιτῶσι δὲ ἐν τοῖς σχολείοις
τούτοις μαθηταὶ ὑπεροκτακόσιοι καὶ μαθήτριάι ὑπερτετρακόσιοι. Καὶ
διδάσκουσιν ἐν αὐτοῖς διδάσκαλοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων τριάκοντα
καὶ πέντε.

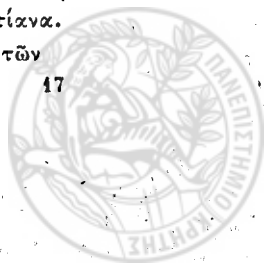
Ἄπλη παραβολὴ τῶν ἀριθμῶν τούτων πρὸς τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ πα-
ρόντος σχεδιάσματος περὶ τοῦ σχολείου τῆς Τραπεζοῦντος λεχθέντα,
εἶναι ἀρετὴ ὅπως καταδείξῃ ὅτι οἱ ἀπόγονοι τῶν μακαρίων ἐκεί-
νων ἀνδρῶν λαθόντες παρ' αὐτῶν τῆς παιδείας τὸν λύγον διαφυ-
λάττουσιν αὐτὸν ἄσβεστον καὶ τηλαυγῆ.

Σημειώσεις. Τοῦ συγγραφέως διακείμεντος μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν καθ' ὃν χρόνον ἐγένετο ἡ ἔκδοσις, φυσικὸν ἦτο νὰ παρειαφύσωσι καὶ τινὰ λάθη, μεθ' ἧλην τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναλαβόντος τὴν διόρθωσιν τῶν τυπογραφικῶν δοκιμίων. Δυστυχῶς ὡς ἐκ τῆς ἀποστάσεως δύσκολος καθίστατο καὶ ἡ καταχώρισις πίνακος ἐν τέλει περιέχοντος τὰ κυριωδέστερα τῶν λαθῶν. Διὸ ἐσημειώθησαν μόνον ἐνταῦθα ὀλίγιστα καὶ ἐκ τῶν ἐν ἀρχῇ :

Ἐν σελίδι	10	στίχῳ	10	ἀντὶ ἀλλαγῆς	ἀνάγνωθι	ἀλλαγῶθεν
»	13	»	19	» αὐτῶν	» αὐτὸν	
»	13	»	22	» ἐπικωδέστερον	» ἐπικωδέστερον	
»	15	»	3	» ἀναχώρησίν του	» ἀναχωρήσεώς του	
»	15	»	26	» δυτικῆς	» ἀνατολικῆς	
»	20	»	25	» ἐξαιρεῖ	» ἀφαιρεῖ	
»	21	»	1	» Φαβένην	» Ραβένην	
»	34	»	28	» Πέτρον	» πέτρον	
»	40	»	7	» ἀφορολογήτου ἀρχηγοῦ ἀνάγν.	» ἀφορολογήτου τοῦ ἀρχηγοῦ	
»	57	»	19	» ἐπιρρεύσωσι	ἀνάγνωθι ἐπιρρέωσι	
»	65	»	29	» ἐκοῦσαν	» ἐνοῦσαν	
»	73	»	13	» στίχος	» στίχον	
»	73	»	28	» ἐν δὲ τῇ μιᾷ	» ἐν τῇ μιᾷ	
»	77	»	32	» καὶ τὸν τῆς	» τὸν καὶ τῆς	
»	79	»	12	» ἐγγωνεύεται	» συγγωνεύεται	
»	89	»	24	» πρῶτοι	» πρῶτον	
»	90	»	1	» πᾶσα	» πᾶσαν	
»	91	»	18	» παποχάτρου	» παπολάτρου	
»	96	»	30	» Φυτιάνα	» Φυτιάνα.	
»	110	»	15	» ὡς ἐκ τῶν	» ἐκ τῶν	

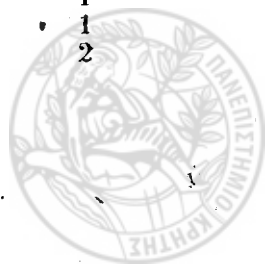
Ἐν σελίδι	112	στίχῳ	27	ἀντὶ ἀφοριστικοῦ ἀνάγνωθι	ἀφοριστικῆ
»	118	»	13	» τὸ Ἄθως	» τὸν Ἄθω
»	119	»	22	» ἐκκλησίαν	» ἐκκλησίας
»	119	»	32	» καήμεναι	» κείμεναι
»	119	»	34	» ἀπόλοιτο	» ἀπώλοντο
»	121	»	3	» προσέτι	» προέστη
»	124	»	5	» Τζίνης	» Τζίτης
»	124	»	7	» παροικῶν δὲ	» παροικῶν
»	129	»	9	» τοιαῦται	» τσαῦται
»	135	»	8	» ἔψω	» ἤψω
»	136	»	7	παράλειψον τὸ κανόνας	
»	137	»	10	ἀντὶ Κύραλας ἀνάγνωθι	Κόραλας
»	137	»	14	» Ἀργίναν	» Ἀργηνην
»	137	»	21	» Κύραλας	» Κόραλας
»	153	»	14	» 1700	» 1770
»	160	»	2	» Σκολίτα	» Σκαλίτα
»	161	»	36	» κατέστρεψε	» θὰ κατέστρεψε

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

Ἐν Τραπεζοῦντι.

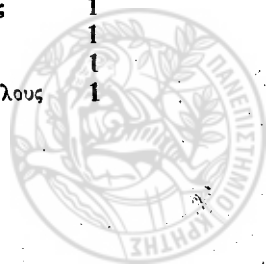
Τὸ Συμβούλιον τῶν Ἑλλήν. Σχο- λείων Τραπεζοῦντος σὺμ. 100	Βασίλειος Τερζόπουλος	5
Κ. Α. Θεοφύλακτος σὺμ. 100	Γ. Κτενᾶς	5
Π. Ι. Γραμματικόπουλος 10	Ι. Σουμελίδης	5
Ι. Τζαλιγόπουλος 17	Εὐκλ. Γεωργιάδης	5
Φωκίων Γ. Καρβωνίδης 10	Χαρ. Π. Μεταξᾶς	1
Ἄδελ. Γρ. Γραμματικοπούλου 10	Δημ. Δαμασκηνός	1
Ἄδελφοὶ Γρ. Στεφανίδαι 10	Χαρ. Τσαγκαλίδης	1
Χρῆστος Ι. Μεταξᾶς 5	Ι. Π. Νικολαΐδης ἱεροδιάκονος	1
Τιμοζένη Π. Παρηγόρη 1	Νικ. Ι. Τζιμπλινίδης	1
Κωνσταντ. Π. Παρηγόρης 1	Γ. Κ. Δαμιανίδης	1
Ίάκωβος Π. Παρηγόρης 1	Κ. Γ. Στυλιανόπουλος	5
Π. Κ. Παρηγόρης 1	L. Vitalis	1
Ἄθ. Καραπαναγιώτης 2	B. de Hübche	1
Εἰρ. Α. Καραπαναγιώτου 1	S. Sirabian	1
Π. Α. Καραπαναγιώτης 1	Isid. Cassinelli	1
Α. Α. Καραπαναγιώτης 1	H. Bonopace	1
Μ. Α. Καραπαναγιώτου 1	Ἡλίας Κωνσταντινίδης	3
Ε. Α. Καραπαναγιώτου 1	Υἱοὶ Χαρ. Καπαγιαννίδου	4
Ε. Α. Καραπαναγιώτης 1	Κ. Γρ. Καπαγιαννίδης	1
Γ. Α. Καραπαναγιώτης 1	Αλ. Γρ. Καπαγιαννίδης	1
Β. Α. Καραπαναγιώτης 1	Φωκίων Μεταξᾶς	1
Ἀδαμάντιος Ἐφραυμίδης 10	Ἄθ. Δ. Ποζάνης	1
Ἀνδρέας Μεταξᾶς 10	Α. Παπαῖ Κυριακού	1
Ἐπαμ. Αὐγερινός 10	Γεώργιος Καλπαξίδης	2
Χαρίκλεια Π. Γιαννηκαπάνη 5	Κωνσταντῖνος Καλπαξίδης	4
Π. Α. Τριανταφυλλίδης 4	Π. Καλπαξίδης	1
Παναγ. Γ. Κογκαλίδης 5	Ἀνδρέας Ῥοδοκανάκης	2
Χατζῆ Μουράτ Βαφειάδης 4	Ἀνέστης Τριανταφυλλίδης	2
Γεώργιος Μιχαλόπουλος 5	Γεώργιος Παπαζῶφ	2
Ἄδελφοὶ Βελισσαρεΐδαι 10	Ἑλένη Α. Κυτρίδου	1
Παπαῖ Πρόδρομος, Οἰκονόμος 10	Ἀνέστης Α. Κυτρίδης	1
	Κ. Ε. Κακούλης	2

Κ. Π. Κακουλίδης	1	Ίορ. Γ. Κυριεζίδης	1
Ἄπολ. Χ. Μουμούλωφ	1	Γ. Α. Μαβίδης	1
Υἱοὶ Χ. Σεράση	2	Χρ. Π. Χιωτίδης	1
Μιχαὴλ Χαραλαμπίδης	1	Δημ. Σ. Πηλείδης	1
Τιμολέων Κούσης	1	Ἄν. Α. Κοτίδης	1
Γεώργιος Χ. Παπαδόπουλος	1	Γ. Π. Χιωτίδης	1
Θ. Ούσταπασίδης	1	Δ. Γ. Γαβριλίδης	1
Θεόδ. Ι. Γραμματικίτσουλος	1	Ἄρ. Ι. Γεροντίδης	1
Ἄδελφοὶ Ι. Μουμτζῆ	1	Κυριάκος Γοκματικίτσουλος	1
Φ. Χ. Χωνσταντινίδης	1	Π. Βογιατζίδης	1
Ἄδελφοὶ Τζαϊρίδαι	1	Χρ. Κ. Χαρολαμπίδης	1
Λάζαρος Δ. Κλεβεράς	1	Ἀχιλλεύς Γ. Σιρόπουλος	1
Χρήστος Ι. Σωτηριάδης	1	Ἰάκωβος Π. Χαρολαμπίδης	1
Ἄδελφοὶ Ξενίδαι	1	Γεώργιος Κ. Λυκίδης	1
Ἄδελφοὶ Π. Βασιλιάδου	2	Ἄδελφοὶ Ἐξακουστίδου	1
Ἄδελφοὶ Ι. Μουζενίδαι	1	Γ. Κ. Σιωρλοῦ	1
Παῦλος Χ. Μουζενίδης	1	Πελοπίδας Ι. Λυπηρίδης	1
Α. Χ. Τραντιδης	1	Μιχαὴλ Δ. Ζαντουρίδης	1
Ἐν. Χ. Λεοντίδης	1	Ἄδελφοὶ Π. Φωτιάδου	1
Β. Π. Βασιλειάδης	1	Δημ. Α. Παχατουρίδης	1
Ἡλίας Π. Μανασσῆς	1	Γεώργιος Ι. Σιδηρόπουλος	1
Κωνσταντῖνος Χ. Δημητρίου	1	Ἰωσήφ Α. Ἀθηναζιάδης	1
Μιλτιάδης Κογκαλίδης	1	Γεώργιος Θ. Γεωργιάδης	2
Παναγ. Ἀργυρόπουλος	1	Ἰωάννης Κ. Ἀγγελίδης	1
Χ. Π. Ἀργυρόπουλος	1	Κ. Κανδύλης	1
Γ. Χ. Περσείδης	1	Μιχαὴλ Θεσσαλονικεΐδης	1
Γ. Χ. Παπαδόπουλος	1	Γεώργιος Ι. Μεταξῆς	2
Σ. Ι. Κυριακίδης	1	Ἄδελφοὶ Τρ. Τριανταφυλλίδη	2
Γ. Γ. Βασιλειάδης	1	Ἀναστάσιος Γιαγταντζίδης	1
Δ. Ι. Σωτηριάδης	1	Δημήτριος Π. Λυπηρίδης	1
Β. Ἀσλανίδης	1	Θεόφιλος Ι. Μακρίδης	1
Κ. Χ. Λαυκίδης	1	Ἰσαάκ. Α. Τοκατλίδης	1
Ἄθ. Π. Τριφτανίδης	1	Κωνστ. Ι. Παραδεισόπουλος	1
Γ. Ἀμπελίδης	1	Θωμᾶς Σ. Χονταλίδης	1
Π. Κ. Κοντοπιδης	1		

Ἐν Πλατάνοις

Χατζῆ Γ. Π. Παπαδόπουλος	10	Κυριάκος Ἀνδρόγλους	1
Ἰωάννης Κ. Παπαδόπουλος	1	Γρηγ. Γ. Χαρολαμπίδης	1
Θεολόγος Ν. Παναγιωτίδης	1	Π. Ἰ. Ἰωακειμίδης	1
Νικόλαος Μ. Γραμματικίτσουλος	1	Χαριτίνη Ἰ. Κυπριανίδου	1
Ἡλίας Γ. Ἰωακειμίδης	1	Παναγιώτης Γ. Ἀνδρόγλους	1

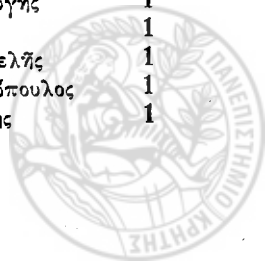
'Ηλίας Δ. 'Αντωνιάδης	1	Γρηγ. Κ. Παπαδόπουλος	1
Παναγιώτης 'Αθανασιάδης.	1	Ο. Ίωακειμίδης	1
Παναγ. Ν. Παπαδόπουλος	1	Ίωάνν. Ο. Ίωακειμίδης	1
Παναγιώτης Δ. Κουτάλ	1	Κωνστ. Παρθενόπουλος	1
Ίωάννης Θ. Παπαδόπουλος	1	Παναγ. Ί. Ίωακειμίδης	1
'Αθανάσιος Ν. 'Εσπερίδης	2	Δημ. Μ. 'Αντωνιάδης	1
Γεώργ. Π. 'Αθανασιάδης	1	Παντελ. 'Ηλ. 'Απκτσίδης.	1
'Ελευθέριος. Γ. Κυριακίδης	1	'Αδελφοί Χ. Δ. Παπαδόπουλοι	1
'Απ. Α. Παπαδόπουλος	1	Κυρ. Γ. Γυμνόπουλος	1
Χαράλ. Ν. Χαραλαμπίδης	1	Χαρ. 'Α 'Αποστολίδης	1

'Εν Σουρμένοις

Πέτρος Χρ. Σταυριαννίδης	1	Δημήτριος Γρηγοριάδης	1
'Ηλίας Ν. Παρασκευόπουλος	1	Σταῦρος Παρ. Φωκᾶς	1
Σπυρίδης Σ. Σπανίδης	1	Οικονόμος Γεώργιος Κωνστ.	1
'Ανέστης Σ. Κωνσταντινίδης.	1	'Ηλίας Π. Παπαδόπουλος	1
Εὐκλείδης Κ. Καζαντζίδης	1	Βασίλειος Γ. Παπαδόπουλος	1
Σταυριανός Σπ. Φωκᾶς	1		

'Εν Κερασούντι

Γ.Κ. Κωνσταντινίδης, Δήμαρχος	2	Λάζαρος Π. 'Ασλανίδης	1
'Αφροδίτη Δ. Κωνσταντινίδου	2	Γρηγόριος Καλπίδης	1
Δ. Κ. Κωνσταντινίδης	1	Παναγ. Εὐσταθιάδης	1
Π. Χ. 'Ερμείδης, δικηγόρος	2	Χρ. Π. Παπαδόπουλος ἰατρός	2
Π. Γ. 'Ερμείδης	2	Σ. Π. 'Ελευθεριάδης δικηγόρος	1
Χ. Α. Πισάνης.	1	Β. Ί. Πουλουλίδης	1
Ίωάννης Γ. Βαλαβάνης	1	Μ. Μαρούλλης, ἰατρός	1
Δ. Μ. Παπαδόπουλος	1	Α. Ί. 'Ασλανίδης	1
Β. Ί. 'Εξάκουστος	1	'Αριστ. Δεληκάρης	1
'Αριστοτέλης Χρ. 'Ερμείδης	1	Ί. Π. Παπαδόπουλος	1
Πρωθιερέυς Κωνσταντίνος	1	Λεωνίδας Π. Στεφανίδης	1
Λάσκαρης Βερδελής, Πρωτοψάλ.	1	Θρασ. Ε. Μπηγιέλης	1
Κωνστ. Γ. Σπαθόπουλος	1	Μ. Γ. Μαυρίδης	2
Σάββας Χ. Παπαδόπουλος	1	'Αλέξ Ί. 'Αλεξανδρίδης	1
Λάζαρος Ί. Σιμηής	1	'Ιερεύς Γεώργιος Εὐκαρπίδης	1
'Αριστοτέλης Γ. Νεόφυτος	1	Γεώργιος Δ. Κομνηνός	1
Α. Κυπριότις	1	Γεώργιος Θ. Κακουλίδης	1
'Ιουστίνη Ί. Δελληγεώργη	1	Γρηγόριος Δελληγεώργης	1
Κωνσταντίνος Σ. Μαυρίδης	1	Σ. Ί. Σουρμελής	1
Παναγιώτης Π. 'Ερμείδης	1	'Ιορδάνης Π. Σουρμελής	1
Ίωάννης Καπνόπουλος	1	Σάββας Π. Παπαδόπουλος	1
Ίωάννης 'Ασλανίδης	1	Λάζαρος Τζιλιγιγίρης	1

Ἰωάννης Ν. Παπάζογλου	1	Νικόλαος Π. Τεστέπαισι	1
Ἀδελφοὶ Ἠλ. Τομπουλῆ	1	Π. Σ. Εὐκαρπίδης	1
Ε. Γ. Παπαδόπουλος	1	Δημοσθένης Πολίτης	1
Γεώργιος Ἠλ. Παπαδόπουλος	1	Δ. Κτενίδης	1

Ἐν Τριπόλει

Π. Χ. Γ. Μαυρίδης 10

Ἐν τῇ Μονῇ καὶ τῇ ἐξαρχίᾳ Σουμελαῖ

Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τῆς Θεοτ. Σουμελαῖ	10	Ἰωάννης Κωνσταντίνου	»	1	
Ὁ ἡγούμενος Γεράσιμος Ἀρχιμ.	5	Παπᾶ Κωνσταντίνος ἐν Σχοπίοις	1	1	
Ἀρχιμ. Παρθένιος Σουμελιώτης	10	Εὐστάθιος Ὁζούζογλης	»	1	
Ὁ Προηγούμενος Γρηγόριος	2	Ἰσαὰκ Μουρουζίδης	»	1	
Ὁ Ἐπίτροπος Γεράσιος Ἱερ.	2	Κύριλλος ἱερομόν. ἐν Ἀγούρῃ	1	1	
Γρηγόριος ἱερομόναχος, μουσικ.	1	Παπᾶ Νικόλαος	»	1	
Ἀνανίας ἱερομόναχος	1	Εὐστάθιος Παπαδόπουλος	»	1	
Ἰγνάτιος ἱερομόναχος	1	Ἰάκ. Π. Σηαμίδης ἐν Λαραχανῇ	1	1	
Θεοδόσιος ἱερομόναχος	1	Χατζῆ Ἀντ. Τζαλικίδης	»	1	
Μαπᾶ Κωνσταντίνος, ἐφημέριος	1	Παπᾶ Εὐστάθιος ἐν Κουτούλοις	1	1	
Καλλίνικος μοναχός	1	Ἀντώνιος Ἀμανατίδης	»	1	
Μύρων Μυρίδης, ἐφ. ἐν Λειβεραῖ	1	Παπᾶ Ἰωάν. Τριαν. ἐν Σκαλίτᾳ	1	1	
Γεώργιος Εὐθυβούλης, διδ. »	1	Γεώργιος Ἀνανίδης	»	1	
Γεώγ. Δ. Μυλωνίδης ἐν Ἀγουρ.	1	Χρῆστος Χρηστοφορίδης	»	1	
Παπᾶ Δημήτριος	»	1	Ἰορδάνης Σάββας	»	1
Παπᾶ Νικ. Γεβρᾶς ἐν Κουσιπιδῇ	1				

Ἐν τῇ Μονῇ καὶ τῇ ἐξαρχίᾳ Βαζελῶνος

Ἡ Ἱ. Μονὴ τοῦ Προδρ. Βαζῶνος	5	Παναγ. Ζωγραφίδης	1
Ὁ ἡγούμενος καὶ πατριαρχικός ἐ-		Εὐστάθιος Π. Εὐγενίδης	1
ξαρχος Βαζελῶνος Ἀρχ. Ἀνθιμος	5	Χ. Παναγιώτης, πρωθιερεὺς	1
Ὁ γραμ. τῆς Μονῆς Γ. Σάββας	1	Παπᾶ Ἀμάραντος	1
Ὁ τοποτηρητὴς Νικόδημος Ἱερομ.	1	Γεώργιος Α. Ἀραβόπουλος	1
Γεράσιος Ἱερομόναχος	1	Τιμ. Κτενίδης, διδάσκαλος	1
Ἰωάννης Α. Μαρνόπουλος	1	Ἰωάννης Ταγανίδης, ἱερεὺς	1
Νικόλαος Μωϋσῆς	1	Παπᾶ Γεώργιος	1
Νικόλαος Ἀλεξανδρίδης	1	Ἰωάννης Παπαδόπουλος	1
Χατζῆ Σάββας Κυριακίδης	1	Στέφανος Γ. Πετρίδης	1
Ἀπόστ. Παπαδόπουλος, ἱερεὺς	1	Παπᾶ Χαρ. Παπαδόπουλος	1
Ἰωάννης Παπαδόπουλος ἱερεὺς	1	Χαράλαμπος ἱερεὺς	1
Χριστ. Χ. Ν. Κυριακίδης	1	Βασίλειος ἱερεὺς	1
Ἰσαὰκ Κρονίδης.	1	Κωνσταντίνος ἱερεὺς	1
Χριστόφορος Χρηστοφορίδης.	1	Χαράλαμπος Τσιμλόγλης	1

Ἐν Οἴνῳ

Χρήστος Κεφαλίδης..... 1

Ἐν Ἀμισῶ

Ἰωάννης Α. Ἀποστολίδης	1 Ἐφραίμ Ἐφραιμίδης	1
Παναγ. Ε. Ἰωαννίδης	1 Θεμ. Ἐφραιμίδης	1

Ἐν Σινώπῃ

Γ. Ν. Γερεπακάνης	1 Α. Χ. Ἀλεξούδης	1
Κ. Λαναρᾶς, ἰατρός	1 Χ. Ἰορδάνης Ἀκσακαλίδης	1
Ν. Βασιλειάδης	2 Γ. Ε. Αὐγουστίδης Ἑλέσιος	1
Ν. Α. Τσινόγλου	1 Κ. Π. Ταστζόγλου	1
Γ. Κυριακίδης	1 Δῆμος Δ. Γιαννούδης	1
Α. Συμεωνίδης	1 Ν. Η. Ἀλτίνογλου	1
Χ Καραρόπουλος	1	

Ἐν Κωνσταντινουπόλει

Κ. Ν. Μαρκόπουλος	1 Χαρ. Θ. Ἐλευθεριάδης	1
Ι. Χ. Στεφόπουλος	1 Νικόλαος Λιθοξόος, δ. φ.	1
Ἄλ. Χ. Στεφόπουλος	1 Ε. Κ. Πουλουλίδης	1
Νικόλαος Δρακουλίδης, ἰατρός	2 Ι. Σερᾶσσης	1
Πολυεἰκη Ν. Δρακουλίδου	2 Ἄρ. Ψωμιιάδης.	2
Νικόλαος Καλπαξίδης	2 Θεόδωρος Ἀστερίου	2
Πηνελόπη Παπαδάκη.	1 Γεώργιος Μαυρουδῆς	2
Δ. Εὐελπίδες	1 Χρ. Καρυστινός	1
Σοφία Κοντοῦ	1 Μιλτιάδης Καρατζίδης	1
Εὐανθία. Ι. Παπαθυμοπούλου	1 Ι. Α. Βαμβακόπουλος	1
Γ. Μαυρόπουλος	1 Καλλιόπη. Π. Βαφειάδου	1
Ἐλένη Ψυχούλη.	1 Μαρτῆ Β. Καρυστινοῦ	1
Σ. Πάτμιος	1 Παναγιώτης Χ. Γιαννάκης	1
Ἡλίας Τζακρίδης	1 Θ. Ι. Μιχαηλίδης	1
Κωνστ. Κοχλιάδης	1 Κοραλία Χ. Καρυστινοῦ	1
Νικόλαος Βελισσαρεΐδης	1 Δ. Κ. Πουπουλίδης, ἰατρός	1

Ἐν Καισαρείᾳ

Ἐν τῇ ἐν Καισαρείᾳ Ἱερατικῇ Σχολῇ

Ἱερομόν. Γερβάσιος Σερασίτης	2 Ἀθανάσιος Ἰωαννίδης	1
Σπυρίδων Κόντης	1 Νικόλαος Παπαδάκης	1
Γεώργιος Σκαράκης	1 Χαρίτων Παπαδόπουλος.	1
Χρῆστος Μαυρόπουλος	1 Λάζαρος Τσικριτοῦς	1
Ἰωάννης Μεσλαχανίδης	1 Ἀχιλλεὺς Δεβελλόγλου	1

Εὐριπίδης Σουμελίδης	1	Ἰωάννης Ἰωαννίδης	1
Γεώργιος Θεοδωρίδης	1	Παντελ. Καραχισσαρίδης	1
Γεώργιος Σουμελίδης	1	Χαρίλαος Χαρχλάμπους	1
Πανάρετος Ξανθόπουλος	1	Ἰωσήφ Φωσφορίδης	1
Δημήτριος Φελέκης	1		

Ἐν Σμύρῃ

Ε. Ν. Ἀνδρεάδης	3	Ἄντων. Α. Παπαδόπουλος	1
Π. Δ. Κασσιάτης	2	Παναγ. Γ Μιλλιάνος	1
Φ. Γ. Δελλεγραμμάτικας	1	Ἡλίας Ἰντζιπέογλους	1
Ἡλίας Χανιώτης	1	Παναγ. Κωρονόπουλος	1
Νίκος Γ. Παπᾶ	1	Ἀδελφοὶ Κρασοπούλου	1
Γ. Γρηγοριάδης	1	Σταῦρος Ῥοτσέτης	1
Γ. Ε. Φράγκος	1	Π. Ἀλεξάνδρου	1
Α. Κ. Καλλιέργης	1	Ἄθαν. Καμπουρόπουλος	1
Δ. Κ. Καζέζης	1	Ἰωάννης Τ. Χατζάογλους	1
Νεοπτόλεμος Προβατόπουλος	1	Ἡλίας Χριστόφογλους	1
Ἰάκωβος Δημητριάδης	1	Ματθαῖος Προβατόπουλος	1
Μ. Δ. Καλλιγᾶς	1	Στυλιανὸς Κουρμουλῆς	1
Δ. Ι. Βαρδαξόγλους	1	Χαράλαμπος Βοτσαζῆς	1
Σοφ. Ι. Μυλλιάδης	1	Ματθαῖος Μαρκόπουλος	1
Παχ. Γρ. Χαντέζλης	1	Ἀναστάσιος Χατζίκος	1
Α. Διαμαντόπουλος	1		

Ἐν Μιτυλήνῃ

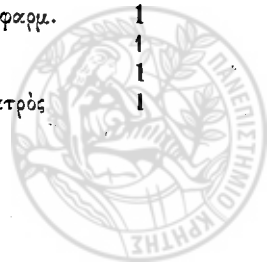
Μιχ. Κ. Στεφανίδης, καθηγ.	1	Ν. Κουκάρης	1
Ι. Π. Ὀλύμπιος, καθηγητῆς	1	Ε. Βουζβούκης	1
Ε. Κ Σαμάρας	1		

Ἐν Δεδε—Ἀγάτζ

Ἀρχμ. Ἀνθίμος, προϊστάμενος	1	Georges Vassalos	1
Ἀλέξανδρος Δράκος	1	Μιλτ. Χαμπούρης	1
Δημ. Φωτιάδης, Διδάσκαλος	1	Γεώργιος Α. Ἰατροῦ	1
Περικλῆς Γ. Κλεναρίδης	1	Ἰωάννης Ε. Σταυρίδης	1
Χαρ. Παπουτζάκης	1	Νικόλαος Παπᾶ Σπύρου	1

Ἐν Τυρολόῃ

Ἀρχμ. Χ. Ἀνθίμος	1	Ν. Παπαδόπουλος	1
Σέργιος Ε. Σεργιάδης	1	Β. Π. Πολυζωίδης φαρμ.	1
Ἐπαμ. Ε. Σαραντίδης	1	Παναγ. Ν. Μέγας	1
Τριαντ. Α. Καβατζικιλῆς	1	Γ. Δημόπουλος	1
Ἰωάννης Δήμου	1	Γ. Παρθενιάδης, ἰατρός	1
Θεμ. Α. Καβατζικιλόγλους	1		

Ἐν Καστορίᾳ

Ὁ Σ. Μ. Καστορίας Φιλάρετος	2	Ἀλέξανδρος Ἀπτης	1
Δ. Στεφάνου	1	Παντελῆς Κρόκας	1
Ὁ πρωτοσύγγελος Ἰερώνιμος	1	Δημήτριος Εὐαγγέλου	1
Κωνστ. Παρασκευαΐδης	1	Ν. Ζωγράφος	1
Μ. Τσίρχης	1	Ἰωάννης Γ. Σούλτσης	1
Λάζαρος Ε. Ἀναστασιάδης	1		

Ἐν Πρεβέζῃ

Ὁ Σ. Μ. Νικοπόλεως Γαβριήλ..... 10

Ἐν Νικομηδείᾳ

Ἀθ. Κωνσταντινίδης	2	Συμεὼν Ἀτέσογλου	1
Ἀριάνη Ἀθ. Κωνσταντινίδου	1	Calemdji zadè Assim efendi	1
Χριστόφ. Ἀθ. Κωνσταντινίδου	1	Ἀρ. Π. Κρατζίξ	1
Ἀμαλία Ι. Κομνηνοῦ	1	Μ. Ἀλεξανδρίδης	1
Κωνστ. Βασιλάτος	1	Ι. Κομνηνός	1
Ἀλ. Χαραλαμπίδης	1	Ι. Π. Βερτρᾶν	1
Σ. Θ. Κυριακίδης	10	Α. Γ. Πανώριος	1
Ἐλευθέριος Σουβλίδης	1	Μιν. Δ. Ἰατροπούλος	1
Κ. Καραθόπουλος	1	Λ. Μαυρόπουλος	1
Ἀθ. Στεφανίδης	1	Ἡρακλ. Κυριακίδης	1
Ἰωάννης Παντελίδης	1	Χ. Χαραλαμπίδης	1

Ἐν Ἀδᾶ—Παζαοίφ

Ἀρ. Π. Βασιλειάδης	1	Χρῆστος Χρηστίδης	1
Ι. Μ. Καλογρίδης	1	Α. Μ. Γαβριηλίδης	1
Ῥίζος Ε. Τσαντάς, ἰατρός	2	Ι. Ὀνασίογλου	1
Μωῦσῆς Βιβυνός, ἰατρός	1	Γ. Χαραλαμπίδης	1
Σ. Ἰακωβίδης	1	Ι. Ι. Ἰακωβίδης	1

Ἐν Προύσση

Ἰωάννης Καλεμκερῆς, ἰατρός	1	Νικόλαος Νίτζος	1
Ξενοφῶν Δημητριάδης	1		

Ἐν Τριγλία

Ἀδελφοὶ Καλεμκερῆ	1	Ε. Ν. Καλαράτης	1
Ἰωάννης Κρυσταλλίδης	1	Θεοδόσιος Δ. Μοσχογιαννίδης	1
Ἀλέξανδρος Μουμτζῆς	1	Κ. Χ. Μαρκόπουλος	1

N. Θ. Παπαδόπουλος	1	Μενέλαος Ε. Χ. Μελκίς	1
A. T. Φούντας	1	Ἀπόστολος Κ. Ταυζις	1

Ἐν Ἀθήναις

Ἀντώνιος Μηλιαράκης	3	Παναγιώτης Ν. Χαραλαμπίδης	2
Λεωνίδα Σταυρίδης	3	Γεώργιος Στεφάνου	1
Σταῦρος Ἐμμανουήλ	1	Δημοσθένης Δημητριάδης	1
Μιχαήλ Γεωργιάδης	1	Εὐγνωσία Λ. Κοτάνωφ	1
Γεώργιος Στεφάνου	1	Σοφία Α. Παρηγόρη	1
Ἡλίας Σουρμάκης	1	Ἐλεονώρα Κοκκινάκι	1
Βασίλειος Ἀλεξιάδης	1	Γεώργιος Παρηγόρης	2
Μιμίκος Παπαδόπουλος	1	Δανιήλ Δανηλίδης	1
Σάββας Πρόκος	1	Σταῦρος Θεοδορίδης	1
Κ. Χρυσίδης	1	Δημήτριος Μιχαηλίδης	1
Εὐστράτιος Καραμάνωφ	1		

Ἐν Γαλαζίῳ

Ἀριστείδης Ἱεροκλῆς		15
---------------------	-------	--	----

Ἐν Βραΐλα

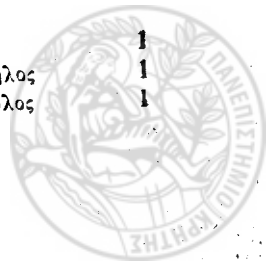
Ἀνδρέας Ταξόπουλος	1	Ἰωάννης Τσακτάκις	1
Πέτρος Ταξόπουλος	1		

Ἐν Βατούμ

Γεώργιος Σπ. Ἰθιρόπουλος	1	Συμεὼν Συμεωνίδης	2
Γ. Κ. Ἐφραιμίδης	2	Χριστοφῆς Παπαδόπουλος	10
Σπ. Ι. Ἰθιρόπουλος	2	Ἰωάννης Φωτιάδης	1
Χ. Παναγιωτόπουλος	2	Γεώργιος Πιστοφίδης	1
Θ. Γιαμὰκ	1	Ἀναστάσιος Σ. Τσακάλωφ	1
Ἰορδάνης Κ. Μιτιτενίδης	1	Ἰωάννης Μιχαηλίδης	1
Ἀδελφοὶ Ι. Γραμματικοπούλου	5	Μωϋσῆς Πιστοφίδης	1
Ἀχιλλεὺς Ι. Γραμματικόπουλος	1	Κωνστ. Μαυρόπουλος	1
Παναγιώτ. Ι. Γραμματικόπουλος	1	Παντελῆς Καοτερόπουλος	1
Κ. Μαυρόπουλος	1	Περικλῆς Ἀηδονόπουλος	1

Ἐν Ποτίῳ

Θ. Ε. Θεοφύλακτος	2	Κοσμᾶς Ἰωάννου	1
Φ. Π. Φιλιππίδης	1	Εὐριπίδης Καρπῶζης	1
Σάββας Π. Φιλιππίδης	1	Παῦλος Τζαλιγόπουλος	1

Ἐν Ναβορροθίσκη

A. Σαβουλίδης	2	Π. Κυριακίδης	1
Φ. Κιτριδης	1	Φ. Ζήνων	2
I. A. Κογγέτωφ	1	Θ. Θεοδοσιάδης	1
Ἰωάν. Σ. Μοσκοπούλου	1	Ἡλίας Καλλιβάκης	1
Γεώργιος Κ. Κωστόπουλος	1	Ἄριστ. Λαγκούσης	1
I. M. Ἐνεπέκογλου	1	Στέφανος Μαρινάκης	1
Λαζ. Κ. Καλλιφατίδης	1	Νικόλαος Πολιέζος	1
Ἀχιλεὺς Ν. Γεροντίδης	1	Ἰωάννης Σ. Μαυρίδης	1
Ἰωάννης Ν. Καρτάλης	1	Μιλτ. Κωνσταντινίδης	1
Ἰωάννης Κλωσσίδης	1	Ἀλέξανδρος Φιλιππίδης	1
Ἀνόνημος	1	Νικόλαος Μουσούρης	1
Ἰωάννης Φραγκουλάνης	3	Ἰωάννης Κογιαλλής	1
Ἀγασίλαος Γεωργόπουλος	3	Ἀρχιμ. Κουντούρης	1
Π. Χριστοδουλίδης *	1	Δημ. Κωνσταντινίδης	1
Ἰθ. Σ. Βαλλιάνος	5	M. Παπαδόπουλος	1
Παναγιώτης Ε. Ἰωσηφίδης	1	Ἰάκωβος Πέτροβιτς	1
Παναγιώτης I. Συμβουλίδης	1	Ἰάκωβος Παρίσης	1
Ἐλ. Μαυρικόπουλος	1		

Ἐν Ἀνάπη

Ἀκάκιος Γ. Σαμουρίδης	1
-----------------------	-------	---

Ἐν Ταϊγανίω

Ἰωάννης Χ. Πισσάνης	1	Νικόλαος Βλασσίδης	1
Νικόλαος Χ. Μουμούλωφ	1	Χαράλ. Μπογιατζής	1
Λάζαρος Σαμουρόγλου	1	Ἰωάννης Μακρογιάννης	1
Νικόλαος Χ. Θεϊόπουλος	1		

Ἐν Λικατερινοδάρ

Π. καὶ Η. Γραμματικόπουλος	5	Χρ. Ἀφουξενίδης	1
Γ. Δ. Ἀναστασιάδης	1	Η. Κουταλίδης	1
A. Β. Φυλλίτζης	1	Χαρ. Χαραλαμπίδης	1
Π. Πουλουλίδης	1	Γ. Τεμίρης	1
Γ. Μουράτης	1		

Ἐν Μαγιακόπ

Βασίλειος Μελίδης	5	Γ. Ν. Λεοντίδης	1
N. Καρυοφύλλης	1	Δ. Κ. Λεοντίδης	1
Ἰωάννης Π. Κογγέτωφ	1	I. Λαζάρου Κοτζογιάννης	1

Γ. Α. Κιτρίδης	1	Ἀγαμέμνων Κ. Πορτογαλλίδης	1
Θ. Κ. Λεοντίδης	1	Ἡλίας Ν. Καλλιβάζης	1
Π. Κ. Κερχανίδης	1	Γεώργιος Ἰωάννου Λευίτης	1
Π. Ἀρβανιτόπουλος	1	Ι. Κ. Λευίτης	1
Κωνστ. Α. Λευίτης	1	Λάζαρος Καμπουρίδης	1
Νικόλαος Ε. Καραγιαννίδης	1	Χαρ. Δ. Λευίτης	1
Ι. Δ. Ἰερώνυμος	1	Χρῆστος Ε. Λευίτης	1
Γεώργιος Ἰωσήφ Λεοντίδης	1	Κωνστ. Κολεσιδης	1
Ἰωάννης Λευίτης διδάσκαλος	2	Ἀλκιβιάδης Θεοδοσίου	1
Σπυρίδων Θ. Παπαδόπουλος	1	Νικόλαος Ἀρβανιτόπουλος	1
Ἰωάννης Θ. Παπαδόπουλος	1	Γεώργιος Β. Θεοδωρίδης	1
Δημήτριος Ν. Ἰοπάζης	1	Νικόλαος Γ. Μαυρόπουλος	1
Λεωνίδας Γ. Κογγέτρωφ	1	Ἀναστ. Ι. Λεοντίδης	1
Ἰωάννης Κ. Καλανταρίδης	1	Κωνστ. Δ. Λεοντίδης	1
Ἰωακείμ Π. Ἰωάννιδης	1	Δ. Γ. Μαυρόπουλος	1
Γεώργιος Α. Ἀρβανιτόπουλος	1	Α. Π. Ταξίδωφ	1
Λεωνίδας Ἰωσήφ Λεοντίδης	1	Ἡλίας Ποστάνιδης	1
Χρῆστος Ἰωακείμιδης	1	Ἐλευθέριος Ἐλευθεριάδης	2
Παρ. Ν. Καλλιβάζης	1	Σοφοκλῆς Θωμαΐδης	1
Λωρέντζος Σουμαρούπας	1	Θεόδωρος Ξανθόπουλος	1
Κωνστ. Ι. Μωυσιδης	1	Παναγ. Ν. Τερζόπουλος	1
Κλεάνθης Γ. Λευίτης	1	Πολ. Π. Κακουλίδης	1
Νικόλαος Ἰερώνυμος	1	Λυσ. Π. Κακουλίδης	1
Ἰωάννης Π. Ταξόγλης	1	Κωνστ. Ἡλ. Κωνσταντινίδης	1
Ἰωάννης Κ. Μιχαηλίδης	1	Νικολ. Ἡλ. Κωνσταντινίδης	1
Δημήτριος Γ. Κεσίσογλους	1	Παν. Στ. Παπαδόπουλος	1
Κωνσταντίνος Γ. Κεσίσογλους	1	Κλεάνθης Γ. Ζαϊφίδης	1
Μιλτιάδης Κερχανίδης	1	Νικόλαος Μηλιόπουλος	1
Γρηγόριος Κυτρίδης	2	Γεώργιος Τζερκιζίδης	1
Χριστοφῆς Γ. Ἠλιάδης	2		

Ἐν Βλαδί—Καυκάς

Π. Ι. Καλλιφατίδης	1	Σ. Χατσεβάτωφ	1
Μ. Ι. Καλλιφατίδης	1	Π. Μαραντίδης	1
Ε. Π. Καλλιφατίδου	1	Ι. Μαρτακίδης	1
Χ. Π. Μουρατάντωφ	1	Π. Παπαδόπουλος	1
Θ. Χ. Βαρωναῖος	1	Θ. Μουρατάχτωφ	1
Π. Δαυπουλλίδης	1	Η. Κοσμίδης	1
Η. Καραάεφ	1	Δ. Μακρίδης	1
Π. Ξανθόπουλος	1	Η. Μουρατάντωφ	1
Π. Μουρατάντωφ	1		

Ἐν Στανίτῳ Κρήσκαιῶν

Ἄγγελος Καλλιανίδης	3	Ἀδελφοὶ Μ. Ἰωακεμίδαι	2
Ἑλλίτζα Α. Καλλιανίδου	2	Γεώργιος Ἀπ. Τομπουλίδης	1
Χριστόφορος Μακρίδης	1	Δημήτριος Γ. Μωυσιάδης	1
Ἄν. Καραπατάζ	1	Δημήτριος Σ. Κατάσης	1
Δημ. Νικ. Παπαδόπουλος	1	Κωνστ. Κατάσης	1
Παναγ. Μαυροειδῆς	1	Ἰωάννης Κ. Φόλτογλου	1
Κωνστ. Μαυροειδῆς	1	Χρῆστος Κ. Φολτόπουλος	1
Δημ. Παπᾶ Γ. Παπαδόπουλος	1	Χαρ. Ζαχαρόπουλος	1
Ἀντώνος Ἀδελφίδης	1	Γεώργ. Ζαχαρόπουλος	1
Γεώργιος Ἀράμπογλου	1	Ἡλίας Παλατιδῆς	1
Σπυρίδων Ἀθ. Κατάσης	1	Ἰωάννης Χατζόγλου	1
Θεόδωρος Σακκινίδης	1	Ἡλίας Πιπέρογλου	1
Ἐπαμ. Σ. Κατάσης	1	Θεολόγος Κοντοζίδης	1
Πέτρος Παπαδόπουλος	1		

Ἐν Ὀδησσῶ

Φωκίων Κούσης	10	Εἰρήνη Παυλίδου	1
Ἀναστ. Λεοντίδης	3	Ἰορδάνης Σουλιάδης	1
Ἐλευθέριος Π. Παπαδόπουλος	1	Ξενοφῶν Παυλίδης	1
Ἐπαμειν. Π. Παπαδόπουλος	1	Κωνστ. Νοταρᾶς	1
Σοφία Ἐπ. Παπαδοπούλου	1	Θεοδόσιος Α. Ἐφραϊμίδης	1
Παναγιώτης Ν. Παυλίδης	1	Ε. Δ. Παυλίδης	1

Ἐν Βακοῦ

Κωνστ. Λαζάρου	2	Ἰωάννης Γ. Παπαδόπουλος	1
Κ. Τασχαλίδης	2	Ἰωάννης Φ. Ὀφρύδης	1
Ι. Ν. Παπαδόπουλος	1	Παναγ. Δ. Κοκκινίδης	1
Νικόλαος Μουσούρης	1	Ἰωσήφ Γ. Τριανταφυλλίδης	1
Ἄλ. Γ. Κούσης	2	Κωνσταντῖνος Α. Παρηγόρης	1
Β. Γ. Κούσης	2	Α. Κ. Εὐσταθιάδης	1
Ι. Κ. Παπαδόπουλος	1	Χ. Πυρίδης	1
Ἀχ. Μαυρόπουλος	2	Παναγ. Κανδύλης	1
Λεωνίδας Βεζᾶνος	2	Γεώργιος Γ. Ἀρβανιτίδης	1

Ἐν Σεβαστουπόλει

Ἰάκωβος Φωστηρόπουλος	1	Θεμ. Π. Σιβρόπουλος	1
Γεώργιος Ι. Θεοδοσιάδης	1	Ἀντώνιος Π. Τσακουρίδης	1

Σάββας Ν. Τογανίδης	1	Γεώργιος Ν. Ἀνδρόνικος	1
Ἀνδρέας Τογανίδης	1	Γεώργιος Ἀσλανίδης	1
Ἰωάννης Α. Ταλεπίδης	1	Δημήτριος Τικτόπουλος	1
Ἰωάννης Δ. Τικτόπουλος	1	Ἰωάννης Ν. Σιβρόπουλος	1

Ἐν Ραστοβίῳ

Ἀδελφοὶ Ι. καὶ Α. Ἀσλανίδαὶ	25
---------------------------------------	----

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΤΩΝ ΕΚ ΤΡΑΠΕΖΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙ ΑΥΤΗΝ ΧΩΡΑΣ ΛΟΓΙΩΝ

	Σελ	9
Α'. Δέκατος πέμπτος αἰὼν	»	12
1. Βησσαρίων	»	26
2. Γεώργιος Τραπεζούντιος	»	32
3. Ἀμιρούτζης	»	39
4. Συμεὼν ὁ Πατριάρχης	»	42
5. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμιρούτζη	»	45
Β'. Δέκατος ἕκτος αἰὼν	»	48
6. Μεθόδιος ὁ ἐκ Περιστερᾶ	»	49
7. Γεννάδιος ὁ Τραπεζοῦντος	»	51
8. Δαυὶλ ἐξ Οἴνου	»	51
9. Ἱερεμίας ὁ Θεοδοσοπούλεως	»	52
10. Σιλβέστρος ὁ Ἀμασειᾶς	»	53
Γ'. Δέκατος ἑβδόμος αἰὼν	»	58
11. Ἀθανάσιος ὁ Δακιμονοκαταλύτης	»	58
12. Γεώργιος Ἱερομόναχος	»	59
13. Γρηγόριος Σουμελιώτης	»	59
14. Δημήτριος Κάτογλης	»	59
15. Ἀβραάμ ὁ Λαζίας	»	60
16. Ἀρσένιος Σουμελιώτης	»	60
17. Νικόδημος Ε. Σουμελιώτης	»	60
18. Ἱερεμίας Σουμελιώτης	»	61
19. Δαμιανὸς Σουμελιώτης	»	61
20. Ἐλευθέριος Σουμελιώτης	»	61
21. Μάξιμος Σουμελιώτης	»	61
22. Μελέτιος Σουμελιώτης	»	61
23. Παρθένιος ὁ Μολδαβίας	»	61
24. Σεβαστὸς ὁ Κυμινήτης	»	62

25. Νεκτάριος ὁ Τραπεζοῦντος	Σωμ.	76
26. Ἰερόθεος Σουμελιώτης	»	80
27. Ἰωάσαφ Βαζελιώτης	»	80
28. Γερβάσιος Βαζελιώτης	»	82
29. Λαυρέντιος Βαζελιώτης	»	82
30. Θεόδωρος ὁ Συμεῶνος	»	83
31. Ἄνθιμος ἐξ Ἰθηρίας	»	84
32. Λάζαρος Ἐλευθερίου	»	85
33. Φιλόθεος Περιστερωῆτης	»	86
Δ'. Δέκατος ὄγδος αἰῶν	»	87
34. Παναγιώτης Σινωπεύς	»	90
35. Παΐσιος Τραπεζοῦντος	»	93
36. Ἰγνάτιος Χαλδίας	»	96
37. Ἀζαρίας Θεοδοσουπόλεως	»	97
38. Γεώργιος Θεοδώρου	»	97
39. Γεώργιος ὁ Ὑπομενᾶς	»	98
40. Ἰωάννης ὁ Ὑπομενᾶς	»	104
41. Θεόδωρος Χατζή-Πέτρου	»	104
42. Ἀλέξανδρος Θαλασσηνός	»	105
43. Συμεὼν Μπογδανόπουλος	»	106
44. Θεόδωρος Βυζανός	»	106
45. Φιλόθεος Σουμελιώτης	»	106
46. Ἀνανίας Σουμελιώτης	»	106
47. Ἀζαρίας Σουμελιώτης	»	107
48. Λάζαρος Σκούβας	»	107
49. Νικόδημος Περιστερωῆτης	»	109
50. Λάζαρος Ἀθανασίου Λουῆος	»	110
51. Δωρόθεος	»	110
52. Καλλίνικος Σουμελιώτης	»	110
53. Γεώργιος Καραϊσχρογλης	»	111
54. Παπᾶ Γαβριήλ	»	111
55. Δαμικνός Παρασκευᾶς	»	112
56. Ἀνανίας Τραπεζοῦντος	»	112
57. Διονύσιος Χαλδίας	»	113
58. Θεόφιλος Παπαϊωάννου	»	114
59. Γερβάσιος Ἱεροδιάκονος	»	114
60. Κύριλλος Σουμελιώτης	»	114
61. Ἐλευθέριος ὁ ποιητής	»	114
62. Παναγιώτης Χαλάτζογλης	»	118
63. Ἰωάννης Οἰκονόμος ὁ ἐκ Καθαρῶν	»	118
64. Ἰγνάτιος Βεζελιώτης	»	122
65. Γεώργιος Ἰγνατίου	»	123

66. Βασίλειος ἐξ Ἀδύσσης	Σωμ.	123
67. Γερβάτιος ἐξ Ἰθηνρίας	»	123
68. Μακάριος Σουμελιώτης	»	123
69. Μιχαὴλ Λέριος	»	124
70. Λάζαρος Περιστεριώτης	»	124
71. Θεοδοσίος ἠγούμενος Περιστερᾶ	»	124
72. Θεοφάνης Περιστερεώτης	»	124
73. Ἱερεμίας Περιστερεώτης	»	124
74. Παρθένιος Περιστερεώτης	»	125
75. Καλλίνικος Σουμελιώτης	»	125
76. Θεοφάνης Χαλδίας	»	125
77. Χριστόφορος Σουμελιώτης	»	126
78. Παρθένιος Μεταξόπουλος	»	129
79. Εὐγένιος Σουμελιώτης	»	132
80. Δωρόθεος ὁ Τραπεζοῦντος	»	132
81. Χατζῆ Ἰωάννης Δομνηνὸς ἢ Πουτπούτας	»	138
82. Δαμιανὸς Σουμελιώτης	»	139
83. Σωφρόνιος πρῶν ἀρχαλείας	»	142
84. Ἰωαννίκιος Σουμελιώτης	»	143
85. Φιλόθεος Ἀρχιμανδρίτης	»	144
86. Ἀνανίας Κουζήνης	»	144
87. Χρυσόστομος Σουμεωνίδης	»	144
88. Σεραφεῖμ Χαλδίας	»	144
89. » Διδάσκαλος	»	145
90. Διονύσιος Σουμελιώτης	»	145
91. Ἠλίας Κανδήλογλους	»	145
92. Παναγιώτης Τραπεζοῦντιος	»	148
93. Ἰωάννης Χατζῆ-Γεωργίου	»	149
94. Δωρόθεος Βαζελιώτης	»	150
95. Ἰωάννης ἐκ Χολομάνης	»	150
96. Γεώργιος Κλαδόπουλος	»	150
97. Παναγιώτης Χατζῆ-Κακούλογλης	»	151
98. Γεώργιος Κοντός	»	151
99. Παρθένιος Θεοδοσουπόλεως	»	151
Ε'. Δέκατος ἔννατος αἰὼν	»	152
100. Γεράσιμος Δομνηνὸς	»	153
101. Σάββας Τριανταφυλλίδης	»	159
102. Περικλῆς	»	163
103. Θεόδωρος Κυριακίδης	»	169
104. Κωνσταντῖνος Ξανθόπουλος	»	176
105. Γεώργιος Κ. Παπαδόπουλος	»	181
106. Χρῦσανθος Μαρωνεΐας	»	183

107. Θεόδωρος Ξενοφών	Σωμ.	186
108. Ίσοκράτης Παπαδόπουλος	»	187
109. Βασίλειος Κοντόπουλος	»	187
110. Διονύσιος Ίερομόναχος	»	187
111. Πτολεμαῖος ἐκ Χαλδίας	»	187
112. Ἐλισσαῖος Βασιλιώτης	»	188
113. Μιχαὴλ Οἰκονομίδης	»	189
114. Ἰωάννης Παναγιώτου	»	189
115. Ἀντώνιος Καμπούρογλου	»	189
116. Ἰωάννης Πλάτων	»	189
117. Θεόδωρος Παλαιῶφ	»	189
118. Παΐσιος Περιστερωῆτης	»	190
119. Σεραφεῖμ Περιστερωῆτης	»	190
120. Νικόδημος Περιστερωῆτης	»	190
121. Νεκτάριος Περιστερωῆτης	»	190
122. Ἰερόθεος Σουμελιώτης	»	190
123. Ναθαναὴλ ἐκ Χολδίας	»	190
124. Νικόλαος Μουσικός	»	191
125. Γρηγόριος Σουμελιώτης	»	191
126. Κωνσταντῖνος Παύλου Γαλιανίτης	»	191
127. Κύριλλος Περιστερωῆτης	»	191
128. Γερβάσιος Σουμελιώτης	»	191
129. Διονύσιος Σουμελιώτης	»	193
130. Γεώργιος Συμβουλίδης	»	195
131. Κωνσταντῖνος Κεφαλίδης	»	197
132. Ἰωάννης Τριανταπούλλης	»	197
133. Παρασκευᾶς Παπαδόπουλος	»	198
134. Ζαχαρίας Κεράσσούντιος	»	198
135. Χρῆστος Κεχασπούλου	»	198
136. Παναγιώτης Παπα Φιλίππου	»	198
137. Νικόλαος Ν. Κακουλίδης	»	199
138. Σπυρίδων Κυπραῖος	»	199
139. Γρηγόριος Περιστερωῆτης	»	199

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἱστορικὸν σχεδιάσμα περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ τῶν Τραπεζοῦντιῶν Φροντιστηρίου	»	201
---	---	-----

